AL. MITRU

Legendele Olimpului

ALEXANDRU MITRU

LEGENDELE OLIMPULUI

Zeii (Vol. I, 1960)
Eroii (Vol. II, 1962)

Spre țărmurile Eladei

Amurgul s-a lăsat pe nesimțite.
Abia de se mai cern pe masă
Stropi roșiatici de lumină.
În călimara de argint,
Până-mi, din aripă de vultur,
Pare-o corabie pe care
O ține ancora la țărm…
Mai stă încă la țărm,
Dă-n noaptea asta
Voi da semnalul de plecare.
Și trâmbițele vor suna.
Corabia, plină de vise
Și de legende,
Și poeți,
O să pornească iar
Pe marea
Învolburată
A fanteziei.
Priviți!
Pe punte s-a urcat
Homer cel orb și înțelept.
„Binevenit să fii, bătrâne,
Prinț al aezilor elini!
Slăvită-ți fie lira sfântă
Și glasul tău tremurător
Care-a rostit atâtea versuri.
Îți mulțumim că ne-nsoțești!“
Ci iată, mai căutați! Pe punte
Au poposit și alți poeți.
În fruntea lor e Hesiode,
Cel tânăr și cu păr bălai,
Cântându-și lin „Teogonia“,
Mai sunt și Pindar, Teocrit
Și Apolonius din Rodos,
Eschil, Sofocle, Euripide
Și Pausanias și Virgiliu

Și exilatul de la Tomis:
Ovidiu, cel cu grai duios.
Vom fi-n tovărășie bună…
În noaptea asta vom pleca
Și o să colindăm, dragi prieteni,
Țărm după țărm, toată Elada.
Poeții vor suna din lire,
Vântul va bate-ncetinel
Și marea ne va legăna,
Pe valurile-i înspumate,
Iar noi tăcuți vom asculta
Fermecătoarele legende,
Prin care cei de-odinioară
Atâtea taine-și tâlcuiau…
Urcați-vă deci toți pe punte.
Urcați-vă … Și, să pornim! …

ZEII

ZEIȚA GHEEA

Se povestește, în legendă, că lumea noastră cea de astăzi: pământul – plin de flori și fructe, cu râuri limpezi și izvoare – soarele, luna, ziua, noaptea și vânturile, suflând repezi, n-au fost întotdeauna astfel.

Lumea întreagă era-n haos, haos învârtejit și negru, fără hotare, fără formă. Însă, precum cântau poeții, din haos s-a desprins pământul. Pământul nostru larg și darnic. Iară pământul rupt din haos era însăși zeița Gheea.

Dragostea a unit pe Gheea cu cel dintâi bărbat, Uranus. Și el Uranus, era cerul, cerul înalt și plin de stele.

Ce mult își iubea Gheea soțul! … Nu mai puțin o îndrăgise Uranus pe soția lui.

Ca să-i arate dragostea, zeul îi așternea pe frunte cununi de aur și lumină, atâta timp cât era ziuă, și noaptea o învăluia într-o hlamidă albăstruie, plină de aștri lucitori. O dezmierda cu ploi și vânturi, și nu se sătura să-i spună că ea va fi mereu a lui, cât o să fie lumea lume.

Iar ea se-mpodobea pentru Uranus și își punea veșminte scumpe, pe care le țesea anume din frunze și din ierburi verzi. Își presăra în păr miresme din cele mai alese flori. Și îl privea cu ochii limpezi, strălucitori și azurii, ai lacurilor de cleștar.

La vremea sorocită, Gheea i-a dăruit soțului său șase feciori și șase fete, pe care i-a numit titani.

Primul născut a fost Oceanul{1} (sau Ocheanos), acela care înconjura, c-un brâu de ape scânteietor, întreg pământul. Celui din urmă i-au zis Cronos, și el era cel mai șiret, cel mai dibaci dintre titani.

S-au născut mai apoi ciclopii: trei frați, cu câte un singur ochi așezat în mijlocul frunții. Aceștia erau meșteri buni și învățaseră într-un lăcaș de sub pământ să facă fulgere lucii, orbitoare, tunete grele, ce izbeau urechile ca un ciocan, și trăsnete nimicitoare.

După ciclopi s-au mai ivit alți trei feciori: hecantohirii sau centimanii, numiți așa fiindcă aveau pe trupurile lor uriașe câte o sută de brațe lungi și monstruoase.

Peste un timp, frumoasa Gheea{2} avea să nască și alți prunci – unii cu forme-ngrozitoare, enormi, hidoși, necruțători.

Zeul Uranus avea darul de a putea citi-n viitor. Și așa aflase că-ntr-o zi urma să fie răsturnat de către unul din feciori din locul de stăpân ceresc.

Din pricina aceasta dragostea lui față de Gheea pălea mereu. Și-nfricoșat, se frământa să afle un mijloc potrivit ca să înlăture degrabă primejdia care-l pândea.

URANUS ÎȘI ARUNCĂ ÎN TEMNIȚĂ COPIII

Nu mai avea încredere în nimeni, nici măcar în soția sa. Și atunci a chemat într-o seară pe toți copiii-n jurul lui și i-a zvârlit într-un afund, în prea întunecosul Tartar.

Se zicea că dacă ar fi căzut din cer o nicovală pe pământ, îi trebuiau cam nouă zile și nouă nopți. Și tot atâta timp trecea, de o azvârleai de pe pământ în mult prea mohorâtul Tartar. Acolo își făcuse zeul o închisoare cu porți grele. Trei ziduri o împrejmuiau, ziduri puternice de aramă și un râu cumplit de foc și smoală.[{3}]

Din închisoarea asta mare feciorii nu puteau ieși. Doar el, Uranus, avea cheia. Era deci liniștit stăpânul și bucuros că a scăpat de orișice amenințare. Zâmbea din nou soției sale și îi spunea că-i este dragă. Dar cum năștea un nou copil, Gheea vedea, plină de spaimă, că zeul i-l smulgea din brațe și-l închidea în temniță.

Mai înainte vreme, Gheea nu îndrăznise să încalce voia soțului ei Uranus – și îndurase făr-o vorbă poruncile și silnicia. Acum însă îi era destul. Se mâniase-n sinea ei.

Cum? Ea-i năștea atâția prunci și n-avea parte de nici unul? Zăceau pe veci închiși în Tartar și n-avea dreptul să-i mai vadă? Nu. Asta nu putea zeița să-ngăduie la nesfârșit. Și-a rugat mai întâi bărbatul, cu umilință și cu lacrimi, să-i elibereze copiii din Tartarul cel întunecat.

— Îndură-te, fii bun, Uranus, îi cerea ea nemângâiată, în timp ce lacrimi de izvoare îi lunecau peste obraz. Fii bun, Uranus, dă-le drumul! Nu merită osânda asta niște copii nevinovați. Îți stau chezașă pentru dânșii că nu îți vor răpi puterea, dacă vei fi mai milostiv…

Zeul Uranus era însă crud și neînduplecat. Ținea la stăpânirea lui. Nu se înduioșa deloc când își vedea soția plângând. Și s-a răstit către zeiță:

— Vezi-ți de rosturile tale… Nu e-n căderea ta să judeci faptele ce le hotărăsc…

Era teribil când striga și când se supăra Uranus, și Gheea n-a mai spus nimic. Și-a înăbușit plânsul în piept și și-a plecat, tăcută, fruntea.

— Mă voi supune! … i-a răspuns.

Însă, în gându-i, tot atunci s-a hotărât să-l pedepsească pe soțul său neîndurător.

Prin farmece necunoscute, Gheea a scos din sânul ei un diamant strălucitor. Din el zeița și-a făcut o armă ca o seceră. A pătruns apoi, pe furiș, când Uranus se odihnea, până în Tartarul adânc. A deschis porțile uriașe, ce erau tot de diamant, prin vrăji numai de ea știute. S-a strecurat prin întuneric, până la fiii ei, titanii, și i-a întrebat cu glas șoptit:

— Care din voi ar fi în stare să îl înfrunte pe Uranus? Știți că nu poate fi ucis, pentru că-i zeu nemuritor. În schimb el poate fi învins cu arma asta sclipitoare. Cine se-ncumetă să fie stăpânitor în locul lui?

CRONOS PRIMEȘTE LUPTA CU URANUS

Toți au tăcut înfricoșați de vorbele cutezătoare. Uranus era tatăl lor. Cum să-și lovească ei chiar tatăl – deși îi pedepsise greu? Apoi, zeul era puternic, și față-n față nu puteau să îl doboare nicidecum. Iar pe furiș, fiii, titanii, se rușinau să dea o luptă.

Toți au tăcut afar’ de Cronos. El era foarte îndrăzneț și, în același timp, șiret. Și îl ura pe tatăl său, pentru că-l aruncase-n Tartar, deși era nevinovat. Dorea de mult să se răzbune, să pună mâna pe putere, și iată cel mai bun prilej.

S-a apropiat de mama sa și i-a răspuns, tot pe șoptite, că este gata să se lupte și să-l doboare pe Uranus din cerul lui nemărginit.

Fără să stea prea mult pe gânduri, a luat în mână secera și, ascunzându-i, plin de grijă, tăișul ei scânteietor, s-a furișat pe porți afară. Pe urmă, sfătuit de Gheea, s-a ascuns după niște stânci. Din acel loc putea să vadă, în depărtare, orișice; dar el nu putea fi zărit.

A stat acolo până noaptea, pândind cu dinții încleștați, așteptând clipa potrivită când va putea să îl lovească pe tatăl său, zeul Uranus.

Știa că lupta-i cu primejdii și mai știa prea bine Cronos că neizbânda ar fi dus la pedepsirea lui și-a Gheei. Uranus i-ar fi osândit la chinuri înfricoșătoare.

Deci, trebuia, neapărat, să-nvingă pe cârmuitorul de pân-atunci al cerului. Nu mai putea să dea înapoi.

Deodată l-a zărit că vine… Zeul Uranus, din înalt, se coborâse pe pământ, ducând cu sine noaptea neagră, căutând-o pe soția lui.

Din ascunziș a sărit Cronos cu secera în mâna dreaptă. Până să ia aminte zeul că e pândit de fiul său, titanul l-a lovit în pântec.{4}

Uranus a căzut în tină. Rănit în pântec, plin de sânge, se zvârcolea pe jos strigând:

— Cronos, îți doresc să ai parte, cândva, și tu de aceeași soartă pe care o am astăzi eu! Da! Te blestem, fecior nevrednic! Blestem, de tată și de zeu… Blestemul meu se va împlini oricât ai fi tu de șiret…

Dar Cronos n-auzea nimic. El biruise. Era beat de bucurie și de triumf. A poruncit să se deschidă, larg, porțile de diamant. Și frații lui, ceilalți titani, s-au grămădit iute la porți și au ieșit afară toți.

— Eu v-am scăpat! le-a rostit dânsul, cu trufie. Acuma noi suntem stăpânii

— Îți mulțumim, a spus Ocean. Dar tu ești fratele cel mic, și nu se cade să ajungi cârmuitor peste ceilalți. De drept, stăpânul aș fi eu, căci sunt mai mare și înțelept. De mine doar ascultă toți…

Cronos atunci l-a înfruntat:

— În lupta grea care s-a dat, nimeni nu s-a grăbit să-mi vie cât de puțin într-ajutor. Și acum, Ocean, tu vrei puterea? Nu este drept, și nu ți-o dau…

Ocean se cam întunecase. Părea că o să-nceapă zarva. Dar Cronos l-a înduplecat pe fratele său mai în vârstă, spunându-i c-o să-l facă sfetnic.

Și-n sfârșit, după multă vorbă, s-au înțeles să-l recunoască pe Cronos drept cârmuitor. Ceilalți titani și titanide urmau să-i fie sfetnici lui.

Așa a luat Cronos puterea{5} peste pământ și peste cer. Visul pe care și-l făcuse titanul cel ambițios, în timpul cât șezuse închis în veșnic mohorâtul Tartar, acuma, iată, și-l trăia. N-avea de cine să se teamă, căci frații și surorile țineau cu el, îl ajutau. Putea să cârmuiască-n voie… Să facă tot ce-i va plăcea. Și, mulțumit, a hotărât să-și ia în primul rând soție.

Și-a ales-o pe mândra Reea{6}, cea mai frumoasă titanidă. Și a făcut o nuntă mare… O nuntă cum nu se văzuse până atunci în univers. La nuntă au venit titanii și titanidele în păr… Au râs și au benchetuit. Se bucurau că sunt stăpâni. Dar nu știau că-n vremea asta zeița Nix{7}, adică noaptea întunecată, misterioasă, ce se ivise tot din haos, se hotărâse să-l răzbune pe zeul izgonit din cer.

Ea îl văzuse pe Uranus lovit, însângerat de Cronos, pornind către o insulă ca să-și găsească adăpost. Și asta n-o putea uita prietena lui Uranus, noaptea. Mai mult, Uranus o rugase să îl răzbune în vreun fel, să-i

pedepsească pe titani. Noaptea vroia să-i împlinească această rugăminte a sa.

Și-n timp ce Cronos sta la nuntă, benchetuind nepăsător, zeița Nix năștea din beznă niște odrasle monstruoase. Odrasle ce aveau să poarte nenorocire pe pământ. Astfel ea aducea în lume pe Hipnos – somnul plin de vise și de fantasme întunecate; Eris – discordia cea cruntă; Nemesis – aspra răzbunare; Apate – care avea putința să amăgească și să-nșele pe zei și oameni deopotrivă; pe Ker – adică nimicirea și pe Tanatos – zeul morții.

— Aș vrea să văd, zeule Cronos, strigase cu glas tare Nix, cum îți va fi domnia ta, ce-ai dobândit-o mișelește de la Uranus, înstelatul… O, să te văd, tirane Cronos, care te veselești atât la nunta ta cu mândra Reea!

Astfel se începea domnia zeului Cronos cel șiret, sub blestemele lui Uranus și uneltirile zeiței, care-și acoperea tot trupul sub un văl lung, întunecat.

Note:

{1}↑ Oceanul și zeița titanidă Tetis erau socotiți drept părinții tuturor râurilor, în număr de trei mii, cum, spuneau legendele eline, și ai celor trei mii de nimfe, numite oceanide. Alt titan, Hiperion și cu soția sa, Teea, au odrăslit pe Helios – soarele, Selene – luna și Eos – aurora. Iar Eos, aurora. La rândul ei, căsătorită cu Astreu, a născut toate stelele care lucesc pe boltă, luceafărul de dimineață și cele patru vânturi: Boreul – vântul năprasnic dinspre miazănoapte, Eurul – vântul prielnic din răsărit, Notul – vântul de la miazăzi, cel aducător de ploaie, și Zefirul – vântul răcoros din asfințit.

{2}↑ Într-un imn atribuit bătrânului Homer, Gheea era slăvită astfel: „Eu voi cânta pământul… străvechea mamă a tuturor, aceea care nutrește toate ființele răspândite în lume. O, te salut pe tine, mamă a zeilor, soție a lui Uranus înstelatul. Îndură-te, fii binevoitoare cântecelor mele și dăruiește-mi o viață fericită! …“
Imnul slăvea în acest chip pe Gheea, pentru că vechii greci, elinii, socoteau că din unirea pământului cu cerul – și din urmașii lor – s-a născut tot ce se găsește în univers: aștrii, lumina și vânturile, apele și ființele vii, ba chiar și nesfârșitele cortegii de zeități, ce populau Olimpul și întreaga lume.

{3}↑ Râul de foc și smoală, care înconjura Tartarul, era numit de către elini: Fleghietonul.

{4}↑ Povestirea luptei pe viață și pe moarte dintre Uranus și Cronos o face poetul Hesiode, în poemul său „Teogonia“. Din versurile lui s-au inspirat, în decursul veacurilor, mai mulți pictori și sculptori. Dintre toate aceste opere de artă, cea mai impresionantă pare a fi tabloul zugrăvit de pictorul Vasari, intitulat: „Mutilarea lui Uranus“. În mijlocul tabloului, artistul a pictat pământul. Cronos, un băietan, o ieșit din ascunzișul său și l-a atacat pe Uranus cu secera de diamant, dată de mama sa, Gheea. Zeul cerului înstelat a căzut jos. Gemând de durere, își blestemă feciorul să fie și el cândva doborât de propriul său copil.

{5}↑ Cronos – la romani Saturn – se confundă, în concepția elinilor, cu timpul care se scurge.
„Tempus edax Verum“ – „timpul care distruge totul“ – cum zice Ovidiu, într-o expresie rămasă celebră. Domnia lui Cronos simboliza tocmai această putere a timpului asupra întregii lumi. De aceea, uneori artiștii obișnuiau să-l zugrăvească sau să-l sculpteze pe Cronos cu umerii înaripați (timpul care zboară), având alături de el globul și un orologiu cu apă, o clepsidră. În mână are, de cele mai multe ori, secera cu care l-a doborât pe tatăl său, secera care înseamnă sfârșitul tuturor lucrurilor.

{6}↑ Reea la romani închipuia Tera, pentru elini, tot pământul, ca și zeița Gheea, a cărei fiică era. De aceea avea aceleași însușiri ca și ea. Căsătoria ei cu Cronos urma să dovedească oamenilor din antichitate că timpul hotărăște cele care se petrec pe pământ. El este tatăl tuturor ființelor, și tot el le înghite, cum se va vedea mai târziu, din legendă.

{7}↑ Zeița Nix – noaptea cea veșnică – căsătorită cu Erebul, întunericul cel mohorât din subteranele pământului, au avut la început două odrasle: pe Eter – lumina veșnică – și Hemera – ziua care înveselește sufletele oamenilor.

ZEUS

Făcuse nunta zeul Cronos, își pregătise o domnie și lungă și îmbelșugată, dar mulțumit tot nu era. Fiicele nopții: răzbunarea, discordia, înșelăciunea îi tot tulburau inima. Gânduri ascunse-l frământau.

Știa că tatăl său, Uranus, nu se înșală niciodată, atunci când face prevestiri. Și tatăl său îi prorocise că va veni o zi în care va-ndura grele încercări. Copiii lui, născuți de Reea, se vor scula cu arme-n mâini și îl vor răsturna din slavă.

Uranus nu voia să spună – deși poate știa și asta – care dintre feciori anume îl va lovi pe zeul Cronos.

CRONOS SE HOTĂRĂȘTE SĂ-ȘI MĂNÂNCE ODRASLELE

Dorind să scape de primejdii, Cronos a făurit un plan. La fel ca tatăl său, Uranus, își va înlătura copiii, dar nu în temniță, nu-n Tartar. Știa el doar, destul de bine, că temnițele se deschid. N-a fost el însuși zăvorât, și n-a ieșit atât de lesne cu ajutorul mamei sale?

Primul copil născut de Reea a fost o fată: Hestia. Tatăl a și cerut-o Reei și a-nghițit-o de îndată, sub ochii-ndureraţi ai mamei. O, ce-a mai fost pe biata Reea! … Cât a mai plâns! Însă zadarnic. De câte ori venea pe lume un nou copil, Cronos striga să i-l aducă, să-l mănânce.

Născuse până-n acea zi soțului său doi fii, pe Hades și pe Poseidon, și trei fete: pe Hestia, Demetra, Hera.

Sărmana mamă-nspăimântată era silită să-și aducă ea însăși pruncii nou-născuți și să-i dea hulpavului tată. Și el, ca lupul când ajunge în țarcul mieilor, la stână, îi înghițea cât ai clipi.

Simțind apoi zeița Reea că este timpul să aducă pe lume-al șaselea copil, a alergat la buna Gheea. A hohotit în fața ei:

— Ajută-mă, tu, mare Gheea, mamă a zeilor cerești! … Și tu ai suferit ca mine și te-ai luptat cu soțul tău, ca să îți scapi din Tartar fiii. Ajută-mă acum, o, Gheea… Vreau să-mi păstrez și eu un fiu, pe ultimul vlăstar al meu, de foamea cruntă a lui Cronos…

Gheea a auzit pe soția zeului Cronos cum plângea, și s-a înduioșat adânc. A cugetat un timp zeița: cum ar putea s-o ajute pe greu lovita ei copilă? A cugetat și a găsit că e mai bine s-o ascundă pe blânda Reea undeva, în timpul cât o fi să nască.

— Să nu mai plângi, i-a grăit Gheea. Te voi călăuzi, sărmano, în insula numită Creta. Este o peșteră acolo, adâncă, neagră, răcoroasă, în coasta plină de verdeață a unui munte drept, înalt… În peșteră vei naște-n voie, și ce va fi, vom mai vedea…

REEA ÎȘI NAȘTE CEL DE-AL ȘASELEA COPIL

Se pare că-n aceeași noapte soția lui Cronos a fugit în insula cea mare, Creta, călăuzită chiar de Gheea. S-a dus în peștera de piatră și, până să-și reverse Eos razele ei trandafirii, Reea a și născut un fiu.

Era al șaselea copil și cel din urmă ce-l avea.

Mama și-a-ncredințat copilul bunicii lui, zeița Gheea, și s-a întors acasă iute. A-nfășurat frumos o piatră în scutece moi, de copil, și-a dat-o soțului său, Cronos.

— Iată, precum mi-ai poruncit, a glăsuit zeița Reea, ți-am adus ultimul vlăstar, pe care l-am născut azi-noapte.

Și s-a făcut că lăcrămează. Vroia să nu-nțeleagă zeul că-i vicleșug tot ce făcea.

Cronos, grăbit, a luat pietroiul cel învelit în scutece, și cum n-avea vederea bună, a socotit că-i fiul său. A deschis larg gura flămândă și piatra i-a căzut pe gât, până în pântecele-i negru, încăpător și sănătos.

— Ha, ha, ha, ha! … S-a mai dus unul. Altă primejdie s-a stins! … a râs cu poftă zeul Cronos.

Și nu știa că-n acea clipă începea să se împlinească blestemul zeului Uranus.

Pentru că, iată, colo-n Creta, în peștera muntelui Ida, un copil bucălat se află în brațele bunicii sale.

Făcea, de mic, precum se spune, atât de mare gălăgie, bătea din palme și țipa, încât era pericol mare. Cronos, care stătea la pândă, și chiar vreunul dintre ceilalți frați și surori, sfetnicii săi, puteau s-audă zgomotul.

Iar dacă zeul afla taina, Reea, și Gheea, și copilul ar fi fost strașnic pedepsiți.

Trăia însă pe-atunci, în Creta, un neam de semizei războinici, născuți tot de zeița Gheea, ce aveau nume de cureți. Gheea le-a poruncit să vină și, la intrarea peșterii, să facă dansuri zgomotoase, să bată-n scuturi, cu putere, cu săbiile și lăncile. Apoi să cânte și să strige atât de tare, ca din cer să nu s-audă nici un scâncet și nici un plânset de copil.

A mai chemat și două nimfe, fiicele regelui din Creta, pe Ida și pe Adrasteea. Ele au așezat băiatul – căruia mama și bunica i-au spus, din prima clipă, Zeus – într-un culcuș făcut din aur. Pentru că mama nu putea să vină-n Creta, să-l alăpteze pe fiul său cel mititel, decât arar și pe ascuns, nimfele au adus o capră. Era o capră fermecată. Vestita capră Amalteea. Și nimfele-l hrăneau pe Zeus cu laptele acestei capre și cu o miere parfumată, cum nu făceau albinele decât în stupii de pe Ida.

Crescând puțin mai mare, Zeus alerga peste tot, zburda printre stejarii de pe munte, jucându-se cu Amalteea. Capra avea grai omenesc. Vorbea cu Zeus ca o mamă și se făcea că îl împunge cu coarnele ei cele lungi.

Copilul apuca-n mânuțe coarnele caprei Amalteea și se lupta, voinic, cu ea. De mic avea putere-n brațe, cât un bărbat din cei mai zdraveni. Încât, odată s-a întâmplat ca Zeus să rămână-n pumn cu unul dintre aceste coarne. El o iubea pe Amalteea și s-a mâhnit că i-a făcut rău, fără de voia sa.

Drept mângâiere Amalteei, a hotărât ca acest corn{1} să fie veșnic plin cu fructe: smochine, mere, pere, struguri și alte bunătăți de soi. Capra putea mânca din fructe de câte ori îi venea poftă, căci cornul se umplea la loc.

Astfel creștea feciorul cel mai mic al Reei, neurmărit de ochi străini și dușmănoși. Și el se înălța-ntr-un an, cât altu-n douăzeci și cinci.

Nici nu trecuse bine anul, și Zeus se făcuse mare, gata să-și împlinească soarta cea prevestită de Uranus, să-l răstoarne pe tatăl său și să ia el în mâini puterea.

Notă:

{1}↑ Cornul caprei fermecate Amalteea era simbolul belșugului și se chema cornul abundenței. Elinii, și mai târziu romanii, își pictau sau sculptau uneori pe locuințe acest simbol, socotindu-l aducător de noroc. După moarte, Amalteea a fost pusă de Zeus pe bolta cerească, în amintirea copilăriei sale, cum povesteau legendele eline. Este constelația Caprei. Iar din pielea ei și-a făcut zeița Atena egida, sau pavăza, care îi ocrotea trupul în luptă – pavăză ce nu putea fi străpunsă de nici un fel de armă: sabie, lance sau săgeată.

ÎNFRÂNGEREA TITANILOR

Feciorul cel mic al Reei, crescut în Creta, pe ascuns, era la vârsta bărbăției.

Se povestește că în vremea cât mai era încă micuț, un cârd de porumbițe albe zburau în fiecare zi pe țărmul marelui Ocean și-i aducea de acolo în ciocuri o hrană dulce, minunată, ce se chema ambrozie. Ambrozia – de zece ori mai dulce decât însăși mierea – era o hrană pentru zei.

Un vultur se înălța, de asemeni, în timpul nopții, pe un munte. Acolo, sub un stei uriaș, țâșnea din piatră un izvor. Dar nu era izvor cu apă, ci din adâncuri izbucnea o băutură fără seamăn, din care nu puteau sorbi decât zeii nemuritori. Și-i aducea această băutură – numită, tot de zei, nectar – lui Zeus, ca să bea, în zorii fiecărei zile.

Mâncând ambrozia cea dulce, sorbind nectarul fermecat, Zeus s-a înălțat mai iute, a dobândit puteri cerești. Și, drept răsplată pentru vultur, Zeus, când a ajuns stăpân, l-a luat cu dânsul în Olimp. L-a pus chiar lângă tronul lui, să-i stea necontenit de veghe.

Pe gingașele porumbițe le-a hărăzit să fie simbol și al blândeții și al iubirii, să tragă carul din petale de flori albe de trandafir al preafrumoasei Afrodita, mândra zeiță a iubirii, și să vestească primăvara, prin gânguritul lor duios.

Însă toate aceste fapte, Zeus le-a săvârșit pe urmă, când a ajuns și el stăpân. Deocamdată mai era în Creta și avea cu totul alte gânduri…

Mama sa, Reea, îi spusese despre ciudata prevestire și de blestemul lui Uranus. Știa că nici bunica, Gheea, nu mai ținea cu zeul Cronos, cel care fără nici o milă își înghițise cinci copii.

„Uranus a rostit că una dintre odraslele lui Cronos o să pornească răzvrătirea, se frământa voinicul Zeus. Dar cine poate fi acela, dacă nu eu? Căci toți ceilalți se află-n pântecul cel negru al hulpavului nostru tată. Este neîndoios că soarta, Moira[{1}], neînduplecată, a hotărât că fapta asta eu trebuie s-o săvârșesc.“

Numai că Zeus știa bine că lângă Cronos sunt titanii. Ei îi juraseră credință, sprijin în orice împrejurare.

Erau puternici fără seamăn și nu se-nfricoșau de nimeni.

În schimb, el, Zeus, era singur. N-avea alături, să-l ajute, decât pe mama sa, pe Reea. Dar Reea era mult prea slabă, nu cuteza să se ridice în fața soțului său, Cronos. Era nevoie deci de multă prudență și înțelepciune. Și

Zeus s-a gândit adânc, a cercetat prin ce mijloace și-ar mai putea găsi tovarăși gata să-l sprijine în luptă. Și a aflat că viețuiește o verișoară a sa, Metis, pe malul fluviului Ocean[{2}].

Zeița Metis era una din numeroasele copile pe care le avea Oceanul, primul născut dintre titani.

METIS PREGĂTEȘTE O BĂUTURĂ FERMECATĂ

Din fericire pentru dânsul, Zeus avea în tinerețe o vorbă ademenitoare și un chip foarte atrăgător.

Noi nu cunoaștem întâmplarea prin care Zeus a ajuns s-o întâlnească pe copilă. Dar știm că a vorbit cu ea. S-a prefăcut îndrăgostit și i-a jurat s-o ia de soție, dacă și ea se va învoi să-i dea un ajutor în lupta contra părintelui său Cronos.

Fiica titanului Ocean, văzând pe Zeus că îi jură, atât de-nflăcărat, iubire, și-a uitat orice chibzuință și i-a promis să-l sprijine.

— Ce vrei să faci în primul rând? l-a întrebat Metis pe tânărul fecior al Reei.

— Întâi și-ntâi aș vrea să-i văd ieșiți din pântecul lui Cronos pe toți cei înghițiți de el…

— Atâta vrei? … Asta-i ușor! … a glăsuit copila Metis și a plecat la hotarul lumii, pe malul fluviului Ocean. De aici ea a cules o plantă. O plantă verde și spinoasă, din care a făcut îndată o băutură delicioasă, care părea a fi nectar.

Reea, nespus de bucuroasă c-o să-și revadă toți copiii, a luat această băutură, și-a pornit repede acasă.

Abia se întorsese Reea în casa soțului său Cronos, că dânsul i-a strigat s-aducă un ulcior mare cu nectar.

— Grăbește-te! Sunt însetat! a grăit Cronos mânios.

Reea atât a așteptat. S-a repezit și i-a umplut un vas de lut încăpător, însă deasupra i-a turnat și băutura de la Metis.

Nebănuind nimic, zeul a luat în mână vasul plin, l-a dus la gură cu nesaț și a sorbit până la fund nectarul cel înșelător. Dar cum a ajuns băutura în pântecele lui divin, a și simțit că-i vine rău. Tot trupul i se încrâncenă și se zbătea ca-n pragul morții. Gura i se căscase larg și din gâtlejul lui uriaș au început să iasă, teferi, copiii: Hestia, Demetra, Hera, și Hades și Poseidon.

Mai mult și mai de necrezut este că toți acești copii erau de această dată mari. Ba Hades și Poseidon aveau și bărbi până la brâu.

CICLOPII ȘI HECATONHIRII SUNT ELIBERAȚI

Cu toții, fete și băieți, s-au strâns în jurul blândei Reea, în timp ce Cronos, îngrozit de cele ce se întâmplau, se retrăsese pe un munte să chibzuiască-n liniște.

Și Reea le-a împărtășit fiilor și fiicelor sale că Zeus le e salvatorul, ajutat de frumoasa Metis. Și frații și surorile, auzind vestea, s-au grăbit să-l vadă pe Zeus, căci ei încă nu-l cunoșteau.

Zeus s-a veselit grozav, după ce totu-i izbutise. Avea acuma lângă sine pe cei cinci frați buni, de nădejde.

— Frați și surori! le-a rostit el, cu îndrăzneală, după ce s-au îmbrățișat. A venit timpul să ne luăm puterea ce ni se cuvine. Însă titanii sunt puternici și sunt mai numeroși ca noi. Deci trebuie să fim uniți, să mai avem și alți câțiva prieteni, ca lupta s-o sfârșim cu bine. Să nu fie nici o-ndoială asupra biruinței noastre.

Atunci, pe cât se pare, Metis – care era și ea de față – i-a amintit lui Zeus că sunt niște uriași în Tartar.

Într-adevăr, erau acolo, din timpul zeului Uranus, ciclopii și hecatonhirii.

Cronos, când deschisese poarta de diamant, eliberase numai pe frații săi, titanii. Dar pe ciclopii cei destoinici și pe hecatonhirii groaznici îi zăvorâse iar, la loc. Ba mai pusese și o strajă, pe monstrul hâd, numit Campe.

— Noi le vom da drumul îndată, a grăit Zeus fraților. Ciclopii și hecatonhirii îl urăsc mult pe zeul Cronos… Deci, haideți să-i eliberăm! …

Fiii și fetele lui Cronos au luat în mâini câte o armă și au năvălit cu toții-n Tartar. Zeus l-a prins de gât pe monstru. Ceilalți l-au sfârtecat cu seceri și l-au împuns cu sulițe, până ce monstrul a căzut.

S-au repezit apoi la porți Hades, fratele cel mai mare, și cu Poseidon, mijlociul. Proptindu-se cu umerii, izbind cu pumnii și genunchii, zeii au spart porțile largi.

Din temniță au răsărit ciclopii și hecatonhirii. Și unii și alții au jurat c-au să le fie credincioși noilor zei ce se-nălțau.

Ca să-și arate, de îndată, recunoștința către zei, ciclopii au și făurit fulgere, tunete și trăsnete, pe care le-au încredințat lui Zeus, noul lor stăpân.

De asemeni, au mai făurit și lui Poseidon, mijlociul, o furcă mare, cu trei dinți. Dacă izbea zeul cu furca, pământul se cutremura și apele ieșeau din văi, se revărsau și înecau pășuni, ogoare și livezi. Iară lui Hades i-au făcut o cască tare năzdrăvană. Cum își punea casca pe cap, zeul se făcea nevăzut.

ZEII SE URCĂ PE MUNTELE OLIMP

Primind și darurile acestea, zeii s-au hotărât s-aleagă un loc de luptă potrivit. Au cercetat toată Elada și au găsit că este bine să-și facă tabără-n Olimp.

Olimpul[{3}], muntele semeț, cu fruntea sa încununată veșnic de cețuri argintii, era-n vecinătatea mării cu ape albăstrii, Egeea, și priveghea toată Elada. Nu era loc mai potrivit decât acesta pentru zei. De aceea Zeus a cerut să i se facă un palat pe creasta cea mai îndrăzneață.

Apoi cei trei fii ai lui Cronos au dat de veste-ntregii lumi:

— De azi înainte stăpânirea este în mâna altor zei. Sunt zeii ce și-au ridicat palat pe muntele Olimp. Titanii vor fi pedepsiți. Țineau puterea pe nedrept. Și toți câți s-or alătura zeilor olimpieni, în luptă, vor primi o răsplată dreaptă. Iar cei care-i vor înfrunta vor fi în Tartar prăbușiți…

ZECE ANI DE RĂZBOI CRÂNCEN

Războiul a-nceput cu furie… Pământul larg și marea uriașă au răsunat de un zgomot greu, ce-ntrecea orice-nchipuire. Cerul a dat parcă un geamăt. Olimpul s-a cutremurat până-n adâncuriie sale, și Tartarul cel mohorât a bubuit, prelung și surd, când zeii au intrat în luptă.

În fața cetei olimpiene sta însuși Zeus, mâniat. El năvălea peste titani, azvârlind tunete cumplite. Din pumnul său neobosit țâșneau mereu trăsnete tari, pe dâre albe de lumină. Pământul roditor ardea. Pădurile, înainte verzi, erau schimbate în tăciuni și scânteiau înfiorate. Și totul clocotea în jur: Oceanul, marea nesfârșită și râurile de argint. Titanii se înăbușeau sub aburii fierbinți din ape. Iar ochii le erau orbiți de fulgerele lucitoare.

Focul se-ntindea mereu, și ajunsese până-n haos. Legenda spune că pământul ardea parcă din temelii. Flacăra lui se ridica, unindu-se cu aprigul pârjol ce mistuia cerul întreg.

Astfel se-nfățișa năprasna acestei lupte dintre zei. Și, în acest potop de foc, hecatonhirii aruncau, cu forță înspăimântătoare, câte o sută de pietroaie, înspre mănunchiul de titani. Ciclopii ajutau și ei, lovind pe Cronos și pe-ai săi cu mari ciocane de aramă, zdrobindu-le umeri și șolduri, picioare, brațe și grumazuri. Iar zeii Hades și Poseidon, Hestia, Hera și Demetra luptau cu sulițe și seceri, lovind într-una, vitejește.

Zece ani, poate și mai bine, a dăinuit acest război, ce nu avea asemănare, dar până la sfârșit titanii au fost înfrânți și nimiciți.[{4}]

Titanii au fost îmbrânciți, după poruncile lui Zeus, în Tartarul întunecat, unde-i ținuse și Uranus. La poartă, strajă li s-au pus cei trei fârtați hecatonhiri, să nu mai poată-n veci ieși din temniță, de sub pământ.

Zeus era noul stăpân. Toți se plecau în fața lui. Doar Gheea, mama zeilor, se mâniase rău pe el.

— Titanii sunt copiii mei. Uranus i-a lovit din greu, întemnițându-i sub pământ. Abia de i-am putut scăpa, se plângea Gheea zeilor. Și Zeus… Zeus, cel pe care l-am ajutat să se înalțe, acuma, când este stăpân, lovește tot atât de crud? Și-i zvârle iarăși în adânc pe bieții mei feciori, titanii? Nu. Asta n-o pot îndura. Zeus mi-o va plăti curând…

Note:

{1}↑ Moira – fiică a haosului și a nopții – reprezenta pentru elini destinul stabilit dinainte fiecărei ființe, prin legi de neclintit. La romani, soarta-Fatum era reprezentată printr-un bătrân orb sau legat la ochi. Acesta avea scris destinul oamenilor pe o tablă de aramă. În jurul capului purta o cunună de stele, semn că și zeii trebuiau să se supună hotărârilor sale. Zeii puteau numai să cunoască voința lui și să i-o aducă la îndeplinire. Hotărârile soartei erau împărțite fiecărui om de la naștere, cum credeau elinii, prin trei surori, ursitoare sau parce: Cloțo, care desfășura firul vieții, Lahesis, care împărțea bucuriile și nenorocirile, și Atropos, care tăia firul vieții cu un foarfece. Numai pentru zei ursitoarele țeseau veșnic fire lungi, de aur. Însuși Zeus nu putea să se împotrivească sau să înduplece pe Moira, ivită pe lume înaintea lui. Hotărârile soartei, cunoscute de zei, puteau fi comunicate pământenilor prin oracole. Oamenii nu aduceau însă Moirei – soarta neînduplecată – nici rugăciuni, nici jertfe, socotind totul zadarnic. Soarta nu o puteau înduplеca prin rugăciuni, însă oamenii luptau adeseori împotriva ei, cum ni se povestește în numeroase legende eline.

{2}↑ Cei vechi își închipuiau că pământul era înconjurat de un fluviu imens, fără hotare, Oceanul, din care izvorau și în care se vărsau toate apele. Acesta era personificat prin cel dintâi fiu al lui Uranus și al Gheei.

Metis, fiica lui Ocean, a fost, la elini, cel dintâi simbol al înțelepciunii și prudenței.

Poetul Hesiode ne spune că ea știa mai multe taine decât toți zeii și oamenii laolaltă. Mai târziu, Zeus, înghițind-o pe Metis, prima lui soție, și-a însușit înțelepciunea și prudența, care trebuie să domine totul în lume.

{3}↑ Muntele Olimp își întinde coastele de la marea Egee și până la hotarele Tesaliei și Macedoniei. Homer, cântând Olimpul, spune: „El nu este niciodată bătut de vânturi, nici atins de zăpezi; aerul cel mai pur îl împresoară; o lumină albă îl învăluie și zeii gustă aici o fericire, care va dăinui cât zilele eterne, ce le sunt hărăzite.“

{4}↑ Această luptă fubuloasă – titanică, după cum a rămas de atunci cuvântul – ca și cele care vor urma cu diferiți giganți și monștri, închipuie ciocnirile care aveau loc între forțele tumultuoase ale naturii. Închipuie frământările din interiorul pământului, în urma cărora se formau munții și mările.

Într-un loc munții se ridicau, într-altul se prăbușeau spre afundurile clocotinde, în timp ce vulcanii izbucneau cu ropote de piatră și de foc, nimicind începuturile de înflorire a vieții. Veacuri de-a rândul această alegorie i-a ispitit pe artiști s-o zugrăvească sau s-o sculpteze în forme impresionante. Astfel, într-o schiță renumită a pictorului olandez Rubens, se văd titanii încolțiți și izbiți de blocurile grele de piatră, aruncate asupra lor de hecatonhiri. Unuia dintre ei i-a căzut o stâncă pe spinare, încovoindu-l. Altul încearcă să-ntâmpine, cu brațele, piatra ce se rostogolește către el. Ceilalți, cu fețele hidoase și ochii sticloși de spaimă, cad în abisul negru. Aburii încinși îi împresoară și parcă vezi cum îi sufocă pe luptători. Fumul înecăcios se înalță în valuri, ca într-un vis fantastic, de pe pământul ars. Iară de sus te aștepți să apară Zeus, cu fulgerele în pumni, țintindu-i nimicitor pe cei care se prăvălesc.

ZEII OLIMPULUI

Zeus, născutul din titani, trona pe muntele Olimp, asemeni unui mare rege. Plin de mândrie privea el cerul albastru, nesfârșit, pământul roditor și larg, mările, fluviile verzui și firele subțiri de argint ale izvoarelor din munți. Totul, totul era al lui. Și Zeus nu se sătura să-și mângâie privirile cu întinderi și cu bogății.

El, ce șezuse altădată ascuns în Creta, domnea acuma în Olimp și poruncea… Da. Poruncea pe voia lui, și dacă își dorea ceva, se împlinea numaidecât.{1}

ZEUS, POSEIDON ȘI HADES ÎȘI ÎMPART ÎNTRE EI LUMEA

— Să vie frații mei cei mari! a sunat prima lui poruncă. Să vie Hades și Poseidon.

Și frații s-au înfățișat, cu mare grabă, iar Zeus a cuvântat așa:

— Voi, amândoi născuți din Reea și zeul Cronos, ca și mine, m-ați ajutat în lupta împotriva titanilor năprasnici. Deci, împreună am învins și împreună vom domni. Suntem stăpâni. Ne bucurăm de tot ce-n lume e mai bun. Dacă supuși nemulțumiți vor încerca poate, cândva, să se răscoale în vreun chip, să-i pedepsim neîndurători. Eu voi domni. Însă am să vă dau și vouă câte-un ținut, să-l cârmuiți, să mi-l vegheați.

— Mie ce-mi dai? a grăit Hades. Eu sunt mai mare, primul fecior născut de Reea…

— Dar mie? a-ntrebat Poseidon. Deși sunt mijlociu, știi bine că m-am luptat mult mai vârtos…

Iar Zeus le-a răspuns:

— Lumea o împărțim în trei. De o parte-i cerul luminos, de unde poți cuprinde tot, de alta fluvii, mări întinse, pline de pești săgetători, și de alta tot ce-i sub pământ, cu Tartarul întunecos, temnița unde vom păstra pe toți câți ne vor dușmăni și nu vor asculta deplin poruncile Olimpului.

— Tragem la sorți? au rostit frații.

— Tragem! le-a dat răspunsul Zeus. Iată, eu îmi voi păstra cerul. Voi trageți ce v-a mai rămas…

Zeii cei doi s-au repezit numaidecât. Lui Hades i-au căzut la sorți ținuturile subterane, iar lui Poseidon apele din mări, din fluvii și izvoare.

Amândoi zeii au trebuit să se arate mulțumiți. Hades a și pornit pe loc către ținutul mohorât, care-i fusese hărăzit, și, după cât se povestește, nicicând nu a mai revenit acolo-n muntele Olimp. Celălalt frate mijlociu a devenit zeu peste ape, din răsărit în miazăzi, din miazănoapte-n asfințit.

Cei trei și-au împărțit puterea, dar Zeus a rămas stăpân…

FIICELE LUI CRONOS CAPĂTĂ ÎNSĂRCINĂRI ÎN OLIMP

După această faptă, Zeus a dat poruncă să s-arate în fața sa copilele zeului Cronos și-ale Reei – una mai mândră decât alta. Ele au venit smerite toate și s-au plecat în fața lui, întrebând ce porunci le dă.

Zeus i-a încredințat Hestiei, sora lui cea mai mare, focul. Focul, care înseamnă viața în oricare cămin, și din această pricină nu are voie să se stingă. Apoi s-a îndreptat cu fală către Demetra, mijlocia, și i-a dat harul de a fi zeița holdelor bogate și a livezilor cu rod.

Mai rămăsese numai Hera, ce sta sfioasă-n fața lui, împurpurată la obraz și căta cu privirea-n jos.

Zeus s-a aplecat spre ea și, mângâind-o blând pe păr, și-a hotărât-o de soție. În grija ei a-ncredințat căsătoria și familia și copilașii nou-născuți.

Hera s-a învoit și Zeus a dat porunci să se gătească întreg Olimpul pentru nuntă.

Și când s-a isprăvit și nunta – o nuntă făr-asemănare – Zeus s-a așezat pe tron, mai mulțumit ca înainte. Totul era orânduit, precum fusese voia lui. Privea din nou spre depărtări și-și cântărea toată puterea și bogăția ce le avea.

Totuși, un gând i se vârâse în minte adânc și nu-l lăsa: „Pentru o lume-atât de mare, suntem puțini numai noi șase, cugeta Zeus, numărându-și toți frații și surorile. Titanii au fost doisprezece, socotindu-l cu ei pe Cronos. Cu atât mai mult mi se cuvine și mie tot atâția zei, zei din cei mari, zei olimpieni. Pe lângă ei voi hotărî și zei mai mici, de-a doua mână, ba și o serie de cortegii, să ne-nsoțească pe noi toți. În acest fel Olimpul meu va fi mult mai impunător. Dușmanii olimpienilor vor fi curând dezvăluiți și nimiciți fără cruțare. Și acum pe cine voi chema? … A! … pe Atena, „ochi de azur“, copila mea cea mai iubită, a tresărit deodată Zeus, pe ea o voi numi întâi! …“

Și a chemat-o pe Atena, să i se-nfățișeze lui.

ZEIȚA CU OCHII DE AZUR

Atena, fiica lui cea dragă, nu se născuse ca oricare, ci-n niște-mprejurări ciudate.

Zeus îi promisese copilei lui Ocean, lui Metis – ce-ntruchipa înțelepciunea – că-n schimbul sprijinului dat o s-o ia în căsătorie. Și se ținuse de cuvânt.

Trecuse vremea cuvenită, și Metis trebuia să nască. Copilul era chiar Atena. Numai că Zeus se dusese și-l întrebase pe Uranus ce o să se-ntâmple în viitor.

Zeul Uranus, înstelatul, i-a răspuns că soția lui, zeița Metis, va naște-n primul rând o fată, apoi va naște un băiat. Acest băiat o să-l răstoarne pe Zeus de pe tronul său și o să se înscăuneze-n loc.

Tot ce spunea zeul Uranus se împlinea fără zăbavă. Zeus a tremurat de spaimă, auzind ce-i urzise Moira, destinul neînduplecat.

Și, reîntors acasă, Zeus a poftit-o la el pe Metis. Până să înțeleagă, biata, ce are soțul său de gând, acesta a și înghițit-o.

— Numai așa puteam să fac, a rostit el spre ceilalți zei, ca să înlătur nenorocul ce ne pândea, astfel, pe toți…

A înghițit-o, deci, pe Metis, cu pruncușorul ei cu tot, urmând și el pilda lui Cronos, care-și mânca odraslele.

A trecut timpul, până-n ziua când Metis, dac-ar fi trăit, urma să nască pe Atena. Zeus simțea că-l doare capul tot mai puternic. Neștiind cum să-și potolească această mare suferință, a poruncit să vină zeul ce se numea Hefaistos și era fiul său și al Herei.[{2}] El era meșter priceput, avea o fierărie-n Lemnos.[{3}] Zeus i-a poruncit s-aducă și o secure de aramă, cu tăiș bine ascuțit.

Hefaistos s-a înfățișat și a grăit tatălui său:

— Am sosit, iată, la porunca-ți, cu o secure ascuțită…

— Bine, Hefaistos, a spus zeul stăpân, despică-mi capul și vezi de ce mă doare atât?

Hefaistos a rămas mut, și de uimire, și de teamă:

— Cum?! Să-l lovesc pe tatăl meu, pe tine, Zeus, nu glumești? a cutezat să mai întrebe.

— Ți-am spus odată! a strigat puternic Zeus spre fierar. Despică-mi fruntea mai curând. Nu pot să rabd durerile…

Cu Zeus nu era de glumă, mai ales când se supăra.

Înăbușindu-și în el frica, Hefaistos a ridicat securea și-a lovit în țeasta tatălui său, cât a putut.

Când a izbit securea țeasta, s-a auzit un strigăt tare de bucurie și izbândă. Din creștetul nemuritor, cum spun legendele eline, s-a ivit o zeiță mândră, purtând o platoșă de aur, pe frunte coif, în mâna dreaptă o lance strașnic ascuțită și-n stânga scut apărător.{4}

Olimpul, cât era de mare, s-a-nfiorat de măreția zeiței care se năștea. Pământul s-a cutremurat. Marea, de asemeni, a vuit, și valurile sale verzi s-au răscolit până-n adânc. Ba chiar și Helios din cer, soarele cel strălucitor, fiul titanului Hiperion, și-a oprit carul său de foc și a privit, neliniștit, către Olimpul unde Zeus năștea pe fiica lui, Atena.

Iară Atena, nou-născută, era atât de frumoasă, încât zeul Hefaistos a și cerut-o de nevastă. Ochii zeiței, mai ales, erau albaștri-verzi, făuriți parcă din azur; Hefaistos a stăruit să ia azurul de soț, însă zeița n-a primit și a făcut un jurământ, să stea pe veci nemăritată.

Zeus i-a ascultat dorința să n-aibe soț, și a rostit:

— Te vei numi Palas-Atena!{5} Vei sta alături de mine și-adesea mă vei sfătui…

De aceea Zeus s-a gândit și-a hotărât ca ea să fie zeiță a înțelepciunii, a cugetărilor adânci și a priceperii depline, în muncă sau în bătălii.

TREI FECIORI AI LUI ZEUS

La puțin timp după aceea stăpânul lumii a cerut să vină trei feciori ai săi. Doi dintre ei erau ai Herei, altul îl dobândise Zeus cu o zeiță din Arcadia.

Unul dintre băieții Herei era urât, dar iscusit în meșteșugul fierăriei, iar celălalt frumos la chip, dar zvânturat și cam neghiob. Cel priceput la meșteșug era Hefaistos. Zeul acesta era șchiop, avea picioarele sucite și frânte pe la-ncheieturi. Mama sa, Hera, povestea că într-o zi, când era mic, l-a scăpat, nu știu cum, din mâini. Copilul s-a lovit cam rău, și astfel a rămas beteag. Asta spunea zeița Hera, dar cine nu știa-n Olimp ce se-ntâmplase-n acea zi? Hera, când și-a născut băiatul, văzându-l cât e de urât, s-a rușinat și l-a zvârlit în apa mării, să-l înece. Norocul lui a fost că Tetis, cea cu picioare de argint, soția marelui Ocean, l-a prins în brațe pe copil, altfel se sfărâma de tot.

Zeița Tetis l-a păstrat în valurile ei verzui; l-a crescut într-o peșteră ce se găsea afund, sub mări.

Peste o vreme, când băiatul se înălțase binișor, s-a întors iarăși în Olimp.

Tocmai atunci Zeus și Hera se certau. Nu știm ce pricină era, dar Zeus se răstea grozav. Băiatul l-a rugat să tacă, să nu-i audă toți din jur și să se facă de ocară. Zeus s-a supărat mai rău.

— Mă-nveți pe mine ce să fac, ologule? i-a răcnit el. Abia călcat-ai în Olimp și vrei să te și grozăvești? …

N-a apucat bietul băiat să mai răspundă un cuvânt, și Zeus l-a și înșfăcat de un picior și l-a aruncat ca pe un pietroi. Băiatul s-a rostogolit și a căzut în Lemnos, frânt.

S-a ridicat încet… Trupu-l durea mai peste tot. Era acuma și mai șchiop. Picioarele i se urneau cu greu, sub trupul lui voinic. Dar cum era de priceput, și-a făcut fierărie-n Lemnos: o fierărie ridicată în întregime din aramă, bătută-n stele de argint, cu douăzeci de coșuri mari ce fumegau necontenit. Ba și-a mai luat și un ajutor, pe un pitic numit Chedalion.

Apoi, acolo-n fierărie, a început să făurească lucruri ce i-au uimit pe zei. Ba chiar l-a ajutat pe Zeus să-și nască fiica, pe Atena.

Poate mai mult ca o răsplată, după această întâmplare, Zeus și-a hărăzit feciorul să fie faur în Olimp, dar și zeu peste meșteșuguri.

Celălalt fiu, pe care Hera îl dăruise soțului, era chipeșul tânăr Ares. Era frumos, înalt și zvelt, însă încetinel la minte. Cuvântul nu și-l respecta. Era întruna pus pe sfadă și se bătea din te miri ce. Nu se simțea în largul lui decât în lupte și războaie și tare mult îi mai plăcea să vadă sângele curgând.

Chiar tatăl său, stăpânul lumii, îi spunea uneori așa:

— Ești un zeu rău și nestatornic. Toți te urăsc, flăcău smintit! Fără-ncetare îți cauți ceartă, discordie și bătălii… Crud precum ești, de nu erai feciorul meu, de mult te-aș fi gonit din cer…

Așa stând lucrurile, Zeus a poruncit de l-au chemat la el pe zvânturatul Ares.

— Te numesc – cum îți este firea – zeul războiului nedrept; zeul războiului hapsân, săvârșit fără chibzuială, care aduce doar prăpăd, sânge vărsat și lacrimi plânse, i-a rostit Zeus fiului.

Ares s-a bucurat nespus că era zeu peste război și, chiuind, s-a repezit cu sulița către pământ, să caute sfadă și măcel.

Zeus, privind în urma lui, își zise sieși, surâzând:

— Nu mi-a dat Hera fii de soi. Unu-i urât, altul neghiob… o să-mi mai iau și alte soții. Doresc să am odrasle multe, și Hera nu mai poate avea…

Găsindu-și deci acest motiv, Zeus, cu tot necazul Herei, și-a luat curând și alte soții. Una din ele a fost Maia, zeiță din Arcadia. Și ea i l-a născut pe Hermes.

Faptele sale preaciudate îl dovedeau pe micul Hermes viclean, și hoț, și mincinos, dar și isteț, născocitor, bun de negoț și bun de gură. Pentru aceste multe daruri, cu care dânsul se născuse, Zeus l-a hărăzit pe Hermes curier în ceruri, zeu al negoțului, hoției, călătoriilor pe mare și pe uscat, și al născocitorilor.

Era, precum spunea el însuși, atât de hărțuit, încât nici noaptea nu putea să doarmă.

— Sunt zeul cel mai oropsit, se plângea Hermes celorlalți zei. De dimineață-n zori mă scol, curăț palatele lui Zeus. Apoi alerg la el, să-mi dea porunci de dus încoa și-ncolo, în ceruri, ca și pe pământ. Mă ostenesc peste puteri. Iar noaptea, când vă odihniți, eu port umbrele celor morți, jos, sub pământ, la zeul Hades. Spuneți și voi dacă e drept?!

Astfel se plângea zeul Hermes, și totuși, în Olimp, era veșnic pe lângă tatăl său, se bucura necontenit de-ncrederea stăpânului.

PRUNCII ZEIȚEI LETO

Altă soție a lui Zeus a fost zeița nopții, Leto.

Atâta doară că și Hera aflase-nșelăciunea asta. Iară Uranus o vestise că Zeus o să îndrăgească mai mult pe fiii Letei, decât pe propriii ei feciori.

Nebună de mânie, Hera s-a hotărât să-mpiedice nașterea celor doi copii, pe care-i prevestea Uranus. A cerut ajutorul Gheei. Și Gheea s-a grăbit să-i dea tot sprijinul zeiței Hera, fiindcă pe Zeus nu-l iubea, de când îi răpusese fiii, giganții cei îngrozitori. Și amândouă au uneltit.

Gheea nu i-a dat voie Letei să nască-n nici un colțișor de pe pământ. Umbla pe drumuri grele Leto, plângând cu jale, în dureri, și nicăieri nu putea naște.

— Îndură-te, o Gheea, mamă! Cu Zeus eu m-am măritat numai din teamă, cu rușine. Nu-s vinovată cu nimic! Îndură-te și lasă-mă să-mi nasc copiii undeva, și te-oi slăvi, măicuță Gheea! Ți-oi mulțumi și te-oi cinsti! …

Gheea nici nu vroia s-audă. Și Leto rătăcea întruna. Ba încă Hera trimisese și un balaur, numit Piton, care o urmărea pe Leto, zvârlind flăcări asupra ei.

Nemaiștiind ce poate face, Leto s-a dus la un oracol. Oracolul i-a arătat că e pe mare o insulă care plutește, fără a fi prinsă de fundul mării, nici de

țărm. Și Gheea n-avea stăpânire asupra insulei, defel. Nici Piton n-o putea ajunge, căci nu știa să-noate-n mări. Să meargă deci în insulă, să-i ceară adăpost, și-apoi s-aducă-n lume copilașii.

Astfel s-a dus zeița Leto în insula Ortigia, adică-n insula de piatră, cum o numeau vechii elini. Era o insulă pustie. Nici iarba nu creștea pe ea. Doar niște pietre albicioase și mărăcini, atât erau.

Leto a rugat insula să-i dea voie să-și nască pruncii. Insula s-a temut întâi.

— Am auzit, a răspuns ea, după o clipă de gândire, că fiul ce ți se va naște va fi un zeu orgolios. Când va vedea că sunt de piatră, și n-am pășuni, și n-am livezi, o să mă-mpingă cu piciorul în mijlocul furtunilor, și atunci mă voi cufunda…

— N-ai teamă, insulă de piatră, a mai rostit zeița Leto, eu, mama zeului, îți jur că fiul meu te va cinsti și-aici se va clădi un templu…

— Îmi juri tu asta, mândră Leto?

— Îți jur pe însuși fiul meu…

— Bine, atunci mă învoiesc! …

Planul urzit, din slăvi, de Hera, părea că este nimicit. Totuși Hera nu s-a lăsat, căci ea a luat-o pe Ilitia – buna zeiță a nașterii – și a ascuns-o într-un nor, care-i întuneca vederea. Ea nu vedea Ortigia și nici pe Leto cum se zbate în chinurile nașterii. Și nouă zile încheiate și nouă nopți cumplite, Leto a fost întruna sfâșiată de dureri neînchipuite.

Nici una dintre celelalte zeițe nu puteau însă să rămână atâta de nepăsătoare, văzând pe Leto suferind. Ele s-au dus la Ilitia și i-au făgăduit o salbă mare, de nouă coți, toată din aur, dac-o va ajuta pe Leto să-și nască, în sfârșit, copiii.

Și zeița a fost mișcată, aflând de-atâta suferință. S-a prefăcut în porumbiță și a zburat în insulă.

Legenda spune că întâi s-a născut Artemis cea castă. Fata s-a înălțat pe clipă. Și ea, la rându-i, a dat sprijin măicuței sale, să-l nască și pe Apolo.

Când s-a născut zeul Apolo, insula a și înverzit. Prin doi stâlpi, foarte nalți, de piatră, s-a prins bine de fundul mării. Lumini de aur s-au vărsat pe tot întinsul înverzit. Și zeul nou-născut a spus:

— Te vei numi de astăzi Delos, sau insula cea luminoasă! Și-aicea va fi templul meu…

Zeițe s-au ivit din cer și au adus celor doi zei centuri de aur, văluri albe, ambrozie, nectar și flori.

Cum a mâncat ambrozia și a sorbit nectarul dulce, zeul Apolo s-a făcut un tânăr de o frumusețe cum nu se mai văzuse încă, până atunci, nici în Olimp. Toți zeii s-au mirat privindu-l. Avea în jurul frunții raze. Știa să cânte minunat! Muzele, cele nouă muze, s-au adunat în jurul lui, cerându-l oblăduitor.

Iar Zeus l-a numit, pe dată, zeu al luminii soarelui și al cântărilor alese. Și a hotărât ca zeii ceilalți, când va intra dânsu-n Olimp, să se ridice în picioare, afară de măicuța-i Leto și prea mândra zeiță Hera.

Pe celălalt copil al Letei, pe Artemis, a hărăzit-o să fie apriga zeiță a vânătoarei de dihănii – un meșteșug tare iubit în vremea de odinioară – și tot ea să se îngrijească de palida lumină a nopții, dată de argintia lună.

Olimpul mai primise, iată, alți șase zei: Atena, Ares, Hefaistos, Hermes, Apolo și Artemis. Erau, deci, olimpienii unsprezece – căci Hades sta doar sub pământ. Îi trebuia însă stăpânului înc-o zeiță, ca să ajungă și olimpienii doisprezece.

FIICA ZEULUI URANUS

De aceea a chemat în slavă pe fiica zeului Uranus.

Când Cronos îl lovise-n pântec pe soțul Gheei, pe Uranus, sângele i s-a scurs în țărână. Acolo s-au născut giganții. Dar picături din sucul vieții i s-au prelins și-n apa mării. Ele s-au prefăcut în spumă. Și din această spumă albă s-a ivit cea mai minunată și mai frumoasă dintre zeițe. Era divina Afrodita. Purtată de Zefir, zeița a tot plutit pe apa mării, până în Cipru – insulă ce i-a rămas de-a pururi dragă.

Iară zeițele-anotimpuri, sau horele, cum se numeau, s-au pogorât în jurul ei. Pe frunte au încununat-o cu flori și văluri și o bentiță, din aurul cel mai curat. I-au pus cercei cu pietre scumpe-n urechile trandafirii. Pieptul cel alb și gâtul subțire i le-au împodobit cu salbe și cu colane de argint; și părul blond și mătăsos l-au strâns ușor, cu multă grijă, într-o pieptănătură mândră, ce se numește „în corimb“.

Când au văzut-o pe Afrodita intrând cu pasul legănat în fastuosul lor Olimp, zeii s-au ridicat cu toții, năuci de-atâta frumusețe, și grație, și gingășie.

Mulți dintre olimpienii falnici au și cerut-o de soție; dar Moira hotărâse altfel. Cea mai frumoasă-ntre zeițe a avut parte de bărbatul cel mai urât din tot Olimpul. S-a însoțit cu zeul faur, Hefaistos cel priceput, harnic, modest, însă schilod.

Copila zeului Uranus a primit de la Zeus cinstea de-a fi zeița dragostei, cea jinduită deopotrivă de muritori, ca și de zei.

Vechea dorință a lui Zeus se împlinise, în sfârșit. Zeii Olimpului{6}, acuma, erau cu toții doisprezece.

Dar asta nu-l mai mulțumea. Noul stăpânitor al lumii dorea să aibă, în Olimp, o curte mult mai mare decât o avusese Cronos.

De aceea a mai poruncit să se adune în preajma sa și alți zei mari ca: Helios – superbul soare; Selene – argintia lună; Eos – sfioasa auroră cu razele-i trandafirii; Leto – zeița cea tăcută; Temis – copila lui Uranus, zeița ordinei depline și a dreptății-n legiuiri. Un fiu pe care i-l născuse o pământeană de la Teba a devenit, de asemeni, zeu, ocrotitorul podgoriei. Era Dionisos cel vesel.

Ba, după cât se povestește, Zeus a mai chemat la sine și alte zeități: pe Hebe{7} – ce ocrotește tinerețea și-i în Olimp paharnică; apoi pe hore{8} și charite{9} – șase copile ale sale. Horele străjuiau Olimpul, lăsând perdelele de nori, să nu se vadă înăuntru, și tot ele ocârmuiau și anotimpurile-n lume.

Charitele subțiri, mlădii, pline de grație, dansau, în timp ce muzele îi desfătau pe olimpieni cu armonii din cele mai fermecătoare.

De bună seamă că și alți zei mai populau naltul Olimp, alcătuind cortegii mândre, ce-i însoțeau pe olimpieni, când petreceau sau se luptau, sau pedepseau pe muritori.

Note:

{1}↑ Poemele homerice ne arată că grecii erau organizați în ginte și triburi, ale căror căpetenii se numeau basilei și îndeplineau, în parte, rolul regilor de mai târziu. Zeus este reprezentat în legendele eline având purtările unui mare basileu. El cerea să fie slujit și, dacă îi nedreptățea pe ceilalți, aceștia nu aveau voie să cârtească, fără a fi pedepsiți. Pretindea că are dreptul să hotărască legi, pe care el le putea însă călca oricând. Bunăoară, Zeus se supăra pe necredința altora, dar el însuși socotea că poate fi necredincios soției sale, că poate înșela fete și femei pământene. Purtări în mare parte asemănătoare aveau și zeii Hades și Poseidon, cu care Zeus împărțise lumea și care erau, de asemeni, considerați un fel de basilei, unul pentru ținuturile subterane, și altul pentru întinsul mărilor. Ceilalți zei olimpieni, afară de Zeus, Hades și Poseidon, se asemănau aristocrației gentilice, care se afla la curțile basileilor elini, a marilor conducători de

triburi, beneficiind și ei de toate bunurile, ca și stăpânii lor.
Aristocrația gentilică și basileii considerau că au toate aceste drepturi, în dauna supușilor, în primul rând pentru că erau din neam ales. Fiecare basileu își alcătuise o genealogie, prin care dovedea că se trage dintr-o anumită zeitate. Fiind deci de origine divină și ei, aveau dreptul, ca și zeii, să stăpânească, să calce eventual legile și morala, fără a li se putea cere socoteală.
Zeus și toți olimpienii cereau ascultare deplină, pentru că ei erau neam de zei, sământă de titani, urmașii lui Uranus și ai Gheei, cei care, după cum spune legenda, dăduseră viață la tot ce se găsea în univers. Erau nemuritori, puteau săvârși minuni și aveau puteri și calități neobișnuite. Și totuși aezii – cântăreții rătăcitori, care străbăteau toată Elada compunând, pe baza vechilor cântece și legende, mari poeme epice, scandându-le apoi, acompaniați de liră, în palatele basileilor – au știut să strecoare în versurile lor destule aluzii despre nedreptățile săvârșite de zei și, deci, de basilei.
Homer, bătrânul aed orb, care a creat cele mai minunate poeme epice ale lumii antice: „Iliada“ și „Odiseea“, este o sublimă pildă. Cu amară ironie, făcându-se că le proslăvește faptele, Homer îi biciuiește în stihurile lui pe zeii olimpieni. De aceea un discipol al lui Pitagora povestea că maestrul său, coborât în Infern i-ar fi văzut umbra lui Homer spânzurată de un arbore, și a poetului Hesiode de un altul. Amândoi erau strașnic chinuiți pentru că dezvăluiseră faptele rele, rușinoase și sângeroase ale multora dintre zeii olimpieni.
Zeii elinilor reprezentau și forțele naturii. De pildă, Zeus, cu mult înainte de a căpăta reprezentarea socială a unui mare basileu nu era decât forța uriașă, care făcea să rodească natura, forța ce trimitea din slăvi ploaia binefăcătoare, dar și grindina nimicitoare, crivățul aspru, fulgerele, trăsnetele și tunetele asurzitoare. El guverna anotimpurile, care sunt fiicele lui, tot el guverna lumina și întunericul, cele două elemente de bază în viața omului. Toate acestea au fost poetizate de aezi în cele mai frumoase legende ale mitologiei. În legendele eline, zeița Leto, sau Latona – la romani – este silită de Zeus să-l nască pe Apolo, zeul luminii, într-o insulă din mijlocul mării. Plină de poezie este și această imagine a ivirii luminii în mijlocul mării: soarele pare a răsări adesea chiar din valurile mării. Leto nu trebuie însă confundată cu Nix. Pe când Nix este noaptea însăși, întunericul originar al haosului, Leto este numai o zeiță a nopții, noaptea trecătoare.

{2}↑ Nu-i de mirare că Zeus căpătase copii de la Hera așa de repede. Vechii elini erau foarte generoși cu zeii lor. Le îngăduiau orice, de pildă să-și nască fii gata crescuți mari, sau să se înalțe în slăvi cât ai clipi, după cum se va vedea în alte legende.

{3}↑ Lemnos sau Kastro este o insulă muntoasă din arhipelagul grecesc. Fumul și scânteile ce se înălțau din vulcanii insulei, astăzi stinși, erau socotite de vechii elini ca ieșind din coșurile fierăriei acestui zeu harnic.

{4}↑ Scena nașterii zeiței Atena este povestită, între altele, cu mult haz de scriitorul satiric antic grec Lucian, în spiritualele sale „dialoguri“.

{5}↑ Numele grecesc: Palas, ce i s-a adăugat Atenei, are înțelesul de fată, tânără, curată. Acest nume i s-a dat, pentru că zeița Atena nu a primit să se mărite.

{6}↑ Numele romane ale principalilor zei elini sunt: Zeus-Jupiter, Hades-Pluton, Poseidon-Neptun, Hestia-Vesta, Demetra-Ceres, Hera-Junona, Atena-Minerva, Hefaistos-Vulcan, Ares-Marte, Apolo-Apolo, Artemis-Diana, Hermes-Mercur, Afrodita-Venus, Dionisos-Bachus.

{7}↑ După legendă, mai târziu Hebe a fost înlocuită cu un păstor, Ganimede, fiu al regelui Troiei.

{8}↑ La vechii elini, horele sau anotimpurile erau numai trei: primăvara, vara și toamna. Iarna era dulce și se pierdea între toamnă și primăvară.

{9}↑ Charitele – cele trei grații, la romani.

LUPTELE CU GIGANȚII

Zeus domnea în Olimp și nu știa că Gheea se hotărâse să-l lovească, fiindcă îi închisese pe fiii săi, titanii, în Tartar. Ea mai avea niște feciori; aceștia se născuseră din picăturile de sânge, curse din rana lui Uranus, atunci când îl lovise Cronos cu secera de diamant. Din fiecare picătură suptă de țărâna roditoare ieșiseră acești flăcăi. Și ei crescuseră cât munții, luând forme înspăimântătoare. Purtau bărbi lungi și plete dese, ce le cădeau până la glezne. Picioarele lor colosale aveau, în loc de piele, solzi. Iar tălpile se prelungeau cu câte-un trup hidos de șarpe.

Fiii aceștia ai zeiței au fost numiți de ea giganți.{1} Și ei aveau puteri uriașe, dar nu erau nemuritori, precum fuseseră titanii. Puteau să fie doborâți, răpuși cu armele, uciși. Și mama lor, zeița Gheea, dorind să-i apere de moarte, făcuse tainic niște vrăji. În urma vrăjilor zeiței, giganții nu cădeau învinși, decât dacă erau loviți cu armele, în același timp, de un muritor și de un zeu. Mai mult, ea cunoștea o iarbă cu însușiri miraculoase. Cine punea pe limbă iarba era ferit de lovituri date de ființe muritoare. Nu mai aveau deci să se teamă de moartea cea neîndurătoare fiii pământului, giganții, dacă aveau această iarbă.

Fără să piardă vremea, Gheea i-a ațâțat pe acești giganți să-nceapă alt război cu Zeus. Și nu e nici o îndoială că ei, giganții, ar fi învins și l-ar fi izgonit pe Zeus, plin de rușine, din Olimp. Dar, cu puterile-i cerești – de nu cumva s-o fi ivit, încă de pe atunci, trădarea – Zeus a și aflat de planul pe care și-l făcuse Gheea.

Mai înainte ca giganții să fi putut căuta prin lume iarba aceea magică, Zeus a cerut soarelui să-și stingă flacăra, de aur, luna să își acopere cununa-i mândră, argintie, cu un văl negru, nepătruns, iar aurora să-și ascundă luminile-i trandafirii. În bezna care s-a lăsat giganții n-au putut să afle miraculoasa iarbă, care-i ferea de lovituri. Numai șiretul stăpân, Zeus, cu un mănunchi de fulgere, își lumina drum pe pământ, căutând acele buruieni. El le-a găsit, le-a smuls grăbit și le-a ascuns.

Primejdia se spulberase. Zeus era mai liniștit. Dar, împotriva farmecelor Gheei, îi trebuia și un luptător c-o fire muritoare, ca să-i învingă pe giganți.

Și Zeus a găsit pe acel erou vestit, Heracle{2}, un luptător voinic, viteaz și neînfricoșat de moarte.

Războiul aţâțat de Gheea era de neînlăturat…

NĂVALA SPRE OLIMP

La început a fost o clipă de liniște pe-ntreg pământul. Toți așteptau cu încordare să vadă ce o să se-ntâmple.

Pe urmă, cu un urlet groaznic, giganții au făcut un salt și au pornit către Olimp. Au început s-arunce-n ceruri cu stânci uriașe, apoi cu torțe mari, aprinse. Lăncile lor brăzdau văzduhul, albe, tăioase, sclipitoare, și treceau dincolo de nori.

Zeus îi înfrunta cu furie, aruncând fulgere din cer. Iar lângă dânsul sta Heracle și-nsoțea fiecare fulger cu câte-o strașnică săgeată.

Giganții au prins apoi să smulgă munții din temelia lor, să-i pună unul peste altul și să-și alcătuiască o scară, să ajungă până în Olimp.

În această vreme, olimpienii erau mereu mai îndârjiți. Izbeau cu sulițe, cu săbii și cu săgeți către giganți. Dar, iată, unul dintre dânșii, Alcioneu, cel mai voinic – care avea și însușirea că nu putea fi omorât, atâta vreme cât lupta în țara unde se născuse – s-a cățărat sus, peste stânci. Văzându-l pe Alcioneu că este gata să pătrundă chiar în palatul din Olimp, Zeus a aruncat spre dânsul cu un mănunchi de fulgere. Heracle l-a lovit de asemeni cu o săgeată drept în piept. Însă Alcioneu, gigantul, în loc să cadă la pământ, izbit de două ori în trupu-i, de un zeu și de un muritor, a hohotit în râs năprasnic:

— Zadarnic vă munciți voi doi să-l zdrobiți pe Alcioneu! Am să vă prind și-am să vă zvârl, ca pe niște neputincioși, până în Tartar, în afund. Să stați și voi lângă titani…

Heracie nu putea pricepe de ce gigantul n-a căzut. Noroc că se găsea acolo, cu lancea-n mână, și Atena, zeiță a eroilor, înțelepciunii și prudenței.

— Degeaba ești uimit, Heracle, i-a rostit ea. Alcioneu este în țara unde-a văzut lumina zilei. Și pe acest pământ gigantul nu va putea fi omorât. Îl ocrotește vraja Gheei. Atrage-l în tărâm străin, și ai să-l nimicești curând.

Heracle s-a făcut că fuge, sărind din muntele Olimp. Alcioneu crezând că-i scapă eroul cel mai de temut, l-a urmărit până la țărmul albastrei ape a Egeei, și astfel s-a îndepărtat de locul unde se născuse. Heracle s-a întors spre el și l-a țintit cu o săgeată. Zeus, ce priveghiase totul cu ochiul său străbătător, a aruncat și el un fulger. Gigantul a căzut ucis.

Mai mulți giganți au zărit însă pe soțul lor cel mai voinic căzând cu capul în țărână, sub lovitura lui Heracle.

— Alcioneu e doborât, să-l răzbunăm, au strigat ei, și să-l ucidem pe Heracle!

Și opt, nouă giganți, grămadă, s-au repezit după erou.

Zeus, băgând de seamă asta, și vrând să-l scape pe Heracle, s-a sfătuit pe loc cu Hermes, pristavul lui cel de credință. Hermes, vicleanul, l-a-nvățat să facă-n așa fel, ca două dintre frumoasele zeițe să iasă grabnic înaintea giganților ce-l urmăreau, cu ură mare, pe Heracle. Zeus a poruncit să plece Hera, iubita lui soție, și Afrodita cea gingașă. Ele au ascultat porunca și, plutind pe un nor de aur, au ajuns repede în drumul giganților, care erau gata să-l prindă pe Heracle. Dulcea zeiță Afrodita, stăpână peste dragoste, făcând și ea nu știu ce vrajă, a amețit pe fiii Gheei și-ai lui Uranus, înstelatul. Uitându-și ura pe Heracle, giganții s-au simțit cuprinși de o dragoste nesăbuită pentru frumoasele zeițe. Și le-au mărturisit iubirea, unii din ei cerându-le chiar de soții.

…În acest timp, Zeus, din slavă, n-a stat să piardă nici o clipă. Lovea mereu cu trăsnete. Heracle a țintit de asemeni, în ei, cu câteva săgeți.

Nici un gigant din opt sau nouă n-a scăpat teafăr sub săgeți și trăsnete și fulgere.

Ceilalți dintre feciorii Gheei au fost cu toții încolțiți de către zeii olimpieni. Atena l-a târât de chică pe fiorosul Encelade[{3}], ducându-l în Sicilia și, prăvălindu-l într-o groapă, a trântit peste el un munte. Poseidon, Ares și Hefaistos, Artemis, Hermes și Apolo au biruit în lupte crunte întreaga ceată de giganți și s-au acoperit cu toții de glorie nepieritoare[{4}].

Legenda spune că giganții, pierind acolo, lângă mare, s-au prefăcut și ei în munți.

Note:

{1}↑ Giganții reprezintă în legendele eline forțele oarbe ale naturii, a căror înfrângere a fost întotdeauna râvnită de greci. Cel care, urmând pe Hesiode, îi descrie în versurile lui pe giganți, cu o mare plasticitate de imagini, este poetul Apolodor din Atena.

{2}↑ Heracle, cunoscut la noi sub numele roman de Hercule, era fiul lui Zeus și al unei regine de pe pământ, ce se numea Alcmena. La început muritor, Heracle va dobândi mai târziu, ca o răsplată a vitejiei sale, nemurirea.

{3}↑ Pe o friză a marelui altar ce-l avea Zeus la Pergam, se vedea Atena – Minerva la romani – târându-l după sine pe Encelade. Scena se petrece doar cu o clipă mai înainte ca zeița să-l îmbrâncească pe gigant într-o

groapă și, prăbușind deasupra lui un munte, să-l facă prizonier pe veșnicie, în insula Sicilia. Gigantul, cu un genunchi la pământ și un picior întins, căutând un sprijin, nu poate să se opună elanului zeiței, deși, din toată încordarea trupului și a feței, se vede că se luptă cu deznădejde.

{4}↑ Pe frizele Partenonului și ale altor temple, în splendide basoreliefuri și statui, ca și pe amforele vechi, în marmură sau în ceramică, artiștii plastici ai antichității au imortalizat cântecele poeților despre aceste lupte ale olimpienilor cu giganții.

TIFON

Un timp, după aceste lupte date de zeii olimpieni, întâi cu Cronos și titanii, apoi cu ceata de giganți, se așternuse liniște. O liniște înșelătoare, pentru că Gheea nu-l ierta pe Zeus, care-i închisese parte dintre feciori în Tartar, iară pe alții-i nimicise.

Zeița mai avea încă un fiu, pe nume Tifon.{1} Tot un gigant. Dar un gigant a cărui forță era de zeci de ori mai mare decât puterea celorlalți feciori ai Gheei laolaltă.

Era atât de mare Tifon, cum încă nu se mai văzuse. Cu capul ajungea, se pare, până la stelele din cer. Iar mâinile-i puteau s-atingă, una – apusul argintiu, și alta – răsăritul rumen. Mâinile sale viguroase se tot mișcau neîncetat. Picioarele nu-i oboseau. Pământul se cutremura și se pleca sub apăsarea pașilor lui copleșitori. Deasupra umerilor largi, cât jumătate de pământ, se ridicau, cu șuiere, sute de capete rotunde și bulbucate de balaur. Din boturile de balaur țâșneau afară, în șuvoi, flăcări ce mistuiau, îndată, orice li se ivea în cale. Corpul diform era-nvelit cu pene negre și zburlite. Din coapse se-nălțau spre umeri ghemuri de șerpi încolăciți. Iară pe capete, pe fețe și pe grumazurile groase îi atârnau coame de păr aspru ca niște sulițe. Gâtlejurile lui adânci, fierbinți de-atâta pălălaie, lăsau să-i scape sunete ca niște mugete de tauri, sau răgete de lei flămânzi. Chiar zeii se cutremurau când îl vedeau de sus pe Tifon.

FUGA ZEILOR DIN OLIMP

Pe acest fiu îngrozitor l-a trimis Gheea să se lupte cu victorioșii olimpieni.

El nu a pregetat o clipă. S-a prins cu ghearele-i enorme de bolțile Olimpului și a sărit lângă palatul unde sălășluia chiar Zeus. Atât era de fioros, că zeii au simțit în trupuri îngheț din creștet până-n tălpi. S-au repezit care-ncotro. Fugind necontenit, ei au ajuns până-n Egipt. Acolo, toți s-au preschimbat, să nu mai fie cunoscuți, în animale fel de fel.{2} Unul în țap, altu-n șacal, în uliu, șarpe și broscoi. Și au rămas tăcând chitic, ascunși pe unde s-a putut, fără măcar să mai respire. Atât erau de-nspăimântați.

Nu rămăsese în Olimp decât stăpânitorul, Zeus, căci el s-a rușinat să fugă. Ba, a-nceput, pe cât se spune, lupta cu monstruosul Tifon. S-a războit

cu vitejie, lovindu-l fără de răgaz cu fulgere și trăsnete și secera de diamant ce o moștenise de la Cronos.

Tifon, învins, a tot fugit până în țara Siriei. Dar aici, Zeus a făcut greșeala să se prindă-n luptă cu fiul Gheei corp la corp. Șerpii, care se înălțau din coapsele gigantului, l-au prins pe Zeus curmeziș. L-au strâns și l-au înlănțuit. Atunci, gigantul i-a smucit și secera de diamant. Cu ea i-a retezat lui Zeus mușchii și nervii pe de-a rândul și l-a lăsat neputincios. Apoi l-a luat, ușor, pe umeri; l-a zvârlit într-o peșteră. Mușchii și nervii i-a-nvelit în pielea unui urs vânat și i-a ascuns numaidecât sub bolovanii unui râu.

ȘIRETLICUL LUI HERMES

Lumea era încremenită. Zeus căzuse prins; ceilalți zei tremurau ca varga, ascunși în trupuri de dihănii. Cel care și-a venit oleacă în fire, dup-atâta spaimă, a fost fiul lui Zeus, Hermes.

El a-ntrebat și a aflat peștera unde zăcea Zeus. Dar oricât a mai cercetat, nu a putut descoperi nervii și mușchii prețioși. Atunci Hermes cel prea șiret s-a prefăcut în cântăreț și a venit lângă gigant, cântând din liră-ncetinel.

Lui Tifon – deși era un monstru – îi plăcea muzica și l-a lăudat pe cântăreț. Zeul Hermes i-a glăsuit că ar cânta mult mai frumos, dac-ar avea, la lira lui, drept coarde, nervii unui zeu.

Feciorul Gheei a căzut în cursa ce i-a-ntins-o Hermes. A scos pielea de urs din râu și-a desfăcut-o chiar pe mal.

În acea clipă zeul Hermes s-a repezit lângă gigant. A smuls de sub pietroaie nervii și mușchii tatălui său și, prefăcându-se în vultur, a zburat către peștera unde Zeus ședea lungit, neputincios, gemând mereu. I-a prins la loc nervii și mușchii ce-i lipseau. Iar Zeus s-a și ridicat. Făcând un semn către Olimp, s-a ivit lângă el îndată un car de flăcări aurii, tras de doi cai înaripați.

Tifon, urlând de supărare, tocmai sosea la peșteră.

Războiul a reînceput.

S-au tot luptat Tifon și Zeus, pân-au ajuns în niște munți, ce se numesc astăzi Balcani. Zeus lovea cu trăsnete și fulgere verzi, orbitoare. Gigantu-i răspundea, prinzând în brațe munți întregi și aruncându-i către el cu zgomote asurzitoare.

Totuși de atâtea lovituri, trupul lui Tifon sângera. Munții s-au înroșit de tot.[{3}] Și monstrul, mult slăbit, învins, a trebuit să părăsească și acest loc al

bătăliei, să fugă în Sicilia.

Aici Zeus l-a prins din urmă, l-a înșfăcat și l-a trântit pe Tifon, tare, la pământ. Deasupra lui a răsturnat greul și-naltul munte Etna. Legenda spune despre Tifon că a rămas pe veci acolo. Fumul fierbinte, care iese din craterul vulcanului, nu-i decât răsuflarea lui, după poveștile eline. Când el se-ntoarce sub povară, gâfâie greu – și atunci Etna azvârle lavă clocotită.

Zeii din muntele Olimp s-au așternut pe mari petreceri, puternici și voioși acum, după o astfel de victorie. Nimica nu-i mai tulbura. S-au întins mese îmbelșugate.[{4}] Zeița Hebe le turna în vasele scumpe de aur nectarul și ambrozia. Zeul Apolo le cânta melodii care-i fermecau, cu glasul său fără pereche, lin, însoțindu-se cu lira. Iar când tăcea zeul Apolo, începeau cele nouă muze[{5}] să cânte imnuri dulci de slavă, ce dezmierdau urechile măreților zei olimpieni.

Totuși, stăpânul din Olimp stătea de veghe necurmat și-n mijlocul petrecerii…

— Să nu cumva să încercați să-mi călcați vreuna din porunci, că vă voi pedepsi amarnic, a rostit Zeus într-o zi. Vă voi lovi fără de milă, sau, și mai rău, vă azvârl în Tartar, căci nu-i ca mine de puternic nici unul dintre olimpieni. De vreți, cumva, să vedeți singuri că e adevărat ce spun, ia agățați-vă cu toții de acest lanț cu belciug de aur. Celălalt capăt am să-l iau în mâna mea nemuritoare, și voi să vă siliți să-l trageți la vale pe stăpânul vostru. N-o să puteți, v-o spun de-acum. Dar eu, dacă m-oi necăji, am să vă salt în sus, spre cer, cu întreg pământul și cu marea, și-am să vă spânzur laolaltă de piscul ăsta din Olimp. Temeți-vă! Să nu am pricini să dau pedepse. Vă veți căi atunci amarnic, dar o să fie prea târziu…

Astfel a glăsuit stăpânul și zeii s-au cutremurat, cu toții, copleșiți de spaimă.

Cerul senin s-a-nvinețit. Vânturi s-au năpustit pe mări și valurile au clocotit. Pământul a vuit adânc. Viețuitoarele au fugit, gemând, care-ncotro puteau.

Numai o ființă a rămas, privind în sus, cu ochi semeți, și-a glăsuit, în timp ce toți ședeau plecați și tremurau înfricoșați:

— Eu, Zeus, nu – mă tem de tine! Eu, Zeus, nu știu să mă tem! …

Note:

{1}↑ Gigantul Tifon, așa cum ni-l descriu poeții, și mai ales Hesiode și Apolodor din Atena, era fiul Gheei și al Tartarului întunecat. El s-a căsătorit cu uriașa Ehidna, cea jumătate viperă și jumătate femeie, și au avut împreună o serie de odrasle fioroase: hidra din Lerna; Cerber – paznicul Infernului; Ortos – un alt câine cu două capete – și Himera.

{2}↑ Legendele eline arătau că egiptenii au început să se închine anumitor animale, socotite sfinte, din vremea când zeii au fugit din Olimp, până în Egipt, de frica lui Tifon, și acolo s-au metamorfozat în diferite animale, ca să nu mai poată fi recunoscuți de acest monstruos fiu al Gheei.

{3}↑ În timpurile de odinioară, o parte din munții Balcani se chemau Hemus (hema tâlcuindu-se prin sânge), adică munții însângerați. Numele venea de la culoarea roșie a pietrelor în răsăritul și apusul zilei, dar în legende se spunea că această culoare se datorește sângelui vărsat de Tifon. De asemenea, se credea că forma prăpăstioasă a acestor munți a apărut în urma luptelor ce au avut loc aici, între Tifon și Zeus, când monstrul a smuls munții din loc, ca să-l poată lovi pe stăpânul Olimpului.

{4}↑ Pe Partenon, templul magnific din Atena, clădit din marmură, împodobit cu renumitele sculpturi ale lui Fidias, ca și în desenele făcute pe vasele grecești, erau adeseori înfățișați zeii, petrecând liniștiți în Olimp, după victoriile împotriva titanilor, giganților și a lui Tifon.

{5}↑ Cele nouă muze erau: Caliope – muza poeziei epice; Euterpe – muza muzicii; Melpomene – muza tragediei; Talia – muza comediei; Terpsihore – muza dansului; Erato – muza poeziei de dragoste; Clio – muza istoriei; Urania – muza astronomiei și Polimnia – muza imnurilor de slavă. Ele erau fiicele lui Zeus și ale Mnemosinei, zeița memoriei.

PROMETEU

Zeus era stăpânitor deplin. Nimic nu-i mai stătea în cale. Vrerea lui era lege și poruncă pentru toți zeii. Doar cei de jos, de pe pământ, îi făceau uneori necazuri, căci ba cârteau, ba ridicau pumnul spre cer și-amenințau…

Mai ales când se abăteau molimi sau revărsări de ape, cutremure, sau foc sau moarte adusă de năvălitori, oamenii se-ndârjeau cumplit:

— El, numai el trimite totul! îi este ciudă că nu vrem să ne supunem zeilor, întotdeauna, cum vor ei. Și-i este teamă că-ntr-o zi vom cuceri Olimpul său, cum prorocește Prometeu…

Iar Prometeu, acel pe care oamenii îl proslăveau în cântec, avea, pe cât spune legenda, ca tată, pe un titan, Iapet. Iapet era, la rândul său, fiul pământului, al Gheei și al cerului înalt, Uranus.

Încă de mic, acest urmaș al lui Iapet se dovedise isteț, cutezător în gânduri și-l întreba pe tatăl său:

— Tată, de ce e lumea asta plină de flori și de atâtea roade, de ce-s atâtea animale și zburătoare? Pentru cine? De ce n-a fost creată o ființă cu minte ageră, înțeleaptă, ce-ar putea să le stăpânească și să le folosească bine?

Iapet nu-i răspundea nimic, nepăsător la întrebare… Avea și așa multe necazuri, cu alți doi fii amestecați în răzvrătirea titanilor contra lui Zeus. Unul din ei, Atlas, purta, pe umăr, bolta înstelată. Fusese osândit de Zeus s-o ție pe veșnicie. Celălalt, pe nume Meneceu, fusese aruncat în Tartar.

Nu mai avea tatăl, Iapet, decât doi fii, ca alinare în ceasurile bătrâneții, pe Prometeu, și altul mai mic, ce se chema Epimeteu.[{1}]

FIUL TITANULUI IAPET CREEAZĂ OMUL

Când a ajuns bărbat în toată firea, Prometeu își urma mai departe gândul ce-l frământase încă din vremea când era copil: cum ar putea să făurească o ființă plină de-nsușiri, în stare să conducă bine, să folosească chibzuit tot ce se află pe pământ?

Gândind timp îndelung, titanul a luat în pumnii săi țărână. Țărâna asta a udat-o cu apă proaspătă și rece, care țâșnea dintr-un izvor. S-a apucat apoi de lucru. A făurit, muncind cu grijă și cu migală, un corp de om, de bărbat[{2}], ce semăna leit cu zeii.

Fiind luat din trupul viu al Gheei și făurit cu măiestrie de către bunul Prometeu, omul a început să umble, ca orice ființă pe pământ, să-și caute

hrana, să trăiască.

Prometeu nu s-a mulțumit să făurească o nouă ființă, ci a rugat-o pe Atena să-i dea o mână de ajutor, să-i dăruiască înțelepciune omului său făcut din lut.

Atena, după cât se spune, avea și ea o slăbiciune pentru feciorul lui Iapet. Îi era drag și poate-n sine dorea să-l aibă de bărbat, deși făcuse jurământul de-a nu se mărita nicicând. De aceea, ascultându-i glasul, Palas-Atena s-a-nvoit. Și a suflat peste acea ființă plămădită de Prometeu.

Omul a căpătat și cuget. Gândul lui a-nceput să zboare.

Zeus n-ar fi fost împotrivă ca fiul lui Iapet să făurească vreun animal, vreo pasăre. Dar omul, ce semăna leit cu zeii, nu îi era deloc pe plac.

Și atunci Zeus a hotărât ca omul, nou creat din tină, să-i stea supus, îndatorat, și să-l slăvească-ntotdeauna.

ADUNAREA DE LA MECONA

Lăsând deci să mai treacă vreme, dar nu prea multă, într-o zi Zeus a poruncit, prin Hermes, să se adune oamenii într-un loc, care se numea pe vremea de atunci Mecona.

— Vom hotărî noi, la Mecona, ce-ndatoriri au cei de jos față de marii olimpieni, care le-ngăduie, cu milă, să viețuiască pe pământ… a glăsuit mărețul Zeus.

Prometeu, aflând vestea asta, s-a încruntat de la-nceput. Se temea, mai ales, că Zeus va apăsa pe cei de jos cu mult prea multe-ndatoriri, lăsându-le puține drepturi și prea sărace bucurii.

Cum totuși nu putea să calce poruncile date de Zeus, Prometeu i-a chemat pe oameni. Le-a arătat că-l bănuiește pe Zeus c-ar umbla cu gânduri nu prea curate pentru ei. Însă i-a sfătuit să aibă răbdare și încredere în cele ce va face dânsul, când vor ajunge la Mecona.

— O să vedem acolo noi, le-a rostit, la sfârșit, titanul, dacă fiul lui Cronos, este atoateștiutor, sau alții-s mai isteți ca el…

Venind și ziua sorocită, au pornit grupuri spre Mecona. Duceau cu ei un taur mare, precum le poruncise Zeus, prin sfetnicul său de credință, Hermes, pristavul din Olimp.

Și-au mers, au mers ei cale lungă, până au poposit în locul unde fuseseră chemați.

ZEUS RĂMÂNE PĂCĂLIT

N-a trecut mult și s-au ivit, plutind pe nori de aur, zeii.

Zeus s-a așezat pe un jilț și a grăit în acest fel:

— Oamenii trebuie să ne slăvească. Altare mândre ne-or zidi. Nu doar altare, ci și temple. Apoi vor face serbări mari, prin care fiecare zeu va fi cinstit cum se cuvine. Din tot ce veți avea pe lume să ne aduceți sacrificii. Dar, pentru că sunt bun și drept, am să vă dau, pe loc, o pildă de felul cum va trebui să împărțiți a voastre bunuri cu noi, stăpânii din Olimp. Taurul cel adus aici va fi-njunghiat de Prometeu. Carnea, tăiată în bucăți, să se așeze în grămezi. Una dintre grămezi va fi sortită pentru sacrificii, iară cealaltă veți păstra-o pentru voi, oamenii, ca hrană…

În sine, Zeus cugeta: „Prometeu o să-mpartă carnea într-o grămadă pentru oameni, care, desigur, va fi mare, și alta, mică, pentru zei. Dar eu am să aleg grămada ce s-o vădi mai arătoasă și am să-i las în pagubă pe acești supuși făcuți din lut…“

În vremea asta, Prometeu tăiase taurul adus de oamenii săi la Mecona. Era un taur mare, gras, cu păr ca neaua de curat.

El a pus deoparte carnea, bucățile cele mai bune. Le-a învelit frumos în piele și-a așezat deasupra lor mațele, fierea și stomacul. De altă parte a grămădit ciolanele goale de carne, tigva cu coarne răsucite, copitele, și le-a-nvelit într-un strat galben de grăsime.

Mormanul plin numai de oase se arăta cu mult mai mare decât celălalt, unde erau bucățile bune de carne.

— Zeus, a glăsuit titanul, taurul este înjunghiat. Carnea e împărțită-n două. Alege singur, după voie, grămada pentru sacrificii, și lasă acolo, neatinsă, și o grămadă pentru oameni, să aibă, bieții, ce mânca…

Acum era clipa cea mare. Zeus putea să dovedească celor de față, zei și oameni, că nu greșește niciodată. Însă, atins de lăcomie, văzând grămada de ciolane atât de mare și-nvelită în stratul galben de grăsime, a-ntins hulpav mâna spre ea.

— O iau pe asta! … a rostit.

Dar, scormonind sub seu, stăpânul a nimerit numai ciolane, copite, coarne răsucite și nici un pic, un pic de carne…

A înțeles că s-a-nșelat. Însă nu mai avea ce face. El singur, nesilit de nimeni, alesese acea grămadă.

În schimb oamenii au izbucnit în râs cu hohote nestăvilite. Chiar zeii și zeițele ce-l însoțiseră, acolo, pe Zeus cel nemuritor, într-un alai măreț, și au

plecat ochii ruşinaţi.

El, Zeus, Zeus cel puternic, ce-i biruise pe titani şi-i nimicise pe giganţi, era de râsul tuturor.

„Dar lasă, lasă, or să afle curând ei toţi ce înseamnă să-l superi pe stăpânitor! … îşi spunea Zeus, încruntat. Mai repede decât se aşteaptă, pe Prometeu, fiu de titan, îl va ajunge o pedeapsă. O! … Ce pedeapsă-i va veni! … Oamenii-mi vor simţi şi ei răsplata, fiindcă au hohotit. Nimeni nu o să scape teafăr… Nimeni… Nimeni nu va scăpa…“

Astfel s-a isprăvit această mult tulburată adunare. Zeii, pe norii lor de aur, s-au ridicat către Olimp, şi oamenii au pornit pe cale, râzând şi chiuind voioşi.

PROMETEU ADUCE OAMENILOR FOCUL

Numai că Prometeu ceruse, în repetate rânduri, focul, să-l dea şi oamenilor săi. Zeus îl amâna cu vorba de azi, pe mâine şi poimâine.

Acum, după-ntâmplarea asta, s-a dus la el încă o dată, şi l-a rugat:

— Oamenii trăiesc greu: îndură frig, îndură beznă. Sălăşluiesc numai în peşteri. Sunt doar pescari şi vânători. Mănâncă fructe din copaci. Eu vreau să-i văd meşteşugari, şi pentru asta au nevoie de focul tău, ce se găseşte, zăvorit bine, în Olimp…

Dar Zeus, mânios pentru ocara îndurată, l-a luat pe Prometeu la goană.

— Tu ce gândeşti? Că Zeus e atât de prost să le dea oamenilor focul? Tu i-ai făcut asemeni nouă, şi dacă or avea şi focul, ar fi în stare să se scoale cu armele să mă lovească şi să-mi pierd tronul…

— Eu una ştiu, măreţe Zeus, că oamenii, până la urmă, tot or să capete acest foc…

— Te-nşeli când crezi că mă înduplecă! a răcnit Zeus, spumegând. Focul acesta e ceresc. Oamenii-n vale pot să piară, şi focul tot n-am să ţi-l dau. Eu nu-l trimit jos, pe pământ, decât când vreau să pedepsesc făpturile-ţi nesuferite, însă atunci sub chip de trăsnet. Deci du-te, du-te, Prometeu, până n-apuc să te lovesc acum pe tine cel dintâi, fiindcă m-ai îndârjit destul…

Altul, de spaimă, ar fi cerut grăbit iertare, căutând, cumva, să-l îmblânzească pe zeul cel atotputernic. Dar Prometeu, prea îndrăzneţ, nu era unul dintr-aceştia.

Şi aşa, precum spune legenda, în toiul nopţii următoare, titanul a pornit la drum. S-a furişat în fierăria unde lucra Hefaistos fulgere lucii orbitoare, pentru stăpânul din Olimp.

În fierărie, pe un pat moale, Hefaistos sforăia dus… Focul ardea domol pe vatră, cu pâlpâiri albastre, roșii, aruncând umbre viorii pe fața zeului înnegrită de fum, cenușă și scântei, scăldată toată în sudori.

Deodată, auzind un zgomot, Hefaistos s-a întors pe o parte, cu trupul greu și obosit, și-a îngăimat ceva prin somn. Prometeu s-a oprit puțin. Avea cu el, în mâna stângă, tulpina unei plante verzi – plantă de soc, pe cât se spune – scobită însă înlăuntru. Luase tulpina asta verde, ca să ascundă în ea focul și totuși să nu se aprindă.

A stat și-a așteptat o vreme, până ce a văzut că zeul a adormit ca mai nainte și, repede, a luat din vatră un bob de jar și l-a ascuns în tulpinița verde. Apoi s-a repezit afară…

Noaptea era adâncă, neagră. Prometeu a fugit prin noapte. A tot fugit neobosit, până ce-a ajuns în văi. Acolo s-a oprit din fugă. A chemat oamenii la el. Cu bobul roșu a aprins o grămăjoară de surcele. Surcelele au pâlpâit, și o flacără strălucitoare s-a-nălțat veselă-n văzduh. Din grămăjoara asta mică, alte mormane s-au aprins. Și acum, în peșteri, pe de-a rândul, focul ardea vioi, în timp ce oamenii se încălzeau și-i mulțumeau, cu negrăită bucurie, celui ce-i ocrotise iar.

Dar cum s-a văzut arzând focul, pe câmp, pe munte, prin păduri, Hermes l-a și vestit pe Zeus:

— Stăpâne, focul din Olimp a fost răpit de Prometeu și dăruit celor de jos. Privește-i cum își moaie-n flăcări arama și o ciocănesc. Își fac unelte, arme, roate, corăbii, case, tot ce vor… Sunt învățați de Prometeu, titanul care ne-a trădat…

— Cum? Focul meu a fost furat? a răcnit Zeus, în Olimp, așa de tare, că pământul s-a zguduit până-n străfund. Cum? Tot titanul Prometeu? … O! Blestematul! A sosit clipa când ne vom răfui. Întâi vreau să-i lovesc pe oameni, să vadă el cum i-am lovit. Pe urmă vine rândul său…

CUTIA PANDOREI

L-a strigat apoi pe fierar.

Hefaistos s-a arătat tremurând din încheieturi, galben, în ușa fierăriei.

— Stăpâne, nu-s de vină eu. Prometeu m-a furat în somn…

— N-ai stat de veghe! s-a-ncruntat spre el stăpânul din Olimp. Dar despre asta, făurare, vom mai vorbi noi amândoi. Acuma, însă, ai să-mi faci, din apă și țărână, o fată. Să fie ființă muritoare, dar chip să aibă de zeiță. Prometeu a făcut bărbatul, iar tu să-mi făurești femeia…

— Mă duc numaidecât. M-apuc de lucru și sunt gata mai înainte de amurg… a zis fierarul, mulțumit că scăpase așa de ușor.

— Când îți vei termina lucrarea, Hefaistos, să chemi toți zeii. Să spui că-i din porunca mea. Și zeii s-o împodobească pe fata ce o vei măiestri, cu cele mai alese daruri… a mai rostit Zeus încet, zâmbind viclean, în barba-i deasă. Apoi să mi-o înfățișezi, căci vreau să-i fac și eu un dar…

Hefaistos a dat din umeri. Nu pricepea ce vrea stăpânul. S-a apucat însă de lucru, luând pildă de la Prometeu, care făcuse primul om. A luat o mână de țărână din trupul cel fertil al Gheei și a turnat deasupra apă. Din lutul ud a făurit un corp de o rară frumusețe și un chip dulce de fecioară.[{3}]

Zeul meșteșugar făcuse, precum îi poruncise Zeus, cea dintâi fată muritoare, pentru că toate celelalte de pân-atunci erau zeițe.

După aceea a chemat pe zeii din Olimp la el și le-a grăit în acest chip:

— Ființa pe care o vedeți a fost făcută din porunca înaltului nostru stăpân. Și tot el v-a cerut și vouă s-o înzestrați, cât mai ales, cu straie și cu alte daruri…

Palas-Atena – supărată pe Prometeu, pentru că dânsul ținea prea mult la muritori – s-a apucat, ca răzbunare, s-o înveșmânte pe copila abia creată de fierar.

I-a țesut astfel de veșminte, cum nu făcuse pân-atunci nici chiar zeițelor din cer. I-a așternut o haină albă pe umerii strălucitori. Mijlocul i l-a strâns zeița cu o cingătoare aurită, iară pe cap i-a pus un văl cu broderii nemaivăzute, făcute chiar de mâna ei.

Charitele și horele s-au strâns și ele-n jurul fetei, dându-i din însușirile și gingășia ce o aveau. Dalba zeiță Afrodita i-a hărăzit, la rândul său, puterea de-a sădi iubirea în inima bărbaților. Iar Hermes, zeul cel șiret, i-a dat copilei glasul lui, mângâietor și subțirel, i-a dat și vraja ochilor.

Hefaistos i-a meșterit și o cutie de aramă, închisă bine c-un capac. Stăpânul lumii a deschis cutia asta de aramă și-a pus în ea mai multe daruri.

— Te vei numi, frumoasă fată, Pandora, a glăsuit Zeus, pentru că ai atâtea daruri primite de la olimpieni. Să le păstrezi toate acestea pentru făptura-ți minunată. Însă cutia de aramă s-o dăruiești soțului tău, după ce te-i căsători…

Pandora s-a plecat înaintea lui Zeus cel atotputernic.

— Hermes, condu-o pe pământ, în locul unde se găsește prea-îndrăznețul Prometeu, a mai rostit stăpânul, Zeus.

Zeul pristav, luând-o de mână, a coborât pe pământ.

Bărbații, câți erau în lume – erau pe-atunci numai bărbați – s-au adunat lângă Pandora, mirându-se nespus de mult de frumusețea ce o avea, de gingășia, glasul ei și de dulceața ochilor.

Nu era unul să nu vrea s-o vadă-n casa lui, soție. Ba da, unul a fost, și-acela era titanul Prometeu. Deși era vrăjit de fată, deși i-ar fi plăcut și lui s-o vadă luminându-i casa, Prometeu sta prevăzător.

— Când Zeus ne trimite daruri, oricât sunt de ispititoare, feriți-vă de vicleșug! … a spus el către muritori.

Bărbații s-au ferit în lături, ascultându-l pe Prometeu. Numai Epimeteu, titanul, frate bun al lui Prometeu, ședea cuprins de dragoste și nu făcea un pas înapoi. În acea clipă, Afrodita s-a avântat către pământ și l-a rugat pe micul Eros[{4}] să tragă iute o săgeată, țintindu-l pe Epimeteu în inima-i fremătătoare. Eros a tras. Epimeteu s-a clătinat și a-ntins brațele spre fată. Ea, ca un fulg, s-a îndreptat către Epimeteu, zâmbind. Și el a glăsuit bărbaților voios:

— Pandora o să-mi fie soție! Voi v-ați ferit; dar eu o vreau.

— Iată, acesta este darul ce îl trimite, pe pământ, prin mâna mea, stăpânul, Zeus, a glăsuit frumoasa fată și i-a dat lui Epimeteu cutia încă zăvorâtă, ce o adusese din Olimp.

Epimeteu a luat cutia și-ncet i-a ridicat capacul. Credea că-s daruri prețioase. Când colo, din acea cutie s-au ridicat, zburând în cete, toate nenorocirile și relele pe care lumea le-a avut de atunci mereu. S-au răspândit minciuna, ura, grija, zavistia, necazul, durerea, suferința, foamea și setea, molimele negre, ba chiar și moartea, hâda moarte. Toate cu înfățișări de spaimă, înaripate, însă mute, s-au răspândit care-ncotro, umplând pământul și făcându-și cuiburi în toate cele patru zări.[{5}]

Văzând Epimeteu că ies atâtea rele din cutie, a și trântit la loc capacul. Dar prea târziu se deșteptase. Năpastele se înălțaseră, și lumea le purta în cârcă. Mai rămăsese în cutie numai o arătare mică, firavă și cu aripi slabe. Ea n-apucase să mai zboare și purta numele Speranța.

Asta a fost zestrea pe care Zeus o dăruise fetei, ca s-o aducă pe pământ: rele, nenorociri și boale.

Numai speranța[{6}] cea firavă avea să fie lângă oameni, să le-ncolțească-n cugete, în ceasuri grele, în restriști.

ÎNLĂNȚUIREA LUI PROMETEU

Așa se răzbunase Zeus pe oamenii lui Prometeu, care râseseră de dânsul în adunarea din Mecona.

Dar Prometeu, văzând aceasta, l-a înfruntat din nou pe Zeus și s-a urcat până-n Olimp, să-i spună-n față adevărul:

— Ești crud și ești răzbunător! … i-a strigat el neînfricat. Nu-i demn, să știi, ca un stăpân să-și urască atât de mult supușii, pe care el, în primul rând, ar trebui să-i ocrotească.

Zeus, lesne de înțeles, s-a-nfuriat înspăimântător.

— Hefaistos! a poruncit. Adu-mi niște cătușe tari și niște lanțuri mari și grele, ba și un piron mai lung și gros…

— Aduc! s-a repezit fierarul, deși se pare că în taină îl prețuia pe Prometeu, care crease primul om. Și de la dânsul luase pildă când o făcuse pe Pandora.

Ce-i drept, era și supărat pe Prometeu, fiindcă-i răpise din fierărie focul și-l dăruise omenirii.

— Aduc cătușele, a spus, și lanțurile, și pironul… Și le-a adus, deși în sine ofta încetișor: „Păcat…“

— Să vie Hermes! …

— La poruncă! … a răsărit și crainicul.

— Voi, Hermes și Hefaistos, cu Forța și cu Violența, slugile mele credincioase, plecați pe Elbrus[{7}] și-l legați pe acest titan[{8}], care iubește pe muritorii lui nevrednici mai mult decât pe olimpieni. Legați-l sus, pe un vârf de stâncă. Vârâți-i și pironu-n piept.

— Am înțeles totul, stăpâne, a spus pristavul de îndată. Chemând pe cele două slugi, Hermes l-a înșfăcat în brațe pe cel mai bun dintre titani și l-au purtat cu silnicie, până pe Elbrus, în Caucaz, pe o stâncă aspră, colțuroasă, mai sus, cu mult mai sus de nori.

Aici, Forța și Violența l-au cetluit în lanțuri grele. Mâinile și picioarele i le-au strâns aprig în cătușe. Iară Hefaistos, fierarul, a trebuit să ia ciocanul și să-i bată pironu-n piept.

Cât a durat osânda asta, Prometeu, fiul lui Iapet, n-a scos din piept nici un suspin. Sfârșindu-se înlănțuirea[{9}], din cer s-a auzit un glas, un glas puternic, plin de ură:

— Acesta-i numai începutul! Am să-ți trimit vulturul meu, și el o să-ți sfâșie trupul, cu ciocul său încovoiat, smulgându-ți, zi de zi, ficatul…

Și-ntr-adevăr, din cer coboară vulturul înspăimântător, cu aripile larg deschise, cu cioc tăios, încovoiat. Vulturul țipă și se lasă peste sărmanul

trup zdrobit, legat în lanțuri, sus, pe stâncă. Cu ghearele se prinde zdravăn de umerii însângerați, iară cu ciocul îl sfâșie, smulgând bucățile de carne, pe care le înghite lacom.

— Vei sta pe stâncă mii de ani, fără odihnă, fără somn, ars de dogori, bătut de vânturi, de grindină și de zăpezi… se mai aude din văzduhuri vocea de tunet a lui Zeus.

Dar Prometeu ridică fruntea și cată către zarea largă, către câmpiile întinse și către fluvii, către mări. Zărește-n sate și orașe mii, zeci de mii de flăcărui. Sunt focurile, ce-s aprinse de către oamenii lui dragi. Beznele nopții-s risipite. Copiii lumii se-ncălzese la vetre, și femeile au învățat să fiarbă-n clocot carnea dihăniilor vânate. Meșteșugarii se trudesc, cu ajutorul focului, să făurească pentru dânșii unelte noi de pescuit și de vânat, și adăposturi și veșminte, ce le fac viața mai ușoară și mai plăcută tuturor…

Privește peste zări titanul. Zâmbește-n el. E mulțumit. Știe că și-a-mplinit menirea.

Doar Zeus se mai zbuciumă.

— O, blestemat să fii, titane! strigă de-acolo, din Olimp. Nici n-ai gândit să-mi ceri iertare. Fii blestemat… fii blestemat…

Cuvintele-i sunt însoțite de fulgere și trăsnete. Marea se tulbură și fierbe. Furtuna se dezlănțuie. Pământul, zguduit, se crapă. Valuri uriașe se lovesc de stâncile din țărm, urlând. Cerul ca smoala se despică și sus, în slăvi, se vede Zeus, măreț, cu fulgerele-n mâini. Iară pe stâncă Prometeu stă neclintit și fără teamă înlănțuit, și îi răspunde:

— Nu m-ai învins deloc, stăpâne… Oamenii au să viețuiască și peste mii și mii de ani… Tu, însă, Zeus, ai să pieri…

Ecoul munților îi duce cuvintele din stâncă-n stâncă, până în sate și orașe. Le aud oamenii și-i poartă cuvintele tot mai departe:

— Tu, însă, Zeus, ai să pieri! …

Note:

{1}↑ În limba greacă veche numele Prometeu s-ar tâlcui prin prevăzătorul, în vreme ce Epimeteu ar însemna neprevăzătorul. Întâmplările prin care trec acești doi fii ai titanului Iapet explică întru totul numele ce li s-au dat în legende.

{2}↑ Pe o piatră antică, gravată de o mână nu încă prea meșteră, se vede Prometeu cioplind cu dalta scheletul celui dintâi om. Mai este înfățișat

Prometeu și pe un sarcofag, aflat în muzeul de la Neapole. De această dată însă fiul titanului Iapet este prezentat lângă un bărbat în întregime modelat. Zeii olimpieni: Hera, Poseidon, Hermes și Apolo, în frunte cu însuși Zeus, privesc chipul noii făpturi de lut, fără nici o plăcere. Prometeu nu se arată a lua în seamă această nemulțumire a olimpienilor. El stă lângă făptura cea nouă, cu spatele la zei, și pare că se gândește cum să dea viață acestei ființe, pe care el a numit-o om, după cum spune o altă legendă.

{3}↑ Avem și noi, ca și alte popoare, mai ales orientale, variante ale acestei legende, ce reprezintă străvechea dorință a omului de a crea viața prin mijloace artificiale. Astfel, într-un basm dobrogean, intitulat „Palatul de argint“, un meșter creează o copilă cioplind-o din lemn – cum și o visase el – un croitor îi face veșminte și un vrăjitor suflă asupra ei, dându-i viață.
În legenda elină, prima fecioară fusese creată cu scopul de a-l face pe Epimeteu, fratele lui Prometeu, să se îndrăgostească de ea, și prin mâna ei să coboare toate relele în lume. Basmul nostru are însă un conținut mult mai spiritual. Însuși creatorul fetei se îndrăgostește de ea. Iar fata îndrăgită îl ajută pe creator să scape lumea de relele ce o bântuiau. Deci femeia nu mai aduce râul pe pământ, ci ajută la înlăturarea lui. Nici meșterul nu mai întruchipează fecioara după poruncile nu știu cărui zeu, ci din imboldul curat al inimii, potrivit cu visurile sale cele mai frumoase.

{4}↑ Eros era zeul dragostei, fiu al Afroditei. El purta un arc, cu care țintea săgeți în inimile oamenilor. Unele săgeți erau unse cu miere, și atunci dragostea inspirată era dulce și fericită. Alte săgeți erau muiate în fiere și otravă. Dragostea celor atinși de asemenea săgeți era amară și ucigătoare.

{5}↑ „Cutia Pandorei“ simbolizează un izvor nesecat de nenorociri. Expresia aceasta este deseori folosită, nu numai în literatură, ci și în vorbirea curentă.

{6}↑ Într-un imn elin, din secolul al VIII-lea, alcătuit de un autor necunoscut, speranța, însoțitoarea oamenilor la necazuri, este cântată în acest fel: „Pe o mare de durere, bătută de talazuri, când totul se cufundă și piere sub furtuna greutăților, doar ea, speranța, te mai îndeamnă, ca o steluță mică și albă, care licărește și-ți luminează calea, să vâslești mai departe și să-ți găsești limanul… Doar ea te mai mângâie și-ți încălzește pieptul, când te cuprinde frigul și spaima desnădejdii! …“

{7}↑ Elbrusul este vârful cel mai înalt al munților Caucaz.

{8}↑ Deși Prometeu este numai fiul titanului Iapet și al titanidei Temis, el însuși este denumit, de cele mai multe ori, titan, în legendele eline.

{9}↑ Mitul despre Prometeu a fost povestit întâi în cântece, apoi a fost reluat de către unul dintre cei mai mari poeți ai lumii antice, Eschil, care a scris celebra tragedie: „Prometeu înlănțuit“, tragedie ascultată cu aceeași vie emoție de aproape două mii cinci sute de ani, ea reprezentând, de fapt, alegoric, lupta uriașă a omenirii pentru cucerirea naturii și prima ei izbândă de seamă, cucerirea focului. Cucerirea focului a deschis drumul omenirii spre progres. Reprezentând tocmai această fabuloasă luptă, mitul a fost și mai departe o sursă permanentă de inspirație pentru marii artiști ai lumii de mai târziu. Poeți, ca: Goethe și Shelley, pictori ca: Michelangelo, Tizian, Ribera, Salvator Rossa, Gustave Moreau, sculptori și muzicieni nenumărați au proslăvit această titanică luptă pentru progres, întruchipată prin figura lui Prometeu.

În literatura noastră, poetul Victor Eftimiu i-a închinant un cald poem.

Geo Bogza, privind cândva, din zborul vibrant al unor aripi de oțel, vârful înalt, de piatră, de pe muntele Elbrus, a exclamat înflăcărat, într-unul din poemele sale în proză: „În clipa aceasta, în care, mai sus de lumea albă a norilor, trec în zbor crestele Caucazului, parcă te văd, înlănțuit pe cea mai colțuroasă dintre ele, însângerat și mândru, cu fruntea ridicată spre cer, atât de nobilă pradă cruntei mânii a zeilor. Deasupra acestor stânci scăldate în amintirea suferinței și măreției tale, te salut, cutezătorule Prometeu! …

Cutezătorule Prometeu, din neamul omenesc s-au ridicat titani și oameni prometeici. Deasupra acestor piscuri vinete și reci, intrate în marea poveste a lumii, apleacă-ți urechea și ascultă: nu în zadar a fost imensa ta suferință. Fiu slăvit al unei mame slăvite, dacă ai vedea ce uimitoare flăcări izbucnesc din scânteia pe care ai dăruit-o omenirii! Dacă i-ai vedea pe cei ce se târau în întunericul umed al peșterilor, cât de măreț se înalță de la pământ, cât de măreț plutesc peste apele mării și culmile munților! O, clipă memorabilă și fără seamăn, clipă gigantică și sublimă: nu vulturul lui Jupiter(↡) zboară peste crestele Caucazului, ci neînfrânții fii ai pământului, purtați de rodul enorm al îndrăznelii tale.

…Te salut, cutezătorule Prometeu, părinte al unei răzvrătiri nemuritoare, făuritor al lumii care urcă! …“

(↟)Numele roman al lui Zeus.

CĂLĂTORIA LUI ZEUS PE PĂMÂNT

După ce Zeus pedepsise atât de greu pe muritori, trimițându-le în cutia înșelătoare a Pandorei boala, durerea, suferința și alte rele fără număr, tot nu era împăcat cu sine.

Faptul că oamenii aveau în stăpânirea lor focul ceresc, îl mânia. Iar în urechi îi suna încă râsul lor plin de voioșie, din acea zi, de la Mecona, când Prometeu îl păcălise și îl făcuse de ocară.

Le-a poruncit, deci, să-i ridice altare multe, temple mari, și să-i aducă sacrificii. Și-n primul rând, el a trimis, într-o pădure din Dodona, o porumbiță fermecată, cu pene negre ca tăciunii. Ea s-a lăsat într-un stejar{1}, pe o cracă lungă, și-a-nceput să glăsuiască oamenilor. Vorbea cu voce de femeie:

— Voi, oamenii, spunea porumbița, faceți aicea un oracol. Vântul când va sufla prin frunze, vântul trimis de însuși Zeus, și murmurul izvorului au să v-aducă pe pământ poruncile stăpânului

— Dar poate nu vom înțelege susurul vântului prin frunze, nici șopotul izvorului, au răspuns unii dintre ei.

— Preoții cei orânduiți ca să-l slujească pe stăpân au să vă tălmăcească totul… a rostit iarăși porumbița. Voi aveți doar să ascultați poruncile lui înțelepte. Altminteri o să suferiți pedepse înfiorătoare, cum suferă și Prometeu.

La vorbe din acestea, mulți s-au cam încrâncenat de ciudă. Toți îl iubeau pe Prometeu și deplângeau prea cruda-i soartă.

Totuși, pentru că se temeau de Zeus, i-au ascultat poruncile, primite prin preoții săi, care-i slujeau oracolul, i-au înălțat altare multe și temple mari strălucitoare. În cinstea lui, precum dorea, s-au pus la cale jocuri, lupte, concursuri și serbări vestite, numite apoi olimpiade.{2}

Zeus, văzându-și templele, părea ceva mai mulțumit. Privea triumfător din slavă și se gândea că s-au plecat în fața lui toți muritorii. Ținea, cu toate astea, fulgerul său necruțător, gata să-l zvârle, fără milă, către pământ, de-ar fi aflat cel mai mic semn de împotrivire.

Era deci Zeus mulțumit, când, iată vine zeul Hermes și îi aduce, în Olimp, vești nu prea îmbucurătoare.

— Nu râd pe față muritorii, îi spune Hermes la ureche, însă zâmbesc cu înțelesuri nu prea de cinste pentru tine, când ți se pleacă la altare, când duc

ofrande templelor. Iar uneori – e drept că numai așa, pe-ncetul, pe șoptite – pun la-ndoială înțelepciunea zeilor noștri din Olimp.

PLECAREA SPRE ARCADIA

Auzind acestea, Zeus și-a preschimbat sceptrul de aur într-un toiag din lemn de corn. Mantia lui sărbătorească, țesută de mâna Atenei, a prefăcut-o într-o haină de om sărac și necăjit. Sub haină însă și-a vârât fulgerul cel scânteietor.

Și a pornit apoi prin lume…

A luat-o-ntâi și-ntâi prin munți, către Arcadia ferice.[{3}] A străbătut înaltul Menala, un munte potopit de fiare, apoi Cilene și Liceul cel tot învăluit în brazi, și a ajuns în Arcadia. Era la vremea când amurgul aduce după sine noaptea cea misterioasă pe pământ. Acolo a cerut adăpost, sub un acoperiș măreț: palatul regelui Licaon.

Și a dat semne tuturor că este el, stăpânitorul.

— Temeți-vă! le spunea aspru. Acel pe care-l ospețiți nu-i om de rând, și s-ar putea să fie-un zeu…

Numai că regele Licaon ura pe zei și s-a gândit: „Stai, am să pun la încercare puterea-ți, călătorule!“…

Și-a hotărât să îl lovească, în timpul nopții, pe ascuns.

Mai înainte, ca să râdă, a vrut să-l și batjocorească. I-a dat bucate să mănânce, din carnea unui rob ucis.

— Să văd și eu dacă-și dă seama zeul acesta îngâmfat ce carne-nfulecă la masă, a spus nechibzuit Licaon slugilor sale din palat.

Acum, fie c-a fost trădat, fie că Zeus, cu puterea-i, a prins de veste înșelăciunea, destul e că s-a înfuriat și a trântit talgerul plin cu rușinoasele bucate.

— Nemernice! i-a strigat el. Crima ta este fără margini. Vroiai să-l răpui pe însuși Zeus. Pedeapsa mea te va ajunge…

Și a scos fulgerul său groaznic de sub mantie, și-a lovit.

Palatul regelui Licaon a ars până în temelii. Iar regele, când a-ncercat să mai rostească un cuvânt, a și simțit cum glasul lui se schimbă-n urlete de fiară. Trupul i s-a-nvelit în blană. Brațele și picioarele s-au prefăcut și ele-n labe. Licaon[{4}] s-a făcut un lup, o fiară cruntă, ce-a fugit să se ascundă prin păduri.

ÎN FRIGIA

De-acolo Zeus a umblat din țară-n țară, până când a ajuns și în Frigia.[{5}]

Era acum însoțit și de pristavul său, de Hermes.

Mergând așa-ntr-o bună zi, zeii au intrat într-un sat. Zeus, având toiagu-n mână, se-nfățișa ca un bătrân sărac și foarte obosit. Hermes, la fel de zdrențuit, se prefăcea că-l sprijină. Mergeau prin praful drumului. Se arătau nepăsători, însă cu ochii cercetau, iscoditori, orișice loc – pe prispe, prin ogrăzi, pe drum – să vadă tot ce se întâmplă.

Era la ceasul când drumeții își caută un acoperiș, să poată înnopta tihniți.

Cerul era imens și roșu ca o tipsie de aramă. Prin arborii grădinilor se cerneau ultimele dâre din ziua care-ncet trecea, lăsând în urmă numai pete întunecate, de rugină. Murmurul cel molcom al serii chema pe oameni la odihnă.

Tot cercetând cu grijă satul, au ajuns lângă o locuință. O locuință arătoasă, ținută bine, pe stâlpi groși, cu trepte largi și acoperită, în chip temeinic, cu șindrilă. Prin curte mugeau vite grase, ce se-ntorseseră sătule de la pășunile din deal. Erau boi mari, cu părul alb, bivoli cu coarnele întoarse și cai puternici, murgi și roibi. Oile behăiau cuminți într-un saivan, mai la o parte. Caprele, ca de obicei, săltau, tot neastâmpărate, și, nesătule, mai rupeau mlădițe pe lângă zăplaz.

În cuhnia din dosul casei se auzeau zgomote de vase. Stăpâna pregătea mâncarea. Fumul se ridica alene, în lungi fuioare cenușii. Mirosuri calde, aț ățătoare, de carne friptă și fierturi, gâdilau nările lui Zeus. Nemaiputând răbda ispita, a și bătut degrabă-n poartă:

— Hei, oameni buni, ne găzduiți? Vă-ntreb în numele lui Zeus, stăpânitorul din Olimp.

Nu i s-a dat nici un răspuns. Poate că oamenii aceia nu auzeau în larma curții, sau poate nu vroiau s-audă numele ce li se rostea.

Atunci zeii blestemând au luat-o iarăși mai departe.

N-au mers prea mult, și-n calea lor s-a arătat un alt lăcaș. Aici femeia mulgea lapte, un lapte gros, de bivoliță, tocmai cum îi plăcea lui Zeus. De aceea a strigat la gazdă:

— Deschide-n numele lui Zeus! îți cerem să ne ospetești…

Numai că gospodina aceea era grăbită peste poate. Ridicând capul către Zeus, a răsturnat un vas cu lapte. S-a supărat și a răspuns:

— Plecați de-aici! … Am răsturnat, din cauza voastră, un șiștar… Vedeți-vă de altă casă.

Și tot așa, nu știe nimeni cum s-a-ntâmplat în acea seară, că dânșii n-au găsit nici unde un adăpost și niscai hrană, deși le spuneau tuturor că vin în numele lui Zeus.

FILEMON ȘI BAUCIS

Tocmai se pregăteau să-și facă culcușul, pentru acea noapte, într-o căpiță-nmiresmată de fân, ce se afla pe câmp, când iacătă o luminiță…

Uitându-se ceva mai bine, au înțeles că-i o colibă, cea mai sărmană dintre toate câte văzuseră în sat.

Hermes s-a apropiat de ușă și a bătut ușor în ea.

Ușa micuță s-a deschis încetinel și scârțâind. În prag s-a arătat un chip. Un chip cuminte de bătrân, și-n urma lui o bătrânică.

— Poftiți! … Poftiți în casa noastră, au rostit ei, fără să-ntrebe măcar o vorbă pe drumeți, de unde vin și cine sunt.

Cei doi bătrâni, așa de buni și primitori, se numeau Filemon și Baucis. {6}

Deși erau atât de-n vârstă, rar să fi fost pereche-n lume mai strâns unită decât ei. Se îndrăgiseră din vremea când amândoi erau copii. Mai târziu, se legaseră prin lanțul dulce-al căsniciei și rămăseseră-mpreună șaizeci sau șaptezeci de ani, dacă nu, poate, și mai bine… Iar lumea îi dădea drept pildă de căsnicie trainică.

Fetelor, când se măritau, părinții le făceau urarea:

— Să fii la fel de fericită, în anii tăi de căsnicie, cum este doar bătrâna Baucis.

Băieților, la-nsurătoare, părinții le spuneau la fel:

— Să fii iubit ca Filemon de credincioasa lui soție!

Și dacă e să vorbim drept, nu avuseseră bătrânii nici un belșug în viața lor. Coliba-n care locuiau era din trestie uscată, cam coșcovită și-aplecată, și-nvelită cu șovar. Alături de coliba lor era un petic de grădină, tăiat în două de un pârâu. Aici lucra de dimineață și până seara Filemon, săpând și cultivând legume sau îngrijind pomii și vița, care creșteau la marginea pământului ce-l stăpâneau.

Erau săraci, dar acest lucru nu-i împiedica deloc să își găsească mulțumirea în dragostea ce îi lega, în înțelegerea deplină ce domnea veșnic între ei. Așa se face că puteau să-ndure orișice necazuri și lipsuri grele, fără teamă sau plânsete zadarnice. Ba uneori mai ajutau și pe alții, care aveau nevoie, fie cu roade din grădină, fie cu sfaturi înțelepte.

În casa lor nu se găseau slugi și stăpâni, ca pe la alții. Singuri își porunceau și tot ei își aduceau la-ndeplinire, sârguincios, poruncile.

O MASĂ ÎNTINSĂ CU TOATĂ INIMA

Aceștia erau pământenii la care Zeus și cu Hermes au poposit în acea seară.

Cu fețe calde, primitoare, cu firea lor deschisă, bună, i-au poftit grabnic în colibă pe cei doi olimpieni mândri, fără să cate nici la haine, nici la cuvinte sau la fețe. Ba, tocmai fiindcă olimpienii păreau trudiți, săraci, flămânzi, cei doi bătrâni s-au arătat mai săritori ca totdeauna, mai dornici să-i primească bine. Iar Filemon i-a îmbiat:

— Uitați-vă… lavița asta. Ședeți și odihniți-vă de osteneala drumului, cât timp o să pregătim masa.

Baucis a-ntins pe scândură o pătură din lână moale, țesută chiar de mâna ei; apoi, s-a repezit la vatră, dezvelind din cenușă jarul; a pus pe jar frunze uscate, surcele și un lemn mai gros, suflând din răsputeri într-însul. Focul a pâlpâit pe-ncetul, iar când a ars cu vâlvătaie, Baucis a potrivit deasupră-i un ceaun mare, plin cu apă. În vremea asta, soțul ei îi adusese din grădină legume proaspete, pe care le-au și pus în ceaun să fiarbă. Filemon a mai coborât și o bucată de slănină, care stătea de mult în grindă, păstrată pentru sărbători. Din ea a retezat bătrânul o felioară, nu prea groasă, și i-a dat drumul în fiertură, să-i dea gust puțintel mai bun.

Pentru că masa-ntârzia, gazdele, ca să-nșele vremea, stăteau cu oaspeții de vorbă, glumind și arătându-se veseli și binevoitori.

Filemon a turnat apă caldă într-un lighean din lemn de tei. S-a aplecat singur de șale, să spele, după datină, picioarele drumeților. Pe urmă a luat un covoraș, cam învechit și ros de timp, și totuși cel mai bun din casă. L-a așternut frumos pe patul unde urma să doarmă zeii.

Umblând grăbită, bătrânica ștersese masa c-un mănunchi de mentă strânsă din grădină, iară pe masă adusese măsline puse-n saramură, cicoare, napi, brânză de vaci și ouă coapte-n spuza caldă. Și-ntr-un vas larg pusese vinul, destul de vechi și aromat. În fața fiecărui zeu era câte o cană mică, din lemn de fag, și smălțuită cu ceară albă de albine. După gustare a-mpărțit fiertura caldă de legume. Pe urmă a adus bătrânul un coșuleț umplut cu fructe. Erau acolo nuci, curmale, prune ca niște pietre scumpe, struguri cu boabe mari și roșii, smochine dulci și, la mijloc, un fagure de miere albă.

Nu mai știau cum să-i slujească pe cei doi oaspeți, ce să le dea, cum să-i îmbie. Mai ales Filemon, bătrânul, le turna vin neîncetat. Dar ce să vezi? Oricât turna vinul în căni, vasul de lut rămânea plin.

ZEII SE ARATĂ CINE SUNT

Stăpânul cerului dăduse, în acest fel, un semn că este un preaputernic olimpian.

Filemon a priceput semnul. Chemând-o lângă el pe Baucis, s-au plecat zeilor cu teamă. Amândoi și-au cerut iertare că cina a fost prea săracă.

Pentru că în coliba lor aveau și o pasăre, o gâscă, s-au repezit s-o prindă iute și s-o gătească zeilor. Numai că ei erau bătrâni. Picioarele le tremurau. Iar gâsca era sprintenă. Sărea-n colibă ici și colo și gâgâia înfricoșată. Ba, parcă presimțindu-și soarta ce o pândea, pasărea și-a căutat scăparea chiar sub picioarele lui Zeus.

Acesta însă i-a oprit:

— Lăsați-o, n-o sacrificați. Este destul tot ce ne-ați dat.

Și Zeus, mulțumit în sine, pentru c-a fost recunoscut, a mai rostit bătrânilor:

— Ați fost pentru noi gazde bune. Vecinii voștri însă nu ne-au primit ca oaspeți, precum se cuvenea, deși cerusem adăpost în numele Olimpului. Pentru nelegiuirea asta, ei au să fie pedepsiți. Numai pe voi vă vom cruța; dar trebuie să ne urmați pe muntele din apropiere…

Bătrânii cunoșteau prea bine că nu e chip să stea-mpotrivă, când zeii hotărăsc ceva. Le părea rău de casa lor, unde trăiseră o viață, în înțelegere deplină. Dar nu aveau, bieții, ce face. Au trebuit să se supună.

Luându-și câte-un toiag în mâini, au pornit după cei doi zei.

Au mers ce-au mers, și au ajuns aproape-n vârful muntelui. Atunci Filemon a-ntors capul, să vadă ce s-a petrecut și ce osândă au dat zeii satului lor. Din locurile cunoscute lor, voința zeilor schimbase satul întreg într-un lac negru, care sclipea tăcut sub lună, închizând taină-n apa sa.[7]

Priveliștea i-a-ndurerat pe cei doi soți, și lacrimi le-au țâșnit din ochi.

— De ce ați scufundat tot satul? a spus bătrânul Filemon. Chiar dacă unii dintre ei greșiseră față de voi, ceilalți erau nevinovați.

— Taci, Filemon, a rostit Zeus. Osânda noastră, cum o fi, este întotdeauna dreaptă. Priviți mai bine spre coliba în care voi ne-ați ospețit…

UN STEJAR MÂNDRU, CE PARCĂ-MBRĂȚIȘEAZĂ UN TEI ÎN FLOARE

Într-adevăr, cătând bătrânii înspre coliba lor cea veche, n-au mai văzut-o. Însă pe locul unde fusese ea înainte, se ridicase o insulă. Pe insulă era un templu din marmură în care Zeus avea o statuie de aur. Porți mari, sculptate, închideau templul. Grădini pline de flori și rodii se întindeau în jurul său.

— Voi o să locuiți în templu, a glăsuit solemn stăpânul. Vreau să vă dau și o răsplată, pentru că i-ați cinstit pe zei. Spuneți o singură dorință. Poate vreți aur, tinerețe sau frumusețea mult râvnită, putere, slavă sau mărire? Spuneți ce vreți, și vă voi da.

Filemon a privit spre Baucis. Ea către el, cu înțeles. Se deprinseseră cu timpul să își grăiască fără vorbe, numai privindu-se în ochi.

— Nu, mare Zeus, nu vreau asta, a dat răspuns Filemon. Aurul mult se risipește. Puterea scade. Tinerețea trece cu anii, negreșit. Pacea și dragostea în care am viețuit cu buna-mi Baucis sunt lucruri de neprețuit. De aceea, dacă vrei să faci unor bătrâni sărmani un dar, îngăduie să-nchidem ochii, amândoi, în aceeași clipă. Să nu-mi vadă soția rugul pe care îmi vor arde trupul. Nici eu pe al ei nu vreau să-l văd, căci m-ar îndurera prea tare…

— Numai atâta vă doriți?

— Darul acesta ni-i destul… a dat din cap bătrâna Baucis.

— Bine. Fie pe voia voastră…

Și Zeus a făcut un semn. Amândoi zeii au pierit. N-au mai rămas, acolo-n munte, decât bătrânii.

Filemon și iubita-i Baucis s-au coborât până la templu. S-au așezat în tinda lui, dorind să stea-n aceleași locuri, în care viețuiseră încă de când erau copii.

Anii s-au scurs pe îndelete. Cei doi s-au gârbovit mai mult. Ochii li s-au încețoșat; nu mai vedeau nici la un pas.

Și așa, precum spune legenda, ședeau bătrânii, într-o zi, pe trepte-n fața templului. Niște drumeți îi întrebau despre-ntâmplarea petrecută odinioară în coliba unde se odihnise Zeus. Ei povesteau, cu vorbă moale, tremurătoare, tot ce-a fost: cum le-a schimbat coliba Zeus în acel templu aurit.

Pe când vorbea așa, bătrânul a simțit că îl înfășoară o scoarță rece, pe la tălpi. Scoarța creștea și către mijloc, și se urca spre gât, spre cap.

Baucis simțea același lucru. Înțelegând că i-a sosit sfârșitul așteptat, a spus ușor lui Filemon:

— Soțul meu scump, a sosit ceasul! … îți spun adio…

— Adio! … a grăit și dânsul, și-a sărutat-o lin pe frunte. Îți mulțumesc pentru credința ce mi-ai purtat-o până la ultima suflare!

Și poate că și-ar fi spus cei doi bătrâni și alte vorbe de-adio și de mângâiere, dar gurile le-au amuțit.

În preajmă s-a făcut tăcere. Cei care se-ntâmplaseră să se găsească lângă ei priveau înmărmuriți. Bătrânul nu mai era om, ci se făcuse un stejar falnic. Baucis, în schimb, era un tei subțire, alb, cu flori micuțe, dar cu mireasmă amețitoare.

Legenda spune despre templu că s-a sfărâmat, bătut de vânturi; dar multă, foarte multă vreme, s-ar fi văzut încă acolo cei doi copaci: un stejar mândru și puternic, ce-mbrățișa cu ramurile sale un tei cu trunchiul alb și plin de floare…

Note:

{1}↑ Pentru prima oară, legenda stejarului de la Dodona – oraș antic din Epir – a fost scrisă de Herodot, „părintele istoriei“, cum a fost numit. Mai târziu legenda a căpătat și alte variante. Și în folclorul nostru, sub altă formă, eroii populari ascultă deseori glasul codrului, murmurul izvorului, și află astfel de primejdiile ce-i așteaptă. Totul se solidarizează cu cauza lor dreaptă și îi ajută. Motivul legendar al stejarului de la Dodona se găsește astfel, mult mai rafinat, și în baladele noastre populare. Nu este însă, ca în legenda greacă, un stejar sau un izvor prin care stăpânul lumii își trimite asprele lui porunci.

{2}↑ Între toate templele clădite în cinstea lui Zeus, cel mai vestit era cel din localitatea Olimpia, din ținutul Elidei. Urmele acestui templu, blocuri enorme și colosale se mai pot vedea și astăzi. În acest templu măreț, sculptorul Fidias crease o statuie a lui Zeus, care era una dintre cele șapte minuni ale lumii antice. Era făcută din aur, abanos și fildeș și era așezată pe un piedestal enorm. Zeus ținea în mâna dreaptă o statuetă, care întruchipa Victoria, făcută din aur și fildeș. În mâna stângă avea sceptrul, care purta în vârf un vultur. Pe frunte, Zeus avea o cunună splendidă din cotinos, măslin sălbatic, cum se punea pe frunțile învingătorilor, la renumitele olimpiade. Se povestea în legendă că Zeus însuși ceruse să aibă loc aceste olimpiade, în amintirea unor concursuri, la care luaseră parte fiii săi: Apolo, Hermes și Ares. La aceste concursuri biruise fiul său cel mai iubit, Apolo. De bucurie,

Zeus l-a încununat pe Apolo și a hotărât ca, în cinstea și pe locul acelei isprăvi, să se alcătuiască concursuri, jocuri și mari serbări, numite olimpiade, din patru în patru ani. Ca de obicei, cei care au pus la cale, odinioară, aceste jocuri vestite, au vrut să le dea mai multă greutate, folosind legenda, după care însuși Zeus va fi fost inițiatorul lor. Mai târziu, elinii au început să socotească timpul după olimpiade. Astfel ei spuneau: „În al atâtelea an de la a patra sau a cincea olimpiadă, s-a petrecut cutare și cutare lucru…“ Aceste concursuri, numite olimpiade, au căpătat atâta faimă în lumea antică, încât ele au fost reluate și astăzi, și au loc tot din patru în patru ani.

{3}↑ Scena aceasta – ca și legenda următoare: Filemon și Baucis – este povestită admirabil de poetul latin Ovidiu, cel stins la Pontul Euxin, pe meleagurile țării noastre, din urgia lui August, împăratul Romei. Apoi legendele au fost reluate de mulți alți scriitori.

{4}↑ Numele Licaon înseamnă, de altfel, în limba elină, lup.

{5}↑ Frigia era un străvechi ținut din Asia Mică.

{6}↑ Legenda despre Filemon și Baucis a fost cântată și de renumitul fabulist francez La Fontaine. Pe aceeași temă s-a compus o operă comică de Gounod.

{7}↑ Motivul acoperirii cu apă a unor sate, orașe, castele, biserici, grădini, de către duhuri, vrăjitoare, vraci etc. supărați pe oameni, este frecvent în toată literatura populară. Nenumăratele lacuri din țara noastră, ca: Tekirghiolul – cu apa lui sărată, lacul Ursului de la Sovata, lacul lui Ovidiu de lângă țărmul mării, lacul Sf. Ana din creierii munților și altele au legende asemănătoare.

POTOPUL

Zeus se-napoiase nespus de mâniat din lunga sa călătorie de pe pământ. Tot ce văzuse în Frigia și în Arcadia îi dovedise, neîndoielnic, că oamenii nu îl iubesc, nici nu-l respectă de ajuns. Se tem numai de el, și-atât…

Deci, întorcându-se în Olimp, Zeus a poruncit lui Hermes:

— Adună-mi, de îndată, zeii!

Vocea lui Zeus tremura, privirea sa era ca marea când se dezlănțuie furtuna, pe frunte i se aduna mânia-n cute-ntunecate, ce nu vesteau nimic bun.

Hermes, cu aripi la picioare, la umeri și la pălărie, zbura prin cer și striga tare:

— Veniiiți! … Veniiiți! … Cât mai degrabă… Stăpânul… Zeus… poruncește să v-adunați. Veniți în sala de ospețe. Zeus se și găsește acolo! …

Cum auzeau porunca adusă de pristav, zeii săreau, și lăsând toate la o parte –petreceri, jocuri sau concursuri– porneau în goană spre palat.

Lui Zeus nu-i plăcea zăbava, și repede-și ieșea din fire. Atunci nu mai cruța pe nimeni, chiar de era un fiu al său.

Calea pe care veneau zeii, după poveștile eline, este aceea ce se vede și azi pe cerul mătăsos, atunci când noaptea e senină; noi o numim Calea lactee.

Palatul marelui stăpân, clădit de fiul său, Hefaistos, din aur și aramă, era cu porțile deschise, și zeii au intrat grăbiți. Era un freamăt și o zarvă în tot Olimpul, ca atunci când Zeus își pregătise lupta cu titanii.

Lângă palatele lui Zeus erau strânși zeci de slujitori, de zei mai mici, aceia care alcătuiau cortegiile și-i însoțeau pe olimpieni. Și ei se frământau, cuprinși de teamă. Își șopteau tainic la urechi:

— Să fi reînceput titanii războiul cu Olimpul nostru? …

STĂPÂNUL LUMII CERE PIEIREA OAMENILOR

În vremea asta, zeii cei mari, zeii olimpieni, se adunaseră în sala unde îi aștepta stăpânul. Zeus ședea pe tronul său, cu fulgerele-n mâna dreaptă, și-n mâna stângă purtând sceptrul. Vulturul cel cu pene sure, vulturul care zbura zilnic, să-l sfâșie pe Prometeu, era acolo, lângă dânsul.

Stăpânul și-a clătinat capul și pletele-i nepieritoare. Marea, pământul, stelele, cerul întins s-au zguduit, ca bântuite de cutremur, și au fost gata să se sfarme, să se prăvale peste Tartar.

Frați și surori și fii și fiice s-au îngrozit și și-au șoptit:

— Ce e cu tatăl?![1] Ce se-ntâmplă? Atât de tare-i supărat, cum n-a fost încă niciodată.

Hermes, șiretul, știa taina. El însoțise pe stăpân în lunga lui călătorie. Cunoștea gândul, supărarea și planurile tatălui, dar nu spusese nimănui. Păstra secretul pentru el. Și acum zâmbea, văzând pe ceilalți cum se frământă și-și șoptesc, neliniștiți, îngrijorați.

— Ascultați bine, olimpieni! … a tunat Zeus către ei. A venit vremea ca să stingem nesuferita semințe a fiilor lui Prometeu[2], aceia care împânzesc câmpiile, pădurile, munții și țărmurile mării…

— Cum? ce tot spune? – întrebau zeii. Vrea să distrugă oamenii?

— Băgați de seamă, a urmat Zeus, zvâcnindu-și brațele în sus, eu n-am avut atâta grijă pentru Olimpul fericit, în care noi hălăduim, nici când au năvălit giganții și înfiorătorul Tifon. Oamenii-s mai primejdioși. Ei seamănă cu noi, cu zeii. Mintea lor e prea ageră. Într-o zi se vor răscula. Eu singur i-am văzut pe oameni, în Frigia, nepăsători când rosteau numele lui Zeus. Iară un rege, Licaon, a vrut să îmi întindă-o cursă și plănuia să mă răpună. Aflați însă că regele a și fost pedepsit de mine. L-am prefăcut în fiară, lup…

— Dar frigienii?

— Înecați… Tot satul lor l-am scufundat. N-au rămas decât doi bătrâni, pe nume Filemon și Baucis. Ceilalți s-au dus în fundul apei…

— Dreaptă răsplată le-ai dat, Zeus… au glăsuit toți olimpienii.

— Dreaptă! a strigat iarăși Zeus, tăindu-le c-un semn cuvântul. Dar a căzut numai un sat, și dincolo un singur om. Și nu de un sat, și nu de un om îmi este mie grijă, ci de toți ceilalți la un loc. Dacă-ntr-o zi le vine pofta să urce în Olimp, la noi? Să nu mai recunoască cerul și să se-nscăuneze ei stăpânitori peste pământ? Atunci, zei, ce ne vom face? …

— O! … Asta nu se poate. Nu. Oameni să urce în Olimp? Și să se cârmuiască singuri?! Mai bine piară de pe acum! Să-mpiedicăm această crimă și să dispară acest neam de muritori prea îndrăzneți, care ne amenință domnia! a zis la rândul său Poseidon.

— Însă, mă-ntreb, a spus Atena, cine o să ne aducă jertfe? Cine o să ridice temple și o să le umple cu ofrande? Libații cine ne va face? Noi ne-

am deprins să fim slăviți. Chiar de n-o fac cu bunăvoie, oamenii tot ne mai slujesc. Ce zici de acest lucru, Zeus?

— Hm! … Asta o să mai vedem… Ne vom gândi să-ți dăm răspuns mai la sfârșit, a rostit Zeus. Acuma nu vrem altceva, decât să-i pedepsim pe oameni.

— Să-i pedepsim! … Să-i pedepsim! … Lovește-i tu, cu fulgerul… Să ardă-n flăcări tot pământul! s-a repezit neghiobul Ares.

— Am cugetat și eu la asta, a grăit Zeus, către Ares. Însă mi-am amintit că-n timpul cât a fost lupta cu giganții, era să se aprindă slava, unde se află cerul nostru. Și eu mai știu de la Uranus că s-ar putea să vie o zi când va lua foc însuși eterul.[3] N-am vrut s-aleg această cale… Am cugetat că e mai bine să-i înecăm…

— Dar bine, cum? a întrebat zeița Hera.

— Nu-i greu deloc, a răspuns Zeus. Strâng nori de ploaie din tot cerul. Și plouă, plouă, până când dispar, cu toții înecați, toți oamenii lui Prometeu…

Vuia Olimpul de urale.

Stăpânul a lăsat să treacă uralele pân’ la sfârșit. Când s-a făcut din nou tăcere, a dat cu sceptrul în podea.

PLOILE SE DEZLĂNȚUIE

Să-nceapă, așadar, potopul! … Tu, Hermes, fugi până la Hades și îl vestește că-n curând vor sosi umbre cu duiumul. Umbrele celor morți vor sta grămezi, grămezi în jurul porții ce duce în ținutul său, ținutul groazei și al morții… Voi, zeii Ares și Apolo, ieșiți afară și vedeți de sunt acolo Boreu, vântul de miazănoapte, și toate celelalte vânturi, care, suflând, pot risipi norii cei buluciți a ploaie. Luați-i cu voi, țineți-i bine… Artemis, cheamă pe Eol, vestitul rege peste vânturi! …

Și toți care-ncotro fugeau să-i împlinească vrerile, cât mai cu sârg, și cât mai bine.

Zeii acelor vânturi care împrăștie adesea norii au fost luați grămadă de Eol și duși departe-n niște margini, zăvorâți într-o peșteră, la gura căreia a pus doi monștri-naripați de strajă, să nu poată scăpa nicicum.

În schimb, Eol a poruncit, la cererea stăpânului, să vie Notul, vântul care aduce cu el nori și ploi, vântul cel cald de miazăzi.

Zeus l-a cercetat, privindu-l pe zeul-vânt din tălpi în creștet. Pe fruntea lui sta împletită negura, care mohorăște văzduhul înaintea ploii. Din penele

aripilor întinse peste-un sfert de lume, având culoare vânătă, ca și sânul său păros și încărcat cu umezeală, curgea în juru-i numai rouă. Mai mult, când apăsa cu mâna norii care pluteau în juru-i, până la mare depărtare, se auzea zgomotul ploii, ce răpăia necontenit. Ținându-se de el, veneau și alte numeroase vânturi, înaripate și purtând burdufuri mari, pline cu apă.

— Porniți deasupra astei lumi și înecați-o pe de-a-ntregul, a răbufnit spre vânturi Zeus.

Notul a început să zboare, urmat de celelalte vânturi aducătoare de furtuni. Ploi nesfârșite se vărsau deasupra lumii, în șiroaie, în timp ce Zeus arunca, și el, cu fulgerele-n oameni.

Iris[4] – zeița curcubeu, zeița cu aripi de aur – sugea apa din mări și lacuri, și umplea burdufurile norilor, secate dup-atâtea ploi.

Ploaia cădea, cădea, tot mai avană peste oameni, peste pământ, peste câmpii. Semănăturile pe ogoare fuseseră trântite în noroi. Speranța muritorilor de-a se hrăni prin munca lor de pe ogoare se pierdea și deznădejdea cuprinsese lumea. Munca-ndârjită dintr-un an pierea pe câmp fără folos.

RÂURILE ȘI MAREA ÎNCEP SĂ SE REVERSE

Dar Zeus nu se mulțumea numai cu apele din ploi. A poruncit fratelui său, Poseidon cel stăpân pe mări, să îl ajute. Acesta a chemat la sine, într-un palat clădit în mare, din marmură verde și-albastră, pe zeii ce-și aveau sălașul sub albiile fluviilor.

— Dați drumul forțelor pe care le aveți în stăpânirea voastră, a spus Poseidon zeilor, de cum au intrat în palat. Astfel ne poruncește Zeus. Deschideți deci zăgazurile și lăsați libere să curgă puhoaiele, ca-ntr-un vârtej, peste pământ și peste oameni.

Poseidon își sfârșise vorba. Zeii priveau nedumeriți. Ar fi-ntrebat: „de ce?“ și „cum?“ Dar la un semn al lui Poseidon au trebuit să se retragă, să plece spre mătcile lor. S-au îndreptat către izvoare. Le-au deschis larg gurile reci. Apele au țâșnit bogate și-au năvălit, urlând, pe văi.

În acest timp, zeul Poseidon își luase furca cu trei dinți, bătută în mărgăritare, și o izbise de o stâncă, cu sunet înfiorător. Pământul se cutremurase. Stânca se despicase-n două. Vinele apelor, plesnite de violența izbiturii, scrâșniseră ca niște lanțuri rupte de o mână de uriaș. Apele tăinuite acolo se repeziseră afară, sărind nebune peste stânci, în lungi pâraie zgomotoase, cu coame albe pe spinare, ca niște cai înspăimântați.

Râuri și fluvii, prea umflate, se și vedeau săltând din mătci. Se năpusteau peste câmpii și nimiceau semănături, smulgeau copaci din rădăcini și luau cu ele oameni, vite, case și așezări întregi.

Toate ar fi fost cum ar fi fost, dar când și-nvolburata mare a început să se reverse, să-și zvârle apa ei sărată în lungi torente peste țărmuri, răspândind moarte și prăpăd, sorți de scăpare n-au mai fost pentru sărmanii pământeni.

Purtând în clocote turbate tot ce mai era viu prin lume, apa se întindea mereu. Marea nu mai avea hotare. Nici nu se mai zăreau limanuri negre sau verzi pentru scăpare. Zadarnic se tot trudeau unii, în bărci sau plute ușurele, să mai răzbească prin puhoi, sfârșitul lor era aproape.

Pe câmpuri, unde mai nainte culegeau roade muritorii, în sate, unde se jucau copii cu râsete zglobii, era acum domnia mării. Prin crengile copacilor înalți, semeți, odinioară cu frunțile scăldate-n soare, lunecau peștii argintii. Frumoasele nimfe ale mării, fiicele zeului Nereu[{5}], purtând în păr mărgăritare, la gât șiraguri de mărgean, și pe veșminte flori de mare, și scoici, și fluturi de sidef, treceau înot peste podgorii și prin livezi, sau se plimbau pe străzile orașelor. Delfinii cutreierau codrii, s-avântau sprinteni printre crengi. Leilor, galbeni ca nisipul, tigrilor și mistreților, și altor fiare sângeroase nu le mai era de folos puterea mare ce o aveau. Păsări cu aripile-ntinse străbăteau zile întregi văzduhul, căutând să-și afle un locșor, unde să poată poposi. Căutau zadarnic, și la urmă cădeau în ape, fără vlagă, ca niște frunze veștejite dintr-un copac bătut de vânt.

Imensa revărsare a mării acoperea întreg pământul și pentru-ntâia oară valul se legăna pe vârf de munte.

Cei mai mulți oameni au pierit. Alții, puțini, scăpați cu zile, pe câte-o creastă mai înaltă, slăbiți de foamea nemiloasă și înghețați de frig s-au stins, de asemeni, și au căzut în ape.

Numai o barcă mai plutea, o barcă mare, construită parcă anume să înfrunte nebuna furie-a apelor. Și-adevărat, precum se spune, barca fusese pregătită cu vreme multă înainte…

POTOPUL ÎNCETEAZĂ

Prometeu, tatăl omenirii, avea el însuși un fecior, pe Deucalion, ce era rege la Ftia, în Tesalia. Și el era căsătorit cu fiica lui Epimeteu și a Pandorei: o copilă plină de haruri, ce purta numele de Pira.

După ce tatăl, Prometeu, a fost înlănțuit de Zeus, Deucalion și soția lui s-au dus să-i mângâie durerea. Iar Prometeu, care avea darul prevestirii, ca

și bunicul său, Uranus, i-a spus așa lui Deucalion:

— Ia seama, fiule, că Zeus vrea să înece tot pământul sub un potop nemaivăzut și să distrugă oamenii. Planul lui nu va izbândi, dacă tu ai să mă asculți! Să-ți faci o barcă zdravănă, de lemn, să-nfrunte apa și furtuna. Pune într-însa hrană multă și apă de băut, din plin. Când vor începe ploile – prin ploi vrea Zeus să înece pământul nostru! – tu te urcă îndată pe corabie. Vâslește neînfricat cât timp ploile acelea vor dura. Iar cerul când s-o limpezi, cată în zări și vei vedea un singur vârf semeț de munte, ce nu va fi cuprins de ape. Acel munte este Parnasul.[{6}] Îndreaptă-ți barca într-acolo! Și ce va fi vei mai vedea…

Ascultând sfatul tatălui, Deucalion și-a pregătit barca, de cum s-a-napoiat acasă. Și, când s-au pornit ploile, și-a luat pe draga lui soție, s-au urcat amândoi în barcă, gata de drum către Parnas. Apele au crescut întruna. Elada s-a acoperit, pe tot întinsul ei, de valuri. Numai o barcă mai plutea… Era barca lui Deucalion.[{7}]

Ploaia mai încetase parcă. După aproape nouă zile de necurmată scurgere, norii erau secătuiți, oricât îi tot adăpa Iris, și cerul se mai limpezise. Deucalion a zărit Parnasul și a vâslit mai încordat, luptându-se din greu cu marea, până ce a ajuns acolo.

Vântul și marea i-au izbit barca de lemn în niște stânci. Și barca i s-a sfărâmat. Fiul lui Prometeu și-a luat sub brațul stâng soția dragă, și doar cu dreapta a înotat, până ce a ajuns la mal.

Scăpat din valuri, Deucalion privea, încă înspăimântat, pustiul verde al apelor. La pieptul său strângea pe Pira, înfrigurată și flămândă, dornică de un adăpost.

ZEIȚA TEMIS INTERVINE

Legenda spune că, din slavă, i-ar fi zărit pe cei doi oameni zeița Temis[{8}], titanida, împărțitoarea de dreptate. Temis s-a apropiat de Zeus, și arătându-i tot pământul scufundat sub noian de ape, a glăsuit:

— Mărețe Zeus, dreptate ți-ai făcut destulă. La Hades morții vin șirag, și nu se mai sfârșesc la poartă. Din mii și mii de oameni, câți viețuiau până acum, au mai rămas pe lume doi… Pentru un sat de frigieni și un rege din Arcadia, ce te-au nemulțumit pe tine, plătit-au mult prea mulți și așa… Lasă-i pe acești doi în viață…

— Cine sunt ei și cum se cheamă? a-ntrebat Zeus, în sfârșit.

— Se cheamă Deucalion și Pira. El este rege tesalian. Norocul le-a surâs, și iată-i, se află-n muntele Parnas. Au suferit și ei destul. Deci, pentru numele dreptății, te voi ruga-n genunchi să-i ierți! …

Zeus, ascultând-o pe Temis, s-a îmblânzit. Și după nouă zile și nouă nopți, în cea de-a zecea s-a îndurat să facă semn. La acest semn, s-a repezit Eol până la peștera unde-l ținuse pe Boreu, și i-a dat drumul de îndată.

Boreu, când s-a văzut scăpat din peștera întunecoasă, s-a avântat în largul său. Suflând voios, a risipit norii la mare depărtare, și într-un ceas sau poate două, cerul s-a-nseninat de tot.

Aflând că ploaia s-a oprit, Poseidon și-a lăsat din mână tridentul său cel fermecat, și în aceiași clipă marea și-a încetat tot zbuciumul. Pe urmă, a chemat la sine pe un fiu ce se chema Triton{9}, un monstru al apelor marine, căruia i-a cerut să sune înapoierea apelor în mări, în fluvii și în lacuri.

Triton a luat o scoică mare și a sunat din ea prelung. Apa, supusă, a-nceput să vie către matca sa. Colinele au răsărit de sub povara undelor, și-n timp ce apele scădeau, pământul parcă se-nălța, de undeva, dintr-un fund. După aceste nouă zile, pădurile își arătau din nou coroanele-nverzite deși frunzele mai păstrau încă nămolul apelor.

DEUCALION ARE UN VIS CIUDAT

Se liniștise iarăși lumea. Râuri și fluvii se scurgeau în albiile lor, tihnite, de parcă n-ar fi fost tot ele acelea ce înecaseră atâția oameni pe pământ. Marea se legăna domoală și visătoare-n matca sa, și parcă nu-ți venea a crede că ea, haină și turbată, se năpustise peste țărmuri, urlând și făptuind prăpăd.

Privind până departe-n zări, peste pământul fără viață și fără oameni, Deucalion a simțit că-i curg lacrimi amare pe obraz. Și el i-a spus soției sale:

— Numai tu, Pira, ai rămas în lume, singură cu mine. Dar mă gândesc: ce inimă ai fi avut, iubită Pira, dacă și eu mă înecam? Cum îndurai atâta frică? Cine-ți mai mângâia durerea? Eu, cel puțin, dacă destinul făcea să pieri înaintea mea, te-aș fi urmat. M-aș fi zvârlit în valurile spumegânde. Bine c-am scăpat amândoi, deși sântem atât de singuri… De ce nu am și eu putere ca înțeleptul Prometeu, părintele meu chinuit pe stânca din muntele Elbrus? De ce nu pot și eu să fac, din apă și pământ, alți oameni?

Vorbind, se coborau pe coasta muntelui Parnas. Când, iacătă, zăresc în cale apele râului Cefis.

— Semn bun! a glăsuit bărbatul. Râul cel sfânt ne-a tăiat drumul. În unda lui să ne spălăm de rele și necurățenii[{10}], și poate drumul mai departe ne-o fi mai lin și mai cu spor.

Rostind cuvintele acestea, Deucalion și soția lui s-au cufundat în unda rece. După ce s-au spălat pe trup, pe plete, și și-au stropit veșmintele, cum era datina străbună, au pornit veseli iar pe cale.

Nu prea departe de Cefis era templul zeiței Temis. Preoți nu mai erau acolo. Focul n-avea deci cum să ardă. Pe zidul templului creștea, în voia lui, mușchiul cel verde.

Deucalion și soția-i, Pira, au curățat zidul de mușchi, au aprins focul pe altar și au făcut cele de cuviință, pentru ca Temis să se simtă îndeajuns de mulțumită.[{11}] Dar în același timp cei doi au căzut în genunchi pe trepte și, sărutând marmura rece, au implorat-o pe zeiță:

— Tu, care ești bunica noastră și ocrotești dreptatea-n lume, tu, ce hălăduiești în slavă și stai lângă stăpân, ascultă… Milostivește-te, zeițo, învață-ne ce putem face, ca să se umple iar pământul cu oameni și celelalte vietăți…

Coborându-se apoi noaptea, cei doi soți s-au culcat în templu. Deucalion a văzut-o-n vis pe Temis, venind lângă el.

— În zorii zilei, i-a spus Temis, părăsiți templul și porniți amândoi unde vă duc ochii.

— Dar focul cine-l va păstra? a întrebat, prin vis, bărbatul.

— Focul va arde de la sine!

— Și cum vom aduce oameni noi pe acest pământ acum pustiu?

— Luați, a spus zeița Temis, oasele străbunicii voastre. Mergând de-a lungul fluviilor, zvârliți oasele-i în urmă, și oamenii vor răsări…

DIN PIETRE SE NASC NOI OAMENI

Spunând cuvintele acestea, zeița a pierit din vis. Deucalion s-a trezit îndată. Și a strigat soției sale:

— Pira! În vis, în timpul nopții, mi s-a ivit bunica Temis. M-a învățat ce-i de făcut ca să-i reînviem pe oameni…

Numai că povestind soției cele pe care le visase, aceasta a-nceput să plângă:

— Oasele străbunicii noastre? Ar fi o crimă neiertată să risipim aceste oase, zvârlind cu ele peste tot…

— Dar stai! … s-a luminat bărbatul. Nu-i Gheea străbunica noastră?

— Ba da, s-a bucurat femeia. E Gheea, e pământul însuși. Oasele ei sunt pietrele…

— Atunci, totul e limpede.

Deucalion și soția sa au luat în brațe multe pietre, apoi, mergând de-a lungul văilor, le azvârleau în urma lor.

Unde cădeau aceste pietre, ele se prefăceau în oameni. Cele pe care le aruncase Deucalion se schimbau în bărbați puternici, iar celelalte, azvârlite de mâna moale a soției, deveneau niște fete mândre.

Astfel, pentru a doua oară – prin Deucalion și soția lui – s-au ivit oamenii pe lume.

Iară în humă era viață, erau semințe rodnice. Căldura soarelui făcea semințele să încolțească. Din ele s-au născut pe urmă, cum spun legendele străvechi, viețuitoare, mii de spițe, de plante și de animale.

Lumea s-a înmulțit din nou, mai mult decât la început.

Deucalion și-a făcut o casă, viețuind cu soția lui în pace, respectat de toți. În casa asta i-a născut Pira soțului său un fiu, pe care l-au numit Elen.

Acesta e, după legendă, strămoșul grecilor, numiți în vremurile vechi: elini.

Note:

{1}↑ Zeus era numit adeseori „tatăl zeilor din cer“, pentru că majoritatea zeilor îi erau fii și fiice. Pe ceilalți: Poseidon, Hades, Hestia, Demetra și Hera, el îi salvase din pântecul lui Cronos, dându-le viață a doua oară. În sfârșit, mai este numit „tată“ sau „părinte al zeilor și al lumii“, pentru că el pretindea că oblăduiește totul, pe zei și pe oameni, ca un adevărat părinte, adică plin de bunătate și înțelegere. Basileii sau regii elini se intitulau și ei părinți ai orașelor sau ținuturilor pe care le cârmuiau.

{2}↑ Din pricină că legendele arătau pe Prometeu drept creator al oamenilor, ei sunt numiți uneori fiii lui.

{3}↑ Cei vechi socoteau că din haos s-a despărțit pământul de cer, uscatul de apă, și aerul, pe care-l respiră oamenii, de eterul cel subțire și curat.

Sus de tot era eterul, dedesubt aerul obișnuit, jos pământul, despărțit de apă.

{4}↑ Iris cea cu aripi de aur, sau curcubeul, era în mitologia elinilor socotită drept o crainică a zeilor, după cum Hermes era pristavul lui Zeus.

Ea zbura cu iuțeala vântului. Era în același timp și o zeiță a norilor. Sugea apele din râuri și mări și încărca norii sleiți după ploi. Iris era fiica lui Taumas, un zeu marin, a Electrei, fiica lui Ocean, având deci, de la amândoi părinții, origine acvatică. Taumas era fiul Gheei, din căsătoria ei cu Pontul, un alt zeu al mărilor. Cu această complicată genealogie, prin legende, elinii își explicau faptul că după ploaie apare curcubeul, în culorile lui atât de minunate.

{5}↑ Zeul Nereu, reprezentat ca un bătrân venerabil, era considerat tot un fiu al zeiței Gheea – pământul – și al Pontului. De altfel, zeii mărilor erau mai mulți, dar Poseidon era cel mai mare dintre ei, stăpân olimpian al tuturor apelor. Nereu, căsătorit cu oceanida Doris, avusese cincizeci de fiice. Ele erau cele cincizeci de nimfe nereide. Imaginea fabuloasă a acestor nimfe a pătruns în mai toate basmele popoarelor sub forma unor zâne ale mării, așa cum apar și în ale noastre. Adeseori, aceste zâne ale mării sunt numite în basme sirene. Cei vechi își închipuiau însă sirenele ca pe niște fete cu trupurile jumătate păsări, ce locuiau numai într-o insulă a lor, aflată între Capri și coastele Italiei.

{6}↑ Muntele Parnas, situat în vechea Grecie, între Dorida și Focida, înalt de 2459 m, era locul unde sălășluiau zeul Apolo și cele nouă muze. Celor vechi li se părea muntele acesta nespus de înalt. Poetul Ovidiu, ale cărui minunate „Metamorfoze“ au stat adesea la baza alcătuirii unora dintre aceste legende, spune în cântecele lui că Parnasul își înalță două dintre vârfurile sale până la stele. Era deci firesc să-și închipuie că acesta a fost singurul refugiu în timpul potopului.

{7}↑ Legenda potopului este comună aproape tuturor popoarelor, până în Africa și America de Sud, dovadă că în timpuri foarte, foarte depărtate, păstrate în amintirea oamenilor numai prin povești, au avut loc mari ploi torențiale, cutremure și scufundări. Locuri uscate au fost acoperite de ape, și alte ținuturi marine au devenit pământuri fertile. Biblia narează și ea legenda despre potop, din care s-a salvat Noe cu arca lui, sfătuit de Dumnezeu. La elini, locul lui Noe îl ține Deucalion, sfătuit de Prometeu, tatăl său. Coincidența este indiscutabilă. Interesant este însă faptul că Deucalion, noul părinte al omenirii – spre deosebire de Noe – se salvează împotriva voinței divinității supreme.

{8}↑ Titanida Temis fusese, după unele legende, soția titanului Iapet, deci mama lui Prometeu și a lui Epimeteu. Era deci firesc ca ea să intervină în favoarea nepoților săi, Deucalion și Pira.

{9}↑ Despre Triton se va mai aminti când va fi vorba în amănunt de zeul Poseidon. El simboliza urletul valurilor și era reprezentat printr-un zeu marin cu coadă de pește, ținând la gură o scoică din care suna, făcând furtuna să se dezlănțuie sau să înceteze.

{10}↑ Râurile – apele curgătoare din izvoarele de munte, apele care fertilizează pământul, adapă oamenii și vitele și spală necurățeniile – se bucurau la elini de un respect deosebit și erau socotite sfinte. Ei credeau că apa poate spăla uneori nu numai necurățenia, ci și relele, necazurile. Ca pe toate celelalte elemente ale naturii, elinii personificau și râurile, socotindu-le fiii și fiicele lui Ocean, de unde izvorau și unde se reîntorceau. Ele erau reprezentate, de cele mai multe ori, prin niște oameni cu trupuri de tauri, purtând și coarne, semnul puterii. Ca un omagiu fața de apele curgătoare, în lucrarea lui „Munci și zile“, Hesiode recomandă călătorului ajuns pe malul unui râu să-și spele mâinile, să se purifice, altfel riscând să-și atragă mânia zeilor. La cei vechi, unele râuri aveau sanctuare și altare proprii și în cinstea lor se organizau serbări. Tradiția aceasta naivă s-a păstrat la unele popoare, ca o mulțumire a binefacerii pe care o aduc râurile. Aceasta mai cu deosebire în țările cu climă secetoasă, unde apa lipsește adesea, ca în Egipt, Spania, Italia etc. Și în folclorul nostru, apele ocupă un loc deosebit. Multe râuri, ca: Oltul, Mureșul etc. au balade și legende legate de numele lor.

{11}↑ Tot așa cum Deucalion și Pira curăță templul lui Temis, vedem și-n legendele noastre pe eroii populari ajungând în peregrinările lor la sfânta Miercuri, sfânta Vineri, cărora trebuie să le aducă apă, să le facă focul, să le curețe casa și grajdurile, primind în schimb o răsplată. Sfânta Vineri, de pildă, nu este altcineva decât Venera sau Venus – numele latin al zeiței Afrodita. Numele de sfânta Miercuri vine de la zeul Mercur sau Hermes, după cum marți vine de la zeul Marte – sau Ares – și joi de la Joe (Jupiter) sau Zeus.

ÎNȘELĂCIUNILE LUI ZEUS

Trecuse, în sfârșit, urgia potopului dezlănțuit. O lume nouă se năștea. De o parte se aflau elinii, din neam de zei, neam de titani.{1} De alta erau ceilalți oameni – câți se născuseră din pietre.

Zeus era iar mulțumit.

Într-un sfat tainic îi spunea fiului său, Hermes, pristavul:

— Acuma toate-mi sunt pe plac. Aș vrea să sorb, la nesfârșit, ce e mai bun și mai gustos: ambrozie, nectar divin, fructe de pe pământ și vinul cel înmiresmat, dulce și gros, pe care-l beau toți muritorii cu nesaț… Eu sunt stăpân și fac ce vreau. Mi-am luat zeițe de soții.{2} Dar văd, acolo, pe pământ, nimfe{3} și fete pământene, uneori mai fermecătoare decât zeițele din cer. Am să fac, Hermes, și alte nunți… Mie îmi este-ngăduit să calc și legile cerești, chiar dacă sunt orânduite de mine însumi…

… Și Zeus, împlinindu-și vorba, căta nesățios prin lume. Căta mai mult către ținutul udat de fluviul Asopos{4}, din pricină că zeul fluviu avea cam douăzeci de fete, una mai mândră decât alta. Dar dintre ele o-ndrăgise pe cea mai mică, pe Egina.

O FLACĂRĂ STRĂLUCITOARE

Zeus, precum se povestește, s-a preschimbat în flacără, o flacără strălucitoare, care s-a coborât din cer, într-un vârtej amețitor, pe malurile fluviului. El a furat-o pe Egina, a-nvăluit-o-n flacără și, într-o clipă, a purtat-o în niște locuri tăinuite, să nu o mai găsească nimeni. Numai că zeul fluviu, tatăl, nu s-a lăsat batjocorit. S-a ridicat din matca sa și a pornit în lumea largă să-l afle pe răufăcătorul care-o furase pe Egina.

A mers, a mers, pân-a ajuns într-un regat numit Corint. Regele locului, Sisif, era nespus de necăjit. În țara lui bântuia foamea, fiindcă fusese lipsă de apă în tot anul și grânele nu se coceau, pășunile erau uscate și în livezi nu se vedea decât, ici-colo, câte-o fructă.

Aflând atâta sărăcie, Asopos s-a înduioșat și, cu puterea lui de zeu, a făcut să țâșnească apa dintr-un izvor de mult secat. Ținutul s-a înveselit. Iarba a început să crească. Oamenii au ieșit la câmp, să facă noi semănături.

Drept mulțumire fluviului, Sisif i-a spus unde se află Zeus, ascuns, cu prada lui. Ba i-a mărturisit că fata avea acuma un copil, ce purta numele Eac.

Asopos a fugit s-o caute. Era atât de mânios, că Zeus – cât e el de Zeus – s-a cam temut să nu pățească în acea ziuă vreo rușine. Mai ales nu-i era pe plac să i se dovedească fapta. Atunci, și-a prefăcut iubita într-o bucată de pământ, pe care a zvârlit-o-n mare.{5}

Fluviul n-a mai avut ce face; a trebuit să se întoarcă în albia lui părăsită. Fata a rămas insulă, scăldată de albastrul mării. Iar fiul ei, micul Eac, crescut acolo-n insulă, de niște oameni milostivi, a ajuns rege mai târziu.

Lui Zeus nu i-a fost destul.

— Dar fluviul are și alte fete, îi spunea el zeului Hermes. Cea mai frumoasă-i Antiopa, și ea va fi soția mea…

Precum a zis a și făcut. S-a preschimbat într-un satir{6} – într-un satir încornorat, dar cu chip ademenitor – și a pândit-o pe Antiopa, când adormise-ntr-un umbrar. Și fata, neavând ce face, a trebuit să se-nvoiască. A devenit soția lui.

Copiii ei au fost doi gemeni, Zetos și Amfion, strămoși ai regilor din Teba.

O NIMFĂ DIN CORTEGIUL ZEIȚEI ARTEMIS

Asopos își plângea destinul. Dar Zeus hohotea în slavă și îi spunea pristavului:

— Hermes, ce fată crezi tu, oare, că merită cinstirea-naltă de a-mi pleca ochii spre ea?

— Știu eu, stăpâne? zicea Hermes. Îmi pare mie, sau așa e? Nu cred că-i alta mai frumoasă decât Calisto{7}, nimfa care o însoțește în cortegiu pe Artemis, la vânătoare…

— Privirea ta e ageră, a râs cu hohote stăpânul. Ești gând din gândul meu, băiete. Într-adevăr, nu-i alta care să merite, mai mult ca dânsa, cinstea de-a-mi deveni soție…

— Bine, dar nimfele acestea, Zeus, au jurat fiicei tale că vor rămâne neîntinate. Dacă își calcă jurământul, zeița Artemis își ucide nimfele sale din cortegiu… Calisto nu o să primească a-ți fi soție. Îi va fi teamă.

— Nu, Hermes, te înșeli, te asigur, i-a spus pristavului stăpânul. Nimfei nici n-o să-i fie teamă. Iată ce fac…

Și într-o clipă Zeus a luat înfățișarea copilei sale, Artemis. Pe umeri ținea, ca și dânsa, un arc măiestru de argint și o tolbă plină cu săgeți. Mergând cu pas ușor, prin munți, i-a tăiat calea lui Calisto. Cu voce

limpede, de fată, i-a poruncit nimfei să vină la pieptul său și-a sărutat-o. Calisto, nebănuitoare, se bucura că-i strânsă-n brațe și sărutată de zeiță.

Deodată, Zeus și-a luat chipul său majestuos, impunător, și a rostit către Calisto:

— De azi vei fi soția mea. Fiul tău o să-ntemeieze regatul din Arcadia!

Când a-nțeles înșelăciunea, nimfa a început să țipe și a fugit ca o nălucă, plângând, spre inima pădurii. Artemis cea adevărată, auzind țipetele fetei, a trimis nimfele s-o cheme. Calisto s-a înfățișat tremurătoare, înlăcrimată, i-a căzut în genunchi zeiței și a rugat-o s-o ierte. Se ruga biata s-o ierte, deși nu avea nici o vină.

Artemis se uita la nimfă, având o cută-ntre sprâncene. Fără să dea nici un răspuns, a cerut arcul și o săgeată și a țintit-o pe Calisto.

Zeus, care era acolo ascuns în dosul unor arbori, a vrut să-și scape victima de sub săgeata fiicei sale. Făcând un semn, a preschimbat-o pe Calisto într-o ursoaică. Ursoaica a-ncercat să scape și să se urce-ntr-un copac. Atâta numai că zeița arareori își greșea ținta. Fata a fost lovită-n piept. Gemând, s-a prăbușit în iarbă și sângele nevinovat a înroșit pădurea toată. S-a chinuit așa un timp. Mai înainte de-a muri a născut un fecior, pe Arcaș.

Sfârșindu-și fata zilele, trupul său a fost pus pe rug. Și moartă ea era frumoasă. Ca să-i păstreze frumusețea, Zeus a luat-o de pe rug și a zvârlit-o între stele, ivind o nouă constelație, ce se numește Ursa mare.

Fiul său, Arcaș, după cum îi prevestise însuși Zeus, a-ntemeiat Arcadia, țara cea mai încântătoare ce se afla în acel timp, după cum spun legendele. A viețuit el multă vreme, însă, simțind că i se apropie ceasul din urmă, l-a rugat pe tatăl său ceresc, pe Zeus, să-l ducă lângă mama lui. Zeus i-a împlinit dorința schimbându-l, de asemenea, în altă constelație care se cheamă Ursa mică.

IO E PRESCHIMBATĂ ÎN JUNINCĂ

Calisto este sus, pe boltă. Egina-i insulă în mare. Destinul a voit ca eu să mi le pierd pe amândouă, glăsuia Zeus către Hermes.

— Necazul n-are nici un drept să mohorască fruntea ta. Sunt flori pe lume câte vrei. Îți poți afla alte soții, îi răspundea șiretul Hermes.

Și mai trăia pe-atunci, în Argos[{8}], oraș vestit, înfloritor, o preoteasă-n templul Herei, ce purta numele de Io.

Tatăl acestei fete, Io, era alt fluviu zeu, Inahos, ce uda țara Argolidei.

Zeus o văzuse pe Io când se scălda în zorii zilei. Din cer o urmărise lacom, cum se rotea domol prin unde și se ivea deasupra apei, ca o petală de argint.

Fecioara Io, terminându-și scăldatul într-o dimineață, se îndrepta spre țărm, storcându-și cosițele bălaie, lungi, ridicând brațele spre soare. Zeus, neostoitul Zeus, ce o pândea din slava lui, s-a repezit înaintea fetei.

Io s-a-nspăimântat de moarte. A fugit iute, ca o ciută, pe șesul înroșit de soare. Voia să se întoarcă-n fluviu. La adăpostul tatălui, era mai greu s-o prindă Zeus. Dar Zeus și-a-ncruntat privirea, și peste fluviu s-a lăsat un nor mai negru decât noaptea. Io s-a rătăcit prin beznă. Zeus s-a apropiat de ea și-a-mbrățișat-o cu de-a sila.

În acest timp, zeița Hera își căuta soțul peste tot.

„Unde o fi plecat iar Zeus?“ se-ntreba ea și cerceta cu ochii lumea-n lung și-n lat.

Pământul era luminat de soare, ca în orice zi, numai în Argos se lăsase un întuneric nepătruns. Zeița, cam bănuitoare, a poruncit să i se aducă un nor de aur și, pe loc, s-a coborât în Argolida.

Ajunsă tocmai lângă fluviu, Hera a început să strige:

— Stăpâne! … Zeus! … Unde ești? …

N-a răspuns nimeni, se-nțelege. Zeus tăcea, în întuneric, sperând că nu va fi zărit. Dar Hera, bănuind, pesemne, că Zeus totuși este acolo, a poruncit norilor negri să se împrăștie-n văzduh.

Norii s-au ridicat în sus și s-au împrăștiat ca fumul. Atâta ca șiretul Zeus, ca să nu fie prins, schimbase fata-ntr-o junincă și sta, nevinovat, alături.

— De unde e juninca asta? l-a iscodit zeița Hera.

— Nu știu. A ieșit din pământ. E o junincă fermecată! a trântit Zeus o minciună.

— De e așa, să mi-o dai mie! a rostit Hera, ascuțit.

— Ți-o dau, cum nu! a răspuns Zeus, dornic să-i stingă bănuiala soției sale din Olimp.

MONSTRUL ARGUS ÎNCEPE S-O CHINUASCĂ PE IO

Hera n-a așteptat să-i dea Zeus încă o încuviințare. A luat pe fiica lui Inahos – astfel schimbată în junincă. I-a pus de gât un lanț de aramă și-a-ncredințat-o unui monstru, un slujitor de-ncredere, ce avea tot corpul presărat cu zeci de ochi pătrunzători. Monstrul acesta, numit Argus{9}, vedea în toate părțile: sus, jos, în părți și-n spate, vedea și-n bezne și în apă.

Nici o mișcare nu scăpa ochilor săi veșnic la pândă. Abia dacă în timpul nopții câte doi ochi se odihneau, unul în față, altu-n spate, pe rând, o clipă fiecare; dar ceilalți rămâneau de strajă, băgau de seamă orișice.

Acestui monstru i-a dat Hera pe fiica fluviului Inahos și i-a grăit în acest fel:

— Argus, să iei juninca asta. Eu bănuiesc că e o fată. Tu să mi-o duci cât mai departe, să n-o mai poată vedea Zeus. Acolo să mi-o chinuiești, cât te-i pricepe tu mai bine…

Monstrul a luat de lanț juninca și a purtat-o peste munți, peste câmpii și peste ape. Nu îi dădea voie să pască decât o iarbă vestejită, frunze pălite și amare, iar apă nu putea să bea decât din bălți cu sărătură, înnămolite, putrede. Noaptea, o aducea să doarmă pe locuri cât mai umede, mai înghețate, mai bătute de vânturile cele reci, lăsând-o pradă frigului.

Io vărsa lacrimi amare. Știa că e nevinovată. Zeus, din cer, o oropsise. Și-n loc să dobândească milă, cum se cuvine aceluia ce suferă, Hera o urgisea mai rău. Și tot ducând-o monstrul Argus, prin lumea largă, pe copilă, au ajuns, într-o bună zi, în țara fluviului Inahos.

Tocmai atunci erau pe țărmuri bătrânul fluviu zeu, Inahos, și cu surorile-i iubite. Vorbeau cu toții despre ea.

— Unde-o fi Io a noastră? se tânguia încet bătrânul. Simt că mă sting, mă sting cu zile. Ea îmi era căldura vieții și mângâierea clipelor de bătrânețe ce m-apasă…

— Surioara noastră dulce, blândă, ce-nveselea întreg palatul cu râsetele ei zglobii, care cânta din zori în noapte, pe unde-o rătăci, sărmana? se întrebau și fetele.

Io era la depărtare de câțiva pași și-i auzea.

— Eu sunt… Eu sunt Io a voastră… Priviți-mă cum am ajuns… mugea copila-ndurerată.

Văzând că tatăl și surorile n-aveau cum s-o înțeleagă, ea și-a zgâriat, cu multă trudă, pe țărmul nisipos al apei, numele – Io – cu copita.

— Juninca asta-i fermecată! au strigat toate fetele. Știe să scrie cu copita. Hai să citim și noi ce-a scris.

— Io! … Da, da, da, Io scrie… a rostit fluviul zeu, Inahos. Bătrânul se și repezise de gâtul fetei sale dragi. Plângând cu țipete, Inahos îi mângâia pielea rănită de lanțurile de aramă.

— Aduceți leacuri, oblojeli! … Aduceți iute! … striga dânsul. Păstorule nelegiuit, zeii au să te pedepsească, fiindcă lovești un animal sub care se

ascunde-o fată…

Cât timp s-au petrecut acestea, monstrul cel de credință al Herei se aruncase-n apa rece ca să-și împrospăteze trupul. Auzind însă pe Inahos că îl blestemă-n acest fel, s-a săltat repede din unde:

— Ferește-te, bătrâne, în lături, a răcnit el. N-o mânia cumva pe Hera, ce ocrotește acest ținut, pentru că s-ar putea să-ți schimbe toate copilele la fel…

A tras apoi tare de lanț, târând juninca-n urma lui. Tatăl se aruncase jos, lovindu-și fruntea, hohotind:

— E dusă mângâierea mea… Duse îmi sunt orice nădejdi… Fetele își smulgeau și ele părul din cap și se jeleau:

— Io! … Iubita noastră soră! Ești osândită pe nedrept. Și noi, cât vom trăi pe lume, vom lăcrima în urma ta…

ZEUS HOTĂRĂȘTE MOARTEA LUI ARGUS

Argus nu s-a uitat în urmă. N-a ascultat plânsetul lor. A dus juninca mai departe, până ce a găsit, în drum, niște pășuni cu iarbă arsă. Aici a legat-o pe Io de un țăruș, cu lanțu-i greu. El însă s-a urcat pe un munte, umbrit de arbori rămuroși. De-acolo priveghea în zare, să nu se apropie nici un om, ce ar putea să-i dea lui Io vreun ajutor oricât de mic.

Erau atâta de departe și-atât de bine o ascundea Argus pe Io-n acel loc, încât abia de o vedea Zeus.

„— E prea destulă suferința pe care o îndură Io, nevinovată precum e! … a cugetat în sine Zeus. A venit vremea s-o ajut. M-a blestemat fluviul Inahos. Îmi fac iarăși prea mulți dușmani…“

A chemat deci pe zeul Hermes și i-a cerut să plece-n grabă spre locul unde era Io.

— Ai să-l ucizi pe monstrul Argus, i-a poruncit Zeus lui Hermes. Cum? Te privește. Ești viclean și priceput în treburi de-astea…

Și-a pus Hermes aripile la pălărie, și la umeri, și la picioarele-i mai iuți decât e vântu-n vijelie. A pus sub haină secera de diamant cu care Cronos îl sfârtecase pe Uranus, în bătălia dintre ei. A luat în mână caduceul și a zburat ca un vârtej…

A tot zburat, a tot zburat, până ce a ajuns în locul unde monstrul zeiței Hera păzea pe fiica lui Inahos cu atât de mare strășnicie.

Sosind acolo, zeul Hermes și-a dat deoparte aripile și a lovit cu caduceul într-un tufiș de bozie. Cum a lovit cu caduceul, tufișul s-a schimbat pe loc

în douăzeci de capre roșii și douăzeci de iezi bălțați, având pe lângă ei un țap cu părul negru, păcură. Hermes și-a scos din sân un nai. A început să-și mâne turma, cântând fermecător din nai.

De pe înălțimea unde sta, Argus l-a și văzut pe Hermes.

— Cine ești, măi? i-a strigat el.

— Sunt un sărman păstor de capre, nu vezi? i-a dat răspunsul Hermes.

— Frumos mai cânți, ia vino-ncoace! … Acolo iarba e pălită, aici e grasă… Și-s izvoare, să-ți tot adăpi căprițele. Urcă-te aici! E și răcoare. Și tu poți să te odihnești. Iar mie-mi vei cânta din fluier. Dar vai, ce fluier e acela? N-am mai văzut. Făcut din trestii? … Frumos mai știi să cânți, băiete! …

Hermes se face-ntâi că nu vrea să urce-n munte, lângă Argus; până la urmă se-nvoiește. Încet-încet își urcă turma, cântând mereu, mereu, din nai. Lui Argus i se închid ochii. Asta și urmărește Hermes. S-adoarmă monstrul ce păzește pe fiica fluviului Inahos, și să-l ucidă. Asta vrea. Monstrului i se închid ochii, sub cântecul duios din nai. Nu încă toți. Mai sunt de strajă, ici-colo, câte unul.

— Spune-mi, păstorule iubit, rostește Argus moțăind, cine a născocit unealta din care cânți așa frumos?

Păstorul prefăcut îi spune, cu glas domol, adormitor, despre un zeu, pe nume Pan. Și-i spune Hermes, îi tot spune, cum zeul a-ntâlnit o nimfă; și… zeul Pan s-a-ndrăgostit…

Vocea lui Hermes e ca vântul, când suflă prin frunzișuri vara.

Argus a adormit de tot. Pentru întâia oară Argus nu are nici un ochi deschis. Sforăie-n tihnă și visează. Visează despre zeul Pan și despre o unealtă nouă, pentru cântat, numită nai. Hermes își duce caduceul peste tot trupul monstrului. Iar caduceul mângâie ochii lui Argus, ca s-adoarmă tot mai adânc, ca-ntr-un mormânt. Puterea lui este sfârșită. Hermes își schimbă uitătura cea plină de bunăvoință și se încruntă ucigaș. De sub veșmântul de păstor își scoate arma ascuțită. Își scoate arma și lovește grumazul gros al monstrului.

Capul s-a despărțit de trunchi, rostogolindu-se pe văi.

Hermes împinge cu piciorul și trunchiul celui ce fusese străjerul de credință al Herei. Capul și trunchiul se zdrobesc. Muntele s-a-nroșit de sânge. Ochii lui Argus s-au desprins și de pe cap și de pe trunchi, și-s risipiți mai peste tot.

IO ÎȘI RECAPĂTĂ VECHEA ÎNFĂȚIȘARE

Zeul pristav nu stă pe gânduri și rupe lanțul de aramă, care o priponea pe Io. Juninca liberă, scăpată de sub cumplita priveghere, pornește-n goană către casă, în timp ce Hermes își așază la loc măiestrele-i aripi și se ridică-n zbor spre Zeus, ca să-i arate ce-a făcut.

Nici nu zburase bine Hermes și s-a ivit zeița Hera. A strâns ochii monstrului Argus, căzuți pe văi, căzuți pe coaste. I-a strâns în poala ei pe toți.

— Dar ce să fac acum cu ei? se întreba zeița Hera. Gândeam s-o urmăresc pe Io. Nu vreau să-mi scape fata asta!

Voia să-i pună pe o stâncă, dar a zărit jos, în câmpie, trecând o pasăre: păunul. Coada păunului, rotată, i-a plăcut mult zeiței Hera.

„E numai bună de-ncrustat coada păunului, cu ochii cei risipiți ai monstrului!“ a cugetat zeița Hera.

Ea a luat ochii strânși în poală, i-a prins de coada cea rotată, ca niște pietre nestemate, și a rostit către păun:

— Pentru că porți ochii lui Argus, ochii ce m-au slujit pe mine, tu ai să fii pasărea mea…

Și-ntr-adevăr, din acea clipă, legendele ne spun că Hera n-a avut pasăre mai dragă decât păunul cel rotat, cu coada lui strălucitoare.

Numai că-ndată după aceea, zeița Hera s-a pornit s-o urmărească pe junincă, să nu poată ajunge-n țara unde se afla tatăl său.

Ea poruncește unei furii{10} să se transforme într-o streche. Strechea o-nțeapă pe junincă. Parcă o taie c-un cuțit. De spaimă, Io trece-n goană printr-o pădure, pe o câmpie, și peste văi, și peste dealuri. Se rătăcește. Uită drumul. Și fuge, fuge, înțepată necontenit de acea streche. Ea ocolește tot pământul. Sciții o văd prin țara lor. Prometeu, fiul de titan, înlănțuit de zei pe Elbrus, o vede și îi dă curaj.

Prin Asia gonește Io și se aruncă-n apa mării să-și răcorească trupul ars de-nțepătura furiei, în valurile reci și repezi. Străbate mările înot și-ajunge-n țara egipteană.

Nilul, cu apa lui mâloasă, curgea – oglindă-mpurpurată de asfințitul soarelui. Pe țărmul său aleargă Io. Cade-n genunchi, fără puteri. Ridică fruntea către cer. Mugește adânc, și-n limba ei cere lui Zeus îndurare. Mai bine zeii să-i ia viața; de mii și mii de ori era mai bine, dacă se îneca în valuri, decât să îndure atâta, nevinovată, pe pământ.

Din cer, însuși stăpânul, Zeus, vede că răzbunarea Herei e mult prea mare, și a-ntrecut orice măsură. Cu carul său de aur, Zeus coboară grabnic în Egipt. Îi pune mâna grea pe spate junincii albe și… minune! … părul de animal îi cade, se vede pielea mătăsoasă; coarnele i se rup din frunte; pe spate, într-un val de aur, cosițele i se revarsă, umede, ca în ziua-n care Zeus căta din cer la ea. cuprins de gânduri pătimașe.

Io, încă înfricoșată, se saltă repede din tină. Picioarele și mâinile îi sunt așa precum erau în vremea când sălășluia la tatăl său, fluviul Inahos. Îi vine greu parcă să creadă că nu mai este animal. Vorbește, strigă, râde, cântă și, uluită, își ascultă glasul și hohotul senin.

Totul era ca mai nainte.

Și, pentru că-i venise ceasul, dânsa s-a tras lângă un mal. Acolo a născut un fiu lui Zeus, tatălui ceresc. Feciorul s-a numit Epaios.

Regele din Egipt, Osiris[{11}], văzând-o pe frumoasa Io, s-a-ndrăgostit nebun de ea și a cerut-o de soție. Astfel a devenit regină Io în țara egipteană. După ce ei s-au stins din viață, preoții le-au făcut altare, numind-o pe regină: Isis.

Pe tron, ca rege în Egipt, a fost urcat fiul lui Io. Când a murit și el, de asemeni preoții i s-au închinat și l-au slăvit, zicându-i Apis.

RĂPIREA EUROPEI

În timpul când sărmana Io era încă târâtă-n lanțuri de Argus, monstrul neîndurat, Zeus își aplecase ochii spre altă fată pământeană. Era o tânără prințesă, fiica lui Agenor, un rege care domnea-n Fenicia.[{12}]

Prințesa se juca-ntr-o zi, cu prietenele sale bune, pe o pajiște, la țărmul mării. În cântece se povestește că fetele strângeau în coșuri trandafiri roșii din boschete, pentru altarul Afroditei, mândra zeiță a dragostei.

Cântând voioase și zburdând, ele nici n-au băgat de seamă când s-a ivit un taur falnic, cu păr galben ca aurul și ochi albaștri cum e bolta senină a Feniciei.

Zeus se preschimbase-n taur. Se amestecase-ntr-o cireadă, care păștea pe malul mării. Dar, mai nainte, poruncise fiului său, pristavul Hermes, să se prefacă în păstor și să gonească vitele spre pajiștea unde era ceata de fete feniciene.

Înghesuindu-se-n cireada mânată de pristavul Hermes, Zeus s-a apropiat, pe-ncetul, de locul de unde culegea Europa trandafiri roșii pentru altarul

Afroditei.

Hermes a mânat mai departe cireada, către o pădure. Nu a rămas pe pajiște decât stăpânul din Olimp, schimbat în taurul de aur.

În acea clipă l-au văzut mai multe fete și au strigat:

— Europa, vino să te miri… N-ai mai văzut astfel de taur. Părul lui e ca aurul, ochii ca bolta cea senină, pe fruntea lată poartă coarne încovoiate, tot de aur, și o pată de argint lucește pe creștetu-i strălucitor.

Fata de rege s-a grăbit să vină până lângă taur.

— Așa e, s-a mirat și dânsa. Ochii acestui animal par ochi de om, parcă grăiesc. Ce vrea să spună nu-nțeleg. Însă, de bună seamă, iată-l, ne face semn să ne urcăm pe preaputernica-i spinare… și să ne plimbe. Asta vrea…

— Da, da! au spus și celelalte copile, într-un singur glas. Cu capul face semn spre noi, să ne urcăm și să pornim cu el pe țărmurile mării. Numai că nouă ne e frică. Cum? Tu, Europa, îndrăznești?

— Eu îndrăznesc, a răspuns dânsa. Priviți-l doară ce blând e. Din botul lui se-mprăștie miros de flori, ba… parcă… stați! … mireasmă de ambrozie.

Și, fără nici o chibzuială, Europa saltă grațioasă pe taurul înșelător. Acesta se ridică-ndată, pornind cu pașii-i majestuoși, întâi încet, apoi mai iute, apoi în goană, și-n sfârșit se aruncă-n valurile verzi. Se-aruncă… și înoată, înoată, mai către larg, mai către larg…

Europa, când se vede-n valuri, plânge și țipă-nfricoșată:

— Vai, ce mă fac, surorilor? Nu mă lăsați să pier în mare! Vestiți pe tata, să trimită corăbiile-n urma mea și să mă scape de la moarte…

Dar taurul cu păr de aur, mugind cu glas de trâmbiță, își purta prada mult mai iute decât puteau corăbiile regelui Agenor să zboare pe-ntinsul verde-al apelor.

Zadarnic au purces corăbii și oameni vrednici după fată. Taurul luneca pe ape, repede, repede ca vântul. Poseidon, zeul mărilor, înconjurat de nereide, îmblânzea marea-n calea lor. Vântul îi mângâia copilei părul bălai și inelat. O muzică tulburătoare se răspândea jur împrejur, iar taurul, Zeus, mugea, strigându-și tare biruința.

Fata era înspăimântată. Plutiseră întreaga zi, și-abia acuma, pe-nserate, vedea un țărm, în depărtări.

Către țărmul acesta, Zeus își duce prada și o lasă la poalele unui stejar. Apoi, dispare ca prin farmec.

Nu trece mult și se ivește, acolo, sub copac, un tânăr. Tânărul vine lângă dânsa. Are un chip atrăgător și o vorbă ademenitoare.

— Cine ești tu? întreabă el, în ochi c-un zâmbet victorios. (Dar tânărul acela era tot Zeus. Își luase altă înfățișare, numai și numai ca să-nșele și pe copila feniciană.)

— Numele meu este Europa, răspunde ea. Un taur m-a răpit din țara părintelui meu, Agenor, care se află-n Asia și, înotând spre asfințit, m-a dus în locurile astea… Spune-mi tu, tinere voinic, poți să îmi fii de ajutor? Poți să mă ocrotești cumva?

— Cum să nu! … grăiește el. Sunt regele ținutului. Nimeni ca mine n-ar putea să-ți dea atâta ajutor. Numai că-n schimb, îți cer și eu să-mi fii soție, preafrumoaso! …

Fără părinți și fără rude, lipsită și de orice prieteni, Europa plânge.

— Primesc, șoptește încet ea. Sunt singură și fără sprijin… Zeus o prinde de mijloc:

— Vei fi regina insulei, îi spune, pentru că insulă mi-e țara-mi țară.[{13}] În noaptea asta vom dormi aici, lângă stejar, dar mâine-am să te duc, Europa, în orașul unde domnesc, unde-i palatul meu regal…

AFRODITA ÎI ADUCE MÂNGÂIERE COPILEI LUI AGENOR

Târziu, târziu, spre dimineață, trezindu-se din somn, Europa vede că a fost părăsită de tânărul care spunea că e regele insulei.

Dorul de casă, de părinți, începe s-o mistuie. Inima ei e-ndurerată. Privește cerul sângeriu și marea vânătă, înspumată. Privește, plânge și suspină:

— Pe unde sunt? … Ce să mă fac? Voi fi o roabă preaumilă a cine știe cărui rege… Rușinea, jalea mă doboară. Mai bine vreau să pier din lume. Uite, aici este stejarul. Am să m-anin cu cingătoarea de ramurile sale lungi, sau nu, mai bine urc pe stâncă, iată, pe stânca înnegrită, care se pleacă peste apă… iar apa fierbe dedesubt. De-acolo nu mai pot scăpa…

Europa se și ridicase, gata să urce pe o stâncă și să s-azvârle-n apa mării. Deodată, simte lângă dânsa o adiere parfumată și un zvon de cântece duioase. Se-ntoarce iute și zărește, într-o lumină orbitoare, pe Afrodita, pe zeița ce ocrotește dragostea.

Zeița îi oprește pasul, îi pune palma pe cosițe și o mângâie, dându-i curaj.

— Nu plânge, draga mea, îi spune. Taurul care te-a răpit a fost însuși stăpânul lumii. Și tânărul ce te-a cerut, să-i fii soție, e tot el. Deci bucură-te, dragă fată! Tu-i ești nevastă pe pământ, așa precum îi este Hera, la noi, în

muntele Olimp. Numele tău o să rămână nemuritor, fiindcă pământul pe care Zeus te-a adus o să poarte, în viitor, numele tău… pe lângă Asia bătrână, va fi Europa tânără.{14}

Astfel a glăsuit zeița către Europa și, apucând-o lin de mijloc, a dus-o către un oraș, ce se afla nu prea departe-n insulă. Europa i-a născut lui Zeus doi fii vestiți. Unul va fi regele Cretei{15}, iar celălalt, judecător al umbrelor de sub pământ.{16}

Note:

{1}↑ Corăbiile elinilor au cutreierat mările din timpuri foarte, foarte vechi Ei debarcau în toate cele trei continente cunoscute pe atunci: bătrâna Asie, Africa și Europa. Dând lupte îndârjite cu localnicii, elinii luau în stăpânire pământuri noi și clădeau orașe înfloritoare, în care adunau aur și nenumărate bogății: cirezi de vite, grâne, obiecte prețioase și sclavi, mai ales sclavi, pe care îi vindeau în toată lumea. Astfel de orașe au fost întemeiate, ca un lanț, și pe țărmurile noastre: Tomis, Calatis, Istria etc. Când popoarele asuprite îi întrebau cu ce drept îi năpăstuiesc, războinicii și negustătorii elini le răspundeau că ei au toate drepturile, fiindcă fac parte dintr-un neam ales. Atunci își desfășurau strălucita lor origine, afirmând că prin Elen, Deucalion și Prometeu se trag din Iapet, deci direct din titani, ca și Zeus, care era fiul lui Cronos. Iar Cronos și Iapet erau frați. Astfel elinii se socoteau, ca și olimpienii, sămânță bună din titani. Iar pe băștinașii țărmurilor, unde acostau corăbiile eline, îi considerau născuți din pietrele aruncate de Deucalion și Pira. Băștinașii trebuiau, deci, să li se supună elinilor fără șovăire.

{2}↑ Dacă tot neamul elin era atât de nobil, trăgându-se din titani, regii elini voiau să fie și mai nobili. De aceea, ei își alcătuiau o genealogie cât mai aleasă, întemeiată pe vechile legende. În acest scop, arătau că un zeu olimpian își alesese pe o anumită strămoașă a lor de soție. Ei se trăgeau din aceste pământene înșelate. La ospețele din palatele lor, regii chemau pe cântăreții rătăcitori, pe aezi, să cânte, între altele, isprăvile amoroase ale zeului respectiv, dovedind astfel „incontestabil“ că se înrudesc cu acel olimpian. Dar cum regii doreau cel mai adesea să fie înrudiți direct cu stăpânul Olimpului, s-au folosit în decursul veacurilor de zeci și chiar sute de astfel de „înșelăciuni“ ale lui Zeus.

{3}↑ Nimfele erau zeități feminine, mai puțin importante, reprezentate prin niște tinere fete, care locuiau pe pământ, în fântâni, izvoare, fluvii, în copaci, păduri, câmpii, dealuri și munți. Aproape nu era loc să nu aibă nimfele sale. Nimfele slujeau și pe zei, mai ales pe zeițele olimpiene: Hera, Afrodita, Artemis etc. În basmele noastre, ele se confundă cel mai ades cu zânele.

{4}↑ În Elada erau patru râuri care purtau numele de Asopos. Cel din legendă uda ținutul Beoției.

{5}↑ Insula Egina, situată în golful cu același nume, se află între Peloponez și Atica. Se pare că orașul Egina a fost în antichitate un concurent serios al Atenei. Orașul era întemeiat, după legende, de Eac, fiul frumoasei Egina, cea înșelată de Zeus. Școala de sculptură din acest oraș a fost celebră. În 1811 s-au descoperit aici faimoase sculpturi în marmură.

{6}↑ Satirii erau ființe imaginare – jumătate oameni, jumătate animale. Ei purtau coarne și urechi ascuțite, ca niște țapi. Picioarele păroase aveau, de asemenea, copite de țapi. Locuiau mai ales prin păduri și însoțeau aproape întotdeauna cortegiul zeului vinului, Dionisos.

{7}↑ Numele de Calisto se tălmăcește din limba elină prin „preafrumoasa“.

{8}↑ Argos era capitala străvechii Argolida. Prin Argolida se înțelegea ținutul așezat în jurul golfului Argolic, fiind mărginit la vest de munții Arcadiei, și separat, la nord, de Corint, printr-un alt șir de munți. Argosul era așezat la vest de fluviul Inahos. Acest fluviu, fiu al lui Ocean, era, după legende, chiar întemeietorul orașului.

{9}↑ Hera reprezintă, de fapt, cerul. De aceea, monstrul ei de credință, Argus, are atâția ochi, care simbolizează stelele. Stelele par a veghea noaptea din înalt, după cum și Argus străjuia pe Io pe un munte. Hermes, care întrupa uneori și răsăritul zilei, taie capul lui Argus, făcând să i se închidă ochii. La fel, stelele nopții se sting și ele în zori. Sângele monstrului scurs pe stâncă este lumina roșie ce însoțește zorii zilei și colorează parcă munții. Tot ca un simbol al stelelor de pe cer, elinii i-au închinat zeiței Hera păunul, a cărui coadă pare presărată cu niște ochi deschiși. Asociația poetică dintre păunul cu coada lui splendidă și ochii monstrului Argus este una dintre cele mai interesante din mitologie.

{10}↑ Furiile erau niște genii răzbunătoare din ținutul cel întunecos al lui Hades. Ele aveau bice cu șerpi și loveau pe cei vinovați de a fi supărat pe zei. Furiile se puteau transforma și ele, ca majoritatea zeităților. În

legenda despre Io, furia chemată în ajutor de Hera se transformă într-o insectă – numită streche – care atacă de obicei vitele: boi, cai, oi. Mușcate de această insectă, animalele fug pe câmp, fără țintă.

{11}↑ Osiris este în mitologia egipteană zeul-soare, și Isis, zeița-lună. Epafos s-a confundat, după cum arată unele legende, cu Apis, boul sfânt, animalul atât de venerat de vechii egipteni.

{12}↑ Vechea Fenicie se întindea pe coasta mării, în Asia, între Siria și Liban. Regele Agenor, pe care-l cântă Moshos în „Idilele“ sale, domnea în Sidon, orașul cel bogat.

{13}↑ Referire la insula Creta. Aceasta era, după legendă, insula unde se născuse și crescuse Zeus, pe ascuns, înainte de a da lupta cu titanii. Tot aici a fost unul dintre cele mai vechi centre de cultură, nu numai ale Greciei antice, ci ale Europei.

{14}↑ Prin această legendă elinii explicau numele continentului european.

{15}↑ Acesta este regele Minos.

{16}↑ Radamante, care împreună cu Minos și un alt fiu al lui Zeus, Eac, erau judecătorii morților ajunși la Hades. În unele legende, Europei i se atribuie și un al treilea fiu: Sarpedon.

HERA ȘI COPIII EI

Cu toate astea, în Olimp domnea o singură zeiță, mândra și preafrumoasa Hera, soția marelui stăpân. Când Hera pătrundea-n Olimp, toți ceilalți zei se ridicau și o salutau plini de respect.

Mânia ei stârnea furtună, ca și-a lui Zeus, glas de tunet. Putea să dea – tot ca și dânsul – porunci stihiilor. Și de se frământa în jilț, Olimpul se cutremura.

PEDEPSIREA CHELONEEI

Despre căsătoria ei cu Zeus se povesteau destule lucruri. Fusese-o nuntă în Olimp, mai mare ca oricare alta. La nuntă au fost poftiți zeii și semizeii, ba și genii și nimfe, care mișunau și pe pământ, ca și în ape. Toți le-au adus daruri de preț. Numai o nimfă, Cheloneea, n-a vrut cu nici un chip să vină. Locul ei, hotărât la masă, se vedea gol.

Zeus a poruncit lui Hermes să plece grabnic după nimfă și s-o aducă negreșit. Dar nimfa tot n-a vrut să vină, ba a mai râs chiar și de miri.

— Zeus? Câte mirese-o să mai aibă? se pare c-ar fi grăit nimfa, batjocorindu-l pe stăpân. Mai bine stau la mine-acasă…

Zeus s-a mâniat cumplit, pentru că Hera se-ncruntase, auzind astfel de răspuns, și a grăit către meseni:

— Ca o pedeapsă, Cheloneei să i se curme, pe loc, graiul. Graiul cu care a-ndrăznit să spună despre mine vorbe nesăbuite și prostești. Casa să-i cadă în spinare și astfel să și o poarte veșnic… Să se prefacă într-o broască. Broască țestoasă.[{1}] Poruncesc! … Iar noi, ceilalți, să urmăm nunta…

Hera s-a-nveselit din nou, și nunta a urmat în voie, în timp ce nimfa, Cheloneea, se prefăcuse într-o broască, ce-și purta casa în spinare, precum îi hotărâse Zeus.

Sfârșindu-se apoi cu masa, au pornit toți către palatul unde avea să locuiască zeița Hera, în Olimp. În acea zi, i-a dat stăpânul voie Herei să meargă înaintea lui, deoarece urma să-i fie soție pentru totdeauna.

Cortegiul se-ncepea cu Hera, având în mâna dreaptă sceptrul.[{2}] Zeus venea în urma ei, având și el în stânga sceptrul și-n dreapta fulgerele lucii, pe care le strângea-n mănunchi, semnul puterii de stăpân.

Sceptrul soției sale, Hera, avea în vârf un cuc micuț. Cucul fusese pus acolo, nu numai pentru că vestește lumii mult așteptata primăvară, și

înflorirea, și speranța, ci fiindcă… se mai povestea…

ZEUS A ÎNȘELAT-O ȘI PE HERA

Se povestea, într-o legendă, că Zeus și o făcuse soție pe Hera printr-o înșelătorie. În timpul unei ierni geroase, Zeus s-a prefăcut în cuc. Cucul, țipând și tremurând, se apropiase de fecioară. Se prefăcea că-i este frig. Ea s-a înduioșat de cuc și l-a vârât repede-n sân, dar Zeus s-a făcut bărbat și i-a cerut a-i fi soție.

Atunci Hera s-a-nvoit să facă nunta cu stăpânul, nunta cea mare din Olimp.

Ca dar, la nuntă, a primit de la bărbatul său izvorul care a fost numit Canatos, și se găsea în Nauplia.{3} Aici zeița avea dreptul să vie-n fiecare an și să se scalde-n apa clară. Scăldându-se, zeița Hera sporea mai mult în frumusețe.

Legenda spune despre Hera că își ungea, după scăldat, trupul său alb, încântător, cu o esență îmbătătoare, ai cărei aburi parfumați se-mprăștiau în toată lumea, la cea mai mică adiere. În jurul frunții își strângea cosița-i lungă, mătăsoasă. Pe sân își aduna veșmântul, făcut cu multă măiestrie, de cea mai bună țesătoare, Palas-Atena, în Olimp, și și-l prindea cu o agrafă din aurul cel mai curat. Urechile-i micuțe, roze, erau și ele-mpodobite cu cercei scumpi și șlefuiți de meșterul Hefaistos. Iar pe umăr își punea un văl, mult mai strălucitor decât e soarele-n amiaz.

Văzând-o cât e de frumoasă, soțul ei, Zeus, sta-mpietrit și își spunea, străfulgerat de o simțire-nflăcărată:

— O! … Niciodată… niciodată inima mea n-a fost mai plină de dragoste pentru vreo fată sau vreo femeie, zeiță, nimfă, muritoare, cum este astăzi pentru tine…

Zeița Hera se mândrea adeseori cu aceste vorbe, pe care i le spunea Zeus. Ținea la frumusețea ei, și dacă i-o nesocotea vreo muritoare, pe pământ, o pedepsea îngrozitor.

Așa a pătimit o fată, cu numele de Antigona, ce se lăudase, într-o zi, că are părul mai frumos. Zeița a schimbat în șerpi cosițele lungi ale fetei. Alte copile, care au spus că fețele lor sunt mai albe decât ale zeiței Hera, și-au văzut tinerii obraji mâncați de lepră până la os.{4}

GELOZIA ÎȘI ARATĂ COLȚII

Zeița, după nunta sa, spunea celorlalți zei că are o căsnicie fericită. Ea trebuia să spună astfel, fiindcă era ocrotitoarea familiei, copiilor, fetelor ce se logodeau și a femeilor măritate. Trebuia, deci, să fie pildă. Dar oricât s-ar fi lăudat Hera că peste căsnicia ei nu se abate nici o umbră, lumea știa, aflase totul… Știa de purtările lui Zeus. Cine nu auzise, oare, că Zeus. o-nșela mereu, fugind într-una după nimfe și după fete pământene, când n-alerga după zeițe? …

Hera le urmărea, de altminteri, cu ura ei neîmpăcată, pe toate fetele acestea. Ba încă se mai povestește că, înfuriată rău pe Zeus și necredința lui, Zeița și-a părăsit cândva căminul și a fugit pe un nor de aur tocmai în insula Eubeea.

Ca s-o poată întoarce acasă pe soția sa, fugara Hera, Zeus a poruncit îndată fiului său, Hefaistos, să-i dăltuiască-n lemn o fată. A pus această statuie, acoperită toată-n văluri, într-un car măiestrit din aur și, stând alături de ea, se preumbla-n toată Elada.

— Mă-nsor cu fata ce se află alături de mine-n car! spunea Zeus tuturor.

Hera, aflând această veste, roasă în inimă de ciudă, a pândit carul când trecea. S-a repezit în car, cu furie, smulgând veșmintele de văluri, ce-mpodobeau trupul de lemn.

Zeus râdea cu hohote, și Hera a-nțeles, desigur, că a fost numai păcălită. Așa s-au împăcat din nou.

Alteori însă, gelozia ducea la certuri zgomotoase, care durau timp îndelung. Zeus îi repeta zeiței că nu i-a dat feciori pe plac, și de-asta-i necredincios, fiindcă mai vrea și alți copii. Numai că Hera-i amintea că mai avea și două fete. Una din ele, Ilitia, se îngrijea de toți copiii, atunci când se iveau pe lume. Cealaltă, Hebe[{5}], grațioasă, era paharnică în cer, fiind și zeița tinereții.

— Degeaba spui că-i grațioasă Hebe a ta, răspundea Zeus. Uiți că-ntr-o zi s-a-mpiedicat, tocmai când ne servea la masă, și zeii au pufnit în râs? Chiar pentru asta am s-o schimb din slujba de paharnică, și-am s-o-nlocuiesc c-un tânăr, un fiu de rege: Ganimede.[{6}]

Precum a spus, a și făcut. Zeus a-nlocuit pe Hebe cu fiul regelui din Troia, spre marele necaz al Herei.

HERA PUNE LA CALE SĂ-L RĂSTOARNE PE ZEUS

Însă nici Hera n-a rămas datoare.

La rândul său, înverșunată pentru atâtea umilințe, s-a înțeles cu zeii Poseidon, Apolo și Atena, și toți au pus la cale să-l doboare pe Zeus. Ba chiar să-l și închidă în Tartarul lui Hades…

Doar o zeiță, Tetis, care aflase taina, a chemat un gigant cu o sută de brațe, pe nume Briareu, să vină-n ajutorul lui Zeus în Olimp. Iar Briareu, gigantul, cu forța lui uriașă, s-a repezit în cer, mișcându-și dintr-o dată toate cele o sută de brațe ale sale, răcnind și amenințând.

Zeii înspăimântați au și părăsit lupta. Răzvrătirea pusă la cale a fost zădărnicită.

Ca răzbunare, Zeus i-a gonit pe Poseidon, stăpânul mărilor, și pe zeul Apolo, din muntele Olimp. A iertat-o pe Atena, față de care el avea o slăbiciune. În schimb, a pedepsit-o pe Hera cu asprime, înlănțuind-o zdravăn și agățând-o de boltă, cu două nicovale mari prinse de picioare. Au trebuit să vie toți zeii și să-l roage aproape în genunchi ca s-o ierte pe Hera. Dar numai dup-o vreme destul de-ndelungată și după rugăminți multe, stăruitoare, Zeus s-a-nduplecat, slobozind pe Hera din lanțuri, pocăită. I-a iertat și pe ceilalți.

UN DAR AMĂGITOR

Hefaistos, în timpul când se afla la Tetis, în adâncimea mării, își arătase totuși talentul deosebit în multe meșteșuguri. Vreme de nouă ani, cât locuise acolo, făcuse nimfelor podoabe minunate: brățări încolăcite, agrafe pentru rochii, inele prețioase, cheutori la veșminte, salbe, centuri, mărgele și câte și mai câte.

Crescând ceva mai mare, a îndrăznit să plece din apa verde a mării. S-a întors în Olimp și a adus mamei sale un dar lucrat de dânsul.

Era un jilț de aur, făcut cu măiestrie.

Hera, nespus de încântată, l-a primit. S-a așezat pe jilț, ca să se odihnească.

Dar când a vrut zeița să se ridice iarăși, n-a putut să mai izbutească. Parcă era lipită, parcă bătută-n cuie.

Hefaistos, istețul, se răzbunase strașnic pe mama sa, pe Hera, care îl aruncase în valurile mării și care-l schilodise, fiindcă tot ea-l născuse atâta de urât.

Hera amenințase, țipase, se zbătuse. Fără folos, căci zeul Hefaistos plecase nepăsător acasă și se-ncuiase bine în fierăria lui.

Atunci Hera, înfuriată, i-a poruncit lui Ares să se lupte cu șchiopul și să dezlege vraja, care-o ținea legată de acel jilț de aur.

Șchiopul l-a primit însă în ușa fierăriei pe Ares preafălosul, aruncându-i în față tăciuni aprinși și spuză, și așa l-a izgonit înapoi, în Olimp.

Hera sta țintuită pe scaun și se jelea. Ares privea la dânsa fără nici o putere. Și ceilalți zei, de asemeni, se cam temeau să-ncerce o luptă cu fierarul, căci zeul dovedise destulă iscusință și mult curaj în luptă, așa șchiop cum era.

Noroc c-a venit tocmai la timp Dionisos, zeul viței de vie, un alt fiu al lui Zeus…

HEFAISTOS CERE O RĂSPLATĂ MARE

Zeul Dionisos a încărcat cu vin o amforă de aur și a bătut la ușa fierarului, în Lemnos. I-a rostit vorbe bune, și astfel l-a-mblânzit. I-a dat după aceea să soarbă puțin vin. Puțin… încă puțin… O cupă… încă una… Până ce făurarul s-a ametit de tot.

Dionisos, văzând că zeul fierăriei s-a-nveselit deodată, căpătând chef de glumă, l-a luat frumos de braț, și hai cu el, șontâc… șontâc, în cer.

Hera și cu toți zeii s-au bucurat nespus când i-au văzut venind. Și care mai de care îl ruga pe fierar s-o scape pe zeiță și să dezlege vraja.

Dar el se ținea tare.

— Îi dau drumul, de-mi cereți, le răspundea hazliu, făcându-le cu ochiul. Dar… ea m-a oropsit… M-a aruncat din cer… și trebuie să plătească. Un preț… care-l vreau eu…

— Ce preț vrei? … Ce poftești? …

— Eu vreau să-mi dați ca soție pe dalba Afrodita…

— Ce spui! … Glumești, pesemne…

— Ba nu glumesc deloc. Eu doar atâta cer…

Toți zeii-au rămas muți. Cum? însăși Afrodita, zeița frumuseții și-a dragostei, divina, pe care o iubeau mai toți nemuritorii, să fie acum soția fierarului cel slut, ce asudă și trudește, murdar, în fierărie?

SLUTUL SE ÎNSOARĂ CU ZEIȚA FRUMUSEȚII

Stiu ce gândiți în taină: „Hefaistos e slut! …“ Ei și? Ce e cu asta? … a rostit fierarul. Ce dacă sunt așa? … Din vina mea sunt oare? Sau dintr-a lor? … Ce spuneți?

Și a arătat cu mâna sa aspră, noduroasă, pe Zeus și pe Hera, silindu-i să-și aplece ochii către pământ.

— Dar eu muncesc, continuă și mai tare Hefaistos. Am făcut pe Pandora, fata aceea vie, pe care mi-a cerut-o chiar tatăl nostru, Zeus; și un câine de argint, de strajă unui rege; și tauri care varsă foc și scântei pe nări… Și un gigant de aramă; și arme pentru toți. Iar mie, două fete de aur, ce se mișcă și îmi ascultă voia, de parcă ar fi vii, și mă ajută-n mers… Căci sunt schilod, așa e… M-a azvârlit chiar Hera în hău, când a văzut că mă născuse hâd…

Zeii ascultă uimiți cuvintele acestea și clatină din umeri, plini încă de mânie.

Dar dânsul le mai spune:

— Vedeți și voi că munca pereche e cu arta, deci și cu frumusețea. Munca sunt eu – eu, cel hulit de voi – și frumusețea-i dânsa, divina Afrodita. Pe ea o vreau de soție și voi o să mi-o dați, căci mie mi se cade. Altfel, rămâne Hera așa, pe veșnicie…

Ce murmure! … Ce zgomot! … Ce vuiet fără noimă! …

Hefaistos sta însă ca stânca în furtună, în neclintirea lui, și Hera se-nvoiește, nemaiavând ce face. Iar Zeus – ce să spună? – a-ncuviințat și el.

De cum au făcut nunta Hefaistos, fierarul, cu dulcea-i Afrodita, s-a dezlegat și vraja ce o țintuia pe Hera, și s-a desprins regina din jilțul fermecat.

S-a-ntors apoi fierarul la meșteșugul său. Și-avea zeul Hefaistos atâtea fierării! Una era în Lemnos, în insula pietroasă, unde-l zvârlise Zeus, când avusese cearta cu soția lui, cu Hera. Acolo lucra zeul, cu fiii săi, cabirii[7], și c-un pitic, Chedalion. În insula Lipari și sub muntele Etna mai avea încă două fierării strașnice, legate între ele printr-un drum subteran. Și sub vulcanul Etna, după legende străvechi, se spune că sta Tifon, monstrul pe care Zeus îl doborâse-n luptă și îl înlănțuise, răsturnând peste dânsul povara unui munte. Când se mișca gigantul, strivit sub apăsarea colosului de piatră, el gâfâia, ș-atunci, din vulcan, țâșneau flăcări și magmă clocotită. Vulcanul erupea.

Ca nu cumva gigantul să scape din prinsoare, zeul își așezase prea greaua-i nicovală chiar pe grumazul lui.

Pe această nicovală, ajutat de ciclopi, lucra de zor arama, aurul și argintul, făurind, cu migală, zeci de minunății.

În sfârșit, cea din urmă, dar și cea mai vestită din fierăriile în care muncea zeul era chiar în Olimp. Aici a făcut dânsul armele lui Ahile și ale lui Enea, sceptrul lui Agamemnon{8}, sculpturile cu care era împodobit palatul soarelui și multe alte lucruri.

Numai că, așa vrednic precum era, zeul acesta, care-ntruchipa focul și munca măiestrită, avea mereu necazuri…

TICĂLOȘIA LUI ARES

Chiar soția, Afrodita, zeița frumuseții, își bătea joc de el. Mai mult, îl înșela, făcând ochi dulci lui Ares. El a băgat de seamă și-a făurit o plasă cu fire nevăzute; s-a făcut apoi că pleacă de acasă. Cum a plecat fierarul, s-a ivit zeul Ares acolo-n fierărie. A luat-o pe zeiță în brațe, s-o sărute; dar plasa fermecată le-a căzut în spate și i-a prins pe-amândoi. Nu mai puteau să facă o singură mișcare. Hefaistos s-a-ntors atunci și a strigat, chemând zei și zeițe să vadă-nșelăciunea frățânelui nemernic:

— O, Zeus prea puternic și voi, nemuritori, veniți, veniți mai iute, ca să-i vedeți și voi și să-i disprețuiți! … Pentru că sunt beteag, frumoasa Afrodita a socotit cu cale să mă batjocorească și l-a-ndrăgit pe Ares, care este mai chipeș, dibaci, dar ticălos…

Zeii, venind în grabă, au început să râdă… Și-au râs… au râs… văzându-i pe Ares și Afrodita, care se zvârcoleau ca peștii într-o vârșe, până când făurarul i-a dezlegat, la urmă, în hazul tuturor.

Zeița, rușinată, a fugit să s-ascundă-ntr-o insulă, Cipru. Iar Ares a pornit spre Tracia, o țară sălbatică și rece, să scape de ocară.

Note:

{1}↑ Chelone înseamnă, în limba greacă, broască țestoasă.

{2}↑ Pe amforele arhaice sau în basoreliefuri, cum sunt acelea din vila Albani, de la Roma, se văd cortegiile nupțiale care aveau loc înainte și după săvârșirea căsătoriei. Hera este reprezentată cu sceptrul, pentru că prin căsătoria cu Zeus devenea regină a cerului. În această calitate, ca și în aceea de protectoare a căsniciei, cum și o închipuiau cei vechi, Herei i se ridicaseră mai multe temple. Orașul zeiței era Argosul. Aici, în heraion – templul Herei – artistul Policlet făcuse o statuie de aur și fildeș, închinată reginei cerului. Statuia era tot atât de renumită ca și aceea pe care o ridicase

Fidias din aur, abanos și fildeș, lui Zeus, în templul din Olimpia. Alte statui de piatră sau de lemn (xoanoane) se ridicau și în alte orașe: în Samon, Sparta, Nauplia etc.

{3}↑ Nauplia era un oraș și port în antica Argolidă, în Peloponez.

{4}↑ În vechime, bolile se tâlcuiau, cel mai adesea, ca fiind pedepse date de zei.

{5}↑ Despre Hebe se spunea, de fapt, că fusese născută de Hera, fără ca Zeus să-i fie tată. Ea se născuse în urma faptului că Hera mâncase niște lăptuci, cu care o servise Apolo la o masă.

{6}↑ Se povestea că Zeus a văzut într-o zi pe păstorul Ganimede, fiul regelui Troiei. Atât era de frumos păstorul, că Zeus s-a preschimbat într-un vultur și l-a răpit în cer, făcându-l paharnic în locul zeiței Hebe.

{7}↑ Cabirii erau niște genii vulcanice, închipuiți ca niște fierari, care țineau ciocane în mâini sau pe umeri. Unele legende afirmau că aceste genii, în număr de trei, erau fiii lui Hefaistos.

{8}↑ Ahile, Agamemnon și Enea sunt faimoși eroi din mult cântatul război troian.

PALAS ATENA

Aezii de-altădată spuneau că într-o vreme ar fi fost, în Olimp, o ceartă-ntre toți zeii.

Acest prilej de ceartă s-ar fi iscat din faptul că un rege, Cecrops, pusese temelie unui oraș vestit, în țara Aticii.{1}

Iar zeii se sfădeau, care din ei anume va fi ocrotitorul acestui nou oraș, deci cui i se cuvine să i se facă temple, să i se aducă daruri de către muritorii ce locuiau aici.

S-au certat multă vreme, dar, până la sfârșit, a rămas să s-aleagă între zeul Poseidon și zeița Atena.

Atunci, zeul Poseidon a ridicat tridentul, furca sa cu trei dinți, și-a lovit într-o piatră.

În locul unde zeul mărilor și al furtunii înfipsese tridentul, stânca s-a despicat și s-a ivit un cal vânăt, cu coamă lungă și albă cum e valul.

Calul, această ființă pe care-o dăruia furtunosul Poseidon celor de pe pământ, era încă sălbatic, bun doar să ducă-n lupte războinicii, pe șale. Sforăia cu mânie și necheza puternic, izbind copita-n pietre, ori sălta, plin de furie, și-și rotea ochii-n frunte, arzători ca tăciunii.

A mai lovit o dată Poseidon cu tridentul, și a țâșnit un izvor cu undele sărate, învolburate-n spume, la fel cu apa mării.

Poseidon a privit mândru în jurul său și a grăit astfel:

— Dăruiesc două lucruri de mare însemnătate supușilor lui Cecrops: calul, pentru războaie și apa, s-o colinde… Eu le urez, adică, să fie luptători, dar și navigatori, ce vor străbate marea. Vor debarca pe țărmuri… și le vor stăpâni, înfrângând alte neamuri… sporindu-și bogăția… Tu ce le dai, Atena, fecioară-nfumurată? …

ATENA ÎMBLÂNZEȘTE CALUL ȘI DĂRUIEȘTE OAMENILOR MĂSLINUL

Atena a-ntins mâna, fără nici un cuvânt, spre calul cel sălbatic, ce tropotea furios și sforăia spre zare, ca vânturile mării, când urzesc vijelia și sapă gropi de apă și-nalță munți de valuri, urlând înverșunate.

Calul, ca prins de vrajă, a-ncetat nechezatul. S-a apropiat de Atena. Ea i-a netezit coama și i-a prins, pe grumaz, un căpăstru de piele.

Calul, ce-l dăruise Poseidon pentru luptă, era domesticit. Puteau să-l folosească oamenii și la muncă, nu numai la războaie.

Apoi și-a-ndreptat lancea cu vârful spre pământ.

Acolo unde boldul cel ascuțit al lancei doar a atins pământul, a ieșit un vlăstar, care a crescut iute, făcându-se un trunchi cu ramuri mlădioase și frunze ca argintul sub prăfuirea vremii. Și, printre frunze, pomul avea fructe verzui, ca niște nestemate topite în lumină.

Copacul plin de fructe rotunde, aromate, pe care-l hărăzise Atena supușilor lui Cecrops, a fost numit măslin.

— Acesta-mi este darul! Poporul să aleagă pe cine prețuiește mai mult! … a zis Atena. Unu-i dă bogăția, prin aventuri pe mare, prin lupte și măceluri, așa cum le câștigă doar zvânturatul Ares, iar altul v-o aduce prin roade dobândite din muncă-n timp de pace.

Cecrops și-a strâns supușii. Și i-a pus să aleagă: „Ce soartă vor să aibă? Și cum doresc să fie? Navigatori, războinici? Sau doar agricultori, meșteșugari cu tihnă, plăsmuitori de artă și buni neguțători?“

Bărbații, laolaltă, s-au adunat în pripă. Cu ochii către mare, plini de nesaț, au spus:

— Poseidon să ne fie ocrotitorul nostru… Ne dăruiește lupta, puterea, bogăția. Noi îl dorim cu toții ocrotitor pe valuri. De mâine vom pleca! …

Dar spița femeiască se grămădise-alături: soții, copile, mame și într-un glas ziceau:

— Amar greșesc bărbații! Prea-s însetați de lupte și ochii prea le joacă spre valurile mării. Noi nu-i lăsăm să plece. Îi vrem mai bine-acasă; îi vrem muncind în pace, și nu pândiți de moarte. Noi vrem să stea acasă… Noi o dorim de aceea pe Atena! … Da. Pe Atena…

Făcându-se la urmă și o numărătoare – pentru că pân-atunci erau deopotrivă, în drepturi, bărbatul și femeia – s-a văzut că acelea ce o doreau pe Atena fuseseră cu una mai multe ca bărbații.

Și regele, la rându-i, a spus după dreptate:

— Femeile-s cu una mai multe decât noi… Cetatea nou-clădită se va chema Atena[{2}] – cu numele zeiței ce o să ne ocrotească.

— Atena! … O, Atena! … Ce bună ești, fecioară! … Îți datorăm atâtea! Bărbații or să rămână acasă, în cetate, și-ți vom aprinde facle, și-ți vom aduce jertfe! Prinoase-ți vom aduce din rodul muncii noastre tihnite și senine… strigau femei și fete.

ATICA ESTE INUNDATĂ DE ZEUL MĂRILOR

Cum a aflat Poseidon de alegerea făcută, s-a ivit dintre valuri, în mâini avea tridentul și-n ochii verzi ca fierea o ceață de-ntuneric. Nisip avea în barbă și scoici purta în plete.

A făcut semn spre ape, și ele au clocotit ca un cazan cu smoală. Și-a îndreptat tridentul spre Atica, cu vârful țintuit către Atena, orașul lui Cecrops.

Aici, în vremea asta, treceau fecioare-n cete, pe o colină naltă, Acropola{3}, spre altarul unde cinsteau pe fiica iubită a lui Zeus, Atena, cea înțeleaptă. Treceau, în văluri albe, cu facle aprinse-n mâini. Și altele cu daruri.

Dar ce să vezi? Urgia de ape răvășite la semnul lui Poseidon trecuse peste țărmuri și pătrunsese-n țară. Se îndreptau năvalnic către noul oraș și potopeau în cale văi, țarini și livezi, și nu cruțau nimic din tot ce întâlneau.

— Un alt potop? … O, Zeus! … Femeile-s de vină! … Prin ce pedeapsă dată femeilor să-l îmblânzim pe zeul purtător de trident? strigau în cor bărbații.

Și fiind ei mai puternici, au hotărât pe dată să le ia orice drept, în viitor femeia nu mai putea să fie egală cu bărbatul.{4} Ea nu mai avea voie să vie-n adunări sau să-și spună părerea, necum să hotărască în treburi privitoare la țara sau orașul în care locuia.

Aflând cu ce osândă le-au urgisit bărbații pe fete și femei, puternicul Poseidon s-a potolit. Puhoaiele de ape s-au mai retras; dar tot erau sub valuri orașe și câmpii. Și, ca să-l mulțumească pe zeu îndeajuns, au ridicat bărbații pe Acropolă, din piatră, un altar lui Poseidon, numindu-l „al Uitării“. Rugau astfel pe zeul furtunilor și al mării să-și uite supărarea pe Atena și pe ei, și îi făgăduiau că-l vor cinsti cu sârg. Vor fi plugari și meșteri, dar și năieri spre larguri bogate în ispite, și-or merge și la luptă, precum dorise zeul.

Poseidon s-a-mpăcat. Apa s-a liniștit, s-a întors spre țărmuri. Totul s-a refăcut cu sprijinul Atenei, deoarece orașul era tot al zeiței cu ochii azurii. Zeița i-a-nvățat pe atenieni arte și meșteșuguri: sculptura, arhitectura, pictura, măiestria de-a face broderii și țesături de mână.

Atena era însăși o țesătoare bună și le făcea veșminte zeilor din Olimp. Tot ea i-a mai deprins pe harnicii atenieni să cultive măslinul, ba a și hotărât că o ramură verde din pomul de măslin va fi simbolul păcii. Femeile eline,

ascultându-i porunca, fluturau în mâini ramuri și frunze de măslin, când înceta războiul.

În cântece se arată că ea, Palas-Atena, i-a învățat pe oameni să mânuiască roata olarului, mistria, cuțitul de dulgher și să facă corăbii cu trei rânduri de vâsle: trireme ateniene ce-au plutit apoi, din țărm în țărm, pe-ndepărtate ape, purtând pe punți eroii. Pe acești eroi Atena îi învăța să fie viteji, dar și prudenți. Căci nu vine izbânda, oricâtă vitejie ai arăta în luptă, de n-ai înțelepciune și dacă n-ai prudență[{5}], îi sfătuia zeița. Pentru aceste daruri și sfaturi prețioase, Palas-Atena, fiind mare olimpiană și fiică a lui Zeus, cerea închinăciuni și supunere deplină.

Nu-ngăduia pe nimeni care-o nesocotea, ori nu i se pleca, sau nu îi slăvea harul, virtuțile, puterea și arta la țesut.

ATENA PIZMUIEȘTE PE FATA LUI IDMON

Într-o legendă se spune că trăia cândva, într-un oraș, un vopsitor de lână, în purpură, Idmon. Și el avea o fată, pe nume Arahneea, căreia-i plăcea lucrul cu iglița și fusul, mai mult decât orice.

Știa copila asta să țească, să brodeze pânze, ca nimeni alta. În Lidia[{6}], în țara de baștină a lui Idmon, ca și peste hotare, se răspândise faima acestei măiestrii.

Regii de prin orașe veneau să-i ceară fetei pânze de preț și stofe.

Dar nu numai regii! … Veneau și zeități. Nimfele de pe munte, din văi, din apa mării, se grămădeau în casa micuță a lui Idmon, s-o vadă pe copilă brodând sau țesând pânza, și nu se săturau privind grația, arta pe care le punea, în lucrul migălos, fecioara lidiană. Când ea depăna lâna sau începea să tragă fire lungi și subțiri, albe, moi și ușoare ca norii din văzduhuri, când își răsucea fusul, nimfele se mirau și începeau să spună:

— Atena te ajută în țesătura asta, altminteri nu se poate, copilă a lui Idmon! … Ea, zeița măiastră, care-a țesut și Herei vălul său de mireasă, e îngăduitoare și-ți dăruiește har. S-ar cuveni acuma să-i mulțumești și tu în templul de pe coastă. Du-i jertfe și te pleacă pe lespedea de piatră, după ce aprinzi miresme în vasele de lut.

— Nu, nimfelor! … Greșeală! … Pe mine nu Atena m-a învățat țesutul, ci tatăl meu, Idmon. Lui îi dau mulțumire, le răspundea copila. La drept vorbind, zeiței nu-i datorez nimic.

— Taci, taci că te ajunge blestemul ei! Zeița nu poate să ierte, de mai vorbești așa, strigau nimfele-n cor. Chiar dacă tu nu știi, tot dânsa te ajută. Căci straiele purtate de preamărețul Zeus numai ea le croiește, și toți nemuritorii socotesc cinste mare că le e dat să poarte haine de mâna ei – și tu o-nfrunți? Nebuno! Nu mânia pe zei! Și mai ales pe Atena. Ea a zdrobit cu mâna-i divină pe un gigant, Encelade, și-a răsturnat un munte de piatră peste el. Pe Ares, zeul luptei și al răzbunării crude, l-a-nfrânt și l-a rănit. Tu ce gândești? C-Atena îți va cruța trufia? Taci! … și te umilește în fața-i, fără glas.

Fata nu s-a lăsat, și le-a răspuns astfel:

— O fi așa cum spuneți. O fi țesut veșminte; dar eu lucrez la fel, de nu cumva mai bine… Voi înșivă ați văzut. Și… am doar o dorință: s-o-ntrec chiar pe Atena în meșteșugul ei!

Cum a rostit copila și vorbele acestea, nimfele au fugit, strigând în gura mare:

— Vai! … Vai! … Vai, ce blestem! …

Atena auzise sfidarea Arahneei și-a simțit că o taie mânia, ca o lamă de sabie, în piept. A vrut s-arunce lancea spre fată, s-o ucidă.

Dar cum Palas-Atena era mult chibzuită, a socotit că-i bine să se răzbune altfel.

A luat înfățișarea unei biete bătrâne, cu părul alb ca neaua, uscată, gârbovită, fără un dinte-n gură.

Așa s-a coborât ca un nor pe pământ, chiar în orașul unde locuia Arahneea. A ciocănit la ușă și, cu o voce slabă, i-a cerut adăpost. Copila a primit-o. Și-apoi, din vorbă-n vorbă, zeița a-ntrebat-o de meșteșugul ei. Și ea, fără de teamă, i-a povestit bătrânei ce-i spuneau nimfele.

Zeița prefăcută în babă i-a răspuns:

— Nimfele au dreptate. Ascultă-mă ce-ți spun! … Tu ești o țesătoare cum nu mai e nici una în Lidia mănoasă, chiar și-n întreaga lume… Ești printre muritoare întâia la brodat. Dar, în Olimp, nu știi că e Palas-Atena? Nu cuteza s-o-nfrunți. Aruncă-te mai bine cu capul în țărână și cere-i îndurare, că ai grăit așa. Zeița-i milostivă și poate să te ierte…

— De ce să-i cer iertare, când știu că n-am greșit. Că pot lucra și eu – nu-i crimă, mi se pare! Și dacă se-ndoiește Atena de iscusința mea, eu o aștept să vie… Oricând ar vrea, sunt gata să mă întrec cu dânsa…

— Ești gata? … Am venit! … a spus răstit Atena, luându-și dintr-o dată chipul său olimpian.

Se spune că atunci nimfele s-au întors s-o preamărească-n imnuri pe zeița Atena.

Doar fata, Arahneea, nu a fost prea mișcată c-o vedea pe Atena. O vagă-mpurpurare i-a luminat obrajii, ca raza aurorii-n faptul dimineții, dar, sigură de sine, a stăruit să-nceapă întrecerea pe loc.[{7}]

ARAHNEEA SE IA LA ÎNTRECERE CU ZEIȚA

Se așază deci fiecare din ele în câte-un colț și-ncep cu grabă lucrul.

Cu degetele iuți țes stofă străvezie și fină ca o ceață.

Amestecă în vase vopsele preparate de meșterii din Tir și colorează stofa în sute de nuanțe, cum numai curcubeul mai are, uneori.

Aurul și argintul sclipesc mai pretutindeni, dând stofei scânteteri! Nimeni n-a văzut încă asemeni țesătură și astfel de culori.

Zeița întruchipează, pe stofa ei, o stâncă. Este Areopagul[{8}], unde s-au întrunit zeii odinioară, să judece gâlceava dintre ea și Poseidon.

Și tot pe această stofă, înconjurând pe Zeus, cei doisprezece zei se văd șezând pe jilțuri, și fiecare poartă însemnele prin care e cunoscut de oameni. Iar Zeus se desprinde dintre dânșii, semeț, atotputernic, ca un stăpân al lumii. Poseidon, drept în față, lovește cu tridentul o stâncă, și dintr-însa sare un cal cu coama și nările în vânt. Alături e Atena. Cu lancea doar atinge pământul, și din el răsare viu măslinul, cu fructele verzui.

Astfel s-arată stofa țesută de zeiță. Dar ca să-i prevestească fecioarei lidiene cele ce vor urma, pentru c-a îndrăznit cu ea să se măsoare, Atena-nfățișează și alte întâmplări, în cele patru colțuri.

Într-un ungher ea țese pe Hemus și Rodope, odinioară oameni, care s-au luat la harță și-ntrecere cu Olimpul, și-s transformați în munți în alt colț se arată pățania reginei pigmeilor, schimbată de Hera într-un cocor. În altu-i Antigona, căreia pletele-i s-au prefăcut în șerpi, fiindcă a cutezat să spună, într-o zi, că are păr mai mândru decât soția lui Zeus. Și, în sfârșit, în colțul al patrulea, zeița arată pe Cinira, o mamă urgisită, căzând pe niște trepte dintr-un templu al Herei. Din ochii ei curg lacrimi pe treptele acelea, în care-s preschimbate frumoasele ei fete. Mama a fost lovită pentru c-a îndrăznit să-i înfrunte pe zei cu vorbe de ocară.

Zeița Atena mai brodează, cu fire colorate, jur împrejurul stofei, și niște rămurele vinete de măslin.

În acest timp copila, isteața Arahneea, își țese măiestrit, în stofă, alte lucruri, cu mult mai grăitoare, un șir de nedreptăți săvârșite de zei. Ba chiar pe Zeus însuși îl arată răpind-o pe fecioara Europa. El e schimbat în taur. Și marea parcă-i mare într-adevăr pe stofă. Să juri că-i simți mireasma sărată și amară. Talazurile parcă se zbuciumă într-una și se izbesc de țărmuri, zdrobindu-se aievea în cioburi lucitoare, cu licăriri de stele, smaralde și safire. Taurul fuge-n tropot. Suratele Europei o strigă, o jelesc. Și fata, tremurândă, abia se poate ține de coarnele de aur și plânge desperată.

Îl mai arată, apoi, pe Zeus, ca satir, ademenind-o pe blânda copilă Antiopa; ca flacără, furând-o pe sora ei, Egina; ca păstor, înșelând-o pe mândra Mnemosina; ca vultur și ca șarpe, răpind neprihănite fecioare, pretutindeni.

La fel înfățișează și pe zeul Poseidon: când taur, când berbece, ori cal, ori șoim, ori pește, înșelând alte fete.

Nici Dionisos – Bachus – și nici zeul Apolo nu sunt cruțați defel. Sunt arătați și ei, când prefăcuți în struguri ispititori, pe coarde de viță-nșelătoare, când în păstori, sau ființe ce zboară prin văzduh. În jurul țesăturii, copila zugrăvește un chenar înverzit de iederă în floare.

Așa minunăție nu mai văzuse nimeni și nici măcar Atena…

ZEIȚA O PREFACE PE FATĂ ÎN PĂIANJEN

Zeița cercetează amarnic oțărâtă lucrarea săvârșită de fata lui Idmon. Îi e cu neputință să-i găsească cusururi. Talentul Arahneei întrecuse cu mult pe acela al zeiței.

Și Atena, îndârjită, uitându-și chibzuință și toată înțelepciunea, n-a mai putut să-ndure dârzenia copilei și – cum ținea suveica în mână – a lovit-o și i-a spus vorbe grele. Apoi i-a deșirat întreaga țesătură. Îndurerată, fata a luat iute un șnur și a vrut să se anine de grindă, să-și ia viața.

Atâta că zeiței, părându-i prea ușoară această ispășire, a azvârlit spre ea un suc înveninat.

— Așa vei sta, în veacuri, pe grindă spânzurată, țesându-ți fără preget afurisita pânză. Iar oamenii-ți vor rupe această țesătură, copilă a lui Idmon! …

Copila osândită de zeița Atena s-a preschimbat pe dată într-o ființă mică – păianjenul[{9}] – care își țese veșnic pânza sa subțirică din fire argintii și toți i-o rup. Iar ea și o țese iară… și iară…

Și totuși, pe Atena, chiar dacă săvârșise asemenea isprăvi, elinii au proslăvit-o mult mai mult decât pe alți zei.

Credeau că ea inspiră poeții, muzicienii și le arată calea spre piscurile artei. Credeau că ea-i învață pe poeții Eladei să-și drămuiască-n versuri belșugul de imagini, cu multă chibzuință. Poezia, aceea ce-i lipsită cumva de-nțelepciune, e rostită-n zadar. Mintea nu o culege. Inima n-o păstrează. E ca un fum în vânt.

Și tot dânsa, Atena, era zeița care mai ocrotea cu grijă, pe lângă arte, știința. Așa o cântau aezii, în antica Eladă, pe Atena.{10}

Poate nu pe Atena! … Cântau înțelepciunea, gândul pătrunzător ca lancea ascuțită, cel purtat de zeiță. Cântau destoinicia, arta și meșteșugul ce ea le-ntruchipa…

Note:

{1}↑ Străvechea Atică se afla în Peloponez, în fața insulei Eubeea, având capitala la Atena. Cuvântul „atic“ se tălmăcește „plin de grație și de delicatețe“, făcându-se prin el o aluzie la rafinamentul spiritului atenian.

{2}↑ Nici un oraș n-a fost mai renumit în Grecia antică decât Atena, orașul închinat zeiței înțelepciunii. Aici, din patru în patru ani, se organizau mari serbări la care se îmbulzeau participanții la concursuri și alergări, dar și dansatorii, muzicanții și poeții. Serbările se numeau Panatenee – după numele zeiței. La Atena au fost rostite și apoi transcrise versurile bătrânului poet orb Homer. Aici, într-un faimos amfiteatru de marmură, Odeonul, răsunau minunate cântări, ce dezmierdau urechile mulțimii însetată de artă.

{3}↑ Acropola era citadela străvechiului oraș Atena. Multe orașe aveau o acropolă (în grecește acropolă înseamnă orașul de sus) unde se afla citadela de rezistență în primejdii și războaie. Tot aici erau construite, de obicei, templele zeilor, în care se păstrau obiectele cele mai de preț.

{4}↑ Legendele eline păstrează în ele multe amintiri din perioada matriarhatului, a perioadei când femeia juca rolul precumpănitor în familie. În legenda despre Cecrops se menționează trecerea de la matriarhat la patriarhat; ca toate celelalte procese istorice și sociale din mitologia elinilor, este justificată și aceasta printr-o întâmplare legată de zei.

{5}↑ Simbolul prudenței e șarpele, iar cel al înțelepciunii este bufnița. În reprezentările antice, șarpele și bufnița se văd aproape întotdeauna lângă zeiță.

{6}↑ Lidia, țară vestită în antichitate, în Asia Mică, era situată între Misia, Frigia și marea Egee, Cresus fiind bogatul ei rege.

{7}↑ Vechea legendă elină a fost minunat povestită de Ovidiu în „Metamorfoze“, și după el preluată de scriitorii moderni.

{8}↑ Areopag înseamnă stânca lui Ares. Pe această stâncă se spune că a fost disputa dintre zei asupra dreptului de protector al orașului Atena. Mai târziu, sfatul arhonților, care conducea orașul Atena, a căpătat numele de Areopag.

{9}↑ Păianjenul se cheamă Arahne în grecește (De aici familia zoologică a arahnidelor).

{10}↑ În școlile romane, portretul sau statuia Minervei – cum se numea Atena la ei – era la loc de cinste și dedesubt sta scris: „*Minerva fuit Dea literarum, scientiarum et omnium artium*“, adică: „Minerva este zeița literaturii, a științelor și a tuturor artelor“.

Noi avem Ateneul – lăcașul de arte și de știință. Astfel de atenee mai sunt și astăzi în multe țări, căci Atena a rămas un simbol al culturii și înțelepciunii.

Poetul roman Horațiu a scris o carte cu versuri iscusite, numită „Ars poetica“, o carte despre arta creației poetice. În ea grăiește către poeți, cerându-le să pună și un dram de înțelepciune în orice poezie: „Tu n-ai să poți spune nimic și n-ai să izbutești, dacă nu vei ține seamă de Minerva“ sau: „Tu nihil invita dices faciesve Minerva“.

STRĂLUCITORUL APOLO

Când peste ţărmurile însorite ale Eladei porneau să bată vânturile toamnei, ducând cu ele frunze vestejite, ca nişte păsări roşii, fără viaţă, purtate de şuvoaie către mare, când cerul le-nvelea în falduri de nori şi ceaţă vineţie, aezii înălţau imnuri lui Apolo.

„Tu eşti lumina, cântau ei. Tu eşti căldura scumpă muritorilor. De ce ne părăseşti şi pleci către ţinuturile hiperboreene, să duci şi acolo marea-ţi strălucire, poezia şi armoniile divine, ce ne-ncântară până azi doar pe noi…“.{1}

Şi-n imnurile lor aezii îl proslăveau pe fiul Letei, zeiţa nopţii înstelate. Reaminteau, în primul rând, cum zeul, cu un arc pe spate, având în mâna stângă lira, păşise falnic în Olimp.

Zeus şi toţi nemuritorii, văzându-l pe Apolo atâta de frumos în veşmântul de aur, parfumat cu esenţe, ţinând în braţe lira, nu ştiau ce s-admire mai mult: înfăţişarea lui mândră, sau cântecul sublim ce-i răsuna din liră.

Ridicaţi de pe jilţuri, afară doar de Zeus, de Hera şi de Leto, zeii l-au aplaudat. Când s-a sfârşit cântarea, însăşi zeiţa Leto i-a luat lira de aur şi arcul cu săgeţi şi i le-a agăţat de o coloană-naltă. Iar Zeus, tatăl său, i-a oferit o cupă umplută cu nectar.

Cele nouă zeiţe, care sunt cunoscute sub numele de muze, s-au adunat în juru-i şi l-au recunoscut ocrotitorul lor. Spre slava lui Apolo sau Febus, cum s-a mai numit zeul, ele au rostit imnuri care au dezmierdat urechile cereşti, în timp ce Afrodita şi casta Artemis s-au luat de braţ cu Hebe, zeiţa tinereţii, cu horele voioase şi cele trei charite, începând să danseze. Şi-n hora graţioasă s-au îngrămădit şi zeii – Hermes, neobositul, şi Ares, violentul –, dând jocului îndată mai multă vioiciune.

Apolo îi privea. Şi fruntea lui divină era încercuită de raze în cunună.

Văzând această horă, blonda zeiţă Leto a cătat către Zeus, şi Zeus către dânsa. Şi amândoi părinţii au fost cuprinşi pe dată de o mare bucurie.

APOLO ÎŞI CAUTĂ LOC DE TEMPLU

Zeul – după aceea – a coborât în lume şi a cutreierat prin ţări nenumărate, căutându-şi loc de templu. Şi, tot umblând pe drumuri, Apolo a ajuns în nişte locuri stranii, stâncoase, mohorâte. Pesemne sosise în muntele

Parnas. Aici sunt niște vârfuri de piatră cenușie, ce parcă stau să cadă într-un abis de smoală clocotitor de vuiet. Șuvoaiele de aer – un aer cald și umed – țâșnesc necontenit și vorbele rostite se-ntorc iute-n ecouri, sunând din stâncă-n stâncă.{2}

Pădurea-i misterioasă. Frunzișul ei șoptește. Un izvor își prăvale apa sa cristalină spre valea-nnegurată, sărind peste pripoare.

Și-n munte-i o strâmtoare adâncită, mocirloasă, unde trăia atunci – precum se spunea – un șarpe numit Piton. Trupul acestui monstru era lung cât un munte, cu o sută de grumazuri și o sută de guri, care azvârleau flăcări, duhori înecăcioase.

Duhorile acestea înțesau tot văzduhul și oameni, fiare, gâze, păsări sau alte ființe, dacă treceau pe acolo, se stingeau, otrăvite.

Șarpele se născuse dintr-o mocirlă verde. Mocirla rămăsese din apele vărsate acolo, prin potopul orânduit de Zeus.

Piton primise-n taină poruncă de la Hera să-l pândească pe Apolo, când va trece prin munte, și să-i răpună viața. Hera îl ura pe fiul cel nou-născut al Letei, pentru că soțul său, preaputernicul Zeus, ținea mai mult la dânsul decât la fiii ei Hefaistos și Ares.

Când a ajuns Apolo în muntele Parnas, dihania uriașă s-a avântat spre dânsul, dornică să-l ucidă. Dar zeul și-a întins arcul. A tras prima săgeată. Erau doar patru zile de când văzuse lumea, și-ntâia lui săgeată a și nimerit monstrul.

E drept că și săgeata fusese făurită de fierarul din Lemnos, Hefaistos, schilodul, cu mare meșteșug. Cum i-a pătruns săgeata în carnea mucedă, șarpele a simțit că i-a venit sfârșitul. A încercat să scape și să se furișeze într-o peșteră adâncă. Dar n-a mai izbutit…

Chinuit de dureri, Piton s-a zvârcolit prin verzile mocirle în care viețuia. A sărit în nisipul cel galben de pe maluri și a lunecat iară, cu șuiere cumplite, în putregăioasa băltoacă, în vreme ce veninul i se scurgea din boturi.

Monstrul s-a zvârcolit tot mai încet în apă. Ochii i s-au lăsat. S-au cufundat pe-ncetul, de tot, în întuneric. Așa s-a prăpădit. Iar trupul său, lungit pe zeci și zeci de stânjeni, i s-a uscat cu timpul, sub razele de soare… {3}

Și locurile acestea unde-a răpus Apolo pe fiorosul monstru au fost numite Delfi.

— În Delfi se vor pune temelii unui templu și unui vestit oracol, a hotărât Apolo. Oamenii vor putea să-ntrebe și să afle răspuns la întrebări, prin preoteasa mea, Pitia, cea înțeleaptă. Ea se va așeza pe un trepied de aur, învăluit în pielea lui Piton cel răpus, deasupra unei grote adânci și fumegânde, ce duce până-n țara lui Hades, mohorâtul… Prin ea voi da răspunsuri. Dar oamenii sunt datori să-mi dăruiască aur și scule prețioase și zeci de bogății, răsplată pentru mine și preoții din templu…[{4}] Mai poruncesc, de asemeni, să aibă loc, în cinstea luptei mele cu monstrul, jocuri, serbări, concursuri, și cântece, și dansuri…[{5}] Să fie veselie, iar eu să fiu slăvit…

După aceea zeul, pătat încă de sângele lui Piton, a pornit să se spele, să-și purifice trupul, în micul râu Tempe.

NIMFA DAFNE SE PREFACE ÎNTR-UN COPAC

Cum s-a spălat însă de sânge, Apolo a prins chef de viață, de dragoste și desfătare… El și-a pus ochii pe o nimfă, nimfa Dafne, copila râului Peneu.

Atâta că micuța nimfă ceruse tatălui său, râul, dreptul de-a sta nemăritată, deși mulți regi și mari eroi și-ar fi dorit-o de soție.

Ba, chiar un prinț, pe care dânsa îl izgonise deseori, era atât de-ndrăgostit, încât și-a lăsat părul lung, s-a îmbrăcat în straie de fată și, izbutind să se apropie de-ncântătoarea Dafne, se mulțumea s-o vadă zilnic.

Apolo însă a aflat, și a hotărât s-o ademenească într-o zi, când acest prinț era la scaldă, și-n acest fel să dea-n vileag că e un tânăr, nu o fată.

Prințul cu plete lungi, de aur, a fost silit să se dezbrace, să intre-n apa râului.

Înșelăciunea prințului a fost pe loc dezvăluită. Dafne, speriată, a fugit să se ascundă, plângând amar. Iar nimfele ce o însoțeau au sărit la sărmanul prinț, l-au doborât cu lăncile și i-au zvârlit trupul în râu.

Apolo s-a veselit strașnic, văzând că prințul a pierit, și a plecat în căutarea nimfei. N-a căutat mult, și a aflat-o într-un desiș umbros de fagi. Dafne, zărindu-l, a fugit să se ascundă și mai bine, în timp ce zeul o urma, strigând mereu în urma ei:

— Fiică frumoasă a lui Peneu, oprește-te… oprește-te… Nu-i un dușman bărbatul care aleargă azi pe urma ta… Ci sunt îndrăgostit de tine, eu, zeul care-mi logodesc adeseori glasul cu lira și îi desfăt pe olimpieni…

Dar nimfa nu-i asculta vorba, nici jurămintele fierbinți. Fugea, ca-n zbor, peste coline. Părea o biată ciocârlie, care cântase pân-atunci și se rotise în văzduh, dar șoimul cel mereu flămând îi auzise cântecul, și acum vroia s-o sfâșie pe cântăreața cerului…

Vălul căzuse de pe față… Doar pletele o mai fereau de ochii zeului Apolo, pletele lungi până-n pământ. Teama îi da puteri s-alerge copilei râului Peneu; dar zeul îșI întețea fuga și era gata s-o ajungă…

Simțind în ceafă răsuflarea aceluia ce o urmărea, și fiind sleită de puteri, după o goană atât de lungă, fata îi strigă râului:

— Ajută-mă acum, o, tată. Deschide-ți apa să mă-nghită, sau schimbă această frumusețe, care-mi aduce nenoroc…

Abia-și sfârșește fata ruga, c-o toropeală o pătrunde, și o scoarță rece i se-ntinde pe sân, pe trupul delicat. Părul i se preschimbă-n frunze. Brațele iau înfățișarea de ramuri lungi, tremurătoare. Picioarele prind rădăcini pe malul nisipos al apei. Din toată frumusețea nimfei rămâne numai frunza verde și sclipitoare în lumină.

Apolo o cuprinde-n brațe pe Dafne, prefăcută-n trunchi. Sub învelișul nou se simte cum bate încă inima înfricoșată a copilei. Zeul sărută trunchiul rece. Dar nici așa, schimbată-n arbore, pe malul râului Peneu, ea nu-i primește sărutarea și îi rănește buzele, cu scoarța aspră de copac.

— Chiar dacă tu nu vrei, Dafne, rostește zeul, vei fi de azi copacul meu. Frunzele tale au să-mi fie podoabă pletelor și lirei și tolbei mele cu săgeți.

Copacul parcă îl ascultă și-și clatină frunzișul proaspăt, sub adierea liniștită a vântului de miazăzi.

Iar zeul încă mai sărută scoarța cea aspră și rostește:

— Pentru învingătorii-n lupte, semnul de cinste o să fie cununi din frunzele de laur!…[{6}]

FÂNTÂNA CASTALIEI

Încununat apoi cu laur, Apolo a plecat prin lume. N-a trecut însă vreme lungă și a-ndrăgit pe alte fete. Dar, ca un demn fiu al lui Zeus, le-a părăsit, la rând, pe toate. Fiii lor au întemeiat multe orașe, în Elada. Numai că vestea necredinței zeului față de soții se răspândise pretutindeni și fetele fugeau de dânsul, căutând să scape de rușinea de-a fi și ele amăgite și părăsite rând pe rând.

Era însă pe acea vreme o tânără, Castalia, fiică a regelui din Delfi. Fata avea un har: cânta, cum nu putea să cânte alta. Cânta și se juca pe munte cu

fetele de vârsta ei.

Zeul, văzând-o, a-ndrăgit-o și a cerut-o de soție.

Castalia iubea pe altul, pe un păstor care-și mâna cirezile acolo-n munte. Și ei se întâlneau ades și își juraseră amândoi credință până la moarte. Zeul Apolo știa totul, ura pe tânărul păstor și într-o zi l-a-ntâmpinat cu ochii-n flăcări și i-a spus:

— Te chem la luptă, fecioraș! … Eu trag cu arcul, tu cu lancea. Am auzit cum te-ai lăudat că poți ținti la fel ca mine… Și mai nainte ca flăcăul să fi putut ridica lancea, zeul a și tras o săgeată.

Păstorul a căzut în brânci, apoi pe spate, și a murit. Zeul Apolo a chemat un cârd de corbi să-l ciugule și a plecat să caute fata.

Castalia tocmai venise să ia apă dintr-o fântână. Zeul s-a apropiat de dânsa, spunându-i în același timp:

— Iubitul tău piere pe munte. L-am izbit cu o săgeată-n piept. Acum poți fi soția mea. Ești liberă… Vei fi a mea…

Și-a vrut s-o și cuprindă-n brațe. Dar ea n-a stat să se gândească. A sărit în adâncul apei.

Zeul n-a mai putut s-o scape; dar a rostit îndurerat:

— Apa în care te-ai zvârlit, Castalia, va căpăta numele tău. Pitia însăși n-o să poată afla viitorul nimănui, de nu își va spăla înainte trupul în apa limpede… Iară poeții, de vor vrea să spună stihuri măiestrite, să cânte imnuri zeilor, vor trebui să se adape întâi de-aici, și-apoi să pună mâna pe liră, ca să dea glas strunelor, în viers vrăjit…[{7}]

El însuși, zeul, a rămas acolo timp îndelungat, rostind în amintirea fetei cântări bogate-n armonii, și alinându-și astfel dorul de fata regelui din Delfi.

APOLO AFLĂ O VESTE NEPLĂCUTĂ

De altminteri, zeul era tare mândru de lira lui.

— Nu-i nimeni mai presus de mine, glăsuia muzelor adesea.

Nu-i nimeni? … Nu era…

Pentru că, iată, muzele au adus din Frigia o veste. Tânărul Marsias, cutezătorul, a făcut o unealtă nouă de cântat, numită flaut. Șoapta lui e duioasă, alinătoare.

Când punea Marsias la buze noua unealtă de cântat, freamătul vieții contenea. Nimfele și satirii se adunau și ascultau, fără de glas, cântarea lină și sunetele nemaipomenite.

Se povestea că-n Frigia, odată, se năpustiseră dușmanii peste țară, ca frunza și ca iarba, împovărați de arme și de ură.

Țara era aproape-nfrântă și desperarea năvălea, nebună. Femeile-și smulgeau de la sân pruncii și-i ucideau, decât să cadă pradă dușmanului sălbatic, nemilos.

În clipele acelea, când părea că-i dusă ultima nădejde, s-a ivit Marsias în luptă.

— Bine-ai venit! strigau oștenii. Cu flautul tău vei mângâia pe cei care-și dau viața pentru țară…

Marsias le-a zâmbit, și ducându-și unealta nouă de cântat la buze, a suflat cu putere într-însa, făcând să izbucnească o melodie. Iar degetele îi jucau pe flaut, parcă săltau niște voinici în horă.

Sunete tânguioase au țâșnit. Dușmanii și-au contenit pasul. Lăncile le-au alunecat. Din mâini le-au căzut săbiile ascuțite, și scuturile peste ele, făcând zgomot. Săgețile făceau îndată cale-ntoarsă.

Iar râurile țării se-nălțau din matca lor cu vuiete grozave și se uneau, alcătuind o mare cu valuri crâncene, urlând turbate. Năvălitorii au fost luați de ape, izbiți de arbori și striviți de pietre. Nici unul nu s-a întors acasă, să-și mai revadă soția și copiii. Marsias a cântat necontenit, până au pierit cu toții, luați de apă…

— O, Marsias! au grăit frigienii. Ce mulțumire ți-am putea aduce ție, cel care ne-ai scăpat de moarte, de jaf și de robie rușinoasă?

— Nu-mi trebuie nimic, a spus flăcăul. Nu eu, ci cântecul de flaut a scăpat țara…

Și auzind Apolo că flăcăul cântă cu atâta iscusință, s-a-ntunecat de supărare. Urcându-se în carul său de aur, a purces către Frigia, și ajungând acolo, a trimis să-l cheme pe Marsias și l-a-ntrebat:

— Ce instrument cântă mai minunat? … Răspunde! …

— Tu crezi că lira, și eu – flautul… a rostit Marsias.

— Atunci să te întreci cu mine! a poruncit zeul Apolo.

— Primesc, dar îi cer drept judecători pe acei ce locuiesc pământul: oamenii, nimfele, satirii.

— Nu! Nu mă învoiesc, a mai spus zeul. Toți sunt nepricepuți ca tine. Doresc să vie cele nouă muze, al căror oblăduitor sunt eu.

Zeul a făcut apoi semn spre slavă, și muzele s-au și înfățișat.

— Acela care o să-nvingă are dreptul să-l pedepsească pe celălalt cum o pofti! … a rostit ultimul cuvânt Apolo.

Și-ndată a-nceput concursul…

MARSIAS ESTE ÎNVINS PRIN VICLENIE

Întâiul a-nceput Apolo cu lira sa. Atât de dulce suna lira, că muzele l-au aplaudat:

— Fiul zeiței Leto o să-nvingă! …

Dar Marsias și-a dus flautul la gură, pornind să-și cânte melodia. Iar cântecul țâșnea din flaut atât de cald, atât de straniu, încât părea un vis, o taină, care se furișa în suflet și-l fermeca…

— O, ce frumoasă este cântarea lui! au strigat cele nouă muze. Întrece lira lui Apolo…

— Întrece lira mea? a spus Apolo, cu vocea amenințătoare. O, muzelor, nu știți ce spuneți! Mă mâniați cu vorba asta. Să mai cântăm încă o dată… Primești flăcăule? …

— Primesc!

Numai că de-astă dată zeul și-a însoțit lira cu glasul. Și cântul lui era divin. Muzele toate, bucuroase, au spus că el e-nvingătorul. Marsias, însă, s-a-mpotrivit, spunând că lupta a fost prea bine hotărâtă, de la-nceput, doar între liră și flaut.

— Ce caută glasu-n lupta asta? El aparține altei arte.

— Ba nu, și tu te folosești de gură, când sufli-n flaut, a grăit zeul. Deci pot să cânt și eu cum vreau, la fel ca tine, Marsias! Ba, chiar mai mult. Vezi lira mea? Eu cânt dintr-însa, când dintr-o parte, când dintr-altă. Să cânți și tu la fel, din flaut.

— Cu lira ta văd că se poate, a spus flăcăul, dar eu nu pot să suflu-n celălalt capăt al flautului, știi foarte bine. Asta e doar o viclenie, ca să mă-nvingi – căci nu poți altfel…

Concursul a-nceput din nou. Zeul și-a pus tot meșteșugul în cânt cu lira și cu vocea, iar Marsias s-a întrecut pe sine în cântecul duios de flaut.

Patru din cele nouă muze erau de partea lui Apolo. Patru-i lăudau însă rivalul. Mai era una: Caliope, muza poemelor, și dânsa îl îndrăgise pe Apolo. Ea i-a dat votul zeului. Astfel, nedreptul olimpian a câștigat acest concurs și l-a înfrânt pe Marsias. Și zeul necăjit la culme pe Marsias că-l înfruntase și era gata să-l întreacă, de nu i-ar fi venit în sprijin frumoasa muză Caliope, a pus la cale o osândă de o cruzime fără seamăn. Legându-l pe Marsias de un pin, l-a jupuit de toată pielea, cu mâna lui, însângerându-l.

— Îți ceri iertare? îi striga.

Flăcăul n-a cerut iertare; i-a spus doar zeului atâta:

— Fiu al lui Zeus, m-ai înfrânt cu ajutorul Caliopei; dar nu m-ai întrecut, viclene, și nu mă tem deloc de tine. Cântecul meu din flaut va fi de-a pururi cinstit și neuitat de oameni, de toți aceia care-nfruntă voința zeilor tirană…

Și și-a dat sufletul, viteazul…

Sângele lui s-a scurs în tină, roșu și gâlgâind cu spume. S-a prefăcut, se povestește, într-un râu neobișnuit. Un râu cu unda purpurie, căruia oamenii i-au dat numele cântărețului ucis. Oamenii, nimfele, satirii l-au plâns, l-au plâns vreme-ndelungată. Flautul lui drag, purtat de valuri, a colindat prin toată lumea și, după cum spune legenda, el cânta singur, peste ape, imnul cel aspru al răzvrătirii.

Atâta doară că Apolo, temându-se ca muritorii să nu învețe acest cântec, a cules flautul de pe ape, l-a dus în templul său din Delfi și l-a închinat, să facă pace cu umbra celui ce pierise…

Note:

{1}↑ Cântau în acest fel, pentru că Apolo simboliza, în primul rând, lumina și căldura soarelui. De aceea Apolo se mai numea și Febus, cuvânt care semnifică lumina. Lumina și căldura nu mai aveau putere către sfârșitul toamnei. Iarna și mai puțin. Se întorceau primăvara, în revărsări de aur, verdeață, bucurie și cântece de păsări.

Poeții slăveau atunci înapoierea zeului luminii, ce trecea prin văzduh, într-un car de aur, tras de lebede ca neaua. În toată vremea asta, a iernii friguroase, umbrite, întristate, grecii credeau că zeul luminii se află undeva, la marginile lumii, dincolo de palatul de gheață al lui Boreu, vântul de miazănoapte, în locuri numite de aceea hiperboreene. Nașterea lui Apolo din Leto, zeița nopții, în insula Delos (insula luminoasă), era alegoria izbucnirii, în zori, a luminii albe din trupul negru al nopții. Hera, soția lui Zeus, ce întruchipează cerul, s-a împotrivit cu ură nașterii lui Apolo. A prigonit-o pe Leto. Vroia să țină noaptea pe loc; dar n-a izbutit, căci zeul s-a născut, lumina s-a ivit, și Temis, zeița ordinei și dreptății, i-a înfățișat pe un talger, micuțului Apolo, merindele cerești: ambrozia și nectarul. Cum a gustat Apolo bucatele divine, s-a făcut un flăcău cu buclele pe umeri, frumos ca ziua scăldată în lumină, când totul strălucește și te îmbie la cântec. Săgețile din arcul zeului înseamnă chiar razele de soare, iar lira e cimbolul cântării. Când vine primăvara, când se ivește ziua, după noapte,

păsărelele zboară și ciripesc prin arbori, iar omul, când e vesel, când are lumină în suflet, cântă bucuros.

{2}↑ Locul acesta din muntele Parnas, numit de elini Delfi, este situat în așa fel, încât orice vorbă rostită este răsfrântă în zeci de ecouri. Călătorul din antichitate, sosind aici, era cuprins de groază. Avea impresia că zeii îi sunt în preajmă și vorbesc cu dânsul.

{3}↑ Piton, șarpele învins de Apolo, se pare că ar întruchipa molima ce se întinde în locurile umede, calde și întunecate. Lupta lui Apolo simbolizează acțiunea razelor de soare, care usucă pământul după ploi îndelungate, făcând să piară boala și germenii tenebroși. Un mare artist grec – Calamis, se pare – a imortalizat această legendă, sculptând statuia lui Apolo, după ce el a dat drumul săgeții care l-a răpus pe monstru. Zeul zâmbește rece și disprețuitor. Nările sale freamătă de mânie, dar fruntea lui rămâne senină, olimpiană, cu toată încordarea prin care a trecut.

{4}↑ Oracolele, așa-zisele prevestiri ale lui Apolo, erau date printr-o preoteasă ce se chema Pitia. Numele ei pare că vine tot de la Piton, monstru răpus de Apolo. Pitia se așeza pe un trepied de aur, învăluit în pielea unui șarpe, deasupra unei grote din care țâșneau gaze și un fum înecăcios. Amețită de gaze și fum, preoteasa bolborosea cuvinte fără înțeles. Cuvintele acestea erau considerate drept răspunsuri ale lui Apolo la orice întrebare. Înțelesul lor era dublu, răspunzând astfel corect, oricare ar fi fost situația. După aceea preoții, în schimbul unor daruri: aur, pietre scumpe, obiecte, vite, interpretau răspunsul după cum le convenea mai bine. Oracolul acesta era celebru. El era consultat de către toți regii și oamenii de stat, în împrejurări grele, în schimbul unor daruri bogate. Astfel s-au adunat în templul din Delfi atâtea comori. Locul acesta era cel mai bogat din toată Elada antică.

{5}↑ Jocurile în cinstea lui Apolo se numeau (tot de la Piton) pitice. La ele participa toată floarea tineretului din orașele grecești.

{6}↑ Laurul sau dafinul se cheamă Dafne în limba greacă. Iar pentru poeți, Dafne mai e și palida lumină a aurorii, care se pierde sub revărsarea vie a luminii din miezul dimineții.

{7}↑ Fântâna Castaliei se află lângă Delfi. Pe vremuri, aezii poposeau de multe ori la această fântână, sorbind apa răcoroasă. În clipocitul apei din fântână, li se părea că aud ecouri din melodia pe care o cântase Apolo în amintirea fetei. Aceste șoapte tăinuite pe care nu le puteau auzi decât poeții

și muzicienii, cum se credea, îi inspirau pe aceștia să facă versuri sau să îmbine notele pe strune.

ARTEMIS

Artemis, sora lui Apolo, era zeița vânătoarei. Ea îi ocrotea pe pământeni – cum credeau vechii elini – când înstrunau, la vânat, arcul.

Și, după cum zeul Apolo era lumina ce țâșnește din astrul sclipitor al zilei, Artemis se spunea că este lumina palidă a nopții.{1}

Aezii povesteau că ea, îndată după naștere, s-a-nfățișat tatălui său, i-a îmbrățișat genunchii sacri și a grăit:

— Dă-i, tată, dă-i copilei tale dreptul de-a rămâne fecioară… Ca lui Apolo, dă-mi și mie un arc și o tolbă cu săgeți. Dar ce spun eu? … N-ai să mă înarmezi chiar tu. Ciclopii înșiși s-or grăbi să-mi făurească-o tolbă bună și mi-o vor umple cu săgeți. Mai dă-mi, te rog, încă și dreptul de-a duce-n mână o făclie și de-a mă-nveșmânta într-o tunică, ce nu va fi mai lungă de genunchi, să nu mă stânjenească la vânat. Doresc să mă urmeze, în cortegiu, șaizeci de fete de-ale lui Ocean. Și dă-mi și douăzeci de nimfe, să mă slujească-n vremea când nu voi mai doborî râșii și cerbii. Să-mi aibe grijă de încălțăminte, ca și de câinii credincioși. Pune sub ocrotirea mea doar un oraș, care-l vrei tu, căci eu arareori voi poposi într-însul… Voi locui mai mult în munți…

Zeus a ascultat în liniște ruga zeiței, apoi, zâmbind în barbă, i-a grăit:

— Fie precum vrei tu, copilă! … Îți împlinesc dorința ta. Și-a dat poruncile de trebuință.

ARTEMIS PORNEȘTE PRIN MUNȚI

Iar Artemis, urmată de cortegiul de fecioare, a și pornit prin munte, la vânat.

Urcând pe culmile umbroase, pe stâncile semețe, bântuite de vânturile reci, zeița vâna, din zori și până-n noapte, tot felul de sălbăticiuni.

Îi cam plăcea să vadă sânge, să vadă fiarele cum se zbăteau în cruda agonie a morții.

Întindea bărbătește arcul și, când trăgea, nimic nu putea să-i scape. Săgeata ei pornea ca vântul, din arcul bine înstrunat. Fulgera fiara, fără greș. Sălbăticiunea nimerită se-mpleticea, oprindu-se în fugă. Întorcea capul spre zeiță. Gemea ușor, ca o întrebare, și luneca în țara morții. Departe de a se-nduioșa, zeița chicotea de bucurie și, ridicându-și fruntea naltă spre cerul cel senin, zicea:

— Nu poate fi, în toată lumea, un alt țintaș mai priceput decât zeița vânătoarei…

Nimfele îi dădeau dreptate. Însă tot ele îi povesteau că ar fi fost un fiu de rege, pe nume Acteon, care vâna tot ca și dânsa, umplând pădurile de sânge. Ba încă el s-ar fi lăudat că e mai meșter ca zeița.

Auzind vorbe ca acestea, Artemis se întuneca. Și, terminând cu vânătoarea, zeița Artemis pornea, urmată de alaiul ei, spre o poiană minunată. Creșteau acolo chiparoși și pini, ce-mbălsămau împrejurimea. Iar într-un loc, săpată-n stei, era o boltă răcoroasă. Din ea țâșnea un izvoraș.

În acest loc venea zeița în fiecare zi, să stea și să se scalde-n apa rece, înviorându-și trupul feciorelnic, după plăcuta trudă a vânătoarei.

Da unei nimfe lancea, arcul și tolba plină cu săgeți. Alta o ajuta să se dezbrace și două nimfe îi scoteau iute încălțămintea prăfuită. O altă nimfă îi strângea părul zbârlit și răvășit de vânt. I-l înnoda, să nu se ude, și cu cinci urne de aramă, umplute la izvor cu apă, alte fecioare se sileau s-o răcorească pe zeiță.

MÂNIA CUPRINDE INIMA ZEIȚEI

Atunci, precum se povestește, Artemis le mai întreba:

— Cine e acel fiu de rege? Și oamenii ce spun de el?

— Spun că-i un vânător destoinic, neîntrecut de nimeni încă în meșteșugul vânătoarei, chicoteau nimfele. Și-i mândru, frumos la chip, înalt și zvelt…

— Astea sunt lucruri fără noimă, zicea zeița. Mai degrabă aș vrea să știu dacă se spune că dânsu-i mai dibaci la vânătoare chiar decât mine… Spuneți drept!

— De… Unii spun și dintr-acestea… Zeiță, nu te supăra… Sunt vorbe goale, fără rost.

— Vorbele acestea s-or plăti! … se pare c-ar fi spus zeița.

Nu a trecut mult timp de atunci și, într-o bună zi, porni Acteon cu soții săi de vânătoare, și cincizeci de ogari, prin munți. Și tot cutreierând ținutul, ajunse-n locurile unde hălăduia mai des zeița.

Unii socot că tânărul sosise aici din întâmplare; dar alții au temei să creadă că, înciudată, însăși zeița orânduise să-l atragă pe vânător prin acel loc. Căci ea vroia să-l dea pierzării.

Acteon a simțit deodată că este prins de oboseală. O oboseală neînțeleasă…

— Ciudat! … le-a spus el soților. Mă simt trudit. Ajunge goana. Luați arcurile și porniți către palatul regelui… Eu singur mai rămân pe-aci o vreme, cu haita mea de câini. Curând vă voi urma pe cale…

Soții i-au ascultat porunca și, luându-și armele și prada, s-au îndreptat către palat.

Acteon, singur în pădure, doar cu ogarii lângă dânsul, privea nedumerit în preajmă.

— Ce e cu mine oare? se gândea. Sunt obosit. Simt o chemare… Ba parcă simt și un fel de teamă, ce mă străpunge ca un bold. De ce-s neliniștiți ogarii? De ce schelălăie mereu? Ce e pe-aci? Ce se-ntâmplă?“

Și, fiindcă alături se zărea un pârâiaș lucind prin iarbă, Acteon a băut cu sete. Apa o fi avut vreo taină, căci fiul regelui, ca tras de un fir de ață nevăzută, urmat de toți ogarii săi, a luat-o-ncet de-a lungul văii…

A mers ce-a mers… și s-a trezit în locul unde se aflau zeița și cu nimfele. Aici Acteon s-a oprit. În fața ochilor avea cel mai încântător tablou ce și-l putea închipui.

Artemis, goală, se scălda. Din urnele de aramă apa curgea-n șuvițe străvezii, dar atingând corpul zeiței, prindeau pe dată scânteieri, ca mii și mii de diamante, ca niște flăcări ce jucau și luminau toată pădurea.

Flăcăul își pierduse mintea și nu se sătura privind.

— O, ce frumoasă ești, zeițo, glăsuia el ca amețit. Mai lasă-mă să stau o clipă…

Dar nimfele strigau spre prinț:

— Fugi, fugi, Acteon, nu privi! … O lege a lui Cronos spune că muritorii ce-i privesc pe zei, fără de voia lor, plătesc cumplit… Fugi, fugi, Acteon! … Nu privi…

Acteon însă nu lua seama la vorba lor, și sta vrăjit, cu ochii țintă spre zeiță.

Nimfele au alergat în grabă. Cu trupurile lor căutau s-acopere dalba mândrețe a zeiței.

— Nemernice, i-a spus zeița, tu, care te-ai înfumurat că ești mai meșter decât mine, ai merita să fii țintit în inimă cu o săgeată… Dar ai să ispășești cumplit.

Și luând din urnele de aramă doi pumni cu apă a zvârlit-o în ochii fiului de rege.

ACTEON E SFÂȘIAT DE CÂINII SĂI

Cum l-a stropit cu apa fermecată, Acteon s-a făcut un cerb. El a pornit în goana mare, urmat de câini, de câinii lui, ce nu-și mai cunoșteau stăpânul.

„Ce-am să mă fac?“ se gândea prințul, căci își păstrase judecata și se văzuse în pârâu, în noua lui înfățișare.

Anume îi lăsase zeița Artemis gândirea, ca suferința ce venea să și-o-nțeleagă pân-la capăt.

— Eu sunt Acteon! țipa dânsul câinilor care-l hăituiau.

Însă în loc de orice vorbă, din botul său nu răsuna decât un muget surd, de spaimă.

Câinii din nou se repezeau, și bietul cerb fugea prin locuri unde vânase mai nainte, trăgând cu arcul, cu sulița, izbind cu piatra, sau înfigând, până-n prăsele, cuțitul scurt de vânătoare…

Și câinii lui îl încolțesc.

— Eu sunt Acteon, vrea să spună greu osânditul prinț. Nu mă mușcați! Lăsați-mă. Eu sunt stăpânul…

Câinii însă îl mușcă și-l doboară. Lătrând îl cheamă pe Acteon, să vadă cerbul biruit și să se bucure și el.

Lor, câinilor preacredincioși, nu are cine să le spună că mult iubitul lor stăpân e însuși cerbul ce le zace acolo-n față, și-i privește cu ochii umezi și sticloși.

URIAȘUL ORION

Acteon își plătise vina de a fi fost mai priceput în mânuitul arcului decât zeița Artemis. De acum înainte nimeni n-avea să-i mai știrbească faima de cea mai iscusită în meșteșugul vânătoarei castei copile a lui Zeus.

Umblând mereu prin munți, zeița nu avea timp de dragoste, și măritișul c-un bărbat îi părea mai nesuferit decât orice pe lumea asta. Chiar nimfele ce o însoțeau nu aveau voie să iubească vreun bărbat, să se mărite și, de-i călcau această lege, le ucidea fără cruțare, țintindu-le pe loc cu arcul.

Cu toate astea, unii povesteau că și zeița Artemis, o dată, ar fi iubit pe un voinic; dar dragostea i-a fost nefericită.

Iară aezii depănau legenda-n chipul următor:

Se zice c-a trăit pe vremuri alt vânător, pe nume Orion, feciorul unui rege, Hirieu. Feciorul regelui crescuse însă înalt, atât de înalt, că fruntea lui trecea de scama norilor, și de intra în valurile mării, să se scalde, în locul unde-i apa mai adâncă, pieptul îi rămânea afară.

Acest uriaș, acest flăcău, din câte meșteșuguri sunt pe lume, doar unul îndrăgise: vânătoarea. Avea și un câine fermecat, zis Sirius, și împreună colindau, la vânătoare, departe, peste mări și țări. Zeul stăpân al mărilor, Poseidon, îi dăruise tânărului harul de a putea umbla și peste ape, la fel ca pe uscat. Îi dăruise acest har fiindcă, odată, Hirieu îl ospețise-n țara sa cu cinste, cum îi plăcea trufașului Poseidon.

Însă, la vremea când se-ncepe povestirea aceasta, Orion făcuse destule fapte de ispravă, lăudate strașnic pe pământ. Fusese, între altele, chemat de regele din Chios[{2}], să-l ajute. Insula cea frumoasă, Chios, fusese năpădită de dihănii. Viteazul Orion plecase-n luptă și nimicise pân' la una toate dihăniile acelea, care prăduiau ținutul.

În schimbul faptei sale, vânătorul ceruse pe fata regelui de soție. Dar regele – nevrând să-i dea copila – l-a îmbătat, prin viclenie, pe îndrăznețul Orion și, pe când el dormea adânc, i-a scos amândoi ochii cu cuțitul ascuns, din timp, sub haina lui regală.

Uriașul s-a trezit în dureri mari. A vrut să-l prindă pe dușman și să-l răpună, dar, bâjbâind fără să vadă, s-a-mpiedecat și, cât era de lung, s-a prăbușit pe țărmul mării, cu capul său pletos căzut în valuri.

Dar tot nu s-a lăsat. S-a ridicat, și, ascultând mai bine ce se-ntâmplă, a deslușit în depărtări un zgomot. Băteau ciocane mari pe nicovală.

A înțeles atunci că Lemnos – insula unde fierarul Olimpului, Hefaistos, lucra de zor cu un pitic, Chedalion – este pe undeva pe aproape. Uriașul a pornit prin mare, călăuzindu-se întruna după zgomot, până ce a ajuns în Lemnos. Acolo, s-a rugat de zeul cel șchiop, Hefaistos, să-i vână-n ajutor; și zeul s-a milostivit. Printr-un oracol, făurarul l-a sfătuit pe Orion să șadă, în zorii fiecărei dimineți, când se ivește Eos – aurora – cu ochii către răsărit, și o să se vindece cu vremea. Dânsul i-a ascultat povața, și-n fiecare zori de ziuă își lua pe umeri un copil. Acesta-l îndrepta cu fața spre răsăritul rumenit și, cum era de înalt, și razele cădeau întâi pe chipul lui, încet, încet, s-a lecuit de suferință. Ochii-i au început să vadă, întâi ușor și slab, ca printr-o sită, apoi din ce în ce mai bine, până ce vederea lui Orion i-a fost iar ca la-nceput.

Atâta doară că, în vremea cât el căta spre răsărit ca să-și aștepte vindecarea, l-a tot zărit zeița Eos și dânsa s-a îndrăgostit de prea-voinicul Orion.

DOUĂ ZEIȚE SE CEARTĂ PENTRU UN MURITOR

Mai mult, zeița aurorei atât de tare l-a-ndrăgit pe vânătorul cel voinic, încât a săvârșit o vrajă și l-a răpit la dânsa-n cer.

Cum l-au văzut și celelalte zeițe pe vânătorul Orion, se pare că și alte inimi au bătut cam tare pentru el… Și dintre toate, cel mai mult s-a-ndrăgostit însăși zeița Artemis. Și-n gelozia ei pe Eos, era să săvârșească, poate, o faptă cam necugetată… Și zeii s-or fi luat de gânduri: „Cum? Ea, zeiță olimpiană, vrea să i-l smulgă altei zeițe pe un muritor și să și-l facă bărbatul său?“

— Ni se știrbește slava noastră, glăsuia Zeus către ceilalți, dacă vom sta nepăsători. Nu! n-am să las astfel de faptă să se petreacă în Olimp. S-o-mpiedecăm deci cât mai grabnic! …

— Dar cum? … Dar cum? … întreba Hera. Și cine se va-ncumeta? …

— Mă-ncumet eu! a spus Apolo. E sora mea și sunt dator s-o apăr, până la sfârșit, de dragostea nesocotită pentru un simplu muritor.

Și chiar în ziua ce urma, în revărsat de zori, Apolo l-a și chemat pe Orion. I-a poruncit să plece grabnic și să vâneze multe păsări, din cele ce zburau în stoluri deasupra mării lui Poseidon. Pe urmă să vâneze fiare, dintr-un țărm îndepărtat…

Porunca zeului Apolo trebuia iute îndeplinită. Orion și-a și luat măciuca, arcul și tolba, și un paloș. Pe umeri și-a zvârlit o blană a unui leu răpus pe vremuri. Și-a mai strigat și câinele, pe Sirius, și au pornit numaidecât la vânătoare.

Apolo îl privea cum pleacă. Privirea-i aspră scânteia…

O NOUĂ CONSTELAȚIE

Se depărtase vânătorul. Abia se mai vedea deasupra mării, cât un punct mic, pierdut în zare. Atunci Apolo a strigat-o pe sora sa, pe Artemis, cu voce blândă, prefăcută:

— Surioară, vino iute-ncoace! … Ai spus de-atâtea ori că-n vânătoare nu-i nimenea pe lume să te-ntreacă. Azi aș dori să-mi dai și o dovadă. De o fi cumva să izbutești, sunt gata să-ți recunosc și eu întâietatea, și chiar să spun că ești mai pricepută în tragerea cu arcul decât mine. Te învoiești?

— De bună seamă, frate. Care-i ținta? … Să-mi iau doar arcul… și să trag cu grijă.

Și Artemis și-a-ntins îndată arcul. A pus în strună o săgeată.

— Ia uită-te acolo! Vezi, surioară, un punct micuț și palid, care-i gata, aproape gata, să dispară? …

— Îl văd. I-o pasăre, pesemne…

— Poți s-o ințepești? …

— Glumești, Apolo! a zis zeița, sigură de dânsa. Să nu ating astfel de țintă? … De-ar fi mai mică, de-ar fi mai departe, peste lume, tot o lovesc. Privește aicea! …

Ochind, zeița într-o clipită și-a slobozit săgeata ei spre punctul mișcător din zare, ce abia-abia se mai vedea în depărtările albastre.

Săgeata a străpuns văzduhul strălimpede al dimineții și s-a înfipt de-a dreptu-n țintă.

S-a auzit un răcnet groaznic și Orion s-a prăbușit.

Marea s-a împurpurat de sânge și în slăvi a prins să se jelească Eos, cu voce ascuțită:

— Artemis, mi-ai ucis iubitul! …

Artemis, fără să-i răspundă, s-a avântat pe un nor de aur. S-a repezit spre locul unde zăcea în valuri vânătorul și l-a cuprins în brațe îndrăgostită. Și, copleșită de durere, i-a implorat lui Zeus învoirea să-l urce între constelații, pe dragul ei, pe Orion, ca să nu piară cu desăvârșire, să poată ea să-l vadă, zilnic.

Zeus, stăpânul, s-a-nvoit, văzând atâta întristare, și l-a urcat pe vânător pe boltă. E constelația ce se numește, legendar, Orion. Ea se ivește la-nceputul verii și piere aproape de sosirea iernii, când prind să cadă ploile pe mare. Aceste ploi sunt poate lacrimi, precum se cântă în poeme. Lacrimi vărsate de zeițe…

Ca să nu fie Orion singur pe boltă, Artemis s-a rugat de Zeus să-i dea tovarăș, lângă el, pe câinele ce-l însoțise, în timpul vieții, la vânat. Așa se face că e-n cer și Sirius, stea sclipitoare, ce se zărește bine vara, în constelația Câinele mare.[{3}]

COPILA LETEI DEVINE NECRUȚĂTOARE

Artemis a rămas nemăritată. Inima ei s-a asprit mai tare decât fusese înainte. Nu mai avea nici o cruțare față de cei care-i greșeau; dar cel mai greu s-a răzbunat pe o regină, Niobeea.

Această regină, Niobeea, era nespus de fericită. Soțul său, Amfion, din Teba, era un bărbat bun și vrednic. Cu el avea, în căsnicie, șapte băieți și șapte fete: copii frumoși și tare dragi.

— Nu-i nimenea, în lumea asta, mai fericit decât sânt eu, spunea adesea Niobeea. Fiii mei strălucesc când poartă armele în mâini, iar fetele mai

mândre-s ca zeițele…

Tocmai venise sărbătoarea zeiței Leto și aceasta ceruse jertfe tuturor.

— De ce să mă închin eu Letei și să-i aduc daruri? Pentru ce? Cu cât e mai presus ca mine? Copii am eu mai mulți ca ea, și nu-i nici unul mai urât decât sunt Artemis și Apolo. Soțul său, Zeus, nu îi este și n-o să-i fie credincios. Pe când iubitu-mi Amfion ochi n-are decât pentru mine. De ce să mă închin eu Letei și pentru ce să-i aduc daruri? Fiindcă-i zeiță? Nu. Nu vreau…

Auzind vorbe ca acestea, multe femei n-au mai vroit nici ele să-i aducă daruri zeiței nopții și au spus:

— Așa e! Este drept ce spune regina noastră Niobeea…

Și pe altarele zeiței ofrandele s-au micșorat.

Putea însă zeița Leto să-ndure astfel de ocară? Pot oare zeii să audă că muritorii nu-i slăvesc?

Zeița nopții, mâniată, l-a vestit iute pe Apolo, zeul săgeților de aur, și pe zeița vânătoarei, Artemis pururea fecioară.

Artemis, care îl pierduse pe Orion de scurtă vreme, a spus fratelui său așa:

— M-ai îndemnat să-mi zvârl săgeata în cel pe care îl iubeam. Acum privește: o femeie, o muritoare, Niobeea, nesocotește o zeiță, pe mama noastră, și pe noi doi… Ce ai să faci? Cum vei plăti?

— Cum voi plăti? … a răspuns Apolo. Îi voi ucide toți băieții cu care se fălește atât…

— Și eu copilele, de care e atât de mândră… a glăsuit Artemis cruntă.

Zeul Apolo și-a luat arcul.

Doi dintre fiii Niobeei mânau un car în fața Tebei. Cât ai clipi au fost străpunși. Alți doi se aflau la palestre.[{4}] Au fost și dânșii săgetați. Mai erau trei. Dar nici aceștia n-au avut mult de așteptat. Zadarnic unul dintre dânșii mai implora încă pe zei sa înceteze acest măcel. Sângele lor uda țărâna.

Regina, ce era de față, s-a repezit peste feciorii cu trupurile fără vlagă. Și-a rupt veșmintele regale și pletele. Și-a zgâriat fața. S-a dat cu fruntea de pământ și, hohotind, având pe față lacrimi amare, în șiroaie, striga spre toți:

— Iacătă zeii… Priviți-i cum ne asupresc, când nu ne umilim destul. Asta-i dreptate olimpiană! …

Și ridica pumnii spre cer.

Soțul ei, Amfion, văzând această crimă fără seamăn, se-ndurerase atât de mult, că își rupsese firul vieții, vârându-și paloșul în piept.

Fetele se aflau cernite, lângă sălașul unde frații așteptau focul rugului. Mulțimea suspina pe lături. Nu era mamă să nu plângă durerea bietei Niobeea.

ZEIȚA SĂGETEAZĂ ȘI FETELE NIOBEEI

Doar Artemis privea din slavă și nu se-nduioșa deloc.

— Aceasta-i numai începutul, murmura ea. O să privești tu, Niobeea, și cele care vor urma…

Apoi zeița și-a întins arcul.

A tras în cea dintâi copilă, care s-a prăbușit, gemând, peste unul din frații săi. A doua își mângâia mama. Săgeata însă i-a oprit șoapta duioasă ce o rostea. Una căta să se ascundă în dosul unui trunchi de pin; dar trunchiul n-a putut feri corpul fecioarei nicidecum. Alte trei au pierit la rând. Și lângă mamă n-a rămas decât copila cea mai mică.

Regina îi acoperi trupul cu hainele-i cernite și rugă, în genunchi, zeița:

— Artemis, mi-ați ucis copiii! Nu mai trăiește decât una dintre mlădițele iubite, și este cea mai mititică. Fii bună, Artemis, mi-o lasă… Atât mai am pe această lume… Fii bună, Artemis… Te-ndură…

În timp ce dânsa încă o ruga și lacrimile i se vărsau pe fața galbenă, pierită, Artemis pune iar săgeata în struna cea zbârnâitoare. Pune săgeata și ținește. Inima fetei se oprește sub vârful ascuțit ce vine și se înfige nemilos, scurtându-i zilele puține.{5}

Mama n-a mai putut să plângă. Lipsită de băieți, de fete, de soțul său, de Amfion, dânsa se culcă între aceia care-i fuseseră prea dragi. Atâta chin o împietrește. Fața-i își pierde strălucirea. Ochii-i rămân, de asemeni, orbi și nemișcați sub fruntea pală. Nimic din ceea ce dă viață unei făpturi nu se mai vede. Se-nvârtoșează limba-n gură și sângele-i îngheață-n vine. Nici capul nu poate să-l miște sau brațele să și le-ndoaie. Picioarele-s înțepenite. Nu vor mai duce trupul niciodată. Căci ea s-a prefăcut într-o stană rece. Doar lacrimi limpezi îi mai curg din ochii atât de bucuroși odinioară.

Deodată se pornește o furtună ce o împresoară pe regină și o duce-n zbor, în țara ei, în țara unde se născuse.{6} Aici e aruncată pe un munte; dar și acolo mama tot mai plânge. Din ochii ei de piatră țâșnesc lacrimi, care se scurg ca un izvor.

Așa s-a isprăvit osânda dată de zei reginei Niobeea, pentru c-a fost prea fericită…

Aezii povesteau că multă vreme s-a mai putut vedea trupul de piatră al reginei, pe acel munte, până ce ploile și vântul l-au măcinat și l-au făcut să piară…

Totuși, deși era atât de aspră și de necruțătoare, după moartea iubitului său Orion, chiar Artemis, zeița vânătoarei, se sătura uneori de măceluri.

Atunci, încredințându-și arcul nimfelor sale credincioase, Artemis se ducea la Delfi. O întâmpina Apolo și, îmbrăcată grațios, cu părul ridicat pe ceafă și pieptănat cu îngrijire, sălta în fruntea celor trei charite, într-un dans plin de voioșie. Apoi cânta cu cele nouă muze, în cinstea mamei sale Leto și a puternicului Zeus.

Cu toate astea, una dintre plăcerile de seamă ale zeiței era aceea de a privi la marile serbări vânătorești. Oamenii din acele timpuri țineau la meșteșugul vânătoarei. Hăituiau fiarele prin munți. Se desfătau țintind cu arcul sau zvârlind lăncile ascuțite, vânând necontenit sălbăticiuni.

Spre seară, vânătorii încetau goana. Câinii se grămădeau lângă stăpâni. Cornul de vânătoare suna straniu, parcă plângea, parcă spunea ceva… Chema pe vânători pe lângă focuri. Și vânătorii cântau veseli. Lăncile, încă umede, luceau trântite-n ierburi lângă dânșii. Și sus, pe cer, se ivea luna, ca o făclie de argint, dusă de o mână nevăzută.

Stele clipeau nerăbdătoare. Și așteptau… Ce va urma? …

Urma povestea nelipsită, povestea care o cânta pe fata Letei și a lui Zeus, sora mărețului Apolo, zeița Artemis cea castă.

Urmau și imnuri și serbări, jertfe și daruri ce încântau trufașa fire a zeiței, ce-i ocrotea pe vânători…{7}

Numai în clipe ca acestea Artemis, mândra Artemis, putea uita pe Orion, și-n inima-i necruțătoare pacea se cobora din nou…

Note:

{1}↑ Zeul Apolo se mai numea și Febus, după cum am văzut, semnificând lumina soarelui. El se confunda adeseori cu însuși Helios – soarele propriu-zis… De asemeni, sorei lui Apolo, Artemis (sau Diana, la romani), i se mai zicea și Febe, deoarece reprezenta lumina argintie a lunii. Zeița Artemis se confunda cu Selene – luna. Săgețile din tolba ei par a fi razele argintii de lună.

{2}↑ Chios este o insulă din Arhipelag, vestită prin vinurile ei; unul dintre ținuturile unde se bănuiește că s-ar fi născut Homer, cel mai mare

poet al Greciei antice.

{3}↑ Orion, a cărui imaginară transformare a fost povestită în legendele grecești, este una dintre cele mai frumoase stele ale nopților de vară. Sirius, de asemeni, este o stea strălucitoare. Elinii credeau că steaua Sirius are influență asupra turbării câinilor, pentru că Sirius se vede cel mai bine în miezul verii, în toiul căldurilor, vreme când câinii pot căpăta această boală.
Literar-artistic, Orion este prezentat ca un uriaș învești mântat în piele de leu, purtând în mână o măciucă. Sirius este înfățișat ca un câine gata să muște.

{4}↑ Palestra se numea și locul unde se făcea gimnastică și exercițiile înseși.

{5}↑ Poate pentru astfel de fapte crude zeița era sărbătorită în Sparta, în fiecare an, printr-o ceremonie a flagelării, a biciuirii. Băieții spartani, de vârstă fragedă, erau aduși într-un sanctuar al zeiței. O preoteasă lua în brațe xoana – statuia de lemn care o înfățișa pe Artemis. Și slujitorii templului începeau să-i biciuiască pe băieți, și-i biciuiau până ce sângele curgea în râulețe prin sanctuar. Băieții nu scoteau un geamăt. Unii mureau sub flagelare. Când preoteasa se plângea că trupul de lemn al lui Artemis i s-a îngreunat în brațe, era un semn că flagelarea trebuie întețită, și slujitorii loveau mai tare. Băieții care îndurau tot chinul, și nu leșinau, erau glorificați. Se știa că aceștia nu aveau să fugă din lupte niciodată, chiar de-ar fi fost răniți de moarte.

{6}↑ Țara de baștină a Niobeei era Lidia, deși regina domnea în Teba. Ea ar fi fost dusă deci din Teba, unde îndurase nenorocirea, tocmai în Asia Mică. Aici, pe muntele Sipilus (numele unuia dintre feciorii mijlocii ai reginei), se povestea că, într-adevăr, ar fi fost o piatră ciudată în antichitate. Piatra semăna cu trupul unei femei îngenuncheate, din ochii căreia curgeau lacrimi. Stânca aceasta s-ar fi numit și ea Niobeea.

{7}↑ Alături de Apolo, Artemis a fost destul de mult sărbătorită de vechii greci. Ea, care ducea în mână și o făclie de argint, era tot o zeiță a luminii. Elinii socoteau că putea să-i ajute pe navigatori să-și ducă triremele și să-i călăuzească în timpul nopții. De aceea, marinarii îi zideau temple de-a lungul coastelor și-n porturi. Astfel, în Efes i se ridicase zeiței un templu.
Colosal. Un templu care era socotit drept una dintre cele șapte minuni ale lumii.
Dar cel mai mult era slăvită Artemis ca zeiță a vânătoarei, pentru că vânătoarea era un meșteșug de bază la vechii elini, pentru unii chiar o artă. Aproape toți regii și eroii au fost și vânători destoinici, căci fiarele umpleau

pământul pe acea vreme și ajungeau adeseori primejdioase. Multe opere de seamă: statui, tablouri, monumente au fost cioplite, zugrăvite sau înălțate în cinstea aceleia ce întruchipa meșteșugul de a vâna cu iscusință. Fidius, Praxitele și alți mari sculptori, cioplind cu măiestrie piatra, au înfățișat zeița cea virginală a vânătoarei. Din tot ce a mai rămas, celebră este însă marmura intitulată „Diana de la Luvru“, despre care, în „Pseudo-kynegheticos“ sau „Fals tratat de vânătoare“, scriitorul Alexandru Odobescu vorbește astfel: „A fost fără îndoială un vânător inspirat și a știut să mânuiască bine arcul și săgeţile artistul sub a cărui daltă s-a mlădiat statuia Dianei de la Luvru, acea mândră și sprintenă fecioară de marmură, care s-avântă, ageră și ușoară, sub creţurile dese ale tunicei ei spartane, scurtă în poale și larg despicată la umeri“.

HERMES

Când vechii greci veneau acasă de prin cetăți îndepărtate, unde făcuseră negoțuri cu sclavi, cu lucruri prețioase, cu țesături sau cu bucate, și se umpluseră de aur, îi aduceau zeului Hermes jertfe și libațiuni[{1}] din plin, în chip de caldă mulțumire. Și îl cinsteau, pentru că el le da puterea de a străbate întinsul mărilor albastre și-i ocrotea în grea restriște. Și-l mai cinsteau, pentru că tot el le da vorbirea iscusită, bună la încheiat negoțuri.

În slava lui cântau aezii la mesele îmbelșugate.

Și aveau ce povesti aezii…

Hermes era fiul lui Zeus. Îndată ce-l născuse Maia, fiica titanului Atlas, sărise repede din leagăn, zvârlise scutecele-n lături și săvârșise o ispravă… De mic se arătase dornic să umble, să călătorească. Ieșise repede-n poiană. Dar cum era desculț, băiatul s-a apucat să rupă ramuri de mirt și tamarisc, mlădițe, din care și-a împletit sandale, născocind încălțămintea.

Se încălțase și pornise pe coasta muntelui Cilene, căci în Arcadia văzuse lumina zilei zeul Hermes.

Pe când umbla pe drum, șontâc-șontâc, o broască țestoasă i-a tăiat calea. Ce s-a gândit atunci Hermes, văzându-i țestul? L-a luat și și-a făcut o liră. Și a început din ea să cânte povestea dragostei lui Zeus cu mama sa, gingașa Maia.

UN MIC TÂLHAR

Plecase apoi peste poiene. Zărind niște cirezi, păzite cu grijă de Apolo, i le fură pe nesimțite.

Apolo însă îi prinse urma… Căci îl pârâse un moș, Bățos, pe zeul cel dibaci, pe Hermes. S-a dus Apolo, deci, la Hermes, să-i ceară boii înapoi.

Dar Hermes, care ascunsese cirezile într-un loc sigur și se-ntorsese apoi acasă, făcându-se că doarme-n leagăn, a început să țipe tare:

— Nu vezi că sunt un prunc abia-nvelit în fașă? … Cum aș putea să săvârșesc asemenea năzbâtie?

Iar când Apolo îl aduse în fața tatălui său, Zeus, învinuindu-l de hoție, Hermes, dibaciul, îi răspunse:

— Apolo minte! Minte! … Minte! … Jur pe cerești le portice că nu sunt vinovat, o, tată…

Și așa de bine a știut să glăsuiască și să-și acopere hoția feciorul cel născut de Maia, că Zeus a început să râdă.

De atunci Zeus a hotărât că Hermes o să fie zeul născocitorilor de lucruri, al oratorilor, al hoților și al celor care călătoresc în lumea largă.

Dar mai cu seamă în hoție se arătase iscusit, furând frumosului Apolo nu numai boii, ci și arcul cu tolba plină de săgeți. Lui Hefaistos, fierarul cel șchiop, îi dispăruse cleștele de aramă. Iar lui Poseidon îi furase – închipuiți-vă! – tridentul, în timp ce mândrei Afrodita îi șterpelise un brâu de aur.

Dorind să sugă de la Hera lapte divin – să poată astfel să-și dobândească nemurirea – își luă într-o zi înfățișarea lui Ares, fiul drag al Herei, din vremea când era copil. Porni apoi să gângurească. Regina slăvii, amăgită, crezând că într-adevăr e Ares pruncul care plânge cu foc, îl luă la piept pe fiul Maiei, rivala sa.

Descoperind înșelăciunea, Hera l-a izgonit, ce-i drept, dar el supsese nemurirea de la zeița cerului. Pe urmă, Hermes ar fi vrut să șterpelească, de la Zeus, fulgerul cel îngrozitor, dar de astă dată se temuse de tatăl său răzbunător și se lipsise… Însă greu, căci mult îi mai plăcea să fure, să râdă, să batjocorească pe toți aflați în preajma sa.

În schimb se apucase de negoțuri. Vânzându-i lui Apolo lira, își cumpărase caduceul, un băț vrăjit, pe care Hermes nu-l mai lăsă nicicând din mână.

De aceea, Zeus a mai spus că Hermes va oblădui negoțul și înșelăciunea și, folosindu-și caduceul, va duce morții sub pământ, întunecatului zeu Hades.

UN ZEU BUN LA ORICE TREABĂ

Având la toate îndemânare de necrezut, Zeus l-a făcut și curier în ceruri și i-a mai dat apoi în seamă gimnastica și tinerețea. Iar unii spun c-ar fi primit în grija lui și sănătatea.

În acest fel, din prima zi când se născuse, Hermes făcuse treburi cu duiumul și-n toate-și arătase istețimea.

Dar cum se-ntâmplă deseori cu aceia care se pricep să facă multe, Hermes primise fel de fel de sarcini. El mătura prin sala de banchete. Pregătea cupele pe mese. Mai așeza și jilțuri și covoare, și răspândea poruncile lui Zeus. Iar morții îi ducea lui Hades toată noaptea, la judecată.

Și-n zori o lua din nou cu treaba…

Cum se vedeau la vreo ananghie, zeii îl și chemau pe Hermes.

Chiar Zeus îi cerea lui sprijin, când trebuia îndemânare, repeziciune și-ndrăzneală în lucruri mai anevoioase.

Hermes îl ajutase și pe Ares, zeul războiului, învins cândva de doi uriași și cetluit în lanțuri grele. Îi ajutase și pe Gheea, Apolo, Hera, Afrodita, Hefaistos, Hades, Poseidon, Demetra și Dionisos.

Dintre eroi, i-a sprijinit în lupte și pe Perseu și pe Heracle, pe Odiseu și pe mulți alții.

Chiar oamenii țineau la Hermes. Era viclean, ce-i drept, dar tare harnic. Obișnuia să fure și să mintă, dar nu se da înapoi nici de la luptă. Cunoștea vorba iscusită (fără de ea negoțul nu se poate) și născocise câte și mai câte…[{2}]

PAN

Locul cel mai iubit de zeul Hermes era meleagul său natal, Arcadia – Munții Cilene. Tot aici dânsul s-a îndrăgostit de o frumoasă nimfă, Driops.

Dar nimfele fugeau de zei. Pentru că zeii le mințeau adeseori, le părăseau cu pruncii-n brațe.

Știind această taină, Hermes s-a prefăcut într-un păstor, ce avea o turmă de mioare, și, fluierând domol prin munți, s-a apropiat de nimfa Driops. Nu știm ce i-o fi spus, dar nimfa a fost, desigur, amăgită. Zeul a luat-o de nevastă.

După un timp, frumoasa nimfă s-a simțit mamă și a dat viață unui prunc. Dar ce mai prunc! … Un prunc cum nu se mai văzuse! …

Avea picioarele de țap, păroase, negre, cu copite. Pe cap avea un păr zburlit. Purta pe frunte niște coarne tăioase, mici și răsucite și avea și o barbă încâlcită.

Da, da… avea ș-o barbă deasă, deși era doar un copil.

Când l-a văzut, sărmana nimfă s-a-ngălbenit și s-a-ngrozit:

— Vai, ce copil! Ce pocitanie! E un blestem, se jelea nimfa. M-au pedepsit pesemne zeii…

Punându-și mâinile pe ochi, a izbucnit frumoasa nimfă în hohote de plâns amar și, rușinată, a fugit.

S-a dus pe unde s-o fi dus, lăsând pe bietul copil singur, azvârlit jos și de pripas, jucându-se ca un ieduț.

Dar Hermes a aflat curând de fuga nimfei și a venit. A luat copilul și a râs. Lui îi plăcea acest copil atât de neobișnuit. Prinzând pe loc un iepure, l-

a jupuit de blana moale. În blană l-a-nvelit pe prunc. L-a luat cu sine în Olimp.

ZEUL CEL ÎNCORNORAT VREA SĂ TRĂIASCĂ ÎN ARCADIA

Când l-au văzut, zeii din cer s-au minunat și au strigat:

— Ce e cu țapul ăsta mic? De unde-l ai? …

— E fiul meu și al nimfei Driops, a rostit Hermes. E un copil ciudat, e drept, însă să știți că e drăguț. Nu behăie cum credeți voi. Și e isteț. O să vedeți… Pe drum, venind cu el, cânta… Ia cântă, fiule! … Ia zi-i…

Pruncul bărbos, încornorat și cu picioarele de țap, cânta și dănțuia prin cer, râzând, cu chipul său urât, către trufașii olimpieni. Iar zeii, urmărindu-i jocul, nu conteneau deloc din râs:

— Ce mai copil ai dobândit! … E caraghios… și e urât… Zău… Hermes, cine l-a născut? … Cum, nimfa Driops? … Și a fugit? … E și firesc! … Așa copil… De mic bărbos și cu picioarele de țap… Mai bine l-ai zvârli și tu…

— Nu. Nu-l azvârl. Și pentru că a râs de el tot cerul azi, eu îi dau numele de Pan.[{3}]

Zeii Olimpului râdeau, dar Hermes a mai glăsuit:

— Ia spune, fiule, cum vrei? Să stai aicea, în Olimp? Să-l rog pe Zeus să rămâi? Sau ți-ai dori să pleci, cumva, să locuiești jos, pe pământ?

Feciorul s-a oprit din dans și a rostit tatălui său:

— Nu mă simt bine în Olimp. Eu… înțeleg că sunt urât. Am să fiu veșnic râsul tuturor. Doresc mai bine să cobor. Să viețuiesc printre păstori sau printre nimfe și satiri, în munții unde m-am născut.

— Arcadia e țara ta! … a răspuns Hermes.

— În munții ei am să mă duc!

Și, azvârlindu-se-n văzduh, în salturi sprintene de țap, a și ajuns, cât ai clipi, în munții Arcadiei. Apoi a început s-alerge pe munți și prin păduri, cântând, dansând, râzând voios, precum era și tatăl său.

FIUL LUI HERMES FĂUREȘTE NAIUL

Pentru că acest zeu glumeț, șăgalnic, era și el focos din fire, îi plăceau nimfele sprințare, care hălăduiesc prin munți. Și că-i plăceau n-ar fi nimic. Dar uneori le fugărea. Sărea într-un picior pe pajiști, și se ivea, pe

negândite, în fața nimfelor speriate, cu părul lui zburlit pe frunte și barba toată răvășită de goana prin livezi și crânguri.

Și totuși, Pan se-ndrăgostise numai de o nimfă. Nimfa Sirinx. O nimfă tare drăgălașă, copila unui fluviu, Ladon.

Zeul o urmărea pe nimfă printre copaci. Venea ca umbra și se târa prin buruiene și nu se sătura privind-o.

Dar nimfa, cum dădea cu ochii de el, o și pornea la fugă și-l ocolea, înspăimântată.

Dar, iată, într-o zi sta nimfa pe marginea unui izvor, visând: care-i va fi ursita? Pe sus, în soarele amiezii, pluteau cinteze, rândunici, tăind, în cântece, tot cerul. Deodată, se ivi un uliu, ca o săgeată prin văzduh, și un tril de pasăre tăcu, sub ciocul aprigului uliu.

Sirinx se deșteptă din vis. Auzi zgomot pe aproape. Privi în jur, și ce să vezi? Dintr-un tufiș, cu ochii-n flăcări, Pan o privea încremenit. Nimfa sări-n picioare iute. Pan o porni pe urma ei.

Copitele băteau pământul. Sirinx fugea, țipând de groază. Striga pe nimfe, pe oricine, și plânsul ei umplea dumbrava. Și nimfele o auzeau. Dar cine îndrăznea să iasă în calea zeului cornut?

Picioarele i se muiau. Se clătina de oboseală.

Și, cum gonea, văzu o apă: râul Ladon.

Nu mai putea micuța nimfă să se întoarcă spre pădure și nici s-alerge înainte.

Iar zeul – uite-l! – e aici. Mai sunt doi pași, și o va cuprinde. Copita lui e-n mâlul apei. Îi simte-n ceafă răsuflarea.

— O, tată, zei, nimfe, surioare, nu mă lăsați! … Nu vreau să fiu soția zeului cornut… se tânguiește nimfa Sirinx și-și plânge-n hohote destinul.

Dar, ca prin farmec, dintr-o dată mlădiul trup al nimfei Sirinx se prefăcu într-o plantă verde. O trestie pe malul apei.[{4}] Zeul se aplecă spre ea.

— Sirinx a mea! … Unde e nimfa ce mă-ncânta odinioară cu glasul ei cel plin de vrajă, cu joaca ei neostenită, cu trupul ei frumos de fată? Nu-i zeu pe toată lumea asta așa nenorocit ca mine! …

Și-ar mai fi spus și alte vorbe zeul bărbos și cu copite, dar trestiile-și foșneau frunza, și foșnetul părea o șoaptă, sub adierea înserării ce-nvăluia încet pământul. Și Pan, oprindu-se din plâns, rupse, degrabă, bucățele – nepotrivite ca lungime – din trestiile fermecate. Le strânse cu o legătură și le lipi apoi cu ceară.

Suflă în trestii și din ele ieși un cânt plăcut și tainic. O murmurare ca de ape. Un zvon de vânt, pierdut în frunze. Un freamăt dulce de suspine.

Tot ce vroia să spună Pan rosteau, în cântec, trestiile, căci dânsul născocise naiul.{5}

— Deși n-ai vrut să-mi fii mireasă, totuși vei fi mereu cu mine, tu, neuitată Sirinx! zicea zeul. Și-am să-ți ascult întruna glasul, pe care ți-l păstrez în trestii. Și așa mi-oi alina durerea.

NIMFA PITIȘ

Zeul s-a tras după aceea într-o pădure-ntunecoasă. Lăsase nimfele în pace.

Cânta necontenit din nai. I se părea că stă de vorbă cu draga lui, cu nimfa Sirinx.

Nimfele îi aud cântarea și sunt mișcate de durerea care îl macină pe Pan și de credința ce i-o păstrează nefericitei sale Sirinx.

Vin din desișuri, furișate, și-l văd cum șade pe un trunchi și suflă-n nai, slăvind pe nimfa care se prefăcuse-n trestii.

Sub cântul lui, nimfele toate se prind de mijloc și dansează.

Când Pan pornește trist spre munte, în pâlcuri nimfele-l urmează, purtând în plete flori și frunze și cântă-n cor, ca altădată.

Mai ales buna nimfă Pitiș s-apropie cel mai mult de el și-n-cearcă să-i aline dorul. Îi mângâie obrazul aspru și lacrimile i le șterge din barba deasă și-ncâlcită.

La început din milă numai.

Tot ascultând într-una naiul, îi crește-n suflet o simțire și înțelege că ar putea să viețuiască alături de acest zeu, atât de straniu și de hâd. Când nimfele dansează sub cântecul de nai, prin crânguri, frumoasa Pitiș e în frunte. Dar uneori rămâne singură, cu Pan, și atunci el îi povestește despre isprăvile lui Hermes, acela ce uimise cerul din prima zi când se născuse. Ce născocise, ce furase și câte treburi mai făcuse! … Și Pitiș râde-nveselită.

După aceea-i cântă ei. Nimfa-l ascultă-nfiorată. Pan o privește și-nțelege că rana i se lecuiește și o altă flacără se aprinde.

Încet, își dă și dânsul seama ce dragă-i e frumoasa Pitiș și c-o dorește de soție.

Se hotărâse chiar să-i spună această taină, mai degrabă.

În acea zi, spune legenda, Pan se urcase sus, pe Cilene, pe cel mai semeț pisc de piatră, ca să-l asculte lumea-ntreagă rostindu-și viersul de iubire.

Cum cânta el duios din nai, l-aude, fermecată, Pitiș. Sărind din piatră-n piatră, nimfa se urcă iute pân-acolo și se așază lângă zeul încornorat și cu copite.

El o zărește și își lasă alături, pe o piatră, naiul. Îi spune dorul ce-l frământă și chiar o cere de nevastă.

Atunci, i-ar fi zărit, se spune, zeul Boreu, vântul turbat de miazănoapte. Boreu râvnea de multă vreme, și el, pe Pitiș de soție. Încrâncenat de gelozie, Boreu s-a năpustit, cu furie, spre nimfa Pitiș și i-a dat brânci să cadă-n hăuri, răcnind năprasnic peste culme.

— N-ai vrut să fii a mea, o, Pitiș, dar nici a lui nu vei rămâne… Să pieri pe stânci, necredincioaso! … vijelios urla Boreu.

Nimfa s-a prăvălit, izbindu-se din stâncă-n stâncă, pierind în negrele genune.

Pan se uita cu ochii tulburi. Privea și nu-i venea să creadă… Pe urmă a fugit spre vale, strigând mereu pe nimfa Pitiș:

— Pitiș! … O, Pitiș, dragă fată! Iubita mea… Soție scumpă…

Dar cine, cine să-l audă pe bietul Pan, îndureratul? …

Și zeul se izbea cu capul de toate pietrele din munte.

— De ce-s nemuritor? … O, tată, eu vreau ori să trăiesc cu Pitiș, ori să sfârșesc cu ea o dată… Dar asta știu că nu se poate. Sunt zeu, și nu pot să-mi dau moartea. Și așa, te rog pe tine, Gheea, strămoașa tuturor, pământul, tu care faci să iasă viața din sânul tău fertil și darnic, ai milă de gingașa Pitiș… Ajută-mi dragostea, o, Gheea! …

În timp ce o mai ruga pe Gheea, din locul unde zăcea Pitiș s-a înălțat o tulpiniță. Ea a crescut și s-a făcut un trunchi cu ramuri verzi, un pin.{6}

Nefericitul zeu își rupse din arbore mici rămurele. Apoi, mâhnit peste măsură, cu rămurele verzi în plete, cântând din nai, plecă pe vale, urmat de un alai de nimfe.

Cântecul lui, din acea vreme, răsuna noaptea prin păduri, prin locurile necălcate și singuratice din munte. Înduioșați îl ascultau păstorii din Arcadia. Duceau și ei la gură naiul, și viersul zeului cornut îl purta vântul mai departe… tot mai departe… mai departe… Durerea lui suna spre zare, până la marele Ocean.

Și aceasta era mângâierea zeului care purta coarne și avea copite despicate.

Atâta doar mai avea Pan! …

Note:

{1}↑ Libațiunile făceau parte din ritualul de închinare în fața zeilor. Se turna vin sau apă, și uneori lapte, pe altarele zeilor sau pe carne, acolo unde fusese adusă jertfa. Mai târziu, libațiuni s-au numit și bețiile, care se făceau în cinstea zeului Dionisos sau Bachus.

{2}↑ Zeul Hermes se bucura de multă simpatie la vechii greci, mai ales pentru că era zeul călătoriilor. Elinii erau dornici să-și ridice pretutindeni orașe, în care să facă negoț și să adune aur. Iar Hermes, după cum socoteau ei, putea să-i călăuzească pe mare și pe uscat. El nu avea temple multe în Elada. În schimb, pe drumuri, mai ales la încrucișări și pe lângă poduri, îi ridicau niște coloane dreptunghiulare, numite herme, care aveau în vârf chipul lui Hermes. Aceste herme țineau loc de indicatoare sau tăblițe, cum sunt astăzi. Cu vremea, aceste herme au fost așezate la granițe și la porțile orașelor.

Ca să-l cinstească pe Hermes, sculptorii l-au dăltuit în piatră, în marmură, sau în lemn. Cea mai frumoasă operă din toate este aceea pe care însuși Praxitele a dăltuit-o în marmură de Paros, înfățișându-l ca pe un efeb cu trupul zvelt, cu chip surâzător, strălucitor de frumusețe și vigoare.

O altă operă vestită e o statuie de bronz, în care Hermes, înfățișat cu aripi la picioare, stă în repaus doar o clipă. Și-l vezi că așteaptă să primească numai o poruncă de la Zeus și să pornească iar pe cale…

{3}↑ Pan pe grecește înseamnă tot. Romanii l-au numit Faun pe zeul Pan. Se pare că panică e un cuvânt care vine de la Pan, de la spaima pe care o stârnea nimfelor ce-l întâlneau. Panică înseamnă teamă, fugă dezordonată. Legenda spune că, provocând panică între perși, zeul i-a ajutat pe atenieni să învingă la Maraton și-n alte bătălii.

{4}↑ Trestiile de pe malul apelor, cu foșnetul lor misterios, i-au atras în mod deosebit pe elini. În această legendă își face apariția naiul, instrumentul mult iubit de păstorii elini, și atât de popular astăzi la noi.

{5}↑ Naiul în limba elină se cheamă Sirinx, după numele acestei nimfe.

{6}↑ Pinul pe grecește se cheamă Pitiș, arbore funerar. În amintirea legendarei Pitiș, ramuri verzi și cununițe de pin se puneau la ușile caselor îndoliate. Această tradiție s-a perpetuat la multe popoare. La noi, mai ales în Ardeal, sunt multe locuri unde se pun ramuri de pin sau brad la înmormântări.

AFRODITA

Viața împodobită de farmecul iubirii este mai fericită. Dragostea îmblânzește firea și duce focul vieții într-una mai departe.

Aceea care primise în grijă de la Zeus iubirea, frumusețea și viața, era zeița Afrodita. Și nimfele-i cântau:

— În fața ta, zeiță, se depărtează norii și vânturile fug. Pământul îți așterne covoare felurite de flori viu colorate, cerul se-nsenințează, se umple de lumină, și mii de păsărele, ce împânzesc văzduhul, mărturisesc prin cântec puterea-ți nesfârșită. Atunci când se vestește o zi de primăvară, Zefirul, pân-atunci ascuns și amorțit, își reînsuflețește născătoarea adiere… Turmele dau năvală peste pășunea grasă sau trec fluviile repezi. În mare și în munte, în râuri tumultuoase sau în cuiburi de păsări, și-n iarba din livadă, tu vrăjești orice inimi, orice viețuitoare. Le dăruiești iubirea, năvalnica dorință de a spori mereu…{1}

Apoi cântau puterea zeiței Afrodita de a pătrunde-n inimi, făcând să încolțească într-însele iubirea, căci oamenii și zeii erau zeiței pradă.

Puțini zei sunt aceia ce pot să-i stea-mpotrivă. Doar Hestia, Atena și Artemis erau netulburate de flacăra iubirii. Ba, chiar și despre ele legendele spuneau că-n mare, mare taină, aproape fiecare avea un dor anume.

Atena avusese cândva o înclinare pentru titanul, care zăcea acum pe Elbrus, greu ferecat în lanțuri. Zeița vânătoarei, Artemis, era să se mărite c-un uriaș, Orion. Iar Hestia, pesemne, o fi avut și ea vreo taină.

Chiar Zeus… cât era Zeus de mare și puternic… cât putea el supune pe ceilalți zei cu pumnul cel încărcat de fulger… și totuși, Afrodita i-a tulburat simțirea. L-a făcut și pe dânsul, stăpân atotputernic, să-și părăsească tronul și, amețit s-alerge, din Olimp, preschimbat în taur, vultur, cuc sau alte animale, de-a râs o lume-ntreagă.

ZEUS INSPIRĂ AFRODITEI O DRAGOSTE NESĂBUITĂ

Ei bine, pentru asta Zeus îi purta pică zeiței Afrodita și, ca să se răzbune, să poată și el râde de slăbiciunea ei, i-a hărăzit dorința să se îndrăgostească de un simplu muritor.

Zeița, după voia cerescului său tată, a îndrăgit pe un tânăr ce se chema Anhise. Din dragostea aceasta s-ar fi născut Enea. Și acest voinic, Enea, cu o mână de viteji, va-ntemeia cetatea cu nume mare: Roma.

În acest chip, romanii se făleau spunând că sunt urmașii zeiței Afrodita. {2} Dar, după cât se pare, ea nu se bucura de înrudirea asta. Vroia să-și ascundă dragostea cu Anhise, un simplu muritor.

— Din vina ta, spunea ea troianului Anhise, eu îndur umilințe. Căci zeii se temeau, mai înainte vreme, de ce puneam la cale. Puterea mea divină îi subjuga pe toți, pentru că, rând pe rând, eu unisem pe zei cu fete pământene. Acum însă – vezi bine – că nu mai am cuvânt! Nu pot s-aduc aminte toate aceste lucruri, căci eu însumi greșit-am, și chiar mai mult ca ei. Simțirea mea zeiască a fost, la fel, târâtă de o oarbă rătăcire, și nici n-am îndrăznit să pomenesc de ea…

Zeița, căindu-se de faptă, s-a despărțit de tânăr, spunându-i la plecare:

— De vei vorbi, vreodată, troianule Anhise, ori de te vei lăuda că eu ți-am fost nevastă, Zeus o să se-nfurie și te va fulgera! … El nu îngăduie celor de jos să știe că zeii pot greși! …

Și, poruncind zeița să i s-aducă grabnic rădvanul din petale de flori de trandafiri, purtat de porumbițe, îl părăsi pe Anhise.

Plecă prin lumea largă, urmată de cortegii, de hore și charite, și de un copil, Eros.

Copilul se născuse din dragostea cu Ares, zeul neghiob și țanțoș al crudului război. Purta în mână arcul și pe spinare tolba umplută cu săgeți. Zeița Afrodita îl sfătuia pe Eros când să întindă arcul și-n cine să lovească.

Săgețile lui Eros erau de două feluri: unele făurite din aur, înmuiate cu vârfu-n foc și miere, iar altele de plumb, cu vârfurile negre, mânjite cu otravă.

Iar zeul, bun de joacă, la stăruința mamei își arunca săgeata cu miere sau otravă în inimi de fecioare sau de flăcăi voinici.

Năstrușnicul adesea trăgea la întâmplare și-mprăștia iubirea: cu miere, fericită; cu fiere – în dureri, stropită mult cu lacrimi.

Ba, uneori, feciorul acesta zvânturat nu vrea să țină seamă nici cel puțin de zei. Nici de părinții lui.

Pe Zeus îl țintise. Pe Ares, tot la fel. Și chiar pe Afrodita…

ADONIS

Legenda povestește c-odată Afrodita a vrut să-mbrățișeze pe fiu-i alintat. Cum s-a plecat zeița, căci Eros era mic, nu știu cum o săgeată, ce se ivea din tolbă, a atins sânul mamei. Puțin, puțin de tot. Însă a fost destul ca dânsa

să se simtă, pe dată, străbătută de un fior ciudat. Iubirea-i pătrunsese în inimă, fierbinte.

A-nchis o clipă ochii, și când și i-a deschis, i-a apărut în față un flăcăiandru chipeș, un vesel vânător, cu numele Adonis.

Era așa de chipeș vânătorul Adonis, încât – precum spun unii – îl întrecea pe Apolo, zeul cel mai frumos. Iar între pământeni nu se găsea nici unul să-i fie deopotrivă.

L-a îndrăgit zeița atât de mult pe Adonis, încât a părăsit de dragul lui Olimpul și templele mărețe… și jertfele aduse de pământeni. Și tot… Tot ce avea lăsase… Și l-a urmat pe Adonis.

Adonis, de asemeni, s-a-ndrăgostit de dânsa. Mai știi? – țintit de Eros, sau poate fermecat de brâul plin de taine și plin de amăgiri, pe care îl purta zeița Afrodita.{3}

Numai că, de-astă dată, Adonis poruncea. Lui nu-i plăcea găteala, și i-a cerut zeiței să-și zvârle cununița din pletele ei blonde, brâul cel fermecat, spinulele de aur, agrafele, cerceii, brățările rotunde, șiragurile scumpe și vălurile albe – podoabele pe care i le admirau toți zeii. I-a mai cerut să-și puie un strai simplu de tot, un peplon sau un chiton, cum îmbrăca zeița cea castă a vânătoarei când alerga prin munți{4}.

Iar blonda Afrodita l-ascultă pe Adonis și face tot ce-i cere, fără de nici un murmur. Își leapădă din plete podoabele de aur și îmbracă un chiton scurt până la genunchi.

Ea, care odinioară își petrecea tot timpul doar ca să se gătească și să-și pieptene părul, cutreieră acum pădurile umbroase pe urma lui Adonis și-i veșnic temătoare, să nu i se întâmple, cumva, vreo vătămare, ori vreo nebănuită primejdie să-l pască pe preadragul ei soț. Adesea-l sfătuiește pe Adonis, vânătorul:

— Iubitule, ferește-ți de fiare ființa scumpă. Ești muritor, și fiara, cu ghearele-i grozave, cu colții ascuțiți, te poate sfâșia. Fii curajos cu iepurii, cu cerbii. Nu te lupta cu leii, cu urșii sau mistreții. Nici vârsta ta, nici chipul nu pot să îmblânzească pe fiarele acestea sălbatice, haine, nu pot să-ți scape viața. Ferește-te, iubite. Te roagă Afrodita. Nu te vârî-n primejdii…

CRIMA LUI ARES

Adonis însă râde. Pe fața lui zeița zărește nepăsare. Și nici nu se gândește să fugă de pericol. Ba, parcă se-ndârjește și vrea să-i dovedească

iubitei, Afrodita, puterea, voinicia de care e în stare. Pornește prin pădure, ținând în mâna dreaptă o secure tăioasă, și-n stânga, lunga-i lance.

Trecând printre desișuri îi iese-n cale-o fiară. Un porc mistreț. Adonis s-avântă după el.

Cam mare e mistrețul! … Și colții lui sunt parcă pumnale răsucite! …

Iar fiara îl privește cu ochii mici și roșii de ură și de sânge. Fugind, l-ademenește prin umbrele pădurii, departe mult de locul unde se afla zeița. Oprindu-se din goană, mistrețul se întoarce și-l înfruntă furios. Adonis își ridică lancea și îl lovește. Dar nu izbește poate îndeajuns de bine. Mistrețul, grohăind, se repede la tânăr și îl trântește jos. Cu colții lui năprasnici, îl rupe-n bucățele.

Zeița Afrodita abia se despărțise de tânărul ei soț, pornind prin slăvi cu carul cel tras de păsări albe. Deodată aude vuiet. Aude cum răcnește Adonis, când mistrețul îi vâră colții-n piept, și-ndreaptă iute carul spre locul bătăliei, să-i vină într-ajutor preadragului Adonis. Din văzduh vede locul. Coboară ca săgeata. Sărind din car își pierde sandalele de aur, se-mpiedică-ntr-o tufă de trandafir sălbatic, și sângele-i țâșnește… dar uită de durere. Cu țipete de spaimă aleargă către trupul însângerat, ce zace lipsit de viață-n ierburi. Apucă doar să vadă mistrețul cum dispare… Apucă doar să vadă… însă zeița știe că mistrețul e Ares.

Da. Ares se schimbase într-un mistreț hidos. Era gelos pe Adonis, știind că-i luase locul în inima zeiței. Vroia să-l nimicească. De aceea-l amăgise pe tânărul Adonis, la luptă, în pădure, unde îl ucisese.

— O, blestemat fii, Ares! țipa, frângându-și trupul pe pieptul lui Adonis, zeița Afrodita. Fii blestemat de-a pururi, tu, cel flămând de sfadă și însetat de sânge, tu, cel ce nu ai milă! …

Dar Ares n-așteptase blestemele zeiței. Târându-și după sine scutul cel greu de aramă și sulița sa lungă, pornise în Olimp, rânjind cu mulțumire. Isprava-i izbândise și îi era destul.

— Sărmanul meu Adonis, ți-e stinsă tinerețea, se jeluia zeița și se lovea cu pumnii tremurători în frunte. Adonis! … Nu se poate. Nu vreau s-ascult de legea lui Zeus pentru oameni. N-am să te las să pieri. Vei dăinui de-a pururi, ca vie amintire a suferinței mele! …

S-a tot jelit zeița pe trupul lui Adonis, mai mult de două zile, și lacrimile sale, picurate-n poiană, s-au prefăcut în flori, precum spune legenda, în flori de anemone.

Când s-a-nțepat zeița c-un spin de trandafir, fugind către Adonis, i-a curs sânge din rană. Și sângele-i divin a colorat cu roșu imaculata floare. Până în acea ziuă, floarea de trandafir fusese numai albă. Acum era și rozã, și roșie ca macul. Era și parfumată.

Și ca să nu se uite vreodată de Adonis, a hotărât zeița serbări mari, fastuoase, în fiecare an, vreme de două zile, atâta cât plânsese și dânsa în poiană. Serbări numite adonii.{5}

Într-adevăr, aezii cântau că niciodată nu a putut să-l uite pe soțul său, Adonis, și-n cinstea lui, adesea ocrotea pe cei tineri, când le-nfloreau în inimi simțirile alese și o dragoste curată.

SCULPTORUL SIHASTRU

Și viețuia, se spune, într-un oraș din Cipru{6}, pe vremuri, un artist ce făurea cu dalta chipuri de zei și oameni, din marmură și fildeș, din piatră sau din lemn. Iar sculptorul acesta era frumos și tânăr. Avea o casă mare, grădini pline de roade și flori înmiresmate. Dar el trăia sihastru, cu câțiva sclavi ai săi, căci nu avea soție. Nici nu voia să aibă, deși, trecând pe uliți, îi aruncau ochiade copilele din Cipru, iar mamele cu fete de măritat îi tot dădeau târcoale și îl pofteau la mese și la alte petreceri.

Dar Pigmalion, artistul – căci astfel se numea – nu da nici un răspuns. Și rămânea tot rece, tot singur, în tristețe.

Văzuse că în Cipru bunele obiceiuri, rămase din trecut, erau tot mai uitate. Fetele, altădată harnice, iubitoare de casă și modeste, căutau acum ospețe cam nelalocul lor, și straie deșucheate, și dansuri zgomotoase. Virtutea și credința erau înlocuite de nestatornicie și de ușurătate. Grația se pierduse. în schimbul ei găsea privire îndrăzneață, vorbă gălăgioasă și lipsă de rușine.

Purtările acestea îl mâhneau pe artist, și visurile sale despre o ființă pură, gingașă, devotată, pe care s-o îndrăgească și care să-i rămână soție toată viața, se spulberau pe rând.

ARTISTUL CIOPLEȘTE O FECIOARĂ DIN FILDEȘ

Ca să-și aline dorul de o astfel de copilă, artistul se închise în atelier și, luând în mână dalta, se apucă să cioplească, din fildeș, o fecioară, așa cum și o visase.{7}

Veneau la ușă prieteni, artiști tot ca și dânsul, și-l întrebau:

— Ce tot faci, Pigmalion, mereu închis în casă? …

— Îmi tălmăcesc în fildeș un vis încântător, le răspundea artistul.

Și nu deschidea ușa. Lucra fără-ncetare, făcând din noapte zi.

Sfârșind apoi cu munca, Pigmalion și-a privit cu uimire statuia cioplită din fildeșul lucios. Căci statuia aceea înfățișa chiar fata pe care și o dorise. Însă mult mai frumoasă decât în visul său. Pe fruntea ei senină citeai neprihănirea. Gura-i părea o floare, zâmbind în zori de zi sub raza purpurie, și corpul de zăpadă, ovalul lin al feței și blânda mlădiere cu care se pleca fecioara către dânsul erau desăvârșite, cum nu se mai văzuse.

Pigmalion alergă și-i cumpără veșminte. Îi luă și giuvaere. Aduse din grădină flori roșii, îmbălsămate, și-i așternu covoare și perne peste tot.

Ba-i dete chiar și un nume copilei ce o crease cu mâna lui, spunându-i frumoasa Galateea.

Și nu mai era singur. Era cu Galateea. Ei îi spunea acuma tot ce gândea, și fata îi surâdea sfios, cu gura tăiată fin în fildeș, de parcă-l pricepea. Iar când lucra, artistul o întreba mereu:

— Tu ce spui, Galateea? Mai poate să cioplească dalta mea o minune așa precum ești tu? … Lui îi părea că fata-i răspunde:

— Da, iubite…

Și, ascultând răspunsul, artistul se-ncorda. Mâna lui mult dibace cioplea lucruri de artă ce nu aveau pereche… Dragostea-i da putere și aripi ca să zboare pe culmea creațiunii.

Toți admirau acum ce dăltuia în piatră, în fildeș sau în lemn, neîntrecutul sculptor…

STATUIA PRINDE VIAȚĂ

Venise primăvara. Iezii săreau zburdalnici. Pe câmpuri viețelușii gustau întâia oară din iarba cea mustoasă și mii de păsărele înveseleau văzduhul cu ciripitul lor.

Oamenii începeau să strângă-n coșuri mere și rodii și naramze, căci se apropia serbarea zeiței Afrodita. Iar fetele, gătite cu văluri lungi și albe din pânză străvezie, împleteau, în ghirlande, crengile lungi de mirt și agățau în ele trandafiri și anemone.

Tobele băteau tare, asurzitor, și flautul se pornise să sune tânguios, chemând la sărbătoare toți oamenii din Cipru.

Și iată! întâia oară iese afară și artistul Pigmalion. Se îndreaptă spre altarul de marmură al zeiței. Jertfește un berbece și cade în genunchi.

— Zeiță! zice el. Tu-ntruchipezi iubirea, puterea suverană ce face să-ncolțească viața chiar și dintr-o piatră. Eu am pe Galateea cu inima de fildeș. Azvârle-i o scânteie, și eu i-o voi aprinde, să ardă-n vâlvătăi…

Își spuse rugămintea. Se-ntoarce și pornește înfrigurat spre casă. Se-nghesuie-n mulțime, cuprins de o presimțire. Începe să alerge.

Sosind, trântește ușa și intră ca furtuna în sihăstria lui.

Acolo-i Galateea. Se află tot pe soclu, la fel de nemișcată. E tot cum o lăsase în ceasul când plecase spre altarul Afroditei.

Dar el o ia în brațe. Nu vrea să ție seama că trupul ei e rece, și îi sărută fața și îi șoptește vorbe curate de iubire:

— Tu ai să-mi fii soție, îi spune Galateei. Nici una nu-i ca tine de castă și gingașă. Eu te-am purtat în suflet și te-am creat din fildeș.

În timp ce-i spune astfel, cuprins de-nflăcărare, deodată Galateea întredeschide ochii și inima ei bate. Iar pielea ei se face mai moale ca mătasea. Cosițele-s de aur și ochii de cicoare, surâsul îl pătrunde în inimă pe tânăr, și ea-i cuprinde gâtul:

— Mult am dormit, iubite! …

Iar Pigmalion ridică povara lui cea scumpă cu brațele-amândouă și strigă cu putere:

— Trăiește Galateea! … Îți mulțumesc, zeițo! … Îți mulțumesc, iubire…

Pe urmă, se-nțelege, s-a prăznuit și nunta, la care au fost poftiți toți oamenii din Cipru.

A fost o nuntă mare… Veniseră artiștii din tot cuprinsul țării, toți sculptorii Eladei, poeții, muzicanții.

A fost și Afrodita, cu feciorul său Eros. Chiar au dansat la nuntă…

A fost o veselie cum nu se poate spune…

Așa zice legenda.

Și-au trăit împreună ani lungi, zile ferice. Cât? Nu mai știe nimeni.

I-a ocrotit zeița, frumoasa Afrodita. I-a ocrotit iubirea, ce și o păstrau cu grijă.

Feciorul Galateei a fost regele Pafos, ce-a stăpânit în Cipru. El a clădit orașul, ce poartă același nume, și unde se află templul frumoasei Afrodita. Un templu fără seamăn și cel mai drag zeiței. Artiștii, după aceea, au slăvit pe Afrodita, iubirea creatoare, în cânt, în dans, și-n piatră…[{8}] Iubirea ce-i cântată și astăzi de poeți…

Note:

{1}↑ După versurile poetului latin Lucreţiu.

{2}↑ Afrodita-Venus – sau Venera la romani – era fiica lui Uranus, cel dintâi zeu al cerului. Ea se născuse din spuma mării. Iar spuma se ivise din sângele lui Uranus, scurs în apa mării, în urma loviturii date de fiul său, titanul Cronos, cu secera de diamant. Afrodita se trăgea din prima dinastie de zei, pe când olimpienii, în frunte cu Zeus, erau din neamul lui Cronos, adică din a doua dinastie, aceea a titanilor. Tot dintr-un titan, din Iapet (prin Prometeu şi fiul său Deucalion), se trăgea, după legendă, şi neamul elinilor. Deci, în vreme ce elinii se mulţumeau să arate că ei, ca şi olimpienii, se trag din titani (olimpienii din Cronos, şi elinii din Iapet), romanii aveau pretenţii mai mari: ei afirmau că, prin Afrodita, se trag direct din Uranus, părintele tuturor zeilor. Legenda ticluită de poeţi cu atâta meşteşug, din ordinul împăraţilor romani, arăta că romanii, fiind dintr-un neam mai bun şi mai vechi, au mai multe drepturi decât elinii să stăpânească lumea. Mai mult, ei pretindeau că fiul lui Enea, nepot al Afroditei, Ascaniu sau Iuliu – cum îl numeau romanii – era întemeietorul familiei imperiale a Iuliilor, din care făcea parte şi Cezar, şi August. În acest fel justifica familia Iuliilor dreptul de a stăpâni Roma, şi Romei, dreptul de a-şi întinde ghearele ei de vultur pestre întreg pământul.

{3}↑ Se spune că zeiţa purta un brâu fermecat. Acest brâu avea darul de a o face mai frumoasă şi-i da puterea să subjuge inimile bărbaţilor.

{4}↑ Peplonul era o tunică feminină, fără mâneci, prinsă cu o agrafă pe umeri, iar chitonul, o haină de lână albă, scurtă până la genunchi.

{5}↑ Adoniile, serbările în cinstea lui Adonis, aveau loc în Asia, Elada, şi mai târziu la Roma. Ele se prăznuiau primăvara, cu mare însufleţire, vreme de două zile.

Prin Adonis, vechii greci înţelegeau vremea călduroasă, când înfloreşte glia. Înţelegeau belşugul de roade felurite, care îndestulau ogorul, livada şi grădina.

Zeiţa Afrodita întruchipa şi ea, de altminteri, natura roditoare.

Iar moartea lui Adonis însemna chiar sfârşitul verii, când iarba se vesteşte şi poamele cad, în vreme ce frunza sângerie este purtată în vârtejuri de vânturile toamnei.

Ares, care îl răpune sălbatic pe Adonis, însemna, la rândul său, războiul. Războiul prăpădeşte şi pârjoleşte totul. Dar Ares mai este în acelaşi timp şi furtuna sau vremea ce se schimbă. Căci Ares este feciorul Herei, adică al

cerului. Vremea se înrăiește către începutul toamnei, aduce pustiirea în arbori, pe câmpie și-n florile ce-și scaldă petalele în lumină. Atunci este vremea care aduce moartea comorilor grădinii…
Astfel se tălmăcește și crima săvârșită de Ares cel crud asupra lui Adonis, și jalea Afroditei.

{6}↑ Ciprul este o insulă din Mediterana răsăriteană, unde, după legendă, fusese purtată Afrodita de Zefir, atunci când se născuse.

{7}↑ S-a expus această temă și pentru Prometeu: dorința omului de a atinge suprema creațiune, de a schimba materia neînsuflețită în ființe vii. În legendele eline se sublinia că numai omul înflăcărat de o mare pasiune va putea săvârși acest lucru.

{8}↑ Praxitele, unul din cei mai mari sculptori ai antichității, a dăltuit adevărate poeme în piatră, spre slava Afroditei, aceea care întruchipa, pentru elini, dragostea și frumusețea. Marmure vestite sunt: Afrodita de Medicis și mai ales cea din Milo. Aceasta din urmă a fost aflată de un țăran în Milo, o insulă din roiul de Ciclade, pe când își săpa ogorul. Se pare, că această statuie ar fi opera unui alt mare sculptor grec, Scopos. Aflată astăzi la Luvru, ea stârnește o emoție profundă tuturor prin perfecțiunea cu care a fost creată.

EROS ȘI PSIHEEA

Legenda[{1}] spune că ar fi trăit de mult, de mult, în Creta, un rege și o regină care aveau trei fete. Dar orișicâte haruri aveau primele două, cea mai mică, Psiheea, le întrecea cu mult.

Locuitorii țării și chiar străini de locuri se grămădeau s-o vadă pe fata cea mai mică a regelui din Creta, lăudându-i frumusețea, în vreme ce poeții se adunau acolo și se întreceau să-i rostească versuri fermecătoare:

„De-ai fi printre zeițe,
ele-ar păli de ciudă…
căci tu le-ntreci, frumoaso,
pe toate laolaltă.
Chiar mândra Afrodita
ar fi pe lângă tine
o floare vestejită,
ar fi un strop de apă
lângă un lac de munte,
ce-și arde limpezimea
sub soarele amiezii…
Tu ești mult mai frumoasă.
De aceea, o, copilă,
tu ne vei fi zeiță…
Noi nu mai vrem pe alta“…

Așa grăiau poeții, nedumeriți, firește, că poate să existe o astfel de minune

Nici nu puteau să fie ochi mai adânci, mai galeși. Obrajii îi erau rumeni. De o rumeneală dulce, cum are trandafirul învolt, plin de parfumuri. Și buzele! … Ce buze! … Ca rodiile coapte. Și dinții: stropi de lapte, din proaspătă mulsoare, în botișor de ciută, ce suge-ntâia oară. Iar graiul ei, un cântec, o muzică divină ce farmecă urechea și-alină suferința, ca un ceresc balsam.

Din pricina Psiheei, pământenii uitau s-o mai sărbătorească pe mândra Afrodita și lăsau să se stingă pe altarele ei focul. Podoabele de aur, smulse

de pe coloane, din temple și sanctuare, din dumbrăvile sfinte, erau în schimb aduse ca daruri pentru fată.

Când a aflat zeița, s-a necăjit amarnic și a început să strige:

— Asemenea ocară? … Cum de o rabdă cerul? Și darurile mele, flori, jertfe, fructe – toate – să-mi fie smulse oare de fetișcana asta? … De o fată muritoare? … Cum îndrăznește ea să fie mai frumoasă ca mine, Afrodita?

Și, înfuriată groaznic, zeița Afrodita l-a și chemat pe Eros[{2}], copilul năzdrăvan, ce avea aripi de aur, o torță și un arc cu săgeți fermecate:

— Tu, ce-mi asculți porunca fără de șovăire, i-a rostit Afrodita cu voce tremurândă, te rog de această dată să te repezi în Creta și s-o cauți pe Psiheea. O vei găsi ușor, căci oamenii, nătângi, se strâng s-o tot admire. Tu însă fă – prin vrajă – să n-o iubească nimeni…

— Atâta ți-e porunca? …

— Nu. După treaba asta, mai picură-i în suflet Psiheei și o iubire nebună pentru o ființă cu totul decăzută, un osândit de soartă, sau cine crezi cu cale… Vreau s-o hulească lumea și să râdă de ea, c-a îndrăgit un monstru și, astfel, răzbunarea zeiței Afrodita va fi îndestulată… Îmi împlinești voința, copilul meu iubit? …

— Da, mamă! … Și feciorul și-a-ntins aripi de aur.[{3}] A zburat prin văzduhuri și a poposit în Creta, odată cu înserarea. Tiptil-tiptil, ștrengarul s-a strecurat în taină, chiar în iatacul fetei. Noaptea era senină și o rază de lumină – trecută prin frunzișul cel des de la fereastră – o săruta pe pleoape, pe genele ei lungi. Și Eros a vrăjit-o pe fata regelui, precum făgăduise zeiței Afrodita. Dar dibuind prin tolbă, să caute o săgeată cu care s-o țintească, s-a cam zgâriat la deget. Iubirea pentru fată l-a și cuprins pe Eros. Lăsându-și tolba-ncolo, o privea pe Psiheea nesățios, gândind: „E săvârșită vraja: n-o mai pot dezlega. Dar n-am să trag săgeata cu fiere și otravă, căci ființa-mi e robită de chipul tău, Psiheea!“

Și, suspinând, copilul cel drag al Afroditei s-a întors în Olimp.

Era-n Olimp, dar gândul îi rămăsese acolo, în palatul din Creta, la fecioara Psiheea, pe care o iubea…[{4}]

PALATUL FERMECAT

S-a scurs o săptămână… o lună… sau un an… și, precum hărăzise zeul iubirii, Eros, flăcăii ce înainte nu conteneau s-o ceară de nevastă, acum o

priveau reci. Parcă vedeau o piatră, o marmură cioplită cu mare iscusință de un sculptor cu renume și, totuși, fără viață și fără de simțire.

Părinții mândrei fete erau nedumeriți, căci celelalte fete, surorile mai mari, găsiseră miri vrednici. De, cam bătrâni, nu-i vorbă, dar totuși niște miri de rang înalt: doi regi.

Ce bucurie mare ar fi avut părinții, dacă și-a treia fiică și-ar fi găsit un rost. Atâta doar că nimeni nu mai călca palatul în chip de pețitor…

Atunci, bătrânul rege s-a dus la un oracol, să-ntrebe pe Apolo ce are de făcut. Apolo i-a răspuns, prin preoții din templu:

— Nu mai spera, tu, rege, ca ginere, un om. O ființă fără seamăn, un monstru rău și crud, ce zboară prin văzduhuri, purtând cu sine focul și o armă ucigașă, de care însuși Zeus se teme uneori, va fi bărbatul fetei. Deci du-o pe Psiheea în vârful unui munte și las-o părăsită, ca monstrul să-și ia prada, și nu-ncerca, bătrâne, să te împotrivești poruncii zeilor, căci vei fi osândit…

Vă-nchipuiți ce adâncă, ce neagră întristare l-a cuprins pe bătrânul părinte al Psiheei. Dar nu-ndrăznea sărmanul să calce-o hotărâre pe care o luau zeii. Și-n ziua hotărâtă, într-un cortegiu jalnic – de moarte, nu de nuntă – regele și regina au dus-o pe Psiheea pe vârful unui munte. Aici au părăsit-o, cum poruncise zeul, și s-au întors acasă, cu vaiete cumplite, știind că lasă fata drept pradă unui monstru.

Rămasă singurică, prințesa sta cu spaimă și tremura ca frunza când vine vijelia, tot așteptând pe monstru să vină să o-nhațe…

Deodată dânsa simte că bate-o adiere… Vântul de apus, Zefirul, o luase pe copilă pe aripile lui, s-o ducă peste piscuri, în locuri neștiute de oameni până atunci, lăsând-o-ntr-o poiană cu ierburi ca mătasea și flori îmbălsămate.

În preajmă dă cu ochii de un palat măreț.

Pășind fata cu frică, pe o potecă-ngustă, pătrunde în palat, și-acolo – ce să vadă? O boltă minunată, sculptată cu migală în lemn scump de lămâi, și-n fildeș, și-n aramă. Coloanele înalte, care o susțineau, erau turnate-n aur. Și mii de animale – părând însuflețite – făcute din argint, împodobeau pereții, în vreme ce podeaua părea ca înstelată cu mii de nestemate, mărgăritare albe, cu luciu stins, rubine, focoase diamante și alte multe pietre, puse în mozaic și-nchipuind din ele figuri parcă pictate.

Fata privea uimită, pășind tot mai departe, pe scări monumentale, prin încăperi, în care erau îngrămădite comori nemăsurate de aur, pietre scumpe,

veșminte și podoabe.

O ființă nevăzută, călăuzindu-i pașii, îi glăsuia copilei:

— Tot ce zărești în juru-ți, frumoasa mea stăpână, să știi că e al tău. Poți da orice poruncă. Poți spune orice voie. De vrei, poftim, te așteaptă o baie minunată, ce o să te răcorească după atâta zbucium…

Psiheea nu așteaptă prea multă îmbiere, și se cufundă-n baie…

Ce bine e în apa fierbinte, în care sclavele au picurat pe nevăzute esențe plăcut mirositoare!

Și o masă îmbelșugată, vinuri întăritoare, dulciuri, fructe gustoase: rodii, chitre, naramze îi sunt întinse-n față.

După ce se ospătează, Psiheea e condusă într-o-ncăpere mică, tăcută, primitoare, cu pat curat și alb, cu așternuturi moi.

Ființele nevăzute o culcă pe fecioară în acest pat de aur și suflă în făclia ce pâlpâia alături.

— Dormi fără nici o grijă, îi spune iar o voce. Soțul tău o să vină și o să te-mbrățișeze prin somn, copilă dragă. Să nu ai nici o teamă. I-e blândă sărutarea. Dar să nu-ncerci să-l vezi, căci te pândesc primejdii.

SE IVESC CELE DOUĂ SURORI

Astfel s-a scurs și noaptea. A mai trecut o zi. Și altele pe urmă…

Psiheea devenise soția unei ființe ce venea numai noaptea, și-n zori – când prima rază se strecura-n cămară – dispărea fără urmă.

Nu știa cum arată, nu știa cum îl cheamă, de are înfățișare frumoasă sau de monstru.

În timpul zilei, fata se răsfăța în voie prin multele-ncăperi ce le avea palatul, ori cobora-n poiană. N-avea decât să-și spună dorința cea mai mică, și totul se-mplinea. Coruri, muzici alese îi desfătau auzul! Dar nu vedea pe nimeni. Vorbea numai cu umbre. Se hârjonea cu ele, fugind printr-o pădure, culegând flori și fructe sau dănțuind mereu…

Neobosită, vremea curgea pe nevăzute făgașe, ca nainte.

Dar într-o zi, când fata ieși ca să se plimbe pe munte, prin poiene, a auzit din vale niște voci cunoscute. A stat puțin pe gânduri. Cine să fie oare? A! … da! … Sunt ele, surorile mai mari. O strigă și o caută:

— Psiheea, unde ești? Regele, tatăl nostru, trimisu-ne-a pe noi, să te căutăm, surioară, căci el și cu regina s-au ferecat în casă… Nu vor să vadă cerul și nici lumina zilei, cât timp nu pot să afle nimic de soarta ta…

Psiheea le aude și-ar vrea să le răspundă; dar ființele din preajmă îi poruncesc să tacă. O vorbă să nu spună. Întâi să-i ceară voie slăvitului ei soț.

Cu câtă nerăbdare așteaptă dânsa noaptea! Iar când soțul sosește, ea plânge și-l dezmiardă, și-l roagă, stăruiește. Până ce el, în fine, se-nduplecă. Îngăduie ca-n ziua următoare Zefirul să aducă acolo, în palat, pe cele două fete, care umblau prin munte, căutând-o pe Psiheea. Dar mai nainte îi spune:

— Știu că surorile or să te sfătuiască lucruri nechibzuite. Nu le da ascultare. Mai ales nu uita că, orice-ar fi pe lume, să nu-ncerci să mă vezi…

— Am să-ți împlinesc voia. Să nu ai nici o teamă! îi răspunde Psiheea. Toate vor fi, stăpâne, așa precum dorești…

PSIHEEA ÎL PIERDE PE EROS

În ziua următoare, Zefirul se pornește pe văi și, dintr-o dată, vede pe cele două surori ale Psiheei. Le-aduce la palat, pe aripile sale.

Ce-mbrățișări! Ce lacrimi! Ce chicoteli! Ce râs! … Psiheea le arată palatul fermecat și sălile în aur și arginturi, grădinile, pădurile și toată avuția ce se afla acolo. Ba, le și povestește că ei i se-mplinesc toate dorințele, afară de aceea de a-și vedea bărbatul; și cum el i-a cerut, cu aspru jurământ, să nu-ncerce să-l vadă. Surorile se miră și vor s-o iscodească, dar nu au timp prea mult, căci mesele-s întinse și muzica le cântă. Sclavele nevăzute le-ntreabă de porunci. Și nu sfârșesc prea bine să spună ce doresc, și brațe nevăzute aduc bucate, haine, mingii, cercuri de aur, coșuri cu flori, colane, cercei sau pietre scumpe. Mă rog, orice poftesc.

Surorile Psiheei, la-nceput bucuroase c-o revedeau pe fată, încep să fie roase de o invidie din ce în ce mai neagră.

— Ce zici? … Nerușinata! … își șoptesc amândouă, când nu-i de față dânsa. Noi o credeam pierdută. Și ea? Ce bogăție… Tocmai ei? Cea mai mică? … Bărbatul său, pesemne, o fi vreo zeitate. O fi voinic și chipeș. Și noi, cu soții noștri bătrâni, neghiobi și șubrezi, ne mâncăm tinerețea. Ba, n-o vezi ce se-ngâmfă? Ne-arată toate cele, de parc-ar fi regină, iar noi niște sărmane și umilite sclave… Mai bine să-i dăm sfatul să-și calce jurământul față de soțul său și să-ncerce să-l vadă noaptea, pe când el doarme. Căci el o să se-nfurie și o s-o pedepsească. Așa, surioara noastră va pierde din trufie… Ha, ha… E strașnic planul…

Și cele două scorpii o sperie pe Psiheea. Îi spun că niște oameni i-ar fi văzut bărbatul. Acesta-i un balaur. În fiecare seară vine dintr-o pădure și trece înot râul, iară în zori se-ntoarce. Sigur c-o s-o mănânce și pe soția sa, când o să aibă poftă. Ca să se-n-credințeze, s-aprindă o lămpiță noaptea, când doarme el, și să-i privească fața.

Psiheea, înfricoșată, ascultă și promite să le urmeze sfatul.

Și scorpiile pleacă, iar sora cea mai mică rămâne la palat.

Și, hăt, târziu, în noapte, când soțul doarme dus, Psiheea ia în mână lămpița cu ulei și, ușurel, pe vârfuri, se apropie de el și-i luminează chipul.

Acel ce s-odihnește înaintea ei, pe perne, e monstrul cel mai dulce și mai frumos din lume. E înaripatul Eros, cu obrajii ca bujorul, cu bucle lungi de aur pe umerii de nea. Alături are arcul și tolba cu săgeți. Ea îi atinge arcul și tolba, și o săgeată o zgârie la un deget. Și dragostea o prinde cu vie-nvâlvorare pentru divinul Eros.

Se uită cu ardoare la el și se apleacă, dornică să-l sărute. Atunci, o picătură încinsă de ulei se scurge din lămpiță. Îl atinge pe zeu, făcându-i o arsură pe pielea delicată.

El, Eros, se trezește. O vede pe Psiheea plecându-se asupră-i; e gata să-l sărute cu buzele fierbinți, în vreme ce cu ochii îl roagă de iertare.

Dar el se saltă sprinten și zboară pe fereastră. S-a dus pe totdeauna…

Palatele de aur, grădinile, pădurea, izvorul, tot, dispar, Psiheea-nmărmurită aude numai glasul lui Eros, care-i spune:

— Mi-ai fost atât de dragă! Dar prin nechibzuință, acuma m-ai pierdut… căci nu sosise timpul ca să mă poți vedea…

— Nu, nu vreau, strigă fata, căci te iubesc… și… Eros… eu… voi avea un prunc.

Numai că el zburase și n-o mai auzea. Silit de legi divine, zeul intră-n Olimp și mândra Afrodita îi iese înainte și îl ceartă cu asprime:

— Necredincios! … Viclean! … Dușmana mea de moarte ai luat-o de soție? … Așa ne-am înțeles? Ei bine, pentru asta te voi închide-n casă. Dă-mi arcul, dă-mi și tolba… aripile… făclia… însemnele puterii… Nu mai ești zeu, ci sclav!

PSIHEEA PORNEȘTE ÎN CĂUTAREA SOȚULUI

Pe când frumosul Eros era închis în casă, Psiheea și pornise pe munte… și plângea:

— Ce-am să mă fac, o, Eros? … Unde te pot găsi? … Sunt singură, mâhnită… și te iubesc atât…

Și, năzuind un sprijin, aleargă-n templul Herei, căci dânsa ocrotea familia, căminul. O roagă pe zeiță. Imploră și pe alți zei. Dar nimeni n-o ascultă, nu-i ia durerea-n seamă.

— Tu ești o muritoare, și dânsul e un zeu. Nu știi că însuși Zeus a părăsit atâtea și-atâtea pământene? Nu mai gândi la el, căci n-o să-l mai revezi… îi răspundeau mai toți.

Psiheea nu se lasă, ba încă socotește să plece spre zeița iubirii, Afrodita. Ea doar ocrotește dragostea pe pământ.

Și plecă… merge, merge… îndură suferințe, și frig, și foame, sete și piedici cu duiumul… Ajunge la palatul zeiței Afrodita și-i spune umilită:

— Tu ești, zeiță, mama lui Eros, soțul meu… Peste puțină vreme și eu am să fiu mamă… Fii bună deci, zeiță, pe cât ești de frumoasă…

Zeița Afrodita privește spre Psiheea. Dar după atâta trudă, tot fata-i mai frumoasă. De ură-nverșunată, zeița se încruntă, rostindu-i printre dinți:

— Vrei să mă faci bunică, pe mine, Afrodita, zeița frumuseții? Vrei să mă faci bătrână? Tu, ce ești vinovată că te-ai născut frumoasă, poate mai mult ca zeii, poate mai mult ca mine? … Să vină două sclave: Grija și Întristarea! … Luați-o și biciuiți-o… Dar știți, cum se cuvine!

Sclavele o înșfăcară și o biciuiră strașnic. O-nvinețiră toată. Dar nici așa zeița nu se milostivi, și luă ea însăși biciul. Îi sfâșie veșmântul, o trase de cosițe și o bătu la sânge.

Apoi, însângerată, o puse și la muncă. Îi dete o movilă înaltă de semințe. Erau acolo boabe de mac, fasole, linte, grâu, orz și alte feluri și-i spuse să le-aleagă grămezi, grămezi, pe soiuri…

Când se sfârși cu munca, îi porunci să plece într-o pădure deasă, unde păștea o turmă de oi, toate turbate, ce-i omorau pe oameni, și să-i aducă lâna de aur.

Pe urmă o trimise în vârful unui munte, păzit cu strășnicie de sute de balauri. Pe-aici trecea un fluviu care curgea spre Tartar. Și-i porunci s-aducă un șip umplut cu apă.

Dar dragostea, dorința de-a-l mai vedea pe Eros i-au dat Psiheei vlagă să treacă prin primejdii, să biruiască totul și să-mplinească voia geloasei Afrodite…

CĂLĂTORIA ÎN ȚINUTUL LUI HADES

Neîmpăcată încă, zeița îi mai cere să plece și-n ținutul lui Hades, sub pământ.

— Te du-n regatul morții cel cârmuit de Hades, îi spune Afrodita, și cere-i Persefonei, gingașa lui soție, să-ți umple cu balsam cutia asta mică. Balsamul mă va face pe mine mai frumoasă… Cată să vii degrabă, căci plec la un ospăț…

Porni iarăși fata. Se luptă îndelung să intre în regatul cel misterios al morții. Străbătu peste fluviul, pe unde treceau morții. Și trece chiar de Cerber, de câinele lui Hades, cel cu trei capete, ce străjuia cu colții lui cumpliți acest țărm al tristeții, domolindu-l pe monstru cu niște turte dulci.

Se spune despre Gheea, strămoașa tuturora, că ea era zeița ce o ajuta pe fată să treacă prin primejdii. Și cum, necum, copila ajunge și la tronul zeiței Persefona.

Și-o roagă:

— Dă-mi, zeițo, balsamul ce ți-l cere, în cutioara asta, mama soțului meu, frumoasa Afrodita!

Persefona primește să-i umple cutioara cu balsamul cerut, și plecă iar Psiheea, să-l ducă Afroditei. Zeița, la plecare, o sfătuise bine:

— Să nu deschizi capacul. Balsamul din cutie e numai pentru zei… „E pentru zei, știu bine, se frământa Psiheea, călătorind pe drumuri, și cerceta cutia. O, de-aș putea și eu să folosesc balsamul! Puțin. Cât de puțin. Să mă fac mai frumoasă decât mă știe Eros, și-apoi să caut mijlocul ca să pătrund la el. Am băgat eu de seamă unde l-a-nchis zeița. Iar el, văzându-mi chipul, să mă-ndrăgească iarăși…“

Și tot gândind în sine, aproape fără voie, mânată de iubire, Psiheea întredeschide binișor capacul.

Numai că din cutie – așa cum uneltise zeița Afrodita – iese un abur negru, și fata se prăbușește. Aburul o-mpresoară și el aduce somnul cel fără de sfârșit.

ZEUS HOTĂRĂȘTE…

Dar Eros, ce văzuse prin vrajă toate astea, nu mai așteaptă mult, și cum aflase locul unde-i ținea zeița aripile și arcul, le smulge și s-avântă printr-o fereastră afară.

Ajunge la Psiheea. Adună în cutie aburii grei ai morții și fata se trezește:

— Iubite… Tu ești oare! … Deci m-ai iertat? … Mai stai… Mai stai, să te privesc… Căci am atâtea lucruri să-ți spun, de-atâta vreme de când ne-am

despărțit…

— Și eu, Psiheea dragă, rostește zeul Eros, dar nu-i timp de pierdut… Mama mea, Afrodita, este pe urma noastră. Tu du-te cu balsamul. Eu plec către Olimp.

Și zboară zeul Eros drept în Olimp și spune:

— O, Zeus, tu ce lumea o cârmuiești din slavă, îndură-te de mine și de iubita mea…

— Nu, nu… strigă din urmă zeița Afrodita, sosită în rădvanu-i din flori de trandafir. Nu-ngădui, stăpâne! Psiheea nu-i zeiță, și un zeu, cum este Eros, nu poate face nuntă cu ea – o muritoare…

— Ba da, răspunse Zeus. Nu te mâhni, frumoaso, și-ncearcă să surâzi. E vremea să astâmperi pe acest copil zburdalnic, care-a făcut și face atâtea nebunii… E vremea să-l însori. Și ca să fie demnă Psiheea de un mire ceresc, cum este Eros, eu am s-o fac zeiță.

Și Zeus poruncește lui Hermes să adune, în sala de consiliu, pe zei și pe zeițe. Să vină și Psiheea. Și-i dă fetei să soarbă din cupa lui de aur esențele divine: ambrozie și nectar.

— Rămâneți împreună necontenit de azi, le glăsuiește dânsul. Iar voi, zei și zeițe, puteți să-ncepeți nunta și să vă veseliți… Vă poruncește Zeus! …

Și Eros cu Psiheea au făcut astfel nunta, rămânând amândoi fericiți în Olimp…{5}

Note:

{1}↑ Legenda despre Eros și Psiheea a fost povestită cu multă vervă și fantezie – probabil după o veche legendă elină – de către scriitorul Apuleius, în opera sa „Măgarul de aur“. Tema a fost reluată de către alți scriitori și, sub diferite variante, a rămas în folclorul multor popoare.

{2}↑ Eros, dragostea, la început era, pentru grecii vechi, numai forța universală, care unește ființele perechi, perechi, făcându-le să procreeze. El a unit-o pe Gheea, cea dintâi zeiță, cu Uranus, cel dintâi zeu. Mai târziu, poetizând legenda, grecii și l-au închipuit pe Eros ca un tânăr înaripat, dându-i drept părinți pe Afrodita, zeița dragostei, și pe Ares, zeul luptelor nesăbuite. Întruneau astfel în dragoste, în chip poetic, frumusețea Afroditei cu dorința de cucerire a lui Ares, vrând adică să sugereze că dragostea cea frumoasă trebuie cucerită. De aceea vechii meșteri îl înfățișau adesea pe

Eros călare pe un leu, ținând în mână o liră. Arătau în acest fel că simțămintele, reprezentate prin liră, pot îmblânzi o ființă oricât de cruntă.

{3}↑ În Capitoliul din Roma se află o statuie cioplită din marmură pentelică de faimosul Praxitele. Opera, un giuvaer de piatră, a fost răpită de romani din Elada. Aici Eros, Cupidon sau Amor – cum îi spuneau romanii – este înfățișat ca un tânăr cu pletele încrețite și aripile pe umeri. El are un arc, din care este gata tocmai să tragă o săgeată, poate muiată în miere și foc, poate în otravă și venin. Lui Eros însă nici că-i pasă de cele care vor urma. Un zâmbet șăgalnic îi luminează fața și toată frumusețea ce i-a fost dăruită de Afrodita. Alte opere îl reprezintă pe Eros în mână cu o torță – torța care trebuia să înflăcăreze dragostea oamenilor, după ce el îi țintea cu săgețile.

{4}↑ Tot în Capitoliu se găsește un grup de marmură care-i înfățișează pe Eros și Psiheea îmbrățișați. Fără îndoială că această operă, săvârșită de un artist necunoscut, a inspirat nu numai pe poeți, ci și pe pictori și pe muzicieni, într-atât este de armonioasă marmura dăltuită.

{5}↑ Această legendă ne arată că dragostea nu poate dăinui, dacă nu e însoțită și de o simțire adâncă. Psiheea, în limba greacă, se tâlcuiește prin suflet. Dar și sufletul se înalță prin dragoste, prin Eros, și ajunge în Olimp, adică în locul unde se găsea fericirea desăvârșită, pe care o gustau numai zeii, cum credeau elinii.

Într-un frumos tablou, care se găsește la Luvru, pictat de artistul Louis Gérard, este înfățișată această alegorie. Eros, înaripatul, cuprinde pe Psiheea, pe draga lui soție, ca s-o urce în Olimp.

POSEIDON ŞI AMFITRITA

Palatul lui Poseidon[{1}], zeul care purta în mâna lui triena[{2}], se ridica-n Egeea.[{3}] Însă de-acolo zeul pleca adeseori în carul său de aur, tras ca o vijelie de zeci de cai sălbatici. În urma lor săltau cetele de delfini şi alte animale din apele marine.

Fiindcă zeul Poseidon crease cândva calul[{4}], îl îndrăgea nespus. Dar şi mai mult iubea delfinul, delfinul care zburdă mereu voios prin valuri şi saltă şi se joacă şi face giumbuşlucuri. Aproape nu-i poveste legată de Poseidon fără să fie vorba, cumva, despre delfin. De altminteri în legende se spune că Poseidon şi-a cucerit soţia cu ajutorul unor delfini credincioşi.

Odată, pe când zeul se preumbla pe mare, văzuse într-o ceată de nimfe nereide o tânără fecioară, numită Amfitrita. Nimfele nereide, în număr de cincizeci, erau nişte copile de o bunătate rară. Mama lor era Doris, o nimfă oceanidă, şi tatăl lor, Nereu, alt zeu bătrân al mării, care-şi avea palatul în apele Egeei.

Iar când zeul Poseidon cutremura adâncul de ape mişcătoare şi îneca sub valuri triremele eline, nimfele nereide plângeau înduioşate şi, lunecând prin valuri, se avântau cu toate să scape corăbierii. Ele-i purtau pe braţe şi-i aruncau pe ţărm…

Când se trezeau sărmanii şi se vedeau trăind, ştiau că-şi datoresc această fericire nimfelor nereide. Le mulţumeau cucernici şi le zvârleau ofrande în valurile mării.

URMĂRIREA NIMFEI

Acum însă Poseidon zărise pe Amfitrita cu toate celelalte surate ale ei. Copilele dansau într-o insulă Naxos, şi zeul se oprise, vrăjit de melodia ce o cântau în cor.

„Ce cântec! … Ce visare! … şi-a spus în sine zeul. Ce fete are Nereu! Mai ales Amfitrita… Ia stai s-o mai privesc…“

Şi se uita la fată cu ochii lui albaştri, tăioşi cum e oţelul.

Pesemne, însă, barba-i zburlită şi-nţesată de alge şi de scoici şi fruntea-ntunecată şi pletele-i albastre s-or fi zărit cumva. Căci nimfele, deodată, au contenit din dans şi au sărit în mare.

…Şi zeul a zâmbit:

Cred că a venit vremea să-mi aduc o regină, la mine, în palatul de aur din Egeea! … Iar nimfa cea frumoasă e fata lui Nereu… De mă însor cu dânsa, îmi întăresc domnia… și asta va fi bine!“

Și, cum s-a-ntors Poseidon la dânsul la palat, a trimis pețitori, dar fata nici n-a vroit s-audă:

— Cum? Eu să fiu soție acestui zeu, ce este atât de mânios, c-o fire atât de aspră și un glas răsunător? … Tridentul lui mă sperie de câte ori îl văd, căci îi cunosc puterea. Și caii lui la fel, când tropotesc prin valuri și-aleargă și nechează… Nu… Nici prin gând nu-mi trece… Nu… Nici nu vreau să-l văd…

Și ca să scape, fata a fugit într-o peșteră albă, de marmură, vrâstată cu vine de argint. Aici veneau noroade de vietăți marine, ce-i aduceau, ca danii, scoici, alge mlădioase și pietre de mărgean și o cinsteau pe nimfă. Iar ea, blândă din fire, le ocrotea pe toate aceste vietăți ce locuiau prin mări.

Dar zeul din Egeea, Poseidon, o căuta și, ca să-i dea de urmă, puse doi delfini, ce înotau prin ape și-i întrebau pe toți:

— N-ați văzut-o pe nimfă? Nu știți pe unde e? Pe unde se ascunde copila lui Nereu? Răspundeți, căci stăpânul e supărat cumplit… Voi nu vedeți cum marea se zbuciumă de-atunci? Poseidon o lovește cu furca sa mereu… Și o zguduie, izbind-o neîncetat de stânci, și sfarmă, între valuri, puzderii de corăbii. Răspundeți… Căci altminteri stăpânul va aduce prăpădul asupra voastră…

MÂNIA ZEULUI SPOREȘTE

Poate mai mult de frică, cineva a vorbit – un șarpe, o meduză, un pește, careva… și-a spus unde e fata și că-și are sălașul în peștera aceea de marmură, vrâstată cu vine de argint.

Delfinii, credincioși, au și pornit înot, să aducă iute știrea. Poseidon, aflând vestea, s-a-nveselit nespus. Și-a pus pe umeri haina de purpură brodată cu aur și argint. A ridicat tridentul, ca să-și pieptene părul albastru, încâlcit. Și-a curățat și barba de scoici și de nisip. Iară pe fruntea arsă de vânturi și furtuni și-a așezat coroana, pornind spre ascunzișul copilei lui Nereu.

Dar poate Amfitrita a fost și ea vestită că zeul îi aflase locul de adăpost, și s-a ascuns mai bine, într-un cotlon al mării. Încât zeul Poseidon venise în zadar.

În zadar o căuta, căci nu dădea de dânsa, și nimeni nu știa unde ședea pitită. Poseidon, de mânie, așa-și trântea tridentul, încât se zguduiau și apele și munții și Tartarul cel negru, unde domnește Hades, și se părea că totul s-apropie de sfârșit. Jivinele din apă, noroade-notătoare de pești și raci și broaște și scoici și câte toate se ascundeau în grote, se pitulau de spaimă prin pietre și nisip. Nu li se vedeau ochii și își așteptau moartea.

Abia târziu, în noapte, când hăurile mării primiseră atâtea corăbii călătoare, și apa acoperise țărmul, s-a potolit Poseidon pentru puțină vreme…

Numai că-n zorii zilei pornise iar s-o caute pe nimfa Amfitrita și, nici de data asta neizbutind s-o afle, a scufundat din nou, sub furia lui, corăbii, insule și maluri, părăduind ținuturi și înecând sub ape oameni nenumărați.

Atunci, delfinii ageri s-au hotărât din nou s-o caute pe Amfitrita. Ba chiar s-o și pețească…

DELFINII O PEȚESC PE AMFITRITA

Si au pândit șireții când nimfa – mulțumită că zeul a plecat – ieșea pe țărmul mării să se-nsorească o clipă.

Jucându-se, delfinii s-au apropiat de coasta unde – în iarba verde – se odihnea fecioara. Ea ridicase capul, vrăjită fără voie de jocul cel zburdalnic, de tumbele ghidușe, de salturile repezi ce le făceau delfinii.

Privind astfel spre dânșii, deodată se trezește c-o piatră azvârlită de un delfin, în iarbă. Era, precum se spune, un mărgăritar mare, c-o strălucire vie, ce-mprăștia lumină pe toată coasta mării și o umplea de vrajă. Nedumerită încă, fecioara nereidă aude pe delfini:

— O, preafrumoasă nimfă, stăpânul nostru este, după stăpânul Zeus, cel mai bogat din lume. Palatele de aur, cleștar și diamante, aflate în Egeea, au munți de avuții, și tot ce vrea din lume Poseidon dobândește. Puterea lui e mare, și ea nu-i întrecută decât de dragostea ce o are pentru tine. Căci el te vrea soție. Și ce fecioară oare nu s-ar simți-ncântată să-i fie lui domniță, stăpână peste ape? Asemenea iubire nu mai găsești în lume… Ascultă-l deci, copilă, și fă cu dânsul nunta. De nu primești, Poseidon, îndurerat, sfărâmă și insule, și țărmuri și numai tu, fecioară, ai să fii vinovată față de zei și oameni de o astfel de năpastă… Blestemele-or să cadă asupra ta, să știi…

Auzind vorbele ce le rosteau delfinii, frumoasa nereidă, de spaimă pentru dânsa, de milă pentru oameni – pe cât spune legenda – s-ar fi

înduplecat.

Delfinii l-au vestit îndată pe Poseidon că nimfa se-nvoiește a fi soția lui.

Zeul s-a repezit spre peștera în care s-adăpostea mireasa și, cu glasul tunător, a îmbiat-o să vie alăturea de el.[5]

Ea sa urcat în carul tras de o sută de monștri, carul de sărbătoare cu care trecea zeul peste aria mării. Poseidon, plin de fală și plin de mulțumire, a strâns în mână frâul, și monștrii au pornit.

În jurul lor săltau nimfele nereide, ținând în brațe lire, cântând cu toate-n cor, în cinstea Amfitritei, în vreme ce cortegiul avea în fruntea lui pe oceanida Doris, purtată tot de un monstru. Dânsa ducea în mână făclia cununiei. Astfel au mers cu fală și au intrat în palatul puternicului zeu, unde s-a făcut nunta.

Sfârșindu-se cu nunta, au venit la Poseidon cei doi delfini isteți ce pețiseră fata.

— Mărite, au spus dânșii – în limba lor, desigur – când ne-ai trimis în lume, să găsim locul unde se ascundea Amfitrita, ai zis cu voce tare că ne vei da la nuntă răsplata cuvenită… Acum o așteptăm. Căci uită-te, mărite, mireasa-i lângă tine…

— Cuvântul mi-l voi ține, a glăsuit Poseidon. Răsplata o veți primi pe loc.

Și și-a întins tridentul. A prins pe el delfinii și i-a zvârlit în cer, țintuindu-i pe boltă, și i-a strigat lui Zeus:

— Îngăduie, slăvite, o nouă constelație: a celor doi delfini!

— Să fie precum vrei, i-a dat răspuns îndată trufașul său fârtat.

Așa spuneau elinii că s-a ivit pe boltă frumoasa constelație a celor doi delfini.

Pe urmă Amfitrita i-a născut lui Poseidon un fecior cam ciudat, ce se numea Triton. Triton era ca zeii, din creștet până-n brâu, doar părul îi era verde și-ncununat cu trestii. De la mijloc încolo feciorul lui Poseidon era ca un balaur. Și el avea o scoică mare și răsucită. Dacă sufla în scoică, marea se-nvolbura, urla înverșunată, sau, alte ori, furtuna se potolea pe loc.

Triton a fost acela care, suflând în scoică, a rechemat la matcă puhoaiele hoinare din râuri și din mări, când s-a sfârșit potopul.

În acest zeu, elinii vedeau însăși furtuna, marea dezlănțuită, ce geme mânioasă, lovindu-se de țărmuri. El era, pentru zeul stăpânitor al mării – ca Hermes pentru Zeus – pristavul de credință. De aceea locuia, alături de

Amfitrita și tatăl său, Poseidon, în palatul de aur, cleștar și diamante, din apele Egeei.

CICLOPUL POLIFEM

Astfel și-a văzut zeul stăpânitor al mării dorința împlinită, făcându-și-o soție pe fata lui Nereu, pe nimfa Amfitrita.

Firește, după nuntă, Poseidon, ca toți zeii, nu i-a păstrat credință frumoasei Amfitrita. Ca Zeus, ca Apolo și ca atâția alții, dânsul a mai avut și alte zeci de soții, dintre zeițe, nimfe și mai ales copile de simpli muritori.

Din încuscrirea asta s-au născut regi, eroi și alte ori niște monștri. Dintre monștrii aceștia cel mai cunoscut este uriașul Polifem.

Poseidon dobândise pe acest fecior cu o nimfă, ce se numea Toosa. El era de o mărime de-a dreptul uimitoare. Pitici păreau uriașii pe lângă Polifem. Dacă intra în mare, apa îi ajungea abia la mijloc. Avea o față neagră și mare cât o casă și un singur ochi în frunte, ce parcă scânteia. Era urât ca moartea. Ciclopul purta în mâini un trunchi enorm de pin, ce-i slujea de măciucă. Cu aceasta-și mâna turma, vâna sălbăticiuni și-i omora pe oameni. Căci n-avea nici o milă uriașul Polifem. Avea numai o lege: poftele lui, și-atât! …

Monstrul acesta groaznic voia să se însoare c-o soră a Amfitritei, o fiică a lui Nereu. Legenda ne arată că fata, Galateea – căci astfel se numea – era mult mai frumoasă chiar decât Amfitrita. Atât că Galateea iubea, de mult, pe un tânăr, pe Acâș, un păstor, și se ferea de monstru, de crudul Polifem.{6} Dar fiul lui Poseidon, îndrăgostit de nimfă, silindu-se să-i placă, își pieptănase părul – ce-i spânzura în vițe sălbatice și negre – cu grebla lui uriașă. Și-și retezase barba murdară, încâlcită – plină toată de spini – c-o seceră ascuțită. Iar fața lui hidoasă și o oglindea într-una în ape cristaline. Vroia să pară chipeș, s-o ademenească pe mândra Galateea.

Din naltul munte Etna se desprinde o colină, ce intră până-n mare. Și-n locurile acestea, la poalele colinei, se-ntâlneau Galateea și cu păstorul Acâș. Stăteau ades de vorbă și-și făureau tot felul de planuri minunate…

Numai că, într-o zi, Polifem se coboară din munte pe colină. Își pune la o parte toiagul său enorm. Din sân își scoate naiul, pe care și-l făcuse dintr-o sută de trestii, și începe să cânte… Vuiau în zare munții, și marea, zbuciumată, fierbea de-atâta larmă.

Nimfa însă era tocmai atunci cu Acâș la poalele colinei. Vedeau și auzeau totul.

Polifem nu știa că nimfa e pe plajă, o socotea în mare, ascunsă undeva. De aceea, lăsând naiul, a început să strige spre valurile mării:

— Mai albă ești, fecioară, ca floarea de măslin și mult mai dezmierdată ca rodul din grădini. Mai zveltă ca aninul… Ești mai îmbietoare decât soarele iarna sau decât umbra vara. Mai rumen ți-e obrazul ca mărul pârguit și ești mai majestuoasă ca trunchiul de platan. Mai proaspătă ca gheața. Mai dulce ca un strugur. Mai moale decât puful de lebădă… Dar tot tu, Galateea, ești mai nepăsătoare decât aceste stânci. Mai surdă decât marea… Ah, dacă m-ai cunoaște mai bine, ai pricepe că ai greșit, fugind din calea mea mereu… Căci partea cea mai mare din acești munți e-a mea… În ei se află peșteri ce sunt tot ale mele, unde nu simți căldura în vara arzătoare, nici frig în toiul iernii. Și-n pomii mei sunt fructe ce-atârnă greu pe ramuri, aproape să le frângă. Am vii care dau struguri ca aurul de galbeni. Tu însăți vei culege, cu mâna ta, și fragii ce se află-n pădure și coarna ce se coace în toamna-mbelșugată și prunele zemoase, care-mi umplu livada și licăresc prin arbori. De vrei să-mi fii soție, nu-ți va lipsi nimic. Pomii cei plini de roade vor fi numai ai tăi, și turmele, ce umplu pășunea și pădurea sau sunt închise-n peșteri, vor fi tot ale tale. Ridică-ți dară capul din valuri, Galateea! Nu mă disprețui… Eu mă cunosc mai bine. Doar mi-am văzut icoana în unda verde-a apei și mi-a plăcut de mine. Nici Zeus n-are, poate, un trup atât de falnic și niște plete dese, care îmi cad pe umeri, parc-ar fi o pădure. Nu te gândi că părul ce-mi crește pe tot trupul ar fi o urâciune. Copacul fără frunze nu are frumusețe, nici calul fără coamă. Am doar un ochi în frunte, dar el îmi e destul. Ce? Soarele din ceruri nu este numai unul? Și nu le vede toate? … Să-ți mai adaug că zeul Poseidon îmi e tată și că-ți va fi și ție, dacă vei fi soția lui Polifem, uriașul? … Ascultă-mi rugămintea… Disprețul tău mă arde mai rău decât un fulger… și fii soția mea! …

Apoi, sfârșindu-și vorba, ciclopul Polifem își ia din nou toiagul și pornește pe țărm. Deodată, îi vede pe cei doi. Îi vede și răcnește:

— Aici erați? Mișei! … și eu care credeam că nimfa mă ascultă… De-acolo, de pe țărm, râdeați de mine… voi… Dar e ultima oară când vă găsiți alături… Acuma s-a sfârșit! …

El prinde-n brațe-o stâncă și o ridică-n sus. Nimfa se zvârle-n apă. Acâș strigă cu groază:

— Ajutor, Galateea! …

Numai că Galateea nu cuteza să iasă din mare, să-l ajute. Cine-ar fi cutezat să-nfrunte pe uriaș?

Și stânca îl zdrobește pe bietul păstoraș și sângele lui curge, fierbinte, printre pietre.

Ce-a plâns sărmana nimfă. Și-a implorat pe zei, ca să-și pogoare mila peste sărmanul tânăr zdrobit de Polifem.

Și atunci, legenda spune c-a țâșnit cu putere, din stâncă, un izvor… și-n jur au crescut trestii. Șuvoaiele-mpletite s-au transformat în râu, un râu cu apă rece, numit de nimfă: Acâș, în amintirea celui ucis de Polifem și-a dragostei pierdute…

Note:

{1}↑ Marea, cu apa ei albastră sau verde-vineție, cu forța ei nemărginită, i-a înfricoșat și i-a atras întotdeauna pe elini. Marea scălda pământurile Ior din toate părțile, parcă le îmbrățișa. Ea îi purta pe valurile sale, spre aventuri și fapte glorioase. Dar tot ea le zdrobea corăbiile, pe vreme de furtună, izbindu-le de stânci și învăluindu-le în giulgiul nemăsuratelor genuni. Desigur, sus, în cer, după credința lor, se afla Zeus, veghind cu fulgerele în pumni asupra muritorilor. Însă acolo, lângă ei, se afla marea. „Și cine cârmuiește oare marea? se întrebau de multe ori elinii. Cine dezlănțuie deasupra ei noianul vânturilor despletite? Cine o zguduie până în adâncuri și o năpustește peste țărmuri? Cine ridică insulele din valuri, sau cine este acela care le cufundă?“ După puterea cerului, fără îndoială, nu era alta mai teribilă decât cea a mării. Zeul Poseidon, această forță a mării, trebuia înduplecat. Numele lui vine – după unele păreri – din sanscritul Idaspati, care înseamnă stăpânul apelor. Romanii l-au numit pe acest zeu Neptun.

{2}↑ Tridentul este de fapt o denumire latină a trienei. Cu tridentul sau triena Poseidon putea să dărâme și munții, el fiind și zeul cutremurelor, așa după cum îl numește Homer în versurile sale. Dar în același timp Poseidon putea să și zidească, nu numai să dărâme. În urma răzvrătirii lui Poseidon, care se alăturase Herei, cândva, împotriva stăpânului Olimpului, zeul mărilor fusese osândit să zidească o cetate, Troia. Această legendă nu este altceva decât poetizarea acțiunii mării, care poate construi tărâmuri noi, prelungind coastele, prin depunerea de nisipuri, provenite din sfărâmăturile pietrelor aduse de curenți.

{3}↑ Marea Egee se află în partea de răsărit a Mediteranei. Egeea a intrat și în unele legende marine românești, dar aici a căpătat chipul unei

bătrâne rele, vrăjitoare.

{4}↑ Calul simbolizează, prin saltul său, izvorul care țâșnește vesel din clinele muntoase. Coama lui răvășită de vânt, în goană, se aseamănă cu valul. Nechezatul lui e ca țipătul furtunii care aleargă, parcă în tropot, peste aria mării. Are în el parcă și rezonanțe din țipetele păsărilor și ale oamenilor, când marea se înfurie și își răscolește adâncurile, urlând, zbătându-se între maluri, de parcă ar vrea să scape din niște lanțuri nevăzute.

{5}↑ Pe o friză din altarul lui Neptun de la Roma și într-un mozaic de la Pompei se vede scena nunții zeului mărilor cu fiica lui Nereu, Amfitrita.

{6}↑ Această legendă este povestită tot în „Metamorfozele“ lui Ovidiu. Despre Polifem, acest fiu al lui Poseidon, se va mai povesti, pe îndelete, în legenda lui Odiseu sau Ulise. Zeul Poseidon a avut și alți feciori monstruoși la chip sau la fire. Ei reprezentau relele pe care le pot săvârși apa sau unele ființe din adâncurile ei.

HADES ŞI PERSEFONA

Legende nu sunt multe despre Hades. Oamenii nu-l iubeau deloc. Chiar numele i-l pronunţau în silă, pentru că Hades era zeul neîndurătoarei morţi şi al umbrelor muncite, în neguri, sub pământ.

Zeus, când împărţise lumea cu cei doi fraţi ai săi, îi dăruise marea lui Poseidon, păstrându-şi pentru dânsul cerul. Iar pentru Hades rămăsese locul întunecat şi trist, numit Infernul{1}, ţinutul misterios al morţii. De aceea, poate, Hades, era cel mai posac şi mai nesuferit din rândul zeilor.

În timp ce zeii, în Olimpul lor, cântau şi dănţuiau în râs şi glume, posomorâtul Hades pe tronul lui de aur, din marele-i regat subpământean, nu avea altă grijă decât să cerceteze şi să însemne bine fiece greşeală pe care o săvârşeau cei de pe pământ.

Venea odată vremea când orice muritor urma să se coboare în Infern. Şi acela care-i supărase mai deseori pe zei pleca în Tartar{2}, să-şi capete osânda necurmată. Ceilalţi porneau – cum va fi evocat – spre Insulele fericirii, ale norocului şi păcii, numite şi Câmpiile Elizee, un fel de paradis al desfătărilor şi bucuriei.

UN ZEU MEREU LA PÂNDĂ

Ca să-i pândească, nevăzut, pe muritori, ursuzul Hades avea o cască fermecată.{3} Dacă-şi punea pe frunte această cască albăstrie, cum sunt văzduhurile-n zări, nu mai putea să-l vadă nimeni, şi zeul, ajutat de genii{4} şi de zeiţe-ntunecate, putea să-şi împlinească voia, şi-i pedepsea pe muritori. Geniile îi căutau pe aceia care nesocoteau Olimpul. Pe urmă cercetau şi pe alţii: pe cei lipsiţi de omenie, care nu ospeţeau drumeţii sau cerşetorii sau străinii, duşi de nevoie prin Elada. Căutau pe criminali, sperjuri, pe trădătorii din războaie, şi-i urmăreau cu multe rele, nenorociri şi griji şi boale… Le insuflau adesea patimi ce-i împingeau către pieire şi îi izbeau fără cruţare, până ce-i nimiceau cu totul… Atunci se ivea Tanatos, purtând o mantie ca smoala, pe umeri două aripi negre şi o sabie în mâna dreaptă. Tanatos era moartea însăşi{5}. El smulgea umbra celui dus. Iar umbra o lua zeul Hermes, crainicul tatălui ceresc{6}, s-o ducă-n tristele adâncuri ale lui Hades.

Drumul către tărâmul morţii trecea prin nişte peşteri negre şi mlaştini verzi, ce răspândeau miasme grele şi-i ameţeau pe călători. Pe acest drum se

aflau genii tăcute, hâde, răutăcioase, ce aduceau lumii jalea, teama, bătrânețea, grijile, boala, sărăcia, foamea și chinul, și războiul. Ele îi opreau pe călători și le spuneau cuvinte grele sau îi loveau cum le plăcea. Dar Hermes nu întârzia. Zeii nu se temeau de genii. Și ajungea numaidecât la granițele întunecatului tărâm, înconjurat de râul Stix{7}, de nouă ori, ca într-un ghem.

În calea lui, către palatul zeului Hades, mai trecea și peste râul Aheron. {8} Dar umbrele nu puteau trece, decât dacă plăteau lui Haron, luntraș bătrân, un ban de aur, sau de argint sau de aramă. Morții-și țineau în gură banul. Iar cel ce nu-l avea cu dânsul mai zăbovea pe aceste maluri un veac întreg, ba și mai bine…

Ceilalți, de cum treceau de apă, zăreau o poartă larg deschisă către palatele lui Hades, palate despre care se credea că-s făurite din argint. Și, lângă poartă, se afla Cerber, monstrul cel cu trei capete. Pe capete se foiau șerpi, ce șuierau necontenit și-și ridicau spre călători gâtlejuri vinete, solzoase. Câinele îi lăsa să intre pe poarta mare, larg deschisă; dar cine pătrundea acolo nu mai putea, în veci, să iasă, căci Cerber îi sărea în cale și-l alunga iar înlăuntru.

Și încă se mai spunea că umbra unui mort, trecând de locul străjuit de Cerber, venea în fața judecății, cât timp sta Hermes în Infern.

Cei ce erau învinuiți de zeul Hades c-ar fi călcat poruncile vreunui mare olimpian, și mai ales ale lui Zeus, erau pe loc zvârliți în Tartar.

Iar ei cădeau de-a rostogolul, pe o cale tot atât de lungă, cât e din cer pân’ la pământ. Aici, înconjurați de ziduri și un râu de foc și de scântei, închiși cu o poartă, făurită din diamantul cel mai tare, ce nu putea fi sfărâmată, osândiții gemeau în chinuri.

Acolo se găsea Tantal{9}, un rege care, aflându-se odată la un ospăț, pe muntele Olimp, se mâniase, fiindcă zeii aveau ambrozia și nectarul și-l păstrau numai pentru ei. Ca să răzbune nedreptatea, luase merindele cerești și le dusese pe pământ, dându-le muritorilor. El mai dezvăluise încă și din secretele lui Zeus, și-i vestise pe pământeni despre ce se punea la cale pe seama lor, sus, în Olimp, așa ca ei să se ferească.

Pentru toate aceste fapte, Tantal a fost silit să-ndure foamea care sfâșie trupul, setea ce pârjolește pieptul și spaima cea nimicitoare. Călăii l-au vârât în apă, într-un lac limpede și rece, până la brâu. Să vadă apa și să-i fie sete. Au coborât pe lângă dânsul ramuri din pomii de pe țărmuri. Ramuri cu rodii

și naramze, mere, și pere, și smochine. Să simtă aroma că-l îmbată. Să-i crească foamea fără margini.

Dar cum se apleca spre apă, să-și ude buzele uscate de setea care-l mistuia, apa se retrăgea spre maluri. Și cum căta să-ntindă mâna, să ia o fructă de pe ramuri, să-și potolească puțin foamea, de veacuri lungi neostoită, toți pomii îi piereau din față.

O stâncă grea și colțuroasă sta doar oleacă agățată deasupra lui, gata să cadă și să-l strivească sub povară.

Bătrân, cu barba colilie, străvechiul rege sta în apă, sub întreita suferință, bătut cu bicele de genii, zgâriat cu gheare ascuțite, batjocorit și zi, și noapte… și frica-i măcina puterea, doar cât privea puțin spre stâncă. Și el striga mereu lui Hades:

— Zeu blestemat, ajungă-ți chinul!

Dar Hades, încruntat pe tronu-i, nici nu se ostenea s-audă…

IXION ȘI SISIF

Si tot în Tartar mai era un rege din Tesalia, cu numele de Ixion. El îndrăznise să-și înalțe ochii către zeița Hera și să îi spună c-o iubește.

— O cutezanță nemaipomenită! … Cum să-și ridice ochii către Hera un simplu muritor? I-o crimă ce se cade pedepsită în mod pilduitor! strigaseră toți zeii.

— De ce? îi întrebase Ixion. Voi, zeii, nu alergați după soții și după fete de muritori? Nu le mințiți? … Și însuși Zeus, cât e el de mare, n-a înșelat atâtea pământene? …

— A! … Dacă Zeus ar fi vrut să aibă în brațele-i nemuritoare pe soția ta, i-au răspuns zeii, era o cinste și o fală, și pentru ea, și pentru tine… Dar tu, un om de rând, să cați spre slavă, spre o zeiță olimpiană? Netrebnice, ai să plătești amarnic!

Și l-au zvârlit în Tartarul lui Hades, l-au țintuit pe o roată de aramă, încinsă bine-n flăcări, și l-au legat, în loc de lanțuri, cu șerpi oribili, reci și umezi ce-l otrăveau mușcându-i trupul. Iar roata se-nvârtea întruna, în timp ce Ixion, sărmanul, țipa și se zbătea de groază.

Se mai găsea-n acele locuri Sisif, regele din Corint, cel care îi dezvăluise lui Asopos fapta lui Zeus: crima de-a-i fi răpit copila ce purta numele Egina.

De ciudă și mânie, Zeus, aflând, că este dat de gol, l-a azvârlit pe Sisif în Tartar. Cei trei judecători, pe care îi avea Hades în Infern, l-au osândit să se trudească pe veșnicie. El trebuia să urce-o stâncă pe un munte-nalt, nespus

de nalt. Cu trudă și cu suferințe urca sărmanul până sus; da'ndată ce ajungea pe culme, o eumenidă se ivea, îi smulgea stânca și o azvârlea la poalele acelui munte. Și iar pornea Sisif s-o urce cu osteneli neînchipuite. Sudoarea îi curgea-n șiroaie. Trupul îi tremura ca varga. Abia putea să mai respire, dar nu-ndrăznea să se oprească, pentru că genii infernale învârteau bice făurite din zeci de șerpi încolăciți și îl izbeau necontenit. Sângele îi curgea șiroaie, din trupul vlăguit de trudă.

Desigur că pe lângă aceștia mai erau mii și mii de umbre, ce îndurau pedepse crunte, cum hotărau judecătorii, sub ochiul ager al lui Hades.

E drept că unii dintre oameni: cei ce slăviseră pe zei, ca și cei drepți, viteji și vrednici, erau trimiși pentru odihnă în niște locuri minunate. Hades îi răsplătea anume, ca să le fie la toți pildă și să-mplinească pământenii, cu umilință și cu teamă, legile aspre, hotărâte de către Zeus, pentru toți.

Pe aceștia îi duceau cu cinste în Insulele fericirii, ale norocului și păcii, numite de cei vechi Câmpiile Elizee.{10}

Aici, la marginea lumii, era o țară-ncântătoare. Nu era frig, nici cald, nu bătea vântul. Abia de respira Zefirul, împrospătând mereu văzduhul. Și umbrele se desfătau în cântece și dans și lupte, pe pajiștile-nmiresmate. Durerea nu se cunoștea. Tot ce fusese întristare aici era de mult uitat. Nu stăpânea decât plăcerea și bucuria și răsfățul…

HADES VREA SĂ SE ÎNSOARE

Dar să revenim la Hades… Legendele spun că se simțea într-o vreme singur și hotărâse să se însoare. Și fiind el zeu atât de mare, frate cu Zeus și Poseidon – având a treia parte a lumii în stăpânire – a dat de știre pretutindeni că-i dornic să-și găsească o soție.

A așteptat un timp… Însă degeaba! … Nici o zeiță nu voia să plece de bună voie în regatul sumbru, pe care-l stăpânea, cu fală, Hades. Nici o zeiță n-ar fi vrut să vadă mereu, pe lângă ea, chipul lui Hades: bărbos, posomorât și rece. Și, dându-și seama zeul morții că așteaptă – fără nici o speranță – atâta vreme, s-a hotărât să-și fure o mireasă.

Și-a trimis slugile să cerceteze cam ce zeiță a rămas nemăritată. Care e mai frumoasă și mai blândă? Care e demnă să ajungă stăpână într-un ținut atât de mare?

N-a trecut mult și-a venit știrea că sora mijlocie a lui Zeus, zeița holdelor, Demetra{11}, ar fi având o fiică minunată. Se cheamă Cora și-i

frumoasă, mai-mai s-ajungă pe Afrodita… La fire este potolită. Este cuminte, înțeleaptă. E numai bună de stăpână într-un ținut unde se află tristețea cu tăcerea laolaltă, sub apriga domnie a lui Hades.

Zeul nici n-a mai stat pe gânduri. Știa prea bine că Demetra, zeița holdei însorite, n-o să i-o dea pe Cora de nevastă. Și atunci i-a cerut-o lui Zeus, care era părintele fecioarei, născută din iubirea cu Demetra.

— Mi-ai dat acest ținut subpământean, o fi spus Hades, în care oamenii nu vin cu bucurie… Zeii la fel… De aceea nu-mi găsesc soție. Și s-ar cădea, la o nevoie, să-mi dai un ajutor. N-ai vrea să mi-o dai de nevastă pe fiica ta și a Demetrei? …

Zeus o fi zâmbit pesemne, auzind vorbele lui Hades, și o fi răspuns:

— Ți-o dau, desigur, căci îmi ești frate și un zeu vrednic… Numai de poți s-o iei. Demetra pururea veghează asupra ei ca o tigroaică.

— N-ai grijă în privința asta, o fi grăit iar zeul Hades. Destul că nu-mi stai împotrivă tu, tatăl ei…

Și Hades a și pus la cale cum s-o răpească pe fecioară.

Se povestește că-ntr-o zi frumoasa fată se afla cu niște nimfe prin livadă și culegea zambile, roze, flori de șofran și violete.

Deodată, Cora mai zărește și un narcis, o plantă mândră, cu înfățișare uimitoare. Narcisul răsărit acolo avea o sută de tulpine și fiecare avea flori cu un parfum atât de tare, că năpădise tot pământul, întreaga mare și chiar cerul.

Cora, uimită de narcisul atât de neobișnuit, s-a îndreptat spre el, să-l rupă. Dar când și-a-ntins zglobie mâna spre acea floare minunată, pământul s-a deschis în față-i. În tropot au țâșnit afară caii cei negri ai lui Hades, târând un car măreț de aur. Din car, cu brațele-i vânjoase, a prins-o, ca-ntr-un clește, Hades. Și carul, ocolind livada, a pierit iarăși în adâncuri. Se petrecuse totul iute, cât scăpărarea unui fulger. Nimfele ce erau de față nici n-apucaseră să-l vadă pe răpitorul mândrei Cora, scumpa copilă a Demetrei.

Se auzise doar un strigăt:

— Săriți! … Săriți voi, zei sau oameni! …

Și țipete… plâns cu suspine… Apoi un geamăt lung de groază… Pământu-și închisese bolta. Pierise carul ca năluca.

„Cine fusese? Cine? Cine? …“ N-aveau de unde să mai afle. Și nimfele plângeau:

— Demetra! … Îți dăm o veste dureroasă. Copila ta gingașă, Cora, a fost răpită… Blânda fată… De cine? Unde? Nu se știe! … A fost însă furată

Cora…

În deznădejdea ei, Demetra și-a pus pe umeri un văl negru și, luând toiagul drumeției, a și plecat în lumea largă, doar-doar o va găsi pe Cora.

I-a întrebat pe zei, pe oameni. Dar nimeni nu aflase taina. Iar Zeus se ferea s-o spună. Și nouă nopți și nouă zile a colindat pe văi și dealuri, prin grote și pe creste sure, în insule, păduri umbroase, livezi, pășuni, câmpii cu grâne. Ea lumina aceste locuri cu două torțe mari: doi brazi, aprinși cu vâlvătăi în Etna.

Însă n-a dat de urma Corei…

Și negăsind-o nicăieri pe fiica ei, s-a mâniat atât de tare, încât a pustiit tot rodul ce-l dase glia-n acel an.

Cădeau și grânele uscate, și pomii își pierdeau belșugul; și tot ce se afla-n grădină, și chiar pășunea vestejise, iar turmele piereau, flămânde.

— Nimica n-o să mai rodească… Oamenii vor muri de foame… și zeilor n-o să le-aducă nici rugi, nici sacrificii, nimeni! … zicea zeița, îndârjită.

Văzând că nu e glumă, Zeus l-a trimis repede pe Hermes s-o potolească pe Demetra. Să vadă ce e de făcut, cum s-o împace pe zeiță.

— Cât timp eu n-am să-mi văd copila, pământul n-o să mai rodească! … a spus Demetra, neclintită.

Iar Zeus s-a temut.

— Rămânem fără sacrificii… Să zbori până la Hades, Hermes, și cere-i să-i dea drumul Corei, să se întoarcă la Demetra.

CORA SE ÎNTOARCE LA DEMETRA, DAR…

S-a coborât Hermes la zeul morților, rugându-l s-o lase liberă pe Cora. Și Hades n-a avut ce face, a trebuit să se supună. Dar el a dat Corei să guste – mai înainte de-a pleca – din jumătatea unei rodii.{12}

Mâncând-o, Cora se legase să se-ntoarcă iar la Hades. Șiretul zeu ținea s-o aibă pe mândra Cora, să n-o piardă în nici un chip, ca să-i însenineze viața în mult prea tristele-i ținuturi.

Călăuzită deci de Hermes, Cora s-a-ntors cu voie bună la mama sa, sus pe pământ. Mama și-a strâns copilă-n brațe, dar, bântuită de un gând ce o înspăimântase mai de mult, a întrebat-o de îndată:

— Nu cumva întunecatul Hades ți-o fi dat fructul unei rodii, să guști dintr-însul la plecare?

Fata nu prea vroia să spună. Îi era rușine… Îi era teamă… dar până la sfârșit a spus. N-ar fi putut s-ascundă taina mamei sale.

Aflând Demetra despre fapta ce o săvârşise iarăşi Hades, i s-a dus toată bucuria şi a început să se jelească:

— Aşadar tot vei fi pierdută, copila mea? … De tine tot n-o să am parte! Însă – s-a învolburat zeiţa – dacă-i aşa, să afle Zeus că nici Demetra nu se lasă… Pământul tot nu va da roadă şi or să rămână pustiite păşuni, ogoare şi livezi… şi toate fiinţele-or să piară… Şi am să văd dacă-i dă mâna lui Zeus, Zeus olimpianul, ca-n templul lui să nu mai fie nici foc, nici jertfe şi nici preoţi…

— Nu! … Nu te mânia, zeiţă, s-a auzit atunci o voce. Grăia din slavă însuşi Zeus. Şi află ce am hotărât eu: fata va sta la soţul său, la Hades, numai o parte, o treime din timpul cât durează anul. Restul – două treimi din an – va fi cu tine, cu noi toţi…

— Va sta alături de mine două treimi din an, stăpâne? … Doar o treime lângă Hades? Îţi mulţumesc. Eşti stăpân drept şi tare vrednic…

Îndată a făcut zeiţa un semn cu mâna spre ogoare, şi totul a-nverzit ca-n farmec, şi-a înflorit, a dat şi roadă. Iar oamenii au prins s-adune belşugul grânelor din holde, şi animalele flămânde nu pridideau să se hrănească, după-ndelungata ajunare. În temple s-au aprins iar focuri, să ardă jertfele aduse, şi fumul s-a-nălţat spre slavă, în stâlpi tremurători şi palizi, purtând miresmele plăcute în cer, la nările lui Zeus. Şi el, mirosind fumul din jertfe, privea zâmbind către Demetra, ce îşi strângea în braţe fata şi o săruta cu foc pe frunte şi pe obrajii ca bujorul.

Şi astfel, cum hotărâse Zeus, de atunci, în fiecare an, Cora stătea pe lângă mamă, de primăvara până toamna, şi iarna cobora la Hades…{13}

Demetra s-a-nvoit să facă nuntă copilei ei cu Hades. Fără nici o îndoială că o fi fost o nuntă mare, căci Hades se asemuia şi cu Poseidon şi cu Zeus în măreţie şi putere faţă de zei şi pământeni.

După această întâmplare, Corei i s-a mai dat un nume: Demetra i-a zis Persefona.{14} Iară lui Hades i s-a spus, nu numai Hades, ci şi Pluto{15}, adică zeul cel bogat. Era bogat, având pe Cora. El care nu găsise o nimfă să-l însoţească sub pământ, avea pe Cora – Persefona – chiar dacă nu stătea-n Infern decât o parte dintr-un an. El, zeul morţilor şi al groazei, era acum la rând cu toţi. Era bogat şi mulţumit, la fel ca zeii din Olimp…

Note:

{1}↑ Deși denumirea de Infern, dată ținutului lui Hades, este de origine latină, o folosim totuși în povestirea noastră, fiind mult mai cunoscută.

{2}↑ Tartarul este asemeni iadului despre care se vorbește în legendele noastre, în care geniile infernale au fost transformate în draci.

{3}↑ La vechii greci, tot ce se afla în adâncimile pământului se întruchipa prin Hades. Ei auzeau venind de acolo zgomote surde, amenințătoare, și atunci își spuneau cu teamă: „Ce se aude și ce-ar putea să fie în străfunzimi, sub scoarța pământească? Cu siguranță că mai este acolo o altă lume neștiută nouă!“

Mai observaseră că orice vietate care murea era cu timpul putrezită și transformată în țărână. Părea că o ființă nevăzută le absoarbe trupul în adâncimile negre. Astfel au numit pe acest zeu Hades, care însemna nevăzutul.

Ca să justifice și faptul că Hades este nevăzut, se arăta că fratele lui Zeus primise în dar, de la ciclopi – în vremea luptei cu titanii – casca lui fermecată, albăstruie.

{4}↑ Geniile Infernului erau: harpiile, eriniile și eumenidele hidoase, care purtau în pletele zburlite șerpi veninoși, și bice-n mâini.

În tragediile „Edip“ a lui Sofocle, „Oreste“ de Euripide, ș. a., se văd adeseori aceste genii necruțătoare, care îi urmăresc pe oameni și îi nimicesc până la urmă.

{5}↑ Elinii își închipuiau moartea sub chipul unui bărbat tânăr, cu barbă. Legendele noastre populare, în schimb, o înfățișează sub forma unei bătrâne oribile, sau, cel mai adesea, ca un schelet, cu o mantie neagră pe spate, purtând, în loc de sabie, coasa cu care retează firul vieții.

{6}↑ Zeul Hermes cel înaripat s-a transformat, cu timpul, după apariția creștinismului, în îngerul care duce morții până la porțile raiului sau ale iadului, după cum sună poruncile lui Dumnezeu.

{7}↑ Pe râul Stix se jurau zeii. Acest jurământ era cel mai grozav din Olimp. Cine-și călca jurământul pe râul Stix, chiar dacă ar fi fost Zeus în persoană, trebuia să stea, un an întreg, într-o stare asemeni morților, și alți nouă ani nu avea voie să se amestece cu ceilalți zei, nici să ia parte la consilii sau ospețe. De fapt râul Stix, numit mai târziu Mavronero, este un râu obișnuit care, provenind din trei izvoare, se aruncă în Cratis și apoi se varsă în golful de Corint. Râul curgea printr-un ținut arid, pietros, misterios și înfricoșător (astăzi, însă, mult schimbat de oameni) și se precipita din înaltul unor stânci de granit roșu, asemeni unui șuvoi negru, într-un fel de

gură ca de vulcan. Elinii credeau că râul se ducea sub pământ și înconjura de nouă ori Infernul, și că acela care sorbea din acest râu era cuprins de înghețul morții.

{8}↑ Celelalte trei râuri ale Infernului erau: Aheronul – râul spaimelor, Piriflegetonul – râul de foc, și Cocitul – râul plânsetelor. Aceste râuri curgeau în mlaștinile Aherusiade, unde umbrele îndurau suferințe, după mărimea vinovăției lor față de zei. Doar cei socotiți prea vinovați erau de fapt aruncați în Tartar, locul groazei, în cele mai afunde tainițe ale Infernului, de unde nu mai ieșeau niciodată.

{9}↑ Tantal era legendarul rege al orașului Sipilos, din Lidia – Asia Mică. De la numele și suferințele lui a rămas expresia de chinuri tantalice, suferințe fără seamăn.

{10}↑ Câmpiile Elizee pot fi asemuite cu raiul sau paradisul din legendele noastre și ale altor popoare.

{11}↑ Demetra se chema la romani Ceres, zeița holdelor și a bogăției de cereale.

{12}↑ Rodia era fructul iubirii, după cum socoteau elinii. Soțiile dădeau soților lor jumătatea unei rodii, când plecau în lume după aventuri războinice sau negoțuri, sigure fiind că ei le vor păstra statornici credința și se vor înapoia acasă.

{13}↑ Zeița Cora întruchipa pentru cei vechi sămânța care încolțește și dă roadă, ea fiind fiica Demetrei – holda cea bogată – și a lui Zeus – cerul care dă ploaia, căldura și lumina. După strângerea recoltei, sămânța este vârâtă în pământ, pe timpul iernii, până primăvara, când va încolți din nou. Elinii credeau că zeița Cora este adăpostită iarna în adâncul negru al pământului, adică în tărâmul lui Hades. Este timpul când Cora stă la soțul său.

{14}↑ Numele Persefonei se pare că ar însemna în limba greacă veche: „cea pierdută prin moarte“, pentru că Demetra o pierduse la început pe fiica ei, când fusese răpită de zeul stăpân peste morți. Romanii i-au spus Proserpina. Tema mamei care își caută copilul răpit s-a păstrat în folclorul tuturor popoarelor, sub diferite variante, mai ales la popoarele slave, latine și chiar germanice. Și în artă s-a păstrat această temă. Pliniu cel bătrân ne povestește despre o „Răpire a Proserpinei“, zugrăvită de Nicomahos, un pictor din antichitate. Alte două frumoase picturi sunt ale lui Rubens și Tizian. Ne impresionează mai ales pictura lui Tizian, în care caii cei negri, înhămați la carul lui Hades, par vii, încât aștepți parcă să sară de pe pânză,

ca-n versurile lui Ovidiu: „Răpitorul pornește acum carul său cu toată iuțeala. Și telegarii și-i mână în goană, strigându-i pe fiecare, pe nume…“
Se mai cunoaște un alt grup de marmură, de o negrăită frumusețe, sculptat de Girardon. În acest grup o vedem pe Cora-Persefona – răpită de zeul Hades. Florile pe care zeița le culesese abia din livadă au căzut jos, și zeul calcă brutal pe ele. Fata plânge și-și înalță mâinile spre cer, strigându-și în ajutor nimfele surate, pe mama sa și pe tatăl său, Zeus. Așa cum este aici înfățișată, ea exprimă, mai bine decât orice, simbolul elin al vegetației pălită de vânturile repezi ale toamnei.

{15}↑ Într-o pictură veche, de pe un vas, îl vedem pe Hades-Pluto – ducând în mână cornul abundenței. Numele Pluto, împrumutat și de latini, înseamnă bogătașul. Aceasta pentru că Hades nu era numai zeul nevăzut și misterios din adâncuri, care primea morții. El găzduia și plantele, sub formă de semințe, iarna. Mai avea în spinare și toată avuția de minerale și metale. Iată în ce consta bogăția lui Hades-Pluto. De la ultimul lui nume s-au creat cuvintele plutocrat – cel puternic prin bogăția lui – și plutocrație, adică domnia unei mâini de bogătași asupra celor mulți și năpăstuiți.

HESTIA ŞI DEMETRA

Dintre copilele lui Cronos: Zeus îşi făcuse soţie pe Hera, Demetra se-ngrijea de holde şi de livezi şi de grădini, iară Hestia[{1}] păzea focul. Nu focul slăvilor înalte, ţâşnind în fulgere spre oameni. Nici focul clocotelor surde, arzând pământul în adâncuri, ci focul caldelor cămine, focul pe care ardeau jertfe. Focul, care-nsemna iubirea din mijlocul aceleiaşi familii, credinţa pe care şi-o datorau întotdeauna părinţii şi copiii, între ei.

Toate acestea se întrupau cu măreţie în cea dintâi copilă a lui Cronos: Hestia.

Îndată după doborârea zeului Cronos, Hestia, fiind eliberată, ceruse fratelui său dreptul de a rămâne-n veci fecioară, deşi Poseidon, şi mai târziu zeul Apolo, ar fi dorit-o de soţie.

Zeus încuviinţase ruga sorei sale mai mari, căci farmecele Afroditei nu au atras-o niciodată pe această fată a lui Cronos. Şi, pentru această puritate, zeiţa mai primise dreptul de-a fi slăvită-n orice templu, şi-n fiecare casă din Elada. Mai înainte de a se face vreun sacrificiu oricărui zeu, oamenii trebuiau să săvârşească o libaţiune, cântând-o pe Hestia, sau focul ce urma să ardă jertfa.

La ceasul de odihnă al amiezii sau seara, osteniţi de muncă, bărbaţii şi femeile se adunau cu toţii-n jurul vetrei, în care focul pâlpâia voios, şi cel mai vârstnic dintre dânşii făcea o libaţiune cu vin, ulei, sau măcar apă, vărsând câteva picături pe vatră.

— Ţie ne închinăm, Hestia, şopteau cu toţii. Păstrează-ne uniţi, în fericire, feriţi de boale şi alte rele…

Şi se plecau smeriţi spre flăcări.

Iar când se-nfiripa o casă nouă, când un fecior se-nsura, el lua din vatra părintească scântei cu care aprindea focul pe vatra lui abia zidită[{2}], după poruncile zeiţei.

Alte legende despre Hestia nu se cunosc. Ea a rămas neprihănită, precum jurase-n prima zi, curată cum e însuşi focul de care dânsa se-ngrijea…

DEMETRA LA ELEUSIS

În schimb, vom depăna povestea despre Demetra[{3}], zeiţa soră mijlocie. Legendele ne spun că ea a brăzdat cea dintâi ogorul şi l-a silit să

înverzească. S-a folosit însă de un om. De Triptolem.

Pe vremea când zeița umbla, căutând pe scumpa ei copilă, se spune că ar fi ajuns prin acel loc care se cheamă Eleusis.[{4}]

Acolo viețuia, pe vremuri, un om bătrân numit Celeu, vestit de harnic și cinstit, dar necăjit peste măsură.

Zeița își schimbase chipul, să n-o cunoască nimeni, și se făcuse o bătrână zbârcită la obraz și gârbovită. Pe cap și pe umeri se-nvelise cu o maramă veche, neagră. Și așa umblând, îl întâlnise în calea sa chiar pe Celeu, pe când se îndrepta spre casă, ducând în spate niște vreascuri. Într-o basma strânsese ghindă și în cofiță niște mure.

Pe lângă el mergea o fată, fata lui cea mai mărișoară, mânând din urmă două capre.

Văzând copila pe zeiță că umblă singură și tristă și gârbovită, s-a oprit și i-a grăit în acest fel:

— Unde te duci, măicuță dragă? Uite, acum se lasă seara și locurile-s cu primejdii…

— Mă duc în lume, a spus zeița, dar unde, n-aș putea s-arăt… Tu bucură-te, fată dragă, că poți rosti cuvântul: tată. Părintele ți-e lângă tine. Dar eu… eu mi-am pierdut copila… N-ai să-nțelegi tu niciodată cu cât e soarta ta mai bună decât a mea…

Și a dat să plece mai departe, să nu se vadă că pe gene i se ivise o picătură arzătoare.

— Ia stai… Dar cum ți-ai pierdut fata? a întrebat-o și bătrânul. Demetra i-a răspuns în dodii, să nu se afle că-i zeiță. Totuși i-a povestit că fiica i-a fost răpită de un zeu și c-a pornit pe jos s-o caute…

Bătrânul s-a-ntristat și dânsul, auzind întâmplarea asta. Fata la fel. Erau miloși, cu inimi bune. Aveau și ei o suferință, dar nu s-au mai gândit la asta și au chemat-o pe Demetra să se odihnească în coliba care se și vedea în zare, la poalele unei coline.

— Poate nu e pierdută de tot copila ta, a zis bătrânul. Oricum ar fi, vino, sărmano! … Poftește în coliba noastră. Odihna ți-o aduce, poate, o alinare cât de slabă…

Zeița ar fi vrut să plece, dar la atâta stăruință și bunătate omenească, s-a-nduplecat până la urmă și au pornit tustrei agale, către coliba lui Celeu. Pe drum a început bătrânul la rândul său să-i povestească mâhnirea ce-l rodea în taină. Băiatul cel mai mic din casă căzuse greu bolnav, de o vreme.

— Leac nu-i găsesc, zicea Celeu, și înțeleg că va să moară… Ce pot să fac? … și ce pot spune? … Așa dorește poate Hades…

Mergând astfel, tot povestindu-și, s-au pomenit lângă colibă.

Cum a intrat aici, Demetra a fost izbită de durerea ce stăpânea în încăpere. Copilul cel bolnav, de care îi povestea pe drum Celeu, zăcea pe pat și chipu-i palid purta pe el pecetea morții.

Iar biata mamă – Metanira – căzuse în genunchi zdrobită și spaima parcă o-mpietrise. N-avea putere să mai plângă.

Mișcată de atâta jale, zeița, care cunoștea ce e durerea de a-ți pierde un copilaș iubit, a-mpins-o pe Metanira la o parte și s-a plecat către băiat. L-a sărutat domol pe buze.

În acea clipă, copilașul s-a-mbujorat la chip ca mărul și sângele-i a prins s-alerge din nou prin vinele secate. Și Triptolem – cum se numea băiatul – s-a ridicat, plin de vigoare, din patul său de suferință.

Demetra îi umpluse pieptul cu răsuflarea ei divină.

— Mi-e foame, mamă, și mi-e sete! … Vreau să mă joc! … zicea băiatul.

Și toți, Celeu și Metanira, și fata lor săltau în juru-i. Nu știau cum să-i mulțumească bătrânei care săvârșise o vindecare fără seamăn și atât de miraculoasă.

S-au așezat apoi la masă și s-a servit, cu voie bună, tot ce strânsese gospodina în casa ei: lapte-nchegat, fructe și miere, o miere dulce ca nectarul.

Ai casei au mâncat cu poftă. Numai zeița n-a gustat din cele ce erau pe masă. Dar cum băiatul, Triptolem, cerea mâncare, îi era foame, Demetra i-a dat lapte cald, în care strecurase însă nișteseminţe fermecate.[{5}]

DEMETRA SE ARATĂ ÎN ADEVĂRATA EI ÎNFĂȚIȘARE

Venise noaptea. S-au culcat cu toții. Mii și mii de stele scânteiau pe boltă, iar purtătoarea de făclie, luna, își revărsa lumina argintie peste coliba lui Celeu.

Demetra se culcase-n preajma copilului tămăduit.

La miezul nopții, pe când somnul și liniștea domneau în casă, zeița s-a sculat în taină. L-a luat pe Triptolem în brațe, l-a mângâiat ușor pe frunte, trecându-și palma de trei ori pe pielea-i netedă și albă. A mai șoptit cuvinte, pe care gura omenească n-ar fi știut să le rostească – cuvinte magice,

desigur! – și apropiindu-se de vatra în care mai erau tăciuni, a învelit sub jar tot trupul copilului abia-nsănătoșit.

Nu știu cum s-a-ntâmplat, dar tot atunci s-a deșteptat din somn și Metanira. A auzit, pesemne, zgomot… Și, cum sunt mamele, cu grijă, a fost îndată în picioare și s-a-ngrozit de ce-a văzut. Bătrâna, care-l vindecase pe Triptolem, îl afunda, tot ea, sub jarul ce licărea roșu pe vatră.

— Copilul meu! … Ce faci, bătrâno? a strigat tare Metanira. Și, cât ai răsufla o dată, mama a și fost lângă vatră. L-a smuls pe Triptolem, cu spaimă, din jar și flăcări și din mâna în care îl ținea zeița.

— Sărmano, i-a grăit Demetra. Iubirea, grija ta de mamă, ce te-au împins să-mi smulgi copilul, nu au avut urmare bună. Vârând pe Triptolem în flăcări, am vrut să îl purific, să-l fac asemenea cu zeii: nemuritor și plin de fală. Acuma totul se sfârșește.

— Mă iartă… n-am știut! a rostit mama, cu glasul tremurător.

— Și totuși, eu am să fac din fiul tău, a glăsuit din nou Demetra, întâiul om care să știe cum trebuie arat ogorul… Cel dintâi care va cunoaște unealta mea cea nouă: plugul. Pentru că, iată, este vremea să aflați toți. Eu sunt Demetra, cea încărcată de foloase și pentru zei, și pentru oameni! …

Și și-a schimbat înfățișarea, făcându-se din nou zeiță, de o frumusețe uimitoare. Din vălurile sale albe se răspândeau în tot văzduhul miresme dulci și-mbătătoare. Iar părul galben, cum e spicul cel auriu din miezul verii, îi luneca pe gât și umeri și strălucea ca o lumină.

— Bătrâne, a grăit zeița către Celeu, cheamă poporul. Clădiți acolo, pe colină, un templu mare. Eu însămi vă voi da povețe asupra închinăciunii ce se va îndeplini în templu, ca să-mi aducă alinare tristeții c-am pierdut-o pe Cora. Și vă voi inița, drept preoți, în niște taine sau mistere, care se vor numi-n Elada misterele eleusine…

Și cum a poruncit zeița, Celeu a și chemat poporul, și au construit un templu mare, templul vestit din Eleusis.

TRIPTOLEM RĂSPÂNDEȘTE AGRICULTURA

Timpul a început să treacă. Triptolem{6} s-a făcut flăcău, și atunci Demetra i-a cerut să plece-n lume și să-nvețe pe oameni ce este agricultura, un meșteșug atât de spornic.

Și ca să vânture pământul mai repede ca rândunica, Demetra i-a dăruit carul ce o purta pe ea-n Olimp. Era un car tras de balauri.

Iar Triptolem trecea cu carul cel zburător din țară-n țară, și-i îndruma cu înțelepciune, în tainele agriculturii, pe toți cei ce doreau să aibă o viață mai îmbelșugată.

Așadar, Triptolem se pogorâse într-o zi în Sciția. Aici domnea un rege aspru, ce purta numele de Lincos. De cum a poposit flăcăul în țara asta, s-a îndreptat către palatul regelui, să-i spună ce gânduri l-au adus. Dar Lincos, om hain, din ură și din invidie pe tânăr, a pus la cale să-l ucidă.

— Am să-i iau carul său și plugul și am să mă mândresc eu însumi c-aș fi născocitorul acestui meșteșug pe care îl răspândește Triptolem! … își spunea regele în barbă.

S-a făcut că-l primește bine. L-a ospătat și l-a culcat într-o-ncăpere mai ferită. Noaptea, pe când dormea flăcăul, s-a apropiat cu pași de tigru ce vrea să-nșface o vietate și, cu o suliță, pe care și o pregătise de cu seară, a dat să-mpungă pe flăcău. Și-a hohotit plin de cruzime:

— Ha, ha! … Acuma-vei pieri! …

Demetra însă, ce-l veghease pe ocrotitul său, prin vrajă – deși la mare depărtare – n-a lăsat regelui răgazul să-i ia viața lui Triptolem. L-a prefăcut pe acest rege într-o dihanie complită, al cărei țipăt parcă-i hohot. L-a făcut fiara cunoscută sub numele de linx sau râs.{7}

Cu țipătul său, crudul Lincos l-a și trezit pe Triptolem. El a prins sulița scăpată de regele schimbat în fiară și a voit să-nceapă lupta. Dar linxul, hohotind sălbatic, s-a năpustit, nebun, pe ușă și a pierit către pădure.

Scăpat de moartea plănuită de Lincos împotriva lui, flăcăul a pornit spre casă, părăsind Sciția, o țară unde fusese rău primit.{8} Și Triptolem, dorind s-arate recunoștința sa zeiței, a pus la cale în Elada niște serbări strălucitoare, serbările eleusine.{9} Aici veneau agricultorii și îi cereau sorei lui Zeus, Demetra cea cu păr bălai, să-i ocrotească pe ogoare și să le umple casele cu grâne: orz, secară, mei…

REGELE TESALIEI DOBOARĂ UN STEJAR AL ZEIȚEI

Cine nu se ruga smerit, în temple, pentru belșugul pe ogoare sau în grădini sau în livezi, o supăra rău pe zeiță. Astfel se spune că, odată, un bătrân rege tesalian, ce se numea Erisihton, ar fi înfruntat-o pe Demetra.

Într-o pădure tesaliană Demetra avea un stejar. Un stejar falnic, rămuros, cu o coroană mult mai largă decât era toată pădurea, iar în trunchiul lui trăia o nimfă. O nimfă dragă a zeiței. Și oamenii, ca s-o slăvească pe mândra soră

a lui Zeus, veneau ades lângă copac. În ramurile-i înverzite agățau panglici și buchete de flori bogate în parfumuri. Iară poeții spuneau versuri scrise pe table ceruite.

Erisihton însă oprise ca oamenii să mai cinstească acest stejar, plăcut zeiței. Dar a aflat cu supărare că mulți nesocotesc porunca, și a hotărât să-i pedepsească și să reteze-ntreg stejarul.

A chemat câțiva sclavi cu sine și au plecat către pădure.

— Tăiați-l! … le-a poruncit dânsul. Numaidecât. În fața mea?

Dar nici un sclav n-avea curajul să dea întâia lovitură. Atunci Erisihton, cu furie, a prins în mână o secure, strigând spre cei aflați de față:

— Puțin îmi pasă că zeiței i-e drag acest stejar semeț. Și de-ar fi dânsa în persoană, în trunchiul lui, tot îl dobor… Cununa lui, atât de largă, va săruta curând pământul.

Și a lovit cu înverșunare.

Trunchiul atunci a scos un geamăt și frunza lui s-a făcut pală. Iar de sub scoarța despicată a început să curgă sânge.

— Stăpâne! … Nu mai da. Ajunge… a cutezat un sclav să-l roage.

— Ce-ai spus? … Tu, sclav, îmi dai poruncă? … a zis Erisihton, cu ciudă. Primește dar ce ți se cade…

Și cu securea-nsângerată i-a retezat îndată capul.

N-a trecut mult și a sunat cea de pe urmă lovitură. Trunchiul s-a prăbușit în tină. Căzând, s-a auzit o voce blândă, tăiată de suspine:

— Ascultă! îți vorbește nimfa ce a locuit în trunchiul ăsta nevinovat, tăiat de tine… Află însă că, pentru această faptă, vei suferi și tu, tirane…

Și nimfele de prin pădure fugeau cernite spre Demetra.

— Zeiță, tu, prea darnică, cea mai iubită dintre nimfe și-a pierdut viața sub securea călăului Erisihton…

Zeița-ndată și-a scos fruntea din holdele aproape coapte. A clătinat puțin din plete și toate holdele acelea s-au scuturat în tot regatul.

— O foamete-nspăimântătoare va bântui-n aceste locuri, unde chiar regele doboară stejarii mei! a zis zeița.

Și a dat poruncă unei nimfe să plece-n Sciția pustie, unde domnise crudul Lincos. Acolo nu mai creșteau grâne, nici fructe nu mai dădeau pomii. Și-n Sciția se afla Foamea, făptura cu obrajii galbeni și ochii-n fundul capului, cu buze vinete, uscate, dinții mâncați ca de rugină, părul zburlit și pielea aspră.

— Să vie Foamea, care-mi este de obicei vrăjmașă mie, a spus Demetra mâniată. Să-l nimicească pe călăul Erisihton și tot ținutul pe care-l stăpânește dânsul…

Și nimfa a pornit pe dată spre Sciția, să cheme Foamea. Iar Foamea s-a săltat pe o pală de vânt uscat și secetos, pornind înspre mănoasa Tesalia.

Regele, care săvârșise fapta, în acel ceas dormea adânc. Era cam spre sfârșitul nopții și Foamea, fără multă vorbă, a pătruns în palat, la rege, și l-a-nvelit, ca într-un giulgiu, cu aripile sale negre, și a suflat asupra-i fiere, ce i-a pătruns în măruntaie.

METRA SE SACRIFICĂ PENTRU TATĂL SĂU

Cum i-a suflat pe gât otrava, regele s-a trezit din vise și a început să strige tare:

— Aduceți-mi bucate multe… din toate felurile… Multe…

Slugile s-au pornit în fugă, purtând mâncări nenumărate: fructe și lapte, carne fiartă, fripturi din fel de fel de păsări și animale. Merinde care-ndestulau, mai înainte, toată țara, nu-i ajungeau acestui rege să-i sature grozava foame. De ce mânca, îi era mai foame. Cerea mereu alte bucate… și tot mai multe, tot mai multe… Mâncă avuția țării… Mânca tot ce se găsește, cu gura lui nesățioasă, și sărăcea tot regatul, înfloritor mai înainte. Cu timpul, însă, nu mai are ce să mănânce, ce să vândă, ca să-și mai capete bucate. Atunci pune ochii pe Metra, copila lui cea mai frumoasă.

— O vând ca sclavă, zice dânsul, și-mi cumpăr iar bucate multe, să-mi potolească focul gurii.

Dar Metra, bănuindu-i gândul, merge pe țărmurile mării și îl imploră pe Poseidon:

— Tu, zeule atât de mare, cel mai puternic după Zeus, ajută-mă să nu fiu sclavă, scapă-mă de așa rușine…

Zeul Poseidon se îndură și-i dă prințesei o putere de-a se preface, după voie, în orice animal din lume.

Fata își schimbă-nfățișarea. Se face cal. Regele-l vinde și-și ia pe prețul său mâncare.

Metra se schimbă atunci în câine. Erisihton îl vinde iute. Dar Metra scapă de sclavie prin noua ei înfățișare. Fugind de la stăpân, se-ntoarce la tatăl său, ce o vinde iarăși.

Ea-i singurul câștig ce-l are Erisihton, să se hrănească.

Dar hrana, astfel dobândită, nu-i mai ajunge regelui. Foamea îi crește fără margini și îl cuprinde deznădejdea. Și atunci, se spune în legendă că preanenorocitul rege și-a sfâșiat propria carne, împuținându-și astfel trupul.

Până la urmă a pierit.

Așa s-a răzbunat zeița belșugului și a recoltei pe regele Erisihton{10}, care-i nesocotea puterea și nu lăsa să crească-n voie stejarii falnici din păduri…

Note:

{1}↑ Hestia, sau Vesta – la romani – întruchipa pentru cei vechi focul. Focul cel blând din vetre, pe care ei își găteau hrana. Focul purificator de molimi. Focul ce le da în timpul nopților lumină și iarna îi ocrotea de geruri. Cum este flacăra de pură, așa urma să fie și căminul: curat și neatins de intrigi, înșelăciuni sau dușmănie.

{2}↑ Vatra sau căminul îi unea în jurul ei pe membrii aceleiași familii. De aceea, elinii au socotit că orașul se cădea să aibă o vatră a sa, un pritaneu, cum se numea, unde să ardă focul sacru. Focul acesta sacru trebuia să fie simbolul unității între locuitorii aceluiași oraș. La romani, acest foc era păzit de niște preotese, numite vestale, care trebuiau să rămână fecioare nemăritate. În pritaneu erau primiți solii străini sau ambasadorii. Tot de aici luau vechii greci tăciuni aprinși, când se duceau la luptă. În tabere aprindeau focul din acești tăciuni și simțeau numaidecât patria alături de ei. La fel, când porneau cu corăbiile să cucerească ținuturile îndepărtate și să întemeieze orașe noi, aduceau cu ei flăcările sfinte și se simțeau în noul oraș ca în patrie. Această dăinuire a focului însemna, după unii mitologi, chiar viața, pentru că oriunde se află oameni ei aprind focul în vetre. Poate din pricina aceasta, zeița este reprezentată, uneori, ținând în mână sceptrul, emblemă a suveranității, cum poartă numai frații săi: Zeus și Hera. În opere vestite, cum este statuia intitulată Giustiniani, aflată într-un muzeu de la Roma, o vedem pe Hestia sau Vesta, înveșmântată într-un dublu chiton, cu falduri lungi, cu văl pe plete și pe umeri. Ea are o înfățișare calmă și chiar puțin severă. Cu indexul arată către slăvile înalte. Prin acest gest, sculptorul grec pare că a vrut să spună urmașilor săi: „Năzuiți întotdeauna numai spre ceea ce este înalt și veșnic, plin de curățenie!“. Poate că simbolul ar putea fi asemuit cu acela al renumitei „coloane fără sfârșit“, creată de Brâncuși.

{3}↑ Demetra sau Ceres, întruchipând în legende pământul fertilizat de oameni, de cei dintâi plugari, însemna trecerea de la păstorie la lucrul pământului. Această trecere era însoțită de așezări stabile, de oarecare siguranță în colectivitate. Este reprezentarea legendară a dorinței oamenilor de a dobândi o viață tihnită și îmbelșugată.

{4}↑ Eleusis din Atica a devenit mai târziu un vestit loc de adorare a zeiței agriculturii, Demetra.

{5}↑ Semințele așa-zise fermecate, cu putere adormitoare, probabil erau semințe de mac.

{6}↑ Cuvântul Triptolem înseamnă, de altfel, cele trei munci de seamă din meșteșugul plugăriei: aratul țarinei, semănatul și secerișul.

{7}↑ Țipătul acestei fiare se aseamănă cu un hohot de râs. După legendă, însuși Lincos, în clipa când a fost preschimbat de zeiță, hohotea de bucuria izbânzii. Așa își lămureau elinii țipătul acestei fiare, care și la noi se numește râs.

{8}↑ Astfel justificau elinii faptul că în Sciția nu s-a făcut multă vreme agricultură.

{9}↑ Serbările din Eleusis, pe lângă jocuri și întreceri de gimnastică sau muzică, cuprindeau și o serie de practici religioase, ce imitau, de fapt, chiar munca pe care o fac pe câmp plugarii. Premiile distribuite la aceste serbări constau de obicei din grâne, mai ales orz. Aceste grâne erau recoltate pe o câmpie învecinată cu Eleusis, numită Raria. Aici, pe câmpia Rariei, se spunea că arase întâia oară pământul Triptolem, părintele agriculturii.

{10}↑ Legenda aceasta are și o altă semnificație. Elinii, în general, erau în luptă cu forțele naturii care puteau să le facă rău: cerul, cu fulgerele și trăsnetele lui, marea cu furtunile sale nimicitoare, soarele însuși, când era prea arzător, dar se simțeau apropiați de așa-zișii zei htonici, adică zei pământeni, cum erau Demetra, care asigura belșugul de roade, și Dionisos, zeul viței de vie, zeii naturii îmbelșugate, s-ar putea spune. Prin fapta lui Erisihton, grecii îi osândeau pe aceia ce făceau stricăciuni naturii, care distrugeau copacii, plantele, ogoarele sau pășunile, fără vreun scop și fără milă. Erisihton, pe cât se pare, mai este în același timp și pământul nefertil, adică dușmănos zeiței, care întruchipează abundența. Pe acest pământ nefertil se pustiește totul: holda, grădina sau pădurea. Nu mai pot viețui nici animalele. Deasupra lui bântuie foamea și el însuși, uscat, se sfărâmă, se risipește în nisipuri și praf, pe care-l duce vântul. Acesta ar fi tâlcul legendei lui Erisihton – Demetra rămânând belșugul.

În operele plastice, Demetra este reprezentată de obicei cu mare pompă. Ea are în jurul frunții spice de grâu, flori de mac și alte ornamente vegetale. În mâna dreaptă ține o torță – torța cu care și-a căutat copila – și în cea stângă un coș, cum se purtau în Eleusis. Alteori ea are o ținută simplă, demnă, fără podoabe, având numai o bentiță peste păr. Când este astfel reprezentată, Demetra se aseamănă mult cu sora ei mai mare, cu Hestia.

VESELUL DIONISOS

Multe făcuse năzdrăvanul Zeus. De-atâtea ori se supărase Hera. Și totuși, parcă niciodată dânsa n-a fost atât de îndârjită ca în ziua când stăpânul a făcut nuntă cu Semele, copila regelui din Teba.

Cum a silit-o să-i devină soție, sau cum a amăgit-o, nu se știe, dar nunta s-a făcut, pe cât se crede, chiar în palatul de la Teba al tatălui copilei, Cadmos.

Mult s-a mai mâniat zeița Hera, aflând această nouă necredință! Și, dornică să se răzbune, s-a prefăcut într-o bătrână, luând chipul doicei lui Semele, cu pas șovăitor și fruntea încununată de șuvițe mai albe decât neaua iernii.

A poruncit, după aceea, să i s-aducă un nor de aur. Norii aceștia învăluiau mereu Olimpul. Și a pornit pe el zeița, către palatele din Teba. S-a dus îndată la Semele și a-nceput s-o dojenească cu glas tremurător:

— Copilă… Cum te-ai lăsat ademenită? Acela care s-a lăudat că e stăpânul din Olimp e un amăgitor, desigur… Mulți se pretind că-s zei, pătrund prin case, ca să înșele fetele prostuțe. Așa socot c-ai păţit tu…

Și a sfătuit-o, și a-ndemnat-o pe fata regelui din Teba să ceară soțului dovada că este într-adevăr zeu.

— Îl rogi, de-i Zeus, precum spune, să ți s-arate în veșmântul și cu puterea lui cerească. Așa cum se înfățișează soției sale din cer, Hera…

Semele-ar crede și n-ar crede ce-i spune prefăcuta doică. Dar bănuiala tot o-nghimpă în inimă și nu-i dă pace. Și seara când coboară Zeus și se apropie s-o sărute, prințesa-l roagă, mângâioasă:

— De ești tu Zeus, și nu altul, aș vrea să-mi împlinești o vrere…

— Îți jur pe Stix, rostește Zeus, că tot ce-mi ceri se împlinește numaidecât…

Și fata râde bucuroasă:

— Atunci, să mi te arăți, slăvite, cum are dreptul să te vadă numai soția ta din ceruri, în strălucire și putere, cu fulgerele-n pumni și fața…

— Taci! … Taci! … a vrut să spună Zeus. Dar vorbele fuseseră rostite și se împrăștiau prin aer. Zeus jurase chiar pe Stix să-i împlinească voia. Nu mai avea nici o putere să se împotrivească faptei ce o ticluise bine Hera.

El se înalță într-o clipă către palatele olimpiene. Își clatină bogata-i chică și cheamă-n jurul său furtuna cu nori, cu tunete cumplite și fulgere

strălucitoare. Își pune hainele de aur. Ia-n mână sceptrul greu de rege peste pământ și peste ceruri, și se pogoară iar în Teba, chiar în clipita următoare.

Semele, cum urzise Hera, apucă numai să-l zărească pe soțul său și vrea să-i spună cât este ea de mulțumită că-i împlinește rugămintea. Însă abia deschide gura, și focul, care-l însoțea pe Zeus în fulgerele-i orbitoare, o-ncinge iute pe copilă. Palatul însuși se aprinde și ar fi ars în întregime, de n-ar fi fost în preajmă Gheea – pământul larg și bun – aceea ce e strămoașa tuturora. Și Gheea a făcut să crească perdele verzi de iederă peste coloane, peste ziduri, peste podele și-n tot locul. O iederă plină de sevă, ce-a-năbușit și a stins focul.

UN COPIL NĂSCUT DE DOUĂ ORI

Semele a pierit în flăcări… Doar fiul ce-l purta în sânu-i Semele cea nefericită a fost scăpat prin voia Gheei, când potolise pârjolirea palatului regelui Cadmos.

De fapt, din flăcări, Zeus l-a smuls pe băiețașul lui Semele, căci băiețaș era copilul. L-a strâns în brațe ca un tată și i-a rostit înduioșat:

— Feciorul meu, ți-ai pierdut mama, totuși, tu ai să viețuiești…

Și, printr-o taină cunoscută numai de el, Zeus l-a luat și l-a închis în coapsa lui, la fel ca-n sânul unei mame.

Au râs puțin de dânsul zeii, când au aflat că Zeus poartă pruncul închis în coapsa sa. Dar Zeus și-a văzut de treabă, și chiar la vremea cuvenită, la care ar fi născut Semele, l-a scos frumos, și el, din coapsă.

Iată de ce Dionisos{1} a fost numit și Ditirambus{2} – sau cel născut de două ori. Căci el o dată se născuse din mama lui pierită-n flăcări, și-a doua oară-l adusese pe lume Zeus, tatăl lui.

Și Zeus l-a chemat pe Hermes și i-a grăit:

— Să duci, pristave, pruncul ăsta, la Teba cea cu șapte porți. Socrul meu, Cadmos, a murit, dar Atamas e-n locul lui, ca ginere și ca urmaș. Soția sa, regina Ino, e soră bună cu Semele. Îi dai lui Ino băiețașul și-i poruncești să mi-l păstreze într-o odaie-ntunecoasă, ferită de lumina zilei. Să nu mi-l afle, cumva, Hera…

A luat în brațe Hermes pruncul și a zburat cu el în Teba. Iar Ino, soră cu Semele, l-a primit plină de-ncântare pe acest copil orfan de mamă. Abia de o zi, și ea născuse un copilaș, pe Melicerte. Se nimerise numai bine. Le da la amândoi să sugă din sânul ei bogat în lapte.{3} De îngrijit, îl îngrijea o

sidoniană vrăjitoare, ce purta numele de Mistis.[4] Și sidoniana vrăjitoare a pus la cale pentru zeul cel nou-născut serbări nocturne, dionisiace, zgomotoase. Ca-nchinătorii să n-adoarmă, a creat tobe și țimbale cu sunete răscolitoare și a aprins torțe luminoase, care s-alunge umbra nopții. A născocit apoi tiasul, un dans frenetic, ce se joacă în strigătele de „Evoe!“… Ea i-a dat zeului și tirsul, toiag și armă totodată, ce are-n vârf un con de pin și e-nvelit în flori și frunze de iederă cățărătoare. Tot ea a-ncercuit și fruntea și buclele strălucitoare ale acestui zeu frumos și vesel, cu verzi ghirlande-mbălsămate și struguri aurii și dulci.

GENII ÎNTUNECATE SE NĂPUSTESC ÎN PALATUL DIN TEBA

N-a trecut însă mult, și Hera, prin iscodiri și vicleșuguri, a aflat că trăia copilul, și-nverșunată ca o fiară s-a coborât pe loc în Tartar.

Erau acolo niște furii, geniile rele ale lui Hades.

— O! … Răzbunați-mă, voi genii, a glăsuit zeița Hera, și glasul ei vuia în Tartar. Regele Atamas și Ino m-au supărat, crescând în casă pe un fiu nelegiuit, ce-l are Zeus cu o fată pământeană. Nu le ajungea c-aveau ei înșiși alți doi copii, pe Melicerte și pe Learh… și l-au primit la dânșii-n casă și pe micul Dionisos. Porniți, deci, una dintre voi… Tu, Tisifone, ești mai cruntă! … și varsă peste ei otravă, foc, spaimă și nelegiuiri. Faceți-i pe acești părinți – ca o osândă meritată – să-și piardă cei doi fii iubiți, pe Melicerte și Learh. Mai mult, chiar ei să și-i ucidă… și astfel să se-nvețe minte toți oamenii că nu e bine să supere, cumva, pe Hera…

De cum a dat porunci zeița, îngrozitoarea Tisifone și-a luat în mână o făclie muiată-n sânge și-n otravă. Și-a pus pe spate o mantie argăsită, tot la fel, în sânge. Mijlocul și l-a strâns în chingă de șerpi, de vipere lucioase. Și a pornit în zbor, urmată de un cortegiu fără seamăn. Zburau cu ea, urlând turbate: Ura cea neagră, Nebunia, Crima și Jalea și Teroarea, și alte genii nemiloase.

Cum au ajuns, se zice că s-a cutremurat palatul. Porțile grele de aramă s-au zguduit, căzând în lături. Soarele, ce din cer zărise cruntul alai al Tisifonei, s-a depărtat, să nu mai vadă ce crimă se punea la cale.

Dar Tisifone a călcat pragul palatului lui Atamas. Plină de ură, ea și-a smuls, cu mâna-i neagră și ciumată, doi șerpi din pletele zburlite și a zvârlit unul spre Ino, altul spre regele Atamas. Iară cu falca-nsângerată a făcut semne de blestem.

În șerpii aceia Tisifone vârâse spuma nebuniei și a dorinței de măcel…

REGELE ȘI REGINA ÎȘI PIERD MINȚILE

Si Atamas, pierzându-și mintea, văzând-o pe soția lui, care-și ținea la sân copiii, a început să țipe așa:

— Ce caută în palat leoaica și puii ei? Săriți! … Săriți! … Întindeți lațurile voastre și prindeți fiara! … și o stârpiți!

În nebunia-i, dată de șarpele care-l mușca, sărmanul Atamas crezuse că soția lui este o fiară, și pruncii săi – pui de leoaică.

Și-n timp ce furia, mulțumită că-și atinsese țelul, zbura din nou vârtej spre Tartar, regele Atamas trăsese pe cel mai mic dintre feciori, Learh, ce încă gângurea, din brațele măicuței sale, și-l aruncase într-un zid, ca piatra dintr-o praștie.

Ino – neștiind nici ea ce face, sub mușcătura veninoasă – se repezise pe o stâncă cu celălalt copil în brațe, prea drăgălașul Melicerte. Și de pe stâncă s-aruncase în valurile vinete.

Nimfe și prietene și slugi, care trăiau pe lângă Ino, se și grăbiseră s-o scape. Dar Hera, ce privea din ceruri, șezând pe jilțul ei de aur, făcuse semn, și toate acestea s-au prefăcut pe dată-n păsări, în pescărușii, care și astăzi zboară și țipă peste valuri, cum spune legenda, căutându-i pe Ino și pe prunc.

FIUL LUI ZEUS SCAPĂ CU VIAȚĂ

Văzând stăpânul, din slava lui, ce se întâmplă pe pământ, i-a șoptit repede lui Hermes:

— Fugi! … Zboară-ndată către Teba și scapă-mi fiul din primejdii…

Noroc că-n toată vremea asta Dionisos era cu Mistis, în încăperea-ntunecată.

Hermes l-a luat pe micul zeu și a plecat cu el în zbor, în timpul nopții următoare. A zburat el, a tot zburat și a ajuns în insula unde trăia o nimfă, Nisa.{5}

— Să îngrijești de acest zeu, fiul Semelei și al lui Zeus, mai mult decât de ființa ta, i-a poruncit nimfei pristavul.

— Voi îngriji, a răspuns Nisa, și l-a ascuns în peștera cea mai umbroasă a insulei, l-a învelit în vălu-i alb și l-a împodobit cu flori.

Aici, în Nisa, s-a-nălțat zeul ferit de ochii Herei.

Și crescând el mai mărișor, Zeus i-a dat ca-nvățător pe un satir bătrân: Silen.{6}

Satirul era gras și vesel. Umbla întotdeauna beat, dar inspirat la beție, căci doar așa putea să prevestească și viitorul. Iar de cânta-n păduri satirul, până și fiarele jucau. Codrul își clătina frunzișul. Chiar zeii se săltau adesea din jilțurile lor de aur, dansând cuprinși de veselie, prin muntele cel nalt, Olimp.

PENTEU

Cum s-a făcut bărbat în lege, Dionisos pornise-n lume să-mprăștie vița de vie.

El colinda din țară-n țară. Umbla-ntr-un car tras de pantere, de lei, de tigri și alte fiare{7}, urmat de un cortegiu vesel, format din nimfe și satiri. Pe un măgar venea, alături, prietenul său, Silen, bețivul. Nimfele care-l însoțeau purtau numele de bacante și, împreună cu satirii – demoni cu coarne și copite, ce semănau cu niște țapi – dansau mereu, neobosite, în jurul lui Dionisos, băteau din tobe și țimbale, și altele sunau din flaut. Iar vinul… vinul curgea gârlă… Și toți făceau atâta larmă, că oamenii se-nfricoșau și se plecau către cortegiu, aduceau jertfe – mai des țapi – și-l aclamau neîncetat.

Cine nu se pleca nainte-i urma să fie pedepsit…

Așa se povestea, de pildă, că zeul, colindând pământul, s-ar fi îndreptat cândva spre Teba, spre țara unde se născuse. Acolo se afla pe tron un rege nou, numit Penteu.

Mulți dintre oameni, aflând vestea că s-apropia Dionisos, se grămădeau să-i iasă-n cale, știind că zeilor le place să te supui fără zăbavă. Îl aclamau pe acest zeu, care venea cu carul său tras de pantere și de lei, urmat de nimfe și satiri și având în preajmă pe Silen.

Deodată iese din palat regele Tebei, strigând tare:

— Stați! … Nu vă grămădiți în calea acestui zeu, ce nu cunoaște nici armele, nici vitejia. Bătrânilor, nu țineți minte că neamul nostru ni se trage din zeul cel puternic, Ares? Voi, tineri ce-ați ajuns la vârsta de-a purta sulițe și scuturi, puneți-vă pe creștet coifuri, nu foi de viță și ghirlande. Zvârliți încolo tirsurile, ce amintesc de moleșeală și de beția rușinoasă, și nu vă mai plecați urechea la cântecele de bacante. Nu vă mai prindeți nici în dansul ce-l tropăie satirii beți. O, nu vă istoviți puterea, sorbind licoarea blestemată, pe care ne-o aduce zeul. De e sortită Teba noastră să cadă-nvinsă, bine, fie, însă prin luptă glorioasă. Nu vreau să fie Teba pradă acestui zeu atât de tânăr și dezmățat, lipsit de vlagă, ce umblă cu bețivii-n

roiuri și-i parfumat, cu flori în plete, ca o femeie, ca o nimfă, din cele care îl urmează…

Și-și cheamă slugile Penteu. Le poruncește să alerge în goana mare, să găsească pe noul zeu, să-l lege-n știreanguri. Dar ca să nu se piardă vremea, el însuși urcă pe Citeron. (Un munte unde se adunase mulțime de femei și nimfe, să săvârșească pentru zeu mistere și închinăciuni, iar printre ele se găseau: Agave, propria lui mamă, surorile și alte rude.)

Însă Dionisos – se zice – aflând de fapta lui Penteu, a început să râdă-n hohot.

— Rege nebun, a grăit zeul, gândește el că mă va-nvinge? Că va opri cultul lui Bachus? … Silen! … Așteaptă, am să fac o glumă, să râdem amândoi cu poftă.

Și a-nălțat tirsul spre bacante, mai mult spre mama lui Penteu. Acestea s-au pornit să sară și mai vârtos, ca-ntr-un vârtej, când bate vântul și răscolește tot nisipul cel galben de pe malul mării.

Tocmai venea din văi Penteu și se mâhnea auzind cântul și țipetele deșucheate.

Agave cea cu păr cărunt îl vede cea dintâi cum urcă. Sub vraja lui Dionisos, nu știe că e fiul ei. Ci-l socotește un mistreț.

— Surorilor, grăiește dânsa către bacantele din munte. Priviți acest mistreț oribil, ajuns pe pajiștile noastre. Eu vreau ca prima să-l lovesc…

Și ea se-ntoarce mânioasă, lovind cu tirsul în Penteu, iar ceata aprigă s-avântă spre rege, care stă uimit privind la mama lui, Agave, ce-l socotise un mistreț.

În vârful muntelui e zeul și râde-n hohot cu Silen:

— Ce zici, bătrâne, bună-i gluma?

— E bună, râde și Silen.

Penteu pricepe însă totul.

— Dionisos, îl strigă dânsul, în timp ce lăncile-l lovesc, zeu ce aduci pierzania și acuma crima, mă învingi… Dar tot n-am să mă-nchin puterii tale, zeu viclean…

Și-ar mai fi spus, ar fi strigat și l-ar fi blestemat pe zeu, dar nimfele, înfierbântate, s-au repezit la el grămadă și l-au ucis cât ai clipi…

În acest fel, bietul Penteu, vroind să-mpiedice ca-n Teba să se împrăștie beția[{8}], căzu atunci zeului pradă.

Note:

{1}↑ Dionisos era tot un zeu pământean, htonic, ca și Demetra, un zeu al belșugului de roade, de aceea era plăcut elinilor. El era zeul viței de vie și ocrotea pe viticultori, după cum Demetra îi ocrotea pe agricultori. Pe lângă aceasta, Dionisos era socotit drept zeul cel mai vesel și mai popular, pentru că elinilor le plăceau cântecul și dansul. La petreceri se sorbea vin, și vinul aducea veselie, le turna foc în vine, le aprindea chiote în gâtlej, le aţâța picioarele la dans. De aceea elinii mai numeau pe acest zeu și Iachos sau Bachos, cuvinte care au același tâlc: gălăgiosul, acela care face larmă, pentru că petrecerile lui Dionisos erau pline de zgomot. Tot de aici s-a tras și numele roman: Bachus.

{2}↑ În timpul marilor dionisii: serbările organizate la Atena, în cinstea zeului Dionisos, se cântau niște imnuri: ditirambii. Cântăreții și dansatorii erau îmbrăcați, cu acest prilej, în blănuri de țapi. De aici a luat ființă tragedia – în grecește: cântecul țapilor – (tragos însemnând țap, și oda cântec). La micile dionisii, care erau organizate în sate, mai ales în centrele viticole, aceste cântece și dansuri aveau, de cele mai multe ori, un caracter comic. De aici s-a născut comedia,

{3}↑ Se spune că Dionisos, când era copil, sugea laptele cu multă poftă. Când se oprea din supt, striga: „Evoe“… Așa lămureau grecii faptul că la serbările dionisiace acest cuvânt răsuna adesea în mijlocul veseliei generale.

{4}↑ De la numele sidonianei Mistis vine cuvântul „mistic“, adică un lucru misterios, neînțeles, săvârșit de ființe supranaturale, cu puteri vrăjitorești. Grecii pretindeau că misterele dionisiace, ritualurile săvârșite la serbările zeului, fuseseră inițiate de către nimfa Mistis, cu talentele ei vrăjitorești. Ea organizase serbările noaptea, pentru ca, ferite de lumina zilei, să nu poată fi observate de Hera, dușmana de moarte a lui Dionisos, fiul nelegitim al lui Zeus.

{5}↑ Insula Nisa și-ar fi căpătat numele de la nimfa care trăia acolo. Unii mitologi cred că Nisa este tot una cu insula Naxos, din Arhipelag, unde era pe vremuri un loc vestit de închinăciune al zeului Dionisos.

{6}↑ Satirul Silen întruchipează butoiul, căci în butoi se toarnă mustul toamna (mustul simbolizând pe Dionisos tânăr). Cu vremea mustul se învechește și se preschimbă în vinul cel tare, la fel cum zeul vinului crescuse mai apoi, sub privegherea lui Silen, și se făcuse un zeu puternic.

{7}↑ Faptul că acest car al lui Dionisos era tras de fiare, pare a fi o aluzie la faptul că beția poate transforma pe om într-o fiară.

{8}↑ Alegoria aceasta arată că oamenii, încă din antichitate, văzând puterea băuturii, s-au cam temut și au vrut s-o stăvilească. Băut cu cumpătare, vinul e bun, plăcut, întăritor. Unii artiști chiar socoteau că vinul poate să-i inspire în versuri, muzică sau dans. Dar când ai întrecut măsura, vinul devine ucigaș. În el se află ascunsă crima. Bețivul este grosolan, nu mai are nici rușine și nu mai știe a chibzui. De aici și multele aluzii, din legendele antice, cu privire la oameni care înnebunesc din pricina zeului Dionisos: Ino, Atamas, Agave și alții, despre care nu s-a mai povestit aici.
Dorind să-i îmblânzească firea acestei forțe de temut, grecii i-au ridicat altare zeului care o întruchipa, și-l dăltuiau frumos, tânăr, cu trupul zvelt, înfășurat în blană moale de panteră, strânsă cam neglijent pe bust. Molatic, sprijinit de tirs, zeul avea pe fruntea albă cunună verde, de viță, iederă și flori. În cinstea zeului acesta ciudat, puternic, aveau loc niște serbări – orgii numite de elini, și bachanale de latini. Se făceau procesiuni, se înălțau imnuri – ditirambi – și se rosteau, în dialog, versuri vesele sau triste, cântându-se legende de altădată. Din ele se vor naște tragedii, drame satirice și comedii, adică însuși teatrul grec.

EROII

PERSEU

În cântecele vechi[{1}] se povestește că ar fi viețuit odinioară, în preavestitul oraș Argos[{2}], un rege care se numea Acrisiu. Și regele avea o fiică de o frumusețe uimitoare. Copila se chema Danae. Poeții o slăveau în versuri și regii îi trimiteau daruri. Numărul pețitorilor era atât de mare, încât palatul lui Acrisiu nu dovedea să-i mai cuprindă. Și regii, care mai de care erau mai falnici, mai puternici. De ar fi fost unul ales, se supărau, desigur, ceilalți. S-ar fi iscat poate războaie. De aceea regele Acrisiu stătea mereu în cumpănă și-i amâna pe fiecare cu vorbele-i meșteșugite, ca să treacă timpul, să se mai gândească.

Mai avea regele și o supărare. Se făceau grâne prea puține, deși pământul era bun. Ploua prea rar, și râul[{3}] ce străbătea întreg ținutul seca mereu în timpul verii. Poporul nu avea bucate.

Era nevoie de un flăcău să țină frâiele puternic. Supușii deseori cârteau, pentru că-n casa lui Acrisiu erau bucate din belșug, iar pruncii lor piereau de foame. Și regele era bătrân. N-avea pe nimeni ajutor. Copila lui era prea slabă, și-apoi urma să se mărite, să plece din ținutul Argos. Îi trebuia deci regelui braț de bărbat pe lângă casă. Vroia să aibă un fecior.

S-a dus atunci regele Acrisiu la un oracol.[{4}] A dăruit acolo aur, a făcut jertfe și libații, și a cerut zeilor sfat:

— Cum aș putea, preamăriți zei, să dobândesc încă un prunc, dar nu o fată – fată am! – ci un băiat, un fecior vrednic, care să-mi fie de ajutor și la greutăți și la necaz?

Oracolul i-a dat răspunsul:

— Tu nu vei căpăta, Acrisiu, nici un flăcău; ești prea bătrân; dar fiica ta, mândra Danae, va fi-n puțină vreme mamă. Odrasla ei va fi băiat.

O! Cum s-a bucurat Acrisiu. A socotit că fiica sa va face nuntă în curând, își va găsi un mire bun și o să aibă un copil.

— Va fi băiat? îmi pare bine. Atunci, atunci, nu mai am grijă. Nepotul meu o să m-ajute și îmi va ține loc de fiu.

Însă oracolul acela a mai grăit:

— Va fi ce ți-ai dorit: fecior. Atâta că acest urmaș te va răpune într-o zi. Tu vei pieri de mâna lui. Deci, nu te bucura zadarnic.

— Mă va ucide el pe mine, bunicul lui? a strigat regele Acrisiu. Și cum? Și când? Grăiți, voi, zei nepieritori, cum să împiedic crima asta?

— Nu poți s-o-mpiedici, au spus zeii. Tu vei muri, într-un amurg, de mâna fiului Danaei!

ZEUS SE-NDRĂGOSTEȘTE DE DANAE

S-a-nspăimântat regele Acrisiu și s-a întors în țara sa, cu ciudă-n suflet pe copila ce îi era nainte dragă. Și ca să-mpiedice ursita, a dat poruncă să se facă o închisoare sub pământ. Aici a dus-o pe Danae. A-nchis-o bine sub zăvoare și a încredințat-o unei sclave. (O sclavă ce-i fusese doică.)

— Aici va sta ascunsă fata, până la moartea mea târzie, a rostit regele Acrisiu. Să nu o poată vedea nimeni, cât voi trăi. Că-i prea frumoasă și prea blândă, și s-ar putea s-o îndrăgească vreun prinț, sau poate chiar vreun zeu. și să mi-o ceară de soție. Sau, mai rău, să-mi răpească fata, fără măcar să-mi ceară voie. Fără de soț, ea n-o să poată să aibă nici copii. Și, neavând fecior Danae, nu sunt primejdii pentru mine.

Atât că-nspăimântatul rege uitase că-n Olimp sta Zeus cel cu puteri nemărginite. Zeus putea să vadă fata și-n închisorile de piatră.

Și aducându-i Hermes vestea că fata regelui din Argos a fost închisă sub zăvoare, Zeus a și cătat spre ea. I-a cercetat înfățișarea. Iară Danae era albă, cu pielea caldă, de mătase, cu ochii verzi ca valul mării și părul roșu ca văpaia. Într-un cuvânt era frumoasă. Și Zeus s-a aprins pe dată.

— Danae, fata lui Acrisiu, va fi soția mea chiar astăzi! a grăit Zeus către Hermes.

— Dar cum vei izbuti, o, Zeus? a-ntrebat Hermes cu mirare. Danae este zăvorâtă în temnița de sub pământ, bătută-n plăci grele, de bronz, și, nu știu, zău, cum vei pătrunde.

— N-ai teamă, fiule! a zâmbit Zeus. Nunta ce vreau s-o săvârșesc va fi altfel decât socoți. Tu du-te acum. Întoarce-ți fața și cată de păstrează taina!

Și Zeus s-a schimbat, vicleanul, nu în taur, flacără sau cuc[{5}], ci într-o ploaie aurie, care-a căzut peste orașul lui Acrisiu. Iar ploaia asta aurie a străbătut, după voința marelui Zeus, printre pietre și printre plăcile de bronz; și a ajuns în încăperea unde sta sub zăvor Danae, învăluit-o pe copilă ca-ntr-o fierbinte-mbrățișare.[{6}]

ACRISIU DESCOPERĂ CRIMA

Danae a devenit astfel soția lui Zeus, olimpianul.

Lunile au început să treacă, și chiar la timpul cuvenit copila regelui Acrisiu a dobândit un fiu bălai, frumos ca soarele din slavă și fără seamăn de voinic, căruia ea i-a zis Perseu.

Nu știa, biata, cum s-ascundă această crimă a lui Zeus. Pruncul, ca toți copiii lumii, râdea, plângea și se juca. Dar, într-o zi, tatăl Danaei trecu pe lângă locul unde era închisă fata lui. Și dinlăuntru s-auzea glas de copil și râs zburdalnic.

Repede, tatăl smuci ușa, care fusese zăvorâtă. Trase pe doică la o parte – deși sărmana încercase s-arunce un văl peste copil –, și ce văzu? Danae, fata ce fusese închisă să n-o vadă nimeni, ținea la sânul ei un prunc.

— Doica să fie spânzurată! a zis Acrisiu spre ostașii care stăteau la uși de pază. Iar tu, netrebnică Danae, mă vei urma pe loc în templu. Și ai să-mi juri cine e tatăl acestui prunc nelegiuit.

Dusă de plete până-n templul lui Zeus, care se ridica în mijlocul cetății, Danae a trebuit să spună că regele din cer i-e soțul și tatăl pruncului Perseu.

— Minți, ticăloasă fără seamăn, a grăit regele Acrisiu. Și tare aș vrea să te ucid cu mâna mea, aici, în templul marelui Zeus, olimpianul, pe care tu-l năpăstuiești. De ți-ar fi soț, cum spui, nebuno, el ți-ar veni într-ajutor. Dar uite-l. Uite-l! Stă pe soclu și te privește neclintit.

— Răspunde, Zeus, îți sunt soție? Nu ai pătruns la mine tu, sub chipul unei ploi de aur, în acea zi de neuitat, și-apoi te-ai preschimbat în zeu, spunându-mi singur cine ești? Răspunde, Zeus! zicea fata, și pletele și le smulgea și se bătea în piept cu pumnii.

Însă mărețul olimpian privea tot neclintit la fată. Privea cu ochii lui de piatră. Nu îndrăznea să scoat-o vorbă, pentru că se temea de Hera. Ea și aflase de-ntâmplare, stătea în cer, pe un nor albastru, și asculta ce se vorbea.

Și văzând regele Acrisiu că Zeus stă tot nemișcat, a chemat iute niște meșteri. A poruncit să i se facă o ladă mare, aurită, un fel de cufăr zăvorât.

În acest cufăr a-nchis fata și pe micuțul ei Perseu. Le-a dat merinde: niște fructe și o amforă plină cu apă. Și-a zvârlit cufărul în valuri fără s-asculte cum striga biata Danae hohotind:

— O, tată, rege, fie-ți milă. Nevinovată sunt, îți jur! De nu vrei să te-nduri de mine, fii bun măcar cu acest prunc venit pe lume fără voie. Nepotul tău e, tată drag.

Dar valurile au luat lada și au purtat-o, îndelung, deasupra verzilor genuni unde sălășluia Poseidon.[{7}]

Zeus privea din cer cu grijă, dar nu putea să îi ajute, pentru că Hera-i sta alături și-l priveghea bănuitoare.

PESCARUL DICTIS AFLĂ PE MARE LADA

Și-a tot plutit în voie lada, pe valurile înspumate, trântită-n gropnițe de ape, lovită uneori de stânci, până când dusă de furtuni a nimerit între Ciclade[{8}]. Iar înlăuntrul ei ședeau, flămânzi și însetați, Danae și pruncușorul ei, Perseu. Erau și uzi până la piele, și tremurau, pătrunși de frig. Nu mai aveau nici o nădejde și așteptau să se cufunde sicriul plutitor, în care își trăiau ultimele clipe.

S-a întâmplat însă că-n ziua când a ajuns între Ciclade lada zvârlită de Acrisiu, să iasă un pescar pe mare. Acel pescar se numea Dictis. Pescarul și-a întins năvodul. Dar, când să tragă de frânghii, simte c-atârnă ceva greu. În năvod se găsea o ladă. Trage la țărm această ladă și o desface c-un topor. Și dinlăuntru i s-arată o biată mamă și un copil.

Când o zărește pe Danae, pescarul Dictis stă-nlemnit. El nu văzuse încă-n viață ochi mai senini, mai blânzi, mai verzi. Nici trup mai mlădios, mai zvelt. Nici păr să aibe așa culoare de flacără cu vâlvătăi. Și nici nu auzise încă un glas atât de mângâios.

Fără să stea deloc pe gânduri, fără s-o-ntrebe cine e, pescarul îi așterne fetei un pat de ierburi verzi și moi și îi aduce pește proaspăt, fiert în căldare de aramă, și fructe dulci: curmale, rodii și-ntr-un pocal îi toarnă vin.

Pruncului său i-aduce lapte, de la o capră ce păștea pe lângă casa lui, pe coasta insulei Serifos, unde trăia pescarul Dictis.

Înzdrăvenită, după hrană și băutură mai ales, Danae-i povestește totul. Și el, adânc înduioșat, o roagă, plin de bunătate, să fie oaspetele său.

— Eu sunt pescar, i-a grăit Dictis. Sunt om sărac, însă cinstit. În casa mea poți fi stăpână. Te rog să fii soția mea. Și, după atâtea suferințe, mă voi sili să-ți făuresc o viață cât mai fericită.

Ea a primit. Pescarul Dictis era un om plăcut și bun.

Iar anii s-au pornit să curgă prea repede pentru ei doi, ce trăiau în fericire. Perseu creștea și el, grăbit, și se făcuse un flăcăiandru isteț, voinic și priceput la pescuit și vânătoare.

Numai că-n insula aceea, unde-și avea pescarul casa, domnea pe-atunci Polidecte, un rege lacom și hain. Deși era frate cu Dictis, regele acesta îl ura și-l izgonise din palate. Și se temea nespus de el, să nu-i râvnească cumva

tronul. Cu atât mai mult cu cât poporul era sătul de Polidecte, care îl asuprea grozav.

Iar răul rege Polidecte, trecând prin insulă cu carul, văzu-ntr-o seară pe Danae.

REGELE INSULEI SERIFOS URZEȘTE UN PLAN

„O astfel de soție are Dictis, pescar sărac și amărât, ce-și ține zilele cu trudă? Nu merită așa ceva“! și-a zis în barbă Polidecte. „Asta-i femeie pentr-un rege, nu pentr-un nevoiaș ca el. „

Aflând apoi că bunul Dictis era din zori la pescuit, regele a intrat în casă.

— Frumoasa mea, i-a rostit el, ungându-și glasul cu dulceață, este păcat să te pălești într-o căsuță amărâtă, îngrijind de un biet pescar. Eu sunt un rege plin de fală. Și am palate – cred că știi! – și bogății nemăsurate. Te fac regină, dacă vrei, stăpână peste aceste locuri. Și orice voie ți-o-mplinesc, dacă primești să-mi fii nevastă.

— Nu vreau! Nu țin să fiu regină! a spus Danae regelui. Soțul meu e blajin și harnic. Îl îndrăgește pe Perseu. Nu pot să-i fiu necredincioasă. Te rog, ne lasă și te du.

S-a mâniat rău Polidecte. Și a vrut s-o prindă pe Danae și s-o tragă cu de-a sila până la carul său regal. Noroc c-atunci venea călare, pe malul mării, și Perseu.{9} Auzind țipetele mamei, s-a repezit într-ajutor. Și-mbrâncindu-l pe Polidecte, a eliberat-o pe Danae din mâinile ce o pângăreau.

Regele insulei Serifos ar fi putut să poruncească slugilor sale de credință să-i ia îndată viața tânărului ce-i sta-mpotrivă. Însă n-a vrut s-o îndârjească mai rău pe frumoasa Danae.

A mai lăsat anume să treacă câteva săptămâni sau luni. Și, zicând că are să-i vorbească, a trimis după Perseu.

— Flăcăule, i-a grăit el. Am auzit că povestești celor ce vor să te asculte că tatăl tău ar fi chiar Zeus. I-așa? Ori nu-i așa? Răspunde!

— Așa e, rege! Tatăl meu este însuși mărețul Zeus!

— De este astfel, precum spui, ar trebui să fii viteaz. Zeus este stăpânul lumii. Și-n lume bântuie trei ființe îngrozitoare și hapsâne. Sunt cele trei surori gorgone, care au ucis sute de oameni. Două surori, cele mai mari, sunt, precum știi, nemuritoare. Însă a treia, cea mai mică și cea mai rea, zisă Meduza, are o fire muritoare. Nu vrei să pleci tu, s-o răpui?

— Da, Polidecte, voi pleca. Știu că de fapt îmi dorești moartea. Și totuși voi porni la luptă, pentru că vreau să scap pe oameni de mișeliile Meduzei. și când mă-ntorc vom mai vedea.

Regele a rânjit în barbă de bucurie și speranță că fiul frumoasei Danae o să se piardă-n lupta asta. Și-a mai rostit, în încheiere:

— Danae va rămâne aicea, ostatică, până vii tu. De nu-ți păstrezi făgăduiala, de nu-mi aduci capul Meduzei, Danae va plăti cu viața.

Perseu s-a înclinat spre rege, în semn că totul se va face așa precum i-a poruncit, și a plecat întâi spre templu. Aici și-a ars pe altar jertfa și l-a rugat pe tatăl său:

— Tu m-ai adus pe lume, tată. Puterea ta-i nemărginită. Îți cer acum să mă ajuți în lupta grea ce vreau s-o-ncep.

Îndată a vuit din slavă un zgomot lung peste pământuri și peste ape, până-n Tartar. Și lângă tânărul Perseu s-a ivit însuși zeul Hermes, purtând o sabie întoarsă, cu lama bine ascuțită.

SFATUL ZEULUI HERMES

— Frate Perseu, a grăit zeul, căci frate mi-ești tu, după tată, Zeus m-a trimis din Olimp să-ți dau în mână arma asta. Să-ți mai destăinui și o taină.

Flăcăul a luat arma-n mână și a ascultat ce-i spunea Hermes.

— Gorgonele înspăimântătoare au brațe lungi, roșii, de aramă; gheare tăioase, de oțel; aripi de aur, și pe cap le atârnă plete de aramă, în care-s încâlciți mulți șerpi. Dinții lor ca de porc mistreț, de o albeață uimitoare, sfâșie pe orice muritor ce se abate pe la ele. Sub frunte au ochi mari, rotunzi. Dacă privesc pe cineva cu ochii lor sclipind de furie, omul acela împietrește. Dar tu să nu te temi, Perseu. Și ca să poți să te apropii, fără primejdie, de ele, Atena iată ce-ți trimite.

Și Hermes i-a întins un scut strălucitor, făcut din aur.

— Când ai s-ajungi lângă gorgone și vei dori să pornești lupta, a mai spus Hermes lui Perseu, să nu te uiți în ochii lor. Să cați în scut, ca-ntr-o oglindă. Și doar prin scut să le privești. Astfel vei fi ferit de moarte! Pe trupuri sunt acoperite cu solzi albaștri, de oțel. Așa-s de tari solzii aceia, că nici o sabie sau lance nu le-ar putea pătrunde carnea. Doar sabia ce ți-o-mprumut, lucrată de zeul Hefaistos, și care l-a răpus pe Argus, are puterea de-a tăia și solzi, și oase, cu înlesnire. Având această armă-n mână, pleacă pe cale, fără grijă, mereu spre asfințit, spre țara unde sălășluiesc zeul Tanatos{10} și Nix, zeița întunecată, ce ține-n brațele ei noaptea. Caută în

drum pe trei bătrâne, trei vrăjitoare ale mării, ce poartă numele de graie.{11} Ele știu drumul cel mai scurt până la locul unde stau necruțătoarele gorgone. Fii priceput și fii viteaz. Atena, sora ta cerească, și eu te vom călăuzi.{12}

Perseu i-a mulțumit lui Hermes. A luat și scutul lat, de aur, trimis de sora sa, Atena, și, fără teamă a plecat pe calea lungă, către țărmul unde aflase că trăiau cele trei graie ale mării.

Și-a mers. A mers prin țări destule, și peste ape-nvolburate, și peste munți cu creste sure, și prin zăpezi, și prin arșițe. Dar, într-o seară, a ajuns în locul unde se aflau cele trei graie ale mării – surori cu cele trei gorgone.

Toate bătrânele acestea aveau însă un singur ochi, pe care-l foloseau cu schimbul, câte trei zile fiecare, în vremea cât stăteau de strajă pe acel drum către gorgone.

Perseu s-a pitulat într-un tufiș. Alături și-a săpat o groapă. Știa că babele aveau și un dinte fermecat, de forma unei suliți lungi, cu care îi omorau pe oameni, când îi zăreau pe malul mării – și trebuia să stea ferit.

PERSEU RĂPUNE MEDUZA

A stat de veghe cam trei zile. Însă în cea de-a treia noapte, Perseu s-a furișat prin beznă, până aproape lângă ele. Și a pândit când o bătrână își scotea ochiul din orbită, ca să-l întindă celeilalte. Atunci s-a repezit ca uliul și le-a smuls ochiul, într-o clipă, din ghearele-nfricoșătoare.

Ochiul ardea ca un tăciune. Perseu l-a azvârlit în groapă, punând deasupra lui pământ, și s-a ascuns iar în tufiș.

— Cine-i tâlharul? Unde-i ochiul? strigau, cu gemete de spaimă, cele trei graie, umblând oarbe pe țărmurile-ntinsei mări.

Perseu le-a spus atunci că este fiul lui Zeus și al Danaei, și le-a cerut să jure toate, pe Stix, pe râul din Infern, că îl vor ajuta s-ajungă la cele trei surori gorgone. Numai așa le dă iar ochiul. Altminteri vor rămâne oarbe.

Văzând că nu mai au ce face, cele trei graie au jurat să îl ajute pe flăcău. Ba chiar l-au învățat să meargă, în primul rând, la niște nimfe, care păstrau într-un palat casca zeului Hades – Pluto. Casca{13} aceasta, făurită de trei ciclopi, avea un har. Acel ce și-o punea pe cap se făcea-ndată nevăzut. Tot nimfele păstrau la ele două sandale înaripate și un sac fermecat de piele. În acel sac putea să-ncapă, după nevoie, doar o nucă (atunci sacul se strângea) și tot la fel, putea cuprinde, lărgindu-se, o casă-ntreagă.

Perseu ascultă toate astea. Dă graielor înapoi ochiul și se pornește către nimfe. Ajunge la palatul lor. Și – poate învățat de Hermes – grăiește atâta de frumos, că nimfele îi împrumută sandalele înaripate, sacul de piele fermecat, casca lui Hades, nevăzutul, și îl îndrumă mai departe cum să găsească pe gorgone.

Acuma da, putea să lupte, cu cele trei surori hapsâne! Perseu își pune la picioare sandalele înaripate și se înalță în văzduh. Pornește-n zbor, ca o furtună, către ținutul unde stau preafioroasele gorgone.

Chiar soarele se minunează, văzând sub bolta cea senină pe fiul ager al lui Zeus.

„Unde se duce?“ se întrebă marele Helios, în sine, și-l cercetează cu privirea, căci tare-i mai plăcea să știe și să vegheze-n lume totul.

Îl vede pe flăcău cum zboară spre o insulă din piatră albă, ce se afla-n mijlocul mării. Gorgonele tocmai dormeau. Șerpii din pletele de aramă se mișcau amorțiți de somn. Pe o stâncă dreaptă ca un pat, pe așternuturi de mătase, gorgonele stăteau întinse. Iar solzii albaștri de oțel, ghearele roșii, de aramă, și-aripile lor lungi, de aur, luceau cu scânteieri pe stâncă, gata aproape să-l orbească. Perseu s-avântă ca năluca lângă gorgonele ce dorm. Cu-nțelepciune se apropie, privindu-le nu drept în față, ci oglindindu-le în scut. Cu sabia lui ascuțită, retează, dintr-o izbitură, capul Meduzei cel hidos. Prinde de pletele de aramă capul și îl aruncă-n sac. Iar cu piciorul îi împinge trupul în apă, rostogol.

Meduza, ce fusese una din soțiile zeului mării, se zice c-a născut atunci, din gâtul retezat, un cal. Un cal cu aripi la picioare, numit Pegas de olimpieni. Calul s-a înălțat ca gândul și a pierit în înălțimi.{14} Însă zburând, a nechezat. Și a nechezat atât de tare, c-a răsunat până la cer. Gorgonele nemuritoare, de zgomot, s-au trezit din somn, și glasurile lor de aramă au țipat înfricoșător, văzând-o pe Meduză-n valuri.

Cu ele nu putea să lupte fiul Danaei și al lui Zeus. Și, ascultând-o pe Atena, voinicul și-a-ndesat pe frunte casca albastră a lui Hades, devenind astfel nevăzut. A luat în mână sacul unde vârâse capul plin de șerpi, și cu sandalele-i vrăjite s-a ridicat iute spre cer.

Gorgonele, pline de furie, auzeau vuietul prin aer, dar nu puteau zări nimic. Și, înălțându-se și ele, bătând cu aripile de aur văzduhul străveziu și rece, au cercetat mai peste tot.

Însă Perseu, în vremea asta, zbura nestingherit spre zări mai azurii și mai senine.

LA TITANUL ATLAS

Trecuse peste mări și țări, și munți, și râuri cristaline. Plutea deasupra Africii.

Se povestește că, în cale, din sacul său ar fi curs sânge, câteva picături, în mare. Din ele s-a făcut mărgeanul – despre care cei vechi ziceau c-aduce-ntotdeauna lacrimi.

Alți picuri roșii, curși din sacul unde era capul Meduzei, au nimerit peste pământul cel ars de soare al Libiei. Picurii s-au schimbat în șerpi. Iar șerpii aceia veninoși s-au înmulțit peste măsură, au ucis mii de animale, și Libia s-a pustiit.{15}

Și, tot zburând, fiul lui Zeus a ajuns, spre lăsatul serii, deasupra unei țări de vis. În revărsarea purpurie a razelor din asfințit se vedea-n vale o grădină plină de roade și de flori, și-n ea sclipea un măr uriaș, cu fructele numai de aur.

Aici, în Mauritania, stăpânea regele Atlas, fiul titanului Iapet și frate bun cu Prometeu.{16}

Acum Perseu plutea deasupra acestei țări mari și bogate. Și-nflămânzit de drum și lupte, s-a hotărât să se coboare și să mănânce niște fructe, să soarbă și puțină apă și să-și urmeze apoi zborul.

Numai că regelui Atlas îi prezisese un oracol că, într-o seară, va să vie fiul vrăjmașului său, Zeus, ca să-i ia merele de aur. Și cunoscând acest oracol, Atlas s-a mâniat nespus.

Coborându-se flăcăul cu gând să ceară de mâncare în acea țară desfătată, s-a și pomenit în piept cu pietre, și pălmuit fără cruțare cu vorbe grele, de ocară.

— Ce vrei? Ce cauți? striga titanul. Vrei poate merele de aur? Pleacă de aici, că te ucid. Netrebnic fiu al celui care mi-a pus povara asta-n spate.

Și l-a lovit cu atâta ură, încât Perseu, până la urmă, n-a putut să se stăpânească.

— Ești un titan bătrân și prost, a glăsuit fiul lui Zeus. Tatăl meu te-a năpăstuit; dar eu nu-i seamăn în nimic. M-am luptat numai pentru oameni, și am răpus-o pe Meduză. Vream să mă lupt și cu alți monștri. Tu m-ai lovit însă cu ură, deși eram nevinovat. Nu-ți doream merele de aur. Îți ceream doar o-mbucătură, și cel mult un căuș de apă. Și fiindcă nu vreau să lovesc pe fiul marelui Iapet, am să-ți plătesc insulta altfel.

Și-a scos, din sacul fermecat, capul oribil al Meduzei. L-a pus în fața lui Atlas. Iar el – cum a cătat spre cap – a împietrit numaidecât. Oasele lui s-au

făcut stânci. Umerii s-au schimbat în creste. Barba și perii de pe cap s-au preschimbat, ca prin minune, în arbori deși, păduri întregi, întunecoase și-ncâlcite. S-a făcut muntele Atlas, purtând încă pe umeri cerul, cu stelele-i nenumărate.

Spatele lui s-a-ncovoiat sub apăsarea dureroasă a bolții grele, înstelate. Cu deznădejde s-a-ncordat, să-și mai păstreze-nfățișarea de titan. S-a sprijinit pe talpa stângă și pe genunchiul drept. Zadarnic! Soarta i-a fost pecetluită. Trupul i-a fost pietrificat.{17}

DEASUPRA ETIOPIEI

Și, întristat de întâmplare, Perseu s-a hotărât să plece din țara regelui Atlas. A luat din pomi câteva fructe, s-a adăpat la un izvor și s-a-nălțat din nou în slavă, cu înaripatele-i sandale.

A tot zburat întreaga noapte peste pământul Africii. În zori, după cum povesteau aezii în cântecele lor, s-a pomenit că se găsește sub cerul Etiopiei.{18}

„S-a făcut ziuă, și-a spus el. De zbor mai cu temei acum, și nu mă rătăcesc pe cale, până la noapte sunt acasă.“

Dar nu și-a isprăvit tot gândul și a zărit pe malul mării ceva cam neobișnuit. O fată tânără, gingașă, era urcată pe o stâncă. Trupul ei, jumătate gol, se zbuciuma, legat în lanțuri, și lacrimi i se prelingeau, în lungi șiroaie arzătoare, pe chipul alb, fermecător. O groază fără de pereche se oglindea în ochii săi, ce aveau culoarea viorelei.

Iară pe mal gemeau părinții, regele țării și regina. Și sus, pe zidurile sure ale orașului regal, stătea mulțimea-ncremenită, și mulți plângeau înduioșați.

Ce se-ntâmplase?

Soția regelui Cefeu, Casiopeea, se luase într-o zi la ceartă cu niște nimfe nereide.

Dintr-una într-alta, cum e cearta, Casiopeea se lăudase că fața ei e mai frumoasă și ochii-i mai străpungători decât ai nimfelor din mare.

Nimfele mării, supărate, s-au plâns zeiței Amfitrita, soția zeului Poseidon, care era tot o copilă a zeului marin Nereu.

Zeița și-a vestit bărbatul. Și el a poruncit să plece către regatul lui Cefeu cel mai teribil dintre monștri, pe care îi ținea în fundul mării în grajduri de marmură. Să pustiască-ntreaga țară, și-n acest fel să le răzbune pe acele nimfe nereide.

Monstrul s-a ridicat din valuri și a pustiit tot țărmul mării. A mâncat oameni, vite, păsări. Nici un pescar nu mai putea să iasă-n largul apelor, și nici un vas nu mai sosea în porturile lui Cefeu.

Văzând nenorocirea asta, regele a plecat îndată la un oracol al lui Zeus și l-a-ntrebat ce-i de făcut.

— Zeul Poseidon îți trimite osânda asta meritată, a răspuns Zeus, prin oracol. Și, dacă vrei să-l îmblânzești, nu poate fi decât o cale. Să dai acestui monstru pe dulcea-ți Andromeda, copila ta cea mult iubită, s-o mănânce, în ziua când ajungi acasă.

— S-o dau pe fată? Pe Andromeda? Asta îmi e peste putință! a spus Cefeu, cu glasul stins.

— Ba ai s-o dai, a cerut Zeus. Altminteri monstrul o să-nghită toți oamenii de prin orașe, și blestemele au să cadă asupra ta, rege Cefeu.

PERSEU CUNOAȘTE PE FIICA LUI CEFEU

Încovoiat de asemenea durere, regele s-a întors acasă. A chemat sfetnicii de taină și le-a mărturisit deschis poruncile date de Zeus. Iar ei, speriați, l-au sfătuit s-o jertfească pe copilă.

— Nu, rege. Nu mai sta pe gânduri, au grăit sfetnicii cu grabă. Oare tu vrei să-ți pierzi puterea? O altă fată poți s-o capeți. Ești încă tânăr, și regina ți-e încă îndeajuns de dragă. Dar alți supuși de unde-ți iei, de ți-i mănâncă pe toți monstrul? Și, fără de supuși, puterea-ți se stinge ca o flacără. Deci nu mai sta și socoti. Sacrific-o pe Andromeda.

Și regele, ascultând sfatul, a dat poruncă unor sclavi s-o aducă pe copilă.

Sclavii s-au repezit îndată în încăperea luminoasă, unde fecioara, Andromeda, ședea cu prietenele sale, brodând o haină pentru rege. Au smuls-o ca pe o mielușică, care e dusă la altar, să înroșească piedestalul cu sângele-i nevinovat. Au smuls-o și au purtat-o în brațe până la malurile mării.

În acest timp, aflând poporul de soarta ce se pregătea copilei regelui Cefeu, se grămădise sus, pe ziduri.

— Să n-o lăsăm! glăsuiau mulți. De ce au osândit-o zeii pe ea, nu pe Casiopeea? Casiopeea-i vinovată. Să moară ea, nu Andromeda.

Sfetnicii însă și oștirea îi îmbrânceau pe acei oameni. Îi goneau înapoi, pe ziduri.

— Poruncile, pe care Zeus se-ndură să ni le trimită, nu le putem noi cumpăni, răspundeau ei. Noi avem numai datoria să le-mplinim cât mai

curând. Casiopeea ar fi vrut să se jertfească bucuroasă în locul fetei sale dragi, dar Zeus nu s-ar fi-nvoit.

Sclavii au legat-o pe fecioară pe o stâncă ce ieșea din apă. I-au pus, pe brațele mai albe ca marmura albă de Paros, lanțuri mâncate de rugină, lanțuri ce zornăiau cumplit.

Și-au așteptat să vină monstrul. Să se ivească dintre valuri și s-o înhațe pe copilă.

Cum au legat-o pe Andromeda, s-au văzut nimfe nereide scoțându-și pletele de aur din valurile înspumate și chicotind de mulțumire.

— În sfârșit, iată, ziceau ele, Zeus, din ceruri, ne răzbună cu mult mai bine ca Poseidon.

Însă tocmai atunci, prin văzduh, s-a arătat, zburând, Perseu. El a zărit-o pe fecioară. Lăsându-se domol pe stâncă a întrebat-o cu glas lin{19}:

— O, tu, care deloc nu meriți să porți aceste lanțuri grele, fii bună, spune-mi cine ești, pentru ce te-au înlănțuit?

Întâi, frumoasa Andromeda nu îndrăznea nici să privească de-a dreptu-n față un bărbat, și se sfia să-i și vorbească. A, dac-ar fi avut atunci mâinile libere, desigur și-ar fi ascuns fruntea sfioasă în palmele-i micuțe, reci. Ochii i s-au umplut de lacrimi: un șuvoi proaspăt și amar. Atât îi era îngăduit. Dar, nevroind să pară astfel că-i vinovată cu ceva, a deschis gura și a grăit. I-a povestit flăcăului tot ce dorise el să afle.

N-a apucat s-asculte totul, că valurile înspumate au început să fiarbă-n clocot și să vuiască din adânc, și dintre ele a țâșnit un monstru fără de pereche, acoperind cu trupul său o mare-ntindere de ape. El porni, săltând, spre stâncă.

MONSTRUL LUI FINEU ESTE RĂPUS

Frumoasa Andromeda plânge. Tatăl nenorocit și mama, sub biciuirea disperării, jelesc și gem îndurerați. Mai ales mama e zdrobită! Dar ei nu pot s-o ajute. Plângând, aleargă lângă fată și-i dau ultima-mbrățișare.

Perseu atunci le rostește:

— Eu sunt Perseu, fiul lui Zeus. Tot eu mai sunt și-nvingătorul Meduzei cea cu șerpi în plete. Și, după cum ați văzut singuri, călătoresc doar prin văzduh, având sandale-naripate. Sunt gata să mă lupt cu monstrul, călcând voința zeilor, pentru că hotărârea lor este nedreaptă și hapsână. Vă rog numai un singur lucru: dac-o salvez pe Andromeda, să mi-o dați mie de soție.

Părinții îi făgăduiesc mâna copilei lor iubite. Și îl imploră să se lupte. Ba îi promit că-i vor mai da și tot avutul lor ca zestre.

Atunci, tânărul erou se-nalță repede-n văzduh. Umbra lui lunecă pe apă. Monstrul se agită-nnebunit. Își uită drumul către stâncă. Vrea să-l ucidă pe flăcău.

Perseu, ca vulturul lui Zeus, se năpustește din văzduh și vâră, până-n prăsele, sabia sa cea arcuită, în trupul uriașului monstru.

Rănit, monstrul se saltă-n aer, ca să ajungă la Perseu, și iar s-afundă-n apa mării și se rotește ca un lup când este încolțit de câini. Iar cu aripile-i ușoare, Perseu plutește-n jurul lui și-i ocolește mușcătura. În schimb îi tot dă lovituri, de câte ori îi vine bine, în cap, în spate și în coaste.

Monstrul împroașcă acuma apa, și un sânge negru și vâscos curge din botul său oribil. Sângele acesta se îmbibă în încălțările de piele pe care le poartă Perseu. Aripile de la sandale se moaie, nu mai au putere să îl înalțe pe erou. Dar el, luptând, sare pe o stâncă al cărei vârf iese din apă. Cu mâna stângă se apucă de vârful stâncii colțuroase, iară cu dreapta își înfige sabia lui cea ascuțită, de trei sau patru ori, în monstru.

Și viața monstrului se curmă. El piere-n apele adânci, urmat de nimfele speriate, care priviseră-n tăcere uluitoarea bătălie.

Iar strigătele de izbândă umplu de astă dată țărmul. Oamenii toți se bucură. Ecoul lor s-aude-n ceruri, până-n palatele lui Zeus. Stăpânul zeilor privește cu încruntare pe pământ. Ba pune mâna chiar pe un fulger ca să-l azvârle în eroul care-i nesocotea porunca. Dar o zărește pe Andromeda, cu lanțurile sfărâmate, strânsă în brațe de Perseu. Și-și amintește o prevestire făcută de zeul Uranus. Perseu urma să se însoare, după această prevestire, cu o fată ce o scăpa de moarte. Era, desigur, Andromeda. Iară din spița lui Perseu și a Andromedei, soția lui, urma să se ivească-n lume cel mai mare dintre eroi, purtând numele de Heracle. Și-acest Heracle trebuia să-l apere pe însuși Zeus, într-o vestită bătălie, dată cu groaznicii giganți.

De aceea Zeus și-a lăsat din mâini ucigătorul fulger, iertând de moarte pe erou, în timp ce regele Cefeu și soția lui, Casiopeea, pregăteau nunta fiicei lor cu îndrăznețu-i salvator.{20}

LUPTA CU FINEU

Eros, zeul iubirii, și Himeneu, zeul căsătoriei, își aprinseseră și-și întețeau torțele lor strălucitoare, ca dragostea ce îi lega pe tineri să fie trainică, fierbinte. Flăcări – arzând esențe aromate – luceau pe margini, în

trepiede. Casa era împodobită cu flori, în culori vii, îmbălsămate, și sunete de lire și de flaute se auzeau până departe. Ușile la palat erau deschise, și oaspeții se grămădeau la mese, care gemeau de bunătăți. Ospățul nunții începuse.

Peste vreun ceas sau două, când mesenii, înveseliți de vin, râdeau mai tare și vocile se amestecau voioase, toți l-au rugat pe tânăr să le spună marile întâmplări ce le trăise, și-n primul rând să povestească, pe îndelete, cum nimicise pe Meduză.

Nu apucase el să termine ce avea de spus, și ușile palatului s-au zguduit. În pragul lor s-a arătat crudul Fineu, frate cu regele cetății și unchi miresei, Andromedei. Fineu ceruse mai nainte pe fată de soție, și acum venise să și-o ia. În urma lui foiau oștenii mulți, mulți ca frunza și ca iarba.

— Iată-mă-s! strigă el cu ură. Eu sunt aici să pedepsesc trădarea. Trădarea care mi-a răpit mireasa de multă vreme hărăzită mie. Și nici sandalele lui Hermes, nici Zeus, tatăl tău, mișelule, nu vor putea să-ți scape viața!

Și își ridică sulița spre mire. Face și un semn către oșteni, să sară cu armele lor la eroul ce-i este mire Andromedei.

— Stai, nu lovi, spune Cefeu, oprindu-l. Mireasa nu ți-a luat-o el. Pierdut-a fost ea pentru tine, de când era înlănțuită, ca jertfă monstrului din ape. Tu n-ai sărit, n-ai vrut s-o aperi, nici ca logodnic, nici ca rudă. Și acum, când altul a scăpat-o și-a dobândit-o, prin izbândă, cu ce drept vii tu s-o mai ceri?

Fineu nu scoate nici o vorbă. Ochii-i sunt cufundați în sânge. Aruncă lancea spre Perseu. Însă flăcăul se ferește, și lancea se oprește-n jilț. Perseu apucă iute lancea din lemnul găurit de ea și o întoarce spre Fineu. Fineu, la rându-i, se apleacă, și fierul aprig se înfige într-un oștean, al cărui trup cade însângerat pe o masă. Lupta se-ncinge îndârjită. Perseu înșfacă cupe grele de bronz și aur, de pe mese, pline cu vin, și le azvârle către oștenii care-l înconjoară. Apucă și trepiede fumegânde, și țestele trosnesc zdrobite.

Dar tot mai mulți vrăjmași de-afară vin împotriva lui Perseu. Chiar cântărețul, ce sunase din lira lui atât de dulce, la nunta fetei lui Cefeu, este lovit de un fier în tâmplă, și cade rănit, gemând, și degetele i se agață de coardele melodioase, ce dau un vaiet trist, pierdut.

— Mergi în Infern! zice un oștean. Tu, care ai cântat la nunta vicleanului Perseu, sfârșește-ți acolo, sub pământ, cântarea!

Și râd oștenii lui Fineu.

Fiul lui Zeus vede totul. Stă sprijinit de o coloană. Luptă din greu, căci este singur. Oștenii sunt prea mulți. Au arme. Și în șirag se îndreaptă acum spre el cu ochii încruntați. Fineu e-n frunte, blestemând, cu gura strâmbă de turbare.

Perseu se simte istovit. Și atunci, c-o singură mișcare, își prinde sacul ce-l avea pe o laviță, mai la o parte.

Scoate din sac capul Meduzei și îl îndreaptă spre oșteni.

— N-am vrut să mă slujesc de el, dar mă siliți. strigă Perseu. În schimb, voi, care-mi sunteți prieteni, dați-vă-ndată la o parte. Ascundeți ochii. Vă feriți!

— Ha, ha, rânjește un oștean. Caută-ți pe alții să se teamă de un cap ce nu are suflare.

Numai că râsul îi îngheață. Toți câți privesc capul Meduzei rămân pe lespezi, împietriți. Fineu îi cheamă iar la luptă. Le-atinge trupurile reci, ce nu mai fac nici o mișcare; căci fiecare a rămas statuie dreaptă, neclintită: unul cu sabia în sus, altul cu lancea prinsă-n mână.

De frică acum lașul Fineu cade-n genunchi și îl imploră pe vajnicul erou Perseu:

— Tu ai învins, Perseu, ascunde capul acesta fioros. Nu mai am ură, nici dorința de a domni-n acest ținut. (De aceea doar am pornit lupta!) Am să-ți dau totul, ce dorești, pe Andromeda și averea. Lasă-mi atâta, te rog, viața.

Zadarnic își ferește ochii; fiindcă, fără voia lui, tot își azvârle o uitătură spre capul ce-l ținea Perseu. Și se preface într-o stană strâmbă, chircită, odioasă, având încă în ochii tulburi invidia ce îl rodea.

ÎNTOARCEREA ÎN ARGOS

După această biruință, Perseu a plecat spre Serifos, având alături pe iubita lui Andromeda, ca soție.

Însă cum au ajuns acolo, locuitorii insulei l-au și vestit că mamă-sa s-ascunsese de mult timp în templul închinat lui Zeus. De acolo nu-ndrăznea să iasă. Stăpânul insulei Serifos, hainul rege Polidecte, voise iarăși s-o răpească, și ea fusese nevoită să-și caute adăpost în templu, ca să stea acolo ocrotită.

Auzind veștile acestea, Perseu s-a dus drept la palat.

— Ei, ți-am adus capul Meduzei, a spus Perseu lui Polidecte. Și-i vremea să ne socotim.

— Minți. Minți. Nu cred o iotă din tot ce spui, a țipat regele cu ură. Și am să te ucid pe tine, ca și pe mama ta, Danae.

— Dacă eu mint, acesta ce e? a glăsuit fiul lui Zeus și-a ridicat capul Meduzei.

Pe loc, preacrudul Polidecte a împietrit, s-a făcut stană, pe tronul lui înalt de aur, bătut în pietre nestemate. Și, după cum cântau aezii, veacuri întregi stana de piatră a stat acolo nemișcată, până s-a năruit palatul, iară pământul l-a-nghițit. În locul lui, a ajuns rege, în insula Serifos, Dictis.

După aceea, cum se spunea, Perseu i-a-napoiat lui Hermes sabia lui cea răsucită; nimfelor, sacul fermecat și înaripatele sandale; lui Hades, coiful său vrăjit, și Atenei, scutul ei de aur. Și tot Atenei, drept câștig, i-a dăruit capul Meduzei, pe care și l-a pus zeița pe platoșa ce-i ferea pieptul.

Și s-au urcat, după aceea, pe o corabie, cu toții: Perseu, Danae și Andromeda, și au pornit voioși spre Argos. Credeau că-i duc o bucurie regelui cel bătrân: Acrisiu. Dar el, temându-se, pesemne, de oracolul care-l vestise că moartea lui o să se tragă din mâna fiului Danaei, și-a lăsat tronul și a fugit într-un oraș numit Larisa. Acolo sta-n haine schimbate, ascuns și neștiut de nimeni. Tocmai erau puse la cale niște jocuri aci-n Larisa, unde erau poftiți toți regii și toți vitejii din Elada. De asemeni, Perseu, noul rege din Argos, fusese invitat.

Și a-nceput întâi concursul. Perseu era înscris și el. Au început s-arunce suliți. Au urmat alergări și curse cu caii înhămați la care. Perseu a câștigat mereu. Venea apoi întrecerea cea mai de seamă în Larisa, întrecerea la zvârlit discul. Au aruncat unii și alții. A venit rândul lui Perseu. El a luat discul, l-a-nvârtit și, când l-a aruncat în slavă, s-a dus ca vântul până-n nori. Și, din văzduhuri, ca un trăsnet, a căzut jos, izbind în creștet pe un bătrân ce sta-n mulțime și căta mut la concurenți. Când s-a uitat la el mai bine, bătrânul mort era Acrisiu. L-a cunoscut însuși Perseu.

Degeaba-și aruncase Acrisiu fiica și pe nepot în valuri! Degeaba, pe ascuns, fugise din țara lui, ținutul Argos![21]

Și, amărât că-și ucisese fără de voia lui bunicul, Perseu n-a vrut să se întoarcă pe tronul regelui Acrisiu.

S-a înțeles cu un alt rege – regele din Tirint – să-și schimbe tronul între ei.

Astfel a luat în stăpânire Perseu regatul din Tirint. Aici s-a așezat cu soția, și au viețuit în armonie. Cel dintâi fiu al Andromedei, după legendă, a fost Perses, strămoșul neamului de perși.

Iară când a murit Perseu{22}, Zeus a hotărât să-l urce pe bolta cerului albastru și l-a făcut o constelație. Și, tot spre cinstea lui Perseu, s-au preschimbat în constelații și Andromeda lui cea dragă, ca și părinții ei: Cefeu și soția lui, Casiopeea.

Note:

{1}↑ Povestea tristă a fiicei regelui Acrisiu, ca și copilăria eroului Perseu ne sunt cântate în elegia poetului liric elin din Ceos, Simonide, în oda a XVI-a din cartea a III-a a poetului latin Horațiu, și în versurile altor poeți de mai târziu.

{2}↑ Orașul Argos se află în Poloponez. Numele său se tâlcuia prin câmpie, în limba vechilor localnici. Orașul se afla în ținutul Argolidei, în fața golfului cu același nume. Prin Argos, însă, grecii, și chiar romanii (așa cum se vede din versurile lui Virgiliu), înțelegeau uneori tot ținutul argolic, alte ori chiar întreg Peloponezul. Orașul Argos s-a făcut vestit prin eroii care au trăit pe tărâmul său.

{3}↑ Referire la râul zeu Inahos, care uda Argolida și era socotit întemeietorul țării. Pe malurile sale par a fi fost cele dintâi așezări, încât grecilor nu le-a fost deloc greu să-i atribuie lui Inahos calitatea de părinte al argienilor.

{4}↑ După unele legende, Acrisiu s-a dus la oracolul lui Zeus, după altele la acela al lui Apolo.

{5}↑ Se cunosc amănuntele, din cuprinsul primului volum, unde se vede că Zeus luase diferite înfățișări de animale, păsări sau elemente ale naturii, ca să poată cuceri zeițe, nimfe sau muritoare.

{6}↑ Într-un desen pe un vas antic, ce se află la marele muzeu de artă din Leningrad, Danae stă pe un pat de aur, și ploaia cade asupra ei. Iar ea privește către slavă. Pe aceeași temă a pictat și Rembrandt un tablou.
Copila regelui Acrisiu simbolizează, după unii învățați, tot ca și Cora-Persefona, sămânța îngropată în timpul iernii, în pământ. Cum trec zilele friguroase și se apropie primăvara, totul se umple de lumină și ploi de aur cad din cer, făcând să încolțească sămânța aflată în pământ. Holdele rodesc atunci bogate. Tot astfel, fata lui Acrisiu a căpătat și ea un prunc, care a devenit apoi legendarul erou Perseu.

{7}↑ Tema aceasta, a copilului aruncat pe ape, uneori singur, alte ori însoțit de mama lui, este frecventă și în mitologia altor popoare din Asia și

Europa. O găsim și în legenda biblică despre Moise, și în cea romană despre Romulus și Remus. Basmele românești au preluat, de asemeni, această temă, în câteva variante, câteodată copilul fiind aruncat de tatăl său, sau de bunicul său, sau de mama vitregă.

{8}↑ Cicladele sunt un roi de insule în Marea Egee. Între ele se află și Serifos, insula unde se povestește c-ar fi ajuns până la urmă Danae.

{9}↑ Perseu în plinătatea voiniciei tinerești ne este înfățișat atât într-un bust celebru aflat în muzeul comunal din Roma, cât și într-un altul, sculptat în marmură de Paros de un artist din școala elină antică a lui Scopos, și care se află acum în galeriile de artă din Cracovia.

{10}↑ Tanatos, zeul înaripat al morții, era fiul întunecatei Nix, zeița nopții.

{11}↑ Graie înseamnă în limba greacă tot bătrâne.

{12}↑ Variante ale legendei despre Perseu se află în folclorul și mitologia multor popoare. În folclorul nostru, de pildă, episodul cu graiele și gorgonele se găsește, bineînțeles sub altă formă, în numeroase basme, ca de pildă în „Harap-Alb“. Aici însă, în locul Meduzei se află cerbul, căruia viteazul Harap-Alb îi retează capul bătut cu pietre scumpe și ai cărui ochi aveau puterea să ucidă pe oameni.

{13}↑ În basmele noastre eroii dobândesc câte o căciulă, pălărie sau tichie fermecată, pe care, punându-și-o pe cap, devin nevăzuți ca și Perseu din legenda elină.

{14}↑ Într-o metopă din templul de la Selinonte – sud-vestul Siciliei – este înfățișată clipa în care Perseu a răpus pe Meduza. Atena este alături, ca să-l ajute. În metopă se vede și Pegasul, calul născut în ceasul morții din grumazul acestei hidoase ființe, despre care legenda va mai povesti, când epopeea va ajunge la eroul Belerofon. Această scenă mitologică l-a inspirat și pe artistul italian din secolul al XVl-lea, Benvenuto Cellini, pictor, sculptor și bijutier. Acesta a făurit, turnând în bronz, o capodoperă de artă ce se găsește la Florența, în marea Loggia dei Lanzi. Este reprezentată aici victoria lui Perseu, care a nimicit Meduza și ține în mâna stângă capul ei retezat. Cu piciorul îi calcă trupul, pe care-l va zvârli apoi, imediat, în mare. Figura lui e luminată de bucuria biruinței. Statuia este atât de bine întruchipată de Cellini, încât Perseu crezi că respiră, și aștepți parcă din clipă-n clipă să sară de pe soclu și să s-avânte în văzduh.

{15}↑ Așa își explicau poetic vechii elini faptul că în Libia de odinioară erau prea puțini oameni și animale, iar prin pustiuri foiau șerpii.

{16}↑ Mauritania, adică țara maurilor, pământul ce se întinde în Africa septentrională, între Maroc, Algeria, Mali, Senegal și Oceanul Atlantic. Atlas este și el numit de obicei în legende titan. El era pedepsit de Zeus să poarte pentru veșnicie bolta cerului în spinare, pentru că se aliase cu Cronos în lupta împotriva noilor zei olimpieni.

{17}↑ Într-o statuie cioplită de un artist necunoscut din secolul I al erei noastre, aparținând muzeului din Neapole, îl vedem pe Atlas susținând povara cerului, probabil în clipa când, după legendă, trupul său lua înfățișarea unui munte, muntele Atlas, din Africa.

{18}↑ Elinii socoteau că Etiopia era la marginea de miazăzi o pământului.

{19}↑ Întâlnirea celor doi tineri este cântată admirabil în „Metamorfozele“ poetului latin Ovidiu.

{20}↑ Legenda aceasta palpitantă a fost înfățișată în numeroase opere antice. Salvarea Andromedei o vedem într-un vestit relief la Roma, în muzeul Capitoliului, într-o pictură din Herculanum și într-un fragment de pictură decorativă, ce se găsește în muzeul de artă din Cracovia. Pe urmă au zugrăvit-o Rubens, Pietro di Cosimo, Noel Coypel și alți artiști, iar Pierre Puget a dăltuit-o în marmura ce se găsește astăzi la Luvru, în Paris. De asemeni Corneille a scris o tragedie intitulată „Andromeda“, fără să mai amintim versurile cântate în veac de atâția și atâția poeți.

{21}↑ Legenda despre Perseu și Acrisiu, arată că bătrânul rege din Argos nu putuse scăpa de soarta orânduită de zei. Astfel se întărea ideea unui destin orânduit de zei atotputernici, căruia muritorii de rând trebuiau să i se supună, în orice împrejurare, fără șovăire.

{22}↑ Pe seama lui Perseu, elinii puneau și alte isprăvi. Astfel, povesteau că el ar fi zidit faimosul oraș Micena, din Argolida, cu ajutorul ciclopilor. Ruinele orașului Micena, din blocuri mari, grele, de piatră, se văd în Grecia și astăzi. De aici a pornit căpetenia aheilor, regele Agamemnon, în marele război troian, după cum se va istorisi.

HERACLE

Se mai spunea-n legende că Zeus cel puternic, purtătorul de fulger, hotărâse odată să aibă un fecior cu totul deosebit, un erou fără seamăn, care să-i fie sprijin la vreme de nevoie{1}. Și-a îndreptat deci privirea către pământul larg, unde erau atâtea femei încântătoare. Și a zărit-o pe Alcmena.

Prin frumusețea feței, prin mlădierea taliei, prin gingășia ei, precum o cântau poeții, Alcmena întrecea toate femeile. Din pletele-i bogate și pleoapele adumbrite se desprindeau o vrajă, o grație sublimă, mult asemănătoare celei a Afroditei cu podoabe de aur. Zeii și muritorii îi lăudau frumusețea. Atâta că Alcmena, în tainicele adâncuri ale inimii sale, îi păstra soțului o dragoste fierbinte. Pentru că ea, Alcmena, era căsătorită. Soțul său era rege, pe nume Amfitrion, și locuia la Teba.{2}

Zeus însă n-a vrut să țină seama de dragostea femeii, și a așteptat o vreme când bărbatul Alcmenei tocmai pornea la luptă. Cum l-a văzut că pleacă, a coborât în Teba. A făcut semn cu mâna, și-n urmă-i s-a ivit o oaste numeroasă. S-a preschimbat la chip, luându-și înfățișarea bărbatului Alcmenei. A pătruns în palat, în sunete de tobe, făcându-se că este chiar el Amfitrion și că se-napoiase mai repede din luptă.

— M-am reîntors, iubito, a glăsuit el vesel. Dușmanul l-am învins la porțile cetății.

— Bine-ai venit, stăpâne, s-a bucurat Alcmena, plecându-se nainte-i și desprinzându-i coiful, și pavăza, și scutul.

Iar el a-mbrățișat-o pe soția credincioasă a lui Amfitrion.

ZEUS VESTEȘTE SOSIREA PE LUME A FIULUI SĂU

Când s-a-mplinit sorocul și Alcmena a fost gata ca să devină mamă, Zeus, plin de mândrie, i-a adunat pe zei în palatul de aur, rostind în acest fel:

— O, zei, și voi, zeițe, ascultați-mă bine ce am să vă destăinui, așa cum mă îndeamnă socoteala mea divină. Chiar astăzi se va naște, din spița lui Perseu{3}, cel mai mare erou. Un erou fără seamăn. Acesta va domni ca rege-n Argolida, în cetatea Micena. Iar celelalte rude, toți, îi vor fi supuși. Vor trebui s-asculte de el, ca de un stăpân. Așa hotărăsc eu, ce stăpânesc Olimpul, și astfel va rămâne.

Auzind vorba asta, Hera – care aflase de noua înșelăciune a soțului său, Zeus – arsă de gelozie, a spus cu îndârjire:

— De vrei să ai crezare, jură-ne chiar acuma pe râul din Infern, întunecatul Stix, că într-adevăr copilul din spița lui Perseu, ce se va naște azi, va fi rege-n Micena, iar ceilalți sclavii săi.

— Atâta vrei? Ei bine, a dat răspunsul Zeus, dacă-mi ceri numai asta, îți jur cu bucurie. Mă jur pe râul Stix că hotărârea luată va fi de neclintit!

O! Cum a mai râs Hera, văzând că soțul său alunecase-n cursă. Și, fără de zăbavă, s-a avântat pe un nor, plutind spre țara Argos, spre cetatea Micena.

Aici luase domnia alt fiu al lui Perseu, ce se numea Stenelos.[{4}] Iar soția lui Stenelos urma să fie mamă peste vreo două luni.

Hera, fără zăbavă, a săvârșit o vrajă și a făcut ca soția stăpânului Micenei să nască mai curând. În schimb, tot printr-o vrajă, a silit-o pe Alcmena să nască mai târziu, poate cu o zi sau două.

S-a-ntors după aceea, cu grabă, în Olimp, și a rostit lui Zeus:

— Tu ai jurat că fiul care s-o naște astăzi din neamul lui Perseu va fi rege-n Micena. Află dar, o stăpâne, că el s-a și născut. E fiul lui Stenelos. Se cheamă Euristeu.

Trăsnetul greu, ce-l poartă în pumn mărețul Zeus, să-l fi lovit în frunte, nu l-ar fi zguduit mai mult ca știrea asta.

— Ce-ai spus? a răcnit el.

— Am spus ce-ai jurat tu, i-a dat răspunsul Hera. Flăcăul prevestit a și venit pe lume. Însă nu e odrasla pe care-o așteptai în palatul din Teba, nu e feciorul tău și al reginei Alcmena, pe care ai amăgit-o. Nu. Nu e cum credeai.

— Cum? Hera! îndrăznești? a tunat iarăși Zeus. Dar Hera a urmat:

— Cel care s-a născut și o să fie rege se cheamă Euristeu. Iacătă-l în Micena. E fiul lui Stenelos din țara Argolidei. Ha, ha, ha, ha. Zeus, păcălitul ești tu!

S-a mâniat stăpânul, s-a clătinat Olimpul sub furia lui cumplită, a azvârlit mănunchiul de fulgere în lume, făcând prăpăd și moarte, dar n-a schimbat nimic. Făcuse jurământul ce nu-l putea călca. Feciorul lui Stenelos urma să fie rege, și fiul său un sclav.

ALCMENA DEVINE MAMĂ

Iar la puțină vreme, în palatul din Teba al lui Amfitrion, scăpată de sub vrajă, năștea în chinuri grele și Alcmena doi feciori gemeni. Unul avea ca tată pe Zeus, olimpianul, și se chema Alcide[{5}], și celălalt, Ificle – fiul lui Amfitrion.

Cum s-a născut Alcide, s-a auzit un glas:

— De n-ai s-asculți, Alcmena, poruncile divine, vei suferi amarnic. Copiii-ți vor pieri. Soțul tău o să cadă răpus în bătălie, și tu o să te afunzi în Tartarul lui Hades, fiindcă ai mâniat-o pe Hera din Olimp. De vrei să scapi de toate, azvârle-l pe Alcide! Du-l pe un câmp pustiu și-acolo părăsește-l!

Alcmena, înspăimântată, a luat copilu-n brațe și a-ncercat să fugă.

Vocea o urmărea.

— Azvârle-l pe Alcide. Tot n-ai să-l poți scăpa.

Și ea, strângându-și fiul la piept, s-a dus pe o câmpie și, deznădăjduită, vărsând lacrimi amare, l-a părăsit acolo.

Știa cât era de neîndurătoare Hera, când își dorea ceva și când era pătrunsă cumplit de gelozie.

Numai că din văzduhuri mai priveghea și Zeus. El auzise glasul. O văzuse pe Alcmena ducându-și copilașul pe acel câmp pustiu. Iară fiul Alcmenei trebuia să trăiască și să-l ajute-n lupte. Și, repede, din slavă, a poruncit să vină pristavul de credință, fiu-i înaripat, prea istețul zeu Hermes.

— Te du, a rostit Zeus, și ia din câmp copilul. Adu-mi-l în Olimp și fă tu cum vei face, ca să-l așezi la pieptul soției mele, Hera, fie doar pentru o clipă. Așa, ca el să sugă laptele nemuririi chiar de la sânul ei.

Hermes n-a așteptat să-i spună a doua oară. Punându-și la picioare cele mai repezi aripi, a coborât în locul unde se afla copilul. L-a luat cu el în grabă. S-a întors în Olimp. S-a apropiat de Hera, care tocmai dormea, și i l-a pus la sân.

Alcide, mititelul, flămând precum era, a început să sugă, cu poftă, licoarea parfumată.

Când s-a trezit zeița l-a smuls. L-a aruncat. A vrut să-l și ucidă. Atâta că prin voia părintelui său, Zeus, ca și prin istețimea fratelui vitreg, Hermes, noul născut supsese laptele nemuririi.

Faptul era împlinit.

În legende se povestește că din Hera, vrăjmașă, când l-a smuls pe Alcide de la sân, ar fi țâșnit mai multe râulețe de lapte. Aceste râulețe s-au risipit în cer și s-au schimbat în stele scânteietoare, albe, numite de elini Calea lactee sau Calea laptelui.[{6}]

LUPTA CU ȘERPII ZEIȚEI HERA

Așa fiul lui Zeus scăpă nevătămat din cel dintâi pericol, și Hermes îl întoarse la mama sa, Alcmena.

Nici nu-i venea să creadă că-l are lângă ea, că nu-i mâncat de fiare, și povestea adesea:

— Feciorul meu, acela ce l-am jelit atâta, acum i-acasă iar. Se joacă. E voinic. În fiecare seară îl îmbăiez cu grijă, la fel ca pe Ificle, pe celălalt copil, și le întind blănițe de iepure, molcuțe, pe un scut larg, de aramă, de-al lui Amfitrion, și-i legăn, și-i adorm în cântece duioase. Vai, nu e mulțumire mai mare pentru-o mamă decât să-și vadă pruncii că-s cufundați în somnul cel lin, odihnitor, și nu-i pândesc nici rele, nici inimi dușmănoase.

Astfel grăia Alcmena. Și așa trecură-n tihnă vreo șapte sau opt luni.

Părea că trec în tihnă! Căci în Olimp sta Hera. Ea cerceta-ncruntată palatele din Teba și socotea în sine: „Cum pot să-l fac să piară pe acest fiu al Alcmenei? El ar putea să fie mai îndrăzneț ca Ares, mai îndrăgit de Zeus decât feciorii mei. I-adevărat c-a supt laptele nemuririi; dar sunt încă mijloace.“

Tot cugetând, zeița zărește-ntr-o pădure doi șerpi. Nu șerpi, balauri. Încolăciți pe o ciută, o strângeau de grumaz și-i strecurau otrava prin colții veninoși.

Și-ndată poruncește șerpilor să pornească spre palatul din Teba, unde pe un scut de aramă dormeau cei doi copii: Alcide și Ificle. Cam pe la miezul nopții șerpii au ajuns la Teba. Amândoi monștrii, lacomi de sângele cel tânăr, se târau pe pământ, și-n încolăcituri se-ndreptau către scutul unde dormeau copiii. Din ochii lor aprinși țâșneau scântei verzui și-n gușă prefirau un venin negricios.

Se apropiau întruna, și limbile otrăvite le jucau printre colți.

Pe negândite însă, fiul drag al Alcmenei s-a deșteptat din somn. (Poate-l trezise Zeus care vedea din slavă tot ce se petrecea!) Și o lucire vie a luminat palatul. Orbit de așa lumină, Ificle a sărit și el din așternut. Și a zărit, plin de groază, cei doi șerpi monstruoși, ajunși chiar lângă scut. Văzând colții oribili și limbile ascuțite, a țipat cu putere și a luat-o la fugă. În timp ce el fugea cu lacrimi pe obraz, țipând prin tot palatul, fiul lui Zeus s-a săltat în genunchi și a prins în mânuțe grumazurile reci și înfricoșătoare ale celor doi șerpi. Le-a strâns ca într-un clește. Șerpii au încercat cu mii de-ncolăciri să scape de strânsoare și să cuprindă trupul micuțului băiat care îi sugruma. Dar mâinile acelea, care-i strângeau puternic, erau parcă din fier.

Și el i-a strâns atâta, până ce monștrii Herei au pornit să-și desfacă inelele albăstrii.

Când au venit părinții, treziți de gălăgia făcută de Ificle, au început să strige de teamă și uimire. Și pruncul ce-nfrânsese dihăniile, c-un strigăt de izbândă, a arătat Alcmenei și lui Amfitrion monștrii fără de viață, zvârlindu-i la picioare.{7}

AMFITRION ÎL TRIMITE PE ALCIDE SĂ ÎNVEȚE MEȘTEȘUGUL ARMELOR

Se zice că Alcmena, după această primă victorie a lui Alcide, a chemat pe un proroc – Tiresias pe nume – și i-a cerut să-i spună viitorul ce-o să-l aibă preadragul ei copil.

Tiresias, prorocul, i-a dat răspunsul astfel: „Fiul tău o să fie un erou neînvins la vârsta bărbăției. El o să împlinească douăsprezece munci, o să distrugă monștrii și o să biruiască războinici renumiți. Apoi o să se-nalțe spre bolta înstelată, urcându-se cu cinste în palatul lui Zeus.“

Aflând această veste, bunul Amfitrion a cugetat că-i bine ca tânărul Alcide să-nvețe meșteșugul cel aspru al armelor.

— De trebuie să lupte, să dea piept cu primejdii, vreau ca acest fecior să-și învingă dușmanii! a spus Amfitrion, și mama s-a-nvoit.

Alcide a-nvățat, în anii ce-au trecut, să-nfrunte pe oricine, în lupta corp la corp, cu pumnii sau cu arcul, cu sabia și lancea. Amfitrion, de asemeni, l-a deprins să conducă în goana cea mai mare carul de bătălie și să vâneze fiare. Și s-a silit Alcide cu atâta vrednicie să-și însușească arta cea grea a luptelor, să-și sporească puterea, încât, în scurtă vreme, și-a întrecut tatăl, și pe prietenii săi, războinicii din Teba.{8}

GELOASA HERA ÎL LOVEȘTE DIN NOU CRUNT PE FIUL ALCMENEI

Alcide era acum un flăcău minunat, de optsprezece ani: frumos, voinic și ager, și drept, și înzestrat cu alte multe haruri. Ducea o viață simplă. Nu-i plăcea să-mbrace veșminte-mpodobite, ca alți feciori de regi. Se hrănea-n timpul zilei cu fructe și legume; seara, cu carne friptă; și arare ori bea vin. Era de o vitejie nemaivăzută încă. Odată înfruntase el singur o oștire – ce năpădise-n Teba, și o jefuia de aur, și luase mii de sclavi – doar cu o măciucă-n mână. Și izgonise oastea și pe regele ei.

Creon, regele Tebei, acela ce-i ținea la el în ospeție pe Amfitrion, Alcmena, Alcide și Ificle, era nespus de vesel:

„– Iată că și feciorul seamănă tatălui, își spunea el în gând, și-mi va fi de folos“.

Și, fiind regele Creon atât de mulțumit de biruința asta, a făurit un plan. Avea și el o fată, ce se chema Megara. N-ar fi putut găsi un ginere mai bun decât mândrul Alcide. Știa că de-i va fi urmaș la tron Alcide, scăpa de orice grijă. L-a chemat deci la sine pe voinicul Alcide și l-a rugat să-i fie ginere și urmaș.

Tânărul s-a-nvoit.

— Mărețe rege Creon, a glăsuit Alcide, ne-ai găzduit și prieten ne-ai fost întotdeauna. Voința ta-i poruncă. Mă-nsoțesc cu Megara. Să ne gătim de nuntă.

În anii ce-au urmat, Megara a avut trei prunci de la Alcide. Eroul îi iubea, le cânta cântece sau îi purta pe cal, în goana cea mai mare. Alteori se juca alături de ei, prin ierburile verii, râzând și chiuind, privegheați de Megara.

Dar iată că-ntr-o zi, când se jucau cu toții, și hohotele lor răsunau în văzduh, Hera își lasă ochii către cetatea Teba. Îl vede pe Alcide, fiul rivalei sale, Alcmena cea frumoasă. Și-n inima zeiței se aprinde o mânie atât de-ncrâncenată, încât nu ține seama de bieții copilași fără de nici o vină.

Cere unei zeițe, Mania, fioroasa, ce păstra o otravă într-o cupă de aur, s-alerge pe pământ. Să-i rătăcească mintea eroului Alcide.

Zeița nebuniei, Mania, a zburat și a împrăștiat veninul asupra lui Alcide. I-a insuflat dorința să își răpună fiii și tânăra-i nevastă.

Atunci, bietul Alcide, cu mintea răvășită, a socotit că pruncii și soția sa, Megara, ar fi niște ciclopi. Numai c-o lovitură i-a răpus pe tuspatru. Apoi s-a prăbușit cu fruntea în țărână, cu sufletul zdrobit.[{9}]

LA ORACOLUL DIN DELFI

Când s-a trezit sărmanul, a vrut să se azvârle de pe o stâncă înaltă. Gemea, îmbrățișându-și copiii, pe Megara; se blestema amarnic pentru grozava-i faptă. Dar s-a ivit Atena, sora sa din Olimp, zeița înțelepciunii, și l-a oprit, zicându-i:

— Nu te pripi, Alcide. Tu nu ai nici o vină. I-o răzbunare a Herei. Erai prea fericit. Ea a orânduit ca să-ți lovești copiii și să fii nevoit să ispășești o crimă care nu e a ta. Deși nu este drept, deși ești fiu lui Zeus, ceilalți zei din

Olimp vor fi de partea Herei, căci e răzbunătoare și toți se tem de ea. Nimeni nu-i stă-mpotrivă. Chiar Zeus însuși tace de atâtea ori molcom, căci Hera e șireată și poate să-și lovească și soțul uneori. Doar eu am să te ajut, căci n-o iubesc pe Hera. E prea înfumurată. Și poate zeul Hermes, pristavul tatălui. Acuma părăsește Teba cu șapte porți. Te du până la Delfi și purifică-ți trupul, cum poruncește legea hotărâtă de Zeus. Puternicul Apolo o să-ți aducă știre ce trebuie să faci.

Cu fruntea în pământ, cu umerii plecați, a părăsit Alcide Teba regelui Creon, și s-a-ndreptat spre Delfi.

În templul de la Delfi, Apolo l-a vestit pe feciorul Alcmenei că este osândit de zeii olimpieni – așa cum cerea Hera – să-și ispășească fapta, slujind în chip de sclav regelui din Micena.

— Va trebui, ca sclav, a glăsuit Apolo prin gura Pitiei, marea sa preoteasă, să-i împlinești cu sârg regelui Euristeu toate poruncile – douăsprezece-s toate – primejduindu-ți viața.

Tot el i-a dat acuma numele de Heracle, știind că o să-nvingă, cu glorie deplină, toate primejdiile pe care Hera i le va pune-n cale.

Heracle a primit această ispășire și a plecat în lume, mergând către Micena.

TÂNĂRUL ALEGE DRUMUL VIRTUȚII

Mergând el zbuciumat, îngândurat și trist, pe drumurile vieții, a întâlnit deodată, la o răspântie, două femei ciudate. Una era boită, cu ochii vinețiii, gătită în veșminte de stofă țipătoare; avea brățări, inele, podoabe, și pe plete văluri trandafirii, și, chicotind, zvârlea zâmbete deșucheate oricui îl întâlnea. Cealaltă era demnă, într-o haină ca neaua. Avea o frunte dreaptă; semăna cu Atena. Privirea sa senină te cerceta în față. În mână ea purta o cunună de laur.[{10}]

— Îți cauți drumul, voinice? l-a-ntrebat cea dintâi, văzându-l pe Heracle.

— Nu știu care-i mai drept, i-a dat răspuns flăcăul.

Atunci ea, grăbită să-l și cuprindă-n mreje, a mai rostit mieroasă:

— Pot să-ți arăt o cale lipsită de greutăți. Urmează-mă pe mine.

— Eu nu fug de greutăți, a glăsuit Alcide. Doresc să merg în viață fără de ocoliș și să slujesc dreptatea, binele și pe oameni. Dar cine ești, femeie?

— Cine sunt? a spus ea c-un glas amăgitor. Eu aduc fericirea, cu toate că adesea mulți îmi spun Desfrânarea. Urmându-mă pe mine, poți trândăvi în voie, poți dobândi belșugul din munca altora, și nu ai altă grijă decât să te

desfeți. Haide, urmează-mă! L-a apucat de mână și a vroit să-l tragă pe drumurile ei. Dar cealaltă femeie le-a răsărit în cale și-a glăsuit așa:

— Stai, nu pleca, voinice, pe drumul Desfrânării. Plăceri – e drept – sunt multe. Însă acela care se dăruiește lor devine un nevolnic, disprețuit de toți, și bătrânețea lui e tristă, rușinoasă. Drumul meu e mai greu, e presărat cu lupte, cu trudă și primejdii. Dar la capătul lui se află biruința.

— Tu cine ești?

— Virtutea. Eu însoțesc vitejii ce luptă pentru oameni, și cinste, și dreptate. Îi ajut să zdrobească relele-n a lor cale și să triumfe astfel binele pe pământ.

Heracle, auzind-o, s-a smuls din mâna celei ce îl târa pe calea plăcerilor ușoare.

— Și eu, deși puternic, a glăsuit Heracle, sunt urgisit de Hera să fiu sclav unui rege nevolnic, din Micena. Zeii m-au osândit, după dorința Herei. Eu nu mă tem de soartă și nu m-aș fi supus; dar vreau să ispășesc îngrozitoarea-mi crimă, făcută fără voie, luptând neînfricat și preschimbând tot răul, urzit acolo-n slăvi, în bine pentru oameni. Tu-mi poți fi de folos?

— Ți-am spus-o, ți-o repet, a glăsuit Virtutea. Urmându-mă pe mine, vei fi victorios, iar după moartea ta, numele lui Heracle va fi slăvit pe veci.

— Mai bine dăruiește-ți viața numai plăcerii, l-a-mbiat Desfrânarea. Vei fi mai mulțumit.

— Eu te aștept, Heracle, pe drumul gloriei, a spus din nou Virtutea.

La vorbele acestea, Heracle a pus mâna pe greaua lui măciucă. S-a-ntors spre Desfrânare și i-a rostit cu silă:

— Josnică Desfrânare, nu mă poți amăgi! Am să mă lupt cu Hera și, când o voi înfrânge, am să fiu fericit. Aleg drumul Virtuții.

Din clipele acelea – cum au cântat poeții – fără de șovăire, Heracle n-a urmat decât drumul cel aspru, arătat de Virtute, oricâte piedici, lupte și primejdii cumplite i-au așternut în cale necruțătoarea Hera, regele Euristeu, alți regi, monștri și fiare, dușmanii mii și mii.

SOSIREA LA MICENA

Și plecă Heracle spre regele Micenei, cel sprijinit de soția puternicului Zeus. A ajuns la cetate, la Poarta leilor, într-un amurg de vară. Tocmai în acea vreme feciorul lui Stenelos aducea sacrificii pe un altar al Herei. Cu mâinile întinse spre cerul roșietic, în fumul jertfelor, Euristeu glăsuia:

— Îți mulțumesc, zeiță cu brațele ca neaua! Prin voia ta sunt rege în splendida Micenă. Și osândit de tine, Heracle-i sclavul meu. El trebuie să-mplinească douăsprezece munci, și într-una dintre ele să piară negreșit. Ți-o jură Euristeu!

Nu își sfârșise vorba, și un sfetnic, alergând, a ajuns la altar:

— Slăvite! Mare rege! Heracle a sosit.

— Heracle? Unde este? a rostit Euristeu, lăsându-și brațele să-i cadă fără vlagă.

— E dincolo de ziduri, la Poarta leilor. Vrea să intre-n oraș.

— Să intre? Nu se poate. a mai spus Euristeu cu glasul răgușit. Dați-i porunci la poartă. Să plece, să ucidă pe leul din Nemeea, fiul monstrului Tifon și al viperei Ehidna.

Și tremura fricosul. Ar fi fugit, desigur, de nu ar fi știut că-i e de sprijin Hera.

— Nu! Nu mă tem de dânsul! striga el ascuțit. Eu sunt stăpân, el sclav.

— Adevărat, stăpâne, glăsuiau sfetnicii. Puterea ți-e divină. Supușii tăi nevrednici datori sunt să te asculte, fără de nici un murmur.

— Să plece de-ndată! striga iar Euristeu. În ținutul Nemeei zac munți de oseminte. Câți s-au încumetat să dea lupta cu leul, acolo au putrezit. Heracle, n-o să scape nici el din lupta asta!

— Nu. N-o să scape! Nu! îi ziceau sfetnicii. Fii liniștit, stăpâne.

Și toți râdeau cu poftă, fiind siguri c-o să piară Heracle, sfâșiat de colții leului.

Iar el mergea întins spre ținutul Nemeei{11}, unde într-o peșteră își avea culcușul leul.

Poeții povestesc că feciorul Alcmenei a aflat văgăuna, dar n-a găsit pe leu, și a așteptat un timp, până ce cruda fiară s-a reîntors sătulă. Mâncase-n acea ziuă o turmă și un păstor.

Heracle a văzut-o săltând printre coline. Fiara era uriașă. Avea niște ochi mari, roșii și plini de sânge. Colții săi ascuțiți erau ca niște săbii și străluceau în soare. Răgea înfiorător. Întinzând bine arcul, a tras prima săgeată. Săgeata a zburat și l-a lovit pe leu, dar s-a izbit de el ca de un zid de piatră. Nu i-a putut clinti măcar un fir de păr.

RĂPUNEREA LEULUI DIN NEMEEA

Heracle s-a mirat cum de n-a pătruns săgeata în trupul leului. Și a țintit mai bine. A tras încă o dată. Și iar s-a dus săgeata vâjâind prin văzduh, s-a

lovit ca de o stâncă și a lunecat jos.

Leul răgea cumplit, și cu coama zbârlită, cu ochii-nsângerați, se pregătea să sară către voinicul nostru.

Heracle nu s-a-nspăimântat. A mai tras o săgeată; dar s-a-ntâmplat la fel. Nici ultima săgeată nu l-a rănit pe leu.

Putea să tragă el și o mie de săgeți. Pielea acestui leu, fiu al monstrului Tifon[{12}] și al viperei Ehidna, era de nepătruns. Nici sabia sau lancea n-ar fi putut străbate în trupul leului. Pielea îi era vrăjită. Chiar Tifon i-o vrăjise, cu învoirea Gheei.

Dar după ultima săgeată, leul s-a repezit, într-un salt, la Heracle, răgind atât de tare, că s-auzea în cer.

Din jilțul său de aur, stăpânul zeilor privea această luptă, neîndrăznind să-i vină-n vreun fel în ajutor viteazului Heracle, pentru că lângă el sta așezată Hera. Preaputernicul Zeus își lăsa astfel fiul să-nfrunte moartea singur. Atâta că voinicul nu lupta pentru zei. Dornic să-și ispășească fapta cea-ngrozitoare, făcută fără voie, se lupta pentru oameni, să nimicească fiara care făcea prăpăd, vărsând în ținutul Nemeei atâta sânge.

Văzând eroul nostru că leul se repede, a ridicat măciuca și l-a lovit în creștet. Puterea lui Heracle era-nspăimântătoare. De-ar fi izbit o casă, cumva, atât de tare, casa s-ar fi sfărâmat în mii de bucățele. Leul s-a clătinat, dar pielea lui vrăjită l-a apărat și acuma. Măciuca lui Heracle s-a rupt de la mijloc. Fără să stea pe gânduri, voinicul s-a săltat spre gâtul leului, să-l prindă, să dea lupta. Numai că de-astă dată leul s-a-nfricoșat. Urlând, s-a întors pe labe, mai că s-a răsturnat, fugind spre peșteră, și s-a ascuns acolo.

Fiara, ce răpusese atâtea mii de oameni, vedea că i-a sosit acum și ei sfârșitul.

Peștera leului avea două intrări. Fiul marelui Zeus a smuls din munte o stâncă și a zăvorât cu ea una din intrări. Apoi, fără de arme, a pătruns înăuntru. Călcând peste mormane de oase omenești, Heracle a intrat tot mai adânc în bezna acestei peșteri mari. Deodată a zărit două făclii aprinse. Așa i s-au părut eroului, în beznă, ochii sticlind de ură ai leului uriaș. Iar urletele sale clătinau stâncile. Labele lui zgâriau pereții peșterii. Colții albi străluceau.

— Aicea ești? Hai, vino! a glăsuit Heracle.

Leul la rândul său, cu botul larg căscat, a sărit la Heracle.

Ce-a fost nu știe nimeni. A fost o-nvălmășeală cum nu s-a mai văzut. Cât a durat? O zi, poate chiar două, trei. Dar până la sfârșit, Heracle a cuprins leul strâns de grumaz.

L-a strâns atât de tare, până l-a-năbușit.

Leul, atunci, răpus, a căzut la pământ.{13} Sub bufnitura lui pământul s-a crăpat. Apucându-l de ceafă, învingătorul său l-a tras îndată afară, cu gândul să-l despoaie de blana lui roșcată.

„Din blana ăstui leu, ce în veacuri n-o poate străpunge vreo săgeată, sau sabie, sau lance, am să-mi fac eu veșmântul, a cugetat Heracle. Și țeasta lui de fier, am să mi-o pun pe cap. Nu-s platoșe sau coifuri mai bune decât ea“.

A tras însă zadarnic de piele s-o desprindă. Cât era de puternic, n-ar fi putut Heracle, muncind luni, poate ani, să-l jupoaie pe leul ce fusese vrăjit de fiorosul Tifon.

Atâta că Heracle nu era doar puternic, îndrăzneț și viteaz. Era și înțelept. Și cugetând mai bine, și-a dat repede seama că sabia sau cuțitul nu-i erau de folos. Și a-ncercat flăcăul să jupoaie de piele îngrozitoarea fiară chiar cu ghearele ei.

Și așa a izbutit.

Cu ghearele tăioase, întoarse în fel și chip, Heracle a reușit să-l desfacă de piele. Să-i desprindă și țeasta. Și, precum hotărâse, s-a-nveșmântat cu pielea, iar pe cap și-a pus țeasta.

Prin vitejia lui își dobândise în luptă o platoșă și un coif, prin care nu puteau să pătrundă săgeata, nici sabia sau lancea.

Așa înveșmântat, a plecat la Micena.

SPRE MLAȘTINILE LERNEI

Auzând Euristeu de această biruință n-a mai îngăduit eroului Heracle să vină nici la poarta Micenei cea bogată. Atât îi era de teamă. Mai ales că aflase cum oamenii de Argos, poporenii de rând, îl urmau în șiraguri și îi strigau voioși:

— Îți mulțumim, Heracle! Tu ne ajuți pe noi, acei ce ne luptăm adeseori cu fiare și monștrii încrâncenați. Regele te-a trimis la moarte, în Nemeea. Dar tu ai biruit. Noi suntem lângă tine. Cheamă-ne, și venim să te-nsoțim la luptă.

Deci regele Euristeu, ca să nu-l mai vadă pe eroul Heracle, i-a poruncit s-aștepte poruncile regale în orașul Tirint, trimise printr-un crainic.

— Să plece, să ucidă, de astă dată, hidra care sălășluiește în mlaștinile Lernei[{14}], spusese Euristeu. Este tot ca și leul, odraslă a lui Tifon și-a viperei Ehidna. De-a nimicit pe frate, să răpună și sora. Ea pustiește turme, cirezi, holde de grâu, și-i omoară pe oameni. Nici unul n-a scăpat din câți au vrut s-ajungă la mlaștinile Lernei. Nu cred c-o să mai scape acum fiul lui Zeus și al frumoasei Alcmena.

— Nici noi nu credem! Nu! râdeau toți sfetnicii înconjurând slugarnic jilțul lui Euristeu.

— Să plece deci la Lerna! glăsuise stăpânul. Și să nu se întoarcă decât biruitor sau mort, adus pe scut.

Și s-a gătit Heracle să plece către Lerna.

Vrusese să pornească pe jos, ca de obicei. Dar tânărul Iolau, feciorul lui Ificle, a cerut învoire tatălui să-l conducă pe eroul Heracle cu carul, până-n Lerna.

Îl iubea pe Heracle mai mult decât pe oricine, și-l admira nespus.

— Atâția oameni vor să fie lângă el în ceasurile grele, îi spusese Iolau lui Ificle. În numele mulțimii, vreau să-l însoțesc eu. Și vreau să-l cruț măcar de truda drumului. Să-l duc până la Lerna, în goana cailor.

Tatăl a încuviințat, dar eroul Heracle n-a vrut să se-nvoiască.

— Nu pot să-l iau cu mine, spusese Heracle lui Ificle. Iolau e mult prea tânăr, și-n Lerna sunt primejdii ce-l pot costa viața!

Numai că îndrăznețul flăcău al lui Ificle atâta se rugase de unul și de altul, atâta stăruise, pregătise și caii, și carul pentru drum, încât până la urmă Heracle a primit să meargă cu Iolau.

Și au plecat împreună. S-au dus până la Lerna, în goana cailor. Din zare se vedeau aburi verzi, otrăviți, care se ridicau din mlaștina întinsă, unde stăpânea moartea.

LUPTA CU HIDRA

Hidra dormea la ceasul când au sosit cei doi. În jurul ei erau mormane fără număr de ființe omenești, răpuse și târâte până-n sălașul său. Nu le putea mânca, atât erau de multe, și putrezeau prin mlaștini, umplând întreg văzduhul c-un miros otrăvit.

Heracle și Iolau s-au apropiat încet, purtând în spate lemne și o grămadă de fân. Iolau a aprins focul. Apoi fiul lui Zeus a început să-ncingă săgețile în foc și să tragă cu ele în hidra adormită.

— Te scoală, blestemată odraslă a lui Tifon, a glăsuit eroul, țintind-o iar pe hidră cu câteva săgeți, în vârful cărora legase șomoioage de fân aprins în foc.

Împunsă de săgeți, dihania uriașă s-a ridicat din mlaștini. Avea nouă gâtlejuri și nouă capete – și unul mai gros ca toate: capul nemuritor. Din boturile-i hâde, ca niște flăcări verzi, țâșneau limbi otrăvite și șuiera cumplit. Fără să piardă vreme, Heracle a sărit la ea cu o ghioagă-n mână. Întâia lovitură a și făcut să-i zboare unul din capete. Numai că-n locul unde fusese un singur cap creșteau acuma două.

Mult s-a mirat voinicul și a lovit din nou. Dar orișicât lovea, în locul fiecărui cap smuls de pe gâtlej, se-nălțau altele. Încât, în loc de nouă, se ridicau acum verzi, mucede, hidoase, cu boturi plescăind și colții ca pumnale de fier, cincizeci de capete.

Cu aceeași istețime, pe care o dovedise și-n lupta din Nemeea, Heracle i-a strigat flăcăului Iolau:

— Adu-mi lemne aprinse și arde fiecare gâtlej, de unde smulg căpățânile hidrei.

Iolau s-a repezit, și cu bucăți de lemn, care ardeau în flăcări, a împlinit porunca. În acest fel, curând n-au mai putut să crească alte noi capete.

În vremea asta însă, hidra își răsucise coada ei de balaur peste picioarele eroului Heracle. Iar un crab monstruos, mare cât un vițel, răsărit de sub mlaștini la șuierele hidrei, încerca să-i reteze, cu cleștii lui tăioși, unul dintre picioare.

Îi sfâșiase carnea și-i tăia poate osul, de nu sărea Iolau c-un bolovan în brațe și nu-i sfărâma trupul, cufundându-l în mlaștini.

Lupta durase din zori până-n amiaz. Și încă a mai durat până către amurg.

În acel ceas târziu, Heracle a izbutit să-i zdrobească odraslei lui Tifon și a Ehidnei capul nemuritor, care era mai sus ca toate celelalte și pe un grumaz mai gros, în care gâlgâia venin negru-verzui. L-a zdrobit cu măciuca; dar chiar așa, zdrobit, capul împrăștia miasme otrăvite, colții puteau să muște, și ochii lui aprinși azvârleau încă flăcări. Și atunci a-mpins Heracle și-a răsturnat deasupra-i o stâncă grea și înaltă, care se ridica în mijlocul mocirlei, lângă sălașul hidrei.

— Aici, sub stânca asta, a glăsuit Heracle flăcăului Iolau, capul nemuritor va sta pe veșnicie, fără nici o putere. În schimb eu am să-mi moi toate săgețile în sângele acesta înveninat al hidrei.

— Va fi vai de dușmanii pe care-i vei ținti, i-a dat răspuns Iolau.

Heracle și-a muiat toate săgețile în sângele otrăvit al hidrei de la Lerna.

Le-a pus apoi în tolbă și s-a urcat în car, alături de Iolau, pornind către Tirint.

PĂSĂRILE STIMFALIENE

Dar nici nu apucase să-și odihnească trupul Heracle, la Tirint, că i-a venit poruncă să plece iar la drum. Trebuia să se lupte c-un soi de păsări mari, cu mult mai mari ca omul, care sălășluiau în niște smârcuri negre, pe țărmurile mării, lângă un oraș, Stimfalos.{15} Iar păsările acestea aveau ciocuri de aramă și aripe de bronz. Din aripe zvârleau pene ca niște lănci. Doborau animale și oameni deopotrivă. Luau oamenii în gheare. Se urcau în văzduh, ș-acolo îi mâncau în timpul zborului. Cursese atâta sânge în toată împrejurimea orașului Stimfalos, încât locuitorii îl părăsiseră, înfricoșați de moarte, iar locul se pustiise.

Nimeni nu îndrăznea să se lupte cu ele, pentru că păsările acelea slujeau cruntului Ares, zeul războiului. Și el se desfăta, auzind gemete, sau când vedea-n Stimfalos sângele șiroind.

— De va scăpa de păsări, n-o să-l ierte Ares, socotea Euristeu, trimițând pe Heracle în smârcuri, la Stimfalos. Teafăr tot n-o să iasă din încercarea asta.

Și a plecat Heracle către golful argolic, unde se afla smârcul. Câți îl vedeau pe cale, îl îndemnau să stea sau să se-ntoarcă acasă.

— Euristeu vrea să pieri! îl sfătuiau ei toți. Cum poți tu să te lupți cu monștrii zburători, ce trimit din înalt lănci tari din aripe? Ares le ocrotește. N-am încercat și noi? Iar locul e deschis, n-ai unde te feri. Mult au mai pătimit oamenii din Stimfalos și din împrejurimi. Cu miile s-au stins. Nu vrem să mori și tu. Tuturor ne ești drag. Tu ne-ai scăpat de cele două odrasle înfricoșătoare ale lui Tifon.

— Am să gonesc acum și aceste păsări negre, le răspunse Heracle. Poate să fie Ares oricât de mânios.

— Să te-nsoțim și noi, îl rugau oamenii.

— Nu, nu, voi merge singur. Eu mă pot apăra cu blana mea de leu. Voi însă ați pieri.

Și mergea mai departe.

Ducea cu el voinicul două timpane mari, făcute din aramă. Ajuns la țărmul mării s-a urcat pe un deal, ce era lângă smârcuri. A început să bată

puternic în timpane. La zgomotul acesta s-au ridicat în stoluri păsările lui Ares, mii, mii și zeci de mii.

Cerul se-ntunecase de atâta păsărime, și țipetele lor umpleau întreg văzduhul. Le auzeau Euristeu și sfetnicii-n Micena.

— Aha! își spuneau ei. Auziți ce se-ntâmplă! Acesta e sfârșitul feciorului Alcmenei.

Și nu știau că el, învăluit în blana de leu, nepătruns, având coiful pe cap, nu se temea de păsări. Trăgea din arc săgeți, ce străpungeau deodată câte o sută de păsări, ba poate și mai bine. Azvârlea și cu lancea. Lovea și cu măciuca, de-i era la-ndemână. Și, nu în lungă vreme, în smârcuri se scăldau cu aripile negre, întinse, fără viață, mormane mari de păsări.

Tot locul se-nvelea, ca într-un giulgiu negru, cu păsările acestea. Puține rămâneau. Însă, de frica morții, zburau țipând cu grabă spre portul Euxin{16}, într-o insulă mică, ridicată din ape de Tetis, la dorința preacrudului zeu Ares.

Ba, după cât se spune, dornic de răzbunare, Ares s-ar fi ivit c-o sabie-n mână în fața lui Heracle. Însă eroul nostru și-a ridicat măciuca, gata să îl lovească. Și Ares, sângerosul, a fost cuprins de frică numai văzându-i ochii cu care îl țintea și a luat-o la goană. A pierit în văzduh. Dar s-a jurat s-ajute pe Hera totdeauna în contra lui Heracle.

Astfel s-a isprăvit și-această încercare – a treia, după număr.

Heracle a luat cu sine un trup de pasăre, străpuns de o săgeată, să-i fie mărturie, și a plecat spre Tirint.

Pe drum se-ntâlnea cu oamenii în cete, oameni ce se-ntorceau spre orașul Stimfalos. Și ei îi mulțumeau cu lacrimi pe obraz, fericiți că puteau să-și regăsească iar căminul părăsit, fără primejdie pentru copiii lor.

CĂPRIOARA ZEIȚEI ARTEMIS

Numai că inima haină a regelui Micenei nu se îndestula nicicând cu suferința eroului Heracle. Și, fără să-i mai dea răgaz să se odihnească, l-a trimis să-i aducă, din munții Arcadiei, o iute căprioară a sorei lui Apolo, zeița Artemis. Căprioara aceasta avea coarne de aur și picioare de aramă. Fusese hărăzită de zeița fecioară să facă pagube în livezi și pe ogoare, și așa să-i pedepsească pe bieții muritori. Se mâniase tare pe ei zeița vânătoarei, fiindcă nu-i aduceau destule jertfe-n templu. Și oriunde dădeau rod livada sau ogorul, grădina sau pășunea, căprioara sosea, la porunca zeiței. Calca-n

picioare totul, lovea cu coarnele și părăduia rodul. Degeaba o rugau oamenii pe zeiță să nu-i mai pedepsească, ea nu se îndura.

Acum pleca Heracle să prindă căprioara, s-o aducă legată în orașul Tirint.

— Pe această căprioară n-o poate nimeni prinde. Fuge ca o săgeată, râdeau toți sfetnicii strânși lângă Euristeu. Și-apoi chiar de o va prinde, s-adună dușmănia zeilor olimpieni. Pe lângă zeul Ares, îl va urî și Artemis. Toate sunt ticluite să-i grăbească sfârșitul feciorului Alcmenei.

— Așa e! Va pieri! scrâșnea și Euristeu, cu ochii mici de ură. Și abia atunci, prieteni, am să fiu mulțumit și am să fiu pe plac ocrotitoarei mele, marea zeiță Hera.

Într-adevăr, Heracle, după ce colindase prin desele păduri ale Arcadiei, aflase anevoie sălașul căprioarei cu coarnele de aur. Însă cum a zărit-o, i-a și pierit din ochi. Nu părea că aleargă sau c-atinge pământul. Semăna c-un vârtej care alunecă, cu vuiet, pe o câmpie, se-ntoarce, stă o clipă și iarăși se pornește, ca să-l și pierzi din ochi.

Era o căprioară cum nu se mai pomenise. Numai că nici Heracle nu se lăsa înfrânt. Fără de odihnă, adesea fără hrană, sau apă, sau chiar somn, Heracle a urmărit-o întruna. Ea s-a-ndreptat, în goană, întâi spre miazănoapte, ajungând în ținutul zis hiperborean, la marginile lumii, unde izvora Istrul.{17} Aici era s-o prindă; poposise o clipă, doar cât a răsuflat. Dar ea, făcând un salt, a și țâșnit din nou, pornind spre miazăziuă. Au fugit amândoi, așa, un an de zile. Oamenii îi vedeau trecând cum trece vântul. Ar fi vrut să-l ajute pe dragul lor Heracle. Atât că nici o ființă, de pe întreg pământul, nu mai putea s-alerge atât de repede cum fugea căprioara, urmată de Heracle.

Alergând amândoi, pe când se-mplinea anul, au ajuns la un râu, albastrul râu Ladon. Și dincolo de râu era templul zeiței. Și dacă apuca să pătrundă în templu, căprioara zeiței era la adăpost. Heracle nu putea s-o mai scoată de-acolo.

Până atunci se ferise să folosească arcul. Văzând însă că peste o clipă căprioara zeiței o să ajungă-n templu, Heracle a țintit-o, din fugă, cu o săgeată, în piciorul ei stâng. Animalul rănit s-a oprit locului. Heracle, din doi pași, a și fost lângă ea și a prins-o de coarne. I-a scos grabnic săgeata din piciorul ei ager. Legând-o c-un curmei de celelalte trei picioare de aramă, a luat-o pe spinare.

— Unde te duci, Heracle? i-a strigat Artemis, de pe o culme înaltă. Dă-i drumul căprioarei. I-ai supărat pe Hera, pe Ares, și acuma mă mânii și pe mine?

— Nici nu mă gândesc, zeiță! i-a-ntors răspuns voinicul. Este porunca Herei, dată prin Euristeu, basileul din Argos. Cere-i ei socoteală. Eu sunt doar mulțumit că i-am scăpat pe oameni de atâtea stricăciuni pe care căprioara le aducea câmpurilor.

Și a plecat mai departe, lăsând-o pe zeiță să strige cât poftea.{18}

MISTREȚUL DIN ERIMANT

Stăpânul cel nevolnic trăgea acum nădejde că viteazul Heracle, după atâtea lupte: cu leul din Nemeea, cu hidra de la Lerna, păsările lui Ares, și goana necurmată, mai bine de un an, pe urma căprioarei zeiței Artemis, a obosit de ajuns.

— Îl voi trimite dară, spunea celor din jur, în munții Erimant{19}, să-mi aducă de-acolo, viu și nevătămat, mistrețul fioros, care părăduiește codrii deși ai Psofidei{20}, distrugând așezări și nimicind pe oameni. Să plece de îndată!

— Să plece de-ndată! strigau toți sfetnicii.

Și iar pleca Heracle – deși abia sosise – săvârșind calea-ntoarsă către Arcadia.

Pe când mergea, eroul a întâlnit în cale pe centaurul Folos.{21} Centaurul acesta avea o fire blândă. Fiind prieten cu Heracle, l-a poftit la un ospăț și o oră de răgaz, după atâta trudă. Ba, vrând a-i fi pe plac, a mai desfundat Folos și un butoi cu vin, pe care îl primise de la Dionisos, zeul viței de vie.

Era un vin din care nu sorbeau decât zeii. Aroma lui era atât de-mbătătoare, încât s-a răspândit peste tot muntele, amețindu-i pe oameni, pe monștri și pe fiare. Cei dintâi au simțit aroma-mbătătoare frații centaurului. În tropote grozave, au alergat cu toții spre peștera în care Folos îl găzduia pe voinicul Heracle.

— De ce ai desfundat butoiul fără noi? au răcnit ei spre Folos. Nemernicul acesta, sclavul lui Euristeu, a băut vinul nostru?

Și, fără să aștepte răspunsul fratelui, s-au repezit cu stânci și trunchiuri de copaci să-l omoare pe fiul reginei de la Teba. Unul i-a aruncat o stâncă mare-n frunte, altul l-a izbit strașnic cu un trunchi de stejar. De n-ar fi fost Heracle atâta de puternic, ar fi pierit îndată.

Atunci, s-a ridicat preavoinicul Heracle, cum sare o scânteie din focul cel uriaș, care cuprinde un rug. Ușor ca rândunica, dar îndârjit ca leul când e rănit de moarte, s-a avântat Heracle la cel dintâi centaur și, lovindu-l cu pumnul, l-a și răpus pe loc. A pus mâna pe ghioagă, pe ghioaga lui cumplită, sfărâmând țeste, piepturi și șale de centauri, culcându-i la pământ. Centaurii, cu spaimă, câți mai erau în viață, s-au năpustit afară din peștera lui Folos.

Heracle, fugărindu-i, i-a țintit cu săgeți. Nici unul n-a scăpat.

Încă nepotolit de această supărare, s-a dus în Erimant, căutându-l pe mistreț. L-a aflat cu greutate, ascuns într-un desiș. Avea niște colți albi, lungi de un stat de om, tăioși ca niște lănci.

Văzându-l pe Heracle, mistrețul – ce fusese vestit de Artemis că vor veni primejdii – s-a zvârlit într-un trunchi înalt, gros, de stejar. Cu râtul lui enorm l-a smuls din rădăcină, trântindu-l spre erou.

Heracle s-a ferit. A vrut să ia el trunchiul care căzuse jos, să-l zvârle spre mistreț. Însă și-a amintit că trebuie s-aducă mistrețul viu și teafăr crudului Euristeu.

Mistrețul ar fi vrut să fugă către vale; dar Heracle, strigând și aruncând cu pietre, l-a silit să se urce spre vârful Erimant. Căzuse peste munte zăpadă proaspătă. Mistrețul luneca sau se împotmolea, gâfâia tot mai mult. Nu mai putea să fugă. Isteț, sprinten, voinicul s-a repezit pe o culme. De acolo a sărit de-a dreptul peste fiară. A lovit-o în ceafă de i-a tăiat suflarea, și fiara s-a-mblânzit.

A luat-o pe spinare și a pornit spre Micena.

Auzind Euristeu că a ajuns Heracle cu fiara la Micena, că a intrat pe poartă și vine la palat, a început să strige spre sfetnici să-l oprească. Dar nimeni nu îndrăznea să i se arate-n cale.

De frică, lașul rege a fugit, s-a ascuns într-un butoi de aramă și, tremurând, țipa:

— Omoară-l sau dă-i drumul să plece unde-o știi! Nu-mi trebuie mistrețul. Pleacă de aici cu el. Nu uita că-mi ești sclav, și așa îți poruncesc.

— Am primit să-ți slujesc, nu fiindcă prețuiești în ochii mei ceva, i-a dat răspuns Heracle. Datina noastră cere ca pentru orice faptă de sânge să plătești, stând un timp în sclavie. Și eu m-am supus ei. Dar află, Euristeu, că eu orișice muncă nu o fac pentru tine, ci o fac pentru oameni, pe care-i iubesc. Pentru ei am plecat, să-i scap de această fiară, pe care-o port în spate.

— Fă cu ea tot ce vrei, dar lasă-mă să ies din butoiul de aramă, se tânguia fricosul.

Și nu s-a liniștit decât când a văzut mistrețul jupuit și carnea lui încinsă în frigare de aramă.

GRAJDURILE LUI AUGIAS

Atunci a prins curaj, a ieșit din butoi și a început să spună cu amenințări în glas:

— Du-te acum în Elida, la regele Augias, fiul lui Helios, puternicul zeu soare. Iar regele Elidei are trei mii de boi, din care o parte au picioarele ca neaua, alții-s în întregime albi, parcă-s lebede, și alții-s purpurii, ca stofa sidoniană. Și între toți aceștia un taur, Faeton, se aseamănă c-o stea de aur sclipitor. În grajdurile sale, gunoiul vitelor, neridicat de veacuri, s-a înălțat ca munții. Și vitele acelea, ce-s date în păstrare regelui chiar de soare, nu mai au loc în grajd. Du-te deci la Augias și curăță gunoiul.

— Mă duc, a spus Heracle, fiindcă știu prea bine câți sclavi au fost uciși de regele Augias, pentru că n-au putut să curețe gunoiul. Știu câți ar mai pieri.

Și a plecat Heracle la regele Augias, să-mplinească porunca.

— Regele Euristeu te-a trimis pentr-un an, i-a glăsuit Augias, văzându-l pe Heracle. Eu cred că nici în zece, poate nici într-o viață, nu ai să izbutești să-mi cureți grajdurile. Și de nu izbutești, să știi c-ai să-ți pierzi viața aicea, în Elida.

— O, rege, a zis Heracle, omul are și minte, nu numai braț de fier. Ce-ai zice tu, de pildă, dacă eu aș putea să-ți curăț într-o zi gunoiul tot din grajduri, și nu într-o viață-ntreagă?

— Atunci ți-aș da răsplată, din cirezile mele, trei sute de boi buni. Dar nu e cu putință așa ceva, Heracle. Nici zeii n-ar putea, dar tu, un muritor. Gândește-te ce spui.

— Să încercăm?

— Firește, dacă te încumeți!

— Și-ți ții făgăduiala?

— Fac chiar și un jurământ.

— Bine. Atunci, privește!

Și istețul Heracle a scos vitele afară, ducându-le într-un câmp. A pus mâna pe ghioagă. A lovit cu putere în zidul cel înalt, din fundul grajdurilor, făcând două spărturi. Din dreptul fiecărei spărturi făcută-n zid, a săpat după

aceea câte o albie, spre cele două râuri aflate-n apropiere: Alfeul și Peneul. Apa a intrat pe albiile acestea, pe urmă, prin spărturi, în grajdul lui Augias. Heracle avusese grijă, mai înainte, să spargă și în față zidul cel gros la fel. Apa intra prin fundul acelui grajd uriaș și se vărsa prin față, ducând cu ea gunoiul.

Nici nu venise seara, și grajdul lui Augias fusese curățat, găurile din ziduri astupate la loc. Alfeul și Peneul curgeau iarăși în mătci, iar albiile noi, umplute cu pământ, nu se mai cunoșteau.

— Ce zici acum, Augias? l-a întrebat Heracie. M-am ținut de cuvânt? Hai, ține-te și tu!

Dar șiretul Augias, văzându-și împlinită dorința ce o avea, s-a răzgândit îndată.

— Ești sclav și împlinești poruncile primite, a glăsuit el aspru. Pleacă spre Euristeu. Față de sclavi, un rege nu este nevoit să-și păstreze cuvântul.

— După datina veche, acel ce nu-și păstrează cuvântul va să piară! i-a dat răspuns Heracle. Când am să ajung liber, mă voi lupta cu tine, rege fără cuvânt, și am să te răpun.

— Pleacă, îți poruncesc! a rostit regele.

Heracle a plecat, dar, după cum se spune, s-a-ntors când a fost liber. S-a luptat cu Augias și i-a învins oștirea care îl apăra. Regele a căzut. Eroul, după luptă, a răsădit acolo trei sute de măslini și a statornicit serbările vestite, numite olimpiade, în cinstea biruinței dobândite de el, spre slava fără moarte a celor îndrăzneți, puternici și cinstiți.{22}

TAURUL LUI POSEIDON

După ce a curățat și grajdul lui Augias, Heracle a primit o nouă însărcinare, mult mai primejdioasă. Euristeu l-a trimis afară din Elada, în regatul lui Minos, ce se afla în Creta, insula minunată, unde copilărise odinioară Zeus, ascuns de mama sa și de bunica-i, Gheea.

Acolo se afla un taur alb ca spuma, trimis de zeul mării, Poseidon furtunosul. Și taurul acesta era, spune legenda, turbat ca vijelia. Ochii-i ardeau văpaie, din bot îi curgeau bale, mugea-nfiorător. Străbătea toată Creta, călcând-o sub copite. Mușca oameni și vite. Cu coarnele strica locuințe și grajduri, livezi, grădini și holde. Chiar regele din Creta, Minos, fiul lui Zeus și al frumoasei Europa, stătea-nchis în palat, înfricoșat de taur. Nici el, nici sfetnicii și nici oștenii lui nu cutezau să lupte cu turbatul taur al zeului Poseidon.

Ci, iată că sosește Heracle cu o barcă.

Porunca îi suna să-l aducă pe taur în Argos, viu și zdravăn.

Ca să-l poată supune, fără să-i ia și viața, Heracle și-a făcut din fire de oțel o plasă, cum sunt cele cu care se prind pești. A pornit după taur, l-a ațâțat la luptă cu strigăte și pietre, iar când s-a repezit, cu coarnele plecate, taurul lui Poseidon a nimerit în plasă. Heracle i-a strâns botul în pumnii lui de fier și i-a încovoiat grumazul.

Și în puțină vreme, taurul lui Poseidon fusese îmblânzit. Îi asculta porunca viteazului Heracle. Stătea cu fruntea-n jos și-ngenunchea nainte-i, mugind încetișor, parcă-și cerea iertare.

Luându-și deci rămas bun de la regele Minos și de la poporenii din insula lui Zeus – ce-l binecuvântau că-i scăpa de urgie – Heracle s-a urcat pe taur, ca pe un cal. Ținându-l strâns de coarne, a-ndreptat taurul spre valurile mării. Taurul a intrat în marea lui Poseidon, și a înotat cu sârg până-n Peloponez. De aici, prins într-un știreang, l-a dus fiul Alcmenei până-n ținutul Argos și l-a închis în grajdul regelui Euristeu.

Și iarăși Euristeu s-a ascuns în butoi, strigând înfricoșat slujitorilor săi ca să desfacă poarta la grajduri și să lase taurul lui Poseidon să fugă unde-o știi.

Taurul lui Poseidon, când s-a văzut scăpat, a fugit ca năluca. S-a dus în Atica, pe câmpul Maraton, unde-l va doborî un alt erou, Tezeu.

PLECAREA SPRE TRACIA

După ce s-a întors Heracle și din Creta, Euristeu a-ntrebat-o pe stăpâna sa, Hera, unde să-l mai trimită.

Hera i-a amintit că este-n Tracia un fecior al lui Ares, stăpân peste bistoni, pe nume Diomede. Regele Diomede are grajduri de aramă, și-n ele se găsesc niște cai fără seamăn. Sunt negri ca tăciunii, gonesc ca niște vulturi când zboară prin văzduh. Dar sunt legați în lanțuri, pentru că se hrănesc numai cu carne vie. Orice străin ajunge în Tracia e prins de crudul Diomede și dus, târâș, la grajduri; e zvârlit cailor, care-l sfâșie-ndată, flămânzi ca niște lupi.

— A scăpat el de multe, glăsuia Euristeu, auzind sfatul Herei, dar de caii aceștia nu cred c-o să mai scape. Îi vor veni de hac. Aceasta-i munca a opta. Socot că-i ultima. Regele Diomede este fiul lui Ares. Ares o să-l învețe pe fiu-i, Diomede, ce trebuie să facă, să nu poată scăpa din nou teafăr Heracle.

Și-a plecat iar voinicul. Euristeu îi dăduse o corabie mare, în frumosul port Argos, cum ceruse Heracle, s-aducă pe ea caii – dacă-i va putea lua.

În drum, prins de furtună, a poposit o vreme pe țărmul tesalian. Aici domnea, în Fera, prietenul său, Admet. Heracle s-a gândit că n-ar putea să treacă pe lângă orașul Fera, fără să se oprească la regele Admet.

Atâta că la vremea când a sosit Heracle, în casa lui Admet intrase nenorocul. Hades cel mohorât trimisese să-l ia pe regele Admet în negrul lui sălaș.

— Gătește-te, Admet, spusese solul morții. Am venit să te iau. Totuși ai mai putea să viețuiești un timp, de s-ar găsi o ființă care îți este dragă să vie-n locul tău, jos, sub pământ, la Hades.

S-a îngrozit Admet. Cine se învoiește bucuros să pornească înspre tărâmul morții, când este încă tânăr și-i însetat de viață?

A întrebat Admet cine ar vrea să plece în locul lui, la Hades. Nimeni nu a primit. Nici părinții, și nici bunicii, cât erau de bătrâni, nici slugile, supușii, nici prietenii cei buni. Nimeni n-a vrut să plece. Ba da, a vrut o ființă, și cea mai dragă lui – preatânăra-i soție. Aceasta, auzind ce glăsuise solul mohorâtului Hades, fără a fi-ntrebată, fără să stea pe gânduri, s-a hotărât să plece ea însăși în Infern, în locul lui Admet.

BIRUINȚA ASUPRA MORȚII

— Soțul mi-e mult prea drag, a spus ea solului. Țin la zilele lui mai mult decât la mine. Singura mea durere e că n-o să-l mai văd. Altminteri, eu sunt gata să plec, fără zăbavă, jos, sub pământ, la Hades, doar să trăiască el.

Iar solul, zeul morții, Tanatos, cel ce are o sabie tăioasă, s-a învoit s-o ia pe tânăra Alcesta, în locul lui Admet. S-a apropiat de ea, cu sabia în mână, tăindu-i o șuviță din părul mătăsos. Cum i-a tăiat șuvița, Alcesta a-nchis ochii, scoțând doar un suspin:

— Admet, rămâi cu bine. Eu te-am iubit nespus.

A lunecat pe lespezi. Trupul i s-a răcit.

Vă-nchipuiți ce jale a potopit palatul! Inima lui Admet s-a sfâșiat de chinuri, văzând pe cea mai bună și cea mai credincioasă dintre soțiile ce-au trăit pe pământ pierind sub ochii lui.

— Mai bine muream eu, zicea, plângând, Admet. Cum să se ducă ea, atâta de frumoasă, atât de tânără? Cum să-și jertfească ea zilele netrăite, doar ca să trăiesc eu? Nu-mi trebuie nici mie viața fără de ea.

Tocmai când aveau loc întâmplările acestea în palatul din Fera, a sosit și Heracle. Admet, care-l iubea și-l prețuia nespus pe eroul Heracle, n-a vrut să-l întristeze cu suferința sa.

Și nu i-a spus nimic din chinul ce-l rodea. A poruncit să fie ospătat Heracle cu tot ce avea mai bun: bucate, băuturi și fructe din grădini. I-a-ntins o masă mare.

Atâta că Heracle, în timp ce sta la masă, a și băgat de seamă că toți aveau șiroaie de lacrimi pe obraz.

A întrebat pe o slugă, a întrebat-o pe alta, și până la sfârșit a aflat adevărul.

„O, preabunul meu prieten, a cugetat Heracle, n-ai vrut să mă mâhnești! Numai că am aflat. Mă voi lupta cu moartea ce ți-a răpit soția, și am s-o smulg lui Hades.“

Noaptea, când toți dormeau, Heracle s-a sculat ușor din așternut. Știa că-n prima noapte, după ce-nchidea ochii oricare muritor, venea zeul Tanatos ca să ridice umbra trupului adormit.

S-a furișat Heracle, în taină, spre lăcașul unde zăcea Alcesta. Potrivit datinei, nu avea voie nimeni să stea prin apropiere când trebuia să vină zeul morții, Tanatos. Însă eroul nostru s-a așezat la pândă. A așteptat un timp, și-a auzit deodată fâlfâitul de aripi al zeului Tanatos. Atunci s-a repezit și l-a cuprins pe zeu în brațele-i vânjoase. S-au luptat toată noaptea. Spre ziuă l-a trântit Heracle pe Tanatos cu pieptul la pământ și l-a legat în știeanguri. Moartea fusese-nvinsă.[{23}]

— Nu-ți mai dau de aici drumul, iar sabia ți-o sfarm, i-a glăsuit Heracle, dacă nu redai viața soției lui Admet și dacă n-ai să juri că și prietenul meu va rămâne în viață.

Nemaiavând ce face, Tanatos a jurat. A-ntors-o iar la viață pe tânăra regină; l-a lăsat și pe Admet să viețuiască-n tihnă.

ADUCEREA CAILOR LUI DIOMEDE

Era spre dimineață când au intrat Heracle și Alcesta în palat. Admet se hotărâse să-și ridice viața cu un pumnal de fier și să-și urmeze soția în ținutul lui Hades. Văzând-o pe Alcesta vie, surâzătoare, tânără și frumoasă, nu știa ce să creadă.

— E vis sau e aievea? glăsuia el, strângând-o la piept pe soția dragă.

— Aievea e, Admet, îi răspundea Alcesta. Heracle, pentru noi, l-a biruit pe zeul ce taie firul vieții. Îți mulțumim, Heracle!

— Îți mulțumim, Heracle! glăsuia și Admet, dezlipindu-și obrazul de cel al dragei sale.

Dar feciorul Alcmenei nu mai era. Plecase. Lăsase fericire în palatul din Fera și pornise din nou, să-și împlinească slujba.

Plutise iar pe mare, și-n sfârșit ajunsese la cruntul Diomede, regele bistonian, pe care zeul Ares îl vestise din vreme. Și debarcând acolo, se văzuse pe dată încercuit de sute și sute de războinici. Totuși, până la urmă i-a biruit pe toți. A luat din grajduri caii, legându-i peste boturi cu lanțuri de aramă, și i-a pornit spre țărm, să-i suie pe corabie. Tot atunci, regele, cu o altă oștire de călăreți armați cu săbii, lănci și arcuri, l-a atacat din nou.

S-a luptat iar, trei zile. În cea de-a treia zi, oștenii bistonieni, câți mai erau în viață, au trebuit să fugă. Regele Diomede a căzut însă prins în mâna lui Heracle. El l-a suit pe punte; dar caii flămânziți, pe drum, l-au sfâșiat. Mânia zeului ce ațâță la războaie a sporit și mai mult; dar Ares n-a-ndrăznit să se arate iar și să-l cheme la luptă pe feciorul Alcmenei.

Întorcându-se-n Argos, Heracle a adus caii în orașul Micena.

Regele Euristeu, aflând că Diomede a fost mâncat, pe drum, de propriii lui cai, iarăși s-a-nspăimântat și a sărit în butoi. Heracle a-nchis caii în niște grajduri largi, dar regele Micenei a poruncit din nou slujitorilor săi să le deschidă poarta, să fie lăsați liberi. Aceștia au fugit. În goana lor nebună au ajuns în pădurea ce-mprejmuia Olimpul, muntele cel înalt. Zeus s-a mâniat și-a trimis niște lupi, care i-au încolțit și i-au mâncat pe toți.

CINGĂTOAREA HIPOLITEI

„De opt ori a scăpat până acum Heracle, și-a rostit Euristeu, dar trebuie să vie și ziua așteptată. Odată și odată soarta îl va lovi, cum îi urzește Hera. O! Cât am să mă bucur, când am să-l văd pe rug!“

Și l-a trimis s-aducă o cingătoare scumpă, dăruită cu vrăji de zeii olimpieni, pe care o avea regina Hipolita.

Viteaza Hipolita și mândra Antiopa – copilele lui Ares, zeul războiului – domneau peste poporul de femei luptătoare, numite amazoane, care sălășluiau la Pontul Euxin.[{24}]

Câțiva eroi vestiți, ca Tezeu din Atena, Peleu și Telamon, știind ce îndurase Heracle până atunci, n-au vrut să-l lase singur în țara amazoană. S-au adunat în Argos. Au stăruit să-i fie și ei însoțitori. Heracle s-a-nvoit. Și s-au urcat cu toții pe o corabie, plutind neîntrerupt, până ce au ajuns în Pontul Euxin.

Au debarcat pe țărmul cel larg și nisipos, străjuit de amazoane, femei războinice, călărind pe cai iuți, purtând pe spate arcuri și-n mâini lănci ascuțite.

I-a-ntâmpinat la țărmuri preamândra Hipolita. Ea a rămas uimită de chipeșii flăcăi ce coborau pe țărm. I-a întrebat ce vor. Heracle i-a răspuns cu glas blând, arătându-i că vine din Micena, trimis de Euristeu, să-i ceară cingătoarea, semnul ei de regină.

— Eu îți cer cingătoarea, după porunca Herei. Fata lui Euristeu, care e preoteasă chiar în templul zeiței, dorește s-o aibă, i-a mai rostit Heracle. O dai de bună voie? Sau trebuie să ți-o smulg, luptându-mă cu tine și cu oștirea ta?

— O dau de bunăvoie, i-a glăsuit regina. Nu vreau să lupt cu voi.

LUPTA CU AMAZOANELE

Din cer, în vremea asta, priveghea însă Hera. Ea a văzut că-i pace și că fiul Alcmenei dobândea prea ușor, prin vorba-i iscusită, splendida cingătoare. Regina era gata s-o scoată de pe mijloc s-o dea, fără zăbavă, eroului Heracle.

Atunci s-a prefăcut și ea în amazoană, călare, înarmată. A sărit în mijlocul femeilor strigând:

— Minciună ne rostește acest fiu al Alcmenei! El nu vrea altceva decât să ne omoare și să ne ia regina, nu numai brâul ei.

Și a vorbit zeița atât de-nverșunată, încât războinicele femei s-au și aprins. S-au pregătit de luptă. Lăncile au lucit. Din arcuri a țâșnit o ploaie de săgeți.

Degeaba Hipolita încerca să le țină. Nimeni n-o asculta. Toate intrau în luptă, repezindu-se, dârze, s-arunce lănci, săgeți sau pietre, în eroi.

Dar și fiul Alcmenei, și toți ceilalți eroi nu s-au înspăimântat. Au tras roi de săgeți și lănci spre amazoane.

Când a intrat Heracle în luptă, mai ales, părea că se abate furtuna într-un lan. Ca spicele cădeau vestitele amazoane, trântite la pământ, cu caii lor cu tot.

Au căzut prizoniere frumoasa Antiopa și o căpetenie, pe nume Menalipa. Regina Hipolita ținea nespus de mult la fecioara aceasta. Și – fiindcă Menalipa plângea și se zbătea sub brațul lui Heracle – regina Hipolita i-a dăruit, în schimbul libertății fecioarei, scumpa ei cingătdare, plină toată de

vrăji, s-o ducă Admetei, fiica lui Euristeu, preoteasă a Herei. Frumoasa Antiopa a rămas însă pradă eroului Tezeu.

VACILE LUI GERIONE

Cea de-a zecea ispravă săvârșită cu cinste de eroul Heracle s-a petrecut departe, în asfințitul lumii.

— Te vei duce, Heracle, i-a poruncit din nou regele Euristeu, la marginile lumii, unde seară de seară coboară Helios – strălucitorul soare, ca să se odihnească. Acolo vei afla pe un uriaș, Gerione, într-o insulă mică, numită Eritia. Uriașul Gerione, un nepot al Meduzei, are bogate cirezi de vaci roșii ca focul, dăruite de zei. Tu să mi le aduci pe toate la Micena, și, de nu ești în stare, te voi scurta de cap, cu legea-mi de stăpân.

Și-a trecut Heracle marea în Africa, cu o plută săvârșită de mâna lui, pe țărm, dintr-un copac uriaș. De aici, prin Libia, a sosit după multă, prea multă oboseală, străbătând tot pustiul, chiar la capătul lumii.[{25}] Acolo-i o strâmtoare, unde se întâlnesc Oceanul nesfârșit, Africa și Europa. Pentru că acest drum îl istovise mult, Heracle a vrut să lase, pe veci, o amintire a suferinței sale. Și atunci a smuls din coaste două stânci mari, albastre și le-a așezat cu grijă, de o parte și de alta, în strâmtoarea aceea care unea Oceanul cu Africa și Europa. Stâncile din strâmtoare s-au numit de atunci „Coloanele lui Heracle“.[{26}]

Insula Eritia, ținta eroului, se găsea însă-n larg. Nu era nici un mijloc s-ajungă până acolo. Pe țărm nu se vedeau copaci să-și facă o plută.

Venise însă seara, și zeul Helios se cobora cu carul înflăcărat din slavă.

Din razele ce ardeau pe fruntea zeului se răspândea dogoare atât de nemiloasă, încât bietul Heracle n-a mai putut s-o-ndure. Și, supărat amarnic, a pus mâna pe arc. Era gata să tragă în zeul Helios, crezând că vrea anume să-i pârjolească trupul. Dar zeul Helios, mișcat de voinicia eroului teban, l-a îndemnat să-și lase armele la o parte:

— Lasă arcul încolo, căci eu sunt Helios, zeul ce încălzesc pământul și pe oameni. Și, fiindcă știu că vrei s-ajungi în Eritia, uite, îți împrumut barca mea cea rotundă, făcută de Hefaistos din aur și argint, a rostit Helios. Însă o să-ți fie greu să lupți cu Gerione. El nu are un trup, ci trei, prinse din mijloc. Are trei capete și șase mâini enorme. La fel, șase picioare. Luptând, el te izbește cu câte trei săgeți și trei lănci dintr-o dată. Mai bine nu pleca.

Totuși, fiul Alcmenei nu s-a înfricoșat. A și sărit în barca rotundă, fermecată, vâslind spre Eritia. La țărm s-a arătat alt uriaș, Eurition – ciobanul ce păzea cirezile de vaci ale lui Gerione – și câinele său, Ortos.

Ortos avea și el două capete hâde și era frate bun cu câinele lui Hades, paznicul din Infern.

După ce-a biruit pe cioban și pe Ortos, Heracle a fost silit să dea piept cu stăpânul cirezilor de vaci, uriașul Gerione.

Lupta n-a fost ușoară, Heracle a fost lovit; dar vitejia lui și ghioaga cea grozavă l-au ajutat să-nvingă. El a suit apoi cireada de nemaivăzute vaci în barca de aur cea rotundă a soarelui, și a plecat spre casă.

Trecuse în Europa și își mâna cireada prin munții Pirinei, prin Galia, pe urmă prin Italia. Aici zeița Hera i-a răzlețit o vacă, ce s-a pornit înot până-n Sicilia. A trebuit s-o caute, să lupte pentru ea c-un fiu al lui Poseidon, care o ascunsese într-o cireadă a lui. A ajuns după aceea la Marea Ionică. Aici, zeița Hera a semănat turbarea în toate vacile. Lovite de turbare, s-au rătăcit prin lume, în cele patru colțuri. Și iar le-a căutat voinicul, cu greu le-a adunat și le-a adus pe toate regelui Euristeu.

Numai că Euristeu a poruncit să fie înjunghiate vacile și carnea lor jertfită ocrotitoarei sale, soției lui Zeus, Hera.

ÎN ȚINUTUL LUI HADES

Se spune că, de ciudă, regele Euristeu s-a dus pe urmă în templul zeiței și, plângând, îi glăsuia astfel:

— Cum? Nu e nici un mijloc să-l răpun pe Heracle? Nu este nici un monstru să-l facă bucățele? O, Hera, tu mă-nvață unde să-l mai trimit? În tine mi-e speranța. Prin vraja ta ai făcut ca să ajung eu pe lume înaintea lui, și astfel să fiu rege, iar el numai un sclav. Ajută-mă și acuma! Nu mă lăsa, zeițo, mi-e teamă de Heracle, căci el e prea puternic, și eu sunt prea slab. Și cum să lupt cu el? Aș vrea, aș vrea, zeiță, să-l văd odată-nfrânt. Și să respir în voie, scăpat de marea teamă că se va răzbuna.

— Nu plânge, zicea Hera. De asta te-am înălțat pe tronul din Micena, ca tu să te jelești? Iar el să biruiască un monstru după altul, făr’ a păți nimic? Ascultă, Euristeu, nu pierde nici o clipă. Trimite-l dar la Hades, să-ți aducă pe Cerber, câinele lui de pază, cel cu trei capete. Așa se va sfârși!

— Pe Cerber? Cum? La Hades? Cum de nu m-am gândit? Îți mulțumesc, zeiță!

Și-ndată a dat poruncă regele din Micena sclavului său, Heracle, să plece în ținutul cel negru al lui Hades. Să-i aducă pe Cerber, teribilul dulău, cu capete de aramă, cu inimă de piatră și șerpi încolăciți, în ghemuri, pe grumaz.

— Să mi-l aduci, dar iute, s-a răstit Euristeu. De nu pătrunzi la Hades și nu-l răpești pe Cerber, s-a terminat cu tine, știi moartea ce te așteaptă! Știi că ești blestemat chiar prin voința Herei!

Și eroul Heracle a pornit iar pe cale. A unsprezecea muncă știa că e mai grea ca toate celelalte.

RĂPIREA CÂINELUI CERBER

Și a mers, a căutat locul, o peșteră adâncă, prin care se putea pătrunde în Infern. Înfruntând genii, monștri, care-i stăteau în cale, ajunge pân' la Hades. Umbrele din Infern, cum îl zăresc, aleargă și s-ascund prin cotloane, pentru că și Heracle era-nfiorător, mai ales la mânie. Și ghioaga lui uriașă, și chiar pielea de leu purtată pe spinare îl făceau mai cumplit.

Pe o stâncă stă în lanțuri, greu osândit, Tezeu, acel care-l urmase la Pontul Euxin, în țara amazoană, pe viteazul Heracle. Era înlănțuit pentru că încercase s-o fure pe soția regelui din Infern, pe Cora-Persefona, pentru prietenul său, regele Piritou.

Heracle-i rupe lanțul doar cu o smucitură, îl trage de pe stâncă, și-i arată prietenului Tezeu calea de-ntoarcere acasă.

Pe urmă se-ndreaptă către tronul lui Hades și-i glăsuiește tare:

— Venit-am pân' aci ca să ți-l iau pe Cerber, paznicul tău și al morții. Și nu te-mpotrivi. Căci îl voi lua oricum.

Hades a înțeles, la fel ca zeul Ares, că lupta cu Heracle nu ar fi fost ușoară. N-a îndrăznit să-i stea prea tare împotrivă, dar i-a răspuns viclean:

— Poți să mi-l iei, Heracle, dacă te simți în stare să mi-l dobori pe Cerber, fără să lupți cu arme.

— Las ghioaga la o parte, nu folosesc nici arc, nici paloș și nici lance. Cu mâna ți-l dobor! a mai rostit Heracle.

Și s-a și repezit. L-a înșfăcat pe Cerber, temeinic, de grumazuri, și l-a strâns ca-ntr-un clește. Șerpii lui șuierau și încercau să-l muște. Coada i se zbătea. Însă era-n zadar. L-a strâns atât pe Cerber, atât l-a gâtuit, până ce și acest monstru s-a prăvălit ca mort.

— Lasă-l! a strigat Hades. Lasă-l! L-ai biruit. Poți să mi-l iei, Heracle, numai nu-mi omorî pe bietu-mi câine, Cerber.

Și atunci, eroul nostru l-a aruncat pe câinele lui Hades pe un umăr, și a pornit spre Micena, spunându-i la plecare zeului din Infern:

— Hades, nu fi mâniat că ți-am înfrânt pe Cerber. Și moartea uneori o putem birui, dacă o înfruntăm, dar pe un biet cățel, care-i paznicul ei!

Pe drum, pe cât se spune, din gurile lui Cerber a picurat venin, și de pe trup o spumă. Era sudoarea lui. Unde au căzut spuma sau veninul verde, acolo au crescut buruiene: cucută, mătrăgună. Tot ce-i otrăvitor. Și așa, se spune, s-au ivit plantele veninoase.

Auzind Euristeu că a sosit Heracle cu Cerberul pe spate, înspăimântat de moarte și tremurând ca varga, a sărit în butoi. În butoiul de aramă, unde se ascundea de câte ori Heracle aducea câte un monstru – tot din porunca lui. Și de-acolo țipă:

— Du-l înapoi, Heracle. Du-l înapoi, te rog. A fost numai o glumă. Ce să fac eu cu Cerber? Nu am câini destui? Du-l înapoi lui Hades. Te rog acum ca prieten. Nici nu-ți mai sunt dușman.

S-a-ntors deci din nou Heracle în Infernul lui Hades și i-a lepădat dulăul în peștera de piatră unde sălășluia.

ÎNFRÂNGEREA LUI NEREU

Dar, cum s-a văzut liber de spaimă și primejdii, regele Euristeu și-a schimbat iarăși glasul:

— Bine, Heracle, până acum, ai împlinit mereu poruncile primite. Adică unsprezece. Mai este încă una. Douăsprezece-s toate. Și de vei izbuti, s-a oțărât tiranul, vei fi eliberat. De nu, știi tu prea bine. Ce te așteaptă, ai să vezi. Deci ia-ți din nou măciuca și pleacă să-mi aduci merele fermecate. Da, merele de aur, despre care aud că s-ar găsi-n grădina nimfelor hesperide.[{27}] Pe unde-o fi grădina nu știu, nu mă privește. Dar să-mi aduci trei mere. Pornește! Poruncesc.

S-a dus din nou Heracle pe căile robiei, și iar a colindat lumea toată de-a rândul, cum cerea Euristeu, cel sfătuit de Hera.

Și unii spun că Atena i-ar fi destăinuit eroului Heracle că drumul spre grădina cu merele de aur îl știe doar Nereu – un bătrân zeu al mării. Atâta că Nereu nu-l va mărturisi decât silit prin luptă.

A trebuit s-aștepte, pe țărmurile mării, Heracle, multă vreme, până ce l-a zărit pe zeul cel bătrân, când a ieșit odată, să stea puțin la soare. Și, fără multă vorbă, eroul i-a sărit îndată în spinare și s-a luptat cu el. Era dibaci bătrânul și avea mușchi de oțel.

S-au luptat mult acolo, pe prundurile mării, s-au prăvălit în ape, s-au ridicat pe țărm și, în sfârșit, Heracle l-a strâns peste mijloc cu mâinile-ncleștate și l-a legat burduf. Zadarnic zeul mării a luat înfățișări de taur și de cal, berbece și chiar câine – n-a mai putut să scape.

Silit, zeul Nereu a spus unde-i grădina: la marginile lumii, în locul unde Atlas ține pe umeri cerul. Iar grădina se află sub paza unor nimfe – numite hesperide – niște nimfe ale serii – și a unui monstru, Ladon, cu un ochi neadormit.

De va putea Heracle s-ajungă până acolo, să-l învingă pe monstru, să treacă și prin vraja nimfelor hesperide, va putea să culeagă din fructele de aur. Dar calea spre grădină nu o știe nici el, cu toate că e zeu.

— Și cine-o știe oare? l-a strâns tare Heracle.

— O știe unul singur, însă el e-nălțat din porunca lui Zeus pe o piatră colțuroasă, pe Elbrus, în Caucaz, și un vultur îi sfâșie ficatul neîncetat.

— Acesta-i Prometeu, părintele omenirii, a glăsuit Heracle. Nu-i nimeni ca să fie mai prețuit de mine în toată lumea asta. Jertfitu-s-a pentru oameni. Zace pe nedrept de atâta vreme în lanțuri, greu osândit de Zeus. De când râvnesc la cinstea de a-l elibera.

— Să nu cutezi, Heracle, a spus zeul Nereu. Pe nimeni nu urăște mai mult marele Zeus decât pe acest titan, ce-a îndrăgit pe oameni, supărându-i pe zei.

— Încotro este drumul spre Elbrus? a-ntrebat, cuprins de nerăbdare, fiul mândrei Alcmena.

— Încolo! i-a răspuns Nereu cu încruntare, arătându-i cu mâna spre răsăritul lumii. Dar stai, nu te pripi.

Însă fiul Alcmenei nici nu-l mai asculta. Cu pas grăbit pornise voios spre răsărit.

ELIBERAREA LUI PROMETEU

Și a mers, a mers Heracle, străbătând mări și țări, și s-a luptat pe drumuri cu un uriaș, Anteu, un alt fecior al Gheei. Acest uriaș vestit chema pe trecătorii prin țara lui la luptă, și toți erau învinși.

De fapt, Anteu, uriașul, avea o taină-n luptă. El fiind feciorul Gheei, cât timp atingea țărâna, pământul ce-l născuse, era nebiruit. Pământul larg – chiar Gheea – îi da din nou puteri.

Și cum trecea Heracle prin Libia[{28}], uriașul l-a strigat:

— Voinice, vino-ncoace să ne-ncercăm puterea, și care-o fi învins să i se stingă viața. Te învoiești?

— Firește! a-ncuviințat Heracle.

În acest fel s-au prins la luptă îndârjită. Dar feciorul lui Zeus – și voinic, și isteț – a cam băgat de seamă că ori de câte ori îl ridica pe Anteu, iute-i slăbea puterea. Și, cum îl trântea jos, cum atingea uriașul doar talpa de pământ, iarăși se-nviora.

Dornic să nu-i mai scape, l-a prins de subțiori, l-a ridicat în sus și l-a ținut așa o vreme-ndelungată, strângându-l tot mai tare, zdrobindu-i os de os.

Nemaiputând s-adune putere din pământ, Anteu, sleit cu totul, s-a prăvălit, învins.

S-a mai luptat pe urmă eroul și cu alți regi, căci era calea lungă. Dar până la sfârșit, tot a ajuns pe munte, pe Elbrus, în Caucaz.

Aici zăcea feciorul titanului Iapet, cel osândit de Zeus la chin pe veșnicie, pentru că dăruise celor de pe pământ focul răpit de la zei. El sta în lanțuri cu mâinile la spate și un piron în piept. Și vulturul lui Zeus, necontenit flămând, cu ghearele înfipte în trupul său slăbit, îi scormonea ficatul cu ciocu-nsângerat, fiindcă nici o clipă titanul osândit nu s-a plecat lui Zeus și n-a cerut iertare.

Dar Prometeu, titanul, de mii și mii de ani înlănțuit pe stâncă, privea tot neînfricat spre cer și spre pământ.

— Așadar tot aicea te afli, Prometeu? a glăsuit Heracle, când a ajuns acolo și s-a urcat pe munte, luptându-se cu vântul ce aducea cu sine grindini biciuitoare.

— Tu cine ești, voinice? a murmurat titanul, văzându-l pe viteaz în vârful muntelui.

— Heracle mă numesc. Sunt fiu de pământeană. Tu suferi pentru oameni. Ș-un om te va salva.

— Dar nu te temi de Zeus și de mânia lui?

— Nu. Nu mă tem de nimeni. Tu singur ne-ai dat pildă. Ai ridicat din tină pe muritori, titane. Le-ai dăruit puterea de-a înfrunta pe zei.

Din cer, în acea clipă, s-a auzit un țipăt și un vâjâit de spaimă. Venea, dinspre Olimp, chiar vulturul lui Zeus, cu aripile-ntinse, cu ochi roșii, de foc, cu ciocul de oțel. Se rotea împrejurul acelei stânci înalte, țipând cu amenințare, gata să se repeadă către cei doi eroi, gata să-i pedepsească în numele lui Zeus.

— Ferește-te, Heracle! a rostit Prometeu, în timp ce vântul aspru urla peste Caucaz. E vulturul lui Zeus, cu ciocul de oțel, cel care-mi sfâșie ficatul zi de zi.

— E vulturul lui Zeus? a hohotit Heracle. De azi nu va mai fi. Și și-a pus o săgeată, muiată în veninul hidrei ucisă-n Lerna, în arcul său temut. Și-n timp ce-naripatul trimis al cerului se avânta spre ei, a țintit plin de grijă. Coarda a zbârnâit. Săgeata și-a luat, zborul, și vulturul lui Zeus, cu aripile-ntinse, dând țipătul de moarte, s-a prăvălit străpuns, în marea furtunoasă.

Se spune că atunci vântul s-a întețit. Prometeu se zbătea în lanțurile sale, dar ele, cetluite de zeii olimpieni, erau cu mult prea tari pentru puterea lui, atât de mult sleită în veacurile lungi de când sta osândit.

Însă fiul Alcmenei și-a proptit un picior în colțuroasa stâncă și, când a tras de lanțuri, le-a rupt numaidecât. A smuls apoi pironul gros și lung, de aramă, din pieptul celui care suferea pentru oameni.

Furtuna și mai tare s-a întețit atunci. Cerul s-a despicat. Bubuituri grozave au sunat din Olimp. Valuri de grindină i-au izbit pe eroi cu pietre mari cât oul. Muntele cel înalt se clătina și el, încât părea că este o plută frământată de valuri, pe ocean.

— Olimpul clocotește de ură și mânie că m-ai eliberat, a mai spus Prometeu.

— Zadarnică mânie, a rostit liniștit sclavul lui Euristeu. Coboară-te, titane. Sprijină-te pe mine.

Și fiul lui Iapet, deși sleit de chinuri, s-a coborât încet, dar maiestuos, din munte, sfruntând cu ochii cerul, în mijlocul acelei cumplite vitejii. Marele Prometeu uitase cum se umblă, și greu putea păși.

Spun unele legende că Zeus ar fi vrut să-și ucidă feciorul în clipele acelea de groaznică mânie, văzându-l pe Heracle că a eliberat, din lanțuri, de pe munte, pe dușmanu-i de moarte, pe dârzul Prometeu. L-a domolit Atena, ce i-a reamintit că, după prevestirea bătrânului Uranus, puteau să se ridice din nou feciorii Gheei, giganții fioroși, la luptă contra lui și a olimpienilor. Și atunci și-ar pierde tronul însuși marele Zeus, de n-ar putea să aibă pe fiul său, Heracle, alături, în război. Mai bine să-i dea pace.

— Prometeu a scăpat din lanțurile sale. Dar e prea ostenit. Nu mai poate lupta. Și fiindcă el a fost osândit să rămână înlănțuit de o piatră, să facă făurarul, Hefaistos cel șchiop, un inel, o, verigă. La ea să pună-o piatră. Iară acel inel să-l poarte Prometeu. Eu însămi i-l voi da. Pe mine mă va crede că nu-i un vicleșug. Așa rămâne totul în lume neschimbat. Nici Heracle nu

piere, și-ți poate ajuta la vreme de nevoie, iar Prometeu păstrează lanțul – acea verigă legată de o piatră – precum ai jurat tu.

Și atunci se zice că s-a făcut inelul cu piatră nestemată, ce se poartă și astăzi în amintirea celui ce-a fost înlănțuit.

După această faptă, Prometeu a plecat într-o insulă mică de la capătul lumii – unde sălășluia bătrânul zeu Uranus, cel doborât de Cronos – să-și odihnească trupul atât de chinuit.

HERACLE ADUCE MERELE DE AUR

S-au îmbrățișat, și Prometeu, titanul, l-a-nvățat pe Heracle, în ceasul despărțirii, ce drum urma s-apuce, ca să ajungă grabnic în țara hesperidă:

— Acolo, în grădina nimfelor hesperide, a rostit Prometeu, cresc merele de aur. E toată avuția pământului furată și-nchisă într-o grădină de zeii olimpieni. Tu du-te și le-o smulge. Adu-o întregii lumi.

— Voi fi tare ca tine, glăsui Heracle și porni la drum. Nu trecu mult, și sclavul regelui din Micena ajunse la Atlas, în țara hesperiană. Aici ședea Atlas cu picioarele-n mare, și pe umeri purta larga boltă cerească. Mai departe de el, se întindea grădina în care străluceau, prin frunzele de aur, merele fermecate, bogate în parfum.

Când a sosit Heracle, a rostit lui Atlas:

— Bătrân slăvit, sunt fiul Alcmenei și al lui Zeus, trimis de Euristeu să-mi dai câteva mere.

— Am să-ți dau ce-mi ceri, glăsui titanul, dar în schimb ține tu cerul cât timp le voi culege.

— Ți-l țin, a spus Heracle.

— Bolta-i nespus de grea!

— Nu-mi pasă, tot o țin, a glăsuit Heracle.

Și fiul lui Iapet i-a trecut lui Heracle bolta, ușor, pe umăr. Era atât de grea, că mușchii lui Heracle s-au îngroșat ca munții. Sudoarea-i curgea-n râuri. De șale se plecase aproape de pământ.

Atlas, în vremea asta, s-a dus și a cules numai câteva mere. S-a-ntors apoi și-a spus:

— Te-ai înșelat, Heracle. Te voi lăsa aici, în locul meu, pe veci. M-am săturat să port povara blestemată, pe care însuși Zeus mi-a pus-o pe spinare. Te las aici cu bine. Iar eu plec la Micena cu merele de aur.

Și, hohotind de râs, Atlas a vrut să plece.

Heracle, pentru o clipă, n-a știut ce să facă, pe urmă i-a răspuns:

— Desigur, ai dreptate, ai îndurat destul. Dar eu nu sunt ca tine sămânță de titan, și umărul mă doare. Aș vrea să-mi pun pe umăr blana asta de leu, să-mi fie mai ușor, deci ia-ți înapoi bolta, Atlas, numai atât cât îmi aștern pe umăr blana moale, de leu.

Atlas era șiret, dar nu și înțelept. A pus merele alături și a luat pe umăr bolta.

— Hai, potrivește-ți blana, a spus el lui Heracle.

Însă Heracle a râs:

— Așa te socoteai, bătrânule Atlas, că poți să mă înșeli? Dar una-i socoteala și alta e isprava. Rămâi deci tu, cu bine. Îmi pare rău de tine, dar nu-ți pot ajuta.

Și luând acele mere, de unde erau lăsate de titanul Atlas, Heracle a pornit cu ele spre Micena.

Euristeu le-a primit negru de supărare.

Nici cea din urmă muncă nu i-a fost de folos și n-a putut s-aducă pieirea lui Heracle.

Nemaiavând ce face, regele Euristeu a trebuit să spună, înaintea tuturor, că eroul Heracle a împlinit cu cinste douăsprezece munci. Poate să plece liber din orașul Micena.

Scăpase deci Heracle de cruntul Euristeu{29}, dar în Olimp zeița cea nemiloasă, Hera, tot îl mai urmărea și nu vroia să-l ierte că s-a ivit pe lume, din dragostea lui Zeus cu regina Alcmena.

ÎNȘELĂCIUNEA LUI NESUS

Și a trebuit Heracle să intre-n alte lupte. Să-nfrunte și alți monștri, și fiare, și alți regi. Nici nu pot fi descrise, atâtea sunt de multe aceste întâmplări. L-a ajutat pe Zeus să-nvingă pe giganți. A pedepsit pe un rege, Laomedon din Troia, care îl înșelase. S-a războit cu Ares și cu feciorii lui; și i-a înfrânt în luptă. S-a bătut cu Apolo și a-nfrânt pe Ahelou, un fluviu zeu puternic, fecior al lui Ocean. Acesta își pusese privirea însetată pe o copilă dalbă, mândra Deianeira, pe care și-o dorea Heracle de soție. Biruind pe Ahelou, Heracle s-a-nsurat cu frumoasa fecioară.

Plecând apoi spre casă, Heracle și cu soția au întâlnit alt fluviu cu apele umflate. Aici sta un centaur cu numele de Nesus.

Centaurul acesta ajuta călătorii, în schimbul unei plăți, să treacă peste fluviu.

Ajungând și Heracle cu tânăra-i soție prin locurile acestea, Nesus s-a îmbiat să treacă pe mireasă pe malul celălalt. Heracle s-a-nvoit, ba i-a mai dat și plată. Atunci Deianeira s-a urcat pe spinarea centaurului Nesus. Urma ca mai apoi să-l treacă pe Heracle.

Atâta doar că Nesus și el se-ndrăgostise de frumoasa mireasă.

De cum a trecut râul, a vrut s-o ia la fugă, să răpească mireasa, să piară prin păduri. Însă Deianeira a început să țipe.

Heracle auzind glasul iubitei lui soții, deși năvălea râul cu unde învârtejite, s-a năpustit înot. Sosind apoi pe țărmul care-i sta împotrivă, a pus săgeată-n arc – săgeată ce avea vârful muiat în fierea dihăniei din Lerna.

Iar centaurul Nesus s-a prăvălit în tină, cu sângele curgându-i șuvoi otrăvitor.

Dar nici centaurul n-a vrut să-și dea sfârșitul fără a se răzbuna. Sfătuit fiind în ceasul morții de Hera, Nesus a strâns tot acel sânge într-un vas de pământ, l-a dat Deianeirei, învățând-o așa:

— Tu, preafrumoasă fată, ești cea din urmă ființă pe care o trec râul și, fiindcă te-am iubit, doresc să-ți fac și un dar. Uit ura pe Heracle. Trăiește fericită. Dar ia sângele acesta, care-mi curge din rană. Adună-l într-un vas și tăinuiește-l bine. Dacă nu păstrezi taina, sângele-și pierde vraja. Și dacă vreodată Heracle și-o răci dragostea pentru tine, îmbibă-i puțin haina în sângele-mi jertfit, și el se va întoarce. Nici o altă femeie nu va mai izbuti atunci să-i fie dragă. Păstrează însă taina, a mai murmurat Nesus, cu ultimul suspin, și-ncrede-te în mine.

Mândra Deianeira s-a lăsat amăgită, cu gândul să-și păstreze dragostea lui Heracle. Copilă fără minte, s-a-ncrezut în Nesus. Aproape fără voie, a luat vasul cu sânge și l-a vârât sub haină.

Tocmai venea Heracle. El l-a împins pe Nesus în apă cu piciorul. Luând-o pe soția sa de mână, cu iubire, au pornit împreună spre casă, mai departe.

HERA URZEȘTE NOI SUFERINȚE

Părea acum că totul, în sfârșit, va fi bine. Deianeira, soția frumoasă, iubitoare, i-a dăruit și un prunc. Un băiat dolofan, care se numea Hilos. Tare-i mai îndrăgea Heracle și pe soție și pe flăcăul lui!

Numai zeița Hera, cu ura ei nestinsă, nu se mai potolea. Și-ntr-o zi, când Heracle ședea cu un bun prieten, Ifite, sus, pe zidul cetății din Tirint, vorbind de câte toate, l-a zărit iar zeița ce îl ura de moarte. Și ce i-a dat prin

gând? A fost Heracle sclav la regele Micenei, dar a scăpat cu bine. Hai să-l robească iarăși și să-i pricinuiască alte noi suferințe. Și a trimis o furie, un geniu al lui Hades, să-i rătăcească mintea. Heracle a simțit o fierbințeală-n piept, ochii i s-au făcut ca la un lup turbat, brațul împins de Hera l-a lovit pe Ifite fără de pricină, și el a căzut jos, izbindu-se la frunte, rămânând mort pe loc.

După legea cea veche, urma a ispăși pentru o astfel de faptă, și pedeapsa era vinderea lui ca sclav oricui, în lumea largă.

Așa, fiul Alcmenei s-a pomenit iar sclav. L-a cumpărat Omfala, o regină trufașă, bogată, capricioasă, stăpâna Lidiei. L-a luat pentru trei ani.

În timpul cât Heracle a fost sclavul Omfalei a-ndurat umilințe. O, ce mai umilințe.

Regina îl silea pe voinicul bărbat să se-nveșmânteze-n văluri, ca fetele de casă. Să toarcă pe fus lână. Să țese la război pânzeturi pentru ea, cu mâna lui deprinsă numai în luptă grea. Iar ea-și punea în schimb blana cea fioroasă, ce se târa pe jos, și lua în mână scutul, și își punea armura, și se juca cu ghioaga ce nimicise-n luptă și monștri și balauri.

Astfel se străduia să-l facă de ocară pe voinicul Heracle.

Și el, cu moliciune, uitându-și bărbăția, privea la ea oftând, căci și-acolo-n robie, Hera tot nu-i da pace. Trimisese pe Eros să-i săgeteze pieptul, să-i tulbure simțirea, făcând să-i izvorască o dragoste nedemnă de un erou ca el, pentru acea regină din țara Lidiei, care îl umilea.

Dar au trecut și anii cei negri de sclavie. Deianeira, soția, îl aștepta plângând. Știa c-o să sosească acasă, lângă ea. Nu mai avea răbdare. Ieșea mereu la porți și cerceta în zare.

Când, iată-i vine veste că-n drumul către casă, însoțit de tovarăși viteji, tot ca și el, s-ar fi luptat c-un rege, care-l batjocorise. Că regele acela ar fi căzut în luptă, și fiica lui, Iola, o preagingașă fată, se afla între robi. Mai mult, chiar se zvonește că eroul Heracle a-ndrăgit-o pe fata regelui doborât și o va lua de soție.

— Cum? Eu l-am așteptat atât de credincioasă, jelea Deianeira. și el m-a și uitat? A îndrăgit pe alta?

Dar vestea o dăduse din nou zeița Hera, în ura ei nebună, căci, fără îndoială, nici nu era așa. Heracle se gândise că va-nsura pe Hilos, fiul său mult iubit, cu gingașa Iola.

Atunci Deianeira, prinsă de deznădejde, și-a amintit de sfatul ce i-l dăduse Nesus, în ceasul când pierise. A luat pe loc o haină. A îmbibat-o-n

sânge. În sângele lui Nesus, otrăvit de săgeata ce fusese-nmuiată în verdele venin al hidrei de la Lerna. Și a trimis veșmântul iubitului Heracle, socotind că prin farmec își va recâștiga dragostea lui pierdută.

APOTEOZA LUI HERACLE

Acest trimis al soției a sosit la Heracle tocmai când se serbau biruințele sale și când se pregătea să se întoarcă acasă. Și în semn de cinstire pentru Deianeira, Heracle a vrut să-mbrace haina abia primită. Însă, punând eroul veșmântul pe spinare, a simțit o arsură, și stofa s-a lipit și i-a pătruns în carne. Parcă-l bătea în cuie. Parcă-l frigea cu jar.

A vrut să-și smulgă haina, dar cum trăgea de stofă, i se rupea și pielea. Carnea se sfâșia și îl durea mai tare.

— O! a-nceput să spună Heracle. E prea mult. Cad, în sfârșit, din voia preaduşmănoasei Hera. Tu, Zeus, care știi că nu am nici o vină, fiindcă ți-am fost fecior, primește acum ofranda! Iată, sunt jertfa ei.

Și el a dat poruncă să fie dus pe o targă de ramuri, sus, pe muntele Eta, lângă orașul Trahis. Aici să se ridice un rug, ca pentru morți.

Cu ultimele forțe, în chinuri mai cumplite ca ale lui Tantal – căci tot mai mult otrava îi pătrundea în sânge – Heracle s-a urcat pe rugul pregătit.

— Unde-i Deianeira? a întrebat eroul. Unde e soția mea?

— Soția ta și-a vârât în inimă un paloș, aflând că vei muri, au răspuns cei din preajmă.

— Dar Hilos unde e?

— El este lângă tine și se va însura cu prințesa Iola, precum ai hotărât.

— Atunci totul e bine. Să se aprindă rugul. Aprindeți! Poruncesc! Cum? Nu-ndrăznește nimeni?

— Nu, nu putem, Heracle, au răspuns toți bărbații ce erau lângă el. Cine să îndrăznească să dea foc unui rug, care va arde trupul celui mai viteaz om, celui mai bun din lume? Tu, ce-ai distrus pe monștri și ai luptat pentru oameni, să pieri de mâna noastră? Heracle, nu putem.

— Aprindeți iute rugul. Mă chinuiesc prea mult, a mai rostit Heracle.

Înduioșat pesemne, Filoctet, un bun prieten, care îl însoțise în lupte deseori, a scăpărat amnarul și a vârât scânteia sub rugul cel înalt.

Focul s-a prins să ardă, și trupul lui Heracle s-a-nvăluit încet în flăcări orbitoare.

Plângeau toți cei de față, gemând cu întristare. Numai el nu gemea. Sta neclintit în giulgiul de flăcări ce îl învăluia.

În clipita aceea s-a despicat bolta, și trăsnete și fulgere mai albe ca neaua au căzut de pe munți.

Un car făcut din aur s-a coborât din cer, și-n el se aflau Hermes, Atena și Nike, zeița biruinței. Nike conducea carul. Iar Hermes și Atena l-au ridicat îndată pe erou între ei. L-au purtat spre Olimp. Acolo, însuși Zeus la-ntâmpinat la porți și, după atâta trudă și atâtea suferinți pe care le-ndurase Heracle în viața sa, s-a-nduplecat și Hera.

În cântece voioase Zeus a poruncit ca eroul Heracle să rămână-n Olimp; și-n semn de-mpăcăciune, Hera i-a dăruit pe fiica ei de soție, pe grațioasa Hebe, zeița tinereții.{30}

Note:

{1}↑ Zeus știa, așa cum s-a mai arătat, de la bunicul său, Uranus, cel dintâi zeu al cerului, că în anumite lupte, cum au fost bunăoară cele date cu giganții, n-ar fi putut să învingă fără ajutorul unui pământean. De aceea hotărâse ca pământeanul care trebuia să-l ajute în aceste lupte să fie un fecior al său.

{2}↑ Regele Micenei, Electrion, o făgăduise pe fiica sa de soție, pe frumoasa Alcmena, aceluia care-l va scăpa de urgia unor triburi vecine, ce-l jefuiau de aur și cirezi și-i uciseseră feciorii. Amfitrion îl scăpase de primejdie pe regele Micenei și, drept răsplată, o primise pe Alcmena de soție. Dar, dintr-o întâmplare nenorocită, fără să vrea, Amfitrion își lovise socrul, pe regele Electrion. După datini, trebuise să-și răscumpere vina, părăsind Micena. Se stabilise, împreună cu Alcmena, la Teba, fiind primit cu mare cinste de către regele Creon căruia îi plătea ospeția, apărându-l cu armele de dușmani. Zeus se înflăcărase de dragoste pentru Alcmena într-un astfel de răstimp, când soțul ei era plecat la război.

{3}↑ Regele Electrion – tatăl Alcmenei cea frumoasă – era fiul eroului Perseu și al Andromedei. După ce întemeiase Micena, eroul Perseu îl făcuse regele orașului pe fiul său, Electrion. Deci fiul Alcmenei, Alcide sau Heracle, se trăgea din spița lui Perseu, fiind un strănepot al acestui erou.

{4}↑ Stenelos era cel de-al doilea fiu al lui Perseu și al Andromedei. După Electrion, el urmase pe tronul de mare basileu al Micenei.

{5}↑ Numele de Alcide, dat odraslei lui Zeus și a Alcmenei, pare că înseamnă „Vigurosul“.

{6}↑ Acest episod a fost pus pe pânză de renumiții pictori Tintoreto și Rubens, iar poetul romantic Alfred de Musset l-a schițat în versuri foarte delicate.

{7}↑ Într-o statuie, care se află la Roma, în Capitoliu, este înfățișat Alcide-Heracle – copil – când nimicește șerpii. Pe unul îl ridică la înălțimea ochilor, privindu-l fără teamă. Iar celălalt se află aproape mort, pe scut. Între ruinele orașului Pompei, în Italia, s-a aflat, de asemenea, pe ziduri, o pictură cam asemănătoare. Aici este însă de față și Alcmena, trezită de Ificle, cu plânsetele lui. Este și Amfitrion cu sabia în mână. Privesc amândoi, înmărmuriți, cum un copil răpune doi monștri ca aceia ce fuseseră trimiși de Hera.

{8}↑ Apolodor, poet măiestru din Atena, și alți cântăreți din vremea lui povesteau că Heracle ajunsese de-o forță și de-o grandoare neobișnuită. Era înalt și falnic. Ochii îi scânteiau. Când trăgea cu arcul sau când azvârlea lancea, pământul se zguduia. Nu se întâmpla niciodată să-și greșească ținta.

{9}↑ Scena este zugrăvită impresionant pe un vas antic. Heracle își ucide copiii. Megara încearcă să fugă. Totul se petrece sub ochii îngroziți ai Alcmenei și ai prietenului său, Iolau, sub blestemele zeiței nebuniei, Mania. Pe această temă s-au scris alte două piese de marele poet elin Euripide și scriitorul latin Seneca.

{10}↑ Despre această întâmplare ne povestește Xenofon, discipolul filosofului Socrate, reluând unele legende mai vechi. Literar-artistic, această legendă s-a ilustrat din plin.

{11}↑ Văgăuna leului legendar se vede și astăzi în Grecia, lângă urmele fostului oraș Nemeea, din Argolida.

{12}↑ Tifon, cel mai puternic gigant, feciorul Gheei, avea și el, într-un anumit fel, puteri divine. Se luptase cu Zeus, și la început îl învinsese. Abia târziu, și greu de tot, a fost și el învins.

{13}↑ Scena luptei cu leul a fost cântată de nenumărați poeți, între care și de Apolodor din Atena. Pictorii au zugrăvit această luptă cel mai des pe vasele eline, dintre care unele au ajuns până la noi. La muzeul de artă al României, pe această temă, se află una dintre cele mai renumite pânze ale lui Rubens, ca și o copie după cunoscuta operă sculpturală a lui Antoine Bourdelle: Heracle arcaș, Heracle trăgând prima săgeată în leul din Nemeea. După legendă, leul din Nemeea a fost urcat de Zeus însuși pe boltă. O constelație a căpătat numele lui. În cinstea acestei biruințe s-au organizat în Argolida celebrele jocuri nemeice, sărbătoare care avea loc din

doi în doi ani, unde participau tineri din toate colțurile Eladei. Biruința asupra leului reprezintă în mitologia elină lupta grea, dar victorioasă, a omului cu fiarele monstruoase și de mărimi colosale, ce populau pământul în acele timpuri străvechi, primejduindu-i existența. Iată de ce artiștii au cântat cu atâta patos această ispravă legendară a lui Heracle.

{14}↑ Lerna se află în preajma golfului Argos. Era un loc mlăștinos, în care bântuiau întotdeauna molimile. De altminteri, pentru vechii greci, hidra din Lerna se pare că semnifica tocmai molimile ce iau naștere în locurile umede și mocirloase. Ea era tot fiica monstrului Tifon și a viperei Ehidna, din care cei vechi pretindeau că s-ar fi născut o mulțime de alte ființe monstruoase la înfățișare și răufăcătoare pentru oameni. Heracle a fost la început un mit solar. El reprezenta însă nu strălucirea soarelui, ca zeul Apolo, ci puterea lui. Soarele usucă mlaștinile cu razele fierbinți și face să piară molima, tot așa cum Heracle, cu săgețile lui încinse în foc, nimicește teribila și ucigătoarea hidră din Lerna. În locurile uscate – scăpate de sub domnia hidrei, ucisă de Heracle – au putut trăi apoi oamenii și s-au putut întinde holdele cu grâne. Poetizarea acestei forțe solare de către oameni este una dintre cele mai interesante din întreaga mitologie a elinilor. Pentru a slăvi această biruință, cei vechi au dat numele hidrei de la Lerna unei constelații ce se află, de altfel, chiar lângă constelația Heracle. Tema aceasta este frecventă și în majoritatea basmelor noastre, unde voinicii înfruntă și răpun fel de fel de balauri, monștri zburători sau subpământeni.

{15}↑ Păsările stimfaliene simbolizează, după unii mitologi, ploile cu grindină, care cădeau cu prisosință, în timpuri foarte, foarte vechi, și nimiceau vegetația, omorând animalele și chiar oamenii. Soarele, încălzind atmosfera, făcea să nu mai cadă astfel de ploi. Aici este o nouă aluzie la Heracle ca putere solară.

{16}↑ Legenda spunea că puținele păsări stimfaliene, scăpate cu viață pe țărmul golfului argolic, s-ar fi refugiat într-o insulă necunoscută din cuprinsul Mării Negre.

{17}↑ Elinii socoteau că Dunărea – Istrul, cum o numeau ei – izvorăște din marginea de miazănoapte a pământului.

{18}↑ Căprioara zeiței Artemis, căprioara cerinitică, așa cum se mai numea – după locul unde își avea sălașul: Cerineia, în Arcadia – simbolizează sălbăticiunile atât de numeroase în vechime, care distrugeau semănăturile și grădinile oamenilor. La Pompei, între ruinele îngropate sub lavă, a fost găsită o statuie de bronz, înfățișându-l pe Heracle prinzând

căprioara zeiței Artemis. Eroul este prezentat cu un genunchi pe trupul animalului, ținându-l cu mâinile de coarne. Se citește în atitudinea ei nobilă setea de libertate. Se văd parcă picioarele tremurând de încordare. Se simte răsuflarea întretăiată, după goana istovitoare. Această operă de o rară măiestrie se găsește acuma în muzeul de artă din Palermo. Altă lucrare vestită este un mozaic de marmură, ce se găsește în galeriile de artă ale Cracoviei.

{19}↑ Muntele Erimant se află între vechile ținuturi ale Arcadiei și Elidei. Era un munte bântuit de fiare. Mistreții, mai ales, se pare că ar fi fost nenumărați și distrugători în codrii deși ai Erimantului. Lupta lui Heracle cu mistrețul mitic din Erimant simbolizează, neîndoios, și de această dată, efortul omului de apărare împotriva fiarelor din perioadele foarte îndepărtate ale istoriei.

{20}↑ Psofis era tot un oraș arcadian. Ținutul din jur purta numele de Psofida.

{21}↑ Centaurii erau niște ființe ciudate, jumătate oameni – până la brâu – și jumătate cai. Ei reprezentau, în închipuirea celor vechi, furtuna care se dezlănțuie pe munte. Atunci când izbucnește vijelia în pădurile munților, când bolovanii se prăbușesc în prăpăstii, iar copacii se agită, izbindu-și coroanele, pare uneori că aleargă în tropot herghelii întregi de cai, nechezând și sforăind, asemeni centaurilor.

{22}↑ Jocurile olimpice, după unele legende, reeditau luptele lui Heracle, făcându-se întreceri de alergare, de curse cu carul, aruncări cu discul și lancea și trageri cu arcul. Învingătorilor li se puneau pe frunte cununi din rămurele verzi de măslin și primeau cele mai mari onoruri. În timpul serbărilor olimpice, orice certuri sau războaie încetau între orașele grecești, pentru ca atleții cei mai de seamă să poată veni în Elida.

{23}↑ În folclorul nostru se găsește, de asemenea, motivul prinderii și legării morții de către un flăcău îndrăzneț. Mitul acesta reprezintă dorința de totdeauna a oamenilor de a se lupta cu moartea și a o birui.

{24}↑ Amazoanele aveau, după legendă, o țară pe țărmurile Mării Negre, unde cârmuiau numai femeile. O dată pe an, ele se însoțeau cu vecinii lor, gargareenii. Dintre pruncii care se nășteau, păstrau numai fetele. Le tăiau însă sânul drept, ca să poată ținti bine cu arcul. Le învățau să călărească și să lupte, spre a deveni războinice temute.

{25}↑ Grecii vechi credeau că marginile lumii sunt coasta de asfințit a Africii și, în răsărit, Caucazul. La miazăzi era Libia, iar la miazănoapte așa-

zisele ținuturi hiperboreene.

{26}↑ Referire la strâmtoarea Gibraltar. Se spunea că Heracle a fixat stâncile uriașe, ce domină de o parte și de alta această strâmtoare. Multă vreme aceste stânci au purtat numele de „coloanele lui Heracle“ (sau Hercule, așa cum îl numeau romanii).

{27}↑ Țara hesperidă, sau țara înserării, se pare că era pentru cei vechi occidentul Africii. Elinii, plutind pe Marea Mediterană, vedeau acolo, în zare, muntele Atlas. Așa le-a venit, probabil, gândul că muntele de piatră sprijină cerul. Dincolo de munte vedeau, în fiecare seară, cum soarele asfințește, lăsând în urma lui valuri de foc și nori poleiți, ca o grădină minunată cu fructe de aur. Își închipuiau că acolo este țara nimfelor hesperide. În legenda lui Perseu, Atlas fusese prefăcut în munte; aici, în legenda lui Heracle, îl regăsim ca titan.

{28}↑ Într-o legendă, Anteu apare și ca rege al Libiei.

{29}↑ Legenda arată că regele Euristeu și-a primit mai târziu pedeapsa pentru suferințele pricinuite lui Heracle. Într-o luptă, pe care Euristeu ar fi dat-o în orașul Atena, a fost învins de heraclizi, urmașii lui Heracle. Regele a fost luat prizonier de nepotul și tovarășul de luptă al lui Heracle, Iolau. A fost adus ca sclav la Atena. Acolo, Alcmena, mama lui Heracle, l-a răzbunat pe fiul ei, scoțându-i ochii lui Euristeu și poruncind apoi să fie ucis.

{30}↑ Căsătoria lui Heracle cu Hebe, în Olimp, simbolizează că biruințele sunt aproape întotdeauna legate strâns de tinerețe. Soarele însuși, pentru grecii vechi, era întotdeauna tânăr. Heracle care – așa cum am arătat mai sus – reprezenta și soarele în putere, a luptat contra Herei, a cerului umed, înnorat. Norii dimineții, lungi, semănând cu șerpii, par a fi, de altfel, alegoria șerpilor, monștrilor, pe care el i-a sugrumat când era copil. Heracle, ca forță tânără solară, a combătut tot ce era nesănătos. A ars capetele hidrei, simbolul molimii în teren mlăștinos. A biruit pe Cerber, paznicul morții, și moartea însăși. Apoi, după ce a făcut să piară atâția monștri, a sfâșiat haina îmbibată cu sânge, ca norii purpurii în asfințitul zilei, și a dispărut din vârful acelui munte, Eta, într-un vârtej de flăcări. În cinstea lui Heracle, a puterii solare, grecii au orânduit serbări heracleene în Teba, Sicione, Maraton, Atena, unde aveau loc jocuri și lupte fastuoase. Marii poeți Sofocle, în piesa „Trahinienele“, Euripide, în piesa „Heraclizii“ (unde se vede moartea dată lui Euristeu de mama lui Heracle), Apolodor din Atena, romanul Ovidiu și alți artiști de seamă l-au cântat pe Heracle în versurile lor.

În plastică, de asemenea, figura lui Heracle a generat veacuri de-a rândul

atâtea monumente și opere de artă, cum n-au avut nici zeii olimpieni și nici un alt erou. Isprăvile lui au fost pictate pe zeci, sute de vase, în nenumărate tablouri, au fost săpate în metope, pe frize, pe frontoane, pe marmure votive, pe stele funerare, monede și efigii. În afară de cele două lucrări amintite mai înainte – tabloul lui Rubens: „Lupta cu leul“ și „Hercule arcaș“ de Bourdelle – într-un tablou, aflat tot în galeriile de artă ale Palatului Regal din București, pictorul spaniol Ribera ne înfățișează lupta lui Heracle cu centaurul. O altă operă, pe aceeași temă, era odinioară la galeriile din Dresda, realizată de pictorul Silvestre. A fost distrusă de urgia războiului. La Ermitajul din Leningrad se mai găsește o statuie a lui Heracle matur. Iară la Belvedere, în Roma, se află un tors de o mare perfecțiune. Heracle stă în repaos și, din toată ținuta pe care o are, se degajă un simțământ de liniște și pace. Este chiar simțământul pe care-l dă conștiința puterii fără seamăn. Totuși, se crede că statuia „Hercule Farnesse“ este desăvârșită. Statuia e cioplită de marele artist Glicon, din Atena. Se pare că Heracle este înfățișat în clipa când se întoarce cu merele de aur la regele Micenei. Stă sprijinit pe ghioagă. În mâna dreaptă ține fructele dobândite după atâta trudă. Statuia înfățișează idealul de forță, cum îl visau cei vechi; forța care înfrânge obstacolele și relele iscate de natură; puterea omenească mare, triumfătoare, care civilizează și aduce progresul prin efort necurmat. Parcă ar fi un imn de slavă închinat de artist puterilor umane, eroice, uriașe și binefăcătoare, ce domină pământul și – apoteozate – pătrund și în Olimp.

TEZEU

Se povestește că un rege al Atenei, numit Egeu, era foarte, foarte mâhnit. Fusese însurat de două ori și de la nici una dintre cele două soții nu căpătase vreun urmaș.

Ce n-a făcut? Pe unde nu s-a dus? Pe la oracole, la oameni înțelepți, la prieteni. S-a sfătuit. I-a întrebat. A adus jertfe zeilor și i-a rugat în fel și chip. Dar n-a fost cu putință să aibă vreun copil.

Și, amărât, regele Atenei s-a dus în ospeție la un prieten al său, ce domnea-n Argos, și anume la regele Piteus, în orașul Trezena.

— Eu nu mai sunt prea tânăr, și fratele meu, Palas, un om hain și crud, are cincizeci de fii, la fel de răi ca el, a glăsuit Egeu regelui din Trezena. Ar vrea să-i vadă regi în orașul Atena. Are de gând să-mpartă între acești feciori și tronul, și orașul. Cu toții au pus la cale – după cum am aflat – să-nceapă un război și, luându-mi viața, să se-nscăuneze ei. Acum mai am putere. Pot să-i înfrunt în luptă. Dar ce fac mai târziu? îmi trebuie un fecior, sprijin la bătrânețe. Cum să mi-l dobândesc?

Regele din Trezena a stat un timp pe gânduri. Pe urmă i-a răspuns:

— Uite, iubite prieten, eu am o fiică: Etra. Țin foarte mult la ea. Și tu mi-ești drag. De aceea, gândindu-mă-ndelung, am socotit că-i bine să ți-o dau de soție. Spune-mi, te învoiești?

— O, preadevotat prieten, s-a bucurat Egeu, cinstea e mult prea mare. Tu vrei să-mi salvezi viața, și tronul, și orașul. Și vrei să-mi dai de soție, astăzi, pe fiica ta, pe Etra. Ei bine, mă-nvoiesc cu multă bucurie.

— Ți-o dau, a spus Piteus, însă te rog ceva. E singura-mi copilă, și eu sunt cam bătrân. Să nu mi-o iei cu tine. Să stea aci-n Trezena, până ce voi muri. Pe urmă în Atena va locui mereu.

— Ruga ta-i o poruncă. Să fie precum vrei! a glăsuit Egeu.

Așa s-a pus la cale nunta între fecioara din orașul Trezena și regele Atenei.

Atât că-n apa mării sta de veghe Poseidon. El o-ndrăgea pe Etra, copila lui Piteus. Și o dorea de soție. Ceva mai mult, făcuse și anume semne, prin care îl vestea pe regele Trezenei că va fi socrul său.

Dar bătrânul Piteus, din marea prietenie ce o purta lui Egeu, n-a vrut să țină seama de zeul mărilor, și a hotărât nunta copilei sale, Etra, cu regele Atenei.

— Vai vouă, a zis Poseidon, aflând această știre. Vai Etrei, lui Egeu și regelui Piteus! Nemernici muritori, care nesocotiți, cu atâta îndrăzneală, dorința unui zeu.

Dornic să se răzbune, Poseidon a ieșit din valurile mării; pândind-o pe mireasă, când făcea sacrificii, pe un altar la țărm.

Puternic ca toții zeii, Poseidon a cuprins-o la pieptul său pe Etra, fără să țină seama de gemetele ei, de rugăminți și lacrimi. Și-n timpul cuvenit, prințesa din Trezena a născut lui Poseidon un prunc de o frumusețe de neînchipuit.

MICUL TEZEU ÎL CUNOAȘTE PE EROUL HERACLE

Egeu, care n-aflase crima ce o săvârșise zeul atunci, pe țărmul mării, căci Etra, din rușine și teamă, nu-i spusese, s-a bucurat nespus și a trimis la Atena solie, precum că are un prunc.

— Fiul meu se numește Tezeu[{1}], vestise el, prin crainici, tot poporul. Are cine-mi urma la tron, când mă voi stinge. Nu mă mai tem de Palas, nici de feciorii lui.

Curând, chemat de treburi, a fost silit să plece și el către Atena. Mai înainte însă, luând-o cu el pe Etra la marginea Trezenei, i-a arătat o stâncă mai grea decât o casă. Egeu era voinic. A săltat puțin stânca și și-a vârât sub ea sandalele și o spadă.

— Când o să crească mare feciorul tău, Tezeu, i-a spus mâhnitei soții, să vină la Atena. Dar ca să-l recunosc, să poarte în picioare sandalele acestea, și peste mijloc spada, ce le-am ascuns aici, așa cum ai văzut.

Îmbrățișându-și apoi soția și feciorul, regele a pornit cu carul spre Atena.

Și a început să treacă vremea, cum trece de obicei, când te grăbești, alene, și, dimpotrivă, iute, când vrei să zăbovească.

Tezeu se-nălța însă mai repede ca alții, căci era fiu de zeu.

Crescuse cam de o șchioapă, când s-auzi-n Trezena că va veni Heracle, eroul renumit, ce răpusese fiare și monștri fără număr. Într-adevăr, Heracle se arătă pe drum. Iar regele Piteus îi ieși înainte cu dregătorii săi și-l rugară să intre în marele palat cu porțile de argint, care se ridica în oraș, pe o colină, și-l poftiră la masă.

I se fripsese anume un bou, doar pentru el, și i se adusese și un butoi cu vin.

Mai înainte însă, sclavii s-au grămădit să-l spele pe erou și să-i împrospăteze trupul trudit de lupte și de atâta cale.

Heracle și-a scos blana de leu cea fioroasă, ce o purta pe spate, și-a azvârlit-o-n lături, ca sclavii să-și golească vasele lor de apă pe trupul dezvelit.

Copiii ce prin preajmă îl priveau pe erou, văzând această blană, au crezut că-i un leu ce are încă viață, și-nspăimântați la culme, cu țipete și lacrimi, au zbughit-o la fugă care-ncotro putea.

Numai Tezeu, micuțul fecior al lui Poseidon, s-a repezit afară, a-nșfăcat o secure și s-a întors îndată să dea lupta cu leul.

Cu toții au râs cu poftă, dar cel mai mult Heracle, care-a glăsuit mamei:

— Puțini or să-i stea-n fața fiului tău, Tezeu, și multe biruințe va dobândi în viață. Sunt sigur că odată elinii-l vor cinsti și-i vor înălța temple.

Astfel a dat copilul întâia lui dovadă – în fața lui Heracle – că va fi un viteaz.

DOBÂNDIREA SABIEI ȘI SANDALELOR LUI EGEU

Aezii povesteau apoi cum a crescut Tezeu în casa lui Piteus, până ce a împlinit cam șaisprezece ani, vârsta de bărbăție, cum s-a deprins să lupte cu sabia și lancea, să-și încordeze arcul, să tragă cu praștia, să mânuiască ghioaga și să-și conducă-n goană caii-nhămați la car.[{2}]

Era, spuneau aezii, un flăcău zvelt și-nalt. Avea ochii albaștri, și părul în inele îi luneca pe umeri, negru, strălucitor.

Când Etra a văzut că Tezeu a ajuns la vârsta bărbăției, că e voinic, viteaz și priceput în lupte, i-a arătat și stânca sub care se ascundeau sandalele și spada soțului său, Egeu.

Se spune că-n Trezena unii cunoșteau taina ce o rostise Egeu soției la plecare. Poate o spusese vântul, sau soarele din ceruri, sau poate c-o șoptise vreo nimfă, vreun satir. Destul e că mulți tineri și-au încercat puterea, silindu-se s-apuce sandalele și spada, și, având-le, să plece spre orașul Atena, dându-se drept Tezeu, ca să ia moștenirea bătrânului părinte.

Ei s-au silit să-mpingă stânca aceea mare oleacă mai deoparte. S-au unit câteodată și doi, trei sau mai mulți, fără să izbutească. Stânca sta neclintită, parcă era un trunchi răsărit din pământ.

Dar într-o ziuă Etra l-a chemat pe Tezeu la marginea Trezenei și i-a povestit totul.

Flăcăul s-a apropiat de colosul de piatră. S-a încordat o dată, l-a ridicat în mâini și l-a zvârlit în vale, și-n locul unde stânca stătuse până atunci era –

scânteietoare ca soarele amiezii – sabia lui Egeu, cu prăsele de fildeș, bătută-n nestemate. Și alăturea de ea, sandalele regale.

Toți câți erau de față s-au minunat de forța ce o avea Tezeu. Etra l-a strâns în brațe, l-a sărutat pe frunte și i-a rostit duioasă:

— Feciorule, e vremea să pleci către Atena, spre regele Egeu, ce sigur că te așteaptă. Urcă-te pe o triremă, căci calea peste mări este mult mai ușoară. Pe drumuri sunt tâlhari ce jefuiesc pe oameni, și-i lovesc, și-i ucid.

— Am să plec spre Atena, a hotărât Tezeu, dar nu plutind pe mări. Nu caut calea ușoară, ci drumul cel mai greu și cel mai plin de lupte.

PRIMELE LUPTE ALE FECIORULUI ETREI

Oricât au vrut Piteus și Etra să-l silească să plece cu o triremă, pe care vâsleau sclavi, Tezeu n-a vrut s-audă, și a plecat pe jos, spre Atica, spre Atena – prin istmul de Corint.

Numai că-n vremea asta preavoinicul Heracle căzuse în sclavie – cum îi urzise Hera – la regina Omfala, departe, în Lidia. Și mulți tâlhari și monștri, aflând despre sclavia eroului Heracle, bântuiau prin Elada, săvârșind multe crime.

Și tocmai de aceea pleca pe jos Tezeu, prin istmul de Corint. Vroia să-i nimicească pe toți acei tâlhari și monștri nemiloși, ce-i asupreau pe oameni.

Așa s-a și-ntâmplat, c-abia plecat, Tezeu a fost silit să lupte c-un fiu al lui Hefaistos, pe nume Perifete. El oprea toți drumeții, zdrobindu-i cu o ghioagă teribilă, de aramă, făcută-n fierăria Olimpului de zeul cel meșter, tatăl său.

— Ia stai, drumețule, l-a strigat Perifete. Ce te grăbești atâta? Viața tot ți-e sfârșită – ești doar în mâna mea.

Și și-a ridicat ghioaga să arunce cu ea. Dar Tezeu s-a ferit. Arma a fulgerat pe lângă el cu zgomot, a frânt câțiva copaci și s-a-nfipt în pământ adânc, la câțiva stânjeni.

Până ce Perifete s-o poată ridica, Tezeu n-a pierdut vremea. I-a sărit de grumaz.

Perifete, uimit că un flăcău ca el cutează să-l înfrunte, a dat un răget groaznic. S-a trântit la pământ, căutând să-și afle ghioaga de unde o azvârlise. Însă Tezeu, cu sete, l-a tot împuns cu lancea, până ce l-a răpus.

După victoria asta, feciorul lui Poseidon și al frumoasei Etra a plecat mai departe, prin istmul de Corint, purtând în mâna dreaptă ghioaga lui Perifete.[{3}]

Trecea cântând un imn, când, dintr-o pădurice, i-a ieșit înainte preafiorosul Sinis.

Sinis era o ființă cu trei ochi, cu cocoașă, picioare răsucite și o forță fără seamăn. Oprind și el drumeții, întâi îi jefuia, pe urmă apropia doi pini unul de celălalt, lega pe călător de cele două vârfuri ale copacilor, în strașnice curmeie, și, hohotind sălbatic, le dădea iarăși drumul. Pinii, scăpați din mâna monstrului Sinis, se și-ndreptau la loc, smucindu-se puternic și sfâșiind în două pe bietul călător.

Sinis îi taie drumul și strigă îndârjit:

— În dimineața asta n-am vărsat încă sânge. Bine c-ai venit tu.

Ba, dă să-l și înșface pe voinicul Tezeu, dar el, cu arma nouă pe care-o dobândise, ghioaga lui Perifete, îl miruiește zdravăn.

Și-i dă.

Și-i saltă-n mână ghioaga cea năzdrăvană, parcă-i o nuielușă.

Sinis însă-i răspunde cu bolovani și trunchiuri, zvârlindu-le spre el cu multă-nverșunare.

Lupta s-a purtat aprig, din zori până spre seară; dar, în cele din urmă, flăcăul l-a culcat pe Sinis la pământ. A aplecat, la rându-i, două trunchiuri de pin și l-a cetluit bine de vârfurile lor. De unul dintre vârfuri l-a legat de picioare, de altul – de grumaz. Și le-a dat apoi drumul trunchiurilor de pin din zdravănă strânsoare, lăsându-le să-l rupă în două, din mijloc. Astfel a răzbunat mii, mii de călători uciși nevinovați de acest tâlhar crud, care înfricoșa tot istmul de Corint.[{4}]

SCIRION ȘI PROCUST

Când s-a aflat de moartea monstruosului Sinis, a răsuflat tot istmul.

După ce i-a scăpat pe oameni de fiorosul Sinis, Tezeu a plecat iar. Drumul către Atena ducea pe malul mării, deasupra unor stânci drepte, prăpăstioase, și la poalele lor marea se zvârcolea gemând, vuind cumplit.

Aici hălăduia un rege numit Sciron. El pretindea, drept plată, celor care treceau prin locurile lui, să-l spele pe picioare. Însă când călătorul se apleca să-l spele, Sciron îi da un brânci și-l prăvălea în mare. În apă viețuiau niște broaște țestoase enorme și flămânde. Iar preacruntului Sciron îi plăcea să mănânce numai broaște țestoase. Pentru ca broaștele să aibă carnea mai fragedă, mai bună, el le hrănea cu oameni, cu bieții trecători ce-i arunca în valuri.

Așa a-ncercat Sciron să-l azvârle și pe fiul prințesei din Trezena și al zeului Poseidon. Dar el, băgând de seamă că nu-i lucru curat, s-a prins bine de glezna pe care i-o spăla răului rege Sciron și, când l-a-mbrâncit, Tezeu s-a ținut strâns. Apoi s-a ridicat și, luând vasul de aur, unde-i spăla piciorul, i l-a trântit în cap.

În lupta-nverșunată, care s-a dat pe țărm vreme de două zile, Sciron a fost înfrânt și aruncat în mare broaștelor să-l mănânce.

Dreptatea s-a făcut!

Și s-a luptat, pe urmă, Tezeu și cu alți regi la fel de nemiloși.

Cea de pe urmă luptă a dat-o cu Procust, pe malul unui râu ce se numea Cefis.

Procust, tot un tâlhar, pândea ades pe calea ce ducea spre Atena. Când vedea un drumeț, îl oprea dușmănos:

— Cum îndrăznești să treci pe plaiurile astea, fără de voia mea?

Drumețul se oprea și își cerea iertare. Îi dăruia averea, și hainele, și carul, ba-i mai făgăduia și plată, mai târziu, doar să-l lase cu viață.

Procust era înalt și avea o față neagră, păroasă, încruntată. Cum să nu pieri de spaimă și cum să nu-i cerșești lui Procust îndurarea?

Dar el nu se-ndura.

— Uite, mai rostea Procust, cu voce tunătoare, ca să te iert, te culcă pe acest pat de aramă. Dacă ești lung cât patul, te las și poți pleca.

Călătorul, sărmanul, tremurând, se culca pe patul de aramă, însă rar se-ntâmpla să fie de-o măsură cu patul lui Procust.

Și când era mai lung, îi tăia cu o secure picioarele și capul; și când era mai scurt, zicea că-l alungește, zdrobindu-i os de os cu un ciocan de aramă.

Dar, iată că acuma trecea pe lângă râu preaveselul Tezeu.

Procust îi sare-n față c-un răget, și-l oprește:

— Stai! Nu te mai mișca!

Și-i spune ce dorește. Să se lungească-n pat, ca el să-i ia măsura.

Nestând însă de vorbă, Tezeu îi sare-n piept și-ncepe-o luptă grea cu uriașul Procust.

Se luptă ei trei zile. Alunecă-n Cefis. Se vâră prin nămoale. Se bat. Se răsucesc. Ajung din nou în iarbă și, până la sfârșit, Procust, cu toată forța uriașă ce o avea, a trebuit să recunoască, în fața lui Tezeu, că este biruit…

Eroul îl silește să se urce pe pat, să-i ia și el măsura, așa precum o lua și Procust, de-obicei.

Patul, de bună seamă, era cu mult prea mic pentr-un uriaș ca el, și atunci Tezeu ridică sabia lui tăioasă și-l spintecă pe mijloc, ca să-l facă mai scurt.

Astfel s-a stins din viață și ultimul tâlhar ce chinuia drumeții spre porțile Atenei.

Auzindu-se vestea că Procust a pierit, s-a adunat mulțimea: bărbați, femei, copii. Toți erau fericiți că au scăpat de groaza uriașului Procust.

Apoi, înconjurat de un alai măreț, Tezeu s-a îndreptat către templul lui Zeus, aflat chiar lângă râu.

Vărsase pe drum sânge și nu putea intra cu trupul pângărit în orașul Atena.

După legea străveche, Tezeu și-a spălat trupul și a săvârșit trei slujbe cerute după datini și s-a purificat.{5} Acum, purificat, putea să calce pragul tatălui adoptiv, al regelui Egeu, în orașul Atena.{6}

INTRAREA ÎN ATENA

Soarele, Helios cu fața lui împurpurată, ca un disc roșu, de aramă, se cobora în apa mării – după credințele străvechi – la ceasul când Tezeu, fiul prințesei Etra, intra cu pasul sigur în Atena. Ce-i drept însă – pe cât ne spun poeții – nici chipul său, nici toată înfățișarea nu-l arătau că este un erou. Și asta pentru că Tezeu era frumos și delicat ca o feciodrum. Și, întrară. Părul său negru – strâns altminteri în conci, să nu-l împiedice în luptă – și-l slobozise de astă dată, în valuri lucitoare, peste umeri. Purta o haină lungă, ionică, în falduri. Iară cu ochii săi albaștri cerceta toate clădirile mărețe din Atena.

Tocmai trecea prin fața unui templu ce se zidea în cinstea lui Apolo. Mai mulți artiști, care ciopleau în piatră chipuri de zei, văzându-l pe Tezeu că trece cu pasul grațios, au început să râdă între dânșii:

— Priviți colea! Ăsta-i băiat?

— Ba nu, i-o fată! Voi nu vedeți că are părul lung și desfăcut, să-l vadă lumea? Iar haina lui în falduri se târăște și mătură tot praful de pe uliți.

Tezeu s-a încruntat puțin auzind râsul. Nu le-a răspuns însă nimic, ci s-a-ndreptat mai lângă templu, unde era un car cu boi. În car se adunase piatră și marmură. Dejugând boii cu iuțeală, el a-nșfăcat în brațe carul. I-a făcut vânt și l-a zvârlit, ca pe o minge, peste templu.

Speriați, sculptorii au fugit ca niște iepuri prin Atena, temându-se că-i paște moartea. Însă flăcăul din Trezena a râs și și-a văzut de drum. Și,

întrebându-i pe unul, pe altul, iată-l ajuns degrabă și la palatul lui Egeu.

În vremea asta, regele Egeu primise în palat pe o vrăjitoare, despre care se va mai povesti și în alte legende. Numele ei era Medeea. Ea îi făgăduise lui Egeu – cam gârbovit de ani și lupte – c-o să-i întoarcă tinerețea.

Egeu se tot temea că Palas, fratele său, îi va lua tronul. Ca să se apere de Palas și cei cincizeci de fii ai lui, vroia să fie iar voinic. De aceea se și-nvoise s-o primească pe Medeea, care știa atâtea vrăji și îi spusese că-l va face, la trup și fire, ca atunci când avea douăzeci de ani.

Cine n-ar vrea să fie tânăr, când oboseala bătrâneții îl încovoaie spre pământ?

EGEU ÎȘI DESCOPERĂ FIUL

Dar, între timp, sosise la poarta regelui Egeu voinicul tânăr din Trezena.

— Cine ești tu? îl întrebase o strajă pe Tezeu. De unde vii?

— Sunt un drumeț. Sosesc din Creta. Știu să și cânt. Vreau să-l desfăt pe regele Egeu, rostindu-i versuri și cântându-i imnuri.

— Atunci, străine, calcă-i pragul! zisese straja spre drumeț.

Tezeu intrase în palate și se plecase regelui și, după datina cea veche, bătrânul rege îl poftise pe oaspetele său la masă, neîntrebându-l cine este. Ședeau la masă el, Medeea și tânărul abia sosit.

Însă Medeea, cu puterea de vrăjitoare ce o avea, aflase că era Tezeu. Și se temuse că bătrânul – de o știi că i-a venit feciorul – să nu se lepede de ea. De aceea-i strecurase lui Egeu, în șoaptă, că tânărul ce sta la masă era un criminal trimis de fratele său, Palas, să-l omoare. Ba-i mai dăduse, pe furiș, și un suc să-l toarne lui Tezeu în vin. Un suc făcut din floare de cucută, ce ucidea fulgerător.

Egeu, înspăimântat, umpluse cu vin pocalul lui Tezeu, și-n el turnase sucul de cucuta.

Tocmai atunci feciorul Etrei scosese sabia de la brâu, să-și taie o bucată de friptură, din hălcile de carne de pe masă.

Văzând această sabie, Egeu strigase tare:

— Stai! Nu sorbi din vin, băiete.

Și-și aruncase ochii spre sandale.

— Tu ești Tezeu, zisese el, feciorul soției mele, Etra. Te recunosc. Porți în picioare sandalele ce le-am ascuns sub stâncă, acuma șaisprezece ani. Și sabia strălucitoare, pe care-o ții în mână e a mea. Medeea, vrăjitoarea cea

hapsână, m-a pus la cale să îți dau otravă. Fugi, vrăjitoare blestemată. Fugi, cât nu pun să ți se toarne pe gât pocalul cu cucută.

Și a izgonit-o pe Medeea. L-a strâns la sânu-i pe Tezeu și a-nceput să-i povestească despre Palas că uneltise să-l ucidă.

— În curte-s tocmai vestitori care mi-anunță despre Palas că s-a pornit către Atena cu cei cincizeci de fii ai săi! a spus bătrânul lui Tezeu. Tu ce gândești? Putem noi oare să-i înfruntăm, să-i alungăm?

— O, tatăl meu, a zis flăcăul. De vreme ce-am ajuns aici, fii bun și lasă-mi mie cinstea să mă lupt singur, să-i înving.

Fără a aștepta răspunsul, Tezeu, strângându-și armele în pripă, a părăsit îndată masa și a pornit să-ntâmpine dușmanul.

S-a dat o luptă crâncenă lângă Atena. Fiii cei răi ai unchiului său Palas s-au pregătit să-l înconjoare și să-l lovească din trei părți.

Însă Tezeu – aci trăgând cu arcul, aci-nfigându-și lancea în vrăjmași, tăind cu sabia, izbind cu ghioaga – s-a luptat vitejește șapte zile și șapte nopți.

La capătul celor șapte zile, nici un vrăjmaș nu mai trăia. Erau cu toții-ntinși pe ruguri. Iară femeile-i boceau.

— Trăiască tânărul de la Trezena! Să fie preamărit în veci! striga mulțimea-nsuflețită, mirată de-ndrăzneala mare și de puterea lui Tezeu. Dar n-ar putea tot dânsul, oare, să scape lumea și de taur? De taurul adus din Creta, odinioară, de Heracle, din ordinul lui Euristeu?

— Vorbiți de taurul pe care l-a scos Poseidon dintre valuri?

— De el vorbim. Acum e liber și pustiește Atica, mai ales câmpul Maraton. Nu vrei să-l răpui tu, voinice?

— Bine – am să încerc! a spus Tezeu.

Și a plecat spre Maraton, pe unde viețuia în voie taurul zeului Poseidon.

A dat cu el o luptă dârză. L-a prins de coarne; l-a plecat cu fruntea albă în țărână, și dup-aceea l-a-njunghiat, scăpând lumea de înc-un monstru.

PLECAREA ÎN INSULA CRETA

Venind Tezeu iar în oraș – după o biruință atât de mare – s-a cam mirat că atenienii nu se înflăcărau deloc. Nu-l aplauda aproape nimeni. Ba, dimpotrivă, era jale. Femeile plângeau în hohot lângă palatul lui Egeu. Iară bărbații, cu mâhnire, cătau spre ele și tăceau.

— Ce s-a-ntâmplat? De ce-i atâta tristețe în oraș? L-a-ntrebat dânsul pe tatăl adoptiv, Egeu.

Și regele, plin de durere, i-a povestit că mai de mult venise la Atena fiul regelui Minos de la Creta – ca să ia parte la niște concursuri. Și la concursurile acelea, fiul lui Minos, luptând strașnic, i-a biruit pe toți flăcăii care s-au întrecut cu el la jocurile din Atena.

— Atunci, beat de succes, fiul regelui Minos a jurat tare către prieteni că este gata să doboare și taurul din Maraton. Taurul alb al lui Poseidon, răpus acum de tine! a spus bătrânul rege lui Tezeu. Numai că planul său, făcut cu ușurință, a dat îndată greș.

— Taurul l-a ucis, pesemne?

— Da. L-a ucis. L-a luat în coarne. Și ca pe o zdreanță l-a purtat până aproape de Atena. Ajuns aici, l-a aruncat doar ca să-l calce în copite, și bietul tânăr a murit.

— Iar voi l-ați îngropat, firește.

— L-am ars pe rug și l-am cinstit. Dar Minos, regele din Creta, auzind vestea, a venit cu arme. Ne-a asediat și ne-a lovit, zicând că noi suntem de vină. Noi l-am trimis la Maraton. Iar Zeus, ce ținea cu Minos – știi doar că el îi e fecior! – ne-a trimis foametea și ciuma. În acest fel am fost înfrânți. Și, drept tribut, plătim cu jale lui Minos șapte băieți și șapte fete în fiecare an.

— Ce face el cu acești tineri?

— Vai nouă! a grăit Egeu. Pe toți îi vâră-n labirint[{7}], un palat mare de la Cnosos, cu zeci, sute de coridoare, de unde nu mai pot ieși. Acolo îi sfâșie o fiară. O fiară zisă Minotaur, ce-i de la brâu în jos ca omul, iar de la brâu în sus e taur.

— Dacă-i așa, dă-mi voie, rege, să plec și eu când dai tributul, și să-l înfrunt pe Minotaur. Socot că am să-i vin de hac și am să curm această crimă, pe care-o săvârșește Minos asupra tinerilor noștri.

— Nu. Nu pleca! a spus bătrânul. Nu pot să mai conduc Atena, decât având sprijinul tău. Povara anilor m-apasă și forțele mi s-au sleit. Te-am așteptat atâta vreme, și vrei iar să mă părăsești?

— N-ai teamă, tată drag. Ascultă. Îmbrățișează-mă mai bine, de bun rămas.

Și cum la țărm era trirema gata să pornească-n larg, Tezeu s-a dus întâi în templu și a adus jertfe Afroditei, i-a strâns apoi pe ceilalți tineri, care alcătuiau tributul, și le-a grăit voios așa:

— Veniți cu mine, n-aveți frică! I-am adus jertfe Afroditei și m-am legat s-o slujesc întotdeauna după plac, dacă și ea o să ne ajute. Puterea dragostei

întrece, de atâtea ori, pe a altor zei. E cea din urmă oară, prieteni, când pleacă tineri din Atena. Iar noi ne vom întoarce acasă, învingători și sănătoși.

— Dacă te-ntorci cu biruință, să pui triremei pânze albe, a rostit regele Egeu. Acuma iată-s agățate pânze de doliu, sus, pe stâlpi. Și eu, de astăzi înainte, spre depărtări am să privesc. Te-oi aștepta și zi, și noapte, să-mi vii, băiete, înapoi.

— Prea bine, tată. Și, să știi, la-napoiere, pânza neagră va fi schimbată de cârmaci cu pânza albă a veseliei. Adio. Voi veni curând.

LA ZEUL MĂRILOR POSEIDON

Așa plecat-au, către Creta, Tezeu și ceilalți atenieni: șase băieți și șapte fete. Au plutit mult, pe mări senine și pe furtuni, dar au ajuns.

Și intrând în orașul Cnosos s-au dus de-a dreptul la palatul lui Minos cel neîndurător.

Minos ședea pe un tron de piatră, între curteni, și lângă el era o fată frumoasă, Ariadna, dulce și duioasă.

— Voi sunteți? a glăsuit Minos, cercetându-i pe atenieni.

— Noi suntem! i-a răspuns Tezeu.

— Plecați-vă pe lespezi fruntea!

— Nu vrem, căci noi nu suntem sclavi! a dat din nou răspuns Tezeu.

— O să vedem, când veți ajunge acolo, jos, în labirint. Iară pe una dintre fete, pe ea, și a arătat cu mâna pe o copilă, Eriboia, pe ea o iau eu , pentru trei zile. Doar atât. Pe urmă. Ha! Am s-o ucid. V-o trimit tot în labirint.

— Să n-o jignești pe Eriboia, a zis Tezeu cu îndrăzneală. Este fecioară neîntinată și-i fiica regelui Megarei.

— Tu cum cutezi, măi, băietane, să-mi stai așa trufaș în față? Eu nu sunt rege ca oricare, ci sunt fecior de olimpian.

— Și eu sunt tot la fel ca tine, a spus Tezeu, fără de teamă, căci tată bun îmi e Poseidon.

— Îți e Poseidon? Ce minciună! Dacă-i așa, azvârl în valuri acest inel cu piatră scumpă. Tu sări în mare și te du la zeul apelor, Poseidon. și să ți-l dea el înapoi. De nu-l aduci, îți retez capul.

— Mă duc, și am să-ți dovedesc că sunt feciorul lui Poseidon. Tu poți să mă ucizi, de vrei, dar nu ai dreptul să mă insulți.

Așa a spus Tezeu, voinicul, și s-a și repezit în mare. Apa a făcut vălurele și l-a-nghițit într-o clipită.

— S-a dus, și nu va mai veni! a glăsuit regele Minos.

— S-a dus! S-a dus frumosul tânăr. O tată, ești prea nemilos! a început să hohotească gingașa fată a lui Minos.

Căci Afrodita – care-i da sprijin lui Tezeu, fiindcă-i jurase s-o slujească – îi insuflase Ariadnei o dragoste nemărginită pentru preachipeșul erou.

Minos s-a necăjit, desigur, văzând că fata, Ariadna, e-ndrăgostită de Tezeu, și-a poruncit:

— Am să te pedepsesc, să știi, făptură fără rușine, îndrăgostită de un sclav, ce zace acum pe fundul mării, sfâșiat poate de rechini.

Atâta că, în apa mării, când se zvârlise cu curaj, Tezeu simțise că e prins de cineva necunoscut. Era Triton cel monstruos trimis de tatăl său, Poseidon, să-l ia cu sine pe Tezeu. Și, până a-și da mai bine seama de ce se petrecea cu el, Tezeu văzuse-n fața sa un palat mare, de cleștar. Aici, pe un jilț înalt de aur și pietre scumpe, sta Poseidon. Iar lângă el se afla dalba și minunata lui soție.

— O, ce frumos e fiul tău! a spus zeița Amfitrita. Ce voinic e! Parcă-i un zeu. Să mi s-aducă o cunună.

Trei nimfe s-au și repezit în tăinuitele cămări și au adus stăpânei lor cununa cea mai măiestrită, din aurul cel mai curat, și ea i-a pus-o peste plete:

— S-o porți cu fală, fiul meu!

Iară Poseidon poruncise în această vreme unor pești să afle unde e inelul pe care-l aruncase Minos, și i l-a-ntins, dându-i învăț:

— Îți dau acest inel de aur. Cu el tu poți să dovedești că mama ta mi-a fost soție. Și tu mi-ești fiu, aici, în ape. Însă pe țărmuri ți-e Egeu, bătrânul vrednic din Atena. Și încă vreau să-ți spun, Tezeu: pe viitor să te ferești să cazi cumva în apa mării. Numai o dată poți scăpa. A doua oară, nici Triton, nici Amfitrita, nici chiar eu nu mai putem să-ți salvăm viața.

Făcând un semn către Triton, apele s-au învolburat. Din ochii lui Tezeu s-au stins palatul mare, de cleștar, nimfele mării nereide, zeii, pe tronul lor de aur, și totul ce-i înconjura. Și s-a văzut din nou pe coastă.

TINERII SUNT SALVAȚI

Minos privea și nu credea. Tezeu îi întindea inelul, și Ariadna, prăbușită pe jos, la picioarele lui Minos, plângea. Plângea, dar nu de spaimă. De bucurie hohotea!

— Vezi, tată? Vezi că-i fiu de zeu?

Dar regele a luat inelul și mânios a poruncit ca-n dimineața următoare Tezeu și ceilalți atenieni să fie-nchiși în labirint.

Atâta că în timpul nopții, fiica lui Minos, Ariadna, s-a strecurat în cămăruța unde sălășluia acela care zidise labirintul, un arhitect numit Dedal.

— Dă-mi ajutor! i-a grăit dânsa. Dă-mi ajutor să-l scap de moarte pe tânărul iubit de mine. Ajută-mă, fii bun, Dedal!

Acesta a-nvățat-o-n taină să-i dea voinicului Tezeu un ghem ceva mai gros de ață. Să-i dea și un pumnal tăios.

Fata s-a furișat prin beznă și, dându-i dragului Tezeu ghemul de ață și pumnalul, s-a-ntors tiptil în încăperi.

Spre dimineață i-au luat sclavii pe atenieni, mai mult în brânci, și i-au împins în labirintul unde stătea înfometat preaodiosul Minotaur.

Tezeu a prins chiar la intrare, de un stâlp al porții, un cap de ață, și ca să nu se rătăcească pe coridoarele-ncâlcite, a început să desfășoare ghemul cel gros, pe unde mergea. Deodată le-a ieșit în cale îngrozitorul Minotaur. Tezeu și-a ridicat pumnalul și, când dihania aceea s-a repezit spre atenieni, flăcăul l-a împuns în coastă. Fiara s-a-ntors mugind spre el.

Toți erau înlemniți de spaimă. Numai Tezeu, cutezător, l-a apucat pe Minotaur de un corn și l-a ținut așa, lovindu-l fără încetare în ochi, în coaste, sau în piept, și fiara care mânca oameni s-a prăvălit răgind cumplit. {8}

Tinerii s-au pornit să sară în chiote de bucurie. L-au sărutat pe învingător și, urmărind firul de ață desfășurat prin labirint, au ieșit toți, teferi, afară.

S-a-ncins apoi o horă mare. O horă nemaipomenită, cu chiote de bucurie, de care s-a vorbit mult timp și a fost cântată de aezi.{9}

Cât timp s-a tot dansat acolo, Tezeu s-a înțeles, pesemne, cu fata regelui din Creta și, chiar în noaptea următoare, fata lui Minos, Ariadna, s-a strecurat pe nesimțite până la țărmurile mării. Aici o aștepta Tezeu. Iar tinerii ce-l însoțeau spărseseră cu grabă mare toate corăbiile lui Minos. Numai trirema ateniană se legăna încă pe valuri.

Și așa ei au plecat nestingheriți. Tezeu ședea vesel la cârmă și-n brațe își ținea iubita. Iar ea, nespus de fericită, căta duioasă-n ochii lui.

Dar zeii erau geloși pe acești oameni. În calea lor s-a ivit zeul bețiilor destrăbălate, Dionisos, fiul lui Zeus. Nu l-a văzut decât Tezeu, și tot doar el a auzit glasul acestui zeu, rostind:

— Fata lui Minos, Ariadna, e hărăzită, din Olimp, să-mi fie soție numai mie. Chiar Afrodita s-a-nvoit. Deci tu cată s-o părăsești, făcând popas, acolo-n Naxos, insula ce se vede-n zări. De n-ai să lași copila-n Naxos, ca s-o iau eu, nu-ți mai vezi casa, nici tu, nici soții tăi de drum, pentru că vă prefac în broaște.

Și zeul vinului, cu tirsul, a făcut semn de-amenințare către toți tinerii atenieni.

TEZEU AJUNGE REGELE ATENEI

Tezeu, cuprins de deznădejde, a cătat către soții săi. Făgăduise să-i aducă teferi și sănătoși la ei acasă.

„Eu i-am scăpat de Minotaur, și acum tot eu să-i nimicesc? I-așteaptă mame-nlăcrimate. Am oare dreptul să-i ucid? Trebuie să-mi jertfesc iubirea“.

Cu moartea-n inimă a lăsat-o pe Ariadna lui în Naxos – pe când dormea, la miezul nopții – și el, suindu-se cu ceilalți, iar, în triremă, au fugit.{10}

Când s-a trezit spre dimineață, fata lui Minos a plâns mult fuga iubitului Tezeu. Dar zeul vinului s-a-nfățișat plin de splendoare și a cerut-o de soție. Ea n-a-ndrăznit să-i stea-mpotrivă, și nunta s-a făcut pe loc. Astfel prințesa Ariadna a devenit și ea zeiță. Deși în suflet – cum se pare – l-a păstrat veșnic pe Tezeu.

În vremea asta atenienii, purtați de vânturile bune, pluteau mereu, neostenițI, și se apropiaseră de Atena.

Atâta doar că-n tulburarea ce-i cuprinsese, părăsind-o pe Ariadna, ei au uitat să dea jos pânza neagră, de doliu, ce era prinsă de cel mai nalt catarg.

Egeu, ce-i aștepta pe coastă, văzând că pânza nu e albă, a socotit că au pierit toți tinerii plecați în Creta. Că a pierit deci și Tezeu.

Îndurerat prea mult, bătrânul s-a aruncat în apa mării. Iar valurile l-au izbit de stâncile din țărm, zdrobindu-l.

De-atunci și marea, unde el și-a sfârșit viața, a luat numele de Egeea.

Când a ajuns Tezeu pe țărm și a aflat ce s-a-ntâmplat, a vrut și el să se omoare. Însă mulțimea adunată l-a dus cu sila la palat. L-a-ncununat și i-a grăit:

— Tu ne-ai scăpat de-atâtea fiare și de tributul rușinos. De aceea te alegem rege.

Tezeu nu s-a împotrivit. A rămas rege în Atena. Dar a trimis un car să-i vină mama sa, Etra, din Trezena, să nu mai fie atât de singur, de trist și de

nemângâiat.

Și mulți artiști de la Atena, din Argos sau din alte părți, au început să dăltuiască sau să picteze toate-ntâmplările acestea.

PIERDEREA ANTIOPEI

Tezeu n-a fost nicicând un trândav, precum erau alți regi. Cât a domnit el în Atena n-a pierdut vremea la ospețe, ci s-a-nsoțit cu alți viteji și a pornit spre Calidon, unde a fost o vânătoare vestită-n lumea de altă dată. Pe urmă a plecat cu Iason și argonauții să găsească lâna berbecului de aur.{11}

Alături de celălalt voinic, fiul Alcmenei de la Teba, s-a dus în țara amazoană, pe țărmurile Mării Negre. Iar amazoanele, învinse, au trebuit să lase pradă biruitorilor pe mândra și preafrumoasa Antiopa.

Heracle, vrând să-l răsplătească pe prietenul de la Atena, i-a-ncuviințat s-o ia ca sclavă pe această fiică a lui Ares, sora reginei Hipolita.

Însă Tezeu, după cum aflarăți, era și chipeș, și voinic. Era, cum îl cântau aezii, cu fruntea lată și senină. N-avea statură herculeană, însă era mult mai grațios.

Și ea, frumoasa Antiopa, deși fusese luată pradă, s-a-ndrăgostit de-nvingător. Și el de ea. În acest fel, s-a făcut nunta la Atena.

A mai trecut, după legendă, un an întreg, ba și mai bine, și, din iubirea asta mare, care-i lega pe amândoi, s-a născut un fecior bălai, numit de mamă Hipolit.

Numai că în puțină vreme, oștirile de amazoane – nemulțumite că Antiopa fusese luată de Tezeu – au pornit marșul spre Atena. Ele au înconjurat orașul și i-au silit pe atenieni să se retragă pas cu pas, până pe Acropolă. Acolo i-au asediat câteva luni.

Lipsiți de hrană, atenienii, în frunte avându-l pe Tezeu, porneau din când în când la luptă și atacau colina lui Ares{12}, unde stăteau de luni de zile teribilele amazoane.

Pe lângă soțul său lupta, ca să respingă pe amazoane, însăși regina Antiopa. Da. Ea – aceea ce fusese învinsă de elini, dată ca pradă lui Tezeu – lupta acuma să nu fie eliberată din sclavie. Pentru că ea uitase totul, pe credincioasele amazoane și viața ei de odinioară. Îndrăgostită peste fire, nu mai avea altă dorință decât să stea mereu alături de preaiubitul ei Tezeu.

Dar într-o zi, se povestește c-a fost o mare-ncăierare acolo, pe areopag.

În fruntea oștii ateniene, Tezeu lupta nebiruit, și lângă el sta Antiopa.

Deodată scânteiază o lance. Parcă-i o flacără-n văzduh.

O amazoană îl țintise cu îndrăzneală pe Tezeu.

Era – cât să fi fost? o clipă, și lancea l-ar fi nimerit. Și atunci, atunci, o zei! ascultați! Antiopa s-a repezit în fața lancei, cu pieptul gol, chiar ea.

Lancea i s-a-nfipt în piept.

— Tezeu! Eu mor, spuse regina.

Ochii i s-au încețoșat și, scăpând sulița din mână, a căzut jos, șoptind ușor:

— Ai grijă doar de Hipolit!

Lupta a încetat pe dată. Și toți războinicii s-au strâns – și amazoane și elini. Au înălțat un rug uriaș. Țimbalele au țipat a jale și trâmbițele au sunat tristul sfârșit al bătăliei.

Pacea s-a încheiat, firește, dar prea târziu. Mult prea târziu. Frumosul trup al Antiopei se preschimbase într-o mână de cenușă, – fierbinte încă, și amazoanele plecară spre țara lor cea depărtată de lângă Pontul Euxin.

Tezeu a rămas trist și singur lângă mormântul Antiopei.

O UNELTIRE A ZEIȚEI AFRODITA

Ca mângâiere-i rămăsese numai micuțul Hipolit. Și el creștea sub privegherea tatălui său și a bunicii, regina Etra din Trezena.

Crescând mai mare, Hipolit prinsese gustul vânătoarei, și tot timpul și-l petrecea colindând codrii deși ca peria, umblând după sălbăticiuni. De aceea el se pleca zeiței Artemis, fecioara ce ocrotește vânătoarea. Și, tot ca ea, nu vrea s-audă de legătura căsniciei. Iar la-mbierile Afroditei sta rece și nepăsător.

— Zeița Afrodita este prea desfrânată, zicea el, iar fiul ei, smintitul Eros, își bate joc de muritori, trăgând săgeți la-ntâmplare. Ah! Amândoi sunt prea deșucheați.

Și, oricât s-au silit zeița care dă patima iubirii și fiul ei, arcașul Eros, nu l-au clintit din hotărârea pe care-o luase Hipolit de-a nu iubi nici o femeie. Și, supărată rău, zeița a hotărât să se răzbune. În acest timp Minos murise. În locul lui, pe tron, în Creta venise rege Deucalion.

— Vreau să am pace cu vecinii. Și-n primul rând cu atenienii, spusese noul rege al Cretei. Vreau să se stingă vechea vrajbă.

Ca să se facă-mpăcăciunea, el a pornit către Atena. A stat de vorbă cu Tezeu și l-a rugat să-i facă cinstea și să primească de soție pe Fedra, sora

lui. Mai trebuie spus că Ariadna, întâia soție a lui Tezeu, cu Fedra și cu Deucalion, erau toți frați.

Tezeu a stat puțin pe gânduri. Dacă primea s-o ia de soție, pacea-ntre Atica și Creta s-ar fi statornicit deplin.

Înăbușindu-și dară jalea, ce încă îl mai mistuia, după regina Antiopa, Tezeu a-ncuviințat ca nunta să aibă loc cât mai curând.

A spus însă că face nunta, numai dacă frumoasa Fedra jură că va fi mamă bună fiului său, ce-l dobândise odinioară cu Antiopa.

Mireasa a jurat în templul zeiței Hera c-o să fie într-adevăr o mamă bună și, isprăvindu-și jurământul, nunta îndată s-a pornit.

— Ei, iată c-a sosit și vremea să-l pedepsesc pe Hipolit, care mă tot nesocotește, a spus zeița Afrodita, aflând această împrejurare.

Chemând la sine pe arcașul cel zburător, tânărul Eros, i-a poruncit să-și pună-n arc săgeata cea mai otrăvită și s-o țintească pe mireasă, umplându-i inima de fiere și dragoste nelegiuită pentru feciorul lui Tezeu. Iar Fedra s-a simțit, pe dată, îndrăgostită nebunește de vânătorul Hipolit.

— Cum îl iubesc! își spunea ea.

Și-nveninată de săgeata preaușuraticului Eros, Fedra, cu mintea rătăcită, îl implora pe Hipolit:

— Hai să fugim, lăsând uitate și Atena cea cu cer senin, și pe Tezeu. Să ne aruncăm pe o triremă și să plutim spre depărtări – până la marginile lumii… Să ne ascundem fericirea. Hai, vino, vino, Hipolit.

Dar Hipolit, cu ochii-n flăcări, o izgonea, zicând așa:

— Femeie fără de rușine. Tu pângărești tot ce-i mai sfânt: respectul meu de fiu, și chiar iubirea ce o datorezi soțului tău. De mai rostești doar un cuvânt, scot paloșul din cingătoare și ca pe o fiară te ucid.

Iar Fedra a-nceput să țipe și să-l blesteme pe flăcău:

— O! M-ai jignit. Cum m-ai jignit. Dar pentru asta, Hipolit, ai să plătești și tu cu viața.

Și a alergat până la rege, s-a zvârlit în genunchi pe lespezi, și a strigat spre el, plângând:

— Soțul meu drag, stăpân și rege, mi-a fost dat astăzi să îndur cea mai amarnică insultă. Uitând cât sunt de credincioasă, nesocotitul Hipolit m-a conjurat să fug cu el, să făptuiesc, în acest fel, cea mai grozavă dintre crime. Răzbună-mă, căci altfel mor!

Așa grăia, mințind anume, regina Fedra, mâniată că Hipolit o respinsese. Așa grăia și nu știa că vorbele i le șoptește, de fapt, în taină, la ureche,

răzbunătoarea Afrodita.

TRAGICUL SFÂRȘIT AL LUI HIPOLIT ȘI AL FEDREI

Lovit ca de o măciucă-n creștet, Tezeu a rămas nemișcat un timp destul de lung pe tronu-i. El auzea vorbele Fedrei. Vorbele ce-l învinuiau atât de tare pe feciorul cel mult prea drag, pe Hipolit, și totuși nu-i venea să creadă.

Dar Fedra hohotea acolo și-l implora cu glasul stins:

— Răzbună-ți soția, o Tezeu!

Atunci Tezeu s-a ridicat, pășind încet spre malul mării. Mergea ca orb. Se clătina. Ajuns pe prunduri, a rostit:

— Tată! Poseidon! Eu nu pot să-mi pedepsesc feciorul drag. Te rog pe tine. Fă dreptate și lovește-l pe Hipolit pentru insulta odioasă adusă Fedrei, soția mea!

Tocmai gonea pe țărmul mării, către Micena, Hipolit. El se urcase într-un car. Și la car înhămase, zdravăn, doi cai sălbatici, ce-l duceau ca vântul, să se răcorească de jarul care îi frigea inima lui nevinovată.

Tatăl nu s-a uitat spre el; dar în clipitele acelea, din apa mării s-a ivit – prin hotărârea lui Poseidon, la rugămintea lui Tezeu – un monstru mare cât un munte, cu șapte capete, trei cozi și cu colți lungi ca niște suliți. Iar caii s-au speriat de el. Neascultându-și vizitiul, caii s-au avântat pe stânci și, sfărâmând în bucăți carul, l-au omorât pe Hipolit.

Regina Fedra ce-l urmase pe soțul său, Tezeu, pe țărm, văzând pe Hipolit cu fruntea făcută țăndări, între stânci, deodată și-a venit în fire. Vraja zeiței Afrodita s-a risipit.

— Vai, ce-am făcut! a rostit ea, trecându-și mâna peste tâmplă și, cuprinsă de remușcări, a început să strige tare:

— Nu! Nu-i adevărat, Tezeu! Hipolit n-a fost vinovat. Ci eu, doar eu am fost aceea care l-am ispitit – să știi! Eu, numai eu sunt ticăloasa!

A alergat către palat: și-a pus pe gâtul alb un ștreang. Și astfel, Fedra și-a dat moartea cumplită, prin spânzurătoare.

Din cer, zeița Afrodita văzuse totul și zâmbea. Dorința ei se împlinise. Pedeapsa ei căzuse grea.

E lesne de-nțeles durerea ce l-a-ncercat iar pe Tezeu.

O! Cât l-a plâns pe Hipolit.[{13}]

ÎNLĂNȚUIREA DIN INFERN

Dar timpul care trece poartă cu el uitarea, cel mai divin balsam. El șterge suferința și face să renască, tânără și voioasă, în inimă, speranța – dorința de-a trăi.

Deci, socotind curtenii că prea e lung amarul regelui lor, Tezeu, au început să-i spună, cu vorbe iscusite, că omul e o ființă ce nu poate trăi doar în singurătate. I-au amintit că n-are nici un urmaș pe tron. Hipolit a murit. Cine o să-i ia locul? Apoi i-au povestit că regele din Sparta are o fată mândră, ce se cheamă Elena.

Ba chiar l-au îndemnat să meargă s-o răpească, căci regele din Sparta nu vrea s-o dea de soție nimănui.

Ascultând glasul lor, Tezeu s-a hotărât să-și ia o nouă soție, să aibă un fecior. Și fiindcă i-au vorbit de frumusețea fetei regelui din Sparta, s-a pregătit de drum.

— De e atâta de frumoasă Elena, copilul ce s-o naște va fi la fel cu ea, a cugetat Tezeu.

Mergând însă pe cale s-a întâlnit c-un prieten, rege peste lapiți, pe nume Piritou. Și el vroia să aibă o soție-ncântătoare, precum era Elena.

S-au înțeles atunci să se ajute-n luptă, răpind-o pe fecioară. S-o ducă la Atena și aici s-arunce zarul. Cui or să-i cadă sorții – s-o aibă pe Elena. Iar cel ce o câștiga în acest fel, la sorți, să-l sprijine pe celălalt să-și găsească o soție tot la fel de frumoasă.

Zis și făcut. Voinicii, cum au călcat în Sparta, au aflat pe Elena, ce tocmai dănțuia la niște mari serbări în cinstea lui Artemis. Dând ei o luptă grea cu oastea de la Sparta, au răpit pe Elena. Au suit-o într-un car și au dus-o la Atena.

Pe drum au tras la sorți. Și cel ce-a câștigat-o a fost însuși Tezeu, regele din Atena. Gingașă era fata, și bucuria mare pe rege și curteni. Dar rămânea acuma, potrivit învoielii, ca Tezeu să-l ajute pe prietenul Iapit să-și afle o soție la fel de minunată.

Iar regele Iapit i-a cerut lui Tezeu să-și părăsească soția, prima zi după nuntă, și să meargă cu el pe tărâmul lui Hades.

— Ce să facem acolo? l-a întrebat Tezeu.

— S-o furăm pe nevasta lui Hades, Persefona, și să mi-o fac regină în ținutul Iapit.

Nu ar fi vrut Tezeu să-și părăsească soția prima zi după nuntă, și-apoi să se coboare în regatul lui Hades. Dar n-a grăit nimic. Făcuse jurământul să-l ajute pe prieten, și nu-l putea călca.

Lăsându-și dară soția în grija mamei sale, buna regină Etra, Tezeu s-a îndreptat cu regele Iapit spre tărâmul lui Hades.

Printr-o peșteră adâncă, ce se găsea în Argos, au intrat în Infern; și au mers drept spre palatul măreț, de argint, unde locuia zeul cel veșnic mohorât.

— Ce vreți? Cum ați intrat pe tărâmul acesta, fără de vrerea mea? i-a-ntrebat, rece, Hades.

— Iat-am venit la tine să-mi dai pe Persefona, s-o iau eu de soție! a răspuns Piritou. Am sprijin la nevoie pe eroul Tezeu. Deci nu-ncerca, bătrâne, să mi te-mpotrivești. Noi știm să ne luptăm, și nu ne este teamă de tine nici atât. Și a început să râdă.

Hades s-a mâniat pentru așa-ndrăzneală, dar chipul i-a rămas la fel de neclintit, rece și mohorât.

— Bine! a glăsuit. Dar fiindcă ați venit până-n Infern, la mine, vă rog să stați puțin și să vă odihniți pe acel jilț de piatră.

Piritou, fără frică, Tezeu, prevăzător – s-au așezat pe jilț. Dar cum s-au așezat pe jilțul fermecat, au și rămas lipiți. Și n-a putut Tezeu să-și salte multă vreme, cu tot zbuciumul său, trupul lipit de piatră. Ba, l-a legat și-n lanțuri zeul cel mohorât.

A trebuit să vină Heracle în Infern, ca să-l elibereze pe eroul Tezeu, smulgându-l de pe stâncă.

Și s-a întors acasă Tezeu, după atâția ani. Ca rege a găsit însă pe un dușman, Menesteu, iar mama și soția răpite de spartani.

Mâhnit s-a hotărât să se retragă-n Scira, o insulă frumoasă, să viețuiască-n pace, dar și-aci l-a urmat ura lui Menesteu – care tot se temea că eroul Tezeu va cere înapoi tronul. Și printr-un vicleșug, Tezeu a fost urcat pe o stâncă de la Scira. Iar de sus, prin trădare, el a fost prăvălit în genunea de ape. Eroul s-a izbit cu fruntea sa senină de stânci colțuroase. Dar valurile mării l-au aruncat la țărm. Brațele lui vânjoase, ce apăraseră cândva Atena, au rămas fără vlagă, și ochii săi albaștri cercetau înfierători Olimpul depărtat.

Oameni necunoscuți l-au adunat din ape, și i-au pus oasele în mormânt spre odihnă.

Aici stătu, în Sciron, uitat, destule veacuri, până ce veni un trimis al Atenei și-i află mormântul.

Când veni trimisul, un vultur din văzduh se coborî în Sciron, scormonind o movilă cu ciocul său de fier.{14}

Tezeu, cântau aezii, fusese luat în slavă şi făcut semizeu, pentru faptele sale, de zeii olimpieni, cum le ceruse însuşi stăpânul mărilor, ce îi era părinte.

Săpându-se movila, pe care se lăsase vulturul din văzduh, s-au găsit oasele, lângă ele un paloş şi o lance ascuţită. Osemintele acestea au fost duse-n Atena. Iară peste mormântul cel gol, lăsat în Sciron, a fost zidit un templu eroului Tezeu.{15}

Note:

{1}↑ Tezeu ocupa în vechile legende ale elinilor, alături de Heracle, un loc de frunte. Aceşti viteji, Heracle şi Tezeu erau, de altminteri, socotiţi un fel de eroi naţionali, adică ai tuturor elinilor, pe când toţi ceilalţi au mai mult caractere regionale, locale. Fiecare basileu dorea să se tragă dintr-un anumit erou, şi fiecare ţinut vroia să se mândrească cu vitejii săi. Întâmplările prin care trec Heracle şi Tezeu sunt însă de multe ori asemănătoare. Heracle era, bunăoară, fiul lui Zeus, şi Tezeu, fiul lui Poseidon, fratele lui Zeus. Amândoi zeii se însoţiseră cu mamele celor doi eroi, fără de voia acestora.

{2}↑ Cel care povesteşte viaţa lui Tezeu, după cântecele vechi ale aezilor, este cunoscutul scriitor Plutarh, născut în Beoţia, către anul 46 al erei noastre, autorul marei lucrări „Vieţi paralele“, unde sunt evocate şi alte figuri istorice, ca Licurg, Solon, Temistocle, Pericle etc.

{3}↑ Pe temeiul acestei legende, voinicul Tezeu este şi el înfăţişat de multe ori pe vase şi în sculpturi, purtând în mână o măciucă sau o ghioagă de aramă – ghioaga cucerită de la hainul Perifete, fiul lui Hefaistos.

{4}↑ De la numele monstruosului Sinis cred unii că ar veni cuvântul sinistru – ceva sau cineva care provoacă spaimă, oroare. Ca şi Heracle, Tezeu este un nimicitor al monştrilor şi răufăcătorilor, care bântuiau odinioară lumea. În amintirea biruinţei asupra lui Sinis, chiar pe locul unde se zicea că ar fi fost el răpus, au fost organizate, după legende, de însuşi Tezeu, aşa-numitele jocuri istmice, în cinstea zeului Poseidon. Biruitorii în concursurile la suliţă, disc, alergări cu carul sau în lupte, erau încununaţi cu ramuri verzi, de pin. Jocurile aveau, pare-se, valoarea unui simbol al luptei împotriva răului.

{5}↑ Pare foarte curios că mulţi dintre monştrii doborâţi de Tezeu erau socotiţi fiii lui Poseidon. Alegoria pare că vrea să amintească de timpurile

acelea când pământul Eladei, zguduit de vulcani, se tot cutremura și se prăbușeau coaste sau insule, în mare. Iar valurile tulburi năpădeau peste țărmuri și părăduiau așezările, nimicind pe oameni. Toți acești monștri întruchipează relele pe care le poate face marea. Tezeu este și el un fiu al lui Poseidon, deci tot un fecior al mării. Însă mama lui este Etra. (Etra se tâlcuiește prin „cerul cel senin“.) Grecilor le plăcea să spună că pământul Eladei răsărise din mare, sub cerul cel albastru. Tezeu este în acest caz simbolul poporului Eladei, viețuind între cerul albastru și senin și marea nesfârșită, cu valurile sale verzui; poporul care luptă cu urgia naturii: cutremure, furtuni, revărsări de ape, pustiiri și cu monștri zămisliți în apele marine. Inițial deci, Tezeu a reprezentat, ca și Heracle, forțele omenești, care biruie toate relele ce le stau în cale. Mai târziu, aristocrații au impus transformarea mitului său popular în acela de erou al aristocrației gentilice, și apoi chiar al aristocrației funciare sclavagiste, ce cârmuia Atena. Astfel i-au atribuit împărțirea populației în trei clase (nobili, agricultori și meseriași) și hotărârea ca toate funcțiile statului să fie ocupate numai de nobili. Despre el se povestea că instituise serbările Panatenee, poate cele mai mari și mai fastuoase serbări din Elada. În general, de mitul nobil al lui Tezeu s-a folosit mult aristocrația sclavagistă, cu scopul de a-și întări stăpânirea asupra poporului. Prin legendele despre el se stabileau astfel avantajele aristocraților.

{6}↑ În tragedia „Tezeu“, poetul francez Quinault, din secolul al XVll-lea (pe muzică de Lulli) ne cântă sosirea fiului Etrei și al lui Poseidon, în triumf, la Atena.

{7}↑ Despre labirint, un palat cu multe culoare încâlcite, în care se afla monstrul Minotaur, și despre Dedal, constructorul său, se povestește mai pe larg în legenda următoare.

{8}↑ Scena a fost zugrăvită, între altele, pe un vas antic, aflat la muzeul din Berlin.

{9}↑ Hora de la Cnosos, după biruința lui Tezeu, a fost cântată de însuși Homer în „Iliada“:

Tineri acolo și fete bogate în boi o mulțime
Joacă-mpreună în cerc și cu mâinile prinse de olaltă.
Fetele toate au gingașe rochii de în și flăcăii
Bine țesute veșminte ce scânteie blând ca oleiul.
Ele au conciuri pe cap, frumoasă podoabă de aur, Dânșii au săbii de aur la chingă de argint atârnate.

Joacă ei toți. Și aci-ndemânateci și iute s-avântă
Hora învârtind ca o roată ce o mișcă, de-o-ncearcă cu mâna-i
Meșter olarul, aci în șiraguri se saltă-mpotrivă.
Lumea-ndesită înconjură hora cea plină de farmec
Și se desfată privind. De zei luminat cântărețul
Zice din liră-ntre ei. Și-n vreme ce cântecul sună, Se îmvârtesc doi ghiduși, se dau tumba în mijlocul gloatei.

{10}↑ Nemuritoare este o marmură ce o înfățișează pe Ariadna adormită, în timp ce atenienii fug. Pe fața încântătoare a fetei s-a așternut un zâmbet blând. Zâmbetul ei de fericire. Visează, cu siguranță, la Tezeu. Iar privitorul își închipuie durerea care o să brăzdeze chipul acesta când, în curând, se va trezi și va vedea că a fost părăsită.

{11}↑ Referire la faimoasa călătorie o argonauților, despre care se va istorisi mai departe.

{12}↑ Colina lui Ares sau areopagul.

{13}↑ Durerea lui Tezeu răsună încă și astăzi în tragediile celebre scrise de Euripide, Seneca și Racine.

Legenda lui Hipolit și a Fedrei a fost zugrăvită pe un vas aflat la muzeul din Berlin. Tot acolo, artistul antic pune alături și pe zeița Afrodita. Însă rar poate fi văzut ceva mai frumos decât întreaga legendă a lui Hipolit și a Fedrei, așa cum o fost înfățișată de un sculptor din vechime, pe un sarcofag care se găsește la Ermitajul din Leningrad.

{14}↑ Legenda cu vulturul coborât din slavă peste mormântul lui Tezeu a fost folosită mult de aristocrați. Ei urmăreau să dea un nimb de divinitate lui Tezeu, pentru a-și întări măsurile și legiuirile asupritoare alcătuite de ei pentru popor, la adăpostul legendei. Cel care se povestește că i-a adus osemintele lui Tezeu la Atena a fost aristocratul Cimon.

{15}↑ Templul închinat lui Tezeu se numea Tezeion. În Tezeion putea să găsească azil oricine, chiar aceia care erau urmăriți de puternicii zilei, chiar sclavi sau condamnați. Ajunși în acest templu, ei erau ocrotiți. Nu putea să-i mai atingă nici un aristocrat, nici un stăpân de sclavi, câtă vreme se găseau la adăpostul templului. Compatrioții lui Tezeu, atenienii, l-au mai cinstit pe eroul lor, organizând serbări, când mulțimea striga: „Nimic fără Tezeu! El este apărătorul orașului Atena, al doilea Heracle!“

După unele legende, în marea bătălie dată la Maraton, se spune că în ceasul cel mai greu, s-ar fi ivit pe câmpul de luptă Tezeu, ca o umbră ce purta în mâna dreaptă o lance, și în cea stângă un scut, și el ar fi luat conducerea

oastei de viteji atenieni, până ce aceştia au biruit.
Tezeu a fost pictat pe vase în culori roșii, de către artiștii Hahrilion și Eufroniu; pe canvas de pictorii Micon și Poligonte. Iar alții l-au sculptat în marmură și lemn sau l-au turnat în bronz. Înfățișarea sa în aceste sculpturi seamănă uimitor cu a unui alt erou, renumitul Perseu, feciorul lui Zeus, născut în Argos de frumoasa Danae.

DEDAL ŞI ICAR

Zeus se prefăcuse odată-n taur şi o răpise pe Europa, copila unui rege fenician. Pornind înot prin apa mării, stăpânul a purtat-o pe fecioară până într-un tărâm îndepărtat. Această parte a lumii avea să poarte, mai târziu, numele ei[{1}]. Iar coasta pe care a poposit cu fata Zeus era a unei insule. Insula Creta.[{2}]

Din dragostea lui Zeus cu fata feniciană, cu Europa, s-au născut doi feciori. Minos a fost întâiul. Al doilea: Radamante.

Dar Zeus, părăsind-o pe tânăra-i soție, după cum avea obiceiul, ea s-a căsătorit, a doua oară, cu regele din Creta, pe nume Asterios.

Nu peste multă vreme, Asterios s-a stins. Şi, murind el, poporul s-a adunat la Cnosos, orașul cel mai mare din vremurile acelea, s-aleagă un nou rege.

Atunci, precum se pare, Minos a luat cuvântul şi a rostit semeț:

— Tronul, pe care vechiul rege îl lasă pustiu azi, mi se cuvine mie. Nu doară fiindcă mama a fost aici regină. E vremea să dezvălui acum o taină mare. Asterios nu-i tatăl copiilor Europei. El nu e tatăl nostru. Zeus ne-a zămislit pe mine şi pe fratele meu, ce e aici de față. Dar eu sunt cel mai mare, primul născut de mama. Şi Zeus, ştiți prea bine, s-a născut tot în Creta. Creta e țara lui. Urmașii săi se cade să ia în stăpânire insula şi norodul. Poate nu vă-nvoiți?

— Ba ne-nvoim, firește, au răspuns toți cretanii, dacă ne dovedeşti că tatăl tău e Zeus.

— Mărturie mi-e mama, a grăit iară Minos.

— Asta nu-i de ajuns, au spus unii bătrâni. Noi vrem altă dovadă.

— Şi ce dovadă vreți?

— Uite, au zis bătrânii, dacă-i eşti fiu lui Zeus, într-adevăr, cum spui, zeii or să te asculte. Cere-i tu lui Poseidon, să vedem, împlinește o rugăminte a ta? Roagă-l să scoată-ndată, din valurile mării, un taur fermecat.

— Nu cere, a spus Europa feciorului său Minos. S-ar putea ca Poseidon să nu vrea să te asculte. Şi atunci cobori ocara grea şi pe capul meu.

— Ba, totuşi am să-ncerc, a mai dat răspuns Minos. E fratele lui Zeus, şi el o să-mplinească, desigur, ce-l rog azi.

Minos – cu un cortegiu de fete şi femei – s-a dus către un templu închinat lui Poseidon şi s-a rugat de zeu să-i împlinească voia şi să scoată

un taur din apa verde a mării.

— Iar taurul acesta, prin care tu vei face dovadă că sunt fiul lui Zeus, ți-l voi jertfi tot ție, preaputernice zeu! a făgăduit Minos zeului mărilor.

TAURUL LUI POSEIDON IESE DIN MARE

De cum și-a sfârșit ruga Minos, cu aceste vorbe, marea s-a-nvolburat și s-a pornit să geamă. Apele au crescut. Valuri albe de spumă s-au repezit spre țărm și au adus cu ele un taur fermecat.[{3}]

Nici nu se mai văzuse un astfel de animal. Avea un trup uriaș. Ochii ca de safir și părul mai bălan decât petala albă a unei flori de crin.

Cu pasul maiestuos, taurul s-a-ndreptat către fiii lui Zeus. Ajuns în fața lor, s-a plecat de genunchi, mai ales către Minos.

— O, e adevărat! au glăsuit bătrânii cei neîncrezători în vorbele lui Minos. Europa, fii slăvită, ai fost soția lui Zeus și i-ai născut feciori! Pe unul dintre ei ți-l facem astăzi rege. Pe Minos. Tu, ce spui?

— Asterios s-a dus. Cenușa lui e rece. Sunt trei zile din ceasul când l-am urcat pe rug. Ne trebuie alt rege, glăsui Europa, și feciorul meu Minos e cel mai potrivit.

— Să fie dară rege! glăsuiră bătrânii.

— Să fie! strigară toți.

Astfel a ajuns rege peste insula Creta feciorul cel mai mare al frumoasei Europa. Dar cum s-a văzut rege, nu a mai vrut s-aducă jertfa făgăduită. Taurul ce ieșise din valurile mării era mult prea frumos și s-a gândit că este mai bine să-l păstreze.

Și, precum i-a fost gândul, a săvârșit și fapta. A dus într-o pădure taurul lui Poseidon, și acolo l-a ascuns, legat între copaci. În schimb a dus drept jertfă un animal ca toate altele din cirezile lui.

Când a văzut Poseidon înșelăciunea asta, s-a mâniat grozav și a vrut să-l ucidă pe mincinosul rege, lovindu-l cu tridentul, dar și-a adus aminte că Minos e feciorul olimpicului Zeus, și a cugetat că-i bine să-l pedepsească altfel. Nu chiar așa fățiș. Ca Zeus să nu afle că i-a lovit odrasla și să nu se răzbune.

A mai lăsat o vreme, până când noul rege a vrut să se însoare și aflat că el și-a ales ca mireasă pe dulcea Pasifae, o fată a soarelui.

— Aha! a spus Poseidon. Iacătă și sorocul. De când îl așteptam.

Într-o lună sau două s-a pregătit și nunta. La nuntă au fost poftiți eroi și regi și zei. Printre ei și Poseidon, alături de Afrodita și Helios, părinte al

gingașei fecioare, Selene și mulți alții. Cine poate să știe câți or fi fost cu toții?!

A început ospățul, a avut loc și dansul. S-a râs. S-a petrecut zile nenumărate.

Poseidon a glumit cu oaspeții, cu Minos și chiar cu Pasifae; dar n-a uitat o clipă că el venise acolo doar spre a-și împlini dorința de răzbunare.

Iar când a fost să plece – având și ajutorul frumoasei Afrodita – zeul stăpân al mării a săvârșit o vrajă. Și mândra Pasifae, sub vraja asta cruntă, și-a simțit ochii tulburi și inima pierdută și gândul răvășit. Nu mai știa să vadă cele din jurul ei, dacă erau aievea. I se părea, de pildă, că taurul cel alb, scos de zeul Poseidon din valurile mării, este un tânăr viteaz, frumos, voinic și falnic. Iar pe soțul ei Minos îl vedea ca pe o fiară ce-ar vrea s-o sfâșie. Osândă mai cumplită dată de olimpieni unei tinere fete neîntinată la suflet, în ziua ei de nuntă, nici că s-a mai văzută.

REGINA ODRĂSLEȘTE PE MINOTAUR

Și nu i-a fost nici asta de ajuns zeului mării. A făcut, tot prin vrajă, ca tânăra regină să odrăslească – biata! – un monstru fără seamăn. Monstru-nfiorător.

Trupul ciudatei ființe era de om, firește, dar cap avea de taur, cu bot, cu păr, cu coarne. Și ochi avea, sub frunte, răi, înecați în sânge.

Dihania aceasta – numită Minotaur{4} – nici nu dorea să sugă, cum se hrănesc copiii când sunt încă micuți. Nici nu poftea să pască la fel ca vițelușii. Ci vroia să sfâșie, ca lupul, numai carne. Și-n primul rând, de om.

Îndurerată, Pasifae jelea înfricoșată, înțelegând c-a fost lovită de Poseidon, ca și de Afrodita. Iar regele, tăcut, își ascunsese fruntea în palmele amândouă, gândindu-se mereu: „Unde ar putea să fie ascunsă fiara asta atât de sângeroasă, pe care o născuse regina Pasifae? Unde ar putea s-o ducă, să nu-i mai vadă chipul atât de monstruos? Și să nu-i mai audă răgetul său de foame, care umple palatul, răsună peste tot și-ncarcă de rușine pe regele din Creta. O! zei, ce-i de făcut?“

În marea disperare care-l cuprinsese, Minos și-a amintit că locuia în Creta Dedal, creatorul atenian.

El făptuise lucruri cu totul minunate. Legendele spuneau c-a inventat securea, burghiul, ferăstrăul, cleștele și ciocanul și chiar firul cu plumb. Și, tot după legende, acesta fusese primul sculptor de vază și primul arhitect.

Înainte de el statuile ar fi fost, precât se povestește, numai butuci de lemn, ciopliți puțin, ici-colo. Artistul le-a dat formă de trupuri omenești butucilor de frasin, de fag sau de stejar. El a cioplit cu dalta picioarele, mijlocul, și brațele, și gâtul, și a săpat în lemn trăsăturile feței: nasul, gura și ochii. Xoanele diforme, statuile de lemn din timpurile vechi – când erau măiestrite de mâna lui Dedal – păreau că-s în mișcare, că râd sau glăsuiesc. Precum se povestește, când au zărit cretanii cele dintâi statui cioplite de Dedal, le-au zăvorât în beciuri sau le-au legat cu sfori, ca nu cumva să fugă. Socoteau că sunt vii. Chiar voinicul Heracle, trimis de Euristeu să prindă taurul, a văzut o xoană creată de Dedal. Socotind că-i o ființă ca toate celelalte – luând-o chiar drept dușman – s-a repezit furios și s-a luptat cu ea, spre hazul tuturor – până s-a dumirit că-i neînsuflețită, fiindcă s-a sfărâmat în mii de bucățele, sub pumnul lui grozav.

Și iată că acuma regele trimisese niște slugi de credință să-l cheme pe Dedal.

— Să-mi faci, a rostit Minos artistului Dedal, un palat măiestrit. Nu știu cum, dar să-l faci așa, c-un meșteșug. Cine-o intra acolo să fie bun intrat. Să nu poată ieși, oricât s-ar strădui.

— Îți trebuie curând?

— Curând? Ha! Și mâine. Și astăzi de-ai putea.

— S-ascunzi pe Minotaur?

— Pe Minotaur, da. Nu mai pot să-l aud. Nici nu mai pot să-l văd. Aș vrea să-l și ucid, dar s-a născut, cum știi, la mine în palat. Îmi este deci fecior, prin voia lui Poseidon. Dacă-l țin în palat, îmi sfâșie supușii; vrea doar carne de om. Trebuie să-l închid.

— Și cu ce-l vei hrăni?

— Cu prinșii din război și cu cei condamnați. Dar asta-i treaba mea. Tu ești dator să-mi faci clădirea poruncită. De nu vei izbuti, tu însuți vei fi dat drept hrană acestui monstru născut de Pasifae. Înțeleseși, Dedal?

— Prea bine, tot, stăpâne. Mă duc la marginea grădinii să-mi înjghebez un plan pentru palat.

— Te du. Și te aștept cu planul pregătit, să vii cât mai curând.

DEDAL CONSTRUIEȘTE LABIRINTUL

Și a plecat Dedal. S-a apucat de lucru și în puțină vreme a făcut un palat cum nu se mai văzuse în lume nicăieri. Era clădit din piatră. Era înalt, înalt; dar neacoperit. În el se-ntortocheau zeci, sute de culoare, de săli și chiar de

scări. Toate se-ncrucișau, urcau sau coborau într-un astfel de chip, încât te năuceau. Dacă intrai acolo, te-ncurcai pe culoare, și, vrând să ieși, de pildă, te afundai mai rău. Și oricât te sileai nu mai nimereai drumul. Nu mai puteai ieși.

În acest larg palat, în acest labirint[5] – cum l-a numit Dedal – a-nchis regele Cretei pe fiara Minotaur. Și ca să-i ție viața hidosului său fiu, Minos îi aducea în negrul labirint pe prinșii din războaie și pe alți condamnați. Când n-avea prizonieri, îi azvârlea acolo păsări sau alte ființe și faguri de albine, cu miere-nmiresmată.

Însă stăpânul Cretei era rege războinic, și supunând popoare, ținuturi, peste tot, îi silea pe aceia care erau învinși să-i plătească tribut. Dar ce tribut? În sânge. Fecioare și flăcăi ca jertfă pentru fiara ascunsă-n labirint.

Și, tot luptând prin lume, Minos a biruit cândva și pe atenieni și, după obiceiul pe care și-l făcuse, i-a silit și pe ei să-i trimită tribut, în fiecare an, câte șapte fecioare și alți șapte flăcăi.

Au plătit atenienii de două ori tributul, fără de nici un murmur, însă a treia oară, între cei hărăziți ca hrană pentru fiara închisă-n labirint, a venit și Tezeu. Iar buna Ariadna – cu sfatul lui Dedal – și-a ajutat iubitul. El a doborât fiara și a fugit din Creta.

Și cine să plătească? Cine să ispășească și pentru Minotaur, și pentru că Ariadna fugise cu Tezeu?

Regele a aflat că artistul Dedal a dat sfat Ariadnei și ea l-a ajutat pe iubitu-i Tezeu. L-a chemat pe Dedal și i-a strigat așa:

— Tu le-ai dat ajutor? Tu. Câine atenian? Și-ai socotit, pesemne, că scapi neosândit?

— Eu le-am dat, da, stăpâne, glăsui Dedal. Omorâși atâția tineri nevinovați din ținuturi călcate de tine în picioare. Atâția osândiți de tine pe nedrept, chiar din insula Creta, au fost mâncați de fiară, crudule basileu. Nu mai puteam să-ndur. Făptuiești numai crime. Ucide-mă acuma, de vrei, nu mă-nspăimânt.

— Nu. N-am să te ucid, căci mintea ta isteață, harul tău de artist îmi sunt de trebuință. Dar am să te închid – spuse regele Minos – în schimb, în labirint, cu fiul tău Icar. Să nu-ți treacă prin minte, cumva, să-ncerci să fugi.

CĂDEREA LUI ICAR

Și, la semnul lui Minos, sclavii s-au repezit. L-au înșfăcat de umeri, și așa, mai mult târâș, l-au purtat prin grădină până la labirint.

Alți sclavi, în vremea asta, i-au adus și feciorul, ce se numea Icar, pe care-l dobândise dintr-o căsătorie cu o sclavă a lui Minos. El se uita-ngrozit la zidurile-nalte.

Tatăl și-a luat feciorul în brațe și-a grăit:

— Dacă regele Cretei ne-a-nchis drumul pe ape și drumul pe pământ, a mai rămas văzduhul.

— Cum, tată, să zburăm? Dar ce suntem noi, păsări? a întrebat Icar.

— Da, dragul meu copil! Astăzi a sosit vremea ca să-i învăţ pe oameni să zboare prin văzduh. Nutream de mult în mine un gând de acest fel. Ce-i drept, nu socoteam că am să fiu silit atâta de curând să fac astfel de aripi ca să scăpăm cu ele din ghearele lui Minos. Să ne apucăm de lucru. Ajută-mă și tu.

Și-ndată luă bătrânul, ajutat de fecior, pene, oase de păsări, rămase-n labirint din timpul cât trăise preahâdul Minotaur, și le-a legat cu fire din haina lui desprinse, și le-a lipit cu ceară, făcând patru aripi.{6}

Două și le-a pus sieși, prinzându-le-n curmeie făcute din veșminte, și celelalte două i le-a pus lui Icar. S-au urcat sus, pe ziduri.

Chemându-l pe Icar aproape, lângă sine, l-a învățat să zboare:

— Privește cum se-nalță vulturul prin văzduhuri! Vâslește rar din aripi. Nu sta nici prea aproape de valurile mării, ca apa să nu-ți ude aripile ușoare, i-a dat sfaturi bătrânul; dar, în aceeași vreme, nu te-nălța prea tare și fără chibzuială. Nu te apropia de soare. Aripile acestea nu am avut mijloace, aici în labirint, să le alcătuiesc așa cum aș fi vrut, și ceara se topește. Aripa se desprinde și ai să te prăbușești. Să te iei după mine. Bagă de seamă. Și acuma să zburăm spre dulcea libertate

— Hai să zburăm, hai, tată, a glăsuit Icar, cuprins în inimă de o aprigă dorință de a spinteca văzduhul și a se-nălța spre cer.

Și au vâslit din aripi. S-au ridicat spre boltă și au pornit în lume. Creta era în urmă, abia se mai vedea. De pe țărmuri păstorii, pescarii și alți oameni se uitau, cu mirare, cum niște pământeni puteau zbura ca zeii. Nu le venea să creadă. Trecuseră de Delos și de insula Paros, cea plină de miresme.

În depărtări s-arată și fermecata Samos. Când fiul lui Dedal, îmbătat de vârtejul acelui zbor înalt, bătu din aripi tare, se ridică mai sus.

— Icar, îi strigă tatăl, nu uita ce ți-am spus și fii prevăzător!

Numai că el n-ascultă. Simte că se înalță ca vulturul în slavă. Îi vine să și cânte, să chiuie, să strige. Și zboară, se ridică, mai sus, mai sus, mai sus.

Parc-ar vrea să se smulgă din trup, ușor ca gândul și slobod să plutească până-n nemărginiri.

Dar Helios, din ceruri, gelos pe pământenii care zburau ca zeii, a-nceput să ardă, să dogorească tare. Era către amiază. Helios trimitea valuri, valuri de flăcări.

— Icar, oprește-te! îi strigă tatăl care, simțind căldura, se apropia de ape, ca să se răcorească.

Însă Icar, în zboru-i, nici nu-l mai auzea. El se-nălța întruna, înconjurat de flăcări de aur, ca un nimb. Avântul lui spre ceruri nu-l mai putea opri cu strigătu-i Dedal. S-apropia sfârșitul urzit de Helios.

Ceara care lipea aripile ușoare a prins să se topească, să curgă încetinel. Penele s-au desprins. Degeaba da din brațe feciorul lui Dedal, nu-l mai ținea nimic sub cerul arzător.

De la acea nălțime, c-un țipăt disperat, Icar s-a prăbușit în valurile mării.

Apa l-a înghițit pe loc. L-a dus la fund.{7}

Dedal, auzind glasul, s-a-ntors îngrijorat și și-a strigat feciorul:

— Icar! Pe unde ești? Unde ești? Unde ești?

LA REGELE COCALOS

Dar nu i-a răspuns nimeni. Icar nu mai era. Dedal, îndurerat, n-a mai avut ce face. A zburat mai departe, până-n Sicilia, la regele Cocalos, și ajungând la el, i-a cerut adăpost. Tocmai se auzise zvonul că dinspre Creta s-ar apropia și Minos, cu oaste, să-l găsească pe bătrânul artist și să-l închidă iarăși la el, în labirint.

Cocalos, rege pașnic, s-a-nvoit să-l ascundă pe bătrânul Dedal. Cine n-avea nevoie de un artist ca el?

Și l-a adăpostit într-o clădire mică, chiar de pe malul mării, unde sălășluiau și copilele lui.

Au trecut doar trei zile, și iacătă și Minos coboară cu oștirea în față la palat. Cocalos îl poftește la el în ospeție, și Minos îl întreabă:

— N-ai auzit, tu, rege, cumva de un sclav al meu, bătrân, care a zburat, cu aripi făurite de mâna lui isteață, peste mări și pământuri?

— N-am auzit, vezi bine, a dat răspuns Cocalos. Poate s-a rătăcit. Sau a căzut în mare. Mai știi ce s-a întâmplat!

— Ei bine, nu-i nimic, a rostit iarăși viclean Minos, de nu știi ce-i cu sclavul, eu nu m-oi supăra. Dar între timp, ascultă. Am să te-ntreb ceva. Nu-i mare lucru. Însă nu știu cum aș putea să vâr un fir lung, de mătase, în

scoica răsucită a unui melc de mare. Firul să intre tot, iar scoica să rămână întreagă, nesfărâmată. Ce zici tu, s-ar putea?

— Să vâri un fir de ață într-o cochilie, fără ca s-o sfărâmi? Stai că-ți aduc răspunsul.

Și regele Cocalos, bietul, nu prea deștept, a lunecat în cursa dibace a lui Minos. A fugit la Dedal și l-a-ntrebat pe el.

— E lucru foarte simplu, a glăsuit Dedal, ce avea răspuns la toate. Legi firul de mătase cu grijă de o furnică. Îi dai după aceea drumul furnicii-n scoică. Ea intră să s-ascundă. Târăște cu ea firul. Scoica rămâne-ntreagă. E simplu, precum vezi.

— Am și dezlegat taina, a glăsuit Cocalos către vicleanul Minos ce sta și-l aștepta în sala tronului. Facem așa și așa. Și i-a spus ce-l învățase înțeleptul Dedal.

— Ai dezlegat tu asta?

— Desigur. Se-nțelege.

— Nu. Nu-i adevărat, a rostit iară Minos, privind cu amenințare. Numai un singur om putea să născocească un astfel de răspuns. Se numește Dedal. Se află aici, la tine. De nu mi-l dai, Cocalos, eu poruncesc oștirii să-ți ardă-ntreg orașul.

La astfel de cuvinte, regele Cocalos s-a-nduplecat, firește. Atâta l-a rugat pe feciorul lui Zeus: să mai rămână o seară acolo, în palat, și să se odihnească. Să stea cu el la masă și să se veselească după atâta cale.

Înainte de masă, regele l-a poftit să se și îmbăieze. Dar bătrânul Dedal, care aflase totul, s-a și grăbit spre beciuri. A oprit repede apa care curgea către sala de baie, cea mare, pentru oaspeți. Și a-ncălzit în cazan, în loc de apă, smoală.

Când a intrat în baie prearăul rege Minos, a început să curgă, în loc de apă caldă, o smoală clocotită care l-a-năbușit și l-a fiert ca pe un rac.

Așa scăpă lumea de regele din Creta.[{8}] Iar Zeus, după moartea sa, l-a coborât în ținutul lui Hades. Acolo l-a făcut, ca și pe Radamante, celălalt fiu al Europei și un alt fecior al său, ce se numea Eac, mare judecător. Cu toții hotărau destinul celor care, după ce se stingeau, veneau, aduși de Hermes, la Hades, în Infern.

Note:

{1}↑ Numele continentului european s-a luat – după legendă – de la acela al frumoasei prințese feniciene răpită și dusă în Creta de Zeus, care își luase chip de taur.

{2}↑ În cântecele „Odiseei“, istețul Ulise, în haine preschimbate, întors în patrie, după călătorii îndelungate, grăiește astfel Penelopei:

„I-o țară
Ce-i zice Creta, mândră, roditoare,
Cu ape-n jur, că e-n mijlocul mării,
Și oamenii foiesc în ea puzderii.
Pe-ntinsul ei sunt nouăzeci de orașe
Cu fel de fel de limbi: ahei, și mândri
Eteocreți, cidonieni alături
De dorieni războinici și de oameni
Dumnezeiești, pelasgi.
Între orașe
E unul mare, Cnosos, unde Minos
Fu împărat la nouă ani și cel mai
Apropiat de Joe.“

{3}↑ Referire la taurul care, turbând mai târziu din porunca lui Poseidon, pustia toată Creta. Se cunoaște din legendele anterioare că taurul a fost îmblânzit de Heracle și adus la Micena, dar aici a fost lăsat liber de Euristeu, care se temea să nu facă stricăciuni. Mai târziu, celălalt erou, Tezeu, l-a prins pe câmpul Maraton și l-a răpus.

{4}↑ Minotaur, ca și Dedal și Ariadna, apar încă din legenda anterioară despre Tezeu.

{5}↑ Labirintul construit de Dedal era considerat una dintre cele șapte minuni ale lumii.

{6}↑ Locul unde legenda spune că a căzut în acea zi Icar este Marea Icariană, lângă insulele Samos. Se povestea că mai târziu i s-ar fi găsit trupul și ar fi fost înmormântat chiar în insula Samos. Legenda lui Icar a fost des ilustrată artistic. A fost cântată mai ales de Ovidiu.

{7}↑ Icar este simbolul dorinței omului de a se depăși pe sine, de a se ridica, în zborul său spre libertate, cât mai sus. Iar prăbușirea sa se datorește, pe de o parte lipsei sale de experiență, pe de alta acelor forțe dominatoare, care doresc să împiedice progresul, urcușul spre cele mai înalte culmi.

Într-un splendid basorelief din secolul al doilea înaintea erei noastre, și pe

un vas pictat de un artist cretan, îl vedem pe Dedal făurind aripi pentru el și Icar. Drama căderii lui Icar o găsim înfățișată în picturi murale nespus de expresive, aflate sub lava din Pompei; sculptorul francez Rodin are de asemenea o operă celebră.

{8}↑ În Creta se mai află și astăzi multe urme ce amintesc de legendarul Minos. Așa este palatul descoperit la Cnosos, zugrăvit în zeci de culori. Nu se știe dacă povestea despre labirint se referă chiar la acest palat. Mai sunt și alte ruine, la Festos, la Hagia-Triada și-n alte părți. Se mai găsește și un jilț regal, despre care s-a spus că e tronul lui Minos. Mai sunt și multe vase în culori minunate. Taurul se pare că era un simbol al soarelui pe vremuri – cum e la egipteni taurul care poartă un astru între coarne. Oamenii din Creta își puneau la sărbători și jocuri, pe frunte, câte o mască, întruchipând un taur, să aibă înfățișarea soarelui adorat. Așa se găsește o statuetă arhaică de bronz – un amulet probabil – ce se află acum în muzeul din Luvru, înfățișând o ființă cu trup omenesc, dar cu cap de animal. Când s-a distrus regatul străvechilor cretani, s-au găsit multe statuete și vase dintr-acestea, care prezintă oameni cu capete de taur. Probabil că astfel a apărut legenda despre un mare taur din regatul lui Minos – adică un Minotaur – care s-ar fi născut sub niște blesteme divine, în palatul din Cnosos – legendă care a fost apoi preluată în cântecele aezilor.

CASTOR ŞI POLUX

În ţara mândră a Laconiei, pe valea râului Eurot, trăia cândva regele Ţindăr. Soţia lui se numea Leda.[{1}]

Pe ţărmurile râului Eurot creşteau mirţi înfloriţi şi sălcii cu ramuri lungi, plecate peste ape. Dar, mai cu seamă, vieţuiau în cârduri lebede graţioase, albe. Mai albe uneori decât Taigetul, muntele care se-nălţa în zare şi avea pe fruntea lui semeaţă, în timpul iernii, cununi de gheaţă orbitoare. La miazănoapte de Eurot, puternică, nebiruită, era cetatea ce se numea Lacedemonia sau Sparta.

Şi, dacă Ţindăr era vrednic, aezii nu ştiau s-o spună. Nu cunoşteau nici ei prea multe. În schimb, ştiau că acest rege o dispreţuia pe Afrodita. Nu-i aprindea focuri în templu. Nu-i aducea pe altar jertfe. Şi, supărată, Afrodita a hotărât să-l pedepsească pe Ţindăr, regele din Sparta. Cum? Aţâţându-l pe însuşi Zeus la dragoste nelegiuită faţă de soţia regelui, frumoasa Leda.

ZEUS SE PREFACE ÎN LEBĂDĂ

Căci Zeus s-a prefăcut, cântau aezii, în lebădă cu pene albe – o lebădă strălucitoare, cu ciocul roşu ca mărgeanul şi ochii scânteind ca jarul – şi a chemat-o pe Afrodita:

— Tu ai să iei înfăţişarea de vultur care urmăreşte o biată lebădă prin aer. Şi lebăda am să fiu eu! a râs cu hohot olimpianul. Să mă goneşti în aşa chip, încât s-ajung pe lângă Leda, la ceasul când se scaldă-n râu.

— Am înţeles, slăvite Zeus, i-a dat răspunsul Afrodita.

Şi s-a schimbat pe loc în vultur, cu ciocul umezit de sânge, ce a-nceput să-l izgonească pe Zeus, lebăda măiastră.

Zeiţa, care se preschimbase-n vultur gonindu-l prin văzduh pe Zeus, a-ndreptat lebăda chiar înspre râul unde venea, seară de seară, regina Spartei să se scalde.

Era către amurg, când râul pare tot poleit cu aur, când prin frunzişul din platani îşi cântă vântul melodia, iar pe Taiget răsare luna cu fermecata ei făclie. Regina, ca întotdeauna, venise singură la râu. Zvârlindu-şi vălul sub un mirt, se afundase-n apa rece.

Deodată vede prin văzduhuri venind o lebădă spre ea. În urma lebedei, un vultur zbura cu aripile-ntinse. Lebăda se părea că-i cere soţiei regelui s-o scape de vulturul urmăritor.

Leda – uimită de albeața acestei păsări maiestuoase, cu ciocul roșu ca mărgeanul și ochi de flăcări, ce-i grăiau cu o privire rugătoare – sare din râu. Fuge pe țărm și-ntinde mâinile spre ea, să-i dăruiască ocrotire.

Pasărea albă se preface că-i este frică și s-azvârle în brațele reginei Leda, în timp ce vulturul se-ntoarce în slăvile îndepărtate și-și ia din nou înfățișarea obișnuită de zeiță.

Soția regelui spartan mângâia lebăda cu gândul că va să-i potolească spaima. Iar Zeus, bucurându-se că se găsea la sânul ei, o-mbrățișează pe regină.

Și Leda a adus pe lume în timpul cuvenit – ca păsările – două ouă. Dintr-un ou s-au ivit atunci Polux și sora lui Elena, de o frumusețe fără seamăn; iar din celălalt s-au ivit Castor și o copilă, Clitemnestra.

Polux și sora lui, Elena, erau odraslele lui Zeus. Iar Castor și cu Clitemnestra lui Țindăr îi erau copii.[{2}]

ELIBERAREA ELENEI DIN TROIA

În acest fel au văzut lumea cei doi băieți Castor și Polux. Și ei s-au luat îndată-n brațe, și au început să gângurească și să se joace împreună.

Zeus ar fi vroit – se pare – să-și ia pe fiul său, pe Polux, și să și-l crească după voie. Gândea să-l facă un erou, poate asemeni lui Heracle. Însă, văzându-i pe băieți jucându-se doar împreună, s-a răzgândit să-i mai despartă. A poruncit zeului Hermes să-i ia pe unul și pe celălalt, să-i ducă înspre miazănoapte, într-un ținut îndepărtat.[{3}] Aici, sub aspră priveghere, Hermes i-a învățat să lupte cu iscusință, fără teamă.

Aezii povesteau că Polux lupta neîntrecut cu pumnii și arunca greutăți, departe, cât nici nu se vedea cu ochii. Castor, în schimb, fugea mai bine și călărea ca o nălucă; iar carul lui zbura pe țărmuri, ca rândunica în văzduhuri.

Au mai deprins și meșteșugul de-a naviga pe mări, cu plute și în corăbii înzestrate cu pânze și cu vâsle bune.

Ba, după cum se povestește, cutreierau în vremurile acelea niște pirați pe marea largă, ardeau orașele pe țărmuri, jefuiau pe negustători și-i ucideau fără cruțare. Nu mai puteau pluti corăbii. Și atunci, cei doi flăcăi și-au spus că-i datoria lor să plece și să-i răpună pe tâlhari, să scape oamenii de rele, de moarte, jafuri, de urgii.

Însoțiți doar de câțiva prieteni, s-au îmbarcat pe o triremă și s-au luptat cu toți tâlharii – piratii, care bântuiau apele din arhipelag. I-au nimicit până la unul.

Crescuseră acum feciorii destul de mari, ca să se-ntoarcă la vatra părintească-n Sparta. Aveau cam treisprezece ani. Mai ales că se zvonise despre Elena, una din cele două fete, c-a fost furată de Tezeu.

Fata era de o gingășie cum încă nu se mai văzuse. De pe atunci se auzise în lumea-ntreagă despre ea. Iar Tezeu, regele Atenei, venise și răpise fata, pe când dansa la o serbare; apoi o luase de nevastă.[{4}]

Fără a sta în cumpănă, voinicii-ncalecă pe cai, urmați de oștile spartane, și se pornesc către Atena, ca să dea lupta cu Tezeu și să-și elibereze sora.

Din fericire pentru ei, Tezeu, de cum făcuse nunta, plecase în Infern, la Hades.

Vroia s-ajute pe un prieten, care domnea peste lapiți, să și o răpească din Infern pe blânda Cora-Persefona.

În timp ce el era-n Infern, intră și frații, dioscurii, cu oastea lor în Atica. Zdrobesc armata atenian㠠. Cuceresc sate și orașe și Atena cea cu temple multe. Dar cruță, plini de-nțelepciune, grădinile lui Academos[{5}], unde filosofii se adunau adesea să stea de vorbă.

Cătând după aceea bine, Castor și Polux izbutesc să afle locul unde sta închisă sora lor, Elena, păzită de prințesa Etra, mama eroului Tezeu.

Când o găsesc – ce bucurie! Nici nu o cunoșteau destul, cu toate că le era soră; căci ei crescuseră departe, în Macedonia muntoasă, pe când Elena rămăsese lângă părinții săi, în Sparta.

Se-ntorc deci toți, cu voie bună, ducând cu ei, ca sclavă Spartei, pe Etra, mama lui Tezeu.

La-ntoarcere au fost primiți cu ospețe și veselie și sărbători strălucitoare. Au petrecut ce au petrecut și s-a curmat de la o vreme și bucuria revederii. Cine e vrednic n-o să șadă mereu la dansuri și la mese, ci e însetat să săvârșească fapte de glorie și cinste!

SPRE ALTE ISPRĂVI

Tocmai se pregătea-n Elada – la Calidon, într-o regiune rău pustiită de un mistreț, o vânătoare renumită. Vitejii se porneau acolo. Unii-și aveau drumul prin Sparta și povesteau despre mistreț și lupta ce se pregătea. Și

auzind, Castor și Polux n-au stat pe gânduri nici o clipă. S-au gătit repede de drum și, însoțindu-i pe ceilalți, au luat parte la vânătoare.

Pe urmă frații dioscuri au plecat cu argonauții, să dobândească, din Colhida, lâna berbecului de aur, și au săvârșit isprăvi de seamă ce i-au purtat în veșnicie.{6} Corabia, numită Argo, plutea pe mări de multă vreme, purtată de un vânt prielnic. Era pe lângă Tracia. Deodată s-a stârnit furtuna, cu trăsnete-nfricoșătoare. Marea, cu colții ei de spumă, părea o fiară îndârjită, care urla plină de ură și era gata să-i înghită. Se căscau gropi mari de apă. Corabia cădea în ele, cu trosnituri de lemnărie, și iarăși valul o sălta până la bolta înnegrită, ce atârna deasupra mării, sau o izbea de stânci cumplite. Nu mai era nicio nădejde. Zadarnic se trudeau eroii, Iason, Heracle și mulți alții, să țină vâslele în mâini, în timp ce frații dioscuri vroiau să sprijine catargul, ce se frânsese între stânci. Zadarnic încerca să cânte Orfeu{7} din lira lui divină, gândind să îmblânzească zeii. Furtuna se dezlănțuia tot mai avană și mai cruntă.

Și atunci, precum cântau aezii, Castor și Polux au chemat pe Zeus, stăpânul din cer:

— Tu, cel ce ne-ai răpit de-acasă și l-ai trimis pe zeul Hermes să ne învețe meșteșugul cel viforos al armelor și navigația pe mări, de ce oprești acuma drumul corăbiei, care ne poartă spre țara unde se găsește lâna de aur mult dorită? De ce, o tată – ne răspunde?

Zeus, care vroia să fie vestit și prin feciorii săi, a răspuns atunci c-un tunet, și două flăcări aurite au lunecat peste catarg. S-au prefăcut în două stele, ce au luminat pe dioscuri. Furtuna a-ncetat pe dată.

Cu toții s-au mirat nespus de o asemenea minune și, de atunci, corăbierii, de câte ori erau furtuni, rugau pe zei și dioscuri să le dea sprijin, să-i salveze. Pe dată înceta furtuna și se zăreau aceleași flăcări, ce parcă lunecau din cer.{8}

Tot în acea călătorie Castor și Polux s-au luptat cu doi uriași. Unul, feciorul lui Poseidon, un rege neospitalier, pe care îl chema Amicos. Altul, un monstru de la Creta, cu piept de foc și de aramă, ce purta numele de Talos. Acești uriași nu-i ospețeau pe aceia ce-și căutau, pe țărmuri, un adăpost și un pic de hrană. Îi ucideau pe corăbieri și scufundau vasele-n apă. De aceea frații dioscuri i-au nimicit, făcând dreptate.

În sfârșit, dup-atâtea lupte, Castor și Polux s-au întors la casa părintească-n Sparta. Mama lor, Leda, tatăl Țindăr și Clitemnestra și Elena

i-au primit plini de bucurie. Iară regina le-a grăit, îmbrățișându-i cu mândrie:

— Bine că v-ați întors acasă. Regele a cam îmbătrânit și n-avem sprijin la nevoie. Să vă-nsurați, feciorii mei, să împărțiți pământul între voi. Să-l stăpâniți cu braț vânjos.

Frații au râs:

— Prea bine, mamă. Ne vom căuta niște soții. Și vom avea un trai tihnit …

CEARTA CU FIII LUI AFAREU

Părea că totul se așterne senin, frumos, în viața lor. Numai că, în puțină vreme, s-a întâmplat ca dioscurii să se certe cu niște veri. Verii erau Linceu și Idas, odraslele lui Afareu – care era cu Țindăr frate.

Unii pretind că toată cearta s-ar fi pornit pentru că verii i-ar fi-nșelat pe dioscuri cu niște boi dintr-o cireada adusă din Arcadia. Și ei nu-ngăduiau pe nimeni ca să-i înșele cu ceva. Dar alții spun că pricina ar fi iscat-o, de fapt, Eros. C-ar fi trăit atunci, pe lume, două fecioare-ncântătoare, fiicele regelui Leucip. Una Hilera; alta Feba. Iar micul Eros, într-o zi, vrând să se joace, a pus în arc patru săgeți muiate-n fiere și le-a dat drumul în văzduh. Săgețile i-au nimerit pe toți flăcăii, drept în piept. Tuspatru veri au îndrăgit acele fete-ncântătoare pe care le avea Leucip.

Ca să n-apuce însă verii, Linceu și Idas, să le ceară pe fetele lui Leucip, flăcăii Ledei s-au gândit că trebuie să le răpească.

Pe cai sălbatici, dioscurii au năvălit ca o furtună, le-au smuls pe cele două fete dintr-o grădină unde ele culegeau flori. În acest timp, șiretul Eros ținea frâiele cailor. Pe câmp ardea soarele viu și, totuși, în înalt, erau și niște nori, care vesteau primejdia ce s-apropia.[{9}]

Se povestește că Linceu era-nzestrat cu o privire ce străbătea până departe, prin case, prin păduri, prin munți. Iar Idas, frate cu Linceu, avea o asemenea putere că nici un muritor din lume n-ar fi-ndrăznit să se măsoare, cumva, cu el, în luptă dreaptă. El se luptase și cu zeul Febus-Apolo, pentru o fată, și-l biruise la sfârșit.

Și dioscurii au pornit cu caii în galop, ducând, la piepturile lor bărbate, pe fetele ce le-ndrăgeau. Linceu, ce străjuia Taigetul, muntele lacedemonian, cu ochiul său pătrunzător, i-a și văzut pe cei doi frați gonind cu fetele în brațe. El l-a chemat grabnic pe Idas și au pornit după dioscuri.

POLUX ÎȘI ÎMPARTE NEMURIREA CU FRATELE SĂU CASTOR

Lupta a fost îngrozitoare.

Tăind prin muntele Taigetul, Linceu și Idas se ivesc, călări, în fața gemenilor. Ochii lor sunt înflăcărați.

— Dați-ne fetele! le strigă Linceu, cu glas întărâtat.

— Vino de le ia! răspunde Castor.

— Atunci să ne-ncercăm puterea, și care-o fi învingător să aibă parte de soții. Ceilalți să piară! Vă-nvoiți?

— Ne învoim, de bună seamă, răspund în hohot gemenii. Curând o să mușcați pământul. Luptăm cu rândul câte doi.

Cei dintâi se ciocnesc, cu furie, Castor cu vărul său Linceu.

Cu sulițe scânteietoare, ei se reped unul spre cellalt, în timp ce fetele-i privesc înmărmurite, fără glas. Dar sulițele se sfărâmă în scuturile de aramă și în armurile de fier.

Dușmanii se opresc o clipă, cătându-se adânc în ochi.

Păreau că-s stane, nu flăcăi. Numai panașele, pe coifuri, se clătinau, sub adierea vântului dinspre miazăziuă.

Și, dintr-o dată, amândoi, cuprind și săbiile-n mâini.

Și – iată-i! se avântă iarăși ca doi vultani înfometați.

Lupta durează ceasuri multe, până ce Castor, mai dibaci, împunge pe Linceu în pântec; și acesta cade, sfârșit, jos.

Idas atunci se repede, vrea să-l răzbune pe Linceu. Înșfacă iute o coloană de marmură, de pe mormântul tatălui lor, abia-ngropat, și o azvârle cu putere în pieptul agerului Castor.

Castor nu stă nici el degeaba și îl țintește cu o săgeată pe Idas cel voinic, în coaste.

Polux sare atunci degrabă să-și sprijine iubitul frate, pe Castor cel lovit de moarte și să-l doboare pe Linceu. Dar Zeus curmă bătălia și, cu un fulger din văzduh, arde pe Idas și Linceu, și îi preface în cenușă, pe groapa fără de coloană, a tatălui lor, Afareu.

Castor se stinge acum pe-ncetul. Pieptul lui e aproape rece. Ochii sticloși privesc spre cer. Șoptește-ncet:

— Nu-mi pare rău că părăsesc acest pământ. Dar inima mi-e-ndurerată că mă despart de tine, Polux.

Și Polux cade în genunchi. Sărută fața-ngălbenită, și disperat strigă spre Zeus:

— Tată, tu știi că fără Castor viața mea n-are nici un rost. Și nu-i nimic mai sfânt, mai nobil, decât o dragoste de frate, care ți-e în același timp prietenul cel mai devotat. Dă-i, tată, deci lui Castor viață sau – de nu vrei – încuviințează să plec alături de el spre negrele genuni, la Hades.

Auzind vorbele acestea, din Olimp, Zeus i-a răspuns:

— Tu ești nemuritor, o, Polux, și ai dreptul să viețuiești cu frații tăi: Atena, Hermes, Apolo, Artemis și ceilalți, fără să-mbătrânești vreodată, sus, în Olimpul luminos. Dar Castor e fiul lui Țindăr și-i muritor ca tatăl său. Vrei să-ți pierzi oare nemurirea, ca să trăiască din nou Castor, un sărman fiu de pământean?

— Deși n-avem același tată, frăția care ne-a legat îmi e mai dragă decât slava ce aș avea-o în Olimp, a răspuns Polux către Zeus. Vreau să trăim, deci, împreună, sau să murim alături. Ori amândoi nemuritori, ori împreună în Infern.

Mișcat de asemenea credință, de prietenia ce-i lega pe dioscuri unul de altul, Zeus a dat poruncă morții să-și strângă aripile negre, ce le lăsase peste Castor. Și dioscurii să rămână, ca și înainte, laolaltă. Însă, din an, o jumătate să și-o petreacă în Olimp. Iară cealaltă jumătate să se coboare-n Infern.

Cum a sunat porunca asta, Castor s-a ridicat din morți. Și-ncălecând pe cai cu aripi, cei doi frați gemeni s-au urcat până-n palatele cerești. Aici ei au căpătat dreptul să ocrotească totdeauna neprețuita prietenie între popoare și-ntre oameni.{10} Iar, mai târziu, ca să-i scutească să se coboare și-n Infern, Zeus i-a preschimbat în aștri.{11}

Cinstind pe Castor și pe Polux, adică însăși prietenia, elinii le-au clădit altare și temple mari, împodobite cu marmure, în care ei sunt dăltuiți ca doi flăcăi cu trupuri goale, având în mâini sulițe lungi, iară pe cap coifuri rotunde.{12} Adeseori ei sunt călări, pe cai ca spuma, nepătați. Iară pe creștetele lor, întotdeauna-i câte-o stea.{13}

Note:

{1}↑ Primul rege al Laconiei a fost, în legendă, Lelex. Urmașul lui, Eurot, a dat numele râului ce uda Laconia. Copila lui Eurot ar fi fost Sparta. Ea a dat numele orașului cel mai important din Laconia. Sparta s-a căsătorit cu Lacedemon, fiul lui Zeus și al nimfei Taigeta. Sparta se mai cheamă și Lacedemonia. Iar muntelui învecinat i se mai spunea Taigetul. La rândul ei, Sparta ar fi născut pe Amicle – întemeietorul celuilalt oraș important al

Laconiei: Ameiceleea – și care era strămoșul direct al lui Țindăr, soțul reginei Leda, mama celor doi eroi: Castor și Polux. Regii Spartei se mândreau mult cu această genealogie și mai ales cu faptul că aveau strămoși pe cei doi vestiți eroi gemeni.

{2}↑ Legenda despre Leda și lebăda, în care Zeus se transformase, ca s-o înșele pe soția regelui din Sparta, a fost sculptată și pictată de artiști în nenumărate rânduri. Se găsește astfel la Roma o splendidă marmură, sculptată de un artist antic, al cărui nume nu-l cunoaștem. O altă statuie de seamă mai este la Veneția, în muzeul San-Marco. Iar în pictură e faimoasa pânză lucrată de Corregio, aflată la Berlin.
Tot la Roma, se mai găsește și o copie după tabloul lui Leonardo da Vinci: pe malul râului Eurot, sub mirții înfloriți, se află Leda cu lebăda alături. În depărtare, pe un deal înalt, se înalță zidurile Spartei. Scena se petrece în amurg. Pe o pajiște smălțuită de flori se văd cele două ouă, din care tocmai se ivesc perechile de copilași – asemeni unor puișori. Toți cată spre mama lor care-i privește înduioșată, zâmbind discret și parcă trist. Penelul marelui Leonardo da Vinci a ilustrat cu meșteșug sensul străvechilor credințe ale elinilor. Ei se întrebau de ce vin oare, uneori, pe lume, în loc de un copil, doi sau mai mulți? Ce poate să însemne acest lucru? Și, pentru că știința medicinei era încă la începuturi, ei își explicau această taină numai printr-o intervenție divină. Considerau că dintre gemeni unul este poate copil de zeu. (Se știe foarte bine că și Heracle, care era feciorul lui Zeus, avea un frate geamăn, feciorul regelui Amfitrion.)

{3}↑ Se spune că în copilărie cei doi eroi ar fi trăit o vreme pe tărâmurile Macedoniei, în partea de miazănoapte a Greciei. Ei sunt cunoscuți în povestiri și poeme nu numai ca tindarizi, fiii lui Țindăr, soțul legiuit al Ledei, ci și ca dioscuri, feciori ai lui Zeus (dios).

{4}↑ Într-o legendă anterioară Tezeu, însoțit de Piritou, regele tesalian, a răpit-o pe frumoasa Elena, în vârstă numai de 13 ani, din templul zeiței Artemis. Poeții spuneau că la această dată Tezeu era în vârstă de cincizeci de ani. Mai târziu, frumoasa Elena se va mărita cu regele Menelau și din pricina ei se va isca războiul troian.

{5}↑ În grădinile învățatului Academos a întemeiat filosoful Platon celebra lui Academie. De aici vine numele cunoscut până astăzi, dat celei mai înalte instituții de știință și cultură.

{6}↑ Despre Iason se va povesti în legenda călătoriilor pe corabia Argo, către îndepărtatul ținut al regelui Eete, fiul soarelui.

{7}↑ Despre Orfeu se va povesti în legenda „Orfeu și Euridice“.

{8}↑ Când se sfârșesc furtunile, pe mare se văd adesea niște fâșii luminoase în jurul catargului, partea cea mai înaltă a corăbiei, acestea fiind ultimele descărcări electrice. Navigatorii din vechime explicau aceasta amintindu-și legenda despre Castor și Polux, care l-au rugat pe Zeus în timpul unei furtuni să-i ajute.

{9}↑ Răpirea celor două fete este zugrăvită pe unele vase. Scena este sculptată de un meșter necunoscut pe un sarcofag ce se găsește la Florența. Frumoasă este însă și opera creată pe această temă de pictorul Rubens, aflată în galeriile de artă din München. Se văd dioscurii răpind fetele, în timp ce micul zeu Eros ține frâul calului, pe care se vor urca. Soarele arde pe câmpie și, totuși, în înalt, se văd norii prevestitori de rele.

{10}↑ Tot atunci Poseidon le-a dăruit și el dioscurilor dreptul de a comanda vânturilor și valurilor mării, de a ocroti pe navigatori în timpul furtunilor și a-i putea scăpa de moarte.

{11}↑ Referire la constelația cunoscută sub numele de „Gemenii“, care apare pe boltă în luna mai.

{12}↑ Aceste coifuri rotunde evocă ouăle din care se născuseră cei doi flăcăi.

{13}↑ Cultul dioscurilor s-a răspândit în toate coloniile grecești, și în Sicilia și la Roma. În imperiul roman împricinații trebuiau chiar să-și facă jurământul în tribunale pe Castor și Polux. Bărbații jurau pe Polux, iar femeile pe Castor.

În Sicilia, elinii au clădit un faimos templu, în localitatea Agrigente, închinat dioscurilor. (Templul ruinat a fost mai târziu refăcut de romani.) În acest templu, în fiecare an, primăvara, când înfloreau migdalii cei frumos mirositori, se organizau sărbători strălucitoare. Veneau atunci solii de cântăreți, dansatori și poeți, ca să-și arate măiestria sub semnul dragii prietenii. Oamenii au râvnit mereu înțelegerea și pacea, și aici, în templul lui Castor și Polux, au răsunat cândva și versurile rostite de Bakchilyde, poet grec din sec. al V-lea î. Hrist., intitulate „Lauda păcii“:

Mărețe lucruri naște pacea:
flori, belșug de artă gureșă și dulce.
În flacără de aur pe altare de murmură s-aprinde
pentru zei carnea cornutelor și-a mieilor lânoși.
Junețea cugetă la lupte pe moale țărnă în arenă

și visează doar la fluier și la hore.
Pe chinga scutului își țese pânza păianjenul.
Iar lancea ascuțită și spada cu tăișuri,
două, sunt amarnic măcinate de rugină.
A amuțit trompeta de aramă.
Nimic din gene nu alungă
somnul chemat să-mprospăteze inima.
Serbări senine înfloresc pe uliți,
și arde cântecul slăvind frumusețea.

BELEROFON

Dacă în Creta, sau Argos sau Sparta sau Atena au fost eroi vestiți, nu mai puțin Corintul{1} își avea vitejii săi.

În orașul Corint, așezat pe un istm și adăpostit de un munte, înalt, prăpăstios{2}, văzu lumina zilei fiul regelui Glauc{3}, pe nume Hiponou. Tatăl lui Hiponou{4}, trufașul rege Glauc, era bogat în cai. Hergheliile lui cutreierau tot istmul. Iar caii și-i hrănea cu ființe omenești, ca să-i facă mai iuți.{5} La fel ca și Tezeu, voinicul Hiponou era de o frumusețe care-i uimea pe toți. Poeții spun că el se asemăna c-un zeu, atât la înfățișare, cât și la grai și port. Numai că nenorocul nu-ți cată frumusețea când e să te lovească. Deci, împlinind băiatul cam cincisprezece ani, se zice c-a avut o ceartă cu un tânăr, ce se chema Beler. Și cum era din fire cam aprig la mânie, s-au încleștat în luptă și s-au izbit cu pumnii. Tânărul corintian s-a prăbușit în țărână cu tâmpla sfărâmată. A rămas nemișcat și fără de suflare.

Dornic să-și spele crima, făcută fără voie, tânărul fiu de rege a trebuit să-și schimbe numele ce-l purta, cu al victimei sale – cum suna datina. Și, astfel, Hiponou, tânărul din Corint, a fost supranumit, de-atunci, Belerofon.

Pentru purificare, el a pornit departe, spre țara Argolidei, în orașul Tirint, cârmuit pe acel timp de un rege numit Preț, prieten cu tatăl său. Aici Belerofon a-ndeplinit ritualul sfânt, de purificare, în sanctuarul lui Zeus. S-a spălat cu uleiuri. Preoții au dansat în jurul lui cu suliți și scuturi de aramă. Apoi, cu pompă mare, au pus pe el veșminte din lână de oi albe și l-au stropit cu vin și apă, deopotrivă.

Sfârșindu-se ritualul, frumosul fiu de rege s-a pregătit să plece înapoi spre Corint. A luat cu el merinde în sacii largi de piele și apă în burdufuri. S-a-nveșmântat cu o haină scurtă și cenușie, cum se cerea la drum; și a vrut să-și ia adio de la regele țării și de la soția sa, Anteea.

Corabia, în care urma să plece el, se legăna la țărm. Vântul sufla prielnic. Sclavii stăteau plecați pe ramele de lemn, și alții așteptau doar semnul să întindă pânzele cele albe, cu frânghii, pe catarg.

Anteea nu-l văzuse până atunci pe tânăr. Ritualul, după datini, cerea unei femei de rang înalt și nobil să stea cât mai departe de cel ce ispășea, până-n ceasul plecării.

ANTEEA ÎL ÎNVINUIEȘTE PE NEDREPT

Acum, cătând Anteea la fiul lui Glauc, se simte străbătută de un fior ciudat. El este drept și-nalt ca bradul din pădure. Și umerii săi largi și mijlocul subțire îi dau o-nfățișare de statuie cioplită de un artist iscusit. Iar fruntea sa e lată și sub ea strălucesc doi ochi, ca două stele, ce-i țintesc inima. Și inima reginei se zbate tare, tare, precum e păsărica închisă-n colivie, ce-și caută libertatea și își izbește fruntea de gratiile tari.

Ea nu putea să știe că n-avea nici o vină, fiindcă îl îndrăgise pe fiul lui Glauc, în clipa despărțirii. Eros, prea crudul Eros, îl dușmănea de moarte pe prințul din Corint, pentru că-l întrecea cu mult în frumusețe și, plin de gelozie, vroia să se răzbune. Și încordându-și arcul, Eros, zeul iubirii, trăsese o săgeată cu vârf înveninat în inima reginei. Ea își uitase soțul – ca altă dată Fedra, nevasta lui Tezeu – și se înflăcărase pentru Belerofon.

Prin vorbele viclene pe care le rostise, Anteea izbutise să-l silească pe tânăr ca să mai întârzie la dânșii, în Tirint, și să le fie oaspe în palatul regal. Belerofon, cu toate că era pregătit să urce pe triremă, n-a putut sta-mpotriva preacaldei rugăminți, și i-a făgăduit să-ntârzie trei zile în orașul lui Preț. Dar, la lăsatul serii, regina a venit lângă Belerofon, în timp ce tot palatul clocotea la ospăț.

— Tare-s nefericită lângă soțul meu Preț, i-a glăsuit regina, cu lacrimi în priviri. Tu-mi ești mai drag ca viața. Astăzi, când te-am văzut, am înțeles că ești acel pe care biata de mine-l așteptam. Pe care l-am visat, în mintea mea de fată, când nu eram regină.

Și Anteea – înnebunită de dragostea pe care i-o insuflase Eros – l-a conjurat pe tânăr să-l ucidă pe Preț, să-i ia în stăpânire orașul lui și tronul. Și amândoi, pe urmă, să facă nuntă-n voie.

Însă Belerofon, care era un tânăr cinstit și curajos, s-a mâniat nespus ascultând îmbierea reginei din Tirint. Smulgându-se cu sila din brațele ei albe, el i-a rostit așa:

— Deși nu-i încă ziuă, mă duc să-mi adun sclavii, să mă urc pe triremă și să părăsesc țara unde regina însăși are un pumnal în mână, vrând să-și răpună soțul. Legea căsătoriei aici e pângărită și nu mai stau un ceas. Mi-e scârbă și urăsc asemenea femei, precum ești tu, Anteea.

Prinsă atunci de spaima că el o să arate regalului său soț crima-nfricoșătoare pe care o urzise, Anteea a fugit. S-a dus iute la rege și a-nceput să țipe și să se văicărească, trăgându-se de păr.

Aezii povesteau în versurile lor cum regina Anteea, minținд fără rușine, l-a învinovățit pe tânărul lor oaspe că el îi propusese înjositoarea faptă, că el

țesuse planul de a-i răpune viața regalei sale gazde.

— Atât sunt de jignită, pare c-a zis Anteea către regele Preț, încât, de nu-i dai moartea acestui oaspete atât de ticălos, nu pot să mai trăiesc. Îmi voi lua zilele, zvârlindu-mă în mare.

Dar Preț, regele țării, era un om blajin și nu vroia să calce legile ospeției. Ce-i drept, și-nvinuirea adusă de Anteea era atât de grea, încât trebuia dată osânda cea mai aspră. Dorind să-mpace legea veche a ospeției, cu datoria lui de a-și răzbuna soția, Preț a ales o cale ceva mai ocolită, pentru a-l pedepsi.

A poruncit să vină la el Belerofon și i-a cerut să plece în țara Liciei[{6}], unde domnea Iobate, părintele Anteei – să-i ducă un răvaș.

— Îți cer acest serviciu, i-a spus regele Preț, și pentru prieteșugul ce-l am cu tatăl tău și pentru ospeția care ți-am oferit-o, când te-ai purificat de crima săvârșită în țara ta natală.

La astfel de cuvinte, tânărul corintian nu putea să răspundă decât că se-nvoiește.

REGELE PREȚ ÎL TRIMITE LA MOARTE

Atunci regele Preț se apucă să scrie pe o tăbliță cerată răvașul spre Iobate. În răvaș îi cerea regelui Liciei, prin anumite semne, să-l scurteze de zile pe fiul lui Glauc. Apoi lipi tăbliței o scândură deasupra și o pecetlui, să nu-i citească slova, cumva, Belerofon.

Acesta luă răvașul, în care-i era scrisă pedeapsa lui la moarte. Îl ascunse la piept, ca să-l păstreze bine. Se urcă pe triremă și, bucuros de vântul care sufla din nord, pluti spre Licia.[{7}]

Și, ajungând flăcăul în Licia depărtată, a fost bine primit de regele Iobate. Sângele a nouă tauri a curs îmbelșugat, vreme de nouă zile, cât a durat ospățul; și abia-n a zecea zi Iobate l-a-ntrebat pe fiul lui Glauc să-i spună cine este și de ce a venit?

— Eu sunt Belerofon, a răsunat răspunsul, și-ți aduc un răvaș de la regele Preț, stăpânul din Tirint. Ce scrie înlăuntru nu știu, căci n-am citit. Îți dau însă tăblița, și singur vei afla.

Și feciorul lui Glauc i-a-ncredințat tăblița pe care-o adusese și unde era scris să i se curme viața.

S-a gândit mult Iobate – ce este de făcut? N-ar fi vroit să calce nici el străbuna lege, care-l oprea să ia zilele unui oaspe. Ca să-l răpună totuși cum

îi cereau și Preț, și fiica lui, Anteea, Iobate a făurit la rândul său un plan. Și chemându-l pe tânăr, i-a povestit că-n țară hălăduiește-n voie monstruoasa Himera, care-i altă fiică a viperei Ehidna și a gigantului Tifon.

Iar Himera aceasta avea corpul de capră, cu o coadă de balaur, un grumaz de leoaică și două capete. Din boturile ei țâșneau, când răsufla, torente-nvăpăiate de foc mistuitor. Pe unde trecea ea nu rămânea nimic, decât pământul ars, izvoarele secate și oamenii răpuși.

— Îți cer, i-a spus Iobate, în schimbul ospeției, dacă ești un viteaz, cum te arăți a fi, să te lupți cu Himera și s-o nimicești…

Putea oare Belerofon, voinicul, să spună nu, când monstruoasa fiară secera mii de vieți și pustia pământul?

Și a primit bucuros să se lupte cu fiara și s-o nimicească, scăpând pe bieții oameni ai Liciei de groază.

Așadar, Belerofon s-a pregătit de luptă. Știa că se găsește în lume calul Pegas, calul înaripat, cu părul alb ca neaua, feciorul lui Poseidon – cel care izvorâse din gâtul retezat al hidoasei Meduze, răpusă de Perseu.

PRINDEREA CALULUI ÎNARIPAT PEGAS

Calul acesta, Pegas, odraslă olimpiană, zbura fie-n Focida, pe muntele Parnas, în preajma lui Apolo, fie-n Beoția, pe culmea Helicon, unde era-ngrijit de cele nouă muze, ca un fecior de zeu. Și, lovind cu copita în stânci, pe Helicon, vijeliosul Pegas făcuse să țâșnească un izvor: Hipocrene.{8} La izvorul acesta veneau copilele lui Zeus cu voci melodioase, preagingașele muze, să-și spele trupul și să se împrospăteze după ce dănțuiau pe verzile coline de aici, din Helicon. Și poate tot de aceea plecau la Hipocrene poeții din Elada și, sorbind apa rece de la acest izvor, se socoteau pătrunși de harul poeziei, al artei inspirate de cele nouă muze.

Atâta doar că Pegas, uneori, mai zbura și pe Acrocorint, muntele cel înalt de la marginea mării, lângă orașul unde Belerofon văzuse întâi lumina zilei. Acolo sorbea apă, dintr-un izvor, Pirene.

Aezii povesteau și cum s-a-ntors eroul în istmul de Corint, ca să-l afle pe Pegas, și-ncălecând pe el să pornească la luptă.{9} Dar oricâtă silință și-a dat Belerofon, n-a izbutit să prindă calul înaripat. De simțea o mișcare ca fulgul de ușoară, Pegas se ridica, în vuiet de aripe, sus, dincolo de nori, până ce rămânea numai un punct pe boltă.

Trecuse multă vreme de când se tot trudea să-l prindă cu arcanul de gâtul încordat sau să-i apuce-n lațul de sfoară o copită. Însă Belerofon tot nu se da bătut. Și, într-o zi, s-a dus la altarul zeiței Atena, înțeleapta, care era clădit chiar pe Acrocorint. Acolo s-a rugat de zeiță să-i vină întru ajutor cu sfaturi cât mai bune. Ba, mai mult, venind noaptea, și-a așternut locul de culcare lângă altar.

Cam pe la miezul nopții, prin vis i s-a ivit zeița-nțelepciunii, și ea i-a glăsuit:

— Îți dau un frâu de aur, mândre Belerofon. Cu el vei stăpâni calul înaripat, pe care ți-l dorești, ca să lupți cu Himera. Dar adu întâi jertfă un taur din cireada părintelui tău Glauc, mărețului Poseidon. Pegas e fiul lui. Și de se-mpotrivește zeul cutremurelor, nu poți să stăpânești calul înaripat.

Trezindu-se din vise, a cercetat în preajmă. Și ce să vezi? Pe lespezi, chiar lângă așternutul unde dormise el, era un frâu de aur, dăruit de Atena.

Sculându-se în pripă, a adus întâi jertfă un taur, lui Poseidon; și a început să pândească.

N-a stat prea multă vreme, și dintre nori, deodată, cu vâjâit de aripi, s-a lăsat la izvor Pegas, calul așteptat.

Belerofon atunci, sărind din ascunziș mai repede ca vântul, gata! – i-a și pus frâul. I-a sărit în spinare și, neînfricoșat, a tras voios de hățuri. Calul s-a repezit îndată către slavă. Zbura atât de iute, că nu vedea flăcăul nimic în fața lui. I se părea că este tot pradă unui vis, căci luneca-n abisuri, parcă fără sfârșit, când Pegas cobora până deasupra mării. Și iar urca spre ceruri, încât simțea dogoarea soarelui călător că îi mistuie trupul. Dar, până la sfârșit, calul înaripat, simțind că are-n spate un stăpân hotărât, s-a îmblânzit ca mielul.[{10}]

PIEIREA HIMEREI

Pegas i s-a supus, și, călare pe el, Belerofon s-a-ntors în țara Liciei. Cătând din înălțimi, asemenea lui Zeus, el a văzut Himera, ce străbătea în goană regatul lui Iobate – lăsând în urma ei pământul pârjolit. Belerofon a tras spre monstru o săgeată. Himera a urlat și a deschis, flămândă, gurile-nflăcărate.

Lupta s-a și pornit. Belerofon țintea dihania în coaste, în capetele hâde sau coada ei solzoasă. Dar lupta era grea, căci odrasla lui Tifon era înșelătoare. Părea o dată capră, sărind cu sprinteneală, sau se târa pe jos cu

trupul de balaur, și când nici nu gândeai, răgea asurzitor, la fel ca o leoaică. Iar flăcări izbucneau, în valuri, până-n cer.

Și poate că Himera l-ar fi răpus pe tânăr până-n cele din urmă, însă Belerofon avea la cingătoare – învățat de Atena – trei țepușe de plumb. Văzând el că Himera e tot mai îndârjită, flăcăul i-a azvârlit, în gurile deschise, țepușele de plumb, și ele s-au topit sub potopul de foc ce-l respira Himera. Plumbul i s-a prelins adânc în măruntaie, și odrasla lui Tifon, ce-nspăimântase lumea, a căzut la pământ, împrăștiind în jur duhori otrăvitoare.{11}

Dobândind biruința și scăpându-i pe oameni de spaima monstruoasei odrasle a lui Tifon, voinicul i-a cerut regelui învoirea să plece spre Corint. Dar bătrânul Iobate, urmând acea scrisoare, pe care-o adusese însuși Belerofon, i-a mai cerut să-ndure încă trei încercări, mult mai primejdioase ca lupta cu Himera.

L-a mai trimis să lupte cu un neam de tâlhari, ce se chemau solimi, din munții Liciei. Ei năvăleau în vale și prăduiau totul. Dădeau foc la orașe și jefuiau prin sate. Luau orice avuție și hrană și veșminte și mai ales copile, pe care le duceau cu ei între prăpăstii. Se desfătau o vreme, apoi le ucideau izbindu-le de stânci.

Belerofon, călare pe Pegas, zburătorul, s-a repezit în munți. A căzut ca un fulger în cuibul de tâlhari, și, luptând cu îndrăzneală zile nenumărate, a nimicit cu totul neamul crud de solimi.

Iobate l-a pornit, pe urmă, și în țara pe care-o stăpâneau vitezele amazoane. Amazoanele acestea puseseră la cale s-atace Licia și s-o înece-n sânge. Belerofon, cu calul, le-a ieșit înainte. Mai luptaseră ele cu Heracle, Tezeu; dar vreun dușman zburând pe un cal înaripat nu mai văzuseră. Săgețile curgeau în râuri din văzduh, trântind pe călărețe îndată la pământ. Astfel, după o luptă crâncenă, le-a înfrânt și le-a gonit pe toate, zvârlindu-le în mare.

După lupta aceasta, după ce săvârșise atâtea vitejii, primejduindu-și viața, Iobate a urzit o cursă, trimițând o ceată de războinici: – cei mai vânjoși din țară – să-l prindă pe erou într-o pădure deasă. Să-l lege în curmeie și-apoi să-i taie capul. Și iar Belerofon a fost silit să-nfrunte moartea a patra oară. Dar nu s-a-nspăimântat. Și cu îndemânare, i-a zdrobit pe vrăjmași, lovindu-i cu săgeți care nu-și greșeau ținta.

Nici unul dintre ei n-a mai rămas în viață.

BELEROFON ÎI CERE SOCOTEALĂ LUI ZEUS

Regele Liciei și-a dat atunci seama că a mers prea departe. După credința veche, cine biruia moartea, în luptă, de trei ori, urma a fi scutit de orice bănuială. Era un semn că zeii îl socotesc curat.

Și regele Iobate a poruncit să vină copila sa mai mică, numită Filonceea, o soră a Anteei, și i-a grăit așa:

— Belerofon, de vrei, fă-mi cinstea și primește de soție pe fecioara ce o vezi în fața ta. Îți dau și jumătate din toată avuția. Iar țara Liciei o-mpart, la fel, în două. urmând ca, după moarte-mi, să stăpânești tu singur Licia cea bogată.

Eroul corintian, după atâtea lupte și-atâtea încercări, s-a învoit să fie ginere lui Iobate. Mai ales că-i plăcea frumoasa Filonceea. Și astfel a rămas acolo-n Licia, în ținutul pe care-l scăpase de vrăjmași.

Dar auzind Anteea că el a făcut nuntă cu sora sa mai mică, n-a mai putut să-ndure rușinea și mâhnirea; și și-a vârât pumnalul, cel destinat lui Preț, în inima pe care i-o-nveninase Eros.

Belerofon acum putea să viețuiască în glorie, mărire și respectat de toți. A cârmuit o vreme-n Licia liniștit.

Însă, prea geloși, zeii, când omu-i fericit, au coborât asupră-i din nou nenorocirea.

Ares cel zvânturat, în câinoșia lui, i-a doborât feciorul, ce se chema Isandru. Fiica, Laodomia, nespus de mult iubită de părinți și bunici, a fost la rândul ei înșelată de Zeus. Mai mult, a fost silită să-i nască și un prunc; iar pentru fapta asta, săvârșită de Zeus, fără voința ei, tot ea să ispășească. Artemis, mâniată că s-a-nsoțit cu Zeus, a țintit-o cu arcul, și a trimis-o în Infern.

Adânc mâhnit eroul de urgia cerească, a hotărât să urce cu Pegas în Olimp. Să-i ceară socoteală preatrufașului Zeus – de ce-i obijduiește mereu pe pământeni?

A-ncălecat pe calul alb și înaripat, cu sulița în mână, și a zburat spre Olimp.

Aezii povesteau că eroul părea mai frumos decât zeii și mult mai îndrăzneț, pe calul său ca neaua, cu aripile-n vânt. Iar sulița sa lungă, cu vârful de aramă, scânteia prin văzduh.

Se pare că și Zeus s-a înspăimântat, văzându-l pe viteaz cum se urcă, îndârjit, spre Olimp. Și a poruncit lui Hermes să se schimbe-n tăun cu ciocul ascuțit și să-l muște pe Pegas. Hermes a ascultat și a mușcat cu furie

pe fiul lui Poseidon.{12} Iar Pegas, de durere, îndată s-a smucit. A trântit călărețul cu fruntea spre pământ, și a zburat el singur spre sălașul ceresc.

Belerofon, din slavă, a venit rostogol. A căzut în Corint. A mai trăit puțin, cu capul sfărâmat și mintea rătăcită.

Și firul vieții sale a fost tăiat curând, din porunca lui Zeus.

Dar, după moartea lui, în Licia, Corint și chiar în alte părți, oamenii l-au cinstit ca pe un semizeu. În pădurea Creneea, din istmul de Corint, i-au ridicat de atunci un monument de piatră, și-n oraș i-au făcut statuia lui călare. Din copita lui Pegas curgea ziua și noaptea un izvor răcoros.{13}

Când a pierit și calul, a fost urcat pe boltă de tatăl lui, Poseidon, și prefăcut în stea.{14}

Note:

{1}↑ Orașul Corint fusese întemeiat de către regele Sisif, acela pe care Zeus îl aruncase în Tartar, obligându-l să urce, la nesfârșit, o stâncă pe coastele unui munte.

{2}↑ Istmul se află între Marea Egee și Marea Ionică, la poalele muntelui Acrocorint. Aici era citadela-acropola Corintului.

{3}↑ Glauc era fiul regelui Sisif, rămas cârmuitor în locul tatălui său, după ce acesta fusese aruncat în Tartar. Numele Glauc s-ar putea tâlcui prin azuriu – așa cum este apa golfului de Corint, sub bolta albastră a cerului elin. El este o întruchipare a mării.

{4}↑ Numele de Hiponou înseamnă tocmai bogăția ținutului în cai, în herghelii. Pe lângă aceasta, calul simboliza și el valurile mării. Calul fusese creat de Poseidon, zeul mărilor. El era o personificare a valului, care aleargă cu coame pe spinare, spre țărm. Nechezatul calului amintea vuietele mării înfuriate. În felul acesta Hiponou, fiul lui Glauc, este un fecior al mării care îmbrățișează ca un brâu larg de ape tot istmul de Corint. Imaginea aceasta poetică o găsim și în legendele despre eroi. Tezeu, bunăoară, era fiul lui Egeu, care personifica Marea Egee.

{5}↑ Imaginea cailor hrăniți cu trupuri omenești arată că pe vremuri marea făcea o sumedenie de victime, fie la revărsările ei, fie, mai ales, în timpul furtunilor, când înghițea navigatori ce călătoreau pe ambarcațiuni șubrede.

{6}↑ Licia, ținut din Asia de sud-vest.

{7}↑ De la această întâmplare a rămas în lume expresia cunoscută de „scrisorile lui Belerofon“. Prin ele se înțelege orice fel de răvașe alcătuite chiar împotriva acelora care trebuie să le ducă.

{8}↑ Hipocrene s-ar putea tâlcui prin „izvorul calului“.

{9}↑ Această întâmplare a fost cântată după vechile legende de poetul elen Pindar, în „Olimpicele“ sale.

{10}↑ Și în folclorul nostru eroii dobândesc adesea cai înzestrați cu însușiri deosebite, unii știind să grăiască oamenilor, alții zburători, cu ajutorul cărora își biruiesc dușmanii. Harap-Alb, de exemplu, are un astfel de cal.

{11}↑ Belerofon – ca Perseu și Heracle – este un erou solar. Soarele ce răsare în zori deasupra mării, se înalță glorios și coboară în asfințit, de parcă ar cădea din slavă, cu chip însângerat. Din pricina aceasta îl vedem pe Belerofon înfățișat pe vase și pe monezi antice, cu arcul sau sulița în mâini, având în jurul frunții un nimb strălucitor de raze aurii, călătorind prin cer pe un cal înaripat. El este gata să distrugă ce e rău și strică armonia naturii, așa cum este Himera bunăoară. Sensul acestei alegorii era că tot ceea ce este monstruos trebuie să piară până la urmă.

{12}↑ Pegas, fiul lui Poseidon și al Meduzei, a dat numele său unui munte și unui oraș din Tesalia. Muzele se chemau și ele uneori pegaside, pentru că se strângeau în jurul izvorului pe care-l făcuse să țâșnească calul Pegas, lovind stânca cu copita. În grecește Pegas însemna, de altfel, tot izvor.

{13}↑ Așa povestește cel puțin poetul grec Pausanias. Se mai găsește încă și astăzi, în palatul Spada din Roma, un basorelief din sec. al II-lea î. Hrist., unde este înfățișat Belerofon, lângă calul său Pegas.

{14}↑ Referire la constelația, purtând numele legendarului cal înaripat, care i-a dus, în isprăvile lor, și pe Perseu și pe Belerofon. Trebuie însă menționat că astăzi calul Pegas a căpătat un nou sens, și anume acela de cal înaripat care poartă imaginar pe poeți, în zbor, spre izvorul muzelor, să soarbă inspirații din unda de cleștar. Sensul acesta nou l-a căpătat calul legendar abia în secolul al XV-lea, pierzându-l pe cel antic. Cel care a dat acest nou sens este poetul Matteo Maria Bojardo, în popularul poem „Orlando innamorato“.

ASCLEPIO

Elinii iubeau viața, urau tristețea morții și aminteau în silă numele lui Tanatos. În schimb cântau, în imnuri, soarele, cel ce face să-ncolțească pe glie, în veac de veac, sămânța, și-nverzește copacii, soarele care dă lumină și căldura, stârpind boale și molimi, aciuite adesea în locuri mlăștinoase.

Iară lumina albă și căldura plăcută, dăruită de soare, erau întruchipate în cel mai frumos zeu, Apolo cel cu arcul strălucitor de aur.

APOLO O AMĂGEȘTE PE FIICA REGELUI FLEGIAS

Și acest zeu tânăr și frumos zări, odată, la fântână, pe fata regelui Flegias, cel stăpânitor peste Iapiți. Fata, Coronia pe nume, umplea o amforă cu apă. Brațul molatic ținând vasul, talia subțire, grațioasă, umărul neted și rotund, pe jumătate dezvelit, umplură ochii lui Apolo cu o lumină pătimașă. El se ascunse-ntre copacii unei păduri alăturate. Își înstrună pe dată lira și începu să sune dulce.

Vă-nchipuiți ce-a simțit fata, auzind această melodie, ce-i desfăta obișnuit numai pe zeii din Olimp. Ba, după legende, lângă Apolo au venit și toate cele nouă muze și se-ntreceau care de care să cânte mai armonios, însoțind lira cea duioasă.

Coronia, ca ametită, auzind viersul lui Apolo, a scăpat amfora din mână. Și amfora s-a spart pe pietre, în timp ce fata, prinsă-n vrajă, pășea domol pe iarba udă, tot mai spre inima pădurii, unde o aștepta Apolo.

Și a mers; a mers printre copaci, urmând cântarea minunată, până ce a văzut în față o poieniță îmbrăcată cu mii și mii de flori bogate și în culori și în miresme. Aici i-a răsărit frumosul fiu al lui Zeus și al Letei. Și el purta o haină scumpă. Pe pletele cârlionțate avea o panglică de aur și pe spinare ținea arcul, care sclipea mai să-i ia ochii.

Coronia a stat uimită.

— Cine ești tu? a șoptit ea, cu ochii țintă la Apolo.

Zeul nu i-a răspuns nimic. A lăsat doar să-i cadă lira pe pajiștea înmiresmată și a cuprins-o pe fecioară.

Din depărtări se auzeau cântările armonioase, pe care le rosteau în cor muzele, fiicele lui Zeus, în cinstea nunții lui Apolo cu fiica regelui Flegias.

Târziu, când s-a trezit copila din vraja zeului Apolo, s-a văzut singură-n poiană. Amurgul o învăluia într-o mantie albăstrie. Un vânt subțire țiuia

printre copacii din pădure și florile își plecau fruntea, parcă deodată veștejite.

Coronia, plângând încet, fără suspine, s-a-ndreptat către palatul regelui.

— Unde ți-e amfora cu apă? Spune-mi de ce ai întârziat? întrebă regele Flegias. Și ochii tăi de ce sunt uzi de lacrimile deznădejdii?

Iar fata a căzut pe lespezi. A spus părintelui său tot. Cum i-a cântat zeul Apolo cu lira sa mângâietoare. Cum, printr-o vrajă neștiută, tot el i-a răpăcit simțirea. Și cum, la urmă, a pierit, lăsând-o singură-n poiană.

— O, zei necruțători! a strigat tatăl. Vă trebuia încă o jertfă! Însă, Apolo, vreau să știi că fiica mea, Coronia, nu va rămâne, cu nici un chip, soția ta.

Și regele a poruncit să i se afle fetei sale numaidecât un mire vrednic. Iar ca rușinea îndurată de casa lui să i se uite, a plecat în călătorie cu soția sa și cu copila. S-au dus spre Epidauria, un oraș care se-ntindea pe lângă marea argiană.

CORBUL PÂRĂȘTE PE CORONIA ȘI ZEUL O UCIDE

Aici, nu peste multă vreme, s-a-nfățișat un tânăr vrednic, care-a cerut mâna copilei. El venea din Arcadia și purta numele de Ishis.

— Sunt bucuros ca să-i fii mire Coroniei, a spus Flegias către Ishis. Dar vreau să știi, mai înainte, că primul soț i-a fost Apolo. Și dragostea a lăsat rod. Fata mea o să fie mamă.

— Nu are nici o-nsemnătate c-a fost soția lui Apolo! a spus tânărul arcadian. Tu, rege, știu că ești bogat. Ai cai nenumărați acasă, în marele-ți ținut Iapit. Și-mi vei plăti căsătoria cu caii tăi. Te învoiești?

— Mă învoiesc, a spus Flegias, lăsându-și barba albă-n piept. Coronia, treci lângă Ishis.

Numai că-n acest timp, pe țărmul unde vorbiseră cu toții, era și o pasăre, un corb. Corbul era cu pene albe, cum spun poeții că erau în vremuri depărtate corbii; și el, văzând-o pe Coronia că se alătură lui Ishis, a și zburat către Olimp și a pârât-o lui Apolo:

— Soția ta, Coronia, se drăgostește pe pământ cu un flăcău venit din lume!

Zeul, deși o părăsise pe fata regelui Flegias, era gelos. S-a făcut galben și a zvârlit încolo lira. A prins însă-ntr-o clipă arcul; a pus în struna lui săgeata cea mai tăioasă dintre toate și a țintit-o pe Coronia.

Săgeata a pornit din arc, lucind ca focul prin văzduhuri, și s-a înfipt în pieptul fetei.

— Mori, trădătoare ticăloasă! a grăit zeul cu mânie. Tu, care te-ai învrednicit să-mi fii într-o bună zi soție, vrei să mă uiți pentru un om?

Coronia a scos un geamăt și, ridicând ochii spre cer, a murmurat îndurerată:

— Apolo, tu m-ai amăgit, m-ai lăsat pradă deznădejdii, și acum tot tu arunci săgeata? Dar nu-mi iei viața numai mie. În sânul meu adăpostesc tot ce-mi era mai drag pe lume, odrasla ta mult așteptată.

Și poate mai rostea sărmana și alte vorbe către slăvi, dar moartea s-a grăbit să vină și să-i înghețe pieptul cald.

— Coronia s-a stins din viață! a țipat iar spre Apolo corbul.

— Fii blestemat, i-a rostit zeul, tu ce ai adus această știre! La pene să te înnegrești și să vestești de-acum înainte doar moartea și nenorocirea. Și glasul tău să fie aspru și să trezească-nfiorare. Zboară și piei din calea mea.

Corbul, din alb precum fusese, s-a cătrănit pe loc la pene.{1} S-a făcut negru ca mormântul și glasul lui s-a preschimbat. A început de-atunci s-anunțe numai furtunile și moartea. Când văd un hoit corbii s-adună și croncănesc ca sub blestem.

MICUL ASCEPLIO ESTE SALVAT ȘI DAT ÎN GRIJA CENTAURULUI HIRON

În Epidauria, pe țărm, se clădea rugu-n vremea asta. Pe rug era urcată fata cu trupul rece, împietrit, cu ochii ațintiți spre ceruri, ca-ntr-o întrebare mută: „De ce, iubite, m-ai ucis?“.

Și în sfârșit, zeul Apolo se dumirește c-a greșit, își înțelege toată vina și se grăbește spre pământ, zburând pe spuma unui nor. Vrea să împiedice destinul. Ia trupul moartei lângă sine și se silește să-l învie, ungându-l c-un balsam ceresc. Însă zadarnic mai încearcă să-i reînsuflețească pieptul. Umbra Coroniei plecase. Venise Hermes s-o ia, și împreună se-ndreptau către Infernul mohorât.

Rugul ardea cu vâlvătaie. Nu mai era decât puțin, și focul îi mistuia corpul Coroniei sacrificate.

Apolo se bătea cu pumnii în pieptul său divin, gemând, și ar fi vrut să verse lacrimi, să-și potolească remușcarea. Dar nu putea. Zeii n-au dreptul și nici puterea de-a vărsa lacrimi vreodată! Aceasta-i lucru omenesc.

Atunci, minune negrăită, s-a auzit un țipăt slab. Zeul și-a amintit că fata poartă în sânul ei un prunc, și, făcând farmece, desigur, a smuls copilul încă viu. L-a smuls fără să-l vadă nimeni dintre cei ce erau de față. L-a strâns în

brațe ca un tată, și, nevăzut, ca mai înainte, a zburat pe un nor de aur, drept pe un munte, Pelion.

Aici era o văgăună adâncă, largă, răcoroasă, unde trăiau mai mulți centauri. Peste centauri era rege unul mai înțelept ca toți căruia i se zicea Hiron. El avea multă iscusință, putea să vindece bolnavii cu fel de fel de buruiene, pe care le căuta el însuși acolo-n munții Pelion.

— Ține, ți-l dau pe acest copil scăpat din flăcări prin minune. Tu să mi-l crești cu multă grijă și să mi-l faci un om de seamă, rosti zeul spre centaur.

— Mă voi sili, a răspuns Hiron, să-ți împlinesc această voie! Cum ți-ai numit însă băetul?

Zeul a stat puțin pe gânduri. Și a răspuns centaurului:

— Îl voi numi: Cel-ce-alină. Pentru că eu i-am ucis mama, din gelozia mea nebună, și sunt mâhnit, bătrâne Hiron. Nu mi-a rămas decât feciorul să-mi aline întristarea. Nu am alt nume pentru el.

— Să-i zicem dar Asclepio{2}, s-a învoit la rându-i Hiron.

Și, în legendă, se mai spune că regele Iapit, Flegias, s-a mâniat peste măsură de moartea dată fiicei sale, nevinovată, prin săgeata necruțătoare a lui Apolo.

A strâns oștirea, călăreții și înarmați cu săbii, arcuri și suliți ucigătoare au pornit cu toții-n Delfi, acolo unde era templul împodobit, plin de comori, al zeului cu arc de aur.

Tatăl Coroniei – cu oastea – a jefuit templul acesta și i-a dat foc, să-l mistuie, să-l facă pulbere, cenușă.

Tocmai se întorcea și zeul, care-și încredințase fiul centaurului înțelept. Când a văzut toată ruina și pe Flegias cu oștenii, tropotind peste munți, sălbatici, ațâțând focul ca să ardă cu vâlvătăi până la cer, s-a supărat din nou, amarnic.

Punând îndată o săgeată în arcul său scânteietor, l-a ațintit și pe Flegias. Regele a căzut din șa, rostogolindu-se pe vale. Capul i s-a sfărâmat de stânci. Oastea lui a-nceput să fugă. Dar înainte de-a cădea, regele se pare c-a strigat:

— Blestem să cadă asupra ta! Fie să-ți vezi și tu copilul ars în cenușă ca și mine. Și să dorești să ți-l răzbuni. Și pentru încercarea asta să-nduri și alte suferințe. Chiar de ești zeu nemuritor, blestemul meu, blestem de tată, te va lovi, Febus-Apolo.

FIUL ZEULUI LUMINII ÎNCEPE SĂ VINDECE BOALELE

Pe când se petreceau acestea, centaurul luase băiatul și îi făcuse pat de fân, în peștera-i încăpătoare. Îi dase-n loc de lapte dulce, să soarbă sucuri de măcieș și alte fructe de pădure.

În acest fel, după un timp, el s-a-ntărit, a crescut mare. S-a făcut priceput în toate; și avea cam unsprezece ani, când a început să lecuiască – întâi cu arta învățată de la centaurul bătrân, apoi prin iscusința sa – pe muntenii din Pelion, de multe și felurite boale.

Vestea că fiul lui Apolo este în Epidauria, tămăduind de multe boale pe oamenii ce merg la el, s-a răspândit în toată lumea.

Veneau acolo mii și mii, dornici să-și caute vindecarea. Și mulți dintr-înșii și-o găseau.

— Asclepio, îi ziceau ei, tu nu ești un erou de rând. Te ridici peste olimpieni. Ei trimit boli și suferințe, pe care tu știi să le vindeci. De aceea îți vom ridica un templu mare, unde tu vei fi cinstit mai mult ca zeii, deși ești pământean ca noi.

Și-n Epidauria, pe o culme, i-au ridicat un templu mare. Aici se grămădeau bolnavii în fața porților deschise; și Asclepio se străduia să le aducă ușurare. Slujba ce se făcea aici era de lecuirea bolii. Asclepio, în acest templu, s-a-ndeletnicit, se spune, cu arta grea a hirurgiei.

Și s-a-ntâmplat, se povestește, un lucru neobișnuit. Feciorul zeului luminii, mergând, cândva, la un bolnav, văzu în drumul său un șarpe. Șarpele i se-ncolăci pe bățul de călătorie. Asclepio îl lovi c-o piatră. Șarpele se descolăci și repede își dete duhul. Dar nu trecu nici un minut și, iată, se ivi șerpoaica – perechea șarpelui ucis. Ducea un fir de iarbă-n gură. Cu acest fir atinse limba șarpelui ce zăcea zdrobit. Acesta prinse la loc viață și amândoi pieriră într-o gropiță, sub pământ. Asclepio băgă de seamă ce fel de iarbă adusese șerpoaica să-și învie soțul. O adună plin de răbdare. O cercetă, să vadă bine ce fel de însușiri avea. Făcu din ea un leac anume, scăpând pe o mulțime de oameni, care erau pe pragul morții.

Legendele spuneau că el ar fi înviat atâția morți, încât se pustia Infernul. Tartarul rămăsese gol. Și chiar Câmpiile Elisee nu mai primeau destule umbre. Oamenii cei căutați de moarte fugeau în Epidauria și se rugau plini de nădejde:

— Tu, fiu al zeului Apolo, dă-ne și nouă să sorbim din sucul fermecat al vieții. Nu vrem să fim nici unul pradă zeului morții cel hapsân. Mai bine e pe lumea asta, unde putem zâmbi în voie, fără să fim pândiți de Hades.

Și Asclepio le dăruia miraculoase băuturi care-i făceau nemuritori.

HADES CERE ÎN DAR MOARTEA LUI ASCEPLIO

Și oamenii se bucurau de leacurile dăruite de Asclepio în templul său, dar Hades, zeul mohorât, Tanatos, cel cu aripi negre, și geniile infernale se jeluiau necontenit.

— Ce se întâmplă acolo, sus? Cine-i netrebnicul acela ce-i fereşte pe pământeni să nu mai cadă-n gheara morții? Ce o să ne facem în Infern, dacă nu mai coboară nimeni? Dacă rămânem numai noi, fără supuși și fără sclavi?

Și Hades, tare supărat, s-a urcat pare-se-n Olimp sau l-a chemat numai pe Zeus:

— Lumea am împărțit-o-n trei: Poseidon apele din mări, eu tot ce este sub pământ, iară tu, Zeus, ai rămas stăpân pe cer și pe Olimp. Numai că tu și cu Poseidon v-ați luat ce este mai plăcut. Eu stau în bezne, socotind ziua și noaptea numai morți. Și acum, acum nu-mi mai rămân nici umbrele de pe pământ. Nimeni. Nimeni – auzi, tu, mare Zeus? nimeni nu vine în Infern!

— Cum asta? Ce s-a petrecut? a rostit Zeus mâniat. Nu mai mor oameni? Pentru ce? Destinul lor e hotărât. Nici eu nu îndrăznesc să-l calc. Ei trebuie să-mbătrânească; și-apoi să piară, rând pe rând.

— Destinul zici? a răspuns Hades. Mă faci să râd, mărite Zeus; și nici un zâmbet n-a-nflorit pe fața mea, de când mă știu. Oamenii vor să dobândească, la fel cu zeii, nemurirea și tinerețea veșnică. Să stăpânească și-n Olimp. Ce? L-ai uitat pe Prometeu? Și pe Heracle l-ai uitat și pe alți eroi asemeni lui, care-au călcat poruncile destinului neînduplecat și ale zeilor cerești, făcându-ne ades de râs spre mulțumirea și folosul netrebnicilor muritori? Asclepio mai mult ca toți a născocit, cu mintea lui iscoditoare, leacuri, care dau pământenilor și tinerețe, și vigoare. Ba, lecuindu-i chiar de boli, le dăruiește nemurirea.

— Cum? Unde e? Să-l văd și eu, răcni Zeus, scos din fire, lovind cu sceptrul într-un nor, încât se clătină Olimpul și cerul tot și-ntreg pământul scăldat de mările adânci.

— Uite-l, i-acolo, a zis Hades, pe țărmurile Aticii, tocmai a ridicat un mort. Îi toarnă-n gură băutura, care o să-i întoarcă viața. Îl va scăpa de-mbrățișarea înaripatului Tanatos, pe care l-am trimis anume, ca să îi soarbă răsuflarea. Ei, ce spui, Zeus? Ce mai spui?

— Așa e. Da. Îl văd și eu! grăi Zeus înverșunat.

Și-ntr-adevăr, se povestește că Asclepio, în acea clipă, se străduia să dea iar zile unui voinic, lui Hipolit, feciorul regelui Tezeu, ucis din uneltirea

Fedrei.

Iar Zeus, când a zărit asta, a prins în mână un mănunchi de fulgere nimicitoare și le-a zvârlit în Atica. Asclepio a fost lovit. Focul ceresc l-a mistuit, la fel ca și pe mama sa. N-a mai rămas din el decât o grămăjoară de cenușă, pe care-a risipit-o vântul și a spălat-o apoi ploaia.

S-a dus, neapucând să spună celor din jur cum pregătea acele băuturi din ierburi.

O! Cum s-a-ndurerat Apolo, văzând pe fiul său murind sub fulgerele olimpiene!

Atunci, precum cântau poeții, el s-a unit, ca răzbunare, cu alți trei zei nemulțumiți: Hera, Poseidon și Atena; și au încercat să se răscoale contra stăpânului lor, Zeus. Ba, ar fi vrut să-i și răpună pe toți ciclopii făurari, ce-n atelierele divine făureau fulgere lui Zeus.

Blestemul regelui Flegias îl lovea astfel rând pe rând – căci Zeus i-a pedepsit fapta, făcându-l simplu salahor, și, împreună cu Poseidon, a trebuit să înalțe zidul unei cetăți numită Troia.

Asclepio a rămas mort. Hades a vrut să-i ia și umbra și s-o arunce în Infern, poate și-n Tartar, ca osândă. Să stea acolo cu Tantal și cu Sisif și cu ceilalți, care se chinuiau de veacuri. Însă a mijlocit Atena pe lângă tatăl său ceresc, și Zeus s-a-nduplecat. Așa, Asclepio a fost și el urcat pe boltă sub forma unei constelații.

Soția lui, Epioneea[{3}], și fetele: una Higieea, iară cealaltă Panaceea, și doi băieți, medici vestiți în marele război din Troia[{4}], s-au adunat ca să-l jelească și să-i cinstească amintirea, urmându-i mai departe calea.

Spre slava lui, s-au clădit apoi sute și sute de sanctuare și temple mari, împodobite, ce se numeau asclepioane.[{5}] Cel mai măreț din toate acestea era în Epidauria. Templul avea grădini splendide, capele, altare și statui, stele votive, monumente, ba și un teatru renumit, unde se adunau elinii la sărbători strălucitoare de două ori în zece ani.[{6}]

Aceste temple și sanctuare erau clădite pe înălțimi, unde și aerul e proaspăt, unde sunt ape de izvoare.[{7}] Aici bolnavii, când veneau, erau primiți de asclepiazi, străjuitori ai templului, și îngrijiți cu devotament, cum făcuse și Asclepio.[{8}]

Iată de ce, din tot Olimpul, nici un zeu n-a avut atâtea temple și opere de artă, câte i-au ridicat elinii acestui drag lecuitor, pe care lumea de altădată l-a mai numit Soter – adică salvator.

Note:

{1}↑ Aceasta era legenda corbului, prin care elinii își explicau culoarea neagră a penelor.

{2}↑ În limba greacă Asclepio înseamnă alinătorul, cel care poate să vindece durerile. Romanii au derivat din numele lui Asclepio pe acela, mai cunoscut, de Esculap.

Prin persoana legendară a lui Asclepio, oamenii din antichitate legau direct mijloacele de vindecare cunoscute pe atunci de forța solară. De altfel, până astăzi se spune și la noi că „unde intră soarele, pleacă doctorul“. Ei vedeau și puterea lecuitoare a unor buruieni și știau că, fără lumina și căldura soarelui, acestea n-ar fi putut să crească, nici măcar să răsară.

{3}↑ Epioneea înseamnă liniștitoarea – pe grecește, Higieea, adică sănătatea, a dat în limba noastră cuvântul igiena, cea necesară pentru menținerea sănătății. Iar Panaceea se tâlcuiește prin cea care lecuiește totul, de aici termenul de „panaceu“.

{4}↑ Cei doi, medici care au însoțit oștirile în războiul troian se numeau Mahaon și Padaliro.

{5}↑ S-au găsit până acum cam trei sute de asclepioane – temple închinate acestui legendar vindecător al omenirii. Astfel de asclepioane au fost la Atena, Cos, în Pergam și în alte multe locuri. Ele au fost însă cu siguranță și mai multe, dar unele s-au dărâmat și altora li s-a schimbat destinația.

{6}↑ La Epidauria se găsea și statuia făcută de artistul Trasimede, care-l înfățișa pe Asclepio-Esculap ca zeu al sănătății. El ședea pe un tron, ținând într-o mână șarpele, și în cealaltă un baston. La picioare avea un câine. Câinele era simbolul fidelității datorate de medic bolnavului pe care-l îngrijește. Bastonul ne arată că medicul trebuie să-i viziteze necontenit pe suferinzi. Iar șarpele întruchipa pentru cei vechi reîntinerirea, ce se poate căpăta prin leacuri. O copie după statuia lui Trasimede se găsește și astăzi la Atena.

{7}↑ Fără îndoială că templele se așezau prin locuri unde se găsea aer foarte bun și, uneori, chiar ape minerale.

{8}↑ Bolnavii ajunși în asclepioane erau puși la un regim de hrană foarte chibzuit, iar igiena juca un rol mare. Nu se putea intra în templu decât bine spălat. De altfel, copila cea mai dragă a zeului era Higieea. Ea este nelipsită

în grupurile statuare, basoreliefuri, picturi, și chiar în efigii și monede, de lângă tatăl său. Alți suferinzi urmau să facă și exerciții corporale: jocuri, alergări, lupte. Iar cei obosiți sau bolnavi la minte erau trimiși să se distreze în teatrul din Epidauria. În acest fel, sanctuarele lui Asclepio aveau de fapt un caracter laic, erau un fel de sanatorii ale antichității, și asclepiazii primii medici. La Cos, urmând drumul lui Asclepio, i-a lecuit pe oameni faimosul Hipocrat, socotit întemeietorul medicinii științifice. Asclepiazii, alinătorii suferințelor, reprezintă pe fiii soarelui, pe oameni, care se pot vindeca pe ei înșiși, fără intervenții divine, prin priceperea și forța lor omenească. Iar Asclepio în sine este simbolul biruinței nobilei științe a medicinii, creată tot de oameni, împotriva molimelor oarbe, a bătrâneții și morții, pricinuite de forțele naturale pe care le reprezentau olimpienii. O imagine artistică, grăitoare în acest sens, o avem în statuia care se găsește la Ermitaj, în marile galerii de artă din Leningrad. Asclepio-Esculap este înfățișat aici ca un om matur, cu barbă și cu o față gânditoare. Artistul l-a creat încărcat de preocupări. El pare că își frământă mintea ce noi mijloace ar mai putea găsi pentru lecuirea suferințelor oamenilor. Opera aceasta întruchipează mai bine decât altele efortul medicinii, truda atâtor învățați, pașii progresului în știință. Este lesne de înțeles de ce elinii au dat acestui legendar întemeietor al artei medicale simbolul de semizeu și, câteodată, chiar de zeu.

MELEAGRU

Legenda despre eroul Meleagru se-ncepe într-un ținut numit Etolia, udat de râul Aheloul.[1]

Acest ținut muntos era sărac, afară de o fâșie de pe coastă, care era bogată-n grâne, plante aromate și livezi. Dar fructele și grânele nu ajungeau aproape niciodată pentru hrana celor de jos. Deși munceau cu îndârjire! Deși-i rugau pe zei să le dea roade!

Norocul lor era doar unul: prin munții țării etoliene umblau sălbăticiuni destule. Trăiau pe acolo căprioare subțiri și iuți și mlădioase; iepuri cu blana cenușie; lupi hămesiți și vulpi viclene. Toți vânătorii aveau de lucru iarna și vara deopotrivă. Așa se mai sălta obștea din foamete și sărăcie.

Iar regele, stând în orașul cu faimă mare, Calidonul, putea să-și strângă avuție din ce-i agoniseau supușii.

În acel an, când se începe legenda despre Meleagru, s-a întâmplat ca etolienii să aibă holde cu duiumul. Se legănau pe țarini grâne cu spice grele, aurite, ca părul darnicei Demetra – zeița soră a lui Zeus, ce-i ocrotea pe agricultori. Și pomii erau plini de fructe: mere, și pere, și gutui. Și vița se-nsorea pe coaste, făgăduind vin mult și dulce.

Ar mai fi aici de adăugat că regele din Calidon este, după poeți, întâiul ce a cultivat vița de vie. Dionisos, trecând pe acolo, îi dăruise un lăstar. Iar regele îl înmulțise, făcând dintr-un lăstar o vie, care dădea vin din belșug. De atunci regele Calidonului a luat numele de Eneu.[2]

Deci, bucurându-se Eneu că zeii îi dădeau prilejul să strângă, prin supușii săi, atâtea roade, a hotărât să-i răsplătească. Le-a aprins focuri pe altare, făcând nenumărate jertfe.

Numai că-n marea-i veselie, văzând atâtea avuții de roade ce trebuiau strânse, uitase tocmai de zeița ce ocrotește vânătoarea, fiica lui Zeus și a Letei.

ARTEMIS TRIMITE MISTREȚUL ÎN CALIDON

Și cum să uiți tocmai de ea în țara unde vânătoarea era un meșteșug de seamă?

S-a mâniat grozav zeița și n-a stat mult să se gândească.

Și, prin voința-i olimpiană, s-a năpustit spre Calidon o fiară cruntă, monstruoasă, urmașă a mistrețului răpus în luptă de Tezeu.[3]

Ochii săi roșii, plini de sânge, erau scânteietori ca focul. Coama zbârlită-i semăna cu o culme presărată toată cu sulițe și cu săgeți. Din botul său curgea o spumă care-i albea pieptul puternic. Și răgete scotea cumplite, cenfricoșau pe etolieni. Și fulgere păreau să iasă din gura lui mereu deschisă; căci iarba, cât era atinsă de arzătoarea-i răsuflare, se vestejea și se usca.

Mistrețul a-nceput să scurme prin holdele aproape coapte, dând jos și tăvălind în țărână spicele blonde și bogate. Zadarnic mai pregăteau ei aria pentru treieriș. Grânarele aveau să fie la fel de goale ca înainte. Iar fiara, după ce a călcat holdă cu holdă sub picioare, a urcat coasta către vii. Strugurii, care străluceau roșii și galbeni pe lungi coarde, au fost zdrobiți, siliți să-și piardă sucul lor dulce-mbătător, sub râtul fiarei ațâțate. Măslinii, smulși din rădăcină, își prăpădeau și ei, pe vale, rodul cel verde și gustos, și ceilalți pomi erau, de asemeni, trântiți, cu frunza ofilită și fructele pierdute toate.

Dar monstrul tot nu-i mulțumit. Furia sa parcă se-ntețește. Lovește turme și cirezi, pe care câinii și păstorii nu izbutesc să le ferească de colții lui distrugători.

Oamenii fugeau și se ascundeau în Calidon, cetatea mare, cea stăpânită de Eneu. Femeile presimt urgia și foamea care-o să urmeze, și plâng amarnic lângă ziduri, ținându-și pruncii strânși la sân. Iară bărbații, cu ochii tulburi, le stau alături, le privesc și jalea le îneacă pieptul.

Nu mai era nici o nădejde ca să se curme ispășirea. Cine-ndrăznea să se ridice contra zeiței Artemis?

Atunci s-a îndreptat spre oameni viteazul tânăr Meleagru.

— Îngăduiți-mi, a spus el, s-adun o mână de viteji de prin regatele vecine și să începem vânătoarea mistrețului ce pustiește pământul nostru etolian. Îi voi chema pe cei mai vrednici: Tezeu, eroul din Atena; Piritou, regele Iapit; Castor și Polux de la Sparta; Iason din Iolcos și Iolau, nepotul marelui Heracle. Fără să amintesc de alții, ca Telamon, Peleu, Admet și o copilă arcadiană, neîntrecută la vânat, ce se numește Atalanta.

ALTEEA SE ÎNVOIEȘTE CU PLECAREA FIULUI SĂU

Să fie așa cum gândești tu, au glăsuit mai toți bătrânii. Rege Eneu, tu ce ne spui? Soția ta, mândra Alteea, nu ne dă oare nici un sfat? Nu ne ajută la nevoie, lăsând pe fiul ei să plece la vânătoarea asta mare?

— Îl las, a dat răspuns Alteea. Nu mă tem pentru viața lui, știu că-i puternic, priceput în meșteșugul vânătoarei și-i îndrăzneț. E fiul meu. I-a-

nsoțit pe argonauți, când au adus lâna de aur. A fost și-n alte bătălii și nu i s-a-ntâmplat nimic, căci am o vrajă, ce-l ferește de moarte, pentru totdeauna.

Într-adevăr – deși soție a regelui din Calidon – și ea fusese amăgită de zeul Ares după nuntă. Iar Meleagru se născuse, nu ca fecior al lui Eneu, ci ca odraslă a lui Ares. El era deci nepotul Herei și al lui Zeus, olimpianul. Dar numai mama știa taina și zeul care pângărise palatul regelui Eneu.

După ce fiul se născuse, veniseră-n a șaptea noapte cele trei fete ursitoare. Una-i urase bărbăție și o soție minunată. A doua și mărinimie și dragoste de patrie. Ultima azvârlise-n flăcări, în focul sacru – ce ardea, acolo-n mijlocu-ncăperii – un lemn de frasin, alb și neted și glăsuise mamei astfel:

— Odrasla ta și a lui Ares își are viața zăvorâtă-n acest lemn de frasin alb. Când lemnul alb, zvârlit de mine, se va preface în cenușă, flăcăul tău o să se stingă și va purcede către Hades.

Mama, atunci, înspăimântată, părăsind patul de lăuză, a scormonit cu mâna goală între cărbunii de pe vatră și a smuls lemnul alb de frasin, care-ncepuse să și ardă. L-a stins în amfora cu apă și a poruncit să i se facă, de către meșterii cetății, iute, o lădiță de aramă. Acolo a închis regina lemnul adus de ursitoare. Iară lădița a ascuns-o într-un ungher, cel mai ferit din tot palatul lui Eneu.

Iată de ce n-avea Alteea teamă că o să-i moară fiul. Știa că nu o să se întâmple nimic rău, cât ținea lemnul ferecat bine în lădiță.

EROII SE STRÂNG ÎN CALIDON

Și dădu pe urmă Meleagru veste-n orașele Eladei că se pornește vânătoarea. S-au strâns în Calidon eroii, și printre ei, spuneau aezii, și o copilă, Atalanta.

Ea – fiica regelui Tegeu – de fapt, fusese părăsită de tatăl său, când era mică, într-o pădure-ntunecoasă. Tegeu vroia să aibă-n casă numai băieți și nici o fată. Dar Atalanta, norocoasă, a fost găsită de o ursoaică, ce tocmai își pierduse puii. Și fiara a hrănit copila, cea lepădată de un rege – lăsând-o mai întâi să sugă și deprinzând-o, mai pe urmă, ca să culeagă din pădure zmeură, mure și afine, și să găsească, în stejari, stupii cu fagurii de miere.

Fata era încântătoare. Purta pe ea doar un veșmânt scurt, prins pe umeri cu o agrafă – ca și zeița Artemis. Părul era-nnodat pe ceafă, cu simplitate, fără dorința de-a plăcea. Iară pe spate atârna o tolbă scumpă de argint, umplută toată cu săgeți.[{4}]

Și fata asta grațioasă, cu voinicie de bărbat, avea să fie, fără voie, pricină de nenorocire pentru eroul Meleagru – cum se va vedea numaidecât.

Strângându-se dară vitejii în Calidon, s-a întins ospățul, cum cerea datina străbună, și au petrecut toți nouă zile și nouă nopți, fără-ncetare. Dar, cum s-a terminat ospățul, în dimineața următoare, au și pornit la vânătoarea monstrului care pustia ținutul regelui Eneu.

Răsplată trebuia să aibă, cel care dobora mistrețul: pielea și capul lui hidos.

În apropiere de oraș s-ar fi aflat, spuneau aezii, și o pădure-ntunecată, în care nu intrase omul, nu retezase vreun copac. Pădurea se-ntindea pe coastă, de parcă priveghea câmpia. Și într-acolo lătrau câinii, mirosind urmele de fiară.

LUPTA SE PORNEȘTE

Dar nici nu s-au pornit hăitașii să strige și să facă zgomot, lovind tamburii de aramă, c-a răsunat un grohăit.

Și dintr-o vale se ivește mistrețul înfricoșător, pornind în goană către oameni. Cu trupul său lovind copacii, el îi îndoaie sau îi frânge, rostogolindu-i prin pădure.

Monstrul dă buzna între câinii, care i se ațin în cale și se trudesc să-l oprească. Cu colții aprigi risipește întreaga haită într-o clipă.

Mai arzător decât un fulger s-azvârle apoi spre viteji, și doi își pierd îndată viața.

Castor și Polux, călărind pe armăsari albi, înspumați, îl urmăresc, dar în zadar. Tezeu își cumpănește lancea. Însă mistrețul e mai iute ca vântul ce aleargă iarna peste colinele Eladei, și, cum zvâcnește prin pădure, e foarte greu de nimerit. Lancea se-nfige-ntr-un copac.

Acum mistrețul își ascute colții tăioși și lucitori într-un stejar înalt și gros, al cărui lemn e străpuns lesne. Botul lui parcă aruncă flăcări. Ochii săi mici și sângeroși sunt plini de pofta de a ucide, și, mugind surd, el se avântă, printre copaci, din nou, spre oameni.

Mulți dintre hăitași și luptători au însângerat pământul, mai ales tineri etolieni, ce-l însoțesc pe Meleagru.

Și nu se vede vreun sfârșit primejdioasei vânători.

Dar cea mai sprintenă în luptă, printre flăcări, e arcadiana, copila regelui Tegeu, fermecătoarea Atalanta. Ea nu se lasă. E în frunte. Înconjură cu grijă

fiara, și când nici nu gândeau cu gândul, săgeata-i zbârnâie-n văzduh și se înfige sub urechea monstrului înfricoșător.

Fiul lui Ares vede fapta și strigă tare spre fecioară:

— Tu, preafrumoasă Atalanta, ai lovit cea dintâi mistrețul. Acum pieirea lui e aproape și marea cinste a vânătoarei, trofeul, tu îl vei avea!

Bărbații câți erau acolo s-au roșit până la urechi. Iar unul a răcnit cu ciudă, sărind cu o secure-n mâini, în drumul monstrului rănit:

— Voi, tineri luptători, priviți cum lovitura de bărbat e mai presus decât aceea pe care-o dă o biată fată, și gloria de-a răpune fiara cea ocrotită de Artemis mi se cuvine numai mie.

Abia și-a sfârșit el cuvântul, că fiara i-a sărit în piept. Și-a înfipt adânc colții ei lungi, mai înainte ca securea s-o poată atinge cât de cât. Și l-a lăsat în iarbă mort pe tânărul cutezător.

CEARTA DIN PRICINA ATALANTEI

În timp ce monstrul grohăia, căutând noi victime-n pădure, și-a încordat și Meleagru arcul său mare și a tras. Și cum era un ochitor mai priceput decât mulți alții, una dintre săgeți s-a-nfipt până-n plămânul stâng al fiarei. Botul i s-a umplut de sânge și, ametită, încerca să se sucească și să-și smulgă săgeata care-i scurgea viața.

Văzând că fiara nu mai poate să se ascundă prin hățișuri, toți vânătorii au țintit roi de săgeți asupra ei. Iar Meleagru, cu o lance, a mai lovit-o în grumaz și-a doborât-o la pământ.

Cu sabia i-a tăiat capul, i-a jupuit pielea țepoasă și – după cum făgăduise, în timpul luptei – le-a întins, pe amândouă, Atalantei.

— Primește premiul și cinstirea. Ești vânătorul cel mai bun care se află în Elada, a grăit el și i-a zâmbit.

Ea s-a împurpurat la față de bucurie și plăcere și l-a privit pe Meleagru cu ochii săi strălucitori. Poate a vrut să-i și răspundă. Însă atunci s-a auzit un glas înverșunat de ură:

— Stai, Atalanta, nu-ndrăzni să răpești drepturile noastre, și nici onoarea nu ne-o lua. Să nu crezi, fiindcă ești frumoasă, că poți să smulgi premiul râvnit de noi, ceilalți, venind aici.

Cel ce vorbise era rege într-un oraș învecinat.[5] Puterea lui se întindea peste războinicii cureți. El era frate cu Alteea, soția regelui Eneu – fiind deci unchi bun lui Meleagru.

— Tu, ce ești frate mamei mele, s-a necăjit fiul lui Ares, să nu cutezi a urgisi, în fața mea, pe Atalanta. Altminteri …

— Altminteri, ce? Nu crezi cumva că mă voi teme de sabia ce o porți în mână?

Și nu s-a mulțumit cu vorba. I-a smuls îndată Atalantei trofeul dăruit de fiul zeului Ares și al Alteei.

A început o ceartă mare și bătălie mai pe urmă. S-au rotit săbiile prin aer. Iar Meleagru, ca orbit, n-a mai putut să țină seamă că-n fața lui era chiar unchiul, la care ținea mult Alteea. Ci l-a străpuns, în piept, cu vârful săbiei sale-nsângerate – ce retezase, de curând, capul mistrețului răpus.

După această întâmplare, care i-a întristat pe toți, eroii cei veniți anume din depărtare, ca să ia parte la vânătoarea asta mare, și-au luat în grabă rămas bun. S-au despărțit și au plecat care-ncotro, spre țara sa. Cu ei s-a dus și Atalanta, copila regelui Tegeu, ce avea încă în ochi lacrimi.

NĂVALA CUREȚILOR ȘI ULTIMA BIRUINȚĂ

Dar cum s-au depărtat vitejii din Calidon, și a rămas singur, a sunat toba de război Meleagru, voinicul nostru.

Cureții din vecinătate îi atacau pe etolieni. Războiul a-nceput cu furie. În fruntea oștii etoliene era eroul Meleagru. Numai că mama sa, Alteea, din dragoste pentru fratele ei ucis, blestema, îl blestema pe Meleagru și cerea zeilor, lui Hades și soției sale, Persefona, să-l pedepsească, să-i ia viața.

Și aflând asta, Meleagru atât de mult se-ntristase încât nu mai vroia să lupte.

Se retrăsese în cetate și, zăvorât într-o cămară, lângă soția-i, Cleopatra, pusese sabia alături, lăsând în voia sa războiul, lăsând poporul de cureți să-i biruie pe etolieni.{6}

Și, într-adevăr, în scurtă vreme, supușii regelui curet sparg porțile în Calidon.{7}

Abia atunci, Cleopatra, soția cea iubită, ce stătea înaintea lui îngenuncheată, iar lacrimile îi curgeau fierbinți, șiroaie, pe obraz, îl clatină din hotărâre, spunându-i vorbele acestea:

— Nu vezi, iubite Meleagru, cum sunt răpuși toți etolienii, pe care tu ai vrut să-i scapi de fiară, de mistrețul hâd? Nu sări la luptă pentru ei? Femeile sunt luate roabe. În curând am să cad și eu. Vrei să mă vezi târâtă-n

ștreanguri, de vreun dușman, ba chiar silită să-l slujesc ani îndelungați, stingându-mă nefericită?

Cu o tresărire, Meleagru a luat din nou sabia-n mână.

— Piere poporul etolian? a strigat el.

Și revenindu-și de îndată, s-a-nfățișat dușmanilor în pragul ușii, glăsuind:

— Hai să vă măsurați acuma iarăși cu mine, lașilor!

Și sabia i s-a-nfipt în cel dintâi oștean curet, apoi în alții, și în alții. I-a pus pe goană.

Ei țipau, și, risipindu-se-n ogradă, fugeau ca niște potârnichi.

Câți mai trăiau dintre supușii regelui de la Calidon s-au avântat din nou în luptă.

În puțin timp au biruit.

Eroul își salvase orașul și tot ținutul etolian, la rugămintea Cleopatrei, soția sa mult credincioasă. Dar viața lui se va curma.

Și asta pentru că Alteea, în timp ce-și blestema feciorul, luase lădița de aramă. Din ea desferecase lemnul adus cândva de ursitoare și-l aruncase-n focul sacru.

Lemnul arsese-n vremea asta, cât timp luptase Meleagru și-i învinsese pe cureți. Iar la sfârșitul bătăliei, lemnul cel alb se prefăcuse într-o movilă de cenușă. Și tot atunci, chemat desigur de Artemis neînduplecata, în slăvi s-a și ivit Apolo. A luat din tolbă o săgeată și l-a țintit pe Meleagru în inima-i înflăcărată.

Iar el, având în piept săgeata și mistuit de focul ei, s-a clătinat ca un stejar, pe care un topor avan l-a retezat din rădăcini. A căzut jos și a murit.

Mama, Alteea, și-a vârât sub sânul stâng un fier tăios, plătindu-și astfel vina sa.

În vremea asta, Cleopatra, îndurerată se urcase pe o stâncă-naltă și de-acolo s-a aruncat între prăpăstii.

Surorile lui Meleagru, văzând această întâmplare, și-au smuls podoabele de aur și s-au pornit să se jelească pe rugul fratelui ucis.

Dar Artemis cea nemiloasă s-a necăjit nespus de tare că fetele plângeau atâta pe fratele lor, Meleagru, cel doborât din voia ei.

Și, printr-o vrajă neștiută, le-a prefăcut în niște păsări, care rostesc cu țipăt jalnic: păcat! păcat! păcat! și care au pe aripi pete, ca niște lacrime vărsate.[{8}]

Spre cinstea marelui erou ce i-a salvat și de mistrețul zeiței Febe Artemis și de cureții ucigași, aezii din Etolia au cântat imnuri minunate, iar sculptorii l-au dăltuit în marmure nepieritoare.{9}

Note:

{1}↑ Astăzi Etolia este cunoscută sub denumirea de Misolonghi, iar râul care o udă se cheamă Aspropotamos. Numele său vine de la cel dintâi stăpânitor elin, ce s-a numit, după legendă, Etol, fiul lui Endimion, un alt personaj mitologic.

{2}↑ Oineu – Eneu – înseamnă producător de vin, viticultor. Enos e vinul pe grecește. De aici vine numele științei ce se ocupă cu vinificația: enologia.

{3}↑ Legenda a fost cântată de poetul roman Ovidiu în „Metamorfoze“.

{4}↑ Așa cum este descrisă Atalanta de Ovidiu o vedem și acum în Muzeul Luvru, sculptată de un artist antic. Fata este înfățișată alergând pe o câmpie. Piciorul stâng abia atinge pământul plin de ierburi fragede. Goana, mișcarea elegantă cu care își apleacă trupul o fac pe fată înzecit de frumoasă. Și, fără voia noastră, îi dăm dreptate lui Ovidiu, care spunea despre Atalanta că putea să fie și o fată cu putere de bărbat; dar și un voinic, cu frumusețe de fecioară.

{5}↑ Orașul Pleuron.

{6}↑ Homer cânta în „Iliada“ scena aceasta, în chip neasemuit:

Cât se bătu într-ai săi bărbatul luptaciu Meleagru
Rău pătimiră cureții; ei nici nu putură să ție
Piept în afară de zid, cu toată mulțimea. Ci-n urmă
Fu Meleagru cuprins de mânie, de patima, care
Și-altora-nvăluie mintea, deși au temei la gândire.
Și clocotind de necaz pe maică-sa însăși, pe Alteea, Sta huzurind la nevasta cea chipeș-a lui, Cleopatra.
Sta Meleagru la ea mistuindu-și amarul mâniei
Tare-ndârjit de blestemul mamei, căci ea de mâhnire
Mare cuprinsă, că el pe fratele ei omorâse, Zeii chema și izbind cu pumnul adesea pământul
Sta istovită-n genunchi și cu sânul stropit de plânsoare.
Dânsa cerea de la zeii din iad, Persefona și Hades, Fiului moarte să-i dea

Fapta acesta ca o mamă să ceară moartea fiului său, chiar în legendă, i-a

uimit deseori pe oameni. Actul s-ar putea explica prin aceea că la elini mai existau încă, din timpuri foarte depărtate, urme de matriarhat. Rolul principal într-o familie îl juca, în epoca aceea, mama. Fratele ei era o rudă mai apropiată decât oricare alta, și omorârea lui știrbea prestigiul de stăpână al mamei. Deci crima asta trebuia să fie aspru condamnată, oricine ar fi fost făptașul – chiar dacă era feciorul ei.

{7}↑ Precum ne cântă tot Homer:

Larmă și pocnet la porți, la Calidon răsună, cureții
Bat în cetate la turnuri. Se roagă de dânsul etolii
Staroștii și trimit preoți fruntași după el ca să iasă
Și să-i ajute, și-i juruie o mare răsplată; pe unde-i
Mai roditoare câmpia cetății, acolo-l îmbie
Ei să-și măsoare mândrețe de țarină pentru moșie, Loc de pogoane cin'zeci, jumătate să-l aibă de vie, Iar jumătatea cealaltă să-i fie pământ de arătură.
Tot stăruia și Oineu călărețul, bătrânul său tată;
Sta el în pragul iatacului înalt și ale ușii canaturi
Le zguduia, și-n genunchi pe fiu-și ruga să-l ajute.
Mama, surorile tot îl rugau; în zadar, că mai tare
Sta împotrivă, în zadar îi făcură fierbinte rugare
Chiar și prietenii lui mai iubiți și mai vrednici de cinste, N-a fost cu putință și chip să înduplece pe Meleagru
Până ce nu izbutiră să-i bată-n odaie cureții
După ce zidul urcară și aprinseră marea cetate.
Cade bocindu-se atunci și-l roagă pe el Cleopatra, Spune ce rău i-amenință, cum intră-n cetate dușmanii, Cum pe bărbați îi ucid, cum spulberă-n flăcări orașul, Cum pe copii îi robesc și femeile-ncinse pe șolduri
Inima lui tresărind la auzul atâtor amaruri, El luă armele atunci și îndată ieși la bătaie
Și izbăvi pe etoli de ziua cea neagr-a pieirii.

{8}↑ Referire la bibilici sau pichere, care au parcă aripile și penele stropite de lacrimi și care țipă necontenit, de parcă ar căina pe cineva. Așa explica legenda apariția acestei specii de pasăre. O legendă asemănătoare se află și în folclorul nostru pe seama acestor păsări.

{9}↑ Sculptorul elin Scopas din sec. IV î. Hrist. l-a dăltuit în marmură. O copie a acestei statui se mai găsește în Muzeul Vaticanului din Roma. Eroul este în pădure, după victoria lui atât de greu dobândită. Capul oribil al

mistrețului este pe un butuc alături, câinele care-l însoțise la vânătoare cată, plin de credință, spre stăpân. Fața eroului, senină, se îndreaptă însă probabil către solia din Calidon care îi mulțumește pentru că a scăpat ținutul etolian de monstrul înfiorător. Dar tobele răsună tare și toți îl roagă pe Meleagru să pornească din nou la luptă, în fruntea oștirii etoliene, și să-i oprească pe vrăjmașii cureți care le amenință cetatea. Statuia este făcută în așa fel, încât aștepți ca Meleagru să se miște, să-și deschidă gura și să răspundă spre solie:

— Luați armele, și să pornim!

ORFEU ŞI EURIDICE

În Tracia[{1}] muntoasă a vieţuit, se spune, primul dintre aezi, cel dintâi cântăreţ de imnuri din Elada.

Cântăreţul acesta a fost numit Orfeu. El s-a născut în casa unui rege, Eagru, ce-i cârmuia pe traci. Iar mama lui a fost gingaşa Caliopa, muza ce inspira poezia epică şi arta de-a vorbi frumos şi mişcător. Muza a fost o vreme soţia lui Eagru.

Atâta că Orfeu, deşi născut în casa regelui trac Eagru, avea şi el drept tată, ca şi Asclepio, pe marele Apolo, zeul ocrotitor al cântecului dulce.

Născându-se copilul, mama i-a pus pe limbă trei stropi curaţi de rouă şi a rostit o vrajă. I-a hărăzit să poată s-alcătuiască stihuri, iar vorbele să-i curgă din gura lui ca mierea. Tatăl, zeul Apolo, i-a dăruit o liră şi i-a urat să cânte dintr-însa mai frumos ca vântul când foşneşte prin frunzele pădurii, mai cald şi mai duios decât privighetoarea în nopţile cu lună. Să nu fie-ntrecut de nici un om pe lume, când şi-o-nstruna el lira. Să cânte melodii la fel de armonioase, cum sunt acelea care îl desfată pe Zeus la ospeţe-n Olimp.

Crescând Orfeu mai mare a început să umble prin ţara lui Eagru, cu lira subţioară. Toţi câţi îl întâlneau se minunau de vorba plăcută ce o avea, ca şi de înţelepciunea pe care-o dovedea cu orişice prilejuri feciorul lui Apolo.

Astfel se povesteşte c-atunci când se certau, din pricini felurite, supuşii lui Eagru îl chemau pe Orfeu să le facă dreptate. Iar el, cu vorbe bune şi sfaturi înţelepte, împăca pe vrăjmaşi şi-i făcea să-şi dea mâna.

UN CÂNTĂREŢ FĂRĂ SEAMĂN

Iar lira lui măiastră îi fermeca pe toţi.[{2}] Cântecul său era atâta de frumos, că oamenii ascultându-l îşi uitau întristarea. Inima bântuită de prea multe necazuri îşi găsea alinare şi se înveselea.

Dar ce să spunem de oameni – când şi fiarele pădurii veneau în jurul său! Chiar râsul, cea mai crudă dintre sălbăticiuni, îşi culca botul umed de sânge pe piciorul aedului Orfeu şi îi sorbea adesea graiul melodios. Şi tot felul de păsări se adunau pe ramuri. Ba chiar, de vreţi să ştiţi, elinii povesteau că lira lui vrăjită făcea să se desprindă din rădăcini copacii. Ei lunecau pe văi şi veneau să-i umbrească fruntea îngândurată şi plină de visări. Munţii se clătinau. Pietrele se mişcau şi se rostogoleau până lângă

Orfeu, să-i ție loc de jilțuri.{3} Natura, fermecată, căuta să se apropie de aed cât mai mult și să-i asculte viersul, poemele sublime, neîntrecute încă de nimeni până atunci.

Și, devenind Orfeu flăcău în toată legea, a însoțit eroii plecați către Colhida să dobândească lâna berbecului de aur.

De n-ar fi fost cu ei feciorul lui Apolo – cu toată îndrăzneala de care-au dat dovadă vitejii argonauți – n-ar fi putut nici unul să-și mai revadă casa, părinții și copiii. Prin sunete de liră a domolit mânia unor stânci fioroase, numite Simplegade, care striveau adesea corăbiile eline. Tot el a adormit în viers moleșitor balaurul cel groaznic, care păzea-n Colhida acea lână de aur și a nimicit, prin cântec, vraja amăgitoare a unor fete-păsări, ce se chemau sirene și încercau s-afunde pe marinari în valuri.

A mai făcut Orfeu și alte isprăvi de seamă. Dar n-a luptat cu lancea sau sabia sau arcul. Arma lui i-a fost lira, și, totuși, a învins. (Isprăvile-s prea multe. Nu le mai amintim.)

Ar fi să spunem totuși că fiul lui Apolo și al muzei Caliopa s-a-ndrăgostit de o nimfă. Se chema Euridice; și-n ochii ei cei verzi îi plăcea lui Orfeu să-și scalde fericirea, privindu-i cu nesaț zile și nopți de-a rândul.

Adesea Euridice îl ruga pe Orfeu să-și reverse din liră divina-i armonie, ca ea, cu alte nimfe, să poată dănțui în tactul muzicii.{4}

Orfeu o asculta și atingea îndată coarda melodioasă c-un bețigaș de argint, făcând să izbucnească din liră un nou val de sunete vrăjite. Vroia s-o-nveselească pe preafrumoasa nimfă. S-o știe mulțumită. Nu bănuia, sărmanul, soarta-nspăimântătoare ce-i era hărăzită, peste puțină vreme; căci draga-i Euridice n-avea să aibă parte, prea mult, de bucuria ce o răspândea Orfeu, prin cântecele sale.

PIERDEREA FRUMOASEI EURIDICE

S-a întâmplat ca fata să fie îndrăgită și de un alt flăcău, un crescător de albine, pe nume Aristeu. Și, aflând Aristeu că-n casa lui Eagru se pregătește nunta, s-a hotărât s-o fure pe nimfa Euridice.

Ca să-și îndeplinească gândul acesta rău, care nu îi da pace, Aristeu s-a ascuns într-un desiș de arbori. A așteptat o vreme, precum pândește tigrul juninca din poiană și-i gata doar să sară.

Veghind plin de răbdare, iată se ivi clipa când nimfa Euridice rămase singurică. Atunci se repezi și vru s-o ia în brațe.

Nimfa, înfricoșată, văzându-l pe Aristeu din umbră cum se avântă, a și luat-o la fugă. Aristeu, îndârjit, a pornit după ea, și, cum era mai iute și c-un picior mai ager, a fost gata s-o prindă.

Atât că – din greșeală – frumoasa Euridice, sărind peste un trunchi de stejar răsturnat, nimeri într-o groapă. Aici era un șarpe cu pielea-mpestrițată și colții veninoși. Nimfa-l calcă pe șarpe. Acesta se întoarse. Se-ncolăci îndată pe glezna Euridicei și își înfipse colții, strecurându-i veninul sub pielea subțirică.

Orfeu, ce auzise țipătul Euridicei, porni și el în fugă, cu inima bătându-i ca un ciocan în piept. Ajunse doar s-o vadă pe nimfă cum se stinge.

O jale fără margini simți în el aedul, în timp ce Aristeu – acela ce fusese pricina morții ei – se mistuia-n adâncuri verzi-negre de pădure.

— Zeus, mărețe Zeus – strigă spre cer Orfeu, bătându-se cu pumnii în fruntea ca de fildeș – pogoară-te cu milă, acum, asupra mea. Dă viață Euridicei.

Dar cerul, albăstrui, rămase mut ca stânca.

Nici cântecul de liră nu mai clinti pe nimfa ce părăsise lumea.

Orfeu, trântit în iarbă, o-mbrățișa cu sete și o chema zadarnic să vie împreună cu el, acolo unde totul sta pregătit de nuntă.

Plânsul lui cel fierbinte îi zguduia pe oameni și mulți – dornici s-aline pe cel ce-i mângâiase cu viersul său vrăjit – îi glăsuiau astfel:

— Nu plânge. E zadarnic. Iubita ți-e la Hades. Asta i-a fost ursita și nu ai ce să faci. Cată să te supui voinței olimpiene.

— Nu. Nu mă voi supune! glăsui Orfeu. Voi pleca spre Infern, de-ar fi să rătăcesc pe drumuri toată viața; și am să-mi caut mireasa. Mă voi ruga de Hades. Oricât ar fi de crunt, oricât de nemilos, trebuie să-mi întoarcă pe Euridice a mea.

Luându-și pe umăr lira și un toiag în mâini, Orfeu s-a îndreptat către un mic sanctuar pe care-l avea Hermes. Acolo s-a rugat de feciorul lui Zeus, pristavul din Olimp, ca să-l călăuzească pe drumul spre Infern, și i-a jertfit un țap cu blana ca tăciunii, din turmele regale, cum cerea obiceiul. L-a proslăvit în imnuri. Apoi, fără zăbavă, a pornit iar la drum, către Peloponez.

Și, în Peloponez, la capul Tenaron[5], era o peșteră. Nici un om nu-ndrăznea să treacă pe acolo de la lăsatul serii. Credințele străvechi spuneau că-n peșteră erau furii, erinii și fel de fel de iazme, ce-i sugrumau pe oameni când încercau să intre. Căci peștera aceea era de bună seamă una din porțile spre tărâmul lui Hades.

ORFEU PĂTRUNDE ÎN INFERN

Și, poposind Orfeu la capul Tenaron, n-a vrut să țină seamă de vorbe și povețe.

— Spuneți! Asta-i intrarea spre negrele genuni, unde domnește Hades? întrebă pe localnici.

— Da, da! răspundeau ei. Însă nu cuteza, străine, să te apropii prea mult de aceste locuri. Ești tânăr. E păcat. Furiile stau de strajă. Ele n-așteaptă mult și te strâng de grumaz. Câți n-au pierit acolo! Stai. Stai. Unde te duci? Tu n-auzi vorba noastră?

— Aud. Dar nu mi-e teamă! rostea spre ei Orfeu. O caut pe Euridice. Și dorul pentru ea îmi dă puteri să lupt, să-l înfrunt și pe Hades. Am armă lira mea. Cu ea o să-ntâmpin geniile infernale, voi risipi destinul. Lăsați-mă să trec.

Și, înstrunindu-și lira, cântând necontenit, Orfeu a pășit drept spre peștera aceea care-și căsca gâtlejul umed și-ntunecat, către aria mării.

Nu s-a temut de furii, de geniile crude, pășind prin fața lor, senin și fără frică.

Și iacătă-l trecut, din peștera adâncă, într-un tărâm de umbre ciudat și misterios. Coboară pe poteci unde-i ațin piciorul tufele încâlcite de scai și mărăcini. Îl zgârie și-l rănesc.

Dar el nu ține seamă, și merge mai departe, până zărește râul cel vânăt, Aheronul. Aici erau pe țărmuri sute și mii de umbre, ce așteptau să treacă și se rugau de Haron, luntrașul cel bătrân, să-i ducă peste ape, cu barca-i putrezită. Haron cerea obolul. Cine nu i-l plătea mai rămânea pe țărmuri, rătăcind, amărât, cam o sută de ani.

Însă aedul cântă lui Haron cel ursuz, din lira sa de aur, un cântec minunat. Luntrașul se îndură. Îl trece pe Orfeu pe malul celălalt.

Acolo alte piedici. Cerberul stă de pază la porțile de aramă. Latră și urlă tare. Iar șerpii-ncolăciți pe capetele sale șuieră fioros, silindu-se să-l muște cu colții-nveninați pe fiul lui Apolo.

El își înstrună lira. Coardele ei răsună, și câinele se lasă pe burtă, la pământ. Firea lui dușmănoasă se schimbă dintr-o dată. Ochii săi cată blând. În acest chip, aedul poate să treacă-n voie către palatul unde sălășluiește Hades.

Și fratele lui Zeus îi strigă de departe:

— Cine ești tu? Ce vrei? Cum cutezi, pământene, să intri nepoftit în ținutul tăcerii?

Orfeu cată spre Hades fără de-nfricoșare, și-i spune doar atât:

— Dă-mi voie, preamărite stăpân peste-ntuneric și umbre fără viață, să-ți glăsuiesc în viers.

Și n-așteptă răspunsul ce vrea să i-l dea Hades. Ci prinde-n brațe lira cu coardele de aur, pe care i-o dăduse la naștere Apolo. Și gura lui, în care îi picurase muza stropii curați de rouă, începe să rostească stihuri mai dezmierdate ca șoapta de iubire sau somnul care prinde în brațele lui pruncul, când este legănat la sânul cald al mamei.

ZEUL HADES SE ÎMBLÂNZEȘTE

Îi povestește-n stihuri dragostea cea curată, care-l înlănțuise pentru întreaga viață de nimfa Euridice. Speranțele-nflorite ce le păstrau în inimi. Cum regele Eagru le pregătise nunta. Iar zeul Himeneu, cel ce-mplinește legea sfântă a căsătoriei, cu aripi nevăzute, venise de la Creta, unde-și avea palatul; și-și aprinsese facla. Dar facla nu arsese cu flăcăruie albă – cum cerea datina – ci răspândise numai un fum înecăcios. Asta, ca prevestire a tristei întâmplări ce urma să-i lovească.

Îi cântă Orfeu apoi de clipa neuitată când și-a văzut iubita căzută la pământ, fără de răsuflare; de gemetele sale; de jalea ce-a cuprins întreg poporul trac.

Toți câți ascultă cântul divinului aed, acolo, în Infern, nu pot să-și stăpânească suspinele din piept. Geniile infernale tac toate copleșite de preamarea durere din glasul lui Orfeu. Tantal și-a uitat foamea și setea deopotrivă; Sisif nu mai ridică pietroiul greu pe coastă, și Ixion, acela ce se-nvârtește veșnic pe o roată de aramă înlănțuit cu șerpi, rămâne nemișcat.

Întreita Hecate își șterge pe obraji o lacrimă fierbinte. Și Cora-Persefona își lasă fruntea albă pe umărul lui Hades, străpunsă de tăișul amarnicei mâhniri din viersul lui Orfeu.

— Gândește-te, tu, Hades – mai glăsuiește el, pe blând acord de liră – dacă un zeu viclean ți-ar răpi într-o zi soția mult iubită, n-ai suferi ca mine? Nu ai pleca s-o cauți? Răspunde-mi, nu căta încolo cu privirea.

În timp ce zeul tace, soția-i, Persefona, întinde către Hades o mână rugătoare și-i cere să s-aplece cu milă spre aed. Dragostea ce-l unește pe el de Euridice este cu mult prea mare. Chinul ce îl îndură Orfeu – pierzând mireasa în ziua nunții sale – este sfâșietor.

Și zeul, care altminteri nu are nici o milă, acuma se-nclină mișcat către Orfeu.

— Voi face, zice el, pentru iubita ta, ceea ce nu se cade nici unui muritor. Se va întoarce-n lume, urmându-te pe tine. Dar trebuie să-mi promiți.

— Mă leg mai dinainte să-ndeplinesc orice, îi răspunde Orfeu, cu glasul gâtuit de marea bucurie că-și va recăpăta pe scumpa-i Euridice.

Și Hades îi mai spune:

— Când vei urca, Orfeu, spre celălalt tărâm, să nu-ntorci cumva capul, să nu-ncerci s-o privești.

— Deși mă arde dorul și clipele îmi par veacuri nemăsurate, nu voi căta spre ea, dacă așa ți-e vrerea, mai spune iar Orfeu.

— Dacă te vei întoarce și vei privi spre nimfă, cu o clipă înainte de-a călca pe pământ, o pierzi pe totdeauna, a adăugat la urmă zeița Persefona. Nu mai e nici un mijloc s-o poți recăpăta.

— Așa. Așa voi face! a glăsuit Orfeu.

Deci, mulțumind lui Hades și Corei-Persefona, călăuzit de Hermes a plecat spre pământ. Știa că îl urmează și nimfa Euridice. Dar nu-ndrăznea să-ntoarcă înspre iubită capul, de teamă să n-o piardă, cum îi spusese Hades.

Mergea cântând din liră și rostind mândre stihuri; și-n minte o cerceta pe Euridice a lui: „E tot atât de albă? Mai este drăgăstoasă? Nu s-a schimbat cumva?“.

Și inima-i o dată cu lira lui cânta cântec de biruință și dor înfrigurat, în timp ce se urca înspre pământul nostru. Mai erau câțiva pași. Ce spun? Numai un pas. Și Orfeu trecea pragul din peșteră afară.

Dar în acel moment a fost străpuns de teamă. Dacă mireasa lui s-a rătăcit cumva în bezna infernală și nu e-n urma lui?

Atunci a întors capul îngrijorat s-o vadă. O vede, fericit, cum merge lângă Hermes. Vrea să-i spună ceva. Dar dalba lui mireasă, fără de nici o vorbă, însă cu brațele deschise către el – parcă l-ar fi strigat – alunecă-n Infern. De data asta însă e pentru totdeauna.[{6}]

NUMAI CÂNTECUL ÎI RĂMÂNE

Zadarnic a-ncercat din nou Orfeu să treacă de râul Aheron. Nu l-a mai luat luntrașul, cel care duce morții în ținutul lui Hades. Zadarnic s-a zbătut, a plâns, l-a implorat și i-a cântat din liră.

Hades orânduise să nu fie lăsat pentru a doua oară în sumbrul său palat.

Nefericit, Orfeu s-ar fi ascuns, se spune, în munții Traciei. Nu dorea să mai vadă în ochi nici o femeie; căci își reamintea de scumpa-i Euridice și

inima-i rănită se sfâșia mai mult.

De auzea-n pădure râsete de copile, dacă pe malul apei era cumva vreo nimfă, Orfeu își trăgea haina pe față și fugea. Ei bine, tocmai fuga le aținta pe acestea să-ncerce și s-atragă în mreje de aed.

Astfel s-au scurs cu greu vreo trei sau patru ani. Singura-i mângâiere era doar cântecul, în care proslăvea iubirea fără margini, dincolo de mormânt.

Dar se aflau pe atunci, în Tracia, bacante, frumoase însoțitoare, care-l slujeau pe Bachus, zeul cel dezmățat. Acestea nu-l iertau pe fiul lui Apolo, fiindcă-i păstra credință pierdutei Euridice.

Și cum se povestește, ele se tot iveau în fața lui, cu sila, cântând sau dănțuind sau azvârlindu-i flori legate-n buchețele. Îl ispiteau cu vorbe pline de îndrăzneală și-l pofteau la serbări închinate lui Bachus – adică la orgii.

Însă el le gonea întruna, cu dezgust. Le blestema – spunând că ele înjosesc numele de femeie – și se urca în munte, mai sus, să nu le vadă purtarea desfrânată, pe care-o dovedeau.

Atâta că nici ele nu s-au lăsat înfrânte. L-au urmărit în munte și l-au încercuit.

— De nu primești, Orfeu, să trădezi amintirea iubitei Euridice, să știi că vei muri! i-au țipat laolaltă.

— O, moartea, unde este? le-a dat răspuns aedul. Prin ea mai pot ajunge s-o văd pe Euridice.

Și auzind acestea, în ura lor turbată, amețite de vin, bacantele acelea și-au împlântat în el zecile de pumnale, cu care sfârtecau țapii sacrificați stăpânului lor Bachus.

Trupul însângerat l-au aruncat în Hebru.{7}

La timp au sărit însă și cele nouă muze, având pe Caliopa, mama lui, între ele. I-au ridicat din apă corpul său fără viață și l-au înmormântat într-un templu, Liberta, pe muntele Olimp.

Doar capul rămăsese rostogolit pe valuri, șoptind necontenit, cu buzele albite, numele prea iubit al nimfei Euridice. Iar capul său și lira au ajuns până-n Lesbos – o insulă în care a înflorit poezia.{8}

Muzele și Apolo au luat această liră, care mișcase munții, fiarele și pe Hades și au pus-o pe boltă.

Lucește între stele. E constelația Lirei.

Iar poezia și muzica lui au rămas între oameni, veșnice ca iubirea jurată Euridicei!{9}

Note:

{1}↑ Vechii elini înțelegeau prin Tracta ținuturile mărginite la miazănoapte de Propontida și de Marea Egee, la răsărit de Pontul Euxin sau Marea Neagră, la asfințit de fluviul Strimon, astăzi Karasu; iară la miazănoapte de Istru sau Dunărea cea largă.

{2}↑ Într-un desen pe un vas este înfățișat Orfeu, în țara lui Eagru. Tracii stau în preajma lui cu coifuri peste plete și cu suliți în mâini, gata parcă de luptă. Poetul cântăreț este așezat în mijloc, cu ochii către slavă. În mâini ține lira. Nu știm ce rostește, dar fețele războinicilor, înăsprite de lupte și greutăți, parcă se luminează și uită de urgia pe care o pregătesc, de moarte și război. Se vede marea putere a cântecului, a artei, asupra lor.

{3}↑ Așa ni-l reprezintă pe fiul lui Apolo și al muzei Caliopa un mozaic dezgropat în orașul Pompei și aflat astăzi la Palermo. În jurul lui se văd strânse zeci de sălbăticiuni: maimuțe, leoparzi, lei, cerbi, păsări, ba chiar și șerpi și broaște, care-i ascultă viersul.

{4}↑ O astfel de imagine a surprins pictorul francez Nicolas Poussin în opera intitulată „Orfeu și Euridice“, aflată azi la muzeul municipal din Chantilly. Într-o splendidă îmbinare de culori sunt zugrăviți oamenii și natura. Se văd câteva nimfe la poalele pădurii. Altele se scaldă în undele străvezii ale râului Hebru. În zări se înalță munții, adăpostind cetatea cu zidurile sure, în care văzuse lumina zilei feciorul lui Apolo. Întreg tabloul respiră măreția, puterea suverană a artei: a cântecului și poeziei. Orfeu, cu bețigașul de argint în mână, se pregătește să cânte, însoțindu-și vocea cu lira, cel mai frumos dintre cântecele pentru preaiubita lui Euridice.

{5}↑ Astăzi capul Matapan.

{6}↑ Scena este admirabil redată într-un basorelief din secolul al V-lea î. Hrist., care se găsește acum la Neapole. Ea a fost cântată și de marii poeți antici: Eschil, Pindar, Horațiu, Ovidiu și, mai ales, Vergiliu, în „Georgicele“ sale. În epoca modernă nenumărați artiști au abordat această temă. Bunăoară, în muzică, germanul Gluck a creat, pe motivul acesta legendar, una dintre cele mai frumoase lucrări, intitulată „Orfeu și Euridice“. Semnificația pierderii Euridicei de către Orfeu pare a fi aceea că faptele mari, hotărâtoare în viață, nu se pot desăvârși fără răbdare și sacrificiu până la capăt.

{7}↑ Râul Marița de astăzi.

{8}↑ Aici vor crea mai târziu poeții Alceu și Safo.

{9}↑ Lui Orfeu i se atribuie o serie întreagă de poeme, care au fost de fapt create mult mai târziu, deși unele fragmente par a fi urme veritabile de poezie orfică. Tot despre el se spune că avea și darul profeției, fiind fiul lui Apolo – și că ar fi organizat așa-numitele mistere orfice. Capul său, prins între stâncile insulei Lesbos, se zice de altminteri că a avut darul să facă profeții multă vreme după moartea poetului.

ÎNTEMEIEREA TEBEI; CADMOS; ZETOS ȘI AMFION; EDIP

După ce Zeus a răpit-o pe Europa, Agenor, regele Sidonului[{1}], nu s-a-mpăcat deloc cu gândul ca draga lui copilă să rămână pradă aceluia care-o răpise. Și-a poruncit celor trei fii ai săi: Fenix, Cilix și Cadmos să plece-n toată lumea și să-i găsească fata.

— Dacă vă veți întoarce fără de sora voastră, le-a grăit Agenor, să știți că vă ucid, căci nu mai meritați să-mi fiți moștenitori.

Au plecat dar băieții pe drumurile lumii, căutând-o pe Europa. Au mers ei ce-or fi mers, și cei doi frați mai mari au ostenit degrabă. S-au rătăcit de Cadmos. Fiindcă n-aveau curajul să-și mai revadă tatăl, s-au oprit pe coclauri și au întemeiat niște orașe noi. Fenix a ajuns rege în țara ce i-a luat de atunci numele lui: Fenicia bogată. Și Cilix de asemeni, în alt ținut vestit, numit Cilicia.

Doar Cadmos, flăcău vrednic, a pășit mai departe. A străbătut ținuturi aspre, necunoscute, plecând din Asia. A plutit peste mări, și, după multă vreme, a ajuns în Elada.

Aflând el că la Delfi se află un oracol, unde Febus-Apolo prezice viitorul, s-a urcat cu greutate pe muntele Parnas, în ținutul Focidei. S-a plecat lui Apolo și i-a cerut învăț ce trebuie să facă. Ar vrea să-nvingă monștri, cum a învins și Apolo pe balaurul Piton, monștri ce-mpovărează pământul cu urgie. Ar vrea să-și ridice o cetate vestită.

Apolo i-a răspuns prin gura Pitiei că poate să învingă un monstru fioros și poate să ridice o cetate vestită, dar săvârșind acestea el însuși va plăti prin grele suferințe.

Tânărul sidonian s-a-nvoit cu toate. Și atunci zeul Apolo l-a-ndemnat să pornească înspre râul Cefis. Și i-a mai povestit că-n drum va întâlni un juncan fermecat, cu părul ca zăpada. Cadmos să urmărească animalul acesta, până ce s-o opri; și acolo unde el va-ncepe să mugească, culcându-se în iarbă, poate să-nalțe ziduri, să fac-o fortăreață.

Plecând Cadmos din Delfi, a tot călătorit pân-a văzut juncanul păscând pe un imaș.[{2}]

Animalul acesta era alb ca omătul, și, zărindu-l pe Cadmos, a pornit către râu. Fugea și-ntorcea capul. Fugea și iarăși sta, răsucindu-și spre tânăr fruntea împodobită cu niște coarne mari, galbene, lucitoare. Parcă-i tot făcea semne s-alerge-n urma sa.

Și, însoțit de prieteni – care veneau cu dânsul încă de la Sidon – Cadmos a urmărit juncanul fermecat vreme de nouă zile.

El l-a călăuzit printre codrii umbroși, până pe o colină toată smălțată-n flori. Acolo s-a oprit și s-a lungit în iarbă. A ridicat spre slavă capul încoronat și a mugit prelung.[3]

DOBORÂREA BALAURULUI LUI ARES

Cadmos a înțeles c-acela este locul unde va trebui să-și ridice cetatea. A sărutat pământul pe care ajunsese din voia lui Apolo, și primul gând i-a fost s-aducă sacrificii preamărețului Zeus, ca viitoarea cetate să fie trainică. A trimis câțiva prieteni să caute un izvor. Din el s-aducă apă în amfore de lut. Să facă libațiuni, fără de care jertfa nu ar fi fost primită de Zeus în Olimp.

Tovarășii lui Cadmos au pornit prin pădure, cercetând peste tot, până ce au zărit un pârâiaș zglobiu; iară puțin mai sus au dat de o peșteră cu o intrare joasă, bine adăpostită de un bunget umbros și grămezi mari de pietre. Din peștera aceea țâșnea pârâul rece, limpede, de cleștar.

Și, veseli, sidonienii au vrut să toarne apă în prima amforă; dar pe neașteptate, din peștera adâncă, a țâșnit un balaur cu solzii de aramă și ochii fioroși. Pe cap, monstrul purta o creastă zimțuită și gâtul său avea o pungă de venin, mai groasă ca o bute. Iar gura otrăvită era bătută toată în trei rânduri de colți, lungi ca niște pumnale.

Balaurul cu creastă era fiul lui Ares, zeul cel viforos, și străjuia izvorul tatălui său ceresc și tot acel ținut, pe care-l stăpânea întocmai ca un rege.

Fără multă tocmeală, balaurul lui Ares s-a rotit către soții lui Cadmos din Sidon și i-a încolăcit; apoi i-a otrăvit, înfigând în ei colții săi ascuțiți și albi.

În vremea asta Cadmos, văzând că seara vine și soții nu se-ntorc, a pornit să-i găsească. A rătăcit și el prin umbrele pădurii, până ce a sosit la izvorul lui Ares, și, când acolo, iată-i! Prietenii erau morți și monstrul sta lungit pe trupurile lor, sleindu-le de sânge.

Tânărul sidonian a luat atunci o stâncă, și, cum era voinic l-a lovit cu putere pe feciorul lui Ares. Dar solzii de aramă l-au ocrotit pe monstru de greaua lovitură, ce ar fi dărâmat și zidul unei case. El a zvâcnit deodată, s-a ridicat în sus, mai nalt decât copacii, și l-a țintit pe Cadmos cu ochii arzători, în timp ce întreita lui limbă îi juca în gura-nveninată, și, șuierând ca vântul, când spulberă nisipul pe țărmurile mării, s-a repezit la el.

Numai că sidonianul era un luptător cum nu-s prea mulți pe lume; și neînfricoșat, l-a-ntâmpinat pe monstru, precum se cuvenea, cu sabia și

lancea.

Balaurul s-a-ntors, încolăcit pe coadă. Atunci, viteazul Cadmos mi l-a lovit cu lancea atâta de puternic, încât a străbătut gâtul gros de balaur. Și arma s-a înfipt într-un trunchi de stejar. Balaurul lui Ares a rămas priponit de acel trunchi de stejar, care s-a aplecat sub prea marea povară.

După această faptă, fiul lui Agenor a auzit un glas:

— Ares iubește monștrii. Tu ai ucis un monstru care-i era și fiu. Pentru această faptă ai să plătești amarnic, prefăcându-te-n șarpe.

Cadmos s-a-ntors pe dată cu sabia în mână, crezând că-i alt dușman.

NAȘTEREA POPORULUI TEBAN DIN COLȚII DE BALAUR

Da-n fața lui era însăși Palas-Atena, cu egida pe piept și sulița în mână.

— Chiar de mă voi jertfi, i-a dat răspunsul Cadmos, sunt fericit, zeiță, c-am răpus un balaur care-i împiedica pe oameni să trăiască în locurile acestea atâta de mănoase. Vreau să zidesc aici o cetate vestită, unde să locuiască oameni nenumărați.

— Dacă este așa, a glăsuit zeița, îți trebuie și brațe cu care să zidești cetatea ta visată. Și ca să dobândești brațele de ajutor, desprinde plin de grijă toți colții de balaur și seamănă-i pe glie.

Spunând aceste vorbe, Atena a pierit. Un nor se coborâse și-o învăluise pe copila lui Zeus, plutind apoi spre slăvi.

Cadmos a ascultat sfatul dat de Atena, și, desprinzând cu grijă toți colții de balaur, i-a semănat pe glie.{4}

Din colții semănați de Cadmos, sidonianul, s-au ridicat întâi niște vârfuri de lance; apoi, tot din pământ, au răsărit, semețe, coifuri de luptători; și-n sfârșit, au ieșit niște giganți cu arme și scuturi sunătoare, care s-au luat la luptă.

S-au tot luptat giganții, până ce au rămas în viață numai cinci. Atunci s-a ivit iară, ca din senin, Atena. Le-a poruncit s-arunce armele ucigașe și să se facă prieteni cu preaviteazul Cadmos, care le va fi rege.

La porunca lui Cadmos, au zidit în pădure, la izvorul lui Ares, fortăreața Cadmeea, acropola tebană. Ridicând fortăreața, Cadmos a adus jertfă juncanul fermecat puternicului Zeus.

Pielea lui i-a tăiat-o în fâșioare lungi, subțiri, subțiri de tot. Pe acestea le-a unit. S-a făcut o fâșie de piele nesfârșită. Cu ea a măsurat întinderea de țară, care urma să intre în stăpânirea lui.

Dorind să se păstreze nestinsă amintirea ciudatei întâmplări, Cadmos a denumit țara aceasta nouă: Beoția – țara juncanului.

Totuși, pentru că el doborâse pe fiul cel hidos al lui Ares, a suferit destul, precum se învoise în fața lui Apolo.

Copiii i-au pierit și, spre sfârșitul vieții, eroul sidonian – cum îi spusese Atena – s-a preschimbat în șarpe. Soția lui, la fel. Doi șerpi, ce nu făceau nici un rău nimănui.{5}

URMAȘII LUI CADMOS RIDICĂ TEBA CEA CU ȘAPTE PORȚI

Doi feciori ai lui Zeus și ai nimfei Antiopa{6}, Zetos și Amfion, au fost urmașii lui pe tronul din Cadmeea. Ei s-au gândit să facă la poalele cetății marele oraș, Teba, visat, de mult, de Cadmos. Teba cea cu șapte porți.

Zetos era de o forță de neînchipuit. În schimb, celălalt frate, pe nume Amfion, era un cântăreț destoinic ca Orfeu.

Când s-a-nceput lucrul la zidurile Tebei, Zetos a spus că el o să aducă piatra din munții învecinați.

Într-adevăr, cu forța-i uriașă, olimpiană, aducea pe spinare stânci mari rupte din munți.

Amfion nu jurase că va face vreo muncă. Avea un trup firav, însă, cântând din liră, ca divinul Orfeu, acest fiu al lui Zeus izbutea să urnească munții din temelii. Și munții veneau singuri spre zidurile Tebei, ca meșterul Zetos să poată avea piatră de lucru din belșug.

Se mai spunea că Tebei i s-au zidit anume cele șapte porți, ca ele s-amintească lira lui Amfion, ce avea șapte corzi.

Iară porțile Tebei au căpătat și ele fiecare un nume. Numele li s-au dat după cele șapte copile, pe care le avea regele Amfion cu soția-i Niobeea.{7}

Afară de eroii Zetos și Amfion, un alt urmaș de seamă pe tronul de la Teba a fost regele Laios.

Aezii povestesc că el era-nsurat cu frumoasa Iocasta; dar în palatul său era multă mâhnire, căci nu aveau copii.

Vroind să dobândească un prunc în casa lui, regele s-a rugat de marele Apolo, și zeul i-a răspuns prin glasul Pitiei:

— Soția ta, Iocasta, îți va da un fecior. Însă el e ursit ca să-și omoare tatăl; să-și pângărească mama și să umple de sânge și doliu și durere tot poporul teban. Este încă o jertfă pe care o cere Ares, fiindcă pe aceste locuri, unde se-nalță Teba, i-a fost ucis feciorul-balaur de către Cadmos.

Aceste vorbe cădeau ca lovituri de trăsnet în inima lui Laios, iar părul i se făcuse pe cap măciucă. Cutremurat de spaimă, Laios s-a-nturnat în palatul din Teba și a povestit Iocastei groaznica prorocire.

Într-adevăr, Iocasta, în anul următor, a dobândit un prunc. Cât îl dorise Laios; și acum cât îl ura! Și el a luat copilul și l-a azvârlit pe un munte, pe muntele Citeron, ca să-l mănânce râșii care foiau pe acolo.

Dar s-a-ntâmplat să treacă pe muntele Citeron un păstor corintian; și el a luat odrasla lui Laios, cea zvârlită; și-a dus-o în țara sa.

Iar regele{8} din țara aceea corintiană n-avea nici un urmaș. Văzând el pe micuțul atât de oropsit, s-a hotărât să-l crească ca pe copilul său.

Așa a ajuns fiul lui Laios în Corint, unde s-a făcut mare, voinic și înțelept, fiind el numit Edip.

FĂRĂ SĂ ȘTIE, EDIP ÎȘI UCIDE TATĂL

Dar ajungând Edip flăcău în toată legea, oameni nechibzuiți i-au șoptit la ureche că el n-ar fi odrasla regelui din Corint; că e copil găsit și multe dintr-acestea.

Mâhnit peste măsură, s-a dus la un oracol al zeului Apolo, să afle adevărul, cine îi sunt părinții.

Dar Pitia, în răspunsul pe care i l-a dat, nu i-a destăinuit că tatăl lui e Laios, și mama sa, Iocasta.

I-a spus numai atât:

— Să nu te-ntorci în țara unde ai venit pe lume; altfel îți ucizi tatăl; te vei căsători cu propria ta mamă; și aduci nenorocirea asupra tuturora: copii, rude și prieteni.

Ascultând ce spunea bătrâna preoteasă, Edip a cugetat străpuns de-nfiorare:

— Dacă mi-e totuși tată regele din Corint? Și dacă mi-e sortit cu adevărat ca eu să-mi nimicesc părinții? Mai bine fug în lume. Nu mă întorc acasă și-nlătur nenorocul ce mă poate pândi.

Socotind deci că fuge, Edip nu s-a întors în istmul de Corint. A cugetat să plece către Beoția, și – coborând din Delfi – a văzut două drumuri. Pe cel care ducea către Beoția venea încet un car. În car călătorea un bătrân cam albit, urmat de câțiva sclavi.

— Ia fă-ne loc, băiete, a rostit vizitiul, tare, către Edip.

Edip s-a supărat că un sclav oarecare îi poruncește astfel, și nici nu s-a clintit.

Atunci vizitiul a dat în el cu biciul. Edip s-a înfuriat și l-a lovit cu lancea, lăsându-l mort pe loc.

Ca să-și răzbune sclavul, bărbatul cel albit a scos o sabie. Și s-a iscat o luptă. Iar tânărul Edip, cu lancea ridicată, l-a izbit pe bătrân, ca și pe sclavii lui, care îl apărau.

În prea puțină vreme, din cei cinci călători n-a scăpat decât unul. Un sclav care-a fugit.

Astfel s-a împlinit întâia prevestire făcută de Apolo{9}, căci tânărul Edip, fără s-aibă habar, își ucisese tatăl. Bătrânul ce zăcea însângerat pe drum, lângă sclavii săi, era regele Laios.

El se ducea la Delfi să-l întrebe pe Apolo cum să-și salveze Teba? Pentru că aproape de oraș s-așezase un sfinx{10}, din porunca dușmănosului Ares. Sfinxul avea obrazul și trupul de femeie; corpu-i era de leu; aripi avea de vultur și ghearele de zgripțor.{11} Iar coada-i de oțel era ca de balaur.

Și sfinxul priveghea pe drumul către Teba. Când treceau călătorii, îi oprea cu un strigăt. Le punea o-ntrebare, cu multă viclenie, și nimeni nu putea să-i dea acestui monstru răspunsul cuvenit. Atunci sfinxul lovea cu coada de balaur pe bietul călător. Cu ghearele de zgripțor îi scotea inima și i-o storcea de sânge.

Astfel îi doborâse sfinxul, până în acea ziuă, pe foarte mulți tebani.

A DOUA CRIMĂ: CĂSĂTORIA CU IOCASTA

În tot orașul Teba domnea o spaimă mare și numai cu greutate se mai putea ieși pe cele șapte porți. De mai dura o vreme, orașul ar fi rămas fără locuitori.

Mai mult, s-adăuga știrea că pe regele Laios l-au omorât tâlharii.

Sclavul care scăpase s-a rușinat să spună că nu-i învinsese decât un singur om, și a mințit că-n cale le ieșise o ceată de numeroși tâlhari.

Pe lângă toate astea, sfinxul mai omorâse în zilele acelea pe alți numeroși tineri. Și printre ei era și feciorul lui Creon.

Creon păstra de altminteri coroana-n mâna lui, până se alegea un nou rege la Teba.

Îndurerat la culme de moartea fiului, Creon a dat de știre că de se va afla vreun bărbat iscusit care să-nfrunte sfinxul și să salveze Teba, îi va da o răsplată neînchipuit de mare. El va avea ca soție pe regina Iocasta, pe văduva lui Laios, și va primi coroana și tronul rămas gol.

Edip, care intrase pe pământul teban, a și trecut la faptă; a pornit-o de-a dreptul spre sfinxul fioros.

Sfinxul l-o fi zărit, pesemne, de departe, și fâlfâind din aripi l-a oprit pe Edip, punându-i o-ntrebare:

— Care este făptura ce merge-n patru labe, apoi numai în două și la sfârșit în trei? Haide, răspunde iute.

— Ființa aceasta este, de bună seamă, omul, i-a dat răspuns Edip. Când este mic, el merge numai de-a bușilea. Pe urmă se ridică și, când ajunge gârbov, lângă două picioare, ca sprijin, se găsește și al treilea: toiagul.

Cum a sunat răspunsul, sfinxul, turbat de ciudă, s-a umflat și a plesnit. Iară Edip, cu lancea, l-a trântit de pe stânca unde se cocoțase în niște văi adânci.

Auzind tot poporul că tânărul Edip l-a biruit pe sfinx, s-a grăbit să-l aducă, pe umeri, în oraș.

Creon i-a dat coroana ce o avea în grijă și l-a suit pe tron, alături de Iocasta.

Astfel, fără de voie, Edip a săvârșit cea mai groaznică crimă din câte sunt pe lume. S-a însurat, sărmanul, cu însăși mama lui.

A mai trecut o vreme. Iocasta i-a născut soțului său, Edip, doi fii și două fiice.{12} În Teba era pace. Regele cârmuia cu multă-nțelepciune peste poporul său, ferindu-l de războiul cel mult dorit de Ares. Apoi s-a stârnit furtuna. Zeii, înverșunați că soția lui Edip, care-i era și mamă, i-a dăruit copii, au trimis peste Teba ciuma pustiitoare.

PUSTIU ȘI LACRIMI AU HOTĂRÂT ZEII

Mureau și zi, și noapte, sute, mii de copii. Ruguri erau aprinse în Teba peste tot și jalea cuprinsese poporul, mai cumplit decât când trăia sfinxul. Căci mamele plângeau în hohot la răspântii și-n case îndoliate. Iar preotul cel mare îl ruga pe Edip să facă sacrificii, să salveze cetatea.{13}

Dar regele Edip a poruncit să vină bătrânul profet orb, ce se numea Tiresias.

Întâi, profetul orb nu a vrut să răspundă. Dar, silit de Edip, el a mărturisit că zeii au aruncat peste orașul Teba ciuma nimicitoare, pentru că regele își omorâse tatăl și se căsătorise cu mama lui, Iocasta.

Ca să se pedepsească, regina și-a luat viața, aninându-se-n ștreang. Iar Edip și-a scos ochii cu o agrafă de aur.

Apoi, orb și sărman, Edip a părăsit Teba cea cu șapte porți, ca s-o scape de ura netrebnicului Ares și a celorlalți zei.

Și, rătăcind pe drumuri, însoțit de copila cea mică, Antigona, trăind doar din cerșit, au ajuns la Colona{14}, o mică așezare lângă orașul unde domnea pe atunci Tezeu. Iar regele Tezeu a venit din Atena să-l vadă pe Edip.

Nenorocitul orb l-a rugat pe Tezeu să ia în grija sa pe biata Antigona, și, condus de Tezeu, bătrânul a pășit într-o pădure deasă.

Aici a dispărut Edip într-un chip tainic.

Tezeu cunoștea taina, dar nu a vrut s-o spună. Se zicea că Edip i-a blestemat pe zei, și Zeus l-a trăsnit sau s-a deschis pământul, și Hades l-a primit.{15}

Legendele eline mai arătau că-n Teba a fost după aceea un război fratricid.{16} Feciorii lui Edip s-au ucis între ei. Fetele i-au murit. Numai pustiu și lacrimi au rămas după el.

Așa s-a răzbunat zeul furtunilor, încrâncenatul Ares, pe urmașii lui Cadmos, pentru că se clădise Teba cu șapte porți, pe locurile unde-i hălăduise fiul, balaurul cel groaznic cu solzii de aramă.

Note:

{1}↑ Oraș din Asia, pe țărmul de răsărit al Mării Mediterane.

{2}↑ Poetul roman Ovidiu cântă, în versurile sale, această întâmplare.

{3}↑ În limba celor vechi, bous-bos înseamnă bou-juncan. Legenda aceasta s-a transmis multor popoare. Nu este exclus ca ea să fi influențat și legenda noastră despre Dragoș Vodă, venit din Maramureș, pe urmele unui zimbru cu o stea în frunte. Ei ar fi întemeiat, potrivit legendelor, pe locul unde a fost doborât zimbrul, țara încântătoare a Moldovei.

{4}↑ Colții balaurului, fiul lui Ares, reprezentau pentru elini lăncile. Prin această alegorie, aezii vroiau să arate de ce tebanii erau un popor de războinici.

{5}↑ Cadmos reprezintă eroul întemeietor de orașe, în locuri unde hălăduiau înainte, prin păduri, numai fiare și monștri. Este un erou civilizator, cu prețul sacrificiului său. Elinii îi atribuiau eroului Cadmos și alte merite. Spuneau, între altele, că el este acela care ar fi adus alfabetul din Asia în Europa. El ar fi făcut și cele dintâi conducte de apă din piatră, încât oamenii să fie aprovizionați din belșug, fără ca fiecare să fie nevoit să

meargă după apă, la mare depărtare, uneori afară din oraș. Tot el ar fi făcut cele dintâi legi, și mai spuneau că ar fi fost un mare apărător al păcii.

{6}↑ Nimfa Antiopa era fiica fluviului Asopos și fusese răpită de Zeus, precum s-a arătat anterior.

{7}↑ Regina Niobeea avusese cu soțul său, Amfion, șapte băieți și șapte fete, uciși cu săgețile de Apolo și Artemis, la porunca mamei lor, zeița Leto – geloasă pe fericirea Niobeei.

{8}↑ Regele corintian în casa căruia a crescut Edip se numea Polib și era căsătorit cu Meropa.

{9}↑ Această legendă imortalizează nedreptatea destinului hotărât de forțe supranaturale.

{10}↑ Sfinxul, această mitică făptură, era tot odraslă a monstrului Tifon și a viperei uriașe Ehidna.

{11}↑ În basmele noastre, zgripțorul apare de multe ori, fiind socotit un soi de vultur cu două capete și gheare mari și tăioase.

{12}↑ Fiii lui Edip și ai Iocastei erau Eteocle și Polinice. Iar fiicele se numeau Ismena și Antigona.

{13}↑ Poetul antic Sofocle ne redă zguduitor această rugăminte a marelui preot către Edip în versurile sale din tragedia „Edip rege“:

„Zguduită,
De-o grea furtună-i Teba, ți-o spun chiar ochii tăi
Și sângerata mare ce-apleacă fruntea ei, În ale sale valuri o ține cufundată.
Nu mai rodește-n beznă sămânța cea uscată:
Pier turmele, mor pruncii la sânul mamei lor.
Vrăjmașa zee Ciuma, cu foc cotropitor
Ne bântuie cetatea, nemilostiv cosește
Odraslele lui Cadmos, și tot înavuțește
Cu gemete și lacrimi Infernu-ntunecat, Noi toți, bătrâni și tineri, la tine-am alergat.
Nu că ești zeu, dar nimeni cât tine nu plătește, Când dăm de zile negre, cerul se învrăjbește.Făr’nici o călăuză, făr’nici un ajutor
Tu ne-ai scutit de birul ce sfinxu-ngrozitor
Pusese asupra Tebei, și toți zic în credință
Că ne-ai ferit de moarte cu a zeilor voință.
Și acum mare Edip naintea ta căzuți, Iar te rugăm fierbinte cu milă să ne-ajuți.“

{14}↑ Întâmplările au fost povestite de poetul Sofocle în tragedia „Edip la Colona“. (Colona se găsea cam la șapte kilometri depărtare de orașul Atena.) Tot Sofocle a scris și renumita tragedie, legată de numele fetei mai mici a lui Edip: „Antigona“.

{15}↑ În picturile pe vase, legenda lui Edip a inspirat mult pe artiștii antici. Astfel se găsesc două renumite vase, având pictate victoria lui Edip împotriva sfinxului. Pictori moderni, ca Gustave Moreau, Ingres ș. a. au reluat tema. În literatură – urmându-l pe Sofocle, a cărui creație despre Edip atinge cea mai înaltă culme în teatrul antic – au mai scris lucrări memorabile Corneille, Voltaire și alții. Iar George Enescu a creat o admirabilă operă muzicală.

{16}↑ În literatură, acest război fratricid este cunoscut sub numele de „Cei șapte contra Tebei“ și e povestit în versurile lor de marii tragici: Eschil și Euripide.

EXPEDIȚIA ARGONAUȚILOR

De câte ori elinii călătoreau pe mări și debarcau pe țărmuri străine și îndepărtate, ei își reaminteau legenda despre Iason și corabia Argo.

Și – după ce jertfeau fructe și flori și sânge lui Zeus olimpianul sau fiului său Hermes, zeul călătoriei și al negoțului, cel care-i învăța cum să aibă dobânda cu orișice prilej – sorbeau cupe cu vin și începeau să cânte legenda despre Iason și corabia Argo.

Cel mai adesea, ei își începeau povestea arătând că odată ar fi trăit în Iolco, un oraș tesalian{1}, doi fii ai lui Poseidon: Eson și Pelias.

Rege fusese Eson, fratele cel mai mare. Dar Pelias, cel mic, prin viclenii și arme, își însușise tronul și luase avuția regelui legiuit: palatele de piatră și turmele de vite. În schimb îi dăruise o colibă de frunze pe clina unui munte, făcându-l slujitor.

Numai că fostul rege avea și un copil. Acesta, crescând mare, putea pretinde sceptrul luat tatălui său Eson. Deci, ca să-și poată ține tronul, fără de nici o grijă, Pelias s-a gândit să-și omoare nepotul.

Atâta că și Eson avea, pesemne, prieteni. Aceștia l-au vestit despre ce plănuia noul stăpânitor, regele Pelias.

Iar preamâhnitul Eson, ca să-și scape copilul, a trebuit să pună la cale un șiretlic.

A vestit tot regatul că fiul i-a murit. A ridicat și un rug, cum se obișnuia pentru cei răposați. Însă pe rug a ars un iepure sălbatic. A făcut – după datini – jertfe zeului Hermes, întreitei Hecate, zeiței Persefona și soțului său, Hades. A plâns și s-a jelit în temple, la răspântii și lângă focul sacru.

Totul lăsa să creadă pe proaspătul stăpân al orașului Iolco că odrasla lui Eson s-a stins dintre cei vii.

Însă în mare taină, Eson și-a dus copilul în munții Pelion, la centaurul Hiron{2}, și l-a rugat să-i crească feciorul oropsit. Căci centaurul Hiron creștea pe Asclepio, feciorul lui Apolo, și pe Castor și Polux, odraslele lui Zeus. Și tot la el vor crește și viteazul Ahile, Ulise și mulți alții.

FIUL LUI ESON SE ÎNTOARCE ÎN IOLCO

Și stând sub privegherea bătrânului centaur, pruncul adus din Iolco s-a făcut în curând un flăcău neînfricat. Dar el nu avea nume, fiind crescut pe

furiș. De aceea bunul Hiron, neștiind cum să-l strige, i-a zis: fiul lui Eson – adică, pe scurt, Iason.

Când a-mplinit băiatul cam douăzeci de ani, s-a hotărât să plece în orașul natal ca să-și revadă tatăl și, poate, să-l răzbune.

A mers până la râul ce-nconjura orașul. Tocmai vroia să treacă apa pe la un vad, când i-a ieșit în cale o biată cerșetoare.

— Băiete! Hei, băiete, nu vrei să mă treci râul? a glăsuit spre Iason. Eu sunt fără putere și dacă mă-ncumet să mă cufund în apă, mi-e teamă că-mi pierd viața.

Iason, cum îl crescuse înțeleptul centaur, era un tânăr vrednic și foarte săritor.

— Cum de nu, bunicuțo. Te duc numaidecât.

Și a luat-o în brațe, pășind cu multă grijă, căci apa venea mare, îi ajungea la gât și curgea-nvolburată.

Așa a trecut râul, ducând-o pe bătrână pe țărmul celălalt.{3}

Însă, cum au ajuns, băbuța s-a schimbat pe loc într-o zeiță. Dar nu-n orice zeiță. A apărut chiar Hera, soția marelui Zeus, acel ce cârmuia întregul Univers, din muntele Olimp.

— Am vrut să te încerc, a glăsuit, cu fală, puternica zeiță. Și, fiindcă te-ai grăbit să-mi împlinești dorința, eu te voi ocroti pe drumurile tale. Și tu vei birui.

Astfel a spus zeița și a bătut din palme. Un nor a-nvăluit-o și a pierit în slăvi.

Iason a stat o vreme privind pe urmele zeiței, plin de uimire. Apoi, cutezător, cântând voios pe cale, a pornit mai departe și a ajuns în Iolco. A intrat în oraș și s-a-ndreptat spre piața unde se pregătea o mare sărbătoare, în templul lui Poseidon.

REGELE PUNE LA CALE PIEIREA LUI IASON

Oamenii din oraș, când l-au văzut pe Iason, au crezut că-i un zeu. Au socotit că-i Ares sau poate chiar Apolo, și l-au înconjurat. Într-adevăr, flăcăul era nespus de chipeș. Trăind mereu pe munte – părul nu și-l tăiase și pletele bogate îi atârnau pe umeri în valuri aurii. Pe trup avea o haină de pânză, subțirică. Haina i se lipea de mușchii încordați și lăsa să se vadă cât este de voinic. Iar deasupra purta o blană de panteră, care îl apăra de ploaie sau de frig. În fiecare mână ținea câte o lance cu vârful de aramă – precum purtau păstorii din munții Pelion. Atâta că-n picioare nu mai avea băiatul

decât o sanda. Cealaltă o pierduse în apa spumegândă, pe când ducea bătrâna spre malul celălalt.

Tocmai în acea clipă s-a auzit un ropot. Regele Pelias, călare, cu suita, se-ndrepta către templu, ca să aducă jertfă zeului mărilor.

Dar iacătă-l zărește în piață și pe Iason. Mai mult, vede că el nu este încălțat decât cu o sanda, și se îngălbenește nedreptul Pelias.

Oracolul din Delfi abia îi proorocise – câteva zile-n urmă – că trebuie să se teamă de un flăcău din munte, ce e-n același timp străin și cetățean al orașului Iolco și umblă încălțat numai cu o sanda. Căci tânărul acesta-l va răzbuna pe Eson.

Regele s-a-nfuriat.

— Cine ești și ce vrei? i-a strigat, cu asprime.

— Eu sunt nepotul tău. Precum vezi, n-am murit, așa cum credeai tu, și am venit să-ți cer sceptrul ce l-ai răpit părintelui meu, Eson.

O, cum s-a-nfricoșat hulpavul Pelias! Cum tremura pe șa, deși purta în mână sabia lui de rege! Mai ales că mulțimea privea cu încredere către noul venit, tânăr și curajos.

— Bine. Așa să fie! a rostit Pelias cu prefăcătorie. Este după dreptate ca Iolco să ajungă iarăși în mâna voastră: a ta și a lui Eson. De altfel, sunt bătrân, nu mai râvnesc mărirea și-ți voi da bucuros puterea și orașul. Însă. – printr-un oracol – zeii mi-au hotărât să caut lâna de aur, pe care-o stăpânește azi regele Eete. Având lâna de aur, Iolco va înflori, va ajunge orașul cel mai bogat din lume.

— Deci, vrei s-aduc eu lâna, pre cât pot să pricep! a glăsuit băiatul.

— Desigur, asta vreau – a rostit Pelias, făcând semn spre mulțime: Spuneți și voi, se cade să plece un moșneag, când are un nepot tânăr?

— Nu, asta nu se cade, au spus mai mulți bătrâni, ce nici nu bănuiau că Pelias anume își trimitea nepotul, sperând c-o să se piardă în marea încercare.

— Vezi, Iason? Spun cu toții! a zis Pelias. Pornești către Eete și-aduci lâna de aur. Și, când te-ntorci, îți jur pe marele Poseidon, din care tu și eu ne tragem deopotrivă, că părăsesc orașul.

— Dacă te juri pe zeul din care noi ne tragem, c-ai să părăsești tronul, eu mă-nvoiesc să plec s-aduc lâna de aur, a spus la sfârșit Eason.

El s-a-ndreptat pe urmă spre casa părintească. L-a-mbrățișat pe Eson, pe care nu-l văzuse de când era copil și, potolindu-și dorul de tatăl său, flăcăul a pornit iar la drum. A străbătut Elada, dând peste tot de știre că va porni pe

mare, spre țara lui Eete, o țară fabuloasă și plină de mistere, plină de bogății, într-o călătorie cum nu s-a mai văzut. De acolo vor aduce lâna scumpă de aur, pe care o ținea Eete pe nedrept.

Nimeni nu mai plutise atâta de departe, până-n timpul acela: căci țara lui Eete, aflată-n răsărit, la Pontul Euxin, era capătul lumii.{4} De acolo-și începea Helios, zi de zi, urcușul lui pe cer, ca apoi să coboare în capul celălalt unde zăgăzuise Heracle de curând oceanul cel uriaș, punând două coloane în drumul apelor.

Și auzind eroii că se pune la cale călătoria asta către capătul lumii, s-au strâns numaidecât. Cine dintre eroi nu dorea să străbată drumul acesta nou și să cunoască lumea?! Fiecare ar fi vrut să fie el acela care s-aducă iarăși în patria iubită lâna scumpă de aur. S-au strâns deci mulți eroi. Câți au fost nu știm bine. Se spune că cincizeci. Printre ei se găsea și eroul Heracle, cel urgisit de Hera în gelozia ei; apoi Castor și Polux, odraslele lui Zeus, cu cei doi veri ai lor: Idas cel preavoinic și Linceu, un flăcău înzestrat cu puterea de a zări prin lucruri, prin ape și pământ, departe, orișice; au mai venit: Tezeu, însoțit de un prieten, regele Piritou; Meleagru; Orfeu; Peleu; Admet; Neleu; doi fii ai lui Boreu, vântul de miazănoapte; Calais și Zetes – care purtau pe umeri aripi, ca tatăl lor; și în sfârșit mulți alții, pe care nu putem să-i înșirăm acum. A vrut să-i însoțească și o fată, Atalanta; dar ei n-au vrut s-o ia, spunând că nu e bine să meargă o fecioară între atâți flăcăi, ca nu cumva pe cale vreunul s-o-ndrăgească și să se iște ceartă între navigatori.

BERBECELE CU LÂNA DE AUR

Țelul călătoriei era lâna de aur, lână ce trebuia întoarsă în Elada. Lâna scumpă de aur era de pe un berbece, un fiu al lui Poseidon. Aezii povesteau legenda lui astfel:

Se știa că pe vremuri regele Atamas, stăpân în Orhomena, un oraș beoțian, fusese însurat cu frumoasa Nefele, zeița norilor, și ea îi dăruise doi copilași drăguți, o fată și un băiat, numiți Hele și Frixos.

Prin nu știu ce-ntâmplare, regele beoțian și-a luat altă nevastă.{5} Iar mama vitregă, având copiii ei, vroia să-i depărteze pe Hele și pe Frixos de palatul regal. Ba chiar se hotărâse să le răpună viața.

Ca să-și scape copiii, zeița norilor a trimis de îndată acest berbece sacru, fecior al lui Poseidon, ce se afla într-un templu din Iolco, să-i răpească din palatul regal al fostului său soț. Acest berbece sacru era nespus de mare.

Avea lâna de aur. Vorbea ca oamenii și, mai presus de toate – deși nu avea aripi – putea străbate cerul, ca păsările-n zbor.{6}

De acest animal ceresc, al lui Poseidon, s-au agățat copiii în ultima clipită; căci mama vitregă tocmai vroia să vină și să le vâre-n piepturi câte un pumnal tăios.

Și au zburat copiii. Sub ei se întindeau pământuri nesfârșite, ape șerpuitoare și codrii nepătrunși. Când, deodată, au ajuns deasupra unei mări:

— Nu vă uitați spre ape! i-a sfătuit berbecul.

Frixos a ascultat; dar Hele, mai curioasă, tot s-a uitat în jos, și, văzând apa mării, i-a venit amețeală. Nu s-a mai putut ține, și a căzut în valuri. Marea, în care fata s-a înecat, se cheamă de atunci Helespontul, adică Marea Helei.{7}

Numai băiatul, Frixos, a plutit mai departe. Și a ajuns în Ea, orașul colhidian.

Aici a adus jertfă berbecele de aur puternicului Zeus. N-a păstrat decât lâna, pe care-a dăruit-o regelui din Colhida. Iar el, drept mulțumire, i-a jurat că-l va face urmașul său pe tron, însurându-l cu una din cele două fete pe care le avea.

PREGĂTIREA MARII CĂLĂTORII

Lâna mult prețioasă a rămas în Colhida, agățată, cu grijă, într-un copac stufos dintr-o livadă sfântă, închinată lui Ares.

Dar, în cântecele lor, aezii arătau că trebuiau să plece cândva niște eroi, care să îndrăznească să plutească pe mări, prin furtuni și primejdii, să se lupte cu monștrii și să aducă iarăși lâna berbecului, plecat odinioară în zbor din Orhomena cu Hele și cu Frixos.

Iată de ce eroii s-au adunat în pripă, dornici să cucerească scumpa lână de aur, din țara lui Eete, de peste mări și țări, și l-au urmat pe Iason. S-au strâns cu toții-n Iolco. Întâi s-au sfătuit; și au hotărât să facă o corabie mare din lemn bun, de stejar.

Corabia aceasta trebuia să înfrunte primejdii fără număr, pe mări necunoscute; trebuia să plutească săptămâni, luni întregi, poate, fără oprire.

Era o încercare îndeajuns de grea!

Însă lucrând eroii plini de însuflețire, în nu prea multă vreme au făcut o corabie cu totul deosebită. Avea cincizeci de vâsle, dar era totodată atâta de

ușoară, încât navigatorii o ridicau pe umeri, fără vreo oboseală. Fiind atât de ușoară, zbura ca pescărușul peste aria mării. De aceea i-au spus Argo.{8}

Se povestește că Atena{9} i-a sfătuit tot timpul și le-a dat o crenguță din stejarul cel sfânt al mărețului Zeus, stejarul din Dodona, care grăia spre oameni și făcea proorociri. Crenguța de stejar, adusă de Atena, avea de asemeni darul de a putea grăi argonauților – navigatorilor pe corabia Argo – și a-i putea sfătui în împrejurări grele.{10} Ei au pus-o la proră, încrustată în lemn.

PLECAREA SPRE ȚARA LUI EETE DE LA CAPĂTUL LUMII

Când au terminat lucrul și corabia Argo s-a legănat pe ape, cei cincizeci de eroi s-au adunat la țărm, s-aleagă pe acela ce urma să-i conducă în expediție.

Aezii povesteau că în acel moment eroii au întors ochii spre viteazul Heracle. Însă fiul lui Zeus le-a spus că el e sclavul regelui Euristeu, prin uneltirea Herei, care-i dorește moartea. Deci, ca să nu atragă supărarea zeiței, mai bine să-l aleagă în fruntea lor pe Iason. Iason era iubit de soția lui Zeus.

Și toți s-au învoit ca Iason să conducă pe eroi peste mări, spre țara lui Eete de la capătul lumii.

Au făcut sacrificii zeilor olimpieni. Apoi au început ospățul de plecare. Au băut și au mâncat vreme de nouă ceasuri. Dar, cum s-au ivit zorii, au azvârlit încolo cupele de pe mese. Au luat cu dânșii apă și hrană din belșug și s-au urcat pe punte, stând câte doi pe o bancă, cu câte-o vâslă-n mână.

Heracle era-n mijloc, el fiind cel mai greu, și ținea cumpăna corăbiei de lemn. În față sta Linceu, care cu ochiul ager privea spre depărtări. Și alături Iason se sprijinea de proră, ținând un vas de aur în mâinile-amândouă, și-l implora pe Zeus, cu brațul său de fulger, și vânturile repezi, și drumurile mării, s-apropie biruința, și zilele senine, și ceasul fericit când iar se vor întoarce acasă, în Elada.

Din nori, cum spun poeții, a răsunat atunci un glas aspru de tunet și un fulger a brăzdat cerul abia-nroșit de Eos – aurora.

Zeus le răspunsese că le primește ruga.

Au ridicat îndată ancora grea din ape, agățând-o de ciocul corăbiei de lemn. Iar divinul Orfeu și-a luat lira în brațe. A început să cânte. Și vânturile mării, vrăjite de acest cântec, suflau voioase-n pânze.{11}

Corabia plutea, și lângă ea săltau popoarele de pești și alte vietăți din apele marine. Veneau toate s-asculte cântul duios din liră și glasul lui Orfeu.

Corabia ieșise în largurile mării cu pânzele întinse. Helios se-nălțase cu carul lui de aur pe cerul fără pată, și-ntinsul de smarald al apelor Egeei parcă ardea cu flăcări.

Cântecul lui Orfeu răsuna peste valuri. Se auzea-n Olimp. Îl desfăta pe Zeus și-l făcea să privească plin de îngăduință spre corabia Argo.

Eroii argonauți porniseră cu bine pe drumul presărat cu sute de primejdii.

EROII SUNT ÎNDEMNAȚI SĂ DUCĂ O VIAȚĂ TIHNITĂ ÎN LEMNOS

Așa, plutind neîncetat, au ajuns repede în Lemnos, insula mare și muntoasă, unde fusese azvârlit Hefaistos, din înălțimi, de tatăl său, marele Zeus.

Atât că-n Lemnos se-ntâmplase cu câțiva ani mai înainte, o tragedie-ngrozitoare. Bărbații lemnieni, plecând la un război, în asfințit, și, biruindu-i pe vrăjmași, răpiseră femei și fete, nenumărate, pe corăbii. Și întorcându-se acasă se însuraseră cu ele, părăsind vechile soții. Acestea, ca să se răzbune, își omorâseră bărbații.{12} În acest fel, insula Lemnos nu mai avea decât femei.

Curând, acestea și-au dat seama că singure nu pot trăi. Din nord se repezeau adesea, spre insulă, cete de traci. Jefuiau totul și plecau, lăsând în flăcări insula.

Ogoarele și livezile erau tot mai puține și mai sterpe. Iar turme și cirezi de vite aproape nu se mai vedeau.

Tocmai pe când era în țară o atât de mare supărare, iacătă vin argonauții făcând întâiul lor popas.

Deodată, toată întristarea femeilor s-a risipit și i-au primit cu flori pe oaspeți. Din tot ce aveau le-au întins mese pline de amfore, în care scânteia vinul purpuriu, pline de talere-ncărcate cu fripturi, turte dulci și fructe. Le-au cântat cântece și i-au rugat să se-nvoiască a fi stăpâni în țara lor și să-și aleagă, dintre ele, soțiile care le plac.

Însăși regina din Lemnos{13}, cea mai frumoasă dintre toate, îi oferea lui Iason tronul, dacă primea să-i fie soț.

În timp ce aproape toți eroii se așezaseră la mese, cântând cu fetele din Lemnos și sorbind cupele cu vin, s-a auzit un glas puternic:

— Ați uitat oare datoria? Ați și uitat lâna de aur pentru un zâmbet femeiesc și niște amfore cu vin? Vai vouă. Eu am să plec singur din țara asta blestemată.

Cel ce zvârlise cu tărie astfel de vorbe spre eroi era chiar marele Heracle. El singur nu se învoise să se coboare de pe punte și să ia parte la ospăț. Dar auzind ce se petrece, că sunt ademeniți eroii cu vorbe, cântece și vin, se și grăbise în cetate și îi certase pe voinici.

Auzind ce spunea Heracle, eroii s-au dezmeticit. Au răsturnat acele mese, unde se îmbuibau cu toții, îngreunându-și trup și minte; și-au smuls cununile de flori. Au dat în lături pe acele femei și fete, ce-i țineau, și au pornit spre țărmul mării.

N-au mai vrut nici să-ntoarcă ochii, când ele îi rugau cu lacrimi să se oprească iar în Lemnos, la-napoiere spre Elada.

Și au plecat argonauții, lăsând ispitele deoparte.

URIAȘII CU CÂTE ȘASE BRAȚE

Au plutit ei din nou pe mare, până s-a coborât amurgul și cerul s-a umplut de stele. Atunci s-au apropiat de locul unde alunecase-n valuri copila Hele: Helespontul. Au privit apele acestea, ce murmurau parcă un cântec gingașei fete înecate, și nici nu au băgat de seamă când au ajuns în Propontida.{14}

În fața lor se întindea peninsula Cizic, stâncoasă, abia legată de pământul străvechi al Asiei, printr-o fâșie de nisip.

Aici au trebuit să lupte cu niște ființe fioroase: uriași cu câte șase brațe. Două le aveau prinse de umeri, două de coaste și alte două de șoldurile monstruoase. Acești uriași au început s-arunce stânci mari de granit către vitejii argonauți, gândind să le închidă calea. Și poate că le-ar fi zdrobit ușoara corabia de lemn, însă Heracle a-ntins arcul, și a tras spre ei săgeți muiate în sângele otrăvitor al hidrei omorâte-n Lerna. Răniți și otrăviți, uriașii cădeau ca niște stânci în valuri, cu bufnituri răsunătoare.

Câți rămăseseră cu viață au trebuit să se mai lupte cu Iason și ceilalți eroi. Până la urmă, dintre ei nici unul n-a scăpat cu zile, sub săbiile lucitoare și sulițele de aramă.

Și iar corabia argonaută a lunecat pe ape, în voia vântului zburdalnic. E drept că s-a stârnit furtuna și era gata s-o scufunde. Însă vâslașii au purtat-o

cu vrednicie peste valuri, până într-o țară, Misia.{15}

În Misia, argonauții au fost primiți cu mare cinste și de localnici, și de rege. Dar tot aici s-a întâmplat ca Hilas, un argonaut, să fie îndrăgit de o nimfă. Era o nimfă drăgălașă ce stăpânea un mic izvor la poalele unei păduri de pini înalți și parfumați. Și nimfa, îndrăgind pe tânăr, s-a prefăcut în căprioară, și a sărit în calea lui. El sprinten, neprevăzător, a urmărit-o prin pădure, până la apa unui lac, în care se vărsa izvorul, și, însetat, a vrut să soarbă din unda limpede de munte. Dar căprioara s-a schimbat din nou în nimfa cea frumoasă și, apucându-l de grumaz, l-a tras cu ea în fundul apei. Hilas, speriat, a dat un strigăt. Strigătul său l-a auzit Heracle și alt argonaut, cutezătorul Polifem.{16} Fiindcă Heracle ținea mult la tânărul răpit de nimfă, n-a stat pe gânduri și-a pornit să-l caute prin pădurea deasă.

PIERDEREA LUI HERACLE ÎN MISIA

L-au căutat ei întreaga noapte, fără să-i poată da de urmă, căci nimfa-l ascunsese bine pe dragul ei, acolo-n lacul cu unda verde, cristalină, și-l fermecase s-o iubească.

Unii poeți, cântând povestea, spuneau că Hera ar fi pus la cale această întâmplare. Ea nu dorea ca și Heracle s-ajungă-n țara lui Eete. Prea îl ura, înverșunată.

Urcându-se din nou pe Argo, eroii au băgat de seamă că dintre ei lipseau Heracle și încă doi argonauți.{17} Și i-au căutat, strigând cu toții, cu voce tare, de pe țărm, sunând în scoici, aprinzând focuri. Însă zadarnic, vreme lungă, i-au așteptat să se întoarcă. Nici unul nu dădea vreun semn că ar fi auzit chemarea.

Și neavând alta ce face, argonauții au adus jertfe lui Zeus și soției sale. Și Iason a strigat spre Ceruri:

— Spuneți ce trebuie să facem, pentru că, iată, marea-i lină, vântul bate și el prielnic, și noi mai stăm încă la țărm.

Cerul a rămas mut, dar marea s-a despicat până-n adâncuri. Un cap învăluit de alge s-a-nfățișat privirii lor. Era un zeu, pe nume Glauc, care sălășluia acolo.

— Duceți-vă și n-aveți grijă, a rostit Glauc cu voce tare. Așa a hotărât Olimpul. Cei trei voinici rămân aici, în Misia împădurită. Iară Heracle-și va urma calea ce-i este hărăzită.

ÎNFRÂNGEREA BEBRICILOR

Și Iason, ascultând îndemnul, a făcut semnul de plecare. Dar mulți dintre argonauți nu aveau inima ușoară. Nici unul nu era mai vrednic și mai viteaz între ei toți decât Heracle cel puternic și veșnic urgisit de Hera. În el aveau toată nădejdea. Și el, acuma, se pierdea.

Prinzând deci vâslele în mâini, lăsând în vânt pânzele toate, au dus pe Argo mai departe, și mai departe, către țara bebricilor cea misterioasă.{18}

În locurile astea pline de grădini verzi înmiresmate, i-a-ntâmpinat un popor aspru. Regele lor, numit Amic, un fiu al zeului Poseidon, era un om hidos și rău. Nu îi plăcea să aibă oaspeți. Un singur lucru prețuia: lupta îndârjită cu pumnii.{19} Aezii-l zugrăveau pe rege că era nalt ca un copac. Urechile-i erau zdrelite în luptele ce le purtase. Pieptul său monstruos, umflat, părea un mare glob boltit. Sub umerii lui bulbucați, creșteau pe brațele-i robuste mușchii ca niște bolovani. Iar ochii-i se roteau sub frunte, sălbatici, amenințători, ca unei fiare-nfometate.

Amic, văzându-i pe elini c-au debarcat în țara lui, i-a provocat pe loc la luptă.

— Așa e datina pe aicea, a râs regele cu îngâmfare. Cel ce sosește-n țara asta trebuie să dea lupta cu mine. Cine se prinde? Cine-ncepe?

— Am să încerc eu, a grăit Polux

— Hai, vino să te fac fărâme și să te dau hrană la pești, a hohotit din nou Amic.

Și lupta a-nceput pe dată. Deși Amic era uriaș, Polux, sărind cu îndemânare, l-a și izbit pe cruntul rege cu pumnul aprig în bărbie. Monstrul a scuipat sânge negru. Dar l-a lovit și el pe Polux cu tot atâta strășnicie. S-au încordat și s-au bătut pe iarba verde a câmpiei. Până la urmă însă Polux l-a biruit pe răul rege. L-a nimerit cu pumnu-n tâmplă și l-a lăsat fără suflare la poalele unui copac. Bebricii au sărit atunci ca să-l răzbune pe Amic și s-a-nceput un război greu. Argonauții trebuiau să ție piept unei mulțimi de luptători nespus de mare; și sulițele scânteiau, iar săbiile zvârleau prin aer lungi curcubeie lucitoare.

Iason, Tezeu și Meleagru își tăiau drumul prin mulțime, de parcă secerau un lan. Iară din cele două laturi, Castor și Polux nimiceau oștenii regelui Amic cu sulițele de aramă.

N-a trecut mult și argonauții au fost deplin biruitori, luând pradă multă, arme, straie, merinde bune și-n burdufuri vin din belșug.

SALVAREA LUI FINEU DE HIDOASELE HARPII

În dimineața următoare au întins pânzele să plece din țara neospitalieră și au pus toți mâna pe vâsle. Dar cum s-au depărtat oleacă de țărmurile lui Amic, s-a și dezlănțuit furtuna.

Și ce furtună, zei cerești!

Corabia se zguduia, se frângea din încheieturi și era gata să se sfarme într-un vârtej negru de ape, ce o târa spre niște stânci dintr-o strâmtoare foarte-ngustă.{20}

Numai cu greu, cu luptă dârză, vâslind din răsputeri, voinicii au reușit să-ndrepte cârma ce se stricase-n vijelie, s-atingă malul celălalt.{21} Iar dincolo de acel țărm se ridica un oraș mare. Și în oraș domnea un rege ce avea darul profeției și care se numea Fineu. Dar fiindcă el dezvăluise unele taine – ale lui Zeus – cei din Olimp s-au mâniat și au hotărât să-l pedepsească. Zeul Apolo-i luase ochii și Hades-Pluto din Infern îi trimise niște harpii, niște zeițe monstruoase, cu chip de fete, trup de păsări, gheare de leu și cozi de șarpe, care-i răpeau toată mâncarea. Încât Fineu pierea de foame.

Dintre eroi s-au ridicat atunci Calais și Zetes, feciorii zeului Boreu, vântul ce bate dinspre nord, căci ei erau înaripați și viforoși ca tatăl lor. Cu sulițele prinse-n mâini, cei doi flăcăi le-au urmărit pe aceste harpii până departe peste mări, și le-au învins și le-au silit să jure pe mărețul Zeus că-i vor da tihnă lui Fineu.

Drept mulțumire, regele le-a arătat eroilor greutățile pe care ei urmau să le întâmpine, până s-ajungă la Eete. În primul rând, le-a amintit că la intrarea Mării Negre se află niște stânci uriașe, care se cheamă Simplegade.{22} Ele se mișcă, se ciocnesc și nici un vas nu poate trece, decât în anumite clipe. Ca să cunoască vremea asta când pot să treacă printre stânci, să ia cu ei un porumbel. Ajunși acolo să-i dea drumul. Și dacă porumbelul trece, nu e primejdie printre stânci. Pot să vâslească fără teamă. Iară de piere porumbelul, Argo să stea și ea pe loc.

Tot Fineu i-a învățat ca, debarcând în răsărit, s-aducă jertfe Afroditei. Numai prin ea puteau învinge, puteau să dobândească lâna cu firele-i scumpe de aur. Cu darul lui de-a prevesti, Fineu știa de ce și cum; dar nu vroia mai mult să spună.

— O să vedeți, le-a rostit el.

ARGONAUȚII ZĂRESC CRESTELE CAUCAZULUI

Eroii n-au mai stăruit și, mulțumindu-i lui Fineu, au pornit iar spre largul mării, plutind prin Pontul Euxin.{23} Plutind așa, au auzit un zgomot înspăimântător. Erau acele stânci cumplite ce se ciocneau necontenit, c-un bubuit asurzitor. Apele se roteau în preajmă și clocoteau ca-ntr-un cazan, și nimeni încă nu trecuse cu vreo corabie pe acolo.

Iason s-a încordat la cârmă. Orfeu a început să cânte din lira lui un cântec dulce, și mângâios, și adormitor.

Iar din corabie, eroii au slobozit un porumbel. Acesta a-nceput să zboare și a trecut iute printre stânci. Numai o pană de la coadă i-a fost prinsă de Simplegade.

Văzând acest semn bun, voinicii au pus și ei mâna pe vâsle. Orfeu cânta amețitor. Stâncile se mișcau alene sub acest cânt duios de liră. Și totuși, valurile repezi și înspumate dintre stânci smuceau pe Argo cu putere și o trăgeau parcă napoi. Nu mai era decât o clipă, și stâncile s-ar fi lovit. Atunci eroii au vâslit mai cu putere, mai cu sârg, și vasul Argo a trecut. Numai un căpătâi de lemn a fost zdrobit. Atâta tot.

Fineu din Tracia spusese că de va trece vreo corabie printre stâncile Simplegade, blestemul lor se risipea. Într-adevăr, din acea vreme, teribilele Simplegade au rămas locului, pe veci.

Acum vâsleau argonauții fără de frică peste mare. Vâsleau, și ochii lor, în zare, căutau mereu capătul lumii, țara bogată a lui Eete, unde era lâna de aur.

E drept că, până să ajungă la ținta lor cea mult visată, au mai trecut argonauții prin multe alte încercări. În niște lupte ce-au urmat, doi dintre ei au fost uciși. Și poposiseră de la o vreme într-o insulă mititică, o insulă a zeului războiului. Aicea se adăposteau negrele păsări ale lui Ares, care fuseseră gonite de marele erou Heracle din mlaștinile stimfaliene. La rândul lor argonauții au înfruntat aceste păsări și s-au luptat din greu cu ele.

De la o vreme, au zărit munții Caucaz, cu creste sure. Acolo, sus, pe vârful Elbrus, zăcea de veacuri Prometeu, titanul cel legat în lanțuri. Heracle încă nu-l scăpase. Către apus s-a auzit și un vâjâit tare de aripi. Era chiar vulturul lui Zeus. Trecea prin slăvi, către Caucaz. Și, trecând el, credeau că vine furtuna înfricoșătoare; căci aripile lui uriașe păreau că-s ale lui Boreu.

Eroii au privit în urma acestei păsări, plini de spaimă. Știau că vulturul lui Zeus o să sfâșie iar ficatul însângerat al celui care îndura totul pentru

oameni.

Dar nu puteau să se oprească. Și au vâslit tot mai departe, până ce au ajuns la gura râului Fasis[{24}], larg și albastru, în țara regelui Eete. Și, lăsând valurile mării, s-au îndreptat pe Fasis în sus.

ÎN PALATUL SOARELUI

În stânga lor se vedea Ea, cetatea regelui Eete, și-n depărtările verzui zăreau vestitul munte Elbrus, purtând pe fruntea lui cunună strălucitoare de omăt. În dreapta în schimb erau grădina și templul mare al lui Ares, unde păstra regele țării lâna berbecului vrăjit.

Dar, fiindcă se făcuse noapte, au tras corabia la țărm. Au lăsat ancora cea grea să se înfigă-n mâlul gras și au sărit într-o poiană. Acolo și-au făcut culcușul. Drumul cel greu se isprăvise. Erau în țara lui Eete. Puteau să doarmă liniștiți. S-au odihnit până la ziuă. Dar cum și-a revărsat lumina trandafirie pe pământ zeița Eos – aurora – s-au deșteptat și argonauții. Au adus jertfe Afroditei, și-au spălat trupurile-n apă; au pus pe ei veșminte noi, și Iason s-a-ndreptat cu fală către orașul lui Eete. În mână avea doar un toiag, în semn de bună prietenie. Însă pe urma lui veneau, cu pas ferit, să nu se vadă, argonauții încărcați – sub hainele de sărbătoare – cu săbii bine ascuțite.

Palatul regelui Eete era din marmoră curată, și turnurile lui de argint se ridicau până la cer. Iar din înalt se oglindeau în apa limpede a mării.

Sculpturi, coloane, porți măiestre, obiecte rare, prețioase, împodobeau acest palat, pe care îl zidise însuși Hefaistos, celebrul faur al zeilor de pe Olimp.

Meșterul făurar zidise, de fapt, acest palat măreț zeului Helios, ca să-i arate prietenie, căci Helios sau mândrul soare îl ajutase pe Hefaistos în bătălia cu giganții, luându-l în carul lui de aur.

Iar Helios, având palate destule-n răsăritul lumii, îl dăruise pe acesta celui mai drag dintre feciori, adică regelui Eete.[{25}]

Și spre palat priveau acum plini de nesaț argonauții, când a sunat o bufnitură și porțile i s-au deschis. În pragul lor s-a-nfățișat feciorul soarelui, Eete, și-a strigat tare spre eroi:

— Străinilor veniți din lume, cine sunteți și ce căutați?

— Sosim din țara tesaliană, a răspuns Iason cu îndrăzneală. Regele Pelias îți cere lâna cu firele de aur, pe care ți-a adus-o Frixos, odinioară, din

Elada. Vrem să ne-o dai de bună voie. Este a noastră, și ți-o cerem. Tu ai păstrat-o pe nedrept. Altminteri noi ne vom lupta, și o să ți-o luăm fără-ndoială, deși am auzit că este păzită strașnic de un balaur.

O clipă regele Eete n-a putut să deschidă gura. Mânia îl înăbușea. Avea doar un toiag în mână. C-un toiag nu putea lupta. A vrut să-și cheme toți oștenii și să înceapă un război cu preavoinicii din Elada. Dar și-a dat seama că războiul nu putea să-l câștige el. Argonauții erau zdraveni și încercați în lupte grele. Aveau, desigur, sub veșminte, scuturi și săbii ascuțite. Până să-și cheme el oștenii ar fi căzut, în țărână, mort.

EROS O ȚINTEȘTE ÎN INIMĂ PE MEDEEA

Atunci a cugetat că-i bine să-i tragă-n cursă și să-i piardă.

A deschis porțile mai largi și i-a lăsat pe toți să intre într-o ogradă minunată. Aici erau două clădiri. Într-una locuia chiar el, soția-i și fiul său, Absirt. Într-alta își aveau sălașul două copile-ncântătoare.

Tot în ograda pietruită cu nestemate și aramă erau patru fântâni de aur. Curgeau din ele, în cascadă: vin, untdelemn, lapte și apă. Iar apa curgea vara rece, și-n timpul iernii-nfierbântată. Grădini cu flori îmbălsămate și cu platani și chiparoși dădeau jur împrejur răcoare. Aici a poruncit Eete să se gătească un ospăț, spunând către argonauți:

— M-am mâniat. Îmi cer iertare. Zeus ne poruncește altfel, să primim oaspeții cu cinste. Deci, vom petrece nouă zile. Pe urmă vom vorbi de treburi.

Veseli, eroii argonauți s-au așezat, pe loc, la mese; și au început să soarbă vin; și să mănânce și să cânte. Erau flămânzi și însetați; și nu se-nfricoșau de nimeni. Din când în când își atingeau cu palma săbiile sub haine. Râdeau cu hohote spre rege și îi spuneau:

— Ascultă, rege, când ne vei da lâna de aur? După ce s-o sfârși ospățul, adică după nouă zile? Mai bine ad-o de pe acum!

Și iar râdeau, de răsunau curțile largi, încăpătoare, și răsuna întreg palatul.

În acest timp, zeița Hera, ce avea ciudă pe Eete, fiindcă nu o slăvea de ajuns, s-a dus s-o caute pe Afrodita.

A aflat-o pe Afrodita într-o grădină din Olimp. Își pieptăna buclele blonde, care-i cădeau mai moi ca spuma pe gâtul alb, rotund și neted, pe umerii fermecători. Ea a rugat-o pe zeiță să-l cheme repede pe Eros, micuțul

zeu înaripat, și să-l trimită în ograda în care regele Eete, soția sa și două fete ședeau la masă cu eroii.

Eros să tragă o săgeată în inima fetei mai mici, ce purta numele Medeea. Și să-i aţâțe o patimă nemărginită pentru Iason.

Iar Afrodita, mulțumită că o chemau într-ajutor zeița și argonauții, l-a căutat în Olimp pe Eros și i-a făgăduit un dar, o jucărie de-a lui Zeus, de când era copil, în Creta. Și Eros și-a sărutat mama. A-ntins aripile de aur și a plutit grabnic spre Ea.

A ajuns în ograda largă, în care petreceau eroii, și a țintit-o pe Medeea, în inimă cu o săgeată – cu o săgeată înmuiată în fiere verde și venin.

De cum a tras micuțul Eros săgeata lui înveninată, fata a cătat către Iason, prinsă – nu-n lanțul dragostei – ci într-o patimă bolnavă. Ea s-a jurat c-o să-l ajute să dobândească, din dumbravă, lâna cu firele de aur.

EETE VREA SĂ-L TRIMITĂ PE IASON LA MOARTE

Cum s-a sfârșit acel ospăț, regele i-a grăit lui Iason:

— Tu mi-ai cerut lâna de aur. I-o avuție fără preț. Altul s-ar bate pentru ea. Pentru că am primit-o-n dar. Nu am răpit-o din Elada. Da ți-o dau fără nici o luptă, căci ești odraslă olimpiană. Așa mi-ai spus când petreceam și sorbeam cupele cu vin că ești din neamul lui Poseidon. Și lui Poseidon eu mă plec.

— Atunci, dară, adă-mi lâna, a rostit Iason bucuros, și noi ne vom urca pe Argo și vom pleca către Elada, fără să te mai supărăm.

— Ți-o dau, cum nu, a spus Eete; dar trebuie să-mi dovedești că ești odraslă olimpiană, făcând o anumită slujbă.

— Ce slujbă? l-a întrebat Iason.

Amândoi se priveau în ochi și își zâmbeau, dar nu cinstit. Pentru că-n inimile lor clocotea ura-nverșunată, și fiecare socotea, sub zâmbetul său prefăcut, cum să-l lovească pe celălalt.

În Iason, Hera aţâțase pofta de-a stăpâni comoara doar pentru el, nu pentru oameni, nu pentru cei ce-l așteptau să se întoarcă în Elada. Stârnise pofta de-a se face stăpân puternic și bogat cum era regele Eete. Și Iason îi căzuse pradă acestei pofte-njositoare. Ochii-i, mai înainte limpezi, erau acum întunecați de planurile ce urzea.

La rându-i, regele Eete fusese sfătuit, din slavă, de tatăl său, mărețul soare, cum să îi ia viața lui Iason. Și regele a arătat feciorului venit din Iolco că are-n curtea lui doi tauri, ce au picioarele de aramă și varsă-ntruna foc pe

nări. Mai are-un plug nemaivăzut, făcut din fier și din aramă, mare cât bolta unei case.[{26}] Iason să-nhame acești tauri la plugul greu, cu lanțuri bune, și să se ducă pe un câmp, ce-i dincolo de râul Fasis. Să are câmpul, plin de grijă, pentru că este al lui Ares. Să semene apoi pe câmp niște colți negri de balaur[{27}], pe care îi păstra-ntr-un sac. Terminând el cu semănatul, din acei colți o să răsară o ceată mare de războinici. Iason să dea lupta cu ei și să-i doboare pân-la unul.

Iason s-a cam înfiorat, aflând de această încercare. Însă n-a vrut să se arate; și-a răspuns foarte liniștit că totul se va face-ntocmai. Să-i dea numai răgaz o noapte.

— Ne vom retrage toți pe Argo și acolo ne vom sfătui, i-a răspuns regelui Eete.

— Bine. Să fie precum vrei, a-ncuviințat și regele.

Însă-i venea să râdă-n hohot, pentru că îi băga-n capcană. Știa că Iason n-o să scape. Oștenii, răsăriți din colții aceia negri de balaur, aveau putere să-i răpună pe toți eroii argonauți. Mai ales că lipsea Heracle.

HERA ÎI TRIMITE UN VIS MEDEEI

Și fapta s-ar fi petrecut așa cum plănuia Eete. Argonauții ar fi rămas pe acel țărm pentru vecie, îngropați sub țărână rece. Dar Afrodita nu-i da tihnă copilei regelui, Medeea. O-nflăcăra mereu mai tare în dragostea pentru flăcăul venit pe mare din Elada.

În timpul nopții următoare fata s-a zbuciumat într-una. Dorința ei cea mai fierbinte era de-a fi cândva regină. Zeița i-a trimis un vis. Se făcea-n vis că o lua Iason în brațe și o urca pe Argo, și amândoi plecau spre Iolco. Acolo se urcau pe tron. El era rege, ea regină.

Ce mult i-a plăcut visul fetii! Și ea, trezindu-se din somn, a strigat iute două sclave. Sclavele au adus un car. A înhămat la el catâri și au pornit spre țărmul apei, unde se legăna, ușoară, corabia argonaută.

Sclavele l-au chemat pe Iason, ce sta îngrijorat pe punte. Tânărul s-a grăbit spre țărm, mânat de poftele-i aprinse de avuție și putere, care îl mistuiau acum, și glăsui fetei așa:

— Cât de frumoasă ești, Medeea! De la ospăț, când te-am văzut, n-am putut să te uit o clipă.

Copila s-a-mpurpurat:

— Și eu, străine, te-am visat. Căci ești voinic, ești îndrăzneț. Meriți să ai noroc în toate.

La aste vorbe, bucuros, Iason a prins copila-n brațe. Ea s-a lăsat și i-a șoptit că ar primi să-i fie soție.

— O, ai să fii soția mea. Te voi urca pe tron în Iolco, i-a glăsuit Iason repede.

— Dacă te juri să-ți fiu regină, a glăsuit atunci Medeea, voi face vrăji și ai să birui.

Ar fi aici de adăugat că fata regelui Eete știa nenumărate vrăji. Le învățase de micuță, de la o doică vrăjitoare.

— Îți jur orice, i-a răspuns Iason, ce nu avea altă dorință decât să capete mai iute neprețuita avuție.

Și, auzind făgăduiala, Medeea nu s-a mai gândit la tatăl său, nici la orașul care pierdea lâna de aur. Avea și ea un singur gând: să se mărite și să fie regină-n țara tesaliană.

SEMĂNAREA COLȚILOR DE BALAUR PE GLIE

Medeea i-a adus lui Iason o alifie fermecată. Ungându-se cu alifia pe trup, pe arme și pe scut, tânărul devenea mai tare decât Heracle, decât zeii. E drept că asta doar o zi. Chiar focul cel mai arzător, cea mai tăioasă dintre arme nu mai putea să-i facă rău, și el își învingea dușmanii.

Trebuie spus că alifia era făcută dintr-o plantă care creștea-n munții Caucaz, din sângele lui Prometeu.

Iason s-a uns cu alifia; și așa cum l-a-nvățat Medeea, a și pornit spre locul unde se aflau, într-o văgăună, taurii regelui Eete.

Taurii s-au zvârlit spre el. De ar fi fost zid de cetate, ar fi căzut sub izbitură. Dar Iason a rămas pe loc. I-a prins de coarne cu putere și, ajutat de argonauți, i-a înhămat bine la plug. Au arat câmpul larg și neted. Pe el au semănat toți colții aceia negri de balaur.

Din colții semănați pe glie au răsărit niște uriași, cu săbii, sulițe și scuturi. Uriașii au pășit spre Iason și spre ceilalți argonauți, care stăteau mai la o parte. Însă flăcăul, învățat de fata regelui, Medeea, a luat o stâncă mare în brațe și a zvârlit-o între uriași. Uriașii, văzând stânca asta, au socotit că e de aur. S-au repezit nebuni la ea, ca niște lupi pe o mioară, și s-au certat. S-au luat la luptă, căci fiecare vrea s-o aibă. În lupta care s-a iscat, lovindu-se turbați cu ură, s-au omorât. Au pierit toți.

Văzând că Iason biruiește, regele – ce era de față – s-a întors repede-n palat.

— Ce-i de făcut? Vom da noi lâna acestor tineri din Elada? a-ntrebat regele Eete pe sfetnicii săi de credință. Sau vom găsi o altă cale, ca totuși s-o păstrăm la noi?

— Nu! n-o vom da, au spus cu toții. Ci mâine-n zori vom strânge oastea și-i vom lovi pe argonauți la ceasul când ei încă dorm.

Și cum în vremea asta noaptea se coborâse peste lume, tăcută, plină de mistere, regele a cerut și el o amânare de o zi.

— Mâine vă dau lâna de aur, spusese regele lui Iason, care venise la palat să-și ceară drepturile sale.

În sinea lui însă gândea, cum era îndemnat de sfetnici, să-i prindă pe argonauți și să-i ucidă fără milă. Iar vasul lor să-l facă țăndări și să-l cufunde-n râul Fasis.

RĂPIREA LÂNEI DE AUR

Atâta doară că Medeea aflase tot ce plănuiau tatăl său și cu dregătorii. Ea a făcut pe loc o vrajă. Tatăl și sfetnicii și oastea au căzut jos și au adormit. Porțile s-au izbit în lături și ea a trecut fără grijă, având de mână pe Absirt, fratele ei cel mititel.

S-au îndreptat spre vasul Argo.

Acolo l-au găsit pe Iason, care stătea la țărmul apei. El bănuia că va veni copila regelui Eete să-i dea un sfat, poate vreo veste.

Și, revăzându-se cei doi s-au strâns și s-au îmbrățișat; și și-au jurat din nou credință. Acuma ei erau uniți. Dar nu uniți prin dragoste sau prin dorința de a fi folositori celorlalți oameni, de a săvârși fapte mărețe, de cinste și de glorie. Nu, ei erau înlănțuiți de pofta lor de a fi bogați și de a fi rege și regină.

Așa se-ntâmplă totdeauna cu cei care au firi prea slabe, lesne supuse lăcomiei. Alunecă ușor în rău.

Iară trădările Medeei față de țară și părinți pecetluiau, precum se vede, toate aceste jurăminte, ce amândoi și le făceau noaptea, pe țărmurile apei.

Medeea l-a călăuzit pe Iason, tânărul străin, înspre dumbrava înverzită, unde era templul lui Ares. Aici, lângă copacul sfânt, stătea de strajă un balaur. Balaur care-și căsca gura, plină de foc și de miasme către voinicul tesalian. Însă Orfeu, ce-l însoțise pe Iason până la dumbravă, după poruncile Medeei, a început să cânte dulce, și monstrul, lung de nouă

stânjeni, s-a lăsat moale la pământ. Iar flăcările otrăvite s-au stins în botul lui hidos. Abia mai pâlpâiau puțin.

Medeea a zvârlit atunci asupra lui un suc vrăjit. Sucul l-a adormit pe monstru. Și Iason, cu argonauții, s-au repezit către copac. În el lucea lâna de aur, într-o lumină orbitoare, și ei au smuls lâna din copac. Iason a pus-o pe spinare. Și au pornit, cu pas grăbit, către corabia lor, Argo.

FUGA MEDEEI CU IASON

Fără să șovăie o clipă, Medeea s-a urcat și ea pe puntea vasului de lemn. L-a luat alături pe Absirt. Iar Iason, care conducea această expediție, a ridicat ochii spre cer și a mulțumit zeițelor Hera și mândrei Afrodită, pentru tot ajutorul lor. A implorat apoi pe Zeus și pe Poseidon furtunosul – zeul din care se trăgea – să-i ocrotească pe tot drumul de-ntoarcere către Elada.

Unul dintre argonauți a ridicat ancora grea. Ceilalți au luat vâslele-n mâini, și vasul a pornit în jos, pe râul Fasis, către mare.

Cum au ajuns din nou pe mare, argonauții au dat glas nemărginitei bucurii care-i înflăcăra pe toți și s-au pornit veseli să cânte. Lâna de aur strălucea și lumina până departe, încât nu se vedeau pe cer nici stelele scânteietoare, și nici făclia de argint a lui Selene, dalba lună. Nu se vedeau decât eroii, având în mijloc pe Medeea și pe Absirt – ce tremura poate de frig, poate de teamă.

Toți erau veseli, fericiți, pentru că nu știau nici unul ce planuri nutrea acum Iason. Numai Medeea sta pe gânduri. Prin farmece ea cunoștea că-n Ea regele, curtenii se și treziseră din somn. Descoperiseră răpirea lânei de aur din copac și fuga fetei, a Medeei, cu fratele-i, micul Absirt.

Numai că regele Eete avea și el corăbii bune. Avea oșteni și avea prieteni, care erau adânc mâhniți că se furase din dumbravă lâna cu firele de aur.

Iar regele a poruncit să plece-ndată trei corăbii, pe urma vasului elin, și, ca să poată să-i ajungă, a hotărât ca la o vâslă să tragă-n loc de un om, doi. Vântul bătea spre asfințit. Deci să se-ntindă pânze multe. Pânze mai mari decât acele ce se aflau pe vasul Argo.

— Și vă mai spun să nu vă-ntoarceți fără Medeea și Absirt, căci veți fi osândiți la moarte! a rostit regele Eete către oștenii ce plecau, în toiul nopții, să-i ajungă pe Iason și argonauți.

CĂSĂPIREA MICULUI ABSIRT

Iată de ce era Medeea atâta de îngrijorată. Ea știa tot ce se-ntâmpla.

Într-adevăr, a treia noapte de la plecarea lor pe mare, s-au văzut și urmăritorii.

De fapt, Iason, și argonauții n-o luaseră pe același drum ca la sosire, prin strâmtori[{28}], ci, tăind marea curmeziș, plecaseră către alt țărm. Spre țărmul unde se vărsa râul cel larg, Istrul, în mare – adică-n Pontul Euxin.

Căutaseră să schimbe drumul, socotind că urmăritorii or să se-ndrepte spre strâmtori. Dar lâna ce o aveau cu dânșii i-a dat de gol, căci scânteia ca soarele în toiul zilei. Urmăritorii au văzut dincotro vine strălucirea și, cum aveau pânze mai bune, vâslași mai mulți și odihniți, s-au încordat și erau gata, aproape gata să-i ajungă.

Și, ca să scape de primejdii, ea și acela ce-i jurase că o va face soția lui, regină în orașul Iolco, Medeea a făcut o crimă cumplită, înspăimântătoare. Ea s-a ascuns în fundul bărcii, să n-o vadă argonauții, și a sfârtecat în bucățele pe micul său frate Absirt. Iar membrele însângerate le-a risipit în largul mării, pe-ncetul, una câte una. Când au aflat argonauții această crimă odioasă, s-au mâniat nespus de tare, și erau gata s-o zvârle-n valuri.

— Noi suntem luptători, eroi, înfruntăm monștri, fiare, regi. Nu ucigași de rând, de aceia care se luptă cu copiii.

Chiar Iason s-a uimit în sine, văzând ce fire are Medeea. Și totuși, el a apărat-o, gândindu-se că-i va mai fi de ajutor și-n patrie. La rugămințile lui Iason, argonauții au iertat-o și au vâslit în sus, pe Istru.

Văzând, pe valuri, colhidienii, membrele micului Absirt, s-au oprit ca să le adune. Le-au strâns bucată cu bucată și le-au adus toate pe țărm. Acolo au orânduit slujbe și jertfe pentru fiul cel sfârtecat al lui Eete. L-au ars pe rug și au făcut serbări – cum cerea datina. Așa s-a scurs o zi întreagă.

În acest timp argonauții urcaseră – pe cât se pare – pe Istru-n sus, destul de mult.[{29}] Urmăritorii și-au dat seama că nu-i mai puteau ajunge.

Dar fiindcă nu mai îndrăzneau să se întoarcă la Eete fără Medeea și Absirt, ostașii au rămas acolo, întemeind o așezare bogată și înfloritoare, ce primi numele de Tomi.[{30}]

După această întâmplare, argonauții au trecut, plutind pe Istru mai departe, dincolo de Iliria.[{31}]

ÎNTOARCEREA LA IOLCO

Abia ajunși în altă mare, și s-a pornit cea mai grozavă dintre furtunile pe care le suferiseră în drum. Valuri se ridicau cât munții și pânzele se sfâșiau sub răsuflarea înghețată a unui vânt de miazănoapte. Vâslele se frângeau și ele în stânci ce răsăreau din apă. Corabia argonaută era ca o coajă de nucă, zvârlită-ncoace și încolo, sub munți de apă vineții.

Eroii abia se mai luptau și își pierduseră nădejdea că vor putea scăpa cu zile, când iată, a sunat un glas. Un glas puternic de la proră. Vorbea, pe cât spunea legenda, ramura sacră, din stejarul marelui Zeus, din Dodona. Ramură ce era adusă, pusă la proră, de Atena. Și ramura i-a îndemnat să plece-n marea Tireniană, în insula cea misterioasă unde-și avea sălașul Circe – o vrăjitoare renumită. Iar Circe să-i purifice de moartea micului Absirt.

Argonauții, în furtună, au întors cârma către locul unde trăia faimoasa Circe. Cum s-au întors, a stat furtuna pe care-o trimisese Zeus; și Argo a plutit pe mări, pe râuri și din nou pe mări. și a ajuns până la Circe. Acolo s-au purificat de sângele vărsat la Tomi.

Și au întâmpinat, din nou, furtuni, primejdii fără număr. Sirenele i-au ispitit, prin cântece ademenitoare, să se arunce-n apa mării. Dar i-a salvat pe toți Orfeu, care cânta mult mai frumos. Doar melodia lui duioasă le-a amintit de patrie și i-a ținut pe vasul Argo. Trecând prin apa ce scălda două stânci: Scila și Caribda, două stânci amenințătoare, erau de asemeni să se înece, la fel ca mai târziu Ulise. Dar s-au luptat cu valurile și au scăpat iarăși cu bine.

Au mai trecut și pe la Creta. Acolo s-au luptat cu Talos, un uriaș înspăimântător, din neamul monștrilor de aramă și, după multe lupte și rătăciri, au atins țărmul portului magnezian Pagase, din care Argo se pornise cu peste patru luni în urmă. În curând au sosit la Iolco.

Corabia au închinat-o zeului mărilor, Poseidon, din care Iason se trăgea. Și Pelias a primit lâna, comoara regelui Eete. În schimb, eroul i-a cerut tronul părintelui său, Eson.

Ce-i drept, în sine chibzuia că având tronul și puterea, tot lui o să-i revie lâna ce și-o dorea atât de mult.

Regele l-a dus cu vorba cât timp au stat argonauții. Dar, cum s-au risipit aceștia, Pelias n-a mai vrut să-și țină cuvântul dat cu luni în urmă. A strâns oastea și l-a gonit pe Iason din orașul Iolco.

PELIAS ESTE FIERT ÎNTR-UN CAZAN CHIAR DE CĂTRE FETELE SALE

Iason s-a mâniat amarnic. Visul său scump se spulbera. Și nu știa ce-ar putea face să pună mâna pe putere. Atunci Medeea, vrăjitoarea, a născocit un șiretlic. S-a prefăcut că s-a certat cu soțul ei, fiul lui Eson, și a cerut un adăpost la fetele lui Pelias. Căci regele avea trei fiice. Stând ele într-o zi de vorbă, Medeea a-nceput să spună că ea cunoaște vrăji prin care îi poate-ntineri pe oameni. Ca să le dovedească asta a umplut un cazan cu apă, și, punând lemne dedesubt, a aprins foc cu pălălaie, și apa a-nceput să fiarbă. A luat pe urmă un berbec – cel mai bătrân din toată turma – și l-a tăiat în bucățele. Bucățile le-a pus la fiert. A mai turnat un suc în apă, a mai rostit și niște vrăji. Și ce să credeți? Dintr-o dată, bucățile s-au închegat. Din apă a ieșit un miel cu blană albă, behăind.

Copilele lui Pelias, văzând această preschimbare, au rugat-o pe vrăjitoare să le întinerească tatăl.

Medeea s-a lăsat rugată. Fetele i-au făgăduit și un șirag de pietre scumpe, dacă le ascultă rugămintea. Și vrăjitoarea, mulțumită că planul i se-ndeplinea, le-a sfătuit pe aceste fete să-l taie pe bătrânul rege în opt bucăți, cu capul nouă, și să le arunce-n cazanul în care apa clocotea.

Iar fetele, căzând în cursă, și-au doborât părintele, ca pe un taur la ospețe, și carnea lui au aruncat-o într-un cazan mare să fiarbă.

Dar cum a dat în clocot apa, Medeea le-a strigat în față că ea l-a răzbunat pe Iason, și Pelias rămâne mort.

Apoi făcând nu știu ce vrajă, s-a arătat un car de flăcări, tras de doi șerpi înaripați. Medeea s-a urcat în car și a pierit într-o clipită.

Regele Pelias căzuse; dar nu-ntr-o luptă vitejească – precum se cade între bărbați. Era răpus prin vicleșuguri și uneltiri vrăjitorești. Nimeni nu l-a lăudat pe Iason pentru-o asemenea victorie. Și el tot n-a putut să urce pe tronul mult râvnit din Iolco. Puterea a trecut în mâna unui fecior al celui mort, un alt argonaut: Adraste.

Iason a fost silit să fugă la Creon, regele din Corint.

GLAUCA ȘI CREON SUNT CUPRINȘI DE FLĂCĂRI

Creon îl admira pe Iason pentru că adusese lâna de aur de la Ea, și l-a primit cu multă cinste. I-a dăruit și un palat, cirezi de vite și moșii.

Iason ar fi putut acum să viețuiască liniștit; Medeea, soția lui îi dăruise și doi copii încântători. Dar tot ce se clădește-n viață pe crime și pe vicleșug se prăbușește prea adesea. La fel și dragostea lui Iason față de soția lui, Medeea, s-a istovit de la un timp.

Toți se temeau de vrăjitoarea ce-și omorâse frățiorul și îl fiersese în cazan pe fostul rege de la Iolco. Iar crimele – pe cât se pare – așternpe chipuri niște umbre. Căci fata regelui Eete se urâțea de la un timp.

Iason nădăjduise poate că tatăl ei, de supărare, fiindcă-și pierduse și copiii și lâna cea prețuită, o să se stingă într-o zi. Iar el, fiind bărbatul Medeei, va moșteni bogatul Ea. Dar dintr-acolo nu veneau deloc veștile așteptate, și Iason, ce iubea puterea și bogăția și plăcerea, hotărâse s-o părăsească pe soția lui de până atunci și să se-nsoare cu Glauca, fata lui Creon, gazda sa. Astfel, de nu putea fi rege nici peste mare, nici la Iolco, avea să moștenească jilțul regelui Creon, din Corint.

Aflând Medeea știrea asta s-a necăjit peste măsură. Dar cum era foarte stăpânită, s-a prefăcut că nici nu-i pasă și grăi cu dulceață către Glauca, fiica lui Creon:

— M-am săturat și eu de Iason. Mă cere regele Egeu, care domnește în Atena; și aș vrea să fiu și eu regină. Destul am zăbovit aicea lângă un om fără noroc. Și ca să te încrezi, frumoaso, că n-am nici o supărare, îți fac și eu un dar de nuntă. Poftim, acesta-i darul meu!

Și vrăjitoarea, prefăcută, i-a dăruit fetei lui Creon o haină scumpă, purpurie și o cunună de mărgean.

Glauca s-a înseninat, căci tare-i mai fusese teamă de fosta soție a lui Iason. Dar cum și-a îmbrăcat veșmântul, a simțit un fior de moarte. Corpul i-a fost cuprins de flăcări. Iară cununa îi strângea, ca într-un clește, fruntea albă.

Ea a strigat și s-a zbătut. A vrut să-și scoată iute haina, dar stofa se ținea de trup și nu putea s-o dezlipească.

La țipetele ei grozave a alergat regele Creon. Însă cum s-a atins de fată a luat și el îndată foc. Amândoi au pierit în flăcări.{32}

FUGA MEDEEI ȘI PRĂBUȘIREA CORĂBIEI ARGO

Dar vrăjitoarei nemiloase nu i-au ajuns aceste crime. A luat în mână un cuțit și și-a ucis cu el copiii al căror tată era Iason. Apoi a poruncit să vină carul său magic, tras de șerpi, și a fugit către Atena, să se mărite cu Egeu; dar n-a stat nici acolo mult. A pus la cale alte crime. Și era gata să-l omoare

pe fiul lui Egeu: Tezeu. Aflând Egeu de uneltirea nesățioasei vrăjitoare, a izgonit-o cu rușine. Chemând Medeea un balaur, a și zburat până la Ea. S-a împăcat cu tatăl său. Și nu s-a mai aflat nimic din ce s-a-ntâmplat cu vrăjitoarea.

Iason, mâhnit și fără rost după uciderea Glaucei, a rămas singur în Corint.{33}

Legendele mai spun că Iason, într-o zi, dormea la umbra vasului său Argo, pe țărm, în istmul de Corint.

Abia de închisese ochii. Prin mintea lui se perindau nenumăratele întâmplări din expediția spre Ea. Dar Argo, care-odinioară ca un delfin tăiase apa și deschisese drum pe mări cutezătorilor elini, era acuma putredă.

Iason visa lâna de aur.{34} Visa tocmai că se găsea din nou pe Argo și-n depărtare se zărea o lumină – era un munte întreg de aur –, când lemnăria putrezită s-a prăbușit c-un zgomot surd. Visând cele mai frumoase vise, corabia, pe care Iason o condusese-n expediție, s-a prăbușit asupra lui. L-a-ngropat sub dărâmături. Astfel s-a stins, fără de fală și fără glorie, acela ce nu luptase pentru oameni și se iubise doar pe sine.

Note:

{1}↑ Tesalia este o regiune din Grecia de nord, cu pământul destul de fertil. Aici creșteau prin munți cai și boi, despre care se spunea că erau cei mai frumoși din lume. De altfel, regii tesalieni și-au făcut cei dintâi oaste de călăreți. Chiar turmele de boi erau duse la pășune de slujitori călări, mânându-le cu lănci. Păstorii tesalieni erau războinici. Ei străjuiau averea cea mai de preț pe acele vremuri: cirezile de boi și hergheliile de cai. Se luptau cu dușmanii ce vroiau să le fure, sau cu fiarele din munți. Însă, în același timp, erau și pricepuți. Adunau buruieni din munții Pelion și făceau oblojeli cu care-și vindecau caii mușcați de fiare, boii înțepați de lănci sau propriile răni dobândite în lupte. Umblând mereu călări, păstorii tesalieni păreau că-s contopiți cu caii de sub ei. Din imaginea aceasta a călărețului contopit cu calul, imagine dăltuită pe pereții peșterilor, s-a născut poate ideea de centaur. De altfel, în limba greacă „henteo“ înseamnă a înțepa cu lancea, a goni, a mâna. Iar „tauros“ e taur. S-ar putea ca din „henteo tauros“ – cel care mână tauri – să fi derivat cuvântul centaur, cum afirmă unii mitologi. Centaurii aceștia legendari erau până la brâu oameni și, mai jos de brâu, aveau trupuri de cai. Ei par să întruchipeze în același timp – așa cum

s-a mai amintit odată – furtunile grozave din munți. De aceea se mai spune că aveau drept tată pe legendarul Ixion – vijelia, și mamă pe Nefele – zeița norilor.

{2}↑ Dintre centauri unul este vestit. El se numește Hiron. Acest centaur Hiron este personificarea științei medicale ce o aveau păstorii. Din pricina aceasta, Asclepio-Esculap a deprins meșteșugul de a-i vindeca pe oameni în peștera lui Hiron. După cât se pare, în munții Pelion era un soi de plante ce nu se mai cunoaște. Din ele se scoteau sucuri întăritoare – un fel de vitamine – ce se dădeau copiilor și-i ajutau să crească, să se facă voinici. Tot aici, în munte, băieții învățau să îngrijească de vite sau să vâneze fiare, să mânuiască arcul, sabia și lancea, să folosească scutul. Să devină astfel viteji și să dispreţuiască moartea în bătălii. În legende vedem adeseori feciori de zei sau ai unor eroi de seamă trimiși la Hiron, ca un simbol al necesității creșterii copiilor în mijlocul naturii, unde forțele li se călesc cel mai bine.

{3}↑ Motive asemănătoare, când un bătrân sau o bătrână încearcă firea și bunătatea unui flăcău plecat în lume să săvârșească isprăvi mari, avem și noi într-o mulțime de basme.

{4}↑ Țara lui Eete, faimoasa Colhida de mai târziu, Georgia de astăzi, era socotită ca fiind la marginea de răsărit a pământului. Dincolo de ea răsărea soarele în fiecare zori de zi.

{5}↑ Hele se traduce „cea strălucitoare“. Același sens îl are și numele Helena, Elena. Iar Frixos înseamnă cel care freamătă, care scânteiază. Amândoi par a fi simbolul luminii reflectate în nori. A doua nevastă a lui Atamas era regina Ino, mama lui Learh și Melicerte (vezi legenda despre zeul Dionisos).

{6}↑ Berbecele cu lâna de aur simbolizează poate norii călători. Norii se nasc din ape, ar fi deci tot niște odrasle ale lui Poseidon, zeul apelor. Când soarele răsare, îi poleiește. Ei par uneori făcuți în întregime din aur.

{7}↑ Referire la strâmtoarea Dardanele.

{8}↑ În limba greacă „argo“ înseamnă ușoară. Într-un basorelief, frumos și expresiv, lucrat în teracotă de către un artist antic necunoscut, îi vedem pe argonauți cum își construiesc cu pricepere, cu înțelepciune, vasul pe care vor pluti înspre țara regelui Eete. În stânga este Iason, având pe cap un coif cu creastă. Scutul și sabia le-a pus însă alături. Pentru că – ajutat de un argonaut – el întinde pânza pe catarg. Munca se vede a fi pe sfârșite. Totuși, cu multă grijă, un alt argonaut mai înfrumusețează cu dalta și ciocanul o

parte a corăbiei, sau poate încrustează acolo crenguța din copacul lui Zeus. În folclorul românesc avem și noi adesea elemente naturale: crenguțe, frunze, buruieni fermecate, care slujesc eroilor noștri.

{9}↑ Atena, zeița înțelepciunii, era considerată ca sfătuitoarea și sprijinitoarea tuturor eroilor. O vedem dând ajutor lui Prometeu, Heracle, Tezeu, Perseu ș. a. Aceasta ca un semn că eroii și faptele lor nu trebuiau să se bizuie numai pe îndrăzneală, ci și pe înțelepciune.

{10}↑ Sunt istorici care afirmă că o parte din legendă este adevărată, că expediția către extremitatea estică a Mării Negre s-ar fi făcut, probabil, cam cu optzeci de ani înaintea războiului Troiei. De bună seamă, legenda cântă pe acei navigatori care au cutezat întâia oară să plece în mari călătorii, deschizând drum spre răsărit, pe ape, negoțului elin. Aceștia au înfruntat primejdii și furtuni nenumărate. S-au luptat cu popoare necunoscute, i-au înfrânt pe localnici și i-au silit să dea tot ce aveau mai de preț. Au adus apoi cu ei bogății și aur mult în Elada. Poeții și-au imaginat că pe corabia Argo s-ar fi urcat cei mai de seamă eroi și ei au trăit fel de fel de întâmplări de dragoste și lupte. Tot poeții au creat, după dorințele basileilor, care doreau să-și legitimeze cuceririle, că marii olimpieni: Zeus, Hera, Atena și, mai târziu, Afrodita i-ar fi ajutat să învingă. Prin această așa-zisă protecție a marilor olimpieni se dovedea neîndoios că regii elini aveau dreptul să cutreiere mările și să le stăpânească, să cucerească orice ținut și să adune bogățiile pe care și le doreau.

{11}↑ Plecarea s-ar fi făcut din portul magnezian Pagase.

{12}↑ După unele legende, au fost uciși și toți băieții, ca bărbați crescând să nu-și răzbune tații.

{13}↑ Regina din Lemnos se numea Hipsipila.

{14}↑ Propontida – adică aceea care deschidea calea spre Pontul Euxin – era Marea Marmara.

{15}↑ Țară din Asia de sud-est, cu capitala la Pergam.

{16}↑ Argonautul Polifem, care a auzit strigătul lui Hilas, răpit de nimfe, și a plecat, alături de Heracle, în căutarea lui, a fost întemeietorul legendar al orașului Hios.

{17}↑ În Misia au rămas Heracle, Polifem și Hilas.

{18}↑ Unde se află Scutari, sau Uskiidar, în Turcia. Față în față cu Scutari se află Istambulul.

{19}↑ Lupta aceasta cu pumnii este strămoașa boxului. Numai că luptătorii din antichitate își legau pumnii cu niște curele, și de curele erau

prinse plăci mici de aramă, colțuroase, care striveau carnea și sfărâmau oasele.

{20}↑ Strâmtoarea Bosfor.

{21}↑ Până în preajma orașului Istambul se întindeau odinioară hotarele Traciei.

{22}↑ Simplegade înseamnă stâncile care se izbesc între ele. Și în legendele noastre se găsesc de multe ori stânci sau munți care se izbesc cap în cap.

{23}↑ Grecii îi ziceau la început Mării Negre marea neospitalieră, Pontul Axeinos, fiindcă avea mereu furtuni. După ce au cunoscut-o mai bine și au văzut că are țărmuri roditoare și bogate, i-au schimbat vechiul nume și i-au spus Pontul Euxeinos sau Pontul Euxin, adică marea ospitalieră.

{24}↑ Râul Rion din Georgia de astăzi.

{25}↑ Palatul sclipitor pe care îl avea Eete, ca fiu al astrului ceresc, reprezenta pentru elini lumina aurie ce se vede, în zori, spre răsăritul lumii și se reflecta în apa Mării Negre, în lungi coloane argintii.

{26}↑ Atât taurii cu picioarele de aramă, cât și plugul erau creațiile lui Hefaistos.

{27}↑ Colții ce trebuiau semănați pe câmpul lui Ares erau tot din botul balaurului doborât de Cadmos, când întemeiase orașul Teba. Fuseseră dăruiți regelui de zeul Ares.

{28}↑ La înapoiere, argonauții nu au mai trecut prin strâmtoarea Bosfor, în Marea Marmara, ci s-au îndreptat direct către țărmul nostru, unde este astăzi orașul Constanța. Se povestea că Istrul-Dunărea ar fi avut odinioară aici un braț.

{29}↑ Cât timp au durat slujbele pentru Absirt, argonauții ar fi ajuns, după legendă, cam prin regiunea Cazanelor.

{30}↑ Aceasta este legenda înființării orașului Tomi sau Tomis, cum i-au spus romanii. În grecește, numele s-ar tâlcui prin locul celui tăiat (temio înseamnă tăiat), ca o amintire a faptului că micul Absirt fusese tăiat aici în bucățele de Medeea.

{31}↑ Referire la Marea Adriatică. Grecii vechi credeau că fluviul Dunărea unea Marea Neagră cu Marea Adriatică.

{32}↑ Această nouă crimă a fetei regelui Eete este povestită în versuri emoționante de Euripide în tragedia „Medeea“.

{33}↑ Spre deosebire de Heracle, Tezeu, Perseu și alți eroi, Iason închipuie doar la început pe omul viteaz și generos, ce părăsește însă mai apoi calea dreaptă. Nu mai este folositor semenilor săi aflați în suferință și luptă doar pentru sine, cu orice mijloc: jurăminte, cuvinte mari și promisiuni – pe care nu și le respectă – numai ca să-și atingă scopul. Eroii l-au urmat pe Iason, căci el fusese năpăstuit de Pelias. El i-a chemat, în numele dreptății și în folosul elinilor, de-a dobândi lâna de aur. Eroii erau bucuroși să săvârșească fapte mari, îndrăznețe, să cutreiere și să cunoască lumea, să deschidă drumuri noi pe mări, să nimicească monștrii și fiare, să biruie pe regii hapsâni. În toiul expediției ajunși în Colhida, sau poate chiar mai dinainte, Iason cade pradă poftei de mărire și avere. De aceea el devine egoist, meschin și ia parte la crime. Ca să înfiereze aceste fapte, în legende cântăreții antici scoteau în evidență sfârșitul tragic al lui Iason.

{34}↑ Lâna de aur pare a fi și simbolul bogățiilor din țările răsăritene, pe care elinii le-au râvnit mult, întotdeauna.

RĂZBOIUL TROIAN

Se povestește că pe un deal din Asia de asfințit în apropiere de strâmtoarea Helespont s-ar fi înălțat, cândva, un oraș mare și puternic.{1}

Cel care a zidit orașul a fost, după legendă, Ilos, feciorul unui rege, Troș, care-și trăgea obârșia – printr-un voinic, Dardan – din Zeus. De la numele lui Troș acest oraș s-a chemat Troia, și țara înconjurătoare – parte din Frigia – Troada.{2}

DEALUL GREȘELILOR

Locul unde se ridica orașul se zice că s-ar fi chemat înainte „dealul greșelilor“ – deoarece într-o bună zi, Zeus s-a mâniat pe Ata, zeiță a greșelilor, și a zvârlit-o din Olimp.

— Din cauza ta, i-a strigat Zeus, greșesc adesea, cum s-a-ntâmplat atunci, la Mecona, când m-a-nșelat titanul Prometeu. De azi înainte nu ai voie să mai urci în Olimpul nostru. Vor greși numai pământenii.

Și i-a dat brânci zeiței Ata.

Locul unde a căzut ea a fost chiar dealul din poveste. Zeița s-a lovit zdravăn în căzătură, și, de ciudă, a blestemat dealul acela să fie plin de amăgiri, și oamenii să-l îndrăgească – însă s-aducă nenoroc.

I-adevărat, colina asta era un loc fermecător. Se rezema, spre răsărit, pe muntele de piatră, Ida. Iar spre apus se cobora, în pantă dulce, către marea cu valurile azurii.

Fiul lui Troș a hotărât să-nalțe acolo, pe colină, o fortăreață. A făcut dară sacrificii și i-a-ntrebat pe olimpieni dacă-i vor da încuviințarea. Atunci, din cer, ar fi căzut o statuetă misterioasă{3}, care o-nfățișa pe Atena.

„Palas-Atena este aceea care-mi va ocroti orașul“ – a cugetat regele Ilos, și după ce-a zidit, pe deal, o fortăreață nu prea mare, a făcut lângă ea un templu. În templu, într-un loc de cinste, a pus această statuetă zisă paladiu-fecioara. Aceasta e prima greșeală, precum se va vedea-n legendă.

Și au trecut ani câți au trecut, și Ilos într-o zi s-a stins. La tron i-a urmat fiul său, ce se numea Laomedon.

PRIAM SE URCĂ PE TRONUL LUI LAOMEDON

Laomedon a fost un rege lipsit de cinste sau cuvânt. Lui îi plăcea să aibă slugi, dar nu vroia să le plătească. Era hapsân, apucător și fără milă de

supuși, cum sunt mai de obicei toți regii.

Având el multe avuții, a vrut să și le ocrotească și să ridice-n jurul Troiei un șir de ziduri cât mai tari. Îi trebuiau deci lucrători.

Tocmai în vremea când dorea el să ridice aceste ziduri, s-a întâmplat ca în Olimp mai mulți zei să se răzvrătească. Doreau să-l lege pe stăpân în ștreanguri tari și să-l arunce în Tartarul întunecat. Dar Tetis, fiica lui Nereu, cea cu picioare de argint, aflând urzeala, îl vestise pe tatăl zeilor îndată, și el îi osândise aspru pe răsculații din Olimp. Dintre toți, cei mai greu loviți au fost Poseidon și Apolo. Zeus a hotărât că ei se vor trudi, ca salahori, să-nalțe zidurile Troiei.{4}

Când s-a sfârșit însă zidirea, Laomedon i-a izgonit pe cei doi zei din țara sa, fără să le plătească munca, așa precum făgăduise. La fel, tot fără de cuvânt, s-a purtat el și cu Heracle.{5} Pentru asemenea greșeli, Laomedon și-a pierdut tronul. Cei mai mulți dintre fiii săi au fost uciși în bătălii. I-a rămas numai un fecior, care căzuse prizonier. Acesta era cel mai mic. Se numea la-nceput Podarce. Mai târziu i s-a zis Priam.{6}

Iar Priam, revenind la Troia, a luat de soție pe o prințesă gingașă, bună, devotată, pe care o iubea nespus. Copila se chema Hecuba{7}.

S-a urcat deci Priam pe tron, iar soția sa i-a dăruit cincizeci de fii, frumoși ca zeii, și un număr mare de copile.{8}

Atâta doară că atunci când trebuia să vadă lumea unul dintre feciorii săi, Hecuba a avut un vis; și se făcea c-ar fi născut nu un copil, ci o torță aprinsă. Flacăra torței se-ntindea până ce cuprindea orașul și-l mistuia în întregime.

FIUL NOU-NĂSCUT DE HECUBA ESTE PĂRĂSIT PE MUNTELE IDA

Priam, aflând de acest vis, i-a întrebat pe niște preoți; și ei l-au sfătuit să-l ducă pe fiul nou-născut în munte; și, după datina străbună față de fiii nedoriți, să-l lase acolo pe o stâncă. Fiarele, vulturii și șerpii vor ști pe urmă ce să facă, fără ca tatăl să-și mânjească mâna cu sânge de copil.

Priam a ascultat de sfatul preoților. A luat băiatul. L-a-ncredințat unui păstor. Și el l-a părăsit pe o creastă a muntelui cel înalt, Ida. Dar, peste patru sau cinci zile, trecând păstorul iar pe acolo, a văzut – nu-i venea să creadă! – pe fiul regelui Priam sugând de zor la o ursoaică.

Înduioșat, a luat păstorul pe acest copil plin de noroc și l-a dus în coliba sa. Acolo l-a crescut în taină, căci, dacă regele afla, îi aștepta desigur moartea și pe păstor și pe băiat.{9}

Crescând, acest fecior de rege s-a tocmit și el tot păstor, ca tatăl adoptiv, la Priam. Mâna cirezile de vite, la fel ca toți ceilalți păstori, și nu știa că el e fiul aceluia ce stăpânea aceste bogății pe Ida.

Ba se mai spune că flăcăul era nespus de inimos. Îi era drag de animale și le păzea de hoți și fiare cu atât de multă vitejie încât păstorii l-au numit, din cauza asta, Alexandru.{10}

Și, cum trecuse vreme multă de când Priam își aruncase fiul cel nedorit pe Ida, trebuia, după străvechi datini, să facă-n cinstea lui serbări. Organizase deci, în Troia, slujbe și jocuri și întreceri. Iară ca premiu, în întreceri, oferea cel mai mare taur pe care îl avea-n cirezi.

Dar taurul făgăduit era crescut chiar de Alexandru. Tânărul ținea mult la taur. Și, fiindcă Priam i-l ceruse, a hotărât să-l recâștige, luând și el parte la întreceri.

Într-adevăr, prin iscusință și vitejie, Alexandru i-a biruit pe ceilalți tineri. Taurul l-a câștigat el, și, fiind sărbătorit la curte, Priam, Hecuba și ceilalți l-au întrebat: de unde este și cum îl cheamă? Și bineînțeles că vorba aduce după sine vorbă, și întrebarea, întrebare. Și toate acestea duc, la urmă, la dezlegarea unei taine. Destul că Priam a aflat că Alexandru i-e fecior. Bucuria regelui Troiei n-a fost mică. I-au dat pe loc haine de preț. Au închinat în cinstea lui. Și l-au chemat, nu Alexandru, cum i se zisese înainte, ci Paris, nume care înseamnă rudă de aproape, regăsită.

MĂRUL DISCORDIEI CADE ÎN MIJLOCUL NUNȚII ZEIȚEI TETIS CU PELEU

Pe când se petreceau în Troia aceste întâmplări ciudate, în peștera unui centaur, faimosul Hiron din legendă, zeii, în fruntea lor cu Zeus, petreceau strașnic la o nuntă.

Se cununa zeița Tetis, cea cu picioare argintii, cu un voinic numit Peleu, un rege din Tesalia. De fapt, și Zeus și Poseidon pețiseră pe nereidă. Dar Prometeu le prorocise că ea va naște un fecior, care își va întrece tatăl în vitejie și putere. Asta nu le era pe plac nici lui Poseidon, nici lui Zeus. Mai ales Zeus se temea de fiii lui, să nu-l doboare, precum făcuse el cândva

tatălui său, bătrânul Cronos. Și, ca să scape de buclucuri, se învoise ca Peleu să fie mirele lui Tetis.

Și acuma începuse nunta. Zeii cântau și dănțuiau cu nimfe și cu pământene. Apolo le suna din liră. Dionisos le turna vin și Momus, zeul caraghios, le făcea strâmbături destule. Și toți râdeau cu atâta poftă, încât se zguduiau pământul, marea și cerul cel înalt cu luna și cu stelele.

De fapt, nu toți râdeau cu poftă. Căci la intrarea peșterii sta Eris cea posomorâtă, zeița care proteja discordia, cearta și bârfa, zeița care uneltea ca-n lume să nu fie pace și înțelegere deplină.

Zeița asta preahidoasă, nesuferită tuturor, ședea deci și privea cu ură la cei care se desfătau. Și, pentru că zeița Tetis nu o poftise la ospăț, dorind să fie armonie și bunăvoie între meseni – gândea cum să le strice cheful.{11}

Și dintr-o dată a rânjit. Găsise hâda iar o cale. Încălecând pe un balaur, zburase-n țara hesperidă. Luase din grădina de aur un măr. Mărul cel mai frumos. Pe el scrisese cu cerneală de aur, mai strălucitoare decât lumina de amiaz, trei vorbe bine ticluite: „Celei mai frumoase“.

S-a-ntors apoi la peșteră, și-a vârât capul înlăuntru, cu limba roșie ca para strânsă-ntre colții ruginiți, iar brațu-i a zvârlit cu grijă mărul acela încondeiat între zeițele ce alunecau în horă ca-ntr-un zbor.

ÎNCEPE CEARTA ÎNTRE CELE TREI ZEIȚE

L-o fi văzut, pesemne, Hera sau Afrodita sau Atena! L-au ridicat și au citit slovele acelea otrăvite, scrise de certăreața Eris, și fiecare o fi rostit:

— E mărul meu. Dați-l încoace!

— Ba e al meu, că-s mai frumoasă!

— Nu-i al nici uneia. I-al meu. Zeus, nu vrei tu să ne faci dreptate?

Și tot așa. Nu știți cum este atunci când se pornește sfada? Fețele parcă sunt schimbate. Vocile-s tari și ascuțite. Răsunau vorbe deloc blânde, sudălmi și uneori blesteme.

Așa și cele trei zeițe strigau mereu spre adunare să li se spună care este cea mai frumoasă dintre ele. Zeii erau prevăzători. Să spună Hera sau Atena, se supăra rău Afrodita. Să zică atunci că Afrodita, se mâniau zeița Hera, ca și Atena, deopotrivă.

— Știți ce? a spus mărețul Zeus. Un singur om poate s-arate care-i deplinul adevăr.

— Cine-i acela? au zis ele, întărâtate, într-un glas.

— E Paris. Paris de la Troia, cel ce se află acuma pe Ida. S-a dus ca să-și revadă-n munte cirezile ce le-ngrijea, pe când era un păstor simplu, și nu un prinț cum este azi.

— Cum îl găsim? a întrebat zeița Hera.

— Hermes, pristavu-mi de credință, vă va călăuzi pe toate, i-a dat răspuns marele Zeus. Hermes! Călăuzește-le spre Ida, arată-le cine e Paris! Și fă ce-oi face ca flăcăul să dea zeițelor răspuns.

Dar Hermes, preașiretul Hermes, era neîntrecut în toate.

— Lasă, stăpâne, i-a grăit, să nu ai nici un fel de grijă. Voi ști eu să-mi fac bine slujba, și Paris o să dea răspunsul, chiar astăzi, după cum ți-e voia.

Și – pentru că nunta cea mare, oricum, tot fusese stricată de Eris, de zeița vrajbei, care juca de bucurie în fața peșterii lui Hiron – Hermes a spus către zeițe:

— Veniți cu mine să v-arăt pe tânărul judecător, feciorul regelui din Troia. El o s-aleagă dintre voi pe aceea care-i mai frumoasă.

Și Hermes cu zeițele s-au urcat pe un nor de aur. Norul s-a ridicat în slăvi, și n-au trecut decât trei clipe și norul a ajuns pe Ida.

PARIS DĂ AFRODITEI MĂRUL DE AUR

Paris păștea pe munte singur. Înduioșat își amintea de vremea când era păstor.

Cerul era abia-nroșit de zorii care se vesteau. S-auzeau mugete de tauri, ce tropoteau către pășuni. Și diamante, stropi de rouă, luceau pe ierburile moi.

Deodată, s-au ivit din slavă zeițele înverșunate, având pe Hermes între ele. Și Hermes a grăit spre Paris:

— Ia stai, voinice, și ne spune care zeița-i mai frumoasă: Atena mult preaînțeleaptă, sau Afrodita, drăgălașa, ocrotitoare a iubirii, sau poate însăși mândra Hera, stăpână-n marele Olimp, fiind soția regelui ceresc? Cui i-ai da tu mărul de aur, pe care-l vezi în mâna mea?

Văzându-se-n încurcătură, Paris a vrut întâi să fugă. Numai că Hermes l-a ținut, apucându-l pe după umeri. Și, vorbindu-i cu meșteșug, l-a sfătuit să stea pe loc și să răspundă mai degrabă.

Zeițele și-au arătat lui Paris toată frumusețea. Ba, fiecare dintre ele i-au mai făgăduit să-i dea și o răsplată cât mai bună, dacă voinicul o va alege. Astfel, soția lui Zeus, Hera, i-a spus că o să-l facă rege, nu în Troada sau în Frigia, ci peste toată Asia. Și, după Zeus, el va fi cel mai puternic pe

pământ. Palas-Atena i-a promis să-l facă-nvingător în lupte și înțelept ca nimeni altul. Iar Afrodita i-a rostit că ea-l va face fericit, dându-i de soție o regină. Regina e mândra Elena, cea mai frumoasă-ntre femei, fiica lui Zeus și a Ledei.

Și Paris n-a mai stat pe gânduri. A dat în lături și puterea cu care-l îmbiase Hera, și-nțelepciunea de la Palas, și a ales numai plăcerea dăruită de dragoste – făcând, de asemeni, o greșeală.

— Cea mai frumoasă-i Afrodita, a răspuns el zeului Hermes.{12} Și, luând mărul discordiei, l-a dat zeiței dragostei.

După această întâmplare, zeițele Hera și Atena au plecat tare supărate. Ele au jurat să se răzbune nu numai pe tânărul Paris, ci pe întreg orașul Troia.

N-a rămas decât Afrodita, care l-a și-ndemnat pe Paris să plece în cetatea Sparta, unde domnea un rege prieten, soțul Elenei cea frumoasă. Și s-o răpească pe Elena, regelui prieten, Menelau.

RĂPIREA ELENEI CEA FRUMOASĂ

Și Paris s-a înflăcărat. Pierzându-și orice stăpânire și chibzuire mai adâncă, s-a însoțit c-un alt voinic și s-au călătorit spre Sparta. Flăcăul care-l însoțea era odrasla Afroditei și-a unui prinț păstor, Anhise, tot din tulpina dardaniană. Numele lui era Enea.

Și, după o călătorie destul de lungă și de grea, tinerii au ajuns în Sparta. Aici regele Menelau i-a primit bine, ca pe prieteni. El tocmai trebuia să plece cu niște treburi din oraș. Pornea către insula Creta. Și a rugat-o pe Elena să aibă grijă de voinici, în timpul cât o să lipsească.

Dar cum s-a-ndepărtat din Sparta soțul Elenei, Menelau, s-a și ivit din slăvi un car, ce era tras de porumbițe și o aducea pe Afrodita.

În urma ei venea și Eros, zeul iubirii cel viclean, cu aripile lui de aur. Zeița i-a vorbit Elenei, ținând-o blând pe după umăr, despre însușirile lui Paris. Prin vrăji, numai de ea știute, zeița l-a făcut pe Paris mult mai frumos decât era. Iar Eros a țintit-o pe soția lui Menelau, în inimă, cu o săgeată-nveninată, și a făcut-o să-ndrăgească pe fiul lui Priam din Troia. Elena și-a uitat de casă, de soț, de prieteni, de popor. S-a urcat pe corabia unde-o-mbia Paris să vie, și amândoi au pornit spre Troia.{13}

Când s-a-ntors Menelau la Sparta, mai, mai că nu-i venea să creadă că nu-și mai regăsește soția. Supușii i-au povestit tot.

De supărare, și-a izbit fruntea de lespezi și de ziduri. Inima-i s-a făcut cărbune. Și din nimic n-a pierit, căci îșI iubise mult soția. Însă, fiind el un om puternic, și-a adunat iarăși simțirea. Și îndemnat de zeița Hera, a plecat să se sfătuiască cu fratele său, Agamemnon, rege în Argos, la Micena. L-au luat cu ei la sfat pe Nestor, alt rege înțelept, din Pilos.

SFATUL ÎNȚELEPTULUI NESTOR

Iar Nestor le-a reamintit despre Elena că de mică fusese pricină de ceartă. Era atâta de frumoasă, încât la doisprezece ani a fost răpită de Tezeu. A fost nevoie să pornească cei doi voinici: Castor și Polux, un război mare cu Atena, și, liberând-o, s-o aducă iar în orașul părintesc.

Când s-a făcut ceva mai mare, a trebuit să se mărite. Și Țindăr, fostul rege-al Spartei, a dat de veste în Elada că-i caută un bărbat Elenei; și-acest bărbat îi va urma pe jilțul său regal, din Sparta. Deci, câți sunt dornici s-o pețească, să vină în orașul lui.

Dar ce să credeți? N-au venit unul sau doi, cum credea Țindăr. Știind-o toți așa frumoasă, s-au grămădit vreo nouăzeci de regi și cei mai mari eroi. Unii bogați, alții puternici sau înțelepți sau iscusiți. Și fiecare și-o dorea. Regele Țindăr s-a temut că fata, alegând pe unul, ceilalți or vrea să se răzbune, și s-o isca vreo-ncăierare. Atunci, la sfatul lui Ulise, regele insulei Itaca, i-a pus pe cei veniți să jure c-or să respecte hotărârea pe care o va lua Elena. Ea era liberă s-aleagă pe tânărul care-i plăcea. Și dacă vreunul dintre ei ar fi-njosit pe cel ales și ar fi vrut să-i fure soția, ceilalți erau datori să sară și să-i dea sprijinul cu oastea.

Au jurat câți au fost acolo. Elena l-a ales, pe urmă, pe Menelau, un tânăr chipeș. Țindăr l-a hotărât urmaș. Au făcut nunta. Și toți ceilalți au plecat liniștiți acasă. Dar jurământul a rămas.

— Și acuma, uite a venit vremea, a grăit înțeleptul Nestor, că Menelau a fost jignit și soția lui i-a fost răpită. Deci, cei cari jurat-am atunci suntem datori să-l ajutăm.

Însă tot Nestor i-a-ndemnat ca, mai nainte de război să-ncerce o împăcăciune. Să-i ceară deci regelui Priam să-napoieze pe Elena și avuția ce fusese luată de Paris, de la Sparta.

Priam l-a întrebat pe Paris; dar Paris nici n-a vrut s-audă.

— Elena e soția mea, a strigat el cu îndârjire. N-o dau pentru nimic în lume. De-ar fi să-nceapă și un război.

Și, aflând știrea, Agamemnon a chemat regii din Elada să-i vie toți într-ajutor. Să-l răzbune pe Menelau.

Mărul discordiei, pe care îl aruncase reaua Eris, stârnise ura-ntre zeițe. Ele îi ațâțau pe regi. Și regii porunceau mulțimii să se jertfească pentru ei. Poftele lor și certurile făceau din nou să curgă sânge.

Se-ncepea deci războiul Troiei. Războiul cel mai crunt de care se povestește prin legende.

Învinșii și învingătorii vor suferi deopotrivă și vor pieri aproape toți, lăsând o jale fără margini în Europa și-n Asia.

ULISE SE PREFACE CĂ E NEBUN

Dar pân-atunci să amintim că Menelau și Agamemnon, cei doi feciori ai lui Atreu – numiți de aceea și atrizi – trimiteau soli din țărm în țărm, chemând pe regi, cu oastea lor, în vestitul oraș Aulida.{14}

Astfel, în insula Itaca, o insulă sărăcăcioasă, unde domnea pe-atunci Ulise{15}, plecase grabnic Palamede, un fiu al regelui Eubeei.

— Avem nevoie de Ulise, spunea trufașul Agamemnon. Este isteț și priceput. Ne poate sfătui la multe. El este cel care a dat ideea, mai de mult, în Sparta, ca regii să-și jure credință și sprijin de va fi nevoie.

Însă de la acea-ntâmplare trecuseră atâția ani. Omul se schimbă între timp. Ulise se căsătorise cu o copilă, Penelopa, o vară bună a Elenei. Ba dobândise și un prunc, numit de mamă Telemah. Iar pruncul era încă-n fașă. Deci nu-i era deloc pe plac să-și mai primejduiască viața, pentru a-și ține jurământul. Nu-i mai era pe plac războiul și se gândea că nu e drept să moară oameni cu duiumul pentru o ceartă-ntre doi regi.

Și, aflând el că a venit în insulă prințul Eubeei, s-a prefăcut că e nebun.

A înjugat la plug, alături, un cal schilod și un asin; și apoi cu ochii rătăciți, bolborosind răzlețe vorbe, Ulise se făcea că ară și nu-l cunoaște pe trimis.

Iar când trimisul Palamede îi rostea vorbe pe-nțeles, el se făcea că nu-l aude și arunca pe brazdă neagră, în loc de boabe de secară, niște grunji mărunțiți de sare.

Atâta doar că Palamede era destul de înțelept și a băgat ușor de seamă că Ulise vrea să-l înșele. S-a dus în grabă la palat. A luat copilul lui Ulise, pe drăgălașul Telemah, și s-a întors cu el pe câmp. L-a așezat pe Telemah în drumul plugului de lemn.

Când a văzut Ulise însă că plugul său va reteza trupul micului Telemah, și-a oprit calul și asinul – și a grăit lui Palamede:

— Da! Ai ghicit. M-am prefăcut. Nu mai vream să pornesc la luptă. Războiul nu-mi mai este drag. Nu vream să se mai verse sânge și să călcăm cetăți străine, pentru o toană de regină și pentr-un prinț nechibzuit. Vreau să trăiesc tihnit acasă lângă iubita-mi Penelopa și lângă fiu-mi Telemah.

Dar, neavând totuși ce face, Ulise s-a gătit de drum, ca să-și păstreze jurământul, lăsând în urmă casa dragă, copilul mic, încă în fașă, și pe soția-i credincioasă, pentru un timp îndelungat.

ÎN CĂUTAREA LUI AHILE

Însă vestitul profet Calha îi spusese lui Agamemnon că nu vor cuceri cetatea regelui Priam cel bogat, de nu or să atragă-n luptă pe neîntrecutul Ahile.

Acest Ahile era fiul frumoasei nereide Tetis, cea măritată cu Peleu, regele din Tesalia.

La nunta ei zvârlise Eris între zeițele olimpiene mărul discordiei, pe care îl dăruise Afroditei fiul lui Priam, mândrul Paris.

Zeița nereidă Tetis știa că pruncul său Ahile va crește mare și puternic. Va fi viteaz ca nimeni altul. Numele său o să rămână nemuritor în bătălia dată sub zidurile Troiei. Dar lui îi hotărâse Moira – destinul cel neînduplecat – să-și piardă zilele acolo.

Și, cunoscând această taină, zeița Tetis, mama sa, căuta să lupte și cu Moira și să-l scape pe Ahile de soarta care-l aștepta.

În acest scop, încă de mic, îi ungea trupul cu ambrozie, ca să-l facă nemuritor. Îl vâra-n flăcări să-l călească. Ba, într-o noapte, s-a dus și până la Hades în Infern. Acolo și-a scăldat în Stix, râul cel înfricoșător, pe pruncul său abia născut.

Atât c-atunci când îl vârâse în flăcări, pentru a-l căli, și când îl cufundase-n râu, Tetis îșI ținuse copilul de un călcâi, călcâiul stâng.

ÎșI scăldase copilu-n Stix, pentru ca nici un fel de armă să nu-i mai poată răni trupul. Nu se gândise însă Tetis că, apucându-l de călcâi, locul acela-i va rămâne pe totdeauna necălit.{16}

În acest fel fiul zeiței nu mai putea fi doborât, decât dacă era lovit în locul necălit în Stix.

Acum când are loc povestea, Ahile se făcuse mare. Ca și mulți alți eroi de seamă, fusese dat de mititel bătrânului centaur Hiron, ca să-l învețe

meșteșugul armelor și al vânătoarei.

Se povestește că la Hiron fiul lui Tetis s-a hrănit doar cu măduvă și cu creier de pui de urs și cu ficat de leu năprasnic. Nici nu se ridicase Ahile mai mult de o șchioapă și lupta ca un bărbat, ucigând fiare prin codrii de pe Pelion.

Iar când fugea, putea să-ntreacă și căprioara cea mai iute și cea mai sprintenă din munți. Nu vă mai spun că învățase să cânte minunat din gură, acompaniindu-se cu lira. Iar viersul lui vrăjea pe oameni și chiar pe zeii din Olimp.

Pe acest flăcău vroiau să-l aibă, în război, lângă ei, atrizii, la ceasul când vor izbi Troia. Iar Agamemnon trimisese, de această dată, pe Ulise, să-l caute și să-l cheme-n luptă pe fiul regelui Peleu și al gingașei nereide, cea cu picioare de argint.

UN FLĂCĂU ÎMBRĂCAT ÎN HAINE DE FATĂ

Însă, aflând zeița Tetis de planul lor, s-a temut strașnic că fiul său își va da viața în fața zidurilor Troiei.

Îngrijorată, a ieșit din marea verde și adâncă. L-a chemat lângă ea pe Ahile, și văzându-l, i-a glăsuit:

— Te du fără nici o zăbavă în insula unde domnește regele prieten Licomede.[{17}] Acolo ai să te ascunzi în haine femeiești, Ahile. Cum ești de alb la chip, frumos, nimeni n-o să deosebească pe fetele lui Licomede de fiul regelui Peleu.

Ahile s-a împotrivit. Dar mama, Tetis, i-a cerut să-i dea întru totul ascultare.

Și, cum Ahile-și iubea mama și nu vroia s-o necăjească, a pornit către insulă. Iar Licomede, regele, sfătuit de zeița Tetis, l-a-nveșmântat pe flăcăiandru în haine albe, femeiești și l-a ascuns într-un palat, unde stăteau fetele sale.

În acest timp, și Agamemnon și Menelau, bătrânul Nestor, și Palamede și Ulise îi căutau urma lui Ahile și nu puteau să i-o mai afle.

De n-ar fi fost prorocul Calha, care vedea în depărtare, n-ar fi putut să-l mai găsească. Dar Calha i-a vestit pe regi că odrasla zeiței Tetis i-adăpostit de Licomede.

Ei, cin’ să meargă până acolo? Cine să-l afle pe Ahile între frumoasele copile ale regelui Licomede?

ADEVĂRUL IESE LA IVEALĂ

S-au sfătuit și s-au gândit să îl trimeată pe Ulise, stăpânul insulei Itaca. El nu venise cu plăcere. Fusese chiar silit să plece, însă acuma se găsea în tabăra lui Agamemnon și, potrivit vechilor datini și jurămintelor făcute, trebuia să dea ajutorul atrizilor să biruiască, prin isteține și prin vitejie.

Ulise s-a schimbat de haine, făcându-se negustător. S-a dus apoi către palatul acelui rege Licomede, purtând cu el salbe de aur, brățări, cercei, văluri alese. Însă, între acestea toate, vârâse și un coif, un scut și o suliță strălucitoare.

Fetele regelui s-au strâns numaidecât să vadă marfa, și între ele se grăbise și flăcăul zeiței Tetis. Ulise cerceta cu ochii să vadă unde e băiatul, însă nu deslușea deloc. Atunci le tot întindea marfa și le-mbia s-aleagă salbe, brățări sau văluri, după plac. Toate prinseseră în mâini bijuterii scânteietoare și văluri, care mai de care mai albe, mai frumos brodate. Numai Ahile se uita, cu jind, la armele de aramă, la scut, la suliță și coif.

Și tot atunci, însoțitorii lui Ulise, ce rămăseseră la porți, au început să sune tare din trâmbițe și din chimvale. Fetele au fugit speriate, crezând că-ncepe vreun război. Însă Ahile luă o lance și se și repezi spre porți, gata să apere palatul.

Văzând că planu-i reușise, Ulise a grăit spre rege:

— Acesta nu e fata ta. E un voinic numit Ahile. Lasă-l să plece la război, unde îl cheamă Menelau, să-și dovedească voinicia. Este rușine să rămână ascuns, în văluri, printre fete.

— Adevărat, a spus Ahile. Nu sunt fecioară, sunt flăcău. Potrivit jurământului făcut de tatăl meu, Peleu, la nunta frumoasei Elena, am datoria să-l ajut pe Menelau să se răzbune, chiar dacă eu o fi să mor.

Apoi și-a smuls vălul cel alb și cununița de pe plete, și-a pus în schimb coiful lucios, cu creasta fâlfâind în vânt. A luat în mână o sabie și a plecat după Ulise.

Se zice că a mai primit de la tatăl său, Peleu, o platoșă și arme. Peleu le căpătase toate de la zeii nemuritori, la nunta cu iubita-i Tetis. A mai primit o suliță, cu însușiri miraculoase, de la bunul centaur Hiron, și o pereche de cai albi de la Poseidon furtunosul, aprigul zeu al mărilor.

Așa s-a-nfățișat Ahile în portul renumit Aulida, unde, precum ne spun poeții, se adunaseră, la țărm, o mie o sută optzeci și șase de corăbii, purtând pe ele peste o sută de mii de oameni înarmați.{18}

ZEII CER O JERTFĂ LA PLECARE

Regii erau în fruntea oastei, în care trase de cai ageri – purtând pe ei armuri bogate, platoșe bune de aramă împodobite și cu aur, având pe cap coifuri înalte cu coamele din păr de cal și colți lucioși, albi, de mistreț. În mâini aveau arme de preț, săbii cu tecile de argint, lănci lungi, tăioase, de aramă, pulpare pe picior și scuturi. Oștenii cei de rând luptau numai cu sulițe și praștii. Ei trebuiau să se supună poruncilor, destul de aspre, date de regi sau basilei.

Oastea cea mare se-mpărțea pe triburi, fratrii și pe ginți.{19}

Iar dintre regi cei mai de seamă erau viteazul Agamemnon și Menelau, fratele lui, feciorii regelui Atreu; apoi preaînțeleptul Nestor. Urmau Ulise cel isteț și Diomede preacuviosul și Aias de la Salamina și un alt Aias din Locrida și Palamede și Patrocle și Filoctet, și câți, și câți. Dar între ei lucea Ahile cu oastea lui de mirmidoni, ca un luceafăr între stele. Atât era de neîntrecut în meșteșugul armelor.

Numai că flota asta mare – cântată-n vechile legende – de la-nceput a fost lovită de mari furtuni ce o răvășeau, când încerca să iasă-n larguri. Iar mai târziu, după furtuni, vântul a contenit să sufle și pânzele s-au moleșit ca niște aripi ostenite. Flota n-a mai putut să părăsească țărmul aulic vreme lungă și mulți oșteni zăceau de friguri și alte boale misterioase.

Ca să cunoască adevărul – de ce nu puteau să pornească înspre Troada către Asia – regii l-au întrebat pe Calha. Calha le-a spus că o zeiță, și-anume Artemis, fecioara, e supărată rău pe el, pentru că regele Agamemnon îi ucisese-o căprioară, care-i era zeiței dragă. Deci, dacă vor să reușească în întreprinderea lor grea, regele trebuie să-și jertfească pe o copilă, Ifigenia.

PLECAREA SPRE ASIA

Silit de cei din jurul său, regele a trimis un sol la Clitemnestra, soția lui, sora Elenei cea frumoasă, și i-a cerut să îi trimită pe fata sa, pe Ifigenia, zicând că vrea s-o mărite cu fiul lui Peleu, Ahile.{20}

Când a sosit corabia, purtându-le pe Ifigenia și pe regina Clitemnestra, Agamemnon nu le-a ieșit nici măcar în întâmpinare.

Oștenii au smuls-o pe copilă de lângă mamă și au dus-o într-un sanctuar, s-o pregătească pentru groaznicul sacrificiu.

A plâns zadarnic Clitemnestra. Regele-și ascunsese fruntea sub un veșmânt întunecat. Nu vrea să-și vadă nici soția și nici copila mult iubită.

Porunca dată de zeiță trebuia iute îndeplinită, ca flota să poată porni și oștile să biruiască.

Câțiva voinici au vrut s-o scape și au luat armele în mâini.

Însă copila i-a oprit, cu ochii înecați în lacrămi:

— Nu vărsați sânge în zadar. Mă voi jertfi de bunăvoie, ca tatăl meu să biruiască în luptele înfricoșate, ce vor urma foarte curând, după ce eu n-am să mai fiu.

Și singură s-a-nfățișat marelui preot s-o înjunghie.{21}

Preotul și-a-nălțat cuțitul ca să-i străpungă inima, în timp ce regele Agamemnon gemea îngenuncheat pe lespezi, iar mama fetei se zbătea în brațele oștenilor.

Numai că-n clipele acelea, Artemis s-a înduplecat. Și-a amintit că Ifigenia îi aducea adesea jertfe, jurase să nu se mărite și să se facă preoteasă într-un lăcaș sacru al ei. Zeița s-a-nfățișat la locul jertfei și a smuls-o pe Ifigenia. A dus-o într-un templu al său, într-o pădure din Taurida{22}, unde a făcut-o preoteasă. Iară în locul Ifigeniei, spre ușurarea tuturor, a pus zeița o cerboaică.

Și, după ce s-au săvârșit slujbele către Artemis, vântul a-nceput iar să bată. Flota a lunecat pe ape către Troada depărtată și regii s-au înveselit.

E drept că au mai poposit și pe alte țărmuri, unde oastea și-a prăpădit câțiva oșteni. Dintre aceștia cel mai greu i-a durut faptul c-au pierdut pe Filoctet, acela ce primise-n dar de la Heracle armele lui biruitoare. Filoctet a rămas în Lemnos. Fusese rău mușcat de un șarpe și suferea îngrozitor. Rana lui mirosea urât. Oștenii nu puteau să-ndure acest miros nesuferit.

În sfârșit, după multe zile și rătăciri și vânturi rele, corăbiile aheiene au ajuns lângă Asia. Trebuiau numai să debarce. Dar nimeni nu-ndrăznea să sară pe țărmul regelui Priam, fiindcă prorocul le spusese că primul care va atinge pământul acesta va muri.

Ce-i de făcut? Stăteau cu toții pe punți și nu vroiau să sară.

Atunci ce i-a trăsnit prin minte istețului de la Itaca? Să dea exemplu celorlalți, fără să se primejduiască. A aruncat un scut pe țărm și a sărit, dar în așa fel, încât să n-atingă pământul, ci numai scutul de aramă. Astfel, el a sărit întâiul și nu i s-a-ntâmplat nimic. Ceilalți oșteni, văzând că sare regele insulei Itaca, rămânând teafăr, neatins, și-au făcut vânt de asemenea.

SE-AȘAZĂ TABĂRA AHEIE

Cel care i-a întâmpinat a fost eroul troian, Hector, cel mai voinic și mai viteaz dintre odraslele lui Priam. Și Hector și-a azvârlit lancea către oșteanul Protesilau, care-a înroșit numaidecât, cu sângele-i, glia troiană. De fapt Hector vroia s-atingă cu lancea lui chiar pe Ulise, însă Ulise s-a ferit. În urmă-i venea Protesilau. Și lancea i s-a-nfipt în piept, fiind cel dintâi dintre războinici căzut pe țărm, în fața Troiei.

Pe urmă a sărit Ahile, urmat de prietenu-i Patrocle, și cei doi Aias, și alți regi, care s-au și încins la luptă.

Oștenii regelui troian au trebuit să se retragă și să se-nchidă în cetate.

Mult mai departe de cetate grecii și-au făcut tabăra. Tabără mare și întinsă, cu mii și mii de corturi. Iar în mijlocul taberii era o piață foarte largă. Aici se adunau oștenii în fața cortului regal, al celui care conducea întreaga oaste, Agamemnon. În apropiere, lângă piață, își ridicase cortul său și preaistețul din Itaca. El era dornic să audă, să afle și să știe tot. De aceea își pusese cortul în așa chip, încât nimic din ce se petrecea în piață să nu-i scape privirii sale.

În schimb, la cele două margini, în locurile cu primejdii, și-au făcut corturile lor regele de la Salamina, voinicul Aias și Ahile. Ei și-au pus corturile astfel, dorind să stea mereu de strajă la cele două capete ale întinsei tabere.

Spre partea unde era Troia, tabăra mai era ferită de un val mare de pământ și un șanț săpat foarte adânc.

Războiul dintre oastea greacă și cea troiană s-a-nceput.

O! Mintea parcă se-nfioară de cât sânge a curs la Troia. Oștenii aduși din Grecia și cei pe care-i trimitea regele Priam din cetate se ucideau unii pe alții, după voința regilor.

NOUĂ ANI DE LUPTE SÂNGEREOASE

Dar dup-o altă prorocire, Troia, cetatea-mbelșugată, urma să sufere asediul vreme-ndelungă, nouă ani, mai înainte ca oștenii lui Agamemnon s-o cuprindă și s-o distrugă-n întregime.

În acest timp, destule glasuri cereau să se curme războiul, să nu mai curgă atâta sânge pentru Elena cea frumoasă, răpită de troianul Paris.

Astfel, în Troia, o copilă a regelui Priam, Casandra, o preoteasă a Atenei, le arătase tuturor că va urma nenorocirea. Oștirea le va fi zdrobită. Troia va cădea ruinată, și-aproape toți vor fi uciși.

La fel, în tabăra aheie, Palamede îi sfătuia des pe regi și pe eroi să curme acest război încrâncenat care cerea prea multe jertfe.

Dar nici în tabăra troiană Casandra n-avea ascultare, și nici la greci n-avea crezare mult chibzuitul Palamede.

Ba, profitând de întâmplare, Ulise a vrut să se răzbune pe Palamede ce venise și îl chemase din Itaca și-i dovedise șiretlicul, pe când se prefăcea nebun.

În sinea lui gândea așa: „Tu m-ai făcut să plec de-acasă, să-mi las soția și copilul, să lupt aici pentru atrizi. Eu nu mai pot părăsi lupta, căci sunt legat prin jurământ. Vreau să te saturi de război, și de atrizi, și să plătești“.

Și-a-nceput să-l învinuiască pe Palamede de trădare. Ulise era vorbitor fără pereche între elini. A fost crezut. Și Palamede a fost luat și osândit la moarte cruntă: să fie doborât cu pietre.

Așa a plătit Palamede, care-i chemase la război și pe Ulise și pe alții. Și luptele au dăinuit din ce în ce mai sângeroase.

CEARTA DINTRE AHILE ȘI AGAMEMNON

Iar anul cel de-al zecelea e povestit de poetul elin, Homer.[{23}] În acest an a venit Hrises, preot al zeului Apolo, cerând regelui Agamemnon să-i dea înapoi pe fata lui: Hriseis, ce-i fusese luată ca roabă de niște oșteni. Regele l-a gonit pe Hrises cu vorbe grele și-mbrânceli. Atunci preotul s-a rugat de zeul său să-i pedepsească pe aheii cei înfumurați.

Apolo, ascultându-i ruga, și-a întins arcul și-a țintit în tabăra lui Agamemnon. În toată tabăra aheie ciuma a năpădit cu furie. Oștenii mureau ca muștele. Zilnic mureau sute și mii.

Durase molima aceasta ceva mai mult de nouă zile, când Calha i-a vestit pe regi că molima nu va-nceta, decât în clipa când Hriseis, robita fiică a lui Hrises, va fi înapoi la tatăl său.

Ahile, auzind vestirea, s-a-nfățișat în adunare și i-a cerut lui Agamemnon, cel ce era stăpânul fetei, să i-o dea înapoi lui Hrises, și astfel molima să piară.

Regele, fiu al lui Atreu, nebiruitul Agamemnon, s-a supărat însă nespus și a rostit către Ahile:

— Pentru că Apolo îmi ia roaba, iar tu, Ahile, îl ajuți, voi lua, în schimb, pe roaba ta, Briseis cea îmbujorată, care îți este atât de dragă.

Degeaba Nestor și cu alții au vrut să-mpiedice pe rege să săvârșească fapta asta: căci îngâmfatul Agamemnon n-a vrut să țină socoteală și,

folosindu-se de dreptul pe care îl avea în oaste, a luat din cortul lui Ahile pe roaba lui cea mai iubită.

Ahile a dus la șold mâna, să prindă sabia, să lupte și să-l ucidă pe acela care-l jignise atât de tare, dar l-a oprit Palas-Atena. Ea i s-a arătat în față și, nevăzută de ceilalți, a rostit numai spre Ahile:

— Eu am solie de la Hera, zeița cea cu brațe albe, să te împiedic de la sfadă. Veni-va ziua când tu însuți vei înțelege c-a fost bine să nu te lupți cu Agamemnon. Și daruri vei primi-ntreite.

Ahile s-a plecat zeiței, a lăsat sabia la șold; dar, mâniat peste măsură, a mai rostit lui Agamemnon:

— Va veni ceasul, Agamemnon, tu, care ai nesocotit pe cel dintâi viteaz aheu, tu, care te ferești de lupte și-i jupoi pe supușii tăi, să gemi din greu. Oastea aheie va fi zdrobită atunci de Hector, venit din tabăra troiană. Va fi însă târziu, să știi, când ai să-ți înțelegi greșeala. Nici tu, nici nimeni n-o să poată să le ajute aheilor. Amar, amar va fi de ei.

Așa grăia mâhnit Ahile.

Iar pe o corabie cu pânze, sus pe catarg, se afla Eris – Eris, discordia, zeița care-ntețise iarăși vrajba. Ședea sus pe catarg zeița, și tare se mai bucura de cearta care izbucnise între Ahile și Agamemnon, ceartă ce-i va costa pe greci nespus de mult, nespus de greu, în fața zidurilor Troiei.

AGAMEMNON ESTE AMĂGIT DE MORFEU

Supărat prea adânc, Ahile a părăsit îndată lupta și nici n-a vrut să mai audă despre războiul cu troienii.

În acest timp, zeița Tetis cea cu picioare de argint s-a ridicat din apa mării și prefăcându-se în ceață a plutit până în Olimp. Acolo a îngenuncheat lângă picioarele lui Zeus și, suspinând, i-a amintit că i-a fost veșnic credincioasă. L-a ajutat și atunci când a fost el primejduit de o urzeală a zeilor, în fruntea căreia sta Hera. Ea l-a vestit numaidecât; ba i-a trimis în ajutor pe un gigant, pe Briareu. Iar Zeus, ajutat în luptă de Briareu, i-a biruit cu ușurință pe răzvrătiții din Olimp.

De astă dată, ea, zeița, îl roagă pe mărețul Zeus să sprijine oastea lui Priam și să-i lovească pe ahei, în așa chip ca Agamemnon să nu mai poată face față. Să fie astfel nevoit să-l implore pe Ahile să se întoarcă iar în luptă.

— Numai așa, feciorul meu, cel înjosit de Agamemnon, își va recăpăta mărirea și cinstea care i se cuvin, a glăsuit zeița Tetis.

Iar Zeus, amintindu-și bine de ajutorul dat de Tetis, i-a promis sprijinul cerut. Ba, încă în aceeași noapte, a și trimis la Agamemnon pe zeul viselor, Morfeu. Zeul a luat înfățișarea bătrânului înțelept Nestor, și-n vis, l-a sfătuit pe rege să atace-n ziua următoare Troia, cetatea cea bogată, cu uliți largi și pietruite, pentru că o va cuceri.

— Hera, ce ține cu aheii – îi spunea-n vis bătrânul Nestor – i-a sfătuit pe ceilalți zei: Apolo, Ares, Afrodita, toți câți erau de partea Troiei, de astă dată s-o lase pradă vitejilor ahei.

Trezit din vis, cu mulțumire, regele a și dat poruncă să se adune toată oastea, în larga piață a taberei. S-a îmbrăcat în haine scumpe, ținându-și spada cea țintată în stropi strălucitori de argint, prinsă frumos pe după umăr, având în mâini sceptrul regal, și s-a înfățișat, cu fală, în fața oștilor grecești.

— Vitejii mei – le-a rostit el, gândind să-i pună la-ncercare dacă sunt gata pentru luptă ori vor să se întoarcă acasă – mare-i osânda ce ne-o dete din cer neînduratul Zeus. Sunt nouă ani de când luptăm, aici, sub zidurile Troiei, iar biruința e departe. Ce-ați zice voi, dacă v-aș spune să lăsăm chiar acum războiul și să ne-ntoarcem pe corăbii, la vetrele din țara noastră? Ce-ați zice? Hai, răspundeți iute.

OASTEA AHEIE VREA SĂ SE ÎNTOARCĂ ACASĂ

Și atunci, atunci s-a petrecut un lucru negândit de rege.

Dorul de ducă și de pace i-a zguduit pe toți oștenii. Gloata cea mare, adunată, s-a clătinat ca un talaz. Oastea părea că este un lan, când bate vântul peste el și-i scutură spicele dese. Oștenii cei buni fugeau bucuroși țipând către corăbii, într-un nor greu de pulbere. Nimeni nu mai gândea să aducă lui Agamemnon vreun răspuns. Toți ridicau proptelele, care țineau bine la țărm corăbiile aheiene. Chiotul lor se ridica până la cer de bucuria nestăvilită a plecării.

Cum să mai poți ține o oaste atât de dezlănțuită și gata să se-ntoarcă acasă? Desigur, toți ar fi plecat. Însă din ceruri vegheau Hera și cu Atena deopotrivă.

Ele aveau de răzbunat fapta feciorului lui Priam. Și nu puteau deloc să uite că dăruise mărul scump fermecătoarei Afrodita, spunând că ea e mai frumoasă cu mult ca Hera și Atena.

De aceea Hera și Atena juraseră să nimicească Troia cu uliți pietruite; și acum, vedeau că fuge oastea. Cum s-o oprească?

— Fugi, Atena, a strigat Hera, fugi degrabă și fă ce-oi face și oprește-i din goana asta nebunească.

Atena a zburat pe țărmuri lângă istețul din Itaca:

— Nobile rege, a zis ea, vreți să lăsați nerăzbunată crima netrebnicului Paris? Călcați sfintele jurăminte? Du-te mai iute și adună oastea, să nu se risipească. De nu m-asculți, nu-ți mai vezi soția, pe Penelopa, și copilul.

Ulise, auzind îndemnul și amintindu-și de soție și de copil, a alergat către corăbii.

Cu vorba lui meșteșugită i-a-ntors pe toți la adunare.

ZEII AȚÂȚĂ PE RĂZBOINICI

Apoi acolo-n adunare, având alături pe Atena, Ulise le-a vorbit din nou cu atât de mare măiestrie, încât toți s-au înduplecat.

S-au hotărât să stea la Troia, până vor cuceri orașul regelui Priam cel bogat și îl vor pedepsi pe Paris.

Astfel s-a început iar lupta. Oștile iar s-au înfruntat.

În fața taberei troiene ieșise însuși mândrul Paris, care era învesmântat într-o piele de leopard, având la șold o sabie, pe spate arcul și o tolbă și, în mâini, două sulițe. Dar văzându-l pe Menelau, soțul Elenei cea frumoasă, s-a-nspăimântat și a fugit. A trebuit să vină Hector, cel mai viteaz dintre feciorii regelui Priam de la Troia, și să-l întoarcă iar la lupta cu Menelau, soțul Elenei.

S-a-ntors la luptă din nou Paris, dar Menelau s-a repezit cu atât de mare îndârjire, încât, de n-ar fi fost zeița iubirii și a frumuseții, să-i vină iute într-ajutor, Paris ajungea atunci rob. Căci Menelau îl înșfăcase de coiful lui strălucitor pe Paris cel înfricoșat și îl târa spre tabăra unde sălășluiau aheii.

S-au dat iar multe lupte grele, până ce îndrăznețul Hector a hotărât s-arunce-n mare pe aheii care asediau orașul tatălui său, Priam. Și-a luat rămas bun de la soție, preadevotata Andromaca, și de la micul său fecior, Astianax cel drăgălaș, și de la mama lui, Hecuba. Nu știa de se mai întoarce sau o să plece după luptă către regatul mohorât, unde domnește zeul Hades.

Lupta s-a început în zori, precum vroise însuși Zeus. Mai mult, chiar el s-a coborât pe creștetul muntelui Ida și de acolo a zvârlit un trăsnet înspăimântător în tabăra lui Agamemnon. Oastea lui s-a înfricoșat și a-nceput să se retragă.

Văzând că iarăși grecii fug, Hera l-a rugat pe Poseidon să le vie în ajutor și a trimis-o pe Atena să ia și ea parte la luptă.

Dar chiar așa, cu sprijinul zeițelor Hera și Atena, grecii tot au fost puși pe fugă. Troienii erau ajutați acum de preamărețul Zeus, la rugămințile lui Tetis cea cu picioare de argint.

HECTOR ÎL RĂPUNE PE PATROCLE

Și, din ambiția zeiței, s-a făcut un măcel cumplit. Grecii erau amenințați să fie prăpădiți cu totul și azvârliți în apa mării. Un singur om putea să-i scape, și-acel viteaz era Ahile, așa cum plănuise Tetis. El sta însă sub cortul său și cânta liniștit din liră.

Acuma se ivise vremea când grecii-l vor ruga să vină, ca să-i salveze de pieire. Într-adevăr, chiar Agamemnon și-a înțeles marea greșeală de a-l fi înjosit pe Ahile; și, trimițându-i o solie cerea să-l ierte pentru fapta nechibzuită ce o făcuse. I-a trimis-o și pe Briseis, roaba sa cea îmbujorată, și alte douăzeci de fete, luate din Troia prizoniere, și daruri scumpe. Ba-l ruga să-i fie ginere, să-i ia pe o copilă a lui de soție.

Însă Ahile n-a primit. A rămas neclintit în cort. Iară măcelul a urmat mereu mai greu, mereu mai crunt. Însuși regele Agamemnon a fost rănit, împuns în braț, și-a trebuit să părăsească întinsul câmp al bătăliei.

Moartea tăia tot mai flămândă viețile aheilor zdrobiți și ei fugeau, cuprinși de spaimă, în fața cetelor troiene conduse de marele Hector, fiul lui Priam cel bătrân. Fugind, ei ajunseseră lângă corăbiile de lemn, care se legănau pe mare. Și Hector își pusese-n gând să ardă fără nici o milă corăbiile aheiene.

Când au pătruns însă troienii în tabăra lui Agamemnon, s-a ridicat cel mai bun prieten al lui Ahile peleianul. Eroul se numea Patrocle.

— Ahile, a rostit Patrocle, de nu vrei să-i ajuți pe greci, dă-mi mie zalele și lancea. Dă-mi oastea ta de mirmidoni. Troienii or să creadă poate că ai intrat chiar tu în luptă, și asta-i va înspăimânta, îi va goni de la corăbii.

În timp ce grecii se jeleau, cu moartea-n suflet, la corăbii, atâta s-a rugat Patrocle de prietenul lui cel iubit, încât Ahile peleianul i-a întins armele cerute și s-a-nvoit ca mirmidonii să-l însoțească la război.

Dar după voile lui Zeus, deși Patrocle s-a luptat, ca vulturul, cu însuși Hector, până la urmă a căzut.

Cu mare greu, cu mare luptă, abia au izbutit aheii să scape trupul fără viață al lui Patrocle cel viteaz din mâinile troienilor. Însă armura lui Ahile, pe care o purta Patrocle, o luase pradă de război fiul lui Priam, dârzul Hector.

AHILE SE HOTĂRĂȘTE SĂ INTRE ÎN LUPTĂ

Când a aflat această știre, Ahile s-a încrâncenat; și-a pus cenușă peste plete și a-nceput să plângă-n hohot.

Plângea atât de desperat, încât l-a auzit din mare și mama lui, zeița Tetis, și s-a pornit și ea să plângă, de jalea fiului său drag, A alergat spre el cu grabă și l-a-ntrebat:

— Feciorul meu, de ce ți-e plânsul atât de amarnic? Care-i durerea ce te arde și cu ce pot să te ajut?

Ahile i-a răspuns zeiței:

— Mamă, Patrocle a căzut. Hector l-a despuiat cu sila și de armura dăruită tatălui meu, la nunta voastră, de către zeii olimpieni. Eu nu mai pot trăi pe lume, dacă nu izbutesc, în luptă să-l nimicesc pe cruntul Hector, să-l răzbun astfel pe Patrocle.

— Dar știi prea bine, a spus zeița, că după asta vei muri și tu, aici, în fața Troiei, precum îți e urzit de soartă.

— De moarte nu mă tem, o, mamă, a dat răspuns grabnic Ahile, acuma voi uita și ura ce o aveam pe Agamemnon și voi intra din nou în luptă, numai ca să-l dobor pe Hector.

Mama a înțeles că fiul, orișice ar fi să se petreacă, tot va pleca, tot va muri. Așa că, neavând ce face, l-a rugat doar să mai aștepte până ce meșterul Hefaistos îi va bate pe nicovală altă armură, alte arme.

Ahile s-a-nvoit cu asta, dar fără arme s-a urcat pe parapet și a răcnit atât de tare spre troieni, încât ei s-au oprit în loc. În jurul capului, Ahile avea un nor mare de aur care lucea până departe.

În acest timp, zeița Tetis se și dusese în palatul de aramă al zeului Hefaistos. Acesta tocmai făurea niște trepiede fermecate, ce aveau roțile de aur și se mișcau doar la poruncă, fără să le atingă nimeni.

Auzind cererea zeiței, Hefaistos a aruncat în foc aramă, cositor, argint și aur lucitor: a făurit întâi un scut, pe care a înfățișat măiestru cerul și marea și pământul, iară pe cer soarele, luna și stelele scânteietoare. Și pe pământ a așezat două orașe mari, bogate. Într-unul dintre ele-i nuntă, în celălalt este război.

A-nchipuit apoi pe scut și un ogor; o holdă mândră; o vie, toată încărcată cu ciorchini negri pe haraci, în întregime de argint; cirezi de boi, și pe o pășune turme de oi albe ca neaua. Ba a înfățișat și o horă, și un aed ce-i desfăta pe tinerii care dansau în mijlocul orașului. Pe margini zeul a făcut ca un chenar râul, Ocean, noianul apelor verzi care înconjură pământul.

Și, isprăvind cu acel scut, Hefaistos a mai lucrat, pe nicovala lui uriașă, o platoșă mai luminoasă ca para vie a focului și o chivără bine încheiată pe tâmplele eroului, pe ea cu o creastă de aur. Din cositor moale și alb i-a încropit două pulpare, să-i apere picioarele.

Fiind apoi gata armele, le-a dat zeiței să le ducă iubitului său fiu, Ahile.

Ahile a primit armele și s-a împăcat cu Agamemnon.

La rugămintea lui Ahile, zeița Tetis a turnat peste cadavrul lui Patrocle ambrozie și nectar divin, ca să-l păstreze neatins de aripa putreziciunii.

DOBORÂREA LUI HECTOR

Apoi Ahile a plecat să se răzbune pe troieni. Iar bătălia s-a-ntețit precum urziseră olimpienii.{24}

Războiul a durat cu furie puțină vreme și aheii, conduși acuma de Ahile, au doborât pe cei mai vrednici dintre eroii de la Troia.

Porțile Troiei s-au deschis, ca toți câți mai trăiau să intre. Nu a rămas acolo-n luptă decât fiul lui Priam: Hector.

Zadarnic îl ruga Hecuba smulgându-și pletele ei albe. Zadarnic însuși regele îl îndemna pe fiul său să se ascundă în cetate. Hector vroia să se măsoare cu marele erou Ahile.

Întâi, ce-i drept, Hector, văzând înverșunarea lui Ahile, s-a-nspăimântat și a fugit, dar s-a întors la bătălie și s-a luptat atâta timp până ce a căzut lovit de o suliță-n grumaz.

Mai înainte de-a muri, Hector l-a implorat pe Ahile să-i dea părintelui său trupul. Însă Ahile n-a voit nici să-i asculte rugămintea și, murind Hector, i-a străpuns tendoanele de la picioare cu sabia lui cea tăioasă și l-a legat cu o curea de carul său strălucitor.

S-a repezit apoi în car și a târât trupul celui mort în jurul zidurilor Troiei.

Mama, Hecuba, sta pe ziduri și-și smulgea părul de durere. Priam plângea în hohote și toți troienii se uitau, înmărmuriți, cum pângărea Ahile trupul celui care fusese Hector, cel mai viteaz dintre ei toți.

Auzind plânsul, năvălise pe ziduri însăși Andromaca. Jalea ei nu mai avea margini. Ținând în brațe copilașul, pe micul ei Astianax, își izbea fruntea și striga:

— Hector, sunt singură de astăzi. Băiatul nostru va rămâne fără nici o ocrotire, cum sunt copiii fără tată. Lasă-mă să te însoțesc în negrele genuni, la Hades.{25}

Și nimeni nu-i da alinare sărmanei soții a lui Hector. Toți erau împietriți de spaimă. Nu cutezau nici să vorbească. Pierind Hector, cine putea să mai zăgăzuiască drumul aheilor către oraș?

PRIAM DOBÂNDEȘTE TRUPUL FIULUI SĂU

Astfel s-a răzbunat Ahile de moartea celui mai bun prieten. Și el ar fi batjocorit la nesfârșit trupul lui Hector, de nu ar fi venit chiar Tetis să-l roage ca să înceteze.

În acest timp au avut loc serbări și jocuri mari în cinstea aheului căzut: Patrocle. Eroul a fost ars pe rug. S-au făcut jertfe sângeroase. Pe rugul lui s-au mistuit și doisprezece prizonieri, dintre troieni, uciși de Ahile. Și boi și oi și cai și câini. Ba, chiar Ahile și-a jertfit pletele lui cele frumoase, pe care le făgăduise zeului râu din țara sa, ce purta numele Sperheios, dacă se va întoarce teafăr.

În ziua cea de-a douăsprezecea, regele Priam a plecat către aheii victorioși. Era călăuzit de Hermes, după poruncile lui Zeus. Ducea cu el un car cu daruri: velințe scumpe și covoare, aur, lighene de aramă, trepiede-nalte și o cupă, pe care regele o primise, odinioară, de la traci.

Așa ajunge la Ahile în toiul nopții, nesimțit, căci era ocrotit de Hermes. Intră în cort și-mbrățișează genunchii, mâinile amândouă, dușmanului ce-i ucisese atâția fii în bătălii, și între ei, pe cel mai bun, pe neuitatul viteaz Hector.

Îl roagă, plin de umilință, în vreme ce în barba sură lacrimi îi lunecă șiroaie, să-i dea înapoi trupul lui Hector.

— O, preaputernice Ahile – îi spune el – adu-ți aminte de tatăl tău, bătrân și el. Poate că și orașul lui e atacat de vreun vrăjmaș și n-are cine să-l ajute.

Și prin cuvintele acestea, Priam îi readuce-n minte eroului pe tatăl său. Iară Ahile se îndură. Îi dă înapoi trupul lui Hector. Ba încă îi mai hotărăște un timp, douăsprezece zile, când și războiul va-nceta, ca regele să-i poată face feciorului său, după datini, slujbele de înmormântare.{26}

Și, încă în aceeași noapte, Priam s-a și întors acasă, purtând cu el trupul lui Hector. Cea dintâi l-a văzut Casandra. Și a trezit tot poporul. La căpătâiul celui dus, s-au strâns soția: Andromaca, mama: Hecuba, și Elena care stârnise tot războiul, și frații lui, rude și prieteni. Și toți plângeau cu deznădejde, căci el fusese apărătorul cel de nădejde al cetății.

Iar de-l plângeau, plângeau chiar Troia. În vremea când Priam pornise slujbele de înmormântare ale lui Hector cel viteaz, orașului îi era aproape sfârșitul cel mult dorit de ahei.

TROIENILOR LE VIN AJUTOARE

Priam, regele de la Troia, i-a făcut fiului iubit o înmormântare preamăreață. Ahile, pe de altă parte, a pus la cale mari întreceri, jocuri și lupte-n cinstea celui ce se dusese dintre vii, prietenul său iubit, Patrocle. Apoi s-a-nceput iar războiul.

Troia fusese mult slăbită în urma pierderii lui Hector, cel mai de seamă apărător și viteaz comandant de oști. Totuși, în ajutorul Troiei a venit o armată mare, formată numai din femei. Erau vestitele amazoane{27} conduse de Pentesileea, regina lor, fiica lui Ares. Ele luptau numai călări, pe niște cai care fugeau, pe câmpuri, iuți ca vijelia.

La început oștirea asta de amazoane neînfricate i-a biruit deplin pe greci, i-a gonit până la corăbii. Dar a ieșit pe câmp Ahile, și amazoanele au fugit. Nu a rămas în fața lui decât regina amazoană; și ea a aruncat o lance. Lancea s-a frânt însă în scutul făcut de zeul făurar, pe care îl purta Ahile. Și fiul lui Peleu, Ahile, s-a repezit către regină mai mâniat decât oricând. I-a vârât sulița în piept; apoi i-a doborât și calul.

Când i-a dat însă la o parte coiful de aur zimțuit, eroul s-a cutremurat. Pentesileea cea viteză era de o frumusețe rară, și, așa moartă cum era, Ahile s-a simțit cuprins de dragoste pentru regină. Și a jelit-o multă vreme. Pe trupul ei însângerat, el a vărsat lacrimi amare și ar fi vrut să-i dea iar viață. Dar umbra ei era plecată către tărâmul mohorât, în care stăpânește Hades. Nu i-a rămas eroului decât să dea troienilor trupul înțepenit al celei care fusese altădată cea mai viteză-ntre femei și cutezase să se lupte, până la moarte, cu Ahile.

Căzând regina cea viteză, oastea de tinere amazoane s-a-napoiat în țara lor de lângă Pontul Euxin.

ÎNFRÂNGEREA LUI MEMNON, REGELE ETIOPIENILOR

Numai că, în aceeași vreme, i-a venit Troiei un alt sprijin. Era Memnon, nepot lui Priam, rege peste etiopieni.

Ahile n-ar fi vrut să lupte cu Memnon și etiopienii. Aceasta, fiindcă mama sa, zeița nereidă Tetis, îl înștiințase, mai de mult, că el se va sfârși la

Troia, puțină vreme după moartea acestui rege etiopian. Totuși, în lupta începută cu oștirea etiopiană, Memnon a doborât cu lancea pe Antiloh, fiul lui Nestor. După Patrocle, cel răpus de Hector pe câmpul de luptă, la nimeni nu ținea Ahile mai mult decât la Antiloh. Și, îndârjit peste măsură, Ahile a uitat de toate și a intrat, pe loc, în luptă.

Legendele ne povestesc că Memnon ar fi fost feciorul zeiței Eos-Aurora. Purta și el, ca și Ahile, armură lucie de aur, făcută tot de zeul șchiop, cel ce trebăluia în Lemnos.

În lupta care s-a încins, cei doi viteji păreau doi zei ce se-nfruntau fără de teamă. Memnon a luat un pietroi greu și l-a zvârlit către Ahile. Feciorul nereidei Tetis s-a clătinat numai puțin; a rămas însă în picioare. Cu sulița, s-a repezit către fiul zeiței Eos și l-a străpuns adânc în piept. De disperare, biata mamă, frumoasa Eos-Aurora, s-a-nvăluit într-un nor negru și a trimis vânturile repezi să-i ia pe aripe feciorul și să i-l ducă într-o țară îndepărtată, unde ea să-l poată mult jeli în voie.

Căzând însă regele Memnon, urma sfârșitul lui Ahile. Și el, cu mintea-nvolburată, s-a avântat către troieni. Atât era de-nverșunat, încât ar fi pătruns în Troia. Dar i s-a arătat Apolo, cu nimb strălucitor pe frunte.

— Ajunge! Stai! i-a spus Apolo, căci ai vărsat râuri de sânge. Și i-ai trimes zeului Hades mai multe umbre în Infern, decât întreaga voastră oaste.

Însă Ahile, înfuriat că zeul i s-așază-n cale, a simțit că își pierda firea și, fără nici o chibzuială, i-a răspuns aspru lui Apolo:

— Ferește-te din calea mea! Nu te vârî în lupta asta. E timpul să dărâmăm Troia; zadarnic o mai ocrotești.

Și cum Apolo mai ședea în fața marelui Ahile, amenințându-l din priviri, fiul lui Tetis și-a înălțat sulița s-o azvârle-n zeu.

APOLO ÎNDREAPTĂ SĂGEATA LUI PARIS SPRE CĂLCÂIUL LUI AHILE

Ei bine, îndrăzneala asta avea să-l coste mult prea scump pe fiul nereidei Tetis. Zeul luminii s-a făcut în acea clipă nevăzut. Însă pe zidurile Troiei ședea fiul lui Priam: Paris. Văzând pe marele Ahile că șovăie în fața Troiei, Paris și-a dus arcul la piept. A pus în strună o săgeată și l-a țintit cu îndemânare pe cel mai brav dintre ahei.

Însă Ahile, precum știți, fusese descântat de Tetis în apele râului Stix, râul cel negru din Infern, încă de când era copil. Și trupul lui, scăldat în Stix, era acum tare ca fierul. Nu putea fi rănit cu arma decât într-un loc, în

călcâi. Asta fiindcă zeița Tetis ținuse pruncul de călcâi atunci când îl vârâse-n râu.

Mai mult încă, după destin, Ahile nu putea să piară de arma vreunui muritor, chiar dacă-l nimerea-n călcâi, decât ajutat și de un zeu.

Astfel săgeata ucigașă ar fi fost în zadar, de nu veghea zeul Apolo. Însă, fiul zeiței Leto era turbat de supărare, pentru că Ahile ridicase sulița către pieptul său. Și el a îndreptat săgeata lui Paris de pe zidul Troiei, drept în călcâiul lui Ahile. Ba i-a mai dat săgeții încă și o putere fără margini.

Ahile a simțit săgeata că-l fulgeră și a știut că se apropie clipa morții; dar n-a lăsat din mână arma, și, clătinându-se ușor, tot a mai fugărit oștirea regelui Priam de la Troia.

Lupta și-l blestema pe Apolo, care-i grăbise ceasul morții.

— O, zeu trufaș, glăsuia el, simt cum înghețul îmi pătrunde în vinele acum sleite. Și te blestem. Cum te blestem! Zeu nemilos, ce nu cutezi să mi te-mpotrivești în față și mă lovești doar pe ascuns.

Și și-a înfipt după aceea sulița lungă în pământ. S-a clătinat și a rostit către oștirile lui Priam:

— Vai vouă, care vă uitați la mine cum mă prăbușesc. Vai vouă. Chiar și după moarte, eu tot vă voi lovi cu sete. Și prin urmașii mei ahei, am să vă nimicesc orașul în care vă adăpostiți, cu toate că zeul Apolo, cu mama, lui, zeița Leto, și Ares, Artemis și Xantos și Afrodita cea frumoasă încearcă să vă ocrotească. Vai vouă! a mai strigat el și a căzut întins pe țărm, uriaș, cu fața la pământ.

EROUL RĂPUS ESTE ADUS ÎN TABĂRĂ

Troienii, auzindu-i glasul, o luaseră din nou la fugă. Însă văzându-l c-a murit s-au întors repede să-i smulgă armura lui strălucitoare, făcută de zeul Hefaistos.

În acest timp au venit grecii. S-a început un măcel groaznic în jurul leșului întins în țărâna umedă de sânge.

Cei care se luptau mai dârz să scape trupul lui Ahile erau Ulise din Itaca și Aias de la Salamina. Aias îi luase trupu-n brațe și i-l ducea către corăbii; iară Ulise-l apăra.

Când au ajuns în tabără, grecii au început să plângă, trântindu-se toți la pământ. Iar plânsul lor l-a auzit mama eroului Ahile, zeița nereidă Tetis. Ea a strigat atât de tare: „Feciorul meu!“, încât, de spaimă, Troada s-a cutremurat.

S-au făcut slujbe fără seamăn. S-au înjunghiat mulți robi troieni, tinere fete și alte jertfe: tauri uriași, cai neînvățați încă la ham, dulăi de pază, capre, oi și s-au vărsat vinuri alese ca libațiuni pentru cel mort.

Trupul viteazului Ahile a fost urcat apoi pe rug. La înmormântare au cântat copilele marelui Zeus, cele cu viers armonios, adică toate cele nouă muze. Iar luptătorii, în armuri, au strâns cenușa lui Ahile și au pus-o în aceeași urnă cu a prietenului său Patrocle. Iar peste urnă au grămădit un munte mare de țărână, podit și sprijinit cu pietre. Pe acest munte au ridicat un monument de marmură.{28}

Dar după moartea lui Ahile a fost o ceartă-n tabără. Cine avea drept să-i moștenească armura marelui Ahile, viteazului între viteji? Se certau mai ales Ulise și Aias de la Salamina. Ulise, fiindcă-l apărase; iar Aias, fiindcă îi dusese trupul în brațe, spre corăbii, după ce își dăduse viața.

S-ar fi certat ei multă vreme, dacă regele Agamemnon nu făcea astfel ca Ulise să capete mândra armură. De supărare, mândrul Aias a-nnebunit și s-a-njunghiat în piept cu sabia sa lungă.

SFÂRȘITUL LUI PARIS

Murind și îndrăznețul Aias, regele de la Salamina, după Ahile și Patrocle și Antiloh, și alți eroi, s-ar fi părut că oastea greacă este destul de mult slăbită. Însă, din acel ceas, războiul nu-i renumit prin vitejii, ci prin isprăvile pe care le săvârșește preaistețul rege al insulei Itaca.

Prorocii arătau că Troia nu poate fi încă distrusă, până ce n-or intra în luptă fiul eroului Ahile și Filoctet, acela care stăpânea arcul lui Heracle. Arcul, cu o tolbă de săgeți muiate în veninul hidrei.

A plecat după ei Ulise.

Întâi a pornit către Sciros, unde stătuse ascuns Ahile în straie albe de fecioară. Aici Ahile se-ndrăgise cu una dintre fetele{29} aceluia ce-l găzduise, și ea îi dăruise un prunc. Pruncul era Neoptolem, ajuns flăcău în toată legea.

Cu toată împotrivirea mamei și lacrimile ei fierbinți, Ulise face pe voinic să-și cate armele, să plece și să-l răzbune pe Ahile cel abia doborât la Troia.

Se duc, pe urmă, amândoi, pe insula numită Lemnos, unde fusese părăsit nefericitul Filoctet mușcat rău la picior de un șarpe. Filoctet îi ura de moarte pe amândoi frații atrizi. Însă Ulise, iscusit în vorbe blânde și-nțelepte, îl face să se domolească pe urgisitul Filoctet. Ba încă i se-nfățișează lui

Filoctet, în vis, Heracle – după poruncile Atenei, sprijinitoarea lui Ulise. Iară Heracle-i porunceşte lui Filoctet să uite vrajba şi să-l urmeze pe Ulise, pentru că-n tabăra grecească sunt fiii lui Asclepio, care-or să-i vindece piciorul.

Filoctet pleacă deci la Troia. Aici, într-adevăr, erau doi fii ai lui Asclepio, doi medici buni şi pricepuţi, care i-au lecuit uşor rana nespus de dureroasă. Şi, cum eroul Filoctet stăpânea arcul lui Heracle, el a ucis mii de troieni. Iar între ei l-a nimerit şi pe fiul lui Priam: Paris.

Săgeata lui fiind otrăvită cu sângele hidrei din Lerna, Paris, acela ce răpise din Sparta pe mândra Elena, a înţeles că va muri. Luându-şi adio de la soţie, el s-a ascuns în munţii Ida, unde trăise altădată o viaţă simplă de păstor.

În chinuri neînchipuite, jelit de nimfe şi păstori, frumosul prinţ, care dăduse mărul de aur Afroditei, a închis ochii şi-a murit.

ULISE SE STRECOARĂ ÎN TROIA

Auzând vestea c-a murit, alţi prinţi din Troia au vroit s-o ia de soţie pe Elena.

Cu toate că bătea la uşă distrugerea cetăţii Troia, ei tot se mai certau acolo, care s-o aibă pe Elena. Şi, dintre toţi, a dobândit-o un chipeş tânăr: Deifob, frate cu Paris şi cu Hector.

Ceilalţi s-au oţărât cu ciudă, duşmănindu-l pe Deifob, pentru c-o luase pe Elena, şi se certau mereu cu el. Şi nu ştiau că-n vremea asta pe uliţele pietruite, chiar în marea cetate Troia, se strecurase preaistetul rege al insulei Itaca, înveşmântat în straie rupte, făcându-se că-i cerşetor.

El cerceta. Aflase totul. Ştia ce oaste-i pregătită. Cunoştea cearta din palatul regelui Priam pentru soţia lui Paris cel căzut în luptă.

Totuşi, se spune că Elena l-ar fi recunoscut îndată pe regele de la Itaca, dar nu ar fi destăinuit această taină nimănui, gândindu-se poate la vremea când grecii vor intra-n cetate.

Ulise a răpit, pe urmă, paladiul sau statuia Palas-Atenei, pa care o zvârlise Zeus, din cer, la-ntemeierea Troiei.

El a răpit statuia din lemn ceresc, deoarece se spusese că Troia nu poate fi luată cât timp paladiul era în templul din oraş.

Şi totuşi, după toate astea – deşi Ulise împlinise ce-l sfătuiseră prorocii – oraşul Troia rezista. Mulţimea sta adăpostită în dosul zidurilor tari, clădite, după cum se ştie, de către doi zei olimpieni: Febus-Apolo şi Poseidon, după

poruncile lui Zeus. Și, tot cum hotărâse Zeus, aceste ziduri nu puteau să fie date la pământ decât de cei care aveau în stăpânirea lor orașul, adică numai de troieni. Și cum să-i faci chiar pe troieni să-și sfarme propriile ziduri?

Toți s-au gândit; dar numai unul a dat ideea cea mai bună. Acesta a fost tot Ulise.

CALUL DE LEMN

Aheilor, le-a spus Ulise, să meșterim un cal de lemn. Calul să fie-atât de mare, încât în pântecu-i să intre cincizeci de oșteni bine înarmați. Noi să ne facem că plecăm. Troienii or să vâre calul, îndată, în orașul lor. Și fiind calul atât de mare, neîncăpând firesc pe porți, vor sparge zidurile singuri.

Unii au râs, dar Agamemnon și Menelau, frații atrizi, prețuiau sfatul lui Ulise. Au dat poruncă unui meșter{30} să facă un cal mare de lemn.

În pântecul acestui cal s-au vârât cincizeci de oșteni: Neoptolem și Filoctet și Menelau, Aias cel tânăr, Ulise și mulți alți eroi.

După aceea, Agamemnon cu grosul oștilor grecești s-au urcat grabnic pe corăbii și au vâslit spre largul mării. De fapt, ei s-au făcut că pleacă. Însă și-au tras corăbiile pe lângă insula Tenedos, pândind de acolo înfrigurați tot ce se petrecea pe coasta unde fusese tabăra.

Troienii au văzut plecarea și se mirau nespus de mult. Cum? Grecii pleacă? Zei cerești! Așadar s-a sfârșit războiul. Și, bucuroși, au alergat pe țărmul încă ud de sânge, unde luptaseră atâta.

Calul de lemn era acolo! Ce-o mai fi asta? Ce-i cu el?

Nu-nțelegeau.

— Să-l azvârlim în apa mării! strigau unii dintre troieni.

— Ba să-l aducem în cetate. Să-l suim pe acropolă, ca semn al biruinței noastre! răspundeau alții înveseliți.

LAOCOON ÎNȚELEGE ȘIRETLICUL AHEILOR

Să nu faceți una ca asta! a glăsuit atunci un preot al zeului Febus-Apolo, ce se numea Laocoon. Să n-aveți încredere-n ahei! Eu socotesc că-i vicleșug.

Și a pus mâna pe o lance. A aruncat-o drept în cal. Din cal s-a auzit un zgomot. Zgomot de săbii și de scuturi.

— Auziți sunetul de arme! a mai rostit Laocoon.

Însă troienii n-ascultau, pentru că, din Olimp, Atena, prin vrăji, le-ntunecase mintea.

Tocmai atunci s-a găsit pe țărmul mării, în desișul de păpuriș, un oștean grec, pe trup cu urme de frânghii. L-au adus regelui troian.

Oșteanul a-nceput să spună că aheii au plecat spre casă, sătui de atâta război; dar, la plecare, Agamemnon a vrut s-aducă zeilor, drept jertfă, un bărbat din oaste, ca să le fie drumul lin. Și l-au ales tocmai pe el, fiind dușman al lui Ulise. Însă el s-a desprins de știreanguri și s-a ascuns în păpuriș, până au plecat corăbiile.

— Dar acest cal? Ce e cu calul? a vrut să știe apoi Priam.

— Calul a fost făcut anume! a dat răspuns șiretul grec. Știți că Ulise a furat paladiul din Troia voastră. Fapta aceasta rușinoasă a supărat-o pe Atena. Ca s-o poată îmblânzi, să nu le facă rău pe mare, precum i-au sfătuit prorocii, au construit calul acesta. Dacă-l veți duce în oraș, el vă va ocroti de rele.

— Nu e adevărat. Vă minte! a mai strigat Laocoon.

— Vă jur pe zei că e așa! a rostit mincinosul grec, ce purta numele de Sinon.

Aici ar fi să adăugăm că într-adevăr Sinon era oșteanul cel mai de credință al regelui de la Itaca. Și chiar Ulise îl lăsase pe coasta asta din Troada, să-i amăgească pe troieni, căci era tare bun de gură.

— Nu-l credeți! a mai glăsuit Laocoon cu voce tare. În acest cal ne e pieirea.

Cum a rostit el vorba asta profetică, s-au arătat, pe fața mării, doi șerpi uriași, cu creste roșii. Din ochii lor azvârleau flăcări. Și șerpii s-au târât pe țărm, unde Laocoon, bătrânul, și cu doi fii se pregăteau tocmai s-aducă o jertfă zeului Apolo.

Șerpii fuseseră trimiși de zeul mărilor, Poseidon, la rugămințile Atenei, dușmana înverșunată a Troiei. Iar șerpii s-au încolăcit pe cei doi fii nevinovați. Laocoon a vrut să-i scape. S-a repezit și, disperat, a-nceput el lupta cu monștrii; dar cei doi șerpi, mai groși ca brațul și lungi de două ori cât omul, mușcându-l l-au înveninat, apoi i-au sugrumat, pe rând, pe el și pe cei doi feciori.{31}

AHEII IES DIN CALUL DE LEMN

Așa a fost răpus bătrânul, pentru că își iubise Troia și se luptase pentru ea.

Însă troienii au luat moartea sărmanului Laocoon drept semn că zeii porunceau să vâre calul în oraș. Și, bucuroși, cu gălăgie, au început să-și spargă zidul. Și-au spart ei zidul ca nebunii. Zidul acela întărit, clădit de doi zei olimpieni, care le apărau orașul de aheii cei răzbunători. Căci altfel calul n-avea loc, pe porți, să intre în cetate.

Planul făcut de preaistețul rege al insulei Itaca reușea astfel pe deplin. Ulise biruia din nou.

Troienii, în triumf, au dus calul de lemn pe acropolă, făcând greșeli după greșeli, și apoi fericiți cu toții au petrecut până târziu, istovind amfore cu vin, dansând, râzând și făcând planuri să-nceapă ei acum război cu aheii cei fugari pe mare.

Și îmbătați de vin și planuri, și obosiți de cânt și dans, troienii au plecat, la urmă, prin case să se odihnească.

O! Câte visuri înfloreau în mințile atâtor nobili din preabogatul oraș Troia! O! Cum dormeau de mulțumiți!

Când, s-au zărit flăcări uriașe. Zgomot de arme a sunat și gemete înfricoșate, de oameni spintecați de săbii, s-au auzit de peste tot, din casele nezăvorâte.

În toiul nopții, când troienii dormeau atât de fericiți, Ulise și ceilalți ahei au părăsit calul de lemn și, furișați pe ulițe, au și dat foc orașului.

Și tot atunci s-a întors flota. Prin zidul spart au năvălit cetele crunte de ahei, în fruntea lor cu Agamemnon.

TROIA ESTE ARSĂ PÂNĂ LA TEMELII

Troiei îi sosise sfârșitul. Troienii au fost surprinși prin somn. Bărbați, femei, copii, cu toții au fost trecuți prin foc și săbii. Pe ulițele pietruite curgea un râu roșu de sânge. Fumul se ridica-n coloane și ajungea până la cer, în timp ce pe pământ curgea sângele-n valuri înspumate și vaietele sfâșiau văzduhul pur al zorilor. Căci în palatele lui Priam, la acest ceas, cu o secure, spărsese porțile de aramă feciorul marelui Ahile: Neoptolem, răzbunătorul. Priam, bătrân, bătrân ca lumea, tot încercase să mai lupte. Însă Neoptolem l-a prins de plete și l-a îngenuncheat în față-i și i-a vârât sabia-n piept. Pe Astianax, fiul lui Hector, l-au azvârlit, din turn, cu silă, și i-au sfărâmat capul de pietre. Pe Deifob, acela care luase de soție pe Elena, l-a ucis însuși Menelau. Ba era gata s-o ucidă și pe fugara lui soție. Dintre bărbații de la Troia, doar câțiva au scăpat cu viață. Aceștia au fugit în munți. Pe fetele și pe surorile regelui Priam le-au luat roabe. Și alte fete mai

frumoase au căzut roabe de asemeni. Pe celelalte le-au ucis. Casandra, ce se ascunsese în marele templu al Atenei, a fost smulsă de păr de Aias și-mbrățișată fără voie, acolo, în lăcașul sacru. Aias a dărâmat în templu și statuia mândrei Atena, de care se prinsese fata. Și statuia s-a sfărâmat.

În vremea asta, Andromaca, soția lui Hector, era prinsă de crudul fiu al lui Ahile, Neoptolem, răzbunătorul. Cu toate plânsetele ei, Neoptolem a luat, ca sclavă, pe Andromaca, din palat și a târât-o la corăbii.

Trei zile și trei nopți, întruna, aheii au purtat în care multele avuții din Troia, ce le râvniseră atâta: aur, aramă, pietre scumpe, stofe de preț, obiecte rare, statui și câte și mai câte. Toate le-au încărcat pe vase, ca să le ducă în Elada.

Și nouă zile sau mai bine, Troia s-a mistuit mereu. Fumul gros s-a tot ridicat vestind popoarele vecine și corăbierii de pe mări că Troia, Troia nu mai este, au nimicit-o aheienii; au jefuit-o în întregime; și au ars-o până-n temelii.

Numai Hecuba rămăsese, după legende, ca o umbră rătăcitoare prin ruine. Aceea ce fusese soția regelui Priam cel puternic umbla cu părul despletit, cu hainele făcute zdrențe, slabă, uscată și zbârcită, căutându-și fiii, fiicele, nurorile și nepoții. Și ea, cu mintea rătăcită, urla și și-i striga pe nume. Plângea, acoperind cu lacrimi pietrele negre ale cetății. Și atât a plâns și a urlat, încât se zice că Hecuba s-a preschimbat, pe voia Herei, într-o cățea, care s-a stins pe pragul casei, unde ea domnise odată ca regină.

Note:

{1}↑ Troia se ridica pe dealul unde se află astăzi localitatea Hisarlâk, din Turcia. Lucrul acesta a fost susținut în urma cercetărilor arheologice făcute de învățatul german Heinrich Schliemann. În acest fel, s-a arătat că opera atribuită bătrânului aed orb, Homer, are și o bază istorică, nu numai una legendară. Luând ca temei cântece foarte vechi, despre un război dus de către căpeteniile tuturor triburilor din Grecia împotriva bogatului oraș Troia, ca și despre isprăvile unora dintre ei la întoarcerea în patrie, Homer a creat cele două mari poeme epice: „Iliada“ și „Odiseea“. Tradiția grecească antică plasa evenimentele povestite de Homer prin anii 1199 - 1183 î. Hrist. Adevărul este însă că baza istorică a „lliadei“ o formează evenimentele legate de năvălirea cetelor aheiene în Troada. Aheii își aveau centrul în Argos, la Micena, și alcătuiseră cultura așa-numită „micenianã“. Iar

epopeea lui Homer oglindește evenimentele reale, petrecute în Asia Mică între secolele XIV-lea și al XII-lea î. Hrist., epoca marilor migrații. Se pare că imensa bogăție a Troiei și poziția ei geografică, de țară care domina strâmtorile, și deci negoțul dinspre Marea Neagră și Marea Egee, a trezit lăcomia șefilor de triburi ahei, strânși în jurul legendarului rege Agamemnon din Micena. Aceștia, la rândul lor, împinși din miazănoapte de dorieni, au plecat din Elada cu oastea în Asia Mică și au atacat, au jefuit și au distrus Troia. Ca să justifice însă acest război crud și ca să-i dea noblețe, elinii au folosit legenda despre răpirea Elenei cea frumoasă, răpire făcută la îndemnul unei zeițe olimpiene. Cauza războiului, după legendă, nu mai era deci bogăția mult râvnită a Troiei, nici încercarea de a coloniza și alte regiuni de pe litoralul Asiei Mici, ci răzbunarea pentru o grea insultă adusă unui rege. Aezii și mai ales Homer – despre care unii învățați cred că nici n-a existat – au înfrumusețat legenda, amestecând în luptele din fața Troiei pe cei mai mulți dintre olimpieni. Dar chiar și așa, sub haina de legendă, poemele bătrânului Homer au o valoare documentară deosebită. Ele zugrăvesc cu autenticitate societatea troiană și cea din Grecia continentală, în timpul când se trecea de la orânduirea gentilică, a păstorilor nomazi, la o societatea împărțită pe clase.

{2}↑ Povestea spune că Dardan era fiul lui Zeus și al Electrei, fiica lui Atlas. Omorându-l pe fratele său, Iasio, fusese obligat să fugă din Elada în Asia, întemeind o așezare și o dinastie dardaniană. Din neamul lui s-au tras regii troieni. De aceea Troiei i se mai zicea și Dardania, iar troienilor, dardanieni. Tot el a dat și numele strâmtorii, fostă Helespont, în Dardanele. În schimb, de la Ilos, fiul lui Troș, acela care se trăgea direct din Dardan, i s-a spus Troiei și Ilionul. Din această pricină, marea epopee a lui Homer, unde sunt cântați eroii războiului troian, a fost numită „Iliada“. Legenda fusese ticluită de elini în așa fel, încât să se arate că Dardan, cu urmașii săi Troș și Ilos, erau și ei elini. Deci Troia era o așezare elină; aheii, debarcând în Asia Mică, soseau pe pământuri eline, nu cotropeau ținuturi străine. Mai târziu, se pare că romanii au modificat legenda potrivit intereselor lor, arătând că Dardan venise nu din Elada, ci din Italia, în Asia Mică. În acest fel, Dardan nu mai era elin. El plecase din Italia și Enea, strănepotul său, se va întoarce în Italia, după sfârșitul războiului, cu mâna de troieni rămași în viață.

{3}↑ Statueta aceasta de lemn, reprezentând-o pe zeița Atena cu o lance în mâna dreaptă și un caier cu lână și un fus în cea stângă, era, potrivit

povestirilor antice, înaltă cam de 1,5 m. Ea se numea paladiu-fecioara și era ocrotitoarea orașului.

{4}↑ Alegoria ne-ar arăta, cum presupun unii mitologi, că la zidirea cetății Troia s-ar fi folosit întâia oară în construcții mortarul. Până atunci se puneau numai pietrele una peste alta. La Troia, după cât s-ar părea, s-a întrebuințat cimentul, amestecat cu nisip și apă. Cimentul se usca la soare și lega pietrele mai bine. De aceea au lucrat Poseidon (zeul care întruchipa apa) și Apolo (căldura soarelui).

{5}↑ Ca să-l pedepsească pe Laomedon pentru lipsa lui de cuvânt, Apolo a trimis ciuma în Troia, iar Poseidon, un monstru. Acesta trebuia s-o primească pe Hesiona, fiica lui Laomedon, ca jertfă. Heracle s-a oferit s-o scape pe Hesiona, ca altădată Perseu pe Andromeda, dacă i-o va da de nevastă. Regele i-a promis-o. Heracle a ucis monstrul. Dar Laomedon nu i-a mai dat-o pe fiica lui de soție. De aceea Heracle, după ce a scăpat din sclavia lui Euristeu, s-a dus cu armele asupra lui Laomedon și l-a pedepsit.

{6}↑ Podarce însemna: pas ușor, pentru că acest fiu al lui Laomedon era un alergător de frunte. Pe urmă i s-a zis Priam, adică răscumpăratul, pentru că fusese eliberat din robie, în schimbul unor daruri de preț.

{7}↑ Numele adevărat este Hecabe, dar, fiind prea puțin cunoscut, se folosește cel dat de romani, Hecuba.

{8}↑ Se crede că fetele au fost în număr de douăsprezece.

{9}↑ Legenda a rămas în folclorul românesc în basme ca „Aflatul“, „Făt-Frumos cel găsit pe munte“ ș. a., unde pruncii nedoriți sunt aruncați prin păduri sau pe stânci, dar sunt găsiți, salvați și aduși din nou în casa părintească.

{10}↑ În românește „învingătorul“.

{11}↑ Motivul cu vrăjitoarea care strică petrecerea sau nunta, uneori vârând discordia, alte ori răpind mireasa sau scufundând palatul, îl găsim iarăși în basmele și legendele noastre. (Vezi de pildă basmul „Vălul miresii“ din volumul „În țara legendelor“).

{12}↑ Scena alegerii celei mai frumoase zeițe, dintre Hera, Atena și Afrodita, a fost pictată pe zeci de vase din vechime. În pictura modernă, pe tema aceasta, a creat o mare operă Rubens. Într-un decor exuberant, Paris îi dă mărul discordiei încântătoarei Afrodita. Artistul a știut să pună pe pânză, în culori măiestre, amenințarea sumbră. Pentru că în văzduh plutește zeița Eris. Ea are în mâna stângă un șarpe, care închipuie veninul ce otrăvește inima și face să se nască ura. În mâna dreaptă ține torța. Torța care aprinde

vrajba și o ațâță tot mai mult. Din clipita aceea Paris – făcând marea greșeală de-a prefera desfătarea, dând la o parte înțelepciunea și puterea – a și dezlănțuit urgia. A început ruina Troiei, orașul înfloritor, unde domnea regele Priam. O pictură asemănătoare – cât și multe altele –, de mare valoare, pictată de Giorgione, s-a distrus prin bombardament la Dresda, în timpul Războiului II mondial.

{13}↑ Într-un basorelief din secolul al III-lea î. Hrist. se vede cum Afrodita, în schimbul mărului de aur, o convinge, ținând-o de umăr pe soția regelui din Sparta, să-și trădeze căsnicia. Mai la o parte stă Paris. Lângă el este zeul Eros. Zeul îl face mai frumos și mai atrăgător pe Paris, încât Elena îl îndrăgește și, fără minte, este gata să-și părăsească soțul, țara, și să alerge după zvânturatul tânăr din Troia.

{14}↑ Pe țărmul apelor ce se află între insula Eubeea și Grecia continentală.

{15}↑ Numele adevărat al lui Ulise este Odiseu. De aceea marea poemă epică a lui Homer, care-i cântă peripețiile, pe drumul întoarcerii acasă, după sfârșitul războiului troian, se cheamă „Odiseea“. În literatură însă numele de Odiseu nu este aproape deloc folosit, fiind înlocuit cu cel roman, Ulise.

{16}↑ Și în folclorul altor popoare se găsește motivul acesta. Astfel, în legenda Nibelungilor, eroul german Sigfrid se scaldă în sângele unui balaur ca să devină invulnerabil. În timpul scăldatului îi cade însă o frunză de tei pe umăr, și aici va fi locul unde îl va lovi mai târziu dușmanul.

{17}↑ Insula Sciros.

{18}↑ Atât numărul corăbiilor cât și acela al oștenilor par a fi fost estimate subiectiv.

{19}↑ Bătrânul Nestor, înțeleptul, îl sfătuiește pe Agamemnon să-și organizeze oastea, spunându-i în felul următor: „Armia tu întocmește-ți acum după neam și-nrudire, Neamul pe neam să se ajute la luptă și ruda pe rudă“.

Și zice înțeleptul Nestor astfel pentru că în epoca homerică unitatea socială de bază era ginta paternă, adică grupul de persoane ce avea un strămoș comun în linie directă bărbătească. Mai mare decât ginta era fratria. Iară mai multe fratrii formau tribul. Regele, basileul, avea și un sfat al lui sau un consiliu, format, în primul rând, dintre reprezentanții cei mai bogați ai ginților. Iară în timpuri grele, basileul putea să cheme și adunarea poporului sau a oștirii, să îi aprobe măsurile pe care le lua. De fapt, în adunarea asta,

tot nobilimea hotăra. Nu-i rămânea poporului decât să-și arate, prin strigăte, dezaprobarea sau aprobarea față de aceste hotărâri.

{20}↑ Întâmplarea este povestită de Euripide în tragedia „Ifigenia în Aulida“.

{21}↑ Elinii socoteau că nici un lucru de seamă nu se face fără sacrificiu. Cu cât era mai prețioasă jertfa, cu atât succesul era asigurat.

{22}↑ Taurida era Crimeea de astăzi.

{23}↑ „Iliada“ nu cuprinde decât sfârșitul războiului troian, după cei nouă ani de asediu.

{24}↑ Homer în versurile „Iliadei“ arată cum Zeus a grăit spre zei:

„Eu sta-voi aici în Olimp pe o culme.
Și voi petrece privind. Voi zeii ceilalți după voie
Mergeți la Troia pe câmp unde luptă troienii și aheii, Volnic e-oricine cum vrea să-i ajute pe unii sau pe alții.
Chiar dacă singur Ahile s-ar pune cumva cu troienii, N-ar putea dânșii cu el să se ție pe loc o minută.
Se-nfiorau la vederea viteazului și înainte, Darmite acum când el e turbat că-i uciseră soțul;
Mi-e să nu surpe în ciuda ursitei chiar zidul cetății“.
Asta vorbi Cel-de-sus și aprinse nestinsă-nfocare.
Zeii îndată pornesc la război împărțindu-se-n două;
Merge la tabăr-aheilor Hera și Palas-Atena, Zeul Cutremur Poseidon și dăruitorul de bunuri
Hermes, isteț ca nici unul. Fălos de putere, Hefestos
Vine șoldiș după ei și-și deapănă slabe picioare.
Ares, din coif strălucind, s-a dus la troieni și pletosul
Febos-Apolo cu el și Artemida cu tolba, cu arcul, Leto și Xantos în urmă și galeșa zân-Afrodita.
Până ce zeii statură departe de tabără, aheii
Nu mai puteau de mândrie, că leul Ahile
Iar se ivi la război după așa îndelungă ședere.
Dar pe troieni îi cuprinse un tremur grozav; fiecare
Tot se uita cu uimire cum iutele Ahile în arme
Străfulgera între ahei ca urgia bărbățiilor, Ares.
Dar mai pe urmă când olimpienii iau parte la luptă, Nalță-se Vrajba cumplită ce-ntartă mulțimea, și țipă
Groaznic Atena ba-ncoace la șanț, după zidul ahaic.

Ba pe la țărmul bătut de talazuri dă chiot puternic.
Urlă și Ares în față-i asemenea negrului vifor, Ba pe troieni îmboldind cu țipete de pe cetate, Ba de pe Dealul Frumos dă fuga spre râul Simois.
Astfel, acuma de o parte și alta zoreau fericiții
Zei să se bată; chiar ei înde-ei își dau crâncenă harță.
Bubuie strașnic în nouri al lumii și al zeilor tată
Sus din Olimp; Poseidon răzguduie jos în adâncuri
Nemărginitul pământ și munții cu piscuri înalte, Tremură poalele, crestele toate ale muntelui Ida, Vasele aheilor și se cutremură-ntreg Ilionul.
Tremură Pluto în iad, al umbrelor Domn, și de spaimă
Țipă și sare din tron ca nu cumva zeul Cutremur
Cu zguduirea-i de sus să crape pământul
Și pământenii și zeii să-i vază cu ochii locașul
Muced și negru, scârbit și de zeii: așa zgomot făcură
Zeii când se încleștară-ntre ei pe câmpie.“

{25}↑ Jalea Andromacăi este unul dintre cele mai zguduitoare cântece din marea poemă „Iliada“. Ea a inspirat adeseori pe artiști. O tragedie, „Andromaca“, a creat în antichitate Euripide; iar în secolul al XVlI-lea, pe aceeași temă și cu același titlu, a creat o nouă operă tragică poetul francez Racine; această operă a stabilit și reputația poetică a scriitorului francez.

{26}↑ Această înduioșătoare întâmplare a fost pictată pe un vas antic de o frumusețe excepțională, care se găsește în tezaurul artistic al Ermitajului.

{27}↑ Amazoana s-ar tâlcui din limba vechilor greci prin „fără sân“, pentru că – așa cum s-a spus – ele își retezau de mici copile unul dintre sâni, ca să le fie mai lesne când trăgeau cu arcul.

{28}↑ Muntele acesta ridicat de greci deasupra mormântului lui Ahile, ca și monumentul de marmură, pe un promontoriu numit Sigeion, aproape de strâmtoarea Helespont, au stat acolo secole întregi, cum spuneau grecii, și se vedea de la mare depărtare de către toți corăbierii. Asta, însă, până într-o bună zi, când a venit o mare furtună. Valurile au năvălit pe promontoriu și muntele s-a spulberat, urna a fost luată de valuri. Un cântec vechi spunea că Tetis urzise dinadins întâmplarea aceasta, ca să poată aduce în apele mării urna fiului ei iubit.

{29}↑ Fata care va ajunge soția lui Ahile se chema Deidamia.

{30}↑ Artistul care a făcut calul de lemn se numea Epeios.

{31}↑ Un grup de marmură vestit, intitulat „Laocoon“, sculptat în secolui întâi, înainte de Hristos, de către sculptorii Agesandru, Polidor și

Atenondor din Rodos, ne înfățișează scena aceasta cu un dramatism fără pereche. Laocoon, bătrânul preot, este în mijloc și se luptă cu cei doi șerpi mai groși ca brațul și lungi de două ori cât omul, care îi strangulează fiii și îl mușcă chiar pe el de mijloc. Fiii caută la el sprijin; dar lupta este pe sfârșite, oricât se încordează Laocoon. Mai sunt numai puține clipe și toți trei vor fi uciși de șerpii zeului Poseidon, trimiși la rugămințile Atenei.

ÎNTOARCEREA AHEILOR ÎN ELADA

Războiul ce durase atâta timp în Troia acum se isprăvise. Troia fusese arsă până la temelii. Însă urmările grozavului măcel abia se începeau.

Aias de la Locrida săvârșise o crimă. Preoteasa Atenei, fără voia ei, fusese îmbrățișată de Aias în sacrul ei lăcaș. Ba i se sfărâmase și statuia zeiței pe lespezi, în bucăți. Deci Aias pângărise lăcașul, preoteasa și statuia zeiței. După datina veche, Aias urma să fie ucis, pe țărm, cu pietre. Atât doar că eroii nici n-au vrut să audă ca Aias, ce luptase plin de înverșunare, pe coastele Troadei, vreme de zece ani, să fie omorât. Atunci Palas-Atena, care îi ocrotise pe ahei și-i ajutase să nimicească Troia, s-a mâniat de moarte. Supărarea aceasta îi va costa pe ahei mai mult decât războiul în toți cei zece ani.

MENELAU PORNEȘTE SPRE PATRIE, ÎMPREUNĂ CU ELENA

Menelau se-mpăcase cu soția lui, Elena, regina ce fugise cu Paris de la Troia. Se zice că bărbatul fusese hotărât să-și ucidă nevasta, ce-l făcuse de râsul întregii omeniri. Însă mândra Elena, reîntâlnindu-și soțul, biruitor, la Troia, căzuse în genunchi umilă în fața lui. Pe fața ei frumoasă, lacrimi curgeau șiroaie și își cerea iertare, cu glas întretăiat de plâns și de suspine:

— O, rege, fie-ți milă, nu ucide pe fiica puternicului Zeus și a reginei Leda. Fapta am săvârșit-o din voia zeilor. M-a-ndemnat Afrodita, și Eros, fiul ei, m-a săgetat în piept cu o săgeată muiată în fiere și venin. Am suferit destul. Mai bine te îndură și ia-mă iar la Sparta. Îți voi fi credincioasă. Asta pot să ți-o jur.

Astfel rostea odrasla lui Zeus și a Ledei. Iar fața ei era nespus de-ncântătoare. Deși trecuse vremea, își păstra frăgezimea și era mai frumoasă decât în tinerețe. Ochii ei cei albaștri îi muiau inima regelui Menelau. Simțea cum se topește toată mânia-i cruntă ca primăvara gheața, când iese soarele și o schimbă în pâraie vesele, zgomotoase, pe văile din munți. Iubirea renăștea în pieptul regelui. Dragostea izbucnise din nou, năvalnică, pentru soția lui care îl părăsise.

E drept că prin legende se spune că zeița iubirii, Afrodita, văzând-o pe Elena că-i în primejdie, se coborâse iute din înaltul Olimp, cu carul din petale de flori de trandafir, cel tras de porumbițe, însoțită de Eros, zeul înaripat. Iar Eros, la porunca zeiței Afrodita, trăsese o săgeată, de astă dată-

n pieptul regelui Menelau și îi reaprinsese dragostea-n vâlvătăi, pentru soția sa, preafrumoasa Elena.

Și, cum, necum, bărbatul și-a zvârlit sabia, pe care-o pregătise ca să-și ucidă soția. A luat-o pe Elena în brațe și a dus-o la corăbii. Apoi a dat cu fală semnalul de plecare corăbierilor săi:

— Vântul este prielnic, a grăit Menelau. Ridicați pânzele corăbiilor noastre, și să pornim spre casă. Doar în puține zile vom vedea iarăși Sparta și palatul dorit, din care am plecat acuma zece ani.

Așa crezuse el că în puține zile se vor întoarce-n Sparta. Dar nu era așa. Pentru că, mai întâi, Apolo – ce ținuse cu Troia în război – , pe lângă capul Sunion, a săgetat cârmaciul{1} corăbiei regale. Vroia să-i mai lovească cel puțin înc-o dată și să-i împiedice pe aheii ce-i ura s-ajungă în Elada. Menelau și oștenii i-au ars trupul pe rug și i-au făcut o slujbă, cum era datina. Apoi, cu un nou cârmaci, au plecat mai departe.

Dar le-a trimis Poseidon o furtună grozavă. Flota s-a risipit. Corăbiile aheie, în cea mai mare parte, s-au sfărâmat de stânci. Regele Menelau și soția lui, Elena, au fost siliți de Ares să rătăcească, apoi, vreme de șapte ani, prin țări îndepărtate: Cipru, Fenicia, Libia și Egipt, și cu mare greutate au izbutit, la urmă, să-și mai revadă Sparta.

AHILE, CA SEMIZEU, SE AȘAZĂ ÎN INSULA LEUCE, CĂSĂTORINDU-SE EL CU FRUMOASA ELENA

Legendele mai noi spuneau că, după moarte, Elena a fost luată de Hera din Olimp și dată de soție eroului Ahile, ajuns un semizeu. În acest fel zeița cu brațele ca neaua răsplătea pe eroul ce biruise Troia.

În timp ce în Troada aheii au ars trupul eroului Ahile, umbra celui răpus a fost luată de Tetis, zeița nereidă, care îi era mamă. Și, cu voia lui Zeus, Ahile s-a schimbat din om în semizeu, ca toți marii eroi.{2}

La rugămintea mamei, Poseidon a-nălțat în Pontul Euxin o insulă frumoasă. Insula a clădit-o Poseidon furtunosul, din mâlul ce-l purtase Istrul în drumul său din Sciția depărtată până la gura Psilon.{3} Iar acest nou tărâm a fost numit Leuce sau insula cea albă, pentru că-n preajma ei marea se-nvolbura, izbindu-se de stânci și stropind-o cu spumă, parcă o-ncercuia c-un brâu larg de argint.{4}

Aici și-a așezat zeița nereidă pe fiul ei Ahile, cel mai viteaz erou din războiul troian.{5} Și-apoi s-a ridicat un templu maiestuos, din marmură ca

neaua. Și pentru că-ndrăgise, în viață, pe Elena, cea răpită de Paris – deși păstrase taina ascunsă-n inimă – Hera i-a dăruit-o de soție, după moarte.

A fost o nuntă mare în insula Leuce, la care au venit Poseidon, Amfitrita, nimfele nereide și geniile toate din Pontul Euxin și chiar din Meotida.{6}

De-atunci, în orice seară, Ahile și Elena se așezau la masă. Și Ahile cânta, lăudându-l pe poetul ce povestise-n versuri greul război troian.{7}

„O, faimă și renume – rostea în vers Ahile – voi care locuiți pe coastele mănoase ale acestei mări, lira mea azi vă cheamă: slăviți-mi pe Homer, divinul cântăreț, gloria oamenilor, gloria suferințelor îndurate de mine. Căci, datorită lui, eu încă n-am murit. Și datorită lui, Patrocle mai trăiește, iar prietenul meu Aias s-aseamănă cu zeii. Și chiar acei învinși sunt încă proslăviți, lăudați în cântece și Troia nu-i uitată“.

Această melodie era fermecătoare, și, pe mări, corăbierii își opreau vasele și ascultau, cuprinși de un simțământ de teamă. Ba unii povesteau că s-auzeau de-acolo și zgomote de arme, strigăte de război și tropote de cai. Și dacă vreo corabie se afla în furtună și își căuta scăparea în insula Leuce, Ahile s-arăta la pupă înveșmântat în straie de război și le arată cu mâna încotro să cârmească.

NIMICIREA AMAZOANELOR

În insula Leuce trăiau și multe păsări: porumbei, pescăruși și alte zburătoare.{8} Ele plecau în zori, își muiau penele în valurile mării și se-ntorceau pe țărm. Stropeau cu îngrijire tot templul lui Ahile, măturând lespezile cu aripile lor.

Aicea, în Leuce, corăbierii salvați de Ahile, pe mare, îi făceau multe daruri: aur, argint, obiecte și stofe prețioase. Atât de multe daruri se aduceau în templu, încât se adunase o mare bogăție. Această bogăție au vrut s-o stăpânească vitezele amazoane, femeile acelea care luptaseră cu Ahile la Troia, ajutându-l pe Priam.

De aceea și-au făcut corăbii măiestrite. S-au urcat pe corăbii, cu caii lor cu tot; și au pornit spre Leuce. Însă marele Ahile, fiind acum semizeu, a săvârșit o vrajă. El a cătat cu ochii-i crunți și străpungători spre caii ce purtau oastea de amazoane. Sub privirea aceasta, caii s-au scuturat, sforăind ca turbați, trântind pe amazoane cu frunțile-n țărână. Apoi s-au repezit, ca niște lei flămânzi, mușcându-le de brațe, de pântece, de șolduri, mâncându-le cu totul.

Tot în aceeași vreme s-a iscat o furtună ce-a scufundat în marș corăbiile pe care veniseră-n Leuce vestitele amazoane.

După osânda asta, semizeul Ahile a chemat apele Pontului Euxin peste insula sa. Apele au năvălit și au purificat pământul insulei de sângele vărsat. {9}

PEDEPSIREA LUI AIAS DIN LOCRIDA

Toate aceste fapte, povestite-n legende, s-au petrecut târziu, după ce Menelau și frumoasa Elena – întorși din rătăciri care-au durat vreme de șapte ani – au sosit iar acasă și au viețuit, un timp, în palatul din Sparta. Menelau a-nchis ochii, și soția lui Elena a fost luată de Hera, fără a fi întrebată, și dată lui Ahile.

Să ne întoarcem însă din nou în fața Troiei, după ce a fost arsă, și să aflăm ce soartă au mai avut și ceilalți ahei rămași acolo.

După ce Menelau plecase cu Elena și o parte din corăbii, pe mare, către Sparta, regele Agamemnon mai zăbovise încă o vreme în Troada. Întârzia acolo, cu gândul s-o-mblânzească pe zeița Atena, ce era supărată fiindcă nu-l pedepsise pe Aias din Locrida, acel ce-i pângărise templul său de la Troia. Și ca s-o îmbuneze, îi ridica sanctuare și-i tot aducea jertfe zeiței purtătoare de coif și de egidă.

— Apleacă-te, zeiță, cu mila ta spre noi și nu ne oropsi în drumul către casă! se ruga Agamemnon de falnica Atena.

N-avea de unde ști că ea-i și presărase zeci, sute de primejdii, în drumul către casă.

Terminând deci cu slujba și jertfele-n Troada, regele Agamemnon a poruncit, de asemeni, ca și oștenii lui să se urce-n corăbii și cu toții să plece spre dorita Micenă. Și au plecat pe mare. La început n-au fost pericole prea mari. Dar în câteva zile au început furtuni. Furtuni nenumărate, iscate de Poseidon la cererea Atenei. Dar cea mai grea din toate, mai înfricoșătoare, a fost dezlănțuită aproape de Eubeea. Părea că marea fierbe într-un cazan adânc. Cerul se coborâse până deasupra apei, vânăt și mohorât. Iar vântul împingea corăbiile aheie spre stâncile din coastă unde, trosnind cumplit, se sfărâmau în țăndări. Astfel au fost pierdute în apele adânci cele mai multe vase, oștenii înecați și toată avuția ce o purtau cu ei, din cetatea lui Priam, risipită pe fundul clocotitoarei mări. Printre aceste vase, a fost spartă-n bucăți corabia pe care călătorise Aias. Însă eroul nostru nu s-a lăsat târât de valuri, spre adâncuri, ci s-a luptat cu ele, și cum era voinic, a izbutit s-

ajungă pe o stâncă de la țărm. S-a cățărat pe stâncă, și, vesel, a cătat cu ochii lucitori spre muntele Olimp și a strigat din răsputeri:

— Voi, zei, Palas-Atena și tu, acel ce porți alge în păru-ți ud și ești rege pe mări, preacruntule Poseidon, aflați că n-am murit. Cu brațele acestea puternice, omenești, am răzbătut prin valuri, ha, ha!, și am scăpat. Și râd acum de voi.

Vă închipuiți atunci cum s-a mâniat Atena, văzându-l pe eroul ce-i pângărise templul că mai trăiește încă. Și s-a încruntat amarnic zeul mării, Poseidon.

— N-ai pierit? a răcnit din apele marine furtunosul Poseidon. N-ai pierit? Ai să pieri.

Și a lovit cu tridentul acea stâncă înaltă pe care stătea Aias, iar stânca s-a despicat.{10} Se mai vede și astăzi cum a fost ruptă-n două. Iar partea despicată s-a prăvălit în valuri, târându-l și pe Aias. Astfel l-au pedepsit Atena și Poseidon pe acel ce avusese curajul să-i înfrunte.

ÎNECAREA CORĂBIILOR LA CAPUL CAFAREU

După întâmplarea asta, regele Agamemnon a plutit mai departe cu bruma de corăbii ce îi mai rămăsese. Credea că s-au sfârșit necazurile pe mări prin pierderea lui Aias. Numai că în Eubeea domnea pe atunci Nauplios, tatăl lui Palamede, eroul ce fusese osândit în Troada și omorât cu pietre. Atena și zeița cu brațele ca neaua, care-i mânaseră pe ahei până-n Troada, vruseseră să piară cel care cerea pacea.

Acum, aflând Nauplios că se apropie flota, a vrut la rându-i să plătească regelui Agamemnon moartea fiului său. La capul Cafareu al insulei Eubeea răsar mai peste tot colți mari, rânjiți din ape. Și, într-o noapte neagră, Nauplios a aprins pe aceste stânci un foc. Flota tocmai trecea prin apele acelea adânci, clocotitoare. Pornise iar furtuna. Vântul bătea avan și azvârlea-n corăbii munți negri, grei, de apă. Și, văzând Agamemnon foc scânteind pe țărm, a crezut că-i un port. S-a-ndreptat într-acolo cu corăbiile sale. Dar dintr-odată – zei! – vasele s-au ciocnit de colții ascuțiți și, una după alta, corăbiile lui s-au scufundat în mare. Iar vuietul furtunii a stins pe totdeauna gemetele de moarte ce le scoteau oștenii regelui Agamemnon, care se prăvăleau în apele adânci.{11}

Când s-a sfârșit furtuna și s-au ivit iar zorii, nu mai plutea pe mare decât un singur vas. Era vasul regal, care era mai solid ca toate celelalte, însă și el

lovit de stâncile din țărm și aproape plin de apă. Cu greu au izbutit de-au plecat mai departe.

Au plutit ei pe mare, au înfruntat și alte furtuni și lupte grele, și-abia într-un târziu au izbutit s-ajungă acasă, la Micena.

AGAMEMNON ESTE UCIS LA ÎNTOARCEREA ACASĂ DE SOȚIA NECREDINCIOASĂ

Atâta că în timpul cât lipsise Agamemnon, soția-i Clitemnestra, sora mândrei Elena, nu i-a fost credincioasă. Mânată de Afrodita, dușmana grecilor din războiul troian, regina Clitemnestra a îndrăgit pe un altul, vărul lui Agamemnon, ce se chema Egist.

Dorind să nu-i sosească soțul pe negândite, regina așezase pe un munte foarte înalt o strajă zi și noapte. Când au distrus aheii bogatul oraș Troia, focul s-a ridicat în sus până la cer. În Lemnos s-au zărit coloanele de flăcări, care se ridicau din zidurile Troiei. Atunci locuitorii marei insule Lemnos au aprins și ei focul pe o creastă de munte, dând veste că orașul lui Priam a căzut. Din Lemnos s-a văzut până departe focul, pe coastele Eladei. Așa, din munte-n munte, vestea a și sosit într-o singură zi în orașul Micena.

E lesne de-nțeles ce-a fost pe Clitemnestra, când a aflat că aheii au biruit Troia și se înapoiază soțul său, Agamemnon.

Sub îndemnul zeiței, ea s-a făcut că este nespus de bucuroasă. L-a îmbrățișat cu dor, și toată numai zâmbet, l-a poftit în palat pe soțu-i Agamemnon.

— Întâi și-ntâi, stăpâne, i-a glăsuit regina, te rog să faci o baie, și astfel să te purifici de sânge și de colb.

Regele din Micena s-a învoit, firește; și-a dezbrăcat armura; a dat încolo lancea, și sabia, și scutul. Știa că e acasă, și nu mai sunt primejdii. Trâmbițele sunau. Chimvalele la fel. Și adunați, curtenii îl aclamau pe rege, fiindcă se întorsese biruitor din Troia.

Egist pândea la ușă cu o sabie în mână. Regina Clitemnestra îl conducea pe rege într-o sală de baie, largă și împodobită cu sculpturi și cu aur. Regele a intrat în baie să se scalde. Dar, cum l-a văzut singur, regina Clitemnestra a și zvârlit asupră-i un văl lung și țesut din fire foarte tari. Regele Agamemnon s-a încurcat în văl, la fel ca într-o plasă, și a căzut pe lespezi. Iar soția-i, Clitemnestra, cu sfatul lui Egist, l-a lovit cu securea în frunte de trei ori.

RĂZBUNAREA LUI ORESTE

Îndată după crimă{12}, Egist s-a înveșmântat în hainele regale și a ieșit în piața orașului, trufaș, stând lângă Clitemnestra. Mulțimea înfuriată de crima odioasă, care se săvârșise acolo, în palat, a vrut să-l și înșface pe vicleanul Egist și să-i scurteze viața. Însă l-a apărat regina Clitemnestra. Ea a strigat că fapta era o răzbunare pe regele Agamemnon, fiindcă o îndrăgise pe copila lui Priam, urgisita Casandra.

Fata căzuse roabă lui Aias; dar acesta pierise-n apa mării; și regele Agamemnon o luase la Micena.

Se spune că poporul, văzând-o pe Casandra, cu chipul luminos și cu privirea bună, o sfătuia să fugă. Vroia s-o ajute.

Dar ea își dorea moartea. Fusese înjosită de nemiloșii ahei. Nu vroia să trăiască o viață de robie. Și, fără să se teamă, și-a lepădat mantia, cununa de pe cap și bățul ei profetic. A intrat în palat cu celelalte roabe aduse de la Troia. Acolo aștepta securea ucigașă, aceeași ce lovise în frunte pe Agamemnon.

Îndată după moartea regelui Agamemnon, dușmanul său Egist voise să-i omoare și unicu-i băiat, ce se numea Oreste.

Însă micul Oreste fusese luat de doică, în acel ceas de spaimă, și dus în altă țară, pe tărâmul Focidei.

Departe, în Focida, Oreste a crescut mare, și nu avea alt gând decât să-i pedepsească pe cei doi ucigași, cum cerea datina. În el ardea făclia urii răzbunătoare. Și, ajungând flăcău, a plecat la Micena, însoțit de un prieten, ce se numea Pilade. S-a-nfățișat acolo drept un sol din Focida și a pătruns în palat.

— Eu sunt acel pe care tu ai vrut să-l răpui, glăsui, cu silă, fiul lui Agamemnon vicleanului Egist. Am venit să-ți plătesc moartea tatălui meu!

A început o luptă. Însă o luptă scurtă.{13} Oreste era tare și priceput la arme; și Egist a căzut – cu toate că regina sărise în ajutorul lui, cu o secure-n mână. De nu era Electra, sora lui Oreste, poate-l și răpunea. Electra i-a strigat:

— Fugi, frate! Fugi departe! Regina te pândește și vrea să te omoare pentru iubitul ei.

Oreste s-a întors spre mama ucigașă. Plin de durere-n suflet a săgetat-o-n piept.

Oreste, după fapta grozavă săvârșită, a avut de-ndurat chinuri nenumărate. El a fost urmărit de crudele erinii – geniile infernale trimise să-

l răpună și să-l ducă-n Infern, pentru că-și omorâse pe propria-i mamă. Zeițele erinii l-au urmărit mult timp.

Până-n cele din urmă, se spune că Oreste ar fi fost judecat de zeii olimpieni în orașul Atena, sus, pe stânca lui Ares.{14} Vreo câțiva olimpieni au hotărât să-l ierte, zicând că fapta lui a fost cu totul dreaptă. Regina Clitemnestra își meritase soarta.

Parte dintre erinii și-au curmat urmărirea. Ele s-au așezat într-o peșteră largă, chiar sub areopag. S-au numit eumenide și au ocrotit orașul atât de drag Atenei.{15}

Însă alte erinii l-au lovit mai departe pe tânărul Oreste. Ca să scape cu viață, a trebuit s-aducă din ținutul Tauridei o statuie fermecată a zeiței caste a vânătoarei. El a plecat alături de prietenu-i Pilade. Dar în templul zeiței slujea, ca preoteasă, fecioara Ifigenia, pe care odinioară regele Agamemnon vrusese s-o jertfească pe un altar în Aulida – ca flota aheiană să poată să pornească spre coastele Troadei.

După multe necazuri, Oreste și Ifigenia s-au cunoscut ca frați. Au plecat împreună spre patria dorită, ducând cu ei chipul de piatră al zeiței.

Ajungând în Micena, Oreste s-a înscăunat pe tronul părintesc, tronul lui Agamemnon. Prietenul credincios al regelui Oreste, Pilade, s-a însurat cu prințesa Electra. Iar Ifigenia s-a făcut preoteasă într-alt templu măreț al preacastei zeițe.{16}

Iată care a fost soarta celor doi frați atrizi, Menelau și Agamemnon, care au distrus Troia cu cetele de ahei. Oastea lor a pierit la întoarcerea spre casă, pe mare, sub furtuni, și toată bogăția jefuită la Troia a fost pierdută-n ape, unde zace și acum. Zeii ce-i ațâțau să plece la război i-au asuprit pe urmă. Ba, până și urmașii, prietenii, rudele au îndurat la fel. Învinșii și învingătorii au suferit din plin.

Note:

{1}↑ Pe nume Frontis.

{2}↑ Oamenii din antichitate credeau că eroii deveneau în cea mai mare parte semizei, adică tot un fel de zei. Ei își închipuiau că eroii – care-i iubeau și luptaseră în viață pentru pământeni – vor mijloci pe lângă zeii olimpieni, ori de câte ori aceștia ar fi vroit să-i urgisească. Și în acest fel ar fi putut să scape de multe neajunsuri sau să capete ajutor în împrejurări grele.

{3}↑ Psilonul era Sulina de astăzi.

{4}↑ Leuce era Insula Șerpilor de astăzi, pentru că ar fi viețuit acolo niște șerpi mici, negri, neveninoși.

{5}↑ Ahile reprezenta pentru elini vitejia și curajul desăvârșit în război. Era un fel de erou național. În același timp, el se bucura și de protecția anumitor zei: în primul rând a lui Zeus, prin intermediul rugăminților mamei sale Tetis; a Herei, datorită urii ei nemărginite față de troieni; și a Atenei, ca sprijinitoare a celor mai mari eroi.

{6}↑ Marea de Azov.

{7}↑ Așa povestește scriitorul Filostrat din secolul întâi al erei noastre, aducând indirect, în acest fel, un omagiu neîntrecutului poet elin, Homer.

{8}↑ În felul acesta povestește un alt scriitor: Flavius Arrianus, filosof și istoric totodată, din cel de-al doilea secol al erei noastre.

{9}↑ Filostrat, în „Heroica“ sa, pretindea că acest atac al amazoanelor în Insula Șerpilor s-ar fi petrecut în anul 168 al erei noastre. Istorii nu confirmă această luptă și nici pe amazoane.

{10}↑ Referire la stânca numită Gerestes. Elinii, văzând forma ei ciudată, au explicat-o prin această legendă interesantă.

{11}↑ Motivul acestei legende, al regelui care atrage cu ajutorul focului corăbiile, pe furtună, între stânci, ca să le nimicească, a rămas în folclorul multor popoare. Se află și în basmele noastre.

{12}↑ În tragedia sa „Agamemnon“, poetul Eschil ne cântă cumplita întâmplare.

{13}↑ Eschil, în tragedia „Heforele“, povestește moartea reginei Clitemnestra. Heforele erau niște femei care-i jeleau pe morți și făceau libațiuni pe mormintele lor. Titlul a fost dat simbolic de poet. De altfel, într-un desen pe un vas, îl vedem pe Oreste vârându-și paloșul răzbunător în trupul lui Egist. Regele învins dă strigătul de moarte. Dintr-o altă încăpere, țâșnește însă Clitemnestra cu o secure-n mână, și este gata să-l lovească pe feciorul său, pe la spate. Mai încolo, se vede și Electra, fata lui Agamemnon. Zărind-o Electra pe Clitemnestra, cu securea, îl vestește pe Oreste, ca să se poată apăra. Sunt unii învățați care asemuiesc tragedia lui Eschil cu o altă operă, creată de Shakespeare, numită „Hamlet“. La fel, tânărul prinț Hamlet dorește să răzbune moartea tatălui său, regele țării, ucis prin uneltirea unui unchi criminal, împreună cu mama necredincioasă.

{14}↑ Areopagul.

{15}↑ Acest fapt se arată în altă tragedie a lui Eschil, „Eumenidele“. Piesele „Agamemnon“, „Heforele“, și „Eumenidele“ compun laolaltă trilogia „Orestia“, culme a artei lui Eschil.

{16}↑ Întâmplările acestea atât de zbuciumate au fost povestite de Euripide în tragedia lui „Ifigenia în Taurida“. Într-un grup statuar din secolul al V-lea înaintea erei noastre ne sunt înfățișați Oreste și Electra, după ce se întâlnesc în pace la Micena. Electra își ține brațul cu dragoste de soră pe umărul voinic al regelui Oreste. Fețele lor exprimă iubirea ce și-o poartă, caldă și sinceră.

PĂȚANIILE LUI ULISE

Ahile a însemnat vitejia în marele război troian. Fără de el, poate aheii erau zdrobiți de dârzul Hector. Dar pe Ahile-l adusese în tabăra lui Agamemnon, prin istețimea sa, Ulise. Acest erou întruchipează înțelepciunea, priceperea și dibăcia. Cu vorba sa meșteșugită el a adus noi luptători în fața Troiei, pe Filoctet, Neoptolem și alți eroi. Fără de el, paladiul nu ar fi părăsit orașul regelui Priam cel bătrân, nici n-ar fi fost meșteșugit calul de lemn. Zidul nebiruit al Troiei, clădit de doi zei olimpieni, ar fi rămas poate întreg.

Ce-i drept, Ulise nu dorise acest război atât de crud. Greu se urnise de acasă. Însă, intrat în bătălie, el a făcut tot ce-a putut, cu mintea lui născocitoare, ca să asigure victoria cetelor regilor ahei.

Atâta că-n timpul cât fusese plecat în crunta bătălie, nu vedea-n visurile lui decât Itaca, patria sa cea mult iubită, în care își avea căminul.

N-avea alt gând, altă dorință mai fierbinte, decât să se întoarcă acasă[{1}], lângă fecioru-i Telemah și lângă draga-i Penelopa.

Acuma, isprăvindu-se războiul, Ulise și-a urcat oastea care-i era încredințată pe cele douăsprezece corăbii ce le avea. Și vântul a suflat în pânze, iară vâslașii au chiuit. Ziua era plină de soare și marea lucie îi chema în zări ademenitoare și-și legăna, în fața lor, valul cu murmure plăcute, aidoma unui cântec drag.

Și au plutit, au tot plutit, până ce au zărit un țărm locuit de un neam de oameni[{2}] ce-l ajutaseră pe Priam în marele război troian.

Aici au debarcat cu oastea. I-au nimicit pe toți bărbații. Au luat întreaga avuție ce se găsea-n orașul lor, femeile și fetele. Iar prada, astfel dobândită, au împărțit-o în mod egal.[{3}]

E drept că pe acest tărâm Ulise a pierdut și el cam șaptezeci și doi de oameni.

Și iară au pornit pe mare. Au mai plutit o săptămână și încă cinci zile pe deasupra. Au străbătut printr-o furtună, care i-a rătăcit pe ape, și au ajuns lângă o coastă, unde sălășluia poporul ciudat al lotofagilor.[{4}] Aceștia se hrăneau cu lotus. Cine mânca din floarea asta nu mai avea altă dorință decât să stea, pe veci, acolo, în insula cu lotofagi. Și trei dintre însoțitorii cutezătorului Ulise, gustând din lotusul cel dulce, n-au vrut să plece mai departe. Însă Ulise se gândea la cei de acasă, că-i așteaptă. Fiindcă ei se

împotriveau, a dat poruncă celorlalți să-i ia cu sila, să-i aducă sus, pe corăbiile aheie. Aceștia însă se zbăteau, sub vraja florilor de lotus. Vroiau să se arunce-n apă. Să se întoarcă-n insulă. Atunci Ulise i-a legat de băncile corăbiei cu ștreanguri tari de cânepă.

ÎN PEȘTERA CICLOPULUI POLIFEM

Plutind ei apoi mai departe, au întâlnit o insulă care era plină de capre negre, sprintene. I-au spus Insula Caprelor.{5} Trecând apoi de insulă, au poposit pe un țărm, pe care sălășluiau niște uriași cu un singur ochi, niște ciclopi, am spune azi.{6}

Ulise s-a urcat pe țărm, lăsând corabia pe apă, ferită într-un golfuleț. Doar doisprezece soți mai zdraveni și curajoși urmau pe rege în țara asta misterioasă.

Au luat cu ei puțină hrană și-ntr-un burduf mare de capră un vin roșu, îmbătător, pe care îl primiseră, din Tracia, de la un preot.

Urcându-se pe acea coastă au întâlnit o peșteră. O peșteră înaltă, largă, în care locuia ciclopul cel mai cumplit din tot ținutul. Era ciclopul Polifem, feciorul zeului Poseidon. Și, pătrunzând în peșteră, călătorii s-au minunat nespus de tot ce ochii le vedeau. Erau acolo îngrămădite coșuri cu brânză, șiștare mari și alte vase pline cu lapte sau cu zăr. Iară în țarcuri behăiau sute și mii de iezi sau miei.

Ciclopul nu era acolo. Era cu turmele pe vale.

Dar nu trecu decât puțin și s-auziră pașii-i groaznici, ce zguduiau pământul tot; și el pătrunse-n peșteră, mânându-și turmele cu o bâtă, făcută dintr-un trunchi uriaș. Închise peștera cu o stâncă, ce nu ar fi putut s-o tragă nici patruzeci – poate mai bine – de boi.

Aprinde un foc bun și vrea să-și pregătească hrana. Dar la lumina focului zărește-ndată oaspeții.

— Cine sunteți? răcnește el. Cum ați pătruns în peșteră?

Și își rotea sub frunte ochiul său arzător și fioros.

— Suntem ahei. Venim din Troia. Furtunile ne-au rătăcit. Ci tu, fii bun, ne ospetește. Știi foarte bine că-i poruncă de la stăpânul nostru, Zeus, să-i primești bine pe drumeți.

Ciclopul a-nceput să râdă. Și ce râs, zei! Parcă era nu râs de ființă, ci un clocot, urlet de valuri și furtuni. Ce râs! Parcă se dărâma asupra lor cerul

întreg și bubuiau din înălțimi tunete tari, înfricoșate, și trăsnete parcă-i loveau.

— Ha, ha, ha, ha! râdea ciclopul. Mă învățați pe mine voi? Și să mă tem cumva de Zeus, eu care sunt la fel de tare ca orice zeu? Ha, ha, ha, ha!

Fără de alte multe vorbe, i-a înșfăcat pe doi oșteni și i-a mâncat cât ai clipi. Apoi s-a-ndestulat cu lapte, și, sătul bine, s-a culcat.

Văzându-l că a adormit și sforăie-nfricoșător, Ulise s-a gândit să-și scoată sabia lui cea ascuțită și să i-o vâre adânc în piept. Însă și-a dat istețul seama că omorându-l e-n zadar.

Erau închiși în peșteră de steiul cel enorm, proptit chiar la intrare de ciclop.

Așa s-a scurs pe-ncetul noaptea. În zori, ciclopul a mâncat pe alți doi soți ai lui Ulise, și a plecat cu turmele, punând la ușă din nou stânca.

URIAȘUL ESTE ORBIT CU UN TRUNCHI ÎNROȘIT ÎN FOC

Ulise s-a gândit un timp: ce-i de făcut și cum să scape din peștera ciclopului? Căutând și frământându-și mintea, a zărit într-un colț un trunchi lung de măslin: o altă bâtă, pe care o avea ciclopul, ca să-și mâne turmele.

L-au luat, l-au ascuțit la vârf și l-au pus bine la o parte. Iară când s-a lăsat amurgul peste acel ținut de spaimă, aheii au aprins un foc în peștera ciclopului. Tocmai venea și el din vale. Cum a pătruns în peșteră, a înșfăcat alți doi oșteni și i-a mâncat numaidecât.

Aheii se uitau pieriți cum le mânca uriașul soții, scăpați de moarte-n fața Troii. Însă Ulise, fără teamă, s-a repezit, a luat burduful cel plin cu vin roșu și tare.

Vinul era atât de tare, încât aheii îl sorbeau doar subțiat cu apă rece: trei sferturi apă, un sfert vin. Altfel, doar dintr-o-nghițitură se prăbușeau beți la pământ.

Acum însă istețul nostru a turnat vinul spumegos într-un vas mare de pământ și i l-a întins uriașului:

— Soarbe, să vezi cât e de bun, a glăsuit el spre ciclop. I-o băutură zisă vin.

Ciclopul nu băuse încă sucul de struguri pân-atunci, și l-a sorbit cu lăcomie.

— Mai dă-mi! a poruncit voios. Și spune-mi, măi, și cum te cheamă?

Ulise i-a turnat din nou ciclopului în oală vin și i-a răspuns plin de dulceață:

— Numele meu aheu e „Nimeni“.

— Aha! a mormăit ciclopul. Nimeni te cheamă? Bine, bine. Ia mai deșartă-mi puțin vin.

Dar cum l-a sorbit și pe acesta, puterea lui l-a doborât, ciclopul s-a lăsat pe o rână și a lunecat pe lespezi, beat, chiar în mijlocul oilor.

Ulise atunci a făcut semn ostașilor și au înroșit bârna de lemn în flacără. S-au apropiat de Polifem și ascuțișul trunchiului i l-au vârât adânc în ochi. Ba încă i l-au răsucit. Și ochiul lui a sfârâit ca fierul de pe nicovală, bătut, încins, vârât în apă.

Uriașul a-nceput să urle. Și urletul lui i-a trezit pe toți ciclopii insulei. Ei au venit la peșteră și i-au strigat în cor de-afară:

— Ce-i Polifem? Ce s-a-ntâmplat și de ce ne trezești din somn?

Iar Polifem, urlând mai tare, le-a dat răspuns:

— Săriți, ciclopilor, și m-ajutați, că Nimeni mi-a vârât în ochi o țeapă înroșită-n foc și m-a orbit!

— Ce tot spui? Nimeni te-a orbit? Îți bați, pesemne, joc de noi. Dacă nu-i nimeni, ce tot urli? Haideți, ciclopilor, de-aici, căci Polifem a înnebunit.{7}

AHEII SE LEAGĂ SUB PÂNTECELE OILOR ȘI IES DIN PEȘTERĂ

Și s-au pornit, buluc, ciclopii, spre peșterile-ntunecate unde-și făcuseră culcuș, nemailuând seamă la feciorul zeului mărilor Poseidon, care urla necontenit și se izbea de toți pereții peșterii sale, tot căutând pe Nimeni și pe soții săi.

Însă Ulise și cu soții săreau prin peșteră mai sprinteni decât căprițele de munte și îi scăpau mereu din mâini.

Asta până spre dimineață, când oile s-au grămădit la gura peșterii, să iasă. Atâta numai că Ulise legase câte trei berbeci bine-n curmeie, laolaltă. Și pe sub pântecele lor prinsese câte un oștean. Și el se agățase țeapăn de cel mai mare animal, starostele berbecilor din turmele lui Polifem.

Ciclopul s-așezase-n ușă, pipăia oile pe spate; iară aheilor, de bucurie, le bătea tare inima în piept, căci uriașul nu era cât de cât deștept și nu căta sub pântec turma.

Așa au izbutit Ulise și soții lui să iasă afară și să alerge, cu grăbire, la vasul care-i aștepta în golfulețul liniștit. Și, urcați pe corabie, au început să și vâslească, până ce au ajuns în larg. De acolo a strigat Ulise:

— Hei, Polifem! Hei, Polifem, acela care ți-a scos ochiul nu este Nimeni, cum credeai, ci-s eu, Ulise, din Itaca. Hei, Polifem, te-am păcălit!

O! Când a auzit ciclopul a înșfăcat o stâncă mare cât un palat. Ce un palat?! Un munte-ntreg! Și l-a azvârlit în apa mării, răcnind cu ciudă:

— Vai! Auzisem prevestirea că tu, Ulise, vei veni. Însă credeam că-i un uriaș, și nu un vierme cum te arăți.

— Un vierme, însă înțelept, iar tu, puternic ești ca zeii, dar ești netot, o Polifem! glăsui din nou Ulise, în timp ce stânca aruncată de Polifem zguduia vasul.

Și valurile se săltau și clocoteau în jurul lor, pentru că Polifem, uriașul, striga acum pe tatăl său, stăpânul mărilor, Poseidon:

— O! Tată, tu, răsari din ape și pedepsește-l pe Ulise. Nu-l lăsa să se întoarcă acasă! O! Tată, Tată, pedepsește-l.

Dar grecii hohoteau pe punte, auzind țipetele lui înverșunate către ape; căci preaistețul din Itaca le da curaj zicând așa:

— Am învins noi orașul Troia, căruia soarta îi urzise să fie-n veci nebiruit, căci avea ziduri ridicate de zeii Apolo și Poseidon. Și-am înfruntat pe olimpienii, care îl sprijineau pe Priam: Apolo, Artemis, și Leto, și Afrodita, și nebunul zeu al războiului, feciorul Herei. Și nu o să răzbim prin marea ocârmuită de Poseidon? Eu nu mă tem deloc de el, de vreme ce-am înfrânt destinul cetății Troiei. Prindeți în mâinile voinice vâslele tari și să pornim fără de teamă mai departe.

Și pornind grecii, fără frică, au ajuns într-o insulă unde domnea, pe voia sa, Eol, regele peste vânturi.{8}

ÎN INSULA LUI EOL ȘI ÎN ȚINUTUL LESTRIGONILOR

Aici Ulise i-a grăit cu vorba sa meșteșugită zeului Eol cel măreț și i s-a plâns că l-au lovit pe-ntinsul mărilor furtuni. Furtuni pe care le-au iscat chiar vânturile neîndurate. Ulise i-a vorbit atât de iscusit și de frumos, încât Eol, ce nu primește pe nimeni oaspe-n casa lui, l-a primit bine și cu cinste. Iar la plecare i-a adus, în semn de mare prețuire, într-un burduf, făcut din piele, legat la gură cu un lanț în întregime de argint, acele vânturi ce umblau deseori pe-ntinsul mării.

— Să le păstrezi. Să le dai drumul, numai când ai s-ajungi la țintă, a glăsuit regele Eol.

Nu lăsase în libertate decât pe vântul de apus, Zefirul cel îmbălsămat, ca să-i împingă pânzele corăbiilor către Itaca. Dar zeul Eol l-a rugat un singur lucru pe Ulise: să nu arate nimănui ce se găsește în burduf, nici măcar celorlalți ahei.

Plutind ei apoi peste mare, însoțitorii lui Ulise au socotit că în burduf se află aur și argint. Și pândind toți un timp prielnic, când el, Ulise, dormea dus, au desfăcut din lanț burduful. Iar vânturile au ieșit și s-a dezlănțuit furtuna. Și ce furtună! Niciodată nu mai bătuseră-mpreună atâtea vânturi peste mare. Toate-n același timp suflau și zguduiau genunea neagră a apelor până-n adânc.

Sub vijelia cea grozavă, s-a deșteptat însă Ulise, și fiind navigator destoinic, după destule încercări, au reușit să poposească la țărmul altei insule.

Însoțitorii lui Ulise, cu unsprezece din corăbii, au și tras repede la țărm. Numai Ulise a rămas, prevăzător, în largul mării. El s-a urcat sus, pe catarg, să cerceteze insula, cu ochii lui străbătători.{9}

Însă pe insula aceasta trăia un neam, zis lestrigonii, uriași și mâncători de oameni.

Și chiar sub ochii lui Ulise, neputincios stând pe catarg, uriașii au sărit îndată, au sfărâmat corăbiile, și pe ahei i-au tras în țeapă. S-au dus acasă și i-au fript. Și i-au mâncat numaidecât, puși în frigare, ca pe miei.

Astfel n-a mai avut Ulise, din flota lui atât de mare, decât doar o corabie. Câți rămăseseră cu el i-au plâns cu lacrimi arzătoare pe cei care pieriseră, mâncați de cruzii lestrigoni. Însă jelindu-i pe cei morți, au înălțat pânzele toate și au vâslit cu încordare, căci blestemații lestrigoni azvârleau iarăși după ei cu stânci cât munții, colțuroase, și erau gata să-i zdrobească și să-i afunde-n apa mării.

— Vâsliți! Vâsliți! striga Ulise. Eu știu că toate aceste crime sunt uneltite de Poseidon, de zeul ce ne urmărește ca să-l răzbune pe ciclop. Dar nu mă voi lăsa eu pradă atât de lesne lui Poseidon. Mă voi lupta. Voi izbândi și voi ajunge în Itaca. Vâsliți! Vâsliți! Nu vă lăsați!

PE TĂRÂMUL VRĂJITOAREI CIRCE ȘI ÎN INFERN

Și, tot vâslind și rătăcind pe mările fără hotar, Ulise cu oștenii săi, puținii care mai trăiau, au ajuns pe un alt tărâm. Era Eea, o insulă.{10} În țara asta locuia o mare vrăjitoare, Circe.{11}

Aici, frumoasa vrăjitoare, îndrăgostită de Ulise, n-a vrut să-l lase să mai plece și l-a ținut un an întreg, dându-i ospețe strălucite.

Ba chiar când anul a trecut, la stăruința lui Ulise că vrea să plece către casă, ea i-a răspuns cu viclenie:

— Te las să pleci, dacă înainte ai să cobori până-n ținutul lui Hades, zeul mohorât, și-ai să-i întrebi pe cei de-acolo dacă e bine să te-ntorci.

La drept vorbind, frumoasa Circe vroia să-l pună pe Ulise să se coboare în Infern; și acolo ea să unelteaască prin Hades și prin Persefona ca umbrele să-l sfătuiască pe regele de la Itaca să nu mai plece din Eea. Și astfel eroul să-i rămână pe totdeauna ca bărbat.{12}

Neavând altfel nici un mijloc să plece din acel tărâm, Ulise i-a făgăduit să se coboare în Infern.

Și tot luptându-se cu soarta, dornic întruna s-o învingă, Ulise a plecat spre țara întunecată a lui Hades.

În cale, acolo, a-ntâlnit pe regele profeților: Tiresias cel preavestit.

Tiresias i-a prevestit câte avea să mai îndure în drumul lui către Itaca și cum se va dezlănțui mai tare ura înverșunată a lui Poseidon furtunosul. Apoi, i-a mai rostit că soția, mult credincioasa Penelopa, este silită să-și aleagă, în locul lui, un alt bărbat, pentru că toți îl socot mort.

După Tiresias, lui Ulise i s-au mai arătat și alții. Mama lui însăși, Anticleea – care murise între timp – a venit să-l sfătuiască.

S-a înfățișat și Agamemnon, cel doborât de Clitemnestra atunci când a ajuns acasă.

— Nu te încrede în soție, a spus regele mânios. Să nu pățești ce-am pățit eu, de la iubita-ți Penelopa. Mai bine stai tihnit la Circe!

Heracle, Antiloh, Patrocle, Aias, chiar voinicul Ahile și umbrele altor eroi i-au grăit în același fel:

— Cu toții am suferit destul. Cel puțin tu să fii ferit de relele care te așteaptă.

Toți i-au vorbit, însă Ulise iubea atâta de fierbinte insula lui sărăcăcioasă, pe soția-i cea mult răbdătoare și pe fecioru-i, Telemah, încât nu s-a înduplecat.

— Orice mi-ați spune, eu tot plec. Primejdiile nu mă opresc. Eu trebuie să văd Itaca, după aceea pot să mor.

Era atât de avântat, când rostea vorbele acestea, încât și umbrele acelor mult glorioși eroi: Heracle, Patrocle, Aias și Ahile se zice că au zâmbit atunci, deși erau în țara morții.

Și Circe n-a avut ce face. Potrivit înțelegerii, după această încercare a trebuit să se-nvoiască și să-i dea drumul iar pe mări.

ÎN INSULA OGIGIA, LA CALIPSO

A pornit, deci, din nou Ulise. Sirenele – fecioare-păsări, din insulele Sirenuse{13} – l-au ispitit cu cântece înșelătoare să coboare în țara lor și să rămână. Ulise a astupat cu ceară urechile vâslașilor și pe el însuși s-a legat cu frânghii groase de catarg.

Și mai erau pe atunci doi monștri, astăzi doar stânci obișnuite, ce se numeau Scila și Caribda.{14} Scila i-a luat șase luntrași, de pe corabie, în cele șase boturi ale sale, ce aveau, nu două, ci câte trei rânduri de dinți. Caribda a supt apa mării și-a azvârlit-o iar afară, ca să-i înece pe Ulise și pe însoțitorii săi. Dar ei, vâslind mai încordați, au scăpat și de acești monștri.

Ajunși în țara soarelui, o insulă ce avea trei vârfuri{15}, însoțitorii lui Ulise au mâncat boii cei sfinți ai marelui zeu Helios. Drept răzbunare, Helios nu a mai vrut să dea lumină. Iar Zeus, ca să-l îmblânzească și să-l întoarcă iar pe cer pe zeul care luminează, a trăsnit vasul lui Ulise. Toți corăbierii au pierit. Numai Ulise, agățat de scândurile sfărâmate, a-nfruntat valurile repezi și-a ajuns în Ogigia{16}, insula nimfei Calipso.{17}

Frumos bărbat era Ulise! Nimfa l-a îndrăgit și ea. L-a primit în palatul său și i-a făgăduit să-l facă nemuritor pe veșnicie, dacă primea să-i fie soț. {18}

Însă Ulise, însetat de a fi iarăși în Itaca, i-a răspuns nimfei Calipso:

— Eu știu că draga mea nevastă Penelopa nu e ca tine de frumoasă, pentru că tu ești o zeiță fără moarte. Dar eu nu am altă dorință decât s-ajung s-o văd și să-mi văd țara.

Așa a glăsuit Ulise, și totuși Calipso, neîndurată, l-a ținut șapte ani la ea. Șapte ani l-a ținut acolo, crescându-i dorul și mărindu-i jalea, încât sărmanul ajunsese să nu-și dorească altceva decât să vadă țărmurile insulei, și-apoi să moară.

PLUTA ESTE CUFUNDATĂ DE POSEIDON

Până la urmă, îndrăznețul n-a mai putut să rabde dorul de țara lui, Itaca dragă. Și-a făurit atunci o plută, din trunchiuri de copaci negeluite, pornind pe mare, către casă.

Nenorocirea lui a fost însă că zeul care-l ura de moarte – pentru vina de-a-l fi orbit pe Polifem, ciclopul – Poseidon, furtunosul, l-a zărit. Tocmai se întorcea de la un ospăț.

— Aha! Tu vrei să scapi? a rostit zeul.

Și-a strâns îndată norii și vânturile cele mai avane și marea a clătit-o din adâncuri, cu fiorosul lui trident.

Talazurile au urlat spre plută, ca niște fiare-nverșunate. Au răsturnat-o într-o clipă, și au sfărâmat-o-n bucățele. Iar pe Ulise l-au vârât la fund.

Dar el nu s-a lăsat zdrobit de soartă, și, cum era voinic și zdravăn, s-a luat la luptă și cu marea. S-a ridicat la suprafață, și biciuit necontenit, trântit încoace sau încolo, a izbutit totuși să-și prindă palmele tari de un buștean.

Astfel s-a războit, trei zile, cu marea cea învolburată, fără să-și piardă nici o clipă încrederea că va ajunge în insula lui dragă, în Itaca.

Abia atunci a izbutit s-atingă țărmul cel nisipos al unei insule frumoase, numită Scheria[{19}], unde locuiau feacii, un popor blând.

Și atingând țărmul acela, Ulise, istovit de luptă, a căzut jos și-a adormit.

Din fericire pentru el, tocmai veneau la malul mării, să spele rufe, niște fete. Și printre ele se găsea încântătoarea Nausicaa, copilă a lui Alcinou, regele acelei insule.

O! Ce s-au mai speriat cu toate. Însă Ulise era chipeș.

— Parcă-i un zeu picat din slavă! a șoptit mândra Nausicaa.

OSPEȚIA LUI ALCINOU

Trezindu-se din somn Ulise de țipetele fetelor, a și zărit-o pe copila lui Alcinou cea minunată. A stat un timp și a privit-o. Ochii lui nu puteau să creadă că văd asemeni frumusețe. Apoi a glăsuit cu duioșie:

— Privesc la tine și nu știu de ești femeie sau zeiță din Olimp. Semeni cu Artemis încântătoarea. Mă plec naintea frumuseții tale și mă cutremur din adânc.

După această declarație, Ulise s-a plecat din nou domniței. Iar ea l-a-ndestulat cu hrană, l-a adăpat cu vin de soi, negru, din insula feacilor; și l-a călăuzit la rege. Și regele l-a ospețit cu cinste mare, după datini. A pus la cale jocuri, lupte și întreceri voinicești. Unii dintre flăcăi l-au îmbiat și pe Ulise să lupte în ograda largă, să-și dovedească îndemânarea, destoinicia și puterea. Iar Ulise, ca s-arate că nu se teme de nimic, a prins în brațe un bolovan de o mărime uimitoare. L-a aruncat numai cu o mână peste palat și peste ziduri, până departe, către țărmul în care marea se lovea cu înspumatele ei valuri.

Văzându-l cât e de voinic, nimeni nu a mai cutezat să-l cheme pe Ulise-n luptă. Fecioara, mândra Nausicaa, l-a îndrăgit parcă mai mult. În sine își spunea vrăjită: „De ar vrea zeii să rămână aici, la noi, să-mi fie soț! „

Regele Alcinou, la rându-i, se bucura să aibă-n țară un astfel de viteaz ca el. Deși nu-l cunoștea pe nume, înțelegea că-i un oștean, un bărbat vrednic, fără teamă de nimeni și nimic pe lume.

ULISE ÎȘI POVESTEȘTE RĂTĂCIRILE

Și tot urmându-se ospățul, s-a auzit un cântec dulce. Cânta bătrânul Demodoc, un aed orb, dar plin de har.{20} El, însoțindu-se cu lira, cânta – ce credeți? – chiar războiul nimicitor, purtat de ahei contra lui Priam cel bătrân; cânta pe Ahile și Ulise și Menelau și Agamemnon, pe cei doi Aias, Antiloh și pe ceilalți viteji de seamă. Și, auzind acele stihuri prin care aedul proslăvea pe toți eroii de la Troia, Ulise a simțit că-i vin pe gene lacrimi arzătoare.

— O, Demodoc, a glăsuit regele insulei Itaca, tu povestești mult prea frumos, de parcă ai fi fost acolo, în fața zidurilor Troiei. Poate te-a inspirat Apolo. Dar știi, bătrâne, să ne cânți povestea calului de lemn, pe care grecii l-au lăsat în fața porților troiene?

— Știu, cum de nu, a spus aedul, cătând cu ochii stinși în acea parte unde ședeau stăpânu-i și Ulise.

Și Demodoc a prins să cânte și această faptă prea isteață a lui Ulise din Itaca, faptă ce-a dus în acea noapte la pierderea cetății Troia.

Cânta, cânta duios bătrânul și lira lui suna atât de jalnic! Cânta povestea cum s-aprinsese Troia și cum arsese-n flăcări luminoase, ce lingeau cerul albăstrui al nopții, încât pe fața lui Ulise lacrimi curgeau din nou șiroaie. Cânta, cânta și rătăcirile-i pe mare. Și dorul s-aprinsese iară viu în pieptul multîncercatului Ulise, pentru soție, pentru casă.

Regele Alcinou, văzând aceasta, a dat poruncă aedului să tacă, să-și pună lira la o parte. Și l-a rugat pe oaspete să-i spună ce nume poartă și de unde vine. Deși îi era drag și ar fi vrut, desigur, să-l aibă ca soț al scumpei lui copile, totuși el i-a jurat că îl va duce, de va vroi, în orice țară.

Văzând atâta bunătate, Ulise și-a rostit povestea. A arătat că este din Itaca și vrea numai s-ajungă acasă. Apoi a început să spună cum au pornit ei de la Troia, cum s-au luptat cu multe neamuri și l-au orbit pe Polifem, feciorul zeului Poseidon. Și cum Poseidon, pentru asta, l-a urmărit plin de mânie, pe mări; prin insule; la Circe; pe la sirenele cu glasuri înșelătoare ce-l chemau; apoi la Scila și Caribda. Cum a ajuns după aceea la Calipso, scăpând cu greu din mreaja ei și, în sfârșit, cum a scăpat de moarte, prins de un buștean, târât de valuri, zvârlit pe malul feacian.

ÎNTOARCEREA ÎN ITACA

Toți ascultau fără o șoaptă povestea lui. Când a sfârșit, într-un târziu, și-a plecat fruntea pe o masă. Atunci Alcinou a spus:

— De vreme ce-ai sosit, Ulise, fii sigur că ai să te-ntorci în insula ta mult dorită. Amarul tău se va sfârși.

S-a-ndreptat apoi spre curtenii ce se aflau cu el la masă și le-a cerut s-aducă daruri viteazului de la Itaca. Să i le pună într-un vas, cu pânze și cu vâsle bune, care să-l poarte pe Ulise către pământul multdorit.

Și, chiar în ziua următoare, regele insulei Itaca și-a luat rămas bun de la gazde. Ochii frumoasei Nausicaa – spun unii – că erau mâhniți, scăldați în lacrimi, văzând pe rege că pornește către Itaca și soție.

După aceea regele Ulise, suindu-se pe vasul feacian, a dat semnalul de plecare. Vâslașii s-au plecat pe rame. Unul a dat un chiot, și au pornit. Corabia plutea spre zări ca șoimul, căci nu erau în largurile mării vâslași mai buni ca ai lui Alcinou. Și cu iuțeală îl purta cu sine corabia, spre țărmurile insulei Itaca, pe viteazul Ulise, preaistețul, acel ce pătimise atât de multe, luptându-se-n războiul de la Troia, și-apoi pe mările învolburate. Dar el în liniște adormise, purtat de vâsle peste valuri. Uitase-n somnul lui ce suferise și se visa acum acasă.

Dormind trudit, Ulise n-a simțit când au ajuns în insula Itaca. Vâslașii l-au dat jos de pe corabie, încet, încet culcându-l lin pe un așternut, sub un copac. I-au pus alături lăzile cu darurile feaciene și au pornit pe calea-ntoarsă.

Din întâmplare, i-a văzut din nou Poseidon. Și el s-a supărat cumplit că prada lui, Ulise, îi scăpase. Cu îndârjire a făcut un semn, cu marele-i trident strălucitor, și vasul feacian a împietrit. S-a prefăcut pe loc în stâncă sură.{21}

PORCARUL EUMEU ÎI DESTĂINUIE LUI ULISE FAPTELE PEȚITORILOR

După un timp s-a deșteptat Ulise. Privea în jur și nu-i venea să creadă.

— Aici e insula Itaca! striga el parcă-nnebunit de-atâta fericire ce o trăia. Și săruta pământul drag.

Dar fiind totuși prevăzător, s-a dezbrăcat de hainele frumoase, primite de la Alcinou, și s-a-mbrăcat în niște straie de om sărac, de cerșetor.

A ascuns într-o peșteră adâncă lăzile mari, pline de daruri, și a pornit prin insulă, s-o cerceteze mai întâi.

Mergând prin insulă, Ulise l-a întâlnit pe un porcar, un om bătrân și de credință, ce purta numele Eumeu.

Acesta, socotind că-ntr-adevăr Ulise este un cerșetor, l-a omenit cum se cuvine. L-a ospătat, l-a odihnit și, vorbind ei, dintr-una-ntr-alta, Eumeu i-a povestit durerea preacredincioasei Penelopa.

— Soțul, Ulise, i-a plecat, zicea Eumeu, și a pierit desigur, undeva, în lupte. În casa lui s-au oploșit mulțime de pețitori nerușinați. Unii sunt chiar din insulă, alții de prin cetăți vecine. Și fiecare ar vrea s-o ia pe Penelopa de soție, căci e frumoasă și e bună. Iară cirezi și turme are destule. Ea-i tot amână și-i amână. Spune că-și va alege soțul când va sfârși de țesut pânza cu care-și va învăli fruntea regală-n ziua mult urât-a nunții. Dar tot ce țese-n timpul zilei, destramă iar în timpul nopții; și îl așteaptă pe Ulise; și îl așteaptă; și-l jelește, vărsând nenumărate lacrimi, frumoasa, dulcea Penelopa. În acest timp nerușinații de pețitori pătrund în casa-i, benchetuiesc, îi sorb tot vinul, mănâncă turmele, fură din avuția lui Ulise și-i pângăresc întreg palatul. Ea n-a pierdut încă nădejdea ca să-și revadă iar bărbatul. Nu crede c-a murit. Tot vrea să afle ce s-a mai întâmplat la Troia, când zidurile au fost arse. Cu cine a plecat de-acolo? Poate s-a mai aflat ceva între timp. De aceea și-a trimis feciorul, pe nume Telemah, la Sparta și la bătrânul rege Nestor, să-ntrebe ce se mai aude despre aheii rătăciți. Chiar astăzi trebuie să se-ntoarcă. Însă tâlharii pețitori au pus la cale să-l ucidă fiindcă prea le stătea în cale.

Ulise ascultase totul, și-n pieptul lui se aprinsese flacăra urii-n vâlvătăi. Ar fi pornit în acea clipă să se răzbune pe tâlhari. Dar el era prevăzător și chibzuit în toate cele. Nu se pripise niciodată. Mai puțin se pripea acum.

PLANUL FĂURIT ÎMPREUNĂ CU TELEMAH

Și-a stat Ulise la Eumeu, în ospeție, toată noaptea. Când s-au ivit pe mare zorii, s-a arătat și Telemah, venind cu o corabie. Ulise i-a ieșit înainte. L-a cunoscut numaidecât, căci era tocmai cum fusese Ulise-n vremea tinereții.

După puțină cumpănire, Ulise i-a spus cine este. Tată și fiu s-au strâns în brațe. Și tatăl n-avea ochi destui să-și vadă și să-și mângâie feciorul. Crescuse mare și puternic. Îl cerceta la trup, la față, și tot rostea:

— Mă bucur, Telemah, că ești voinic. Acum ne pregătim și de răsplata netrebnicilor pețitori.

Apoi, în taină au făcut planul. Nu trebuia să afle nimeni că el, Ulise, s-a întors. Și cel dintâi s-a dus acasă feciorul, Telemah, voios cum nu fusese pân-atunci sărmanul tânăr niciodată.

În urmă, a sosit Ulise în hainele de cerșetor. Când a intrat la el acasă, inima îi bătea să-i spargă pieptul, nimic alta. Pe poarta asta se pornise cu douăzeci de ani în urmă. Și iată, dup-atâta vreme, îi era dat s-o vadă iar.

În poarta casei sta un câine, sleit, bătrân, aproape mort. Cum a simțit însă că Ulise atinge cu pașii lespedea, câinele a ridicat capul, încet, încet, și l-a privit. În ochii lui plini de credință a licărit o luminiță. A încercat să dea din coadă și să-și arate bucuria. Era bătrânul câine Argos, ce îl slujise pe Ulise și-l așteptase să-l mai vadă. Acum, privindu-l cu iubire, bătrânul câine a-nchis ochii.

Înverșunat parcă mai rău, Ulise a pătruns în sala unde-i benchetuiau dușmanii. În hainele de cerșetor, s-a prefăcut că-i este foame și le-a cerut o-mbucătură.

Și ei, râzând în hohote, i-au dat niște resturi de carne; dar l-au lovit, și l-au batjocorit cu vorbe care de care mai urâte.

Aflând regina Penelopa că-n casa ei un biet milog, fiindcă ceruse de mâncare, a fost bătut și înjosit, s-a mâniat fără măsură. A dat poruncă unei roabe, bătrânei doici a lui Ulise, să-i pregătească un pat moale drumețului, să s-odihnească. Iar mai nainte, după datini, să-i spele picioarele preaostenite într-un lighean de aramă.

Bătrâna doică Euricleea a pregătit patul cel moale; dar vrând să-l spele-n apa caldă pe cerșetor, simte la gleznă-o cicatrice. O cicatrice cunoscută, pe care o avea Ulise de când o fiară îl rănise, odată, la o vânătoare.

I se păruse ei ciudată și fața cerșetorului.

— Ulise ești, stăpâne drag! rostește-n șoaptă Euricleea.

Dar el îi pune peste buze palma și-i face semn să tacă. Îi poruncește să nu scoată nici un cuvânt, să nu se afle că s-a întors – până ce dânsul nu-și isprăvește pedepsirea celor ce-i pângăreau căminul.

ÎNCĂ O NOAPTE

În acest timp venise noaptea. Ulise sta pe lângă vatră și Penelopa, întristată, cu ochii-n lacrimi, s-apucase să-i povestească drumețului cât suferise de amarnic în acești douăzeci de ani.

Dar pețitorii, de-astă dată, puneau la cale să-l ucidă pe Telemah, feciorul ei și al lui Ulise, de nu se învoia s-aleagă dintre ei pe viitoru-i soț.

— Mâine va fi această ziuă, spunea mâhnita Penelopa. Am fost silită de ei toți și mă tem pentru Telemah. Însă și eu am hotărât că nu e demn să-mi fie soț acela care n-ar putea să-ndoaie arcul lui Ulise. Căci iată, am să pun în luptă securile pe care bietul Ulise le-nșiruia în sală, câte douăsprezece. El, stând departe, arunca săgeata; și ea trecea prin toate găurile de la securi. {22} Acum la încercarea asta am să-i pun să se întreacă pețitorii. Și-acela, oh! acela care va întinde arcul și va răzbate, cu săgeata, toate securile, va trebui să-mi fie soț. Nu voi avea ce să mai fac.

— Să nu amâni această luptă, Penelopa, o sfătuia drumețul pe regină. Eu știu că-ți va sosi bărbatul mai înainte ca pețitorii tăi să-ntindă arcul și repedea săgeată să străbată prin găurile acelea din securi.

— Aș vrea să fie astfel, spunea ea, și lacrimile îi umpleau iar ochii.

În acest chip a mai trecut o noapte. De dimineață, au venit cu fală toți pețitorii la palat. S-au apucat întâi și-ntâi de-ospăț. Apoi, cu jale, Penelopa a adus arcul lui Ulise. Telemah, care știa taina, a-nfipt securile la rând, și pețitorii au luat arcul. L-au luat și au încercat să-ndoaie, cât de puțin, struna lui tare. Ce n-au făcut? Cât s-au silit! L-au încălzit la foc, în vatră. I-au uns și struna cu grăsime. Însă nimic, și iar nimic. Arcul parcă era de piatră.

PEDEPSIREA PEȚITORILOR

În acest timp orânduise Ulise, prin fiul lui, să se închidă poarta casei. Să nu mai poată fugi nimeni. Și a grăit spre pețitori:

— Dați-mi și mie puțin arcul. Aș vrea să îmi încerc și eu puterea.

— Tu, cerșetorule, au strigat ei, nu ți-e destul că te-ndurăm aici? Vrei să te pui cu noi la rând, bărbați mai tineri și mai plini de fală?

Și erau gata să-l lovească pe Ulise.

A mijlocit însă, cu milă, Penelopa, spunând că nu e drept să se arate atât de aspri cu un oaspe, ce vrea numai să își măsoare forța cu a tuturor, după dreptate.

Văzând că se apropie ceasul, Telemah a cerut reginei să urce sus, în încăperi. Și-a poruncit să i se dea arcul cel greu drumețului, deși toți pețitorii strigau tare și îl amenințau cu moartea.

Ulise-a luat în mână arcul, l-a încordat și-a tras în țintă… Toți au rămas înmărmuriți.

— Vezi, Telemah, a zis atunci Ulise, iată că n-am greșit, nici n-am trudit prea mult cu arcul, deși sunt mai bătrân. Puterea mi-e încă deplină. Nu e, cum mă defaimă pețitorii. Și acum e vremea să gătim ospățul!

Astfel rosti Ulise și făcu semnul de luptă către Telemah. Acesta înșfăcă o sabie și o suliță mai ascuțită și veni lângă tatăl său.

O! Ce-a mai fost! Ulise a sărit pe prag, răsturnând tolba la picioare și, luând săgeți de jos, porni să tragă.

Și cel dintâi și cel mai rău dintre tâlharii peţitori a căzut mort, cu o săgeată-nfiptă în grumaz.

Cine putea să lupte cu Ulise? Cine putea să-nfrunte pe viteazul care era atât de încercat?

Vuietul greu al bătăliei se auzea până departe. Viclenii peţitori gemeau, fugeau înfricoșați pe lături. Privirea regelui Ulise îi străpungea ca un cuțit, și ar fi dat orice pe lume să poată alerga prin porți, să nu-l mai vadă pe Ulise, care le răsplătea purtarea.

Până la urmă, într-un ceas sau două, sau, poate, mai puțin, Ulise, ajutat cu sârg de fiul său și două slugi, ce și-au recunoscut stăpânul, i-au nimicit pe peţitori.

Slugile au primit poruncă să zvârle leșurile-ncolo. Ulise s-a spălat de sânge și s-a înfățișat soției:

— Eu sunt Ulise, m-am întors!

Ei încă nu-i venea să creadă că este el, cel așteptat atâta timp. Tot se temea că s-ar putea să fie vreo-nșelăciune. Inima îi bătea de teamă. Dar când Ulise i-a rostit cum își făcuse singur patul, la nunta lor, dintr-un măslin, împodobit cu flori de argint, de aur și de fildeș alb, regina s-a încredințat. Numai Ulise știa taina.

Ce bucurie-a fost, nu spun, că-i lesne de închipuit!

Ulise, cât era de tare, plângea ca un copil, ținând în brațele-i mult încercate pe scumpa, credincioasa lui soție. Iar ea-l ținea de gât cu brațe albe.

Și mulți, mulți iscusiți poeți au luat atunci lirele-n mâini să cânte isprăvile eroului Ulise. Dar nimeni n-a știut cu atâta farmec și-atâta de zguduitor, ca marele Homer, să cânte-n versuri dorința vechilor elini de-a-nvinge soarta – atunci când era dușmănoasă – de-a birui orice primejdii prin isteține și curaj.

Note:

{1}↑ În celebrul poem epic al lui Homer: „Odiseea“, Ulise glăsuiește cu înflăcărare despre insula lui, Itaca:

„Eu locuiesc Itaca, limpezitul
Ostrov, pe unde-i muntele Neritul
Cu freamăt de păduri, la-nfățișare
Măreț, și unde împrejur sunt multe
Și-apropiate insule, precum e
Zachintul păduros, Dulichiu, Same.
Itaca-i cea mai delungată-n mare
Și scundă spre apus, iar celelalte
Sunt mai spre răsărit. Pietroasă, aspră-i
Itaca, dar ca bună mamă crește
Feciori voinici. Și-apoi nimic mai dulce
Ca țara ei nu pot vedea pe lume“.

{2}↑ Referire la ciconi, un neam de traci, aflat la poalele muntelui Ismaros, pe țărmul de miazănoapte al mării Egee, între insulele Tasos și Samotrace.

{3}↑ Astfel de fapte sângeroase dovedesc care era îndeletnicirea de bază a cetelor de ahei, conduși de regii sau basileii lor, în cea de-a doua jumătate a mileniului al doilea înaintea erei noastre. În acest fel, „Odiseea“, la fel ca și „Iliada“, zugrăvesc societatea și moravurile de atunci și arată pricinile pentru care – în fapt – a fost distrusă și jefuită Troia. Ele prevestesc pe viitorii cuceritori, care au năpădit cu sânge, săbii și jaf peste pământ, și dintre care este destul să amintim pe tânărul macedonean, fiul lui Filip: Alexandru, și pe romanul care purta numele de Cezar.

{4}↑ Vechii geografi pretindeau că insula lotofagilor era Djerba din Sirta Mică.

{5}↑ De aceea se spune că s-ar chema acum insula Capri.

{6}↑ Homer le zice „ochi rotunzi“, iar noi îi denumim ciclopi. Țara ciclopilor ar fi coasta din golful Neapole, coastă care este toată presărată de munți – ca de niște uriași – având pe creștet câte un ochi rotund și stins, cratere de vulcani. În cântecele lor, elinii au considerat pe acești uriași ca pe niște ființe fabuloase, pe care le-a înfruntat eroul Ulise.

{7}↑ În folclorul nostru, poate ca o influență a acestei legende, se găsesc povești despre Păcală sau alți eroi populari care pătrund în iad sau la moara dracilor și orbesc pe unii dintre încornorați cu o țepușă sau o frigare încinsă în foc. Fiindcă eroul se recomandase mai înainte „Eu singur“ sau „Singur eu“, când cel orbit este întrebat de draci cine l-a înțepat cu frigarea,

răspunde: „Singur eu“. În felul acesta eroul nostru scapă de pedeapsa dracilor, ca și Ulise de aceea a ciclopilor.

{8}↑ Unii geografi cred că această insulă ar fi Stromboli, cea cu mulți vulcani.

{9}↑ Unii geografi socotesc că ar fi vorba de coasta sardă a strâmtorii Bonifacio.

{10}↑ Astăzi ar fi Monte-Circeo, în Italia, pe o coastă a Mării Tireniene.

{11}↑ Numele ei în românește înseamnă: pasăre de pradă. Ea era, în legendă, sora regelui Eete și fiica lui Helios – zeul soare. Se zicea că la sosirea aheilor în Eea, vrăjitoarea Circe a schimbat pe o mare parte dintre tovarășii lui Ulise în porci. Dar regele insulei Itaca, prin istețimea sa, a reușit să le redea înfățișarea lor obișnuită, ba chiar să-i facă mai frumoși și mai voinici decât fuseseră înainte.

{12}↑ Una dintre isprăvile pe care le-au săvârșit aproape toți eroii a fost pătrunderea în Infern. În legenda despre Ulise, aheii povesteau despre el că s-ar fi coborât în negrele ținuturi ale lui Hades, la fel ca și Heracle, Tezeu și Orfeu.

{13}↑ În apropiere de Amalfi sunt până astăzi insulele Sirenuse.

{14}↑ Insulele poartă aceleași nume și în geografia de azi.

{15}↑ Homer numește insula Trinakia – insula tridentului. Mai târziu numele i s-a schimbat, potrivit înfățișării, în Trinacria – insula cu trei vârfuri. Pare că este de fapt ținutul Mesinei de astăzi, din marea insulă Sicilia.

{16}↑ Ogigia ar fi insula Perejil din zilele noastre, în apropiere de Creta.

{17}↑ Calipso era fiica lui Ocean și a zeiței Tetis – care era în același timp și mama lui Ahile peleianul.

{18}↑ Homer ne cântă astfel în „Odiseea“:

Deși dorit de țară și soție
Oprit era-ntr-o peșteră adâncată
De zâna cea frumoasă, închinată,
Calipso care-a vrut bărbat să-i fie.

{19}↑ Insula Corfu. Pictorul rus V. H. Serov a creat tabloul „Ulise și Nausica“ pe fundalul unei priveliști din această insulă.

{20}↑ Unii mitologi cred că prin aedul bătrân și orb, Demodoc, Homer s-a reprezentat chiar pe el. Nu știm sigur dacă este așa sau nu, dar lucrul pare cu putință. Cunoștințele geografice ale lui Homer despre insula Corfu,

ca și despre celelalte coaste ale mărilor, cântate de el, sunt de-a dreptul uimitoare, chiar dacă sunt învăluite deseori în haina alegoriei și legendei.

{21}↑ Stânca în care legenda spune că s-ar fi prefăcut corabia feaciană, care l-a dus pe Ulise în Itaca, se vede și astăzi lângă insula Corfu. De altfel, și Corfu are înfățișare de corabie. De aceea matrozii greci îi spun insulei nu Corfu, ci Karavi, care înseamnă în limba greacă corabie.

{22}↑ Aceasta pare a fi fost una dintre încercările cele mai grele pentru arcași, la care nu se încumetau decât trăgătorii cei mai vestiți. Securile aveau în partea lor metalică niște găuri, pentru a putea fi agățate la cingătoare, când erau folosite ca arme, sau în piroane, în perete. Trăgătorii cei mai iscusiți puneau aceste securi una în fața celeilalte, la distanță de 20-30 cm una de alta și trăgeau în așa fel încât săgeata să străbată toate aceste găuri ale securilor dintr-o dată.

AVENTUROASA CĂLĂTORIE A LUI ENEA

Sfârșind legendele ce-au amintit pățaniile aheilor la înapoierea spre Elada, să întoarcem timpul iar în noaptea când flăcările mistuiau marea cetate a lui Priam.

Cerul era roșu și marea – până departe, către Creta – părea scăldată toată-n sânge.

Unii troieni încă dormeau, visând poate calul de lemn, sau biruințe în Elada. Și dintr-o dată se trezeau cu lăncile vârâte-n piept, cu săbiile spintecându-i.

Iar gemetele se-nălțau până-n palatele de aur ale lui Zeus din Olimp, până la Hera și Atena, îndestulându-le în ura ce o aveau pentru troieni.

În acel ceas s-a arătat, în vis, troianului Enea, umbra lui Hector cel viteaz. Hector ce apărase Troia și se sfârșise de curând sub crunta lance a lui Ahile.

Eroul s-a înfățișat, însângerat și plin de răni.

— O, tu, Enea, glăsuia umbra eroului troian, tu, cel născut de Afrodita{1}, mândra zeiță a frumuseții, fugi, te salvează dintre flăcări. Dușmanul este între ziduri. Troia se va surpa acum. Fugi, ia penații{2} – zeii care au ocrotit până azi Troia – și focul sacru al cetății, urcă-i într-o corabie. Du-i peste mare, în tărâmul strămoșului nostru Dardan. Acolo tu ridică ziduri, în care să-i adăpostești. Fă să re-nvie astfel Troia.

Așa a rostit aspru Hector, și umbra lui însângerată s-a risipit. Atunci, Enea a și sărit din așternut. Dar n-a fugit, nu s-a ascuns. Ci, acest fiu al Afroditei și al păstorului Anhise a înșfăcat o sabie și a ieșit la bătălie, s-a luptat plin de îndrăzneală, făcând prăpăd printre dușmani. Și, tot luptând, s-a strecurat prin marea de oșteni ahei, până la marele palat unde ședea regele Priam.

Palatul era însă-n flăcări. Din el ieșeau oșteni ahei, cu prada-n brațe: aur, stofe, vase de preț și arme scumpe. În fruntea lor pășea feciorul vestitului erou, Ahile, cu sabia udă de sânge. Măcelăriseră pe Priam, care-i fusese lui Enea socru și rege și stăpân.

— Mișeilor, a spus Enea și, având sabia în mână, s-a repezit către ahei, și-ntâi către Neoptolem, feciorul marelui Ahile.

Însă deodată i-a ieșit nainte însăși Afrodita.

— Stai, i-a rostit mândră zeița ce-i era mamă lui Enea. Un pas dacă mai faci, te stingi. Tu ai acum o datorie. Fugi și-l salvează pe Anhise, bătrânul

care mi-a fost soț și ție-ți este tată scump. Du-te cu el și cu fecioru-ți, micul Ascaniu, spre tărâmul de unde a venit Dardan, cel care-a pus temelii Troiei. {3}

Enea n-a mai stat pe gânduri și s-a zorit să-și scape tatăl. Mai înainte a intrat în templul Hestiei.{4} A luat de-acolo focul sacru într-o căldare de aramă. A luat de asemeni și penații și s-a grăbit spre casa sa, luptând necontenit cu aheii.

Acasă-l așteptau soția – fiica lui Priam cel bătrân, ce purta numele Creusa – feciorul său cel mititel: Ascaniu-Iulus și bătrânul, care fusese odinioară soțul zeiței Afrodita.

Enea și-a urcat pe umeri tatăl cel slab și gârbovit. Feciorul său, micul Ascaniu, s-a agățat de haina lui, arsă de flăcări, găurită de loviturile de lănci. Iară soția l-a urmat, purtând în brațe o lădiță cu câteva lucruri din casă.

Astfel a răzbătut Enea prin vălmășagul bătăliei și a ieșit pe o portiță, afară din cetatea Troia, care ardea cu vâlvătăi.

S-a cățărat pe naltul munte Ida și s-a ascuns într-o dumbravă, după o culme-mpădurită. Aici nu mai putea dușmanul să-i urmărească nicidecum.

PIERDEREA CREUSEI

Ajuns acolo în dumbrava unde erau mai toți troienii, câți se salvaseră cu zile, Enea a văzut cu jale că soția lui s-a rătăcit.

— Unde-i Creusa? striga el. Unde-i Creusa, draga mea? S-a rătăcit între dușmani.

Și fără să asculte sfatul celor ce se sileau să-l țină, el s-a întors, în goana mare, pe coastele împădurite. Ba a pătruns și în oraș, s-a furișat cu îndemânare printre aheii ce jefuiau încă orașul, adunau fete și copii și duceau totul la corăbii.

Înfruntând moartea-n orice clipă, Enea a căutat să-și afle soția și-n cetele de robi; dar n-a putut s-o mai găsească. Căci ea, pe când părăsea Troia, s-a rătăcit între ahei. A fost surprinsă de un oștean și doborâtă cu o lance. Deasupra ei au căzut leșuri. Enea n-o putea zări. Umbra ei doar se ridicase și rătăcea printre ruine.

Și printr-o vrajă misterioasă, făcută chiar de Afrodita, umbra Creusei a venit lângă iubitul ei Enea și i-a rostit cu voce blândă:

— Dragul meu soț! Nu au vrut zeii să-ți fiu tovarășă de drum, pe calea spre Hesperia{5}, spre țara unde curge Tibrul cu valurile lui domoale. Acolo tu ai să fii rege. Altă soție vei avea. Deci nu mai plânge pe Creusa, ce te-a iubit atât de mult. Fii sănătos. Urmează-ți calea. Ai grijă de feciorul nostru.

Astfel a spus umbra Creusei, vestindu-i soțului, Enea, că trebuie să se îndrepte, cu cetele lui de troieni, undeva către asfințit. Rostind cuvintele acestea, fiica lui Priam a pierit. Enea a strigat-o încă, dorind s-o mai îmbrățișeze pe soția sa mult credincioasă; dar, după cum spune legenda, a strâns în brațe numai fum.

N-a mai avut alta ce face decât să se întoarcă-n munte. Iară pe munte-l așteptau, cuprinși de spaimă și nădejde, bărbați, femei și chiar copii, care scăpaseră de moarte. Și ei îl implorau cu toții:

— Du-ne, Enea, unde vrei. Călăuzește-ne prin lume și fă-ne o cetate nouă, în care să renască Troia.

HERA ÎNCEPE SĂ-I LOVEASCĂ IARĂȘI PE TROIENI

La rugămintea lui Anhise, Enea a primit să fie conducătorul cetelor. Au trebuit însă s-aștepte până ce au plecat aheii. Atunci și-au construit corăbii din trunchiurile de pe Ida. Au făcut douăzeci de vase și, sub conducerea înțeleaptă a lui Enea și Anhise, troienii au pornit pe mare.

Au poposit, în primul rând, în Tracia. Apoi în Delos. Aici Enea s-a plecat în templul zeului Apolo, a făcut jertfele de sânge și a-ntrebat oracolul: încotro trebuie să pornească?

Oracolul i-a dat răspunsul:

— Voi, ce vă trageți din Dardan, căutați pământu-i de obârșie, în care acesta s-a născut. Întoarceți-vă tot acolo. E țara unde vor domni Enea și urmașii lui.{6}

— Dar unde s-a născut Dardan, în care colț din asfințit? a întrebat din nou Enea.

Însă Apolo n-a răspuns. Și nici Creusa nu grăise, când s-arătase lui Enea, decât un nume, râul Tibru; dar unde curge acest râu, nu apucase să mai spună.

— Unde o fi Hesperia? Unde-o fi țara lui Dardan? se întrebau acum troienii.

Și nu găseau nici un răspuns.

Le rămânea numai să caute Hesperia necunoscută și să îndeplinească voia zeului cel bătrân și orb, ce purta numele de Fatum.{7}

Dar împotriva lor sta Hera. Ea-l urmărea înverșunată pe acest fiu al Afroditei. Căci nu putea să ierte Troia, unde fusese jignită adânc, unde nechibzuitul Paris dăduse premiul frumuseții, mărul discordiei, de aur, mamei troianului Enea.{8}

Drept răzbunare pentru asta, Hera era tot ne-mblânzită și după ce căzuse Troia.{9}

Pe mări, plutind mereu, Enea întâmpina veșnic furtuni, și, coborând pe orice țărmuri, Hera-i punea nainte piedici. Vremea trecea neostenită și după atâtea suferințe troienii colindau pe mare și nu știau încotro merg. Dar, cum, necum, plecând din Delos, flota troiană a atins de la o vreme țărmul Cretei.

— Aici ne e poate limanul, țara pe care-a prevestit-o Febus-Apolo, prin oracol, a rostit tatăl lui Enea.

Într-adevăr, insula Creta nu avea rege-n acea vreme. Enea s-ar fi învoit să stea acolo-n insulă, dar într-o noapte – ce să credeți? – penații ce-i avea cu el prind viață și încep să-i spună:

ZEII PENAȚI ARATĂ DRUMUL SPRE ITALIA

Hesperia, pe care-o cauți – țara străveche și bogată, din care a purces Dardan – este Italia, Enea.

Îi spun penații, lui Enea, cum arată Italia și care-i drumul pân-la ea.

Numaidecât bunul Enea își părăsește așternutul, trezește pe toți soții săi, le spune vestea și în grabă se și îmbarcă pe corăbii, pornind către Italia.

Și ar fi ajuns repede acolo, de nu-i lovea din nou zeița cu brațe albe din Olimp.

Ea i-a împins către Strofade, două mici insule aflate între Peloponez și Zante. Aici se aflau niște harpii, acele, genii răutăcioase, care aveau trupuri de păsări și răpeau oamenilor hrana. Și au luptat cu aceste păsări și le-au învins până la urmă, prin iscusința lui Enea, și s-au urcat iar pe corăbii.

Au întâlnit în drum Itaca, insula regelui Ulise. Au poposit, după acea, și-n insula Leucadia și, curând, au atins Epirul, unde se afla Andromaca, fosta soție a lui Hector, târâtă jalnic în robie de fiul marelui Ahile: Neoptolem, întors din Troia.

Purtați apoi de vânturi aspre, troienii au trebuit să treacă pe lângă Scila și Caribda.{10}

Scăpând cu greu și de acești monștri, după atâția ani de trudă, troienii au ajuns prin locuri unde călcase și Ulise, unde sălășluiau ciclopii.

Acolo, îngroziți de Etna, muntele care zvârlea flăcări, au stat troienii o noapte-ntreagă, bine ascunși într-o dumbravă, privind înmărmuriți vulcanul. În zori, când să pornească iarăși, li s-a ivit în față un grec, uitat acolo de Ulise, în goana lui, când părăsise acest țărm neospitalier. I-a rugat în genunchi să-l ierte c-a fost dușmanul lor la Troia și să-l salveze din tărâmul acesta înfricoșător. Până atunci stătuse, bietul, ascuns, ca fiarele-n păduri.

Tocmai se arăta pe munte și fiorosul Polifem, sprijinit într-un trunchi de pin, având orbit singuru-i ochi de-mpunsătura arzătoare a îndrăznețului Ulise. De l-ar fi întâlnit pe grec, l-ar fi-nghițit într-o clipită.

Enea s-a înduplecat și l-a luat pe corabie pe acest soț al lui Ulise, uitat aici de atâta timp.

MOARTEA BĂTRÂNULUI ANHISE

Părăsind și acest tărâm, au plutit iarăși mai departe. Au ocolit Trinacria și au lăsat ancora-n alt port, numit Drepan, unde Anhise – zdrobit de-atâta oboseală și rătăcire peste mări – a închis ochii și a murit.

Mult l-a mai plâns bietul Enea pe tatăl său, bunul Anhise. Își amintea de acea noapte, când îl salvase din măcel, purtându-l în cârcă printre ahei. Acum, după draga-i soție, pierdea la rându-i pe părinte. Nu-i rămânea decât băiatul, care crescuse-n acest timp, de când tot rătăceau pe mare, și se făcuse un flăcăiandru isteț și vesel și voinic.

După ce și-au jelit durerea, Enea, fiu-i și troienii au făcut slujba înmormântării, demnă de un soț al Afroditei. L-au ars pe rug, l-au îngropat și au pus la cale multe jocuri. Apoi, sfârșindu-se cu toate, încă îndurerați, troienii s-au urcat iarăși pe corăbii.

Italia era în față. Nu mai aveau decât un pas și-i atingeau țărmul dorit. Dar Hera, dușmănoasa Hera, cum i-a zărit că se apropie, chiar de Italia, troienii, a și zburat către Eol, marele rege peste vânturi.

— Eol, a poruncit regina, neamul dușman, sosit din Troia, este pe Marea Tireniană, s-apropie de Italia. Dă drumul vânturilor tale și suflă strașnic peste mări; să mi-i dobori pe toți de-a valma; și așa să mi-i înneci în ape.

Eol a ascultat pe soția celui ce stăpânea Olimpul și poruncea întregii lumi.

A hohotit și s-a-ndreptat spre adăpostul înalt de stânci, unde-și păstra, ascunse bine, cele mai credincioase vânturi. A deschis poarta de aramă și

vânturile au țâșnit în lungi vârtejuri peste mare.

Marea a început să geamă și valurile au crescut, rostogolindu-se, uriașe, săpând morminte mari de apă. Zile și zile a durat furtuna fără de pereche.

Troienii se luptau din greu. Poate de n-ar fi fost Enea, nici unul n-ar mai fi scăpat de furia mare a apelor.

ZEUS PREZICE STRĂLUCIREA ROMEI

Și i-a bătut furtuna asta pe bieții călători, sosiți tocmai din Troia depărtată, vreme-ndelungă, cu mânie sporită neîncetat de Hera.

Credeau că nu vor mai scăpa și nu vor mai atinge țărmul. Însuși Enea fericea pe cei căzuți în fața Troiei. Dar când s-a potolit furtuna, au și zărit înaintea lor un țărm întins și nisipos. Erau pe coasta Africii. Aici a poposit Enea cu numai șapte corăbii. Pe celelalte le pierduse; nu mai știa de soarta lor.

Câți au ajuns însă acolo, scăpați de groaznica furtună, s-au strâns în brațe fericiți și au chiuit pe malul mării.

— O! Zeus, cât este de bine să viețuiești, când ai simțit că te atinge, înghețată, suflarea morții.

Numai Enea era trist, căci își pierduse atâția oameni. El se urcase pe o stâncă, înaltă, de pe malul mării, doar, doar s-o mai zări ceva.

În acest timp, zeița mamă a lui Enea se dusese la tatăl zeilor, ce-și are tronul de aur pe Olimp.

— O, tu, care-i conduci pe zei, ca și pe oameni, deopotrivă, se ruga ea, de ce înduri ca fiul meu și cu troienii oropsiți să nu-și găsească, pe pământ, patria care și-o doresc? Tu mi-ai făgăduit, odată, că din troieni o să se nască neamul puternic de romani. Când o să se-mplinească totul?

Zeus, stăpânul din Olimp, a ascultat plin de răbdare pe dulcea zeiță a dragostei și, surâzându-i, i-a atins buzele roșii și frumoase cu mâna lui plină de har și i-a făcut un semn să tacă, să nu suspine în zadar.

— Frumoasa mea, i-a răspuns Zeus. Să nu ai teamă. Fiul tău, vrednicul Enea, va stăpâni Italia. Va-ntemeia orașe noi, va face legi. Și-i va urma, la rândul lui, Ascaniu-Iulus{11}, feciorul său. Neamul lui Hector va domni trei veacuri în Italia, până în ceasul când fecioara Ilia{12}, mândra preoteasă, va fi-ndrăgită de un zeu, zeul războiului, de Ares.{13} Ea îi va naște lui doi gemeni. Dintre ei, Romulus va fi acel ce o să zidească Roma, cetatea-n veci nebiruită a zeului războiului. Și apoi, frumoasă Afrodita, va veni ceasul

când romanii vor răzbuna neamul troian. Micena, Ftia, Argosul, toate cetățile aheie vor fi atunci legate-n lanțuri. Pe lume se va naște Cezar, spiță troiană, numit Iuliu, de la strălucitorul Iulus – care va-ntemeia imperiul, ce va avea hotar Oceanul și aștri luminoși din slavă. El însuși va deveni zeu. Atunci o să se curme vrajba. Războiul va fi ferecat în lanțuri grele pe pământ, sub pacea romană augustă.{14}

Astfel a spus mărețul Zeus, mângâind-o pe Afrodita, și a poruncit zeului Hermes{15} să plece iute-n Africa{16}, în ajutorul lui Enea.

ÎN CARTAGINA

Pe această coastă a Africii se-ntemeiase de curând un regat nou: Cartagina. Regină aici era Didona, o preafrumoasă feniciană. Didona stăpânise Tirul. Dar fratele ei, Pigmalion, dorind să-i răpească tronul, a pus la cale s-o ucidă.

Temându-se de Pigmalion, Didona-și luase avuția și se urcase pe corăbii cu câțiva prieteni credincioși. Sosiseră în Africa. Și, sfătuită de un curtean, Didona-și cumpărase acolo pământ pentru o cetate nouă. Legendele ne povestesc că ea ceruse unui rege din Africa să-i vândă numai atât pământ cât cuprindea pielea întinsă a unui taur. Dar sfetnicul o învățase să taie pielea-n fâșioare subțiri ca firele de ață. Fâșiile le-a înnodat la capete și a făcut un curmei lung, cu care ea a-nconjurat o suprafață nespus de largă de pământ.

Pe acest pământ își zidea tocmai un nou oraș mândra regină, când a sosit la țărm Enea, gonit de vajnica furtună.

Enea a aflat acolo pe cei mai mulți dintre troieni. Aproape toate vasele, învârtejite de furtună, fuseseră împinse aici.

Mai mult s-a minunat Enea, când în Cartagina cea largă a zărit în basoreliefuri și în picturi și în statui înfățișate întâmplări din marele război troian. Ochii i s-au umplut de lacrimi, văzând pe Priam și pe Hector și pe alți mulți viteji de seamă căzuți sub armele aheie.

Faima eroilor troieni trecuse peste mări și țări. Așa încât, aflând Didona că ei, și mai ales Enea, ar fi ajuns în țara sa, mai, mai că nu-i venea să creadă.

În mărețele ei palate, Didona a orânduit ospețe mari pentru Enea și pentru ceilalți călători. Regina sta pe un pat înalt, făcut din aur. Cincizeci de roabe se grăbeau s-aducă-n coșuri bunătăți, fripturi și prăjituri, care de care

mai gustoase. Iară o sută de bărbați, tot robi și ei, puneau pe mese amforele pline cu vinuri purpurii. Apoi troienii au fost poftiți să se așeze-n jurul mesei, pe lavițe scumpe de lemn, acoperite cu covoare din Iână albă împletită cu firișoare de argint. Și dintr-un colț, cu lira-n brațe, deștepta sunete duioase un cântăreț cu viers divin.

REGINA DIDONA SE ÎNDRĂGOSTEȘTE DE ENEA

În acest timp, privind Didona necontenit pe călătorul sosit din Troia depărtată, și-a simțit inima cuprinsă de un simțământ tare ciudat. Și ar fi vrut ca acea noapte, plină de stele și parfum, să nu se mai sfârșească-n veci.

— O, tu, Enea, glăsuia dalba regină feniciană, sunt prea mulți ani de când cutreieri pe nesfârșirea mărilor. Nu vrei să povestești acuma ce-ai pătimit și ce mai speri?

Enea i-a răspuns Didonei:

— Tu-mi ceri să povestesc, regino, nenumăratele întâmplări pe care le-au trăit troienii, sub biciuirea asprei Hera. Dorești să-mi reîmprospătez durerile, pe care noi ne străduim să le uităm. Însă dorința ta-i poruncă. Și iacătă-ți voi povesti cum Agamemnon, cu Ulise și cu Ahile cel cumplit au nimicit orașul Troia.

A început atunci Enea să-și depene, din amintiri, cum a fost arsă de ahei Troia, cum și-au făcut apoi corăbii troienii și au pornit de acolo, pe mări, către Hesperia.

A povestit totul Enea, cum vânturile și răutatea zeiței cea cu brațe albe i-a azvârlit încoa și-ncolo. Au socotit că vor pieri. Însă vroiau să-ndeplinească poruncile destinului și să ridice-o nouă Troia, acolo, în Hesperia, de unde le era strămoșul. De aceea nu s-au lăsat pradă greutăților care-i loveau și au luptat cu îndrăzneală. Și vor lupta și mai târziu.

Didona nu-și dezlipea ochii de pe chipul feciorului dulcei zeițe Afrodita. Iar dragostea și-a aprins focul și-n pieptul dârz al lui Enea.

Ospățul s-a sfârșit în zori. Dar dragostea dintre ei doi, abia începută-n acea noapte, s-a-nvolburat, neistovită, în zilele cari au urmat.

Enea parcă își uitase de soții săi, de datorie, sub mângâierile Didonei. Nu mai trecea pe la corăbii, nu mai gândea să se pornească din nou către Italia. Ci-nveșmântat în haină scumpă, de purpură, argint și aur, el se trudea să înalțe ziduri puternice Cartaginei. Numai că din Olimp veghea stăpânul cel cu braț de fulger.

— Cum? Nu se luptă să-mplinească îndatorirea-i de troian? A uitat de Hesperia? Înlănțuit de o femeie, se îngrijește să zidească cetăți străine? a strigat.

Și a poruncit fiului său Hermes, cel priceput la toate, să zboare în Cartagina și să-l trezească pe Enea din dragostea ce-l mistuia.

Hermes s-a dus și l-a mustrat plin de asprime pe Enea, pentru această zăbovire pe țărmurile Cartaginei.

— De te nesocotești pe tine, n-ai dreptul să îl uiți pe Ascaniu, feciorul tău, ce trebuie să stăpânească în țara vechiului Dardan.

Atunci Enea s-a trezit. Și și-a smuls din suflet moliciunea. S-a îndreptat către corăbii, și a poruncit troienilor să se gătească iar de drum.

DIDONA ÎȘI STRĂPUNGE INIMA DE MÂHNIRE

Însă Didona a aflat. Cu gemete, înlăcrimată, i-a-mbrățișat picioarele și, umilită, l-a rugat să nu cumva s-o părăsească, căci își va pierde zilele.

— Nu plec de voia mea, Didona, i-a dat răspuns fiul zeiței care împrăștie iubirea. Și nu am să te uit nicicând; căci tu mi-ai fost nespus de dragă. Însă eu am o datorie față de neamul meu troian și de feciorul meu, Ascaniu. Nimic nu mă mai poate ține. Tu nu mai plânge în zadar.

Se povestește că Didona – văzând corăbiile troiene cum s-au îndepărtat de țărm – a fost prinsă de disperare. A poruncit robilor ei să îi clădească un rug înalt. Pe rug a așternut un pat. Ea, îmbrăcată în veșminte de sărbătoare, s-a urcat pe acest rug. Și a cerut să se aprindă – cu o făclie – focul, din toate patru părți. Apoi, cu sabia lui Enea, ce rămăsese-n casa ei, Didona s-a străpuns în piept.

Cartagina s-a zguduit aflând că a murit regina. Lumea a început s-alerge pe ulițele pietruite, strigând de groază și mânie.

Și chiar Enea, de pe mare, a văzut focul rugului, ce-și înălța pala spre slavă; dar nu știa ce poate fi.

NOUA PATRIE A TROIENILOR

Privind încă în depărtare, către Cartagina, Enea a simțit stropi sărați pe buze. Vântul îi biciuia obrajii. Vasul se legăna mai tare.

Poseidon{17}, ridicat din ape, privea la ei cu ochii tulburi. Unii l-au zărit pe zeu și au strigat la el cu spaimă:

— Ce pregătești, tată Poseidon?

Da-ndată a-nceput năvala de ape reci și înspumate peste corăbiile troiene și vuietul s-a întețit. Nu mai vedeau în zări nimic. Doar hăuri negre lângă vase, creste de valuri vinete, nori amenințători deasupra, ploaie și muget ca de fiare, urlete ce-i înfricoșau, țâșnind mereu din adâncimi. Poseidon își vărsa mânia pentru pierirea fenicienei, la rugăminţile zeiței cu brațe albe din Olimp. Astfel s-a scurs o zi și o noapte în luptă crâncenă cu marea. Și-abia cu greu au izbândit s-ajungă în Trinacria.{18}

Se împlinea un an din vremea când mai fuseseră pe aci și avuseseră mâhnirea să îl îngroape pe Anhise, tatăl eroului Enea. Pentru aceasta, după datini, Enea a orânduit, în cinstea bunului Anhise, jocuri, întreceri și serbări dând biruitorilor în lupte premii mari: tauri și arme, vase de aramă și veșminte.

În timpul nopții s-a ivit Anhise însuși, ca o umbră, în visele fiului său, și i-a rostit poruncitor:

— Feciorule, du-i pe troieni, degrabă, spre Italia. Te vei lupta cu un neam sălbatic, acolo, în ținutul Lațium, și-i vei învinge negreșit. Mai înainte, vino însă în țara neagră a lui Hades, jos, sub pământ. Mă vei găsi pe mine însumi nu în Tartar, ci în Câmpiile Elizee. Și ca s-ajungi până la mine, te va călăuzi sibila, clarvăzătoarea prorocită, care trăiește lângă Cume.

Umbra părintelui Anhise s-a risipit apoi ca fumul, deși, prin somn, bunul Enea îl mai striga, îl mai ruga să-ntârzie încă o clipă și să-i dea sfaturi înțelepte.

Dar umbra nu s-a mai întors. Enea s-a trezit din somn. A pus doi oameni să adune pe toți troienii cât mai grabnic, pe punțile corăbiilor; și au săltat ancorele grele, pornind către Italia.

N-a trecut decât puțin timp și, ocrotiți de Afrodita, troienii au ajuns la Cume.{19}

Ce-au chiuit! Ce-au mai cântat! Și ce-au mai dansat pe coasta mării, revăzându-și patria!

PE CÂMPIILE ELIZEE

În Cume au căutat troienii lăcașul sacru al lui Apolo. Acolo viețuia pe atunci o prorocită, o sibilă, cu numele de Deifoba.

Ea a făgăduit să-l ducă pe fiul mândrei Afrodita până-n Infern, să-și vadă tatăl. Dar a cerut să i se aducă mai înainte o crenguță, ce avea frunzele de aur, dintr-un stejar al zeilor.

N-ar fi găsit această creangă Enea-n veci de veci, prin codri, fiindcă era ascunsă bine într-un desiș de nepătruns. Însă zeița Afrodita a trimis niște porumbițe albe ca laptele, ușoare, să zboare lin deasupra lui și să-i călăuzească mersul până-n dumbrava neștiută. Acolo a aflat crenguța, a rupt-o iute, ș-a adus-o sibilei, care-n acest timp îi pregătise din făină, boabe de mac și stropi de miere, o prăjitură, ca s-o dea câinelui Cerber, în Infern.

Dulceața-l atrăgea pe Cerber. Macul, în schimb, îl adormea.

Pe o cărare misterioasă, prin gura unei peșteri negre, sibila l-a condus pe fiul zeiței dragostei la Hades. Câinele Cerber a mâncat din prăjiturile sibilei, și, adormind, ei au putut să intre lesne în Infern.

Aici i-a găsit pe eroii uciși în luptele grozave purtate zece ani la Troia. Erau și toți vitejii ahei. A-ntâlnit-o și pe Didona. Enea i-a cerut iertare c-a părăsit-o din porunca lui Zeus cel neînduplecat. Dar ea și-a-ntors încolo capul, mâhnită, toată-nlăcrimată și nu a vrut să-i dea iertare.

Pe urmă l-a aflat Enea pe tatăl său, bunul Anhise. Era în Câmpiile Elizee. Iar tatăl său i-a prevestit viitorul, pe urmașii lui și gloria cetății Roma.[{20}]

RĂZBOIUL ISCAT DIN PRICINA LAVINIEI

Aflând cele ce-i prevestise părintele său preaiubit, Enea s-a înapoiat, călăuzit tot de sibilă, pe țărmul mării, lângă Cume. Și-a adunat în pripă oastea și s-a călătorit spre Lațium, precum îl învățase Anhise.

Stăpân în Lațium era regele cel bătrân Latinus.[{21}] Latinus se trăgea din spița zeului Cronos[{22}], doborât, de mult, de mult, de olimpieni, când au fost biruiți titanii. Acest Latinus mai avea și o copilă, pe Lavinia. Regele o făgăduise pe fata sa unui războinic stăpânitor peste rutuli, care avea un oraș mare, numit și până azi: Ardeea. Războinicul se numea Turnus. Era din neamul lui Danae.

Enea și cu soții săi, plutind de-a lungul coastelor, au poposit între Ardeea și Ostia, acolo unde se înălța cetatea regelui Latinus, adică în Laurențium. [{23}] De-aici pornise altă dată Dardan, strămoșul lui Enea, spre Asia, să-ntemeieze țara Troadei cea bogată. Acuma se-ntorcea urmașul, după voința zeilor, chiar pe pământul strămoșesc.

Solii troianului Enea, trimiși la regele Latinus, i-au dus în dar sceptrul lui Priam, pocalul lui, haina regească și alte daruri prețioase, ce le purta cu el Enea, din Troia nimicită-n flăcări. Latinus i-a primit pe soli cu bunătate și

cu cinste. Și, aflând despre prorociri, s-a învoit să-i dea ca soție eroului sosit din Troia, pe fiica lui, Lavinia.

El s-a-nvoit, însă regina, soția bătrânului Latinus, Amata cea cu păr cărunt, s-a necăjit că-și calcă vorba față de Turnus și rutuli.

De aicea s-a iscat și sfada. Turnus a început războiul.{24} Și s-au bătut fără cruțare. Turnus avea și el aliați, mai mulți vecini. Între aceștia, cei mai de seamă au fost Mezențiu, regele Cerei, și Camila, o fată care se lupta neînfricată cu bărbații, gonind pe calul ei ca vântul.

Enea era sprijinit de un alt rege bătrân, Evandru, fiul lui Hermes cel șiret. Acest Evandru întemeiase pe malul stâng al Tibrului, într-o regiune păduroasă, la poalele unei coline – colină zisă Palatinul – cetatea sa Palanțium.{25}

Cu ajutorul Afroditei și al lui Zeus olimpianul, cu toate că neîmblânzita Hera îi stătea mereu împotrivă, Enea și-a învins dușmanii; Turnus a fost răpus în luptă. Enea s-a căsătorit cu frumoasa Lavinia, și a urmat regelui Latinus pe tronul său din Lațium.

El a domnit numai trei ani. Și într-o altă bătălie, pe țărmul fluviului Numiciu, pe când pornise o furtună, înconjurat de fulgere și trăsnete nimicitoare, Enea a pierit în slăvi.

Rege atunci a fost ales feciorul său Iulus-Ascaniu. Însă în noaptea ce-a urmat, Enea s-a înfățișat fiului său, noului rege, purtând pe el încă armura și-n mâini o sabie și-o lance, și l-a vestit pe fiul său că Zeus l-a urcat în slăvi, c-a devenit la rându-i zeu.

În amintirea și spre cinstea acestui zeu strămoș, troienii i-au ridicat și un sanctuar pe țărmul fluviului Numiciu, unde Enea dispăruse, și au hotărât să i se-nchine sub numele de Indigetul.

Iulus, feciorul lui Enea, a părăsit apoi Laurențium și a clădit un oraș nou, foarte întins, cu ziduri albe, numit de aceea Alba Longa.{26}

ÎNTEMEIEREA ROMEI

Și anii au trecut pe urmă, treizeci la număr, pân-s-a stins și Iulus, fiul lui Enea. Iar după Iulus au domnit alți doisprezece regi mai mici. Și apoi s-a urcat pe tron, în Alba Longa, Numitor. Pe el însă l-a doborât fratele său, prințul Amuliu. Și fiindcă Numitor avea și o copilă: Ilia, prințul Amuliu a trimis-o în templul Hestiei, preoteasă. Fiind preoteasă n-avea dreptul să se mărite niciodată și deci nu putea avea fii. Dar zeul Ares a pândit-o pe Ilia

când a venit pe malurile Tibrului și adormi sub un copac. Atunci s-a coborât, ca Zeus, și-a-mbrățișat-o pe vestală.{27}

Ilia a născut doi fii. Amuliu, unchiul Iliei, a poruncit ca frații gemeni să fie aruncați în Tibru.

Numai că Zeus tot veghea să se-mplinească hotărârea ce o prevestise Afroditei. Și, prin voința lui divină, râul s-a revărsat pe țărm ducând cu el, nevătămați, pe cei doi frați numiți de mamă: Remus și Romulus. Și valurile i-au lăsat la poalele unui smochin, care crescuse pe colina încântătoare, Palatină.

Din fericire, o lupoaică, găsind copiii, i-a hrănit, după poruncile lui Ares, în marea grotă – Lupercal.{28}

Un păstor i-a aflat pe gemeni și i-a luat în coliba lui. Crescând, ei s-au luptat cu Amuliu. L-au doborât, și-n locul lui s-a urcat Romulus pe tron. El a pus temelia Romei pe Palatin, în locul unde îi hrănise fiara pe fiii crudului zeu Ares și ai sărmanei Ilia.{29}

Romulus și-a mutat aici poporul său din Alba Longa.

Din neamul lui și al lui Enea s-au tras apoi și Iuliu Cezar și fiu-i adoptiv, August, amândoi apoteozați și preschimbați în zei romani.

Aceasta e povestea Romei, orașul închinat lui Ares, zeul războiului cel crunt.{30}

Note:

{1}↑ Afrodita-Venus, prin Enea, fiul ei, era socotită drept strămoașa romanilor. Și, fiindcă zeița se născuse din sângele lui Uranus, care se scursese în apa mării, romanii se socoteau descendenți direcți din cea dintâi dinastie de zei, deci de origine mai bună decât elinii, care se trăgeau, prin Deucalion și Pira, din Prometeu.

{2}↑ Penații sau larii erau zeii particulari ai fiecărei cetăți și chiar ai fiecărei familii.

{3}↑ Faptele săvârșite de supraviețuitorii din Troia au fost cântate de poetul latin Virgiliu, care a trăit și a creat în așa-numitul „secol de aur“, în timpul lui August, când pacea fusese statornicită, după nenumăratele războaie crâncene. Atunci și-a înstrunat Virgiliu lira lui măiastră să cânte, după poruncile Cezarului, triumful poporului roman ajuns pe culmile puterii și pretinsul lui drept la supremația politică și economică în Mediterana. Pe baza legendelor romane, în bună parte cu elemente preluate însă de la elini,

Virgiliu a creat o mare epopee: „Eneida“, slăvind eroii care au pus temeliile, după legendă, Romei antice. Acești eroi își transmiteau, în versurile „Eneidei“, mesajul lor către urmași de a păstra gloria străbună și de-a o crește prin virtuți, cum ar fi mila față de cei în suferință, îndeplinirea datoriei sau dragostea caldă față de popor. În acest fel credea poetul Virgiliu că poporul roman poate contribui din plin la dezvoltarea grandioasă a unei noi civilizații.

{4}↑ Hestia-Vesta la romani – zeița ocrotitoare a focului sacru, a căminului.

{5}↑ Hesperia înseamnă țara din asfințit, referindu-se de fapt la Italia.

{6}↑ Romanii credeau că Dardan era acela care venise întâiul din Europa în Asia și pusese bazele Troiei. El ar fi fost de origine din Italia, nu din Elada. Astfel se explica faptul că troienii scăpați din măcel s-au stabilit în Lațium și au întemeiat cetatea Roma.

{7}↑ Fatum era zeul destinului la romani. Mai trebuie adăugat că în poema epică a lui Virgiliu: „Eneida“, eroii nu sunt ca aceia ai lui Homer. Deși sunt puternici, ei nu se străduiesc să înfrunte soarta și să-i calce voința, atunci când este împotriva lor. Dimpotrivă, vor s-o îndeplinească. Se simte astfel diferența dintre legendele elinilor, în care stăruie în bună măsură spiritul popular, și legenda romană relatată de Virgiliu. La acesta se poate vedea deja o concepție de tip aristocratic: eroul Enea se supune soartei și caută să-i îndeplinească neclintitele hotărâri, așa cum îi poruncesc zeii.

{8}↑ În legenda aceasta – deși are ca temei epopeea romană a lui Virgiliu – se folosesc tot numirile grecești ale zeilor, pentru a păstra unitatea firească a povestirii și a face legătura directă între miturile și legendele homerice eline cu cele italice, prin contopirea cărora și-a realizat de altfel însuși Virgiliu grandioasa lui epopee *Eneida*. Se păstrează astfel și unitatea legendei, cum epopeea lui Virgiliu se referă la zei, eroi și acțiuni cunoscute de noi din *Legendele Olimpului*.

{9}↑ Hera-Junona îl dușmănește atât de mult pe Enea, nu numai fiindcă îl însoțise pe Paris la Sparta, când o răpise pe Elena, sau fiindcă era ginerele lui Priam și luptase cu vitejie împotriva aheilor, alături de Hector, ci în primul rând pentru că salvase câteva cete de troieni și urmărea să înființeze în Hesperia – Italia – o nouă Troie.

{10}↑ Vergiliu ne cântă această întâlnire în „Eneida“:

„Scila-i pe dreapta, la stânga Caribda cea neîmpăcată, Care de trei ori înghite-n adâncul gâtlej al genunii

Valuri ce nu au sfârșit și de-a rândul din nou către ceruri
Ți le azvârle, lovind și aștrii cu unda-i în spumă.
Scila în tainică hrubă se-nchide și capu-și aruncă
Din ascunziș și atrage spre stânci plutitoarele vase.
Chip omenesc are dânsa, fecioară cu piept ce încântă
Pân' la mijloc, și-ncolo-i balenă la trup uriașă.“

{11}↑ Numele fiului lui Enea: Ascaniu sau Iulus, venea de la Ilus – adică cel din Ilion – Troia.

{12}↑ Numele preotesei Ilia amintește de asemeni Ilionul. Ea se mai numește în legendă și Reea-Silvia.

{13}↑ Marte, la romani.

{14}↑ Virgiliu, în epopeea lui, ne cântă plin de măreție imaginarul răspuns dat de Zeus-Jupiter zeiței Afrodita-Venus, care-i ocrotea pe călătorii de la Troia. Acest răspuns este celebru. Împărații romani îl invocau adeseori, socotind că el justifica pe deplin pretențiile de stăpânire asupra întregii lumi de atunci și, mai ales, peste Elada. Moștenitorii lui Enea: Iulii, sau dinastia de Cezari, și-n primul rând însuși Octavian-August, pretindeau că soarta și zeii olimpieni au hotărât ca ei, romanii, urmașii vechilor troieni, să se răzbune pe ahei, ocupând chiar orașul vestitului rege Agamemnon, acela care-i condusese pe ahei la Troia, adică splendida Micenă. Să cucerească și întregul Argos, unde domnise Diomede; Ftia, ținutul păduros, unde văzuse lumina zilei cel mai puternic dintre ahei: Ahile, cel cu braț de fier. Și, în sfârșit, toate acele locuri, care-i dăduseră pe eroii biruitori la Troia. Prin acest închipuit răspuns, atât de drag inimilor imperiale, dat de Zeus-Jupiter, se hotăra de soartă, deci de puterile supreme, că el, August, care era neam de zei și viitor zeu, avea dreptul să stăpânească tot pământul. Se știe doar că Octavian-August ceruse încă din timpul vieții să i se facă un templu și să fie adorat ca zeu.

{15}↑ Numit Mercur de romani.

{16}↑ Referire la coasta Africii de Nord, cam pe unde este astăzi Tunisia

{17}↑ Neptun, la romani.

{18}↑ Sicilia.

{19}↑ Pe lângă Neapole de astăzi.

{20}↑ Această povestire era cântată de Virgiliu. Cu ajutorul acestei prevestiri, Cezar-Octavian August dovedea că e din neamul lui Enea. Prin Enea se înrudea cu Dardan, fiul lui Zeus-Jupiter. După cum, tot prin Enea, se înrudea cu Afrodita și cu cel dintâi zeu, Uranus. Deci, soarta – Fatum i-a

hotărât lui August să întemeieze un imperiu, ale cărui granițe să fie marginile lumii.

„Ochii îndreaptă-i acuma încoace: privește-ți tu neamul
Și pe ai tăi, pe romani. Este Cezar și spița întreagă
A lui Iul, ce o purcede sub larga tărie albastră.
Iată bărbatul, acesta-i ce-auzi că promis ți-i, adesea, Cezar August mlădiță de zeu; și dura-vă el însuși
Veacul de aur în Latiu.
Imperiu-i
Dincolo de zodiac, se va-ntinde, afară încolo
De-ale soarelui căi și pe unde de cer purtătorul
Atlas rotește cu umăru-i boltă-n podoabă de aștri.“

Enea este numit în versurile lui Virgiliu drept „cel pios“. Căci prin Enea, un luptător neobosit, dar cu respect față de zei, Virgiliu arăta cum doreau împăratul și aristocrații să fie îndeobște un supus cetățean roman, pentru a se împiedica orice răscoală populară: a sclavilor, a plebeilor sau a țăranilor aflați în depărtatele provincii ale imperiului; de asemenea, a popoarelor ocupate de Roma. Să fie adică veșnic o „Pax romana“ sau „Pax Augusta“, o pace aspră, asupritoare, orânduită de la Roma de împărat și de aristocrați.

{21}↑ De la el a venit numele de latini.

{22}↑ Zeul Cronos sau Saturn, fiind doborât de zeii olimpieni, se refugiase în Lațium, după tradițiile romane.

{23}↑ Adică cetatea laurilor sau a gloriei.

{24}↑ Legendele eline înnobilează războiul Troiei, arătând că el avusese loc, nu din lăcomia regilor ahei și din dorința lor de a stăpâni orașul Troia, ci ca o urmare a răpirii frumoasei Elena. Ca să nu rămână mai prejos, legenda romană are un conținut asemănător. În loc de a se povesti că oastea cutezătorului Enea a năpădit cu armele ținutul Lațium, ca să-l ia în stăpânire, se arată că războiul a fost iscat de gelozia lui Turnus.

{25}↑ Pe colina Palatină or să se înalțe primele ziduri ale Romei. Roma Quadrată din legendă. Aici se vor clădi cele mai mari și mai strălucitoare palate ale orașului.

{26}↑ Alba Longa a fost cuprins de Roma.

{27}↑ În muzeul din Cracovia se găsește o splendidă camee antică, înfățișând pe zeul Ares-Marte, când se coboară la preoteasa Ilia, – pe malul râului Tibru, unde neîntinata vestală doarme – ca s-o îmbrățișeze.

{28}↑ Pe Palatin se ridicase, de altfel, și sanctuarul numit Lupercal, în amintirea acestei întâmplări. Aici, în sanctuarul Lupercal, se celebrau pe vremuri strălucitoarele serbări lupercalii. Scena aceasta a hrănirii celor doi gemeni de către lupoaică era însăși emblema Romei. Imaginea de bază a fost dată de un bronz turnat în secolul al V-lea înaintea erei noastre. Acestui bronz, care cuprindea numai pe lupoaică, i s-au adăugat mai târziu cei doi gemeni, care sug lacomi laptele hrănitor al mamei adoptive.

{29}↑ Pe malul stâng al Tibrului, pe colina Palatină, s-au găsit urme omenești cam de la începutul celui dintâi mileniu al erei noastre.

{30}↑ Legenda aceasta, prin care urmașii lui August își legitimau dreptul de a ocupa orice teritoriu străin, are pentru noi o deosebită însemnătate. Pe temeiul său au pătruns oștile romane, conduse de împăratul Traian, până în ținuturile Daciei. Prin ea se pot apropia „Legendele Olimpului“ chiar de geneza formării poporului român.